

โครงสร้างโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS กับการมีส่วนร่วมของพลเมือง

ภูษิตต์ ภูริปาณิก

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2556

**Structure of Thai Public Broadcasting Service
and Citizens' Participation**

Phuchit Phuripanik

เลขทะเบียน.....	0228651.....
วันลงทะเบียน.....	3 สิงหาคม 2557..... จุฬ
เลขเรียกหนังสือ.....	384.554..... ว653ค [2556]

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
For the Degree of Doctor of Philosophy in Communication Arts
Department of Communication Arts
Faculty of Communication Arts, Dhurakij Pundit University**

2013

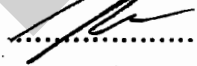
ใบรับรองวิทยานิพนธ์

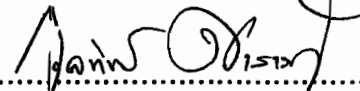
คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

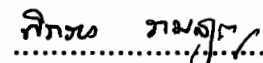
ปริญญา นิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต

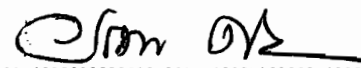
หัวข้อวิทยานิพนธ์ โครงสร้างโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS กับการมีส่วนร่วมของพลเมือง
เสนอโดย นายภูษิตต์ ภูริปาณิก
หลักสูตร นิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.อุษา บิ๊กกินส์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม รองศาสตราจารย์ ดร.กุลทิพย์ ศาสตรระรุจิ
ได้พิจารณาเห็นชอบ โดยคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์แล้ว

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์สุกัญญา สุตบรรทัด)

..... กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ ดร.อุษา บิ๊กกินส์)

..... กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร.กุลทิพย์ ศาสตรระรุจิ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิรงรอง รามสูต)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ อรทัย ศรีสันติสุข)

คณะนิเทศศาสตร์รับรองแล้ว

..... คณบดีคณะนิเทศศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทัชชกานต์ ดวงรัตน์)

วันที่ 30 เดือน พ.ค. พ.ศ. ๖6

หัวข้อวิทยานิพนธ์	โครงสร้างโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS กับการมีส่วนร่วมของพลเมือง
ชื่อผู้เขียน	ภูษิตต์ ภูริปาณิก
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	รองศาสตราจารย์ ดร.อุษา บิ๊กกิน
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	รองศาสตราจารย์ ดร.กุลทิพย์ ศาสตร์ระจุกิ
สาขาวิชา	นิเทศศาสตรคุณวุฒิบัณฑิต
ปีการศึกษา	2555

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “โครงสร้างโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS กับการมีส่วนร่วมของพลเมือง” มีวัตถุประสงค์เพื่อหาคำตอบว่า โทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS มีโครงสร้างและการดำเนินงานในรูปแบบที่เอื้อต่อการตอบสนองในการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของพลเมืองหรือไม่อย่างไร และปัจจัยใดในบริบทของสังคมไทยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมดังกล่าว โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แนวคิด Historical approach เพื่อวิเคราะห์ถึงโครงสร้างของสังคมไทย โครงสร้างการดำเนินงานของโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของพลเมือง รวมถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมและพลเมืองที่มีต่อโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS โดยมีกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย กลุ่มนักวิชาการทางด้านสื่อสารมวลชน กลุ่มผู้บริหารสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS กลุ่มกรรมการสรรหาและผู้ที่มิชอบบทบาทในการขับเคลื่อนสื่อสาธารณะ กลุ่มนักวิชาชีพสื่อ กลุ่มองค์กรภาคประชาชนและองค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มสมาชิกสภาผู้ชมผู้ฟังโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS และกลุ่มปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นผู้ชมจากทางบ้าน โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล (Face to face interview) การสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group) การวิเคราะห์เนื้อหาและตัวบท (Content Analysis / Textual Analysis) เพื่อวิเคราะห์อุดมการณ์ และเปรียบเทียบการเข้าถึงและมีส่วนร่วมในการใช้พื้นที่สาธารณะของพลเมือง ระหว่างรายการที่ผลิตจากทางสถานีเองและรายการที่ผลิตจากผู้ผลิตอิสระภายนอก จำนวน 4 รายการ รวมทั้งสิ้น 48 เทปรายการ

ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างระบบศักดินาของสังคมไทยในอดีต ยังคงผลิตซ้ำอุดมการณ์เพื่อครอบงำให้มวลชนยอมรับและกลายเป็นกรอบความคิดกระแสหลักของสังคมจวบจนถึงปัจจุบัน พลเมืองมีความสำนึกในหน้าที่ของตนว่าควรเชื่อฟังผู้ที่มีอำนาจหน้าที่และควรปฏิบัติตามคำสั่งของฝ่ายนั้นด้วยดี ทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นจากความต้องการของ

ตนเองจึงอยู่ในเกณฑ์ที่ค่อนข้างต่ำ ผนวกกับจุดกำเนิดของโทรทัศน์สาธารณะแห่งแรกของประเทศไทย ไม่ได้มาจากการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของพลเมือง ทำให้ความรู้ถึงการหวงแหวนความเป็นเจ้าของ และความผูกพันจึงยังไม่เกิดขึ้น พลเมืองส่วนใหญ่ที่เข้ามามีส่วนร่วมในองค์กรคงมีแต่เพียงกลุ่มคนที่ตื่นตัวเฉพาะกลุ่มเท่านั้น

ทั้งนี้งานวิจัยชิ้นนี้พบรูปแบบการมีส่วนร่วมของพลเมืองอยู่ 4 รูปแบบหลัก คือ 1.การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย พบในรูปแบบของกรรมการสรรหาคณะกรรมการนโยบายและการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะผ่านทางสถานีฯ 2. การมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ การดำเนินการขององค์กร พบในรูปแบบของการเปิดช่องทางรับฟังความเห็นจากประชาชนทั่วไป และสภาผู้ชมผู้ฟังรายการ 3. การมีส่วนร่วมในการผลิตรายการ พบในรูปแบบของนักข่าวพลเมืองที่วีจอกูมิภาค ผู้ผลิตอิสระ 4. การมีส่วนร่วมปรากฏตัวในรายการ พบว่ารายการที่ผลิตโดยผู้ผลิตอิสระเปิดโอกาสให้พลเมืองในระดับปัจเจกบุคคลปรากฏตัวในรายการเพื่อร่วมใช้พื้นที่สาธารณะมากกว่ารายการที่ผลิตจากทางสถานีฯ

นอกจากนั้นผลการวิจัยยังพบว่ากลุ่มภาคประชาสังคมในระดับชนชั้นนำ (Elite civil society) ซึ่งมีส่วนร่วมในการผลักดันองค์กร มีบทบาทสูงกับการมีส่วนร่วมในทุกมิติของทางสถานี เช่น การกำหนดทิศทางและนโยบายขององค์กร รูปแบบการนำเสนอผ่านทางผัง สัดส่วน และเนื้อหาของรายการ โดยพลเมืองในระดับปัจเจกบุคคลมีส่วนร่วมแต่เพียงในระดับผู้รับสารและผู้ผลิตเท่านั้น จึงถือได้ว่าภาคประชาสังคมคือตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มใหม่ที่เข้ามาสถาปนาตนเองเป็นอุดมการณ์หลักของสื่อสาธารณะในประเทศไทยแทนที่กลุ่มผลประโยชน์เดิมคือรัฐกับทุนที่ฝังรากลึกมายาวนาน

Thesis Title	Structure of Thai Public Broadcasting Service and Citizens' Participation
Author	Phuchit Phuripanik
Thesis Advisor	Associate Professor Ousa Biggins, Ph.D.
Thesis Co advisor	Associate Professor Kullatip Satararuji, Ph.D.
Department	Doctor of Philosophy in Communication Arts
Academic Year	2012

ABSTRACT

The analysis for "Structure of Thai Public Broadcasting Service and Citizens' Participation. Thai PBS together with the co-operation of the people". The aim is to find out the suitable response that the inside structure and management of the public TV., Thai PBS, is reciprocal and with the good co-operation between them. Should there be any context of the Thai society that concern and enhance to such activity. We use the Qualitative Research and the way of thinking in Historical approach in order to analyse the structure of the Thai society. The management procedure of the public TV, Thai PBS, that supports the co-operation of the people as well as the image in co-operation of the Thai society and the Thai people that have the over views on the public TV, Thai PBS. The sample groups are the scholars, the public media policy stakeholders, Thai PBS Public Television audience, Non Governmental Organizations, National legislature, and the audience member council representatives of the Thai PBS. The collection of the data is made by the "face to face interview" and "focus group". The analysis for both "content analysis" and "Textual Analysis" are analysed to find out their objectification and compare between the programs that are produced by the station themselves and the programs that are produced by the outside independent producers if they are sound plausible and reciprocal in using the public area of the people altogether 4 programs 48 numbers of tapes.

We found the result of analysis that the structure of the old system of the nobleman, totalitarianism, of the ancient old Siam has been working and covering all the mass of Thai people to accept and becoming in their main current activity up to the present time. The people realize in their own duties and believe in them and perform their own duties according to the

received orders. Therefore, the results received from such system is rather low, besides the birth of this public TV., Thai PBS, was not really coming from citizens' participate, so the possession and commitment with the public TV. Will not happened. Mostly, only few groups of people who are eager to share their own possession accordingly.

We found in this analysis that there are 4 Types of self possession and commitment they are 1. Being one of the part in setting up the policy, it is found in the form of directors to find out or recruit the policy directors in order to run and move the public policy through the public TV station. 2. The passion and commitment in follow up the operations of such organization. It is found from the free opening channel for the mass of people's critics as well as from the council of viewers and audiences. 3. The possession and commitment in production of the programs is found in the from of a local amateur information people of the local TV. Produced by an independent producer. 4. We found that the programs that are produced by the independent producers have given the chance to the individual people to be in the programs in order to use their interests and common participation much more than the programs that are produced by the station themselves Besides, we also found that the groups of people of society who have a common participation and interest in pushing the organization to have a significant role in all aspects of the TV. Station such as setting up the policy and directions of the organization. The form of presenting through the program schedules for both the part and contents of the programs have been handled by the individual people who participate in the ranking form of the information r

receivers and only the producers. Therefore, it can be called that elite civil society is the new groups of benefit who set up themselves as the main purposes of the mass information of Thailand in replacing to the old ones, they are the government and the big lot of fund that has settled down for a long time in Thailand.

กิตติกรรมประกาศ

งานการวิจัยฉบับนี้สำเร็จได้ความความกรุณาอย่างสูงจาก รองศาสตราจารย์ ดร.อุษา บิ๊กกิน อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ซึ่งเป็นผู้ที่มีเมตตาธรรม และเสียสละเวลาในการให้ คำปรึกษาในทุกที่และทุกเวลา อย่างไม่ยอมเหน็ดเหนื่อยกับผู้วิจัยมาโดยตลอด ถือเป็นแบบอย่าง ของศิษย์ที่จะปฏิบัติตนในการเป็นอาจารย์ที่ดีต่อไป ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.กุลทิพย์ ศาสตรระจิก ที่กรุณาให้คำแนะนำในการครองตนตลอดเส้นทางสายปริญญาเอกจนสำเร็จการศึกษา ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัศวิน เนตรโพธิแก้ว ที่ให้ความกรุณาผู้วิจัยมาตั้งแต่ในระดับ ปริญญาโท ตลอดถึง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติ กันภัย ที่ให้คำชี้แนะอันมีคุณค่ากับผู้วิจัยมาใน ระยะเวลาหนึ่ง ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์สุกัญญา สุกบรรทัด ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิรงรอง รามสูต รมะนันท์ รองศาสตราจารย์อรทัย ศรีสันติสุข ที่กรุณารับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ที่อนุเคราะห์ทุนการศึกษาในระดับ ปริญญาเอก ขอขอบคุณเพื่อนร่วมงานหลักสูตรนิเทศศาสตร์ ศูนย์ระนอง 2 ทุกท่านที่ช่วยแบ่งเบาภาระ งานของผู้วิจัยในระหว่างที่ทำการศึกษา

ขอกราบเท้าคุณพ่อและคุณแม่ สำหรับกำลังใจที่มีให้อย่างไม่มีวันเหือดหาย และ รอคอยวันสำเร็จการศึกษาของลูกด้วยใจที่จดจ่อ ขอขอบคุณป้อมสำหรับความรัก ความเข้าใจ และอยู่ เคียงข้างกันมาโดยตลอด ขอขอบคุณ อาจิม อาปุม กับคำถามกึ่งกตค้นว่าเมื่อไรจะจบเสียที จนทำให้มี มานะมาจนถึงในวันนี้ ขอขอบคุณพี่น้องและเพื่อนร่วมรุ่นปริญญาเอกทุกท่านสำหรับความรู้สึกดีๆที่มี ให้กันมาโดยตลอด และงานวิจัยชิ้นนี้จะสำเร็จไม่ได้เลยหากขาดความกรุณาจากผู้ให้ข้อมูลในการ สัมภาษณ์ทุกท่านซึ่งได้เสียสละเวลาในการให้ข้อมูลอันมีคุณค่า จนทำให้งานวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ลุล่วงได้ในที่สุด ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

และท้ายที่สุดหากวิทยานิพนธ์เล่มนี้พอจะมีคุณค่าในแวดวงวิชาการอยู่บ้าง ผู้วิจัยขอ อุทิศให้กับพระคุณของครูบาอาจารย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้จน ทำให้ศิษย์มีวันนี้ได้ ด้วยจิตคารวะ

ภูษิตต์ ภูริปานิก

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ฅ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฅ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 ปัญหานำการวิจัย.....	10
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	10
1.4 ขอบเขตการศึกษา.....	10
1.5 ข้อสันนิษฐานเบื้องต้นทางการวิจัย.....	11
1.6 นิยามศัพท์.....	11
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	13
2. ทฤษฎี แนวคิด เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	15
2.1 ทฤษฎีโครงสร้างนิคม.....	15
2.2 ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองของสื่อ.....	19
2.3 แนวคิดเรื่องสื่อสาธารณะ.....	25
2.4 โครงสร้างและการบริหารองค์กรสื่อสาธารณะในต่างประเทศ.....	30
2.5 แนวคิดภาคประชาสังคม.....	40
2.6 ทฤษฎีการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม.....	53
2.7 แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะ.....	68
2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	72
2.9 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	87
3. ระเบียบวิธีวิจัย.....	88
3.1 รูปแบบการวิจัย.....	88

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3.2 การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	89
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	90
3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	91
3.5 กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล.....	91
3.6 การอภิปรายผลและนำเสนอข้อมูล.....	93
4. โครงสร้างสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS.....	95
4.1 พัฒนาการของสื่อวิทยุโทรทัศน์ในประเทศไทย.....	95
4.2 จุดกำเนิดสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS.....	106
4.3 โครงสร้างทางการเมืองการปกครองของไทย.....	204
4.4 โครงสร้างทางเศรษฐกิจของไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2398 – ปัจจุบัน)	210
4.5 โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมของไทย.....	217
4.6 ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างสื่อวิทยุโทรทัศน์ในประเทศไทยกับ บริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม.....	229
5. การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมและพลเมือง.....	236
5.1 การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย.....	246
5.2 การมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ.....	249
5.3 การมีส่วนร่วมในการผลิต.....	279
5.4 การมีส่วนร่วมปรากฏตัวในรายการ.....	300
5.4 ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของพลเมือง.....	340
6. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ.....	342
6.1 สรุปผลการวิจัย.....	342
6.2 อภิปรายผล.....	358
6.3 ข้อเสนอแนะ.....	371
6.4 ข้อจำกัดทางการวิจัย.....	372
6.5 ข้อเสนอแนะในการศึกษาค้นคว้าต่อไป.....	372

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม.....	374
ภาคผนวก.....	382
ก รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....	383
ข แนวคำถามเพื่อสัมภาษณ์.....	386
ค โครงสร้างโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS.	401
ง ตารางการเปรียบเทียบสื่อสาธารณะไทยและต่างประเทศ.....	402
จ รายงานการประชุมคณะกรรมการนโยบาย.....	407
ฉ รายละเอียดการวิเคราะห์ตัวบทรายการ.....	415
ประวัติผู้เขียน.....	492

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1 รูปแบบและโครงสร้างการดำเนินงานของสถานีโทรทัศน์ ในประเทศไทย	102
4.2 เปรียบเทียบผังรายการระหว่างปีพ.ศ. 2551 – 2553 ของกลุ่มรายการประเภทต่างๆ.....	179
4.3 รายการที่ผลิตโดยเครือข่าย สสส. ปี พ.ศ. 2551.....	185
4.4 รายการที่ผลิตโดยเครือข่าย สสส. ปี พ.ศ. 2552.....	187
4.5 รายการที่ผลิตโดยเครือข่าย สสส. ปี พ.ศ. 2554.....	188
4.6 รายการที่ผลิตโดยเครือข่าย สสส. ปี พ.ศ. 2555.....	189
4.7 งบรายได้และค่าใช้จ่าย ส.ส.ท. ปี 2551- 2553.....	202
4.8 สรุปการเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม ของพลเมืองในแต่ละยุค.....	226
5.1 พัฒนาการของผู้ผลิตอิสระแยกตามจำนวนงบประมาณที่อุดหนุนและ จำนวนบริษัทของผู้ผลิตอิสระระหว่างปี 2551 – 2553.....	299
5.2 รายการที่ได้รับงบประมาณอุดหนุนสูงสุด 5 อันดับ ประจำปี 2552 – 2553	299
5.3 การเปรียบเทียบรายการเวทีสาธารณะ	302
5.4 รายการเวทีสาธารณะในรอบ 3 เดือน	303
5.5 สรุปผลการวิเคราะห์รายการเวทีสาธารณะ	306
5.6 การเปรียบเทียบรายการ ที่วิจัยเหนือ.....	307
5.7 รายการที่วิจัยเหนือ ในรอบ 3 เดือน	308
5.8 สรุปผลการวิเคราะห์รายการที่วิจัยเหนือ.....	309
5.9 การเปรียบเทียบรายการชุมชนต้นแบบประชาธิปไตย.....	313
5.10 รายการชุมชนต้นแบบประชาธิปไตย ในรอบ 3 เดือน.....	314
5.11 สรุปผลการวิเคราะห์รายการชุมชนต้นแบบประชาธิปไตย.....	315
5.12 การเปรียบเทียบรายการอิฐก้อนแรก.....	318
5.13 รายการอิฐก้อนแรก ในรอบ 3 เดือน.....	319
5.14 สรุปผลการวิเคราะห์รายการอิฐก้อนแรก.....	320
5.15 การวิเคราะห์ด้วยทฤษฎารายการเวทีสาธารณะ	323

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
5.16 การวิเคราะห์ตัวบทรายการ ที่วีจเอเหนือ.....	325
5.17 การวิเคราะห์ตัวบทรายการชุมชนต้นแบบประชาธิปไตย.....	327
5.18 การวิเคราะห์ตัวบทรายการอิฐก้อนแรก.....	329

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 แสดงบันไดแห่งการมีส่วนร่วมของพลเมือง.....	54
2.2 แสดงการสื่อสารแบบแนวตั้ง (Vertical Line).....	66
2.3 แสดงการสื่อสารแบบแนวนอน (Horizontal Line)	66
2.4 ตำแหน่งของพื้นที่สาธารณะ.....	70
2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	87
4.1 โครงสร้างสำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วม	155
4.2 โครงสร้างสำนักเครือข่ายสื่อสารสาธารณะ.....	156
4.3 โครงสร้างสถาบันวิชาการสื่อสารสาธารณะ.....	157
4.4 การเปรียบเทียบสัดส่วนของเวลาในการออกอากาศกลุ่ม รายการประเภทต่างๆ ของทางสถานี ปี 2551.....	169
4.5 การเปรียบเทียบสัดส่วนของเวลาในการออกอากาศ กลุ่มรายการประเภทต่างๆ ของทางสถานี ปี 2552.....	170
4.6 การเปรียบเทียบสัดส่วนของเวลาในการออกอากาศกลุ่มรายการประเภท ต่างๆ ของทางสถานี ปี 2553.....	171
4.7 สรุปการเปรียบเทียบสัดส่วนรายการระหว่างปี 2551 – 2553.....	173
4.8 สัดส่วนผังรายการปี พ.ศ. 2551.....	176
4.9 สัดส่วนผังรายการปี พ.ศ. 2552.....	177
4.10 สัดส่วนผังรายการปี พ.ศ. 2553.....	178
4.11 ข้อมูลสำรวจความนิยมในการรับชมรายการ ระหว่างวันที่ 1 มกราคม – 31 ธันวาคม 2553.....	193
4.12 สถิติการรับชมโทรทัศน์ที่มากขึ้นในช่วงวิกฤตการณ์การเมือง.....	195
5.1 แสดงรูปแบบการมีส่วนร่วมของพลเมือง.....	246
5.2 แสดงการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนเพื่อพัฒนารายการ.....	254
5.3 แสดงกรอบคิดและกระบวนการรับฟังความคิดเห็น ผู้ชมผู้ฟังรายการ ไทยพีบีเอส.....	256
5.4 แสดงการสังเคราะห์ผลการรับฟังและการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย.....	257

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
5.5 แสดงกระบวนการในการทำงานของนักข่าวพลเมือง ทั้งหน้าจอและหลังจอ.....	287
5.6 แสดงขั้นตอนการคัดเลือกรายการ.....	297
5.7 แสดงการมีส่วนร่วมของพลเมือง.....	307
5.8 แสดงสัดส่วนการปรากฏตัวในรายการ.....	307
5.9 แสดงสัดส่วนการให้สัมภาษณ์ในรายการ.....	308
5.10 แสดงการมีส่วนร่วมของพลเมือง.....	310
5.11 แสดงสัดส่วนการปรากฏตัวในรายการ.....	310
5.12 แสดงสัดส่วนการสัมภาษณ์ในรายการ.....	311
5.13 แสดงการมีส่วนร่วมของพลเมือง.....	316
5.14 แสดงสัดส่วนการปรากฏตัวในรายการ.....	316
5.15 แสดงสัดส่วนการสัมภาษณ์ในรายการ.....	317
5.16 แสดงสัดส่วนการมีส่วนร่วมในรายการ.....	321
5.17 แสดงสัดส่วนการปรากฏตัวในรายการ.....	321
5.18 แสดงสัดส่วนการสัมภาษณ์ในรายการ.....	322

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในสังคมใหญ่ที่สลับซับซ้อน และเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วรุนแรง ลำพังอำนาจรัฐกับปัจเจกบุคคล ไม่มีพลังเพียงพอที่จะรักษาความสมดุลของสังคมให้ดำรงอย่างมีคุณภาพได้ จำเป็นต้องมีโครงสร้างทางสังคมอีกโครงสร้างหนึ่งขึ้นมาระหว่างกลาง เพื่อเชื่อมโยงรัฐกับปัจเจกชน โครงสร้างทางสังคมนี้เรียกว่า “ประชาสังคม” เป็นโครงสร้างที่ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เสมอกัน เข้ามารวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง และสุขภาพ พร้อมไปอย่างบูรณาการอันจะทำให้สังคมมีศักยภาพสูงสุด การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจึงเป็นเรื่องของกระบวนการและการมีส่วนร่วมของประชาชนพลเมืองอย่างกว้างขวาง ที่จะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดทิศทางความเป็นไป และร่วมกันรับผิดชอบ ต่อส่วนรวม ต่อสาธารณะ มิใช่เพียงแก่การเฝ้ารอดูและเรียกร้องเอาจากรัฐแต่ฝ่ายเดียว ขบวนการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมจึงเป็นก้าวอย่างทีกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกันกับขบวนการเรียกร้องสิทธิมนุษยชนในมิติต่างๆ ที่นอกเหนือไปจากสิทธิในการมีชีวิตอยู่ และมีการตีความใหม่ของสิทธิทางการเมืองซึ่งมิได้เน้นเฉพาะสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งเท่านั้น สิทธิที่ว่านี้ได้แก่ สิทธิของคนผิวสีในสังคมคนผิวขาว สิทธิสตรี สิทธิของคนรักเพศเดียวกัน สิทธิของคนพื้นเมืองดั้งเดิม สิทธิของชนกลุ่มน้อย สิทธิของผู้ลี้ภัย สิทธิเด็ก สิทธิของผู้สูงวัย สิทธิของชุมชน สิทธิของคนจน สิทธิของผู้ติดเชื้อเอชไอวี สิทธิการดำรงอยู่ของธรรมชาติที่ต้องมาก่อนการดำรงอยู่ของมนุษย์ สิทธิผู้บริโภค สิทธิของแรงงานข้ามชาติ สิทธิของผู้พิการ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้นับเป็นจุดหักเหของการพัฒนาประชาธิปไตยไปในอีกเส้นทางหนึ่งที่เคารพรับฟังเสียงของคนกลุ่มเล็กๆ ให้ความสำคัญต่อเรื่องทีุ่ดเล็กซึ่งแต่เดิมไร้พลังอำนาจหรือไร้ผู้สนใจให้มีความเข้มแข็งขึ้น คนตระหนักรู้มากขึ้น ขบวนการประชาสังคมจึงถูกเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การเมืองภาคประชาชน” (ไชยรัตน์ เจริญสินโอสถ อ่างในอนุชาติ พวงสำลี และคณะ, 2542, น. 6)

การขับเคลื่อนและปฏิรูปสื่อมวลชน เพื่อทำหน้าที่ในการสร้างประโยชน์แก่สาธารณะตระหนักและให้ความสำคัญกับสิทธิของประชาชนในต่างประเทศที่เห็นได้อย่างเด่นชัดและเป็น

รูปธรรมคือ การถือกำเนิดของบรรษัทกระจายเสียงแห่งอังกฤษหรือ “BBC” (British Broadcasting Corporation) ในปี

ค.ศ. 1927 ทำให้แนวคิดเรื่องสื่อกระจายเสียงเพื่อสาธารณะ (Public Service Broadcasting) หรือที่เรียกโดยย่อว่า “สื่อสาธารณะ” ได้รับความสนใจในวงกว้างยิ่งขึ้น โดยแนวคิดพื้นฐานคือการหาคำตอบว่าสื่อสาธารณะคืออะไร และทำไมจึงต้องมีสื่อสาธารณะ

สื่อสาธารณะ Public Service Broadcasting (PBS) หรือที่วิสาธารณะ มีปรัชญาและแนวทางในการดำเนินการที่ยึดหลักประชาชนผู้เป็นเจ้าของประเทศเป็นพลเมือง สื่อมีฐานะเป็นพื้นที่สาธารณะและมีเป้าหมายให้เกิดประโยชน์แก่สาธารณะอย่างแท้จริง แตกต่างจากทีวีเชิงพาณิชย์ตรงที่ประชาชนมีฐานะเป็นเพียงผู้บริโภคและมีเป้าหมายในการดำเนินงานเพียงเพื่อหาผลกำไรสูงสุดเท่านั้น

Cave and Brown (1990) และ Allan Brown (1996) กล่าวว่า หลักพื้นฐานของสื่อกระจายเสียงเพื่อสาธารณะคือ การกระจายเสียงจะต้องมีวัตถุประสงค์มากกว่าการให้ความบันเทิงแก่ผู้ชมและผู้ฟัง และมีได้ มุ่งแสวงหากำไรสูงสุดให้แก่ผู้ผลิตเช่นเดียวกับสื่อเชิงพาณิชย์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงพื้นฐานของสื่อสาธารณะชัดเจนยิ่งขึ้น Atkinson (1997) ได้สรุปถึงแรงผลักดัน 3 ประการที่ร่วมกันสร้างระบบกระจายเสียงเพื่อสาธารณะขึ้น โดยแรงผลักดันประการแรกมาจากปัจจัยทางเทคนิค เนื่องจากการที่คลื่นความถี่เป็นทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด ประการที่สองเนื่องมาจากความสำคัญของการบริการกระจายเสียงที่มีศักยภาพสูงต่อระบบการเมือง สังคม และวัฒนธรรม เหตุผลสำคัญประการสุดท้ายมาจากความไม่เชื่อมั่นในกลไกตลาดจะทำให้ระบบการกระจายเสียงเป็นไปเพื่อการบริการสาธารณะได้ เนื่องจากหากปล่อยให้ระบบกระจายเสียงอยู่ในการครอบครองของนักธุรกิจหรือกลุ่มทุน สื่อนั้นย่อมมุ่งสร้างเนื้อหาเพื่อจะให้มีจำนวนผู้ชมรายการมากที่สุด อันจะทำให้คนได้รับรายได้จากการโฆษณามากที่สุดตามมานั่นเอง ดังนั้นระบบการกระจายเสียงเพื่อประโยชน์ของสาธารณะจึงไม่สามารถเป็นระบบธุรกิจที่มุ่งหวังกำไรสูงสุดได้

แนวคิดเรื่องสื่อสาธารณะที่มีอยู่ในปัจจุบัน มีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ละประเทศ จึงเกิดความพยายามในการศึกษาและวิเคราะห์สื่อสาธารณะในแง่มุมต่างๆ ว่าสื่อสาธารณะที่เหมาะสมควรมีลักษณะและการดำเนินงานอย่างไร ทั้งนี้เพราะการตระหนักว่าสื่อสาธารณะจะทำหน้าที่เพื่อสาธารณะได้มากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นกับบริบทต่างๆ ขององค์กรว่าได้เกื้อหนุนหรือมีอุปสรรคขัดขวางการทำหน้าที่เพื่อสาธารณะ จึงจำเป็นต้องมีการออกแบบและวางกรอบกติกาควบคุมให้ชัดเจน เพื่อให้สื่อสาธารณะสามารถทำหน้าที่เพื่อสาธารณะได้สมดังเจตนารมณ์

ปัจจุบันรูปแบบของสื่อสาธารณะในต่างประเทศได้มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับผู้ฟัง ผู้ชมในบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไป เพื่อสร้างโอกาสในการเข้าถึงพื้นที่สาธารณะของพลเมือง

ให้เพิ่มมากขึ้นอย่างกว้างขวาง ทั้งถึง และเท่าเทียม ด้วยรูปแบบของการร่วมผลิตและออกแบบผังรายการระหว่างองค์กรสื่อและภาคประชาชน เพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มคนต่างๆ ในสังคม รวมถึงกลุ่มที่ถูกกล่เล่ยจากสื่อกระแสหลักให้ได้มากที่สุด อาทิเช่น กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มคนชรา กลุ่มคนพิการ กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ กลุ่มศาสนา กลุ่มแรงงานต่างด้าว ฯลฯ การมีผู้ผลิตรายการสาธารณะเกิดขึ้น (Public Service Publisher) ในรูปแบบของการเป็นผู้ผลิตรายการเองเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ชมเป็นหลักโดยไม่คำนึงถึงการจัดผังของรายการตามปกติ เช่น สถานีโทรทัศน์ช่องใหม่ของ BBC ในประเทศอังกฤษ หรือรูปแบบของรายการโทรทัศน์ที่ตอบสนองการเข้าถึงพื้นที่สาธารณะของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เช่น รูปแบบรายการเด็กของสถานีโทรทัศน์ ABC ในประเทศออสเตรเลีย รูปแบบรายการที่เกี่ยวกับแรงงานต่างด้าวของสถานีโทรทัศน์ในประเทศฟิลิปปินส์ ฯลฯ

นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มช่องทางในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารไปยังผู้ชม ผู้ฟัง ในรูปแบบที่มีความรวดเร็วและหลากหลายมากกว่าเดิม เช่น การเพิ่มช่องทางในการกระจายสัญญาณจากสถานีโทรทัศน์ภาคพื้นดินไปยังสถานีโทรทัศน์ดาวเทียม อินเทอร์เน็ตทีวี เคเบิลทีวี ทีวี่ออนโมบาย และอุปกรณ์ไร้สายอื่นๆ การถือกำเนิดของสถานีข่าวบนเว็บไซต์ของสถานีโทรทัศน์ BBC ในประเทศอังกฤษ หรือสถานีโทรทัศน์ CBC ในประเทศแคนาดา การบริการคลังข้อมูลข่าวสารให้กับผู้ชมผู้ฟังในระบบดิจิทัล การถือกำเนิดของสถานีโทรทัศน์ในลักษณะ DTH (Direct to Home) ที่ส่งสัญญาณภาพและเสียงไปยังกลุ่มผู้ด้อยโอกาสจากการเข้าถึงสถานีโทรทัศน์กระแสหลัก เป็นต้น ซึ่งจากรูปแบบดังกล่าวนับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมากของสื่อสาธารณะ เนื่องจากเป็นกระบวนการป้อนข้อมูลข่าวสารและการวัดผลสะท้อนกลับของผู้ชมรายการเพื่อตอบสนองความสนใจและความต้องการของสาธารณะให้มากที่สุดนั่นเอง

ส่วนบทบาทของภาคประชาสังคมในการให้ความสำคัญกับสื่อมวลชน เพื่อการทำหน้าที่สร้างประโยชน์แก่สาธารณะในประเทศไทยนั้น นับเนื่องจากที่ประเทศไทยมีการส่งกระจายเสียงวิทยุครั้งแรกเมื่อปีพ.ศ.2473 จากการทดลองของเจ้าขุนมูลนายในรั้วในวัง หลังจากนั้นยังไม่ทันที่ระบบวิทยุกระจายเสียงจะได้เติบโตในระบบประชาธิปไตย การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปีพ.ศ. 2475 คณะราษฎรฝ่ายอำนาจนิยมบางส่วนได้สถาปนาความเข้มแข็งของทหารขึ้นมาปกครองประเทศเรื่อยมายาวนานในระบอบเผด็จการ ตามด้วยการเกิดของสื่อโทรทัศน์ที่ถูกใช้เป็นกระบอกเสียงของรัฐบาลทหารตั้งแต่เริ่มต้นในปี พ.ศ. 2498 ทำให้เป็นที่มาว่าทำไมสื่อวิทยุโทรทัศน์ในบ้านเมืองเราจึงตกอยู่ในการควบคุมผูกขาดของรัฐมาโดยตลอด กระทั่งบ้านเมืองเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยแบบเศรษฐกิจเสรีที่เปิดโอกาสให้เอกชนได้เข้ามารับสัมปทานเพื่อดำเนินการทางธุรกิจ จึงทำให้สื่อวิทยุโทรทัศน์ของไทยตกอยู่ภายใต้โครงสร้างของระบบอำนาจนิยมใน

ลักษณะที่รัฐผูกขาดความเป็นเจ้าของแต่เพียงผู้เดียว โดยหน่วยราชการผู้ถือกรรมสิทธิ์ในการเป็นเจ้าของสถานีสื่อวิทยุโทรทัศน์ส่วนใหญ่ได้นำคลื่นไปให้เอกชนเช่าช่วงดำเนินการต่อ ซึ่งระบบการประมูลสัมปทานวิทยุโทรทัศน์ หน่วยราชการมักให้อิทธิพลแก่กลุ่มทุนขนาดใหญ่ในระบบอุปถัมภ์ที่ดำเนินการโดยลับ ปกปิด และขาดความโปร่งใสในการตรวจสอบจากประชาชน รวมทั้งขาดระบบการติดตามตรวจสอบกำกับกับการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ สื่อวิทยุโทรทัศน์ได้กลายเป็นสื่อเพื่อตอบสนองกลไกทางตลาดและผลประโยชน์ทางธุรกิจ ซึ่งในเชิงนิคตินัยสื่อเป็นของรัฐ แต่ในเชิงพฤตินัยกลับเป็นของธุรกิจเอกชนแทบทั้งสิ้น ประชาชนต้องตกอยู่ในสภาพ “เค้ามืออะไรให้คู่มือต้องคู่มือเค้ามืออะไรให้ฟังก็ต้องฟัง” และไม่มีสิทธิในการเข้าถึงหรือสิทธิในการสื่อสาร ผ่านสื่อมาเป็นระยะเวลายาวนาน (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2541)

จากการที่รูปแบบในการบริหารจัดการสื่อวิทยุโทรทัศน์อยู่ภายใต้ระบบอำนาจและผลประโยชน์มาจนฝังรากลึก ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าในกระบวนการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองเพื่อพัฒนาไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยในสังคม เราจะไม่เคยเห็นสื่อวิทยุโทรทัศน์เข้าร่วมเวทีประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยหรือเปลี่ยนแปลงเรื่องความถูกต้องเป็นธรรมในสังคมเลย ตรงกันข้ามสื่อ

โทรทัศน์กลับถูกใช้ให้เป็นเครื่องมือของฝ่ายอำนาจนิยม ปิดหู ปิดตา ปิดปากประชาชนตลอดมา ตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 หรือ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ที่สื่อถูกใช้เป็นสงครามแย่งชิงมวลชน โดยที่ฝ่ายรัฐควบคุมสถานีวิทยุโทรทัศน์ไว้ได้ทั้งหมดด้วยการให้ข้อมูลป้ายสีกลุ่มนักศึกษา ทำให้ฝ่ายที่คิดต่างจากรัฐต้องหันไปหาอีกแนวทางและใช้วิทยุใต้ดินเป็นยุทธวิธีในการแย่งชิงมวลชนกับรัฐ สุดท้ายฝ่ายนักศึกษาซึ่งเสียเปรียบทางด้านการใช้สื่อสารมวลชนก็ต้องตกเป็นฝ่ายตั้งรับและพ่ายแพ้ไปในที่สุด

จนกระทั่งในช่วงปี พ.ศ. 2520 ที่การเมืองเริ่มผ่อนคลายและธุรกิจการสื่อสารเริ่มขยายตัวมากขึ้น โดยมีภาคเอกชนเข้าร่วมผลิตรายการ ก็ไม่ได้หมายความว่าสิทธิเสรีภาพในการรับรู้หรือสื่อสารผ่านสื่อวิทยุโทรทัศน์จะมีมากขึ้น ในทางตรงกันข้ามเสรีภาพในการสนับสนุนลัทธิบริโภคนิยมหรือการก้าวไปสู่ความทันสมัยกลับเปิดกว้างขึ้น กลุ่มประชาชนที่มีปัญหาหรือมีแนวทางที่แตกต่างจากแนวนโยบายหลักของรัฐที่มุ่งไปสู่การทำประเทศให้เป็นอุตสาหกรรม ไม่มีโอกาสที่จะได้ใช้ช่องทางในการสื่อสารกับสังคม เช่น กลุ่มผู้ใช้แรงงาน กลุ่มเกษตรกร องค์กรพัฒนาเอกชน ชุมชน เป็นต้น รัฐและกลุ่มธุรกิจได้ใช้สื่อที่มีอยู่ในมือสร้างวาทกรรมกระแสหลัก โฆษณาชวนเชื่อให้สังคมไทยก้าวเดินไปในทิศทางทุนนิยมเสรี โดยมีคำว่าการพัฒนาเป็นเครื่องมือ เช่น การส่งเสริมอุตสาหกรรม การพัฒนาการท่องเที่ยว การแสวงหาแหล่งพลังงานไฟฟ้า การสร้างเขื่อน การทำชนบทให้กลายเป็นเมือง เป็นต้น กล่าวได้ว่ารัฐได้ใช้สื่อเป็นเครื่องมือครอบงำความคิด

ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ หรือแม้แต่วัฒนธรรมของคนไทยให้ก้าวเดินไปในทิศทางเดียวและไม่มีที่ว่างสำหรับความแตกต่างหลากหลาย เนื้อหาสาระที่เน้นเอาแต่ความสะอาดใจ ความบันเทิง และเรตติ้ง โดยคำนึงถึงความรับผิดชอบและบทบาทหน้าที่ที่ควรจะเป็นต่อสังคมน้อยเกินไป ความเป็นจริงเช่นนี้ก่อตัวในสังคมไทยเรื่อยมา จนเป็นกระแสวิพากษ์วิจารณ์ว่าถึงเวลาแล้วที่สื่อวิทยุโทรทัศน์จะต้องได้รับการปฏิรูปปรับปรุงให้ดีขึ้น

จวบจนกระทั่งเหตุการณ์เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 ที่คนไทยต้องปะทะกันอีกครั้งในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ในครั้งนั้นสื่อวิทยุโทรทัศน์ตกเป็นจำเลยของสังคมอย่างชัดเจน เพราะถูกใช้เป็นเครื่องมือของเผด็จการทหารในการบิดเบือนข้อเท็จจริงอย่างมาก ทำให้ประชาชนต้องออกจากบ้านมาดูเหตุการณ์จริงด้วยตัวเองที่ถนนราชดำเนิน ครั้งนั้นเป็นครั้งสำคัญที่กระแสความตื่นตัวเรียกร้องให้มีการปฏิรูปสื่อเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ทั้งจากนักวิชาการ สื่อมวลชน และองค์กรพัฒนาเอกชน ทำให้รัฐบาลซึ่งมีนายอานันท์ ปันยารชุน ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ต้องมีการตั้งคณะกรรมการปรับปรุงสื่อของรัฐขึ้นมาทำหน้าที่ปฏิรูปสื่อ แต่แทนที่รัฐบาลนายอานันท์จะทำการปฏิรูประบบกรรมสิทธิ์สื่อทั้งระบบ กลับกลายเป็นการอนุมัติให้มีสถานีโทรทัศน์ช่องใหม่ ภายใต้เงื่อนไขการประมูลแข่งขันได้รับสัมปทานแบบใครให้คำตอบแทนรัฐมากที่สุดก็ได้ไป จนกลายมาเป็นที่มาของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี อันนำไปสู่การเข้ามาครอบงำสื่อสารมวลชนจากธุรกิจโทรคมนาคมในที่สุด

ถึงแม้รัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ในครั้งนั้นจะไม่ได้ทำการปฏิรูปสื่อทั้งระบบดังที่คณะกรรมการปรับปรุงสื่อของรัฐนำเสนอ แต่หลังเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 ก็เป็นโอกาสอันดีสำหรับกระแสการปฏิรูปการเมือง อันนำไปสู่การร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่โดยสภาร่างรัฐธรรมนูญ จึงทำให้ความคิดความรู้ของนักวิชาการและความต้องการของสังคม ตกผลึกเป็นแนวคิดการปฏิรูปสื่อวิทยุโทรทัศน์ที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2540 ซึ่งมีการเขียนไว้ถึงการปฏิรูปสื่อในมาตรา 39 - 41 โดยเฉพาะมาตรา 40 ที่ว่าด้วย “คลื่นความถี่เป็นทรัพยากรสาธารณะ” ที่ควรจะมีองค์กรอิสระในการจัดสรรคลื่นความถี่ ทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ใหม่ให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะอย่างแท้จริงเพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชน นับว่าเป็นการพลิกโฉมสื่อวิทยุและโทรทัศน์ไทยให้มีสิทธิเสรีภาพในการแสวงหาและนำเสนอข่าวสารมากยิ่งขึ้น เจตนารมณ์ตามบทบัญญัติจึงมุ่งประเด็นไปที่ประโยชน์สาธารณะและการให้บริการสาธารณะเป็นหลัก แต่เนื่องจากที่ผ่านมาการดำเนินงานด้านวิทยุโทรทัศน์ของประเทศไทยไม่เคยมุ่งเน้นที่การบริการสาธารณะมาก่อน ดังนั้น ภารกิจหลักประการหนึ่งในการปฏิรูปสื่อที่เห็นเป็นรูปธรรมที่สุด ก็คือการจัดตั้ง สถานีวิทยุโทรทัศน์สาธารณะ (Public service broadcasting : PSB) ที่ให้ความหวังกับคนไทยว่า ถึงเวลาแล้วที่ต้องสังคายนาสื่อวิทยุโทรทัศน์ของรัฐให้มีความ

เป็นอิสระจากอำนาจรัฐและทุนเสียที เพราะที่มาของมาตรา 40 เกิดจากผลพวงของการต่อสู้ขององค์กรภาคประชาชนและการแสวงหาคำความรู้ของนักวิชาการ ทำให้นำไปสู่บทบัญญัติในมาตรา 40 ที่มีใจความสำคัญคือ

1. การต้องเปลี่ยนฐานคิดใหม่จากเดิมที่มองว่าสื่อเป็นของรัฐ แต่แท้จริงแล้วสื่อมันต้องเป็นทรัพยากรส่วนรวมของชาติที่ต้องใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะ
2. ต้องมีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระมาทำหน้าที่จัดสรรและกำกับดูแล ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น
3. การจัดสรรและกำกับดูแลต้องคำนึงถึงเรื่องการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่นๆ ตามที่กฎหมายบัญญัติ และต้องสร้างกลไกการแข่งขันอย่างเสรีและเป็นธรรม (สุภิญญา กลางณรงค์, 2540)

โดยหลักการแล้วทุกภาคส่วนเห็นพ้องว่า ถึงเวลาแล้วที่สังคมไทยจะต้องมีสถานีโทรทัศน์สาธารณะ เพราะถือว่าเป็นปัจจัยแห่งโอกาสที่เปิดกว้างของประเทศในเวลานั้น แต่ตลอดเวลาที่ผ่านมามีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแล้ว แต่ในทางปฏิบัติกลับไม่อาจผลักดันให้เกิดโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาสาระเช่นนั้นได้ เพราะรัฐบาลไม่ใส่ใจในการเร่งรัดให้เกิดกลไกตามมาตรา 40 เกิดการติดขัดสารพัดปัญหา ทั้งในแง่กฎหมาย ผลประโยชน์ทางการเมือง วิธีคิดของผู้มีอำนาจ ระบบสื่อวิทยุโทรทัศน์ของไทยจึงยังคงอยู่กับที่ อันสะท้อนภาพปัญหาเชิงโครงสร้างที่ระบบสื่อวิทยุโทรทัศน์ยังถูกยึดกุมโดยสื่อของรัฐและสื่อพาณิชย์อย่างเหนียวแน่น รวมทั้งความไม่จริงใจในการปฏิรูปสื่อของรัฐบาล สิ่งที่ภาคประชาชนเรียกร้องจนได้มาจึงมีอันให้หยุดนิ่งอยู่เพียงแคในตัวหนังสือเท่านั้น

แต่กระนั้นก็ตามได้มีการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมในนามคณะทำงานติดตามมาตรา 40 ซึ่งประกอบด้วย มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน กลุ่มเพื่อนประชาชน เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรประชาชน ทำหน้าที่ในการติดตามทวงถามความโปร่งใสของภาครัฐในการดำเนินการ การต่อสู้ทางความคิดที่แตกต่างระหว่างภาคประชาชนกับภาครัฐและภาคธุรกิจ เกิดขึ้นอย่างเข้มข้นบนความเชื่อที่แตกต่าง ระหว่างแนวคิดเรื่องสิทธิของประชาชน โดยองค์กรพัฒนาเอกชน กับแนวคิดที่อ้างเรื่องตลาดแข่งขันเสรีของภาคธุรกิจ และแนวทางของรัฐที่ยังเชื่ออำนาจนิยมบางส่วนผสมกับแนวคิดทุนนิยมเสรี แต่ต้องอยู่ในกำกับของคำว่า “ความมั่นคงแห่งชาติ”

ต่อมาได้เกิดจุดเปลี่ยนครั้งใหญ่สำหรับประเทศไทย เมื่อมาตรา 40 ที่ระบุถึงสิทธิของประชาชนในการสื่อสารเป็นเจ้าของสื่อได้ถูกยกเลิกไปพร้อมกับรัฐธรรมนูญปี 2540 จากการรัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 สื่อวิทยุโทรทัศน์ตกอยู่ภายใต้การปกครองที่มาจาก

ใช้กำลังทหารภายใต้การนำของ พล.อ.สนธิ บุญยรัตกลิน จากเหตุการณ์ครั้งนั้นถึงแม้รัฐธรรมนูญปี 2540 ที่ระบุถึงสิทธิของประชาชนในการสื่อสารและเป็นเจ้าของสื่อจะได้ถูกยกเลิกไปแล้ว แต่ในหลักการแล้วคลื่นความถี่ยังคงเป็นทรัพยากรของชาติและประชาชนทุกคนอยู่เช่นเดิม ดังนั้นเจตนารมณ์ในการปฏิรูปสื่อของประชาชนจึงยังคงอยู่ หลังจากเหตุการณ์รัฐประหาร บริบททางการเมืองได้จุดกระแสโทรทัศน์สาธารณะให้กลับมาร้อนแรงอีกครั้ง หากกล่าวให้ชัดเจนลงไปคงไม่พ้นกรณีของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ซึ่งภายหลังถูกกลุ่มชินคอร์ปฯ เข้ามาถือหุ้นใหญ่และตกทอดไปสู่กองทุนเทมาเส็กของสิงคโปร์ตามลำดับ ถูกทวงคืนสัมปทานจากการที่ได้มีการแก้ไขสัญญาเพื่อลดค่าสัมปทานรายปี และเพิ่มสัดส่วนรายการบันเทิงให้มากขึ้น ศาลปกครองสูงสุดพิพากษาเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2549 ว่า การกระทำในลักษณะดังกล่าวมีผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะและเป็นการแก้ไขสัญญาสัมปทานของรัฐ บริษัท ไอทีวี จำกัด (มหาชน) ต้องรับผิดชอบ ส่งผลให้สำนักนายกรัฐมนตรีเรียกร้องให้ไอทีวีชำระค่าสัมปทานที่ค้างอยู่ทั้งสิ้น 2,210 ล้านบาทพร้อมดอกเบี้ย 15% และให้ชำระค่าปรับกรณีทำผิดสัญญาเรื่องผังรายการอีก 97,760 ล้านบาท รวมเป็นกว่า 1 แสนล้านบาท ภายในวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2550 เป็นเหตุให้เครือข่ายชินคอร์ปผู้ถือหุ้นใหญ่ในไอทีวีไม่สามารถชำระเงินค่าปรับได้ และยอมปล่อยให้ถูกยึดคลื่นสัมปทานคืนให้กับรัฐ จึงทำให้สถานีโทรทัศน์ช่องดังกล่าวกลายเป็นสื่อที่หน่วยงานของรัฐมีกรรมสิทธิ์เป็นเจ้าของ โดยสมบูรณ์ ส่งผลให้นักวิชาการและนักวิชาชีพสายสื่อสารมวลชน พร้อมทั้งองค์กรภาคประชาชน ต่างตระหนักถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากประเด็นดังกล่าว จึงเรียกร้องให้รัฐบาลภายใต้การนำของ พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ ในขณะนั้น ดำเนินการปฏิรูปสื่ออย่างจริงจัง โดยเน้นความเป็นอิสระจากการเมืองและกลุ่มทุน เพื่อให้สามารถตั้งมั่นบน “ประโยชน์สุขของสาธารณะ” ได้อย่างแท้จริง ภายใต้หลักคิด มีความเท่าเทียม เป็นธรรม และทั่วถึง สนับสนุนสื่อที่หลากหลาย เน้นประโยชน์สาธารณะมากกว่าประโยชน์ทางการค้า โดยรูปธรรมของข้อเสนอมีสาระสำคัญ อาทิ เช่น รัฐต้องจัดให้มีวิทยุและโทรทัศน์บริการสาธารณะ รัฐต้องมีหลักประกันที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ไม่ใช่เป้าหมายหลักของธุรกิจสื่อเชิงพาณิชย์ เช่น เด็ก เยาวชน คนพิการ ชนกลุ่มน้อย ผู้ด้อยโอกาส ฯลฯ เข้าถึงช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายในทุกระดับ ทั้งในระดับชุมชน ท้องถิ่น จังหวัด และระดับชาติ รวมถึงการดำเนินงานสื่อเพื่อบริการสาธารณะของภาครัฐและสื่อภาคธุรกิจเอกชน รัฐต้องกำหนดสัดส่วนเนื้อหารายการสาระและบันเทิง รวมทั้งต้องเปิดพื้นที่ให้ภาคประชาชนเข้าไปใช้เพื่อสื่อสาร บอกเล่าปัญหา และความต้องการของกลุ่มคนต่างๆ อย่างหลากหลาย ทั่วถึง และเท่าเทียม

นอกจากนี้ชุมชนท้องถิ่นต้องมีสิทธิเป็นเจ้าของสื่อ เพื่อประโยชน์สาธารณะของชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ โดยประชาชนในฐานะเจ้าของทรัพยากรและผู้บริโภคสื่อ ต้องมีส่วนร่วมในการ

กำหนดและตัดสินใจนโยบายที่เกี่ยวข้องกับสื่อ รวมถึงการมีส่วนร่วมในการจัดสรรคลื่นความถี่ กำหนดเนื้อหา ช่วงเวลา รายการที่สอดคล้องกับความจำเป็น และความต้องการของกลุ่มคนที่แตกต่างกันหลากหลายในสังคมอย่างเพียงพอ ซึ่งเหล่านี้จะเป็นกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสื่อสาร ร่วมคิดร่วมทำบนเป้าหมายสถานภาพของสื่อภาคประชาชนกับรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ อันเป็นที่มาของบทบัญญัติเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญปี 2550 จึงเป็นการถือกำเนิดขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (Thai Public Broadcasting Service) หรือ ส.ส.ท. ในฐานะองค์การสื่อสารสาธารณะที่ไม่แสวงผลกำไรแห่งแรกของประเทศไทย ซึ่งถือกำเนิดขึ้นมาท่ามกลางกระแสเรียกร้องถึงสิทธิเสรีภาพในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอย่างกว้างขวาง ทั้งถึง และเท่าเทียม การมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะของภาคพลเมืองที่ปลอดจากการแทรกแซงจากอำนาจรัฐ และอำนาจทุนดังที่เคยมีมาในอดีต ภายใต้ชื่อ “โทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS” เมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2551 ซึ่งความเป็นอิสระและความเป็นสาธารณะของ Thai PBS ได้รับการรองรับภายใต้ พ.ร.บ. องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย โดยมีคณะกรรมการนโยบายที่ผ่านการสรรหาโดยกระบวนการที่เป็นอิสระเป็นผู้กำหนดนโยบาย ควบคุมการดำเนินงานของผู้อำนวยการและคณะกรรมการบริหารองค์การฯ

จวบจนถึงปัจจุบันสถานีโทรทัศน์ Thai PBS โทรทัศน์สาธารณะแห่งแรกของประเทศไทย ได้ถือกำเนิดมาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้ว แต่โครงสร้างและรูปแบบการดำเนินงานยังคงเป็นสิ่งที่สังคมได้ตั้งคำถามถึงการตอบสนองปรัชญาพื้นฐานของความเป็นสื่อสาธารณะ และเจตนารมณ์ของภาคประชาสังคมที่เน้นย้ำในเรื่องของการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของภาคพลเมือง โดยปลอดจากการแทรกแซงจากอำนาจรัฐ และอำนาจทุนว่าจะมีลักษณะเช่นไรในแง่ของ

โครงสร้างทางสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่เป็นมาในลักษณะของการใช้อำนาจนิยมจากภาครัฐในการครอบงำและแทรกแซงการทำงานของสื่อ ด้วยรูปแบบการกำหนดนโยบายจากภาครัฐในการสื่อสารแบบแนวตั้งจากบนลงล่าง ไปสู่การสร้างโอกาสในการมีส่วนร่วมของพลเมืองในภาคส่วนต่างๆของสังคม ที่จะสามารถมีสิทธิมีเสียงในการแสดงความคิดเห็นผ่านทางพื้นที่สาธารณะของโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ในรูปแบบของการสื่อสารแบบแนวนอนได้อย่างกว้างขวาง ทั้งถึง และเท่าเทียม

โครงสร้างและรูปแบบการดำเนินงานในการบริหารจัดการขององค์กร เพื่อตอบสนองคุณสมบัติของการเป็นสื่อสาธารณะ อันประกอบด้วย การเข้าถึงประชาชนทุกคน มีความหลากหลาย มีความเป็นอิสระ และมีความโดดเด่นเฉพาะตัว รวมถึงหลักคิดเบื้องต้นที่ถือเป็นหัวใจสำคัญในการกำหนดบทบาทของการเป็นสื่อสาธารณะ คือ การสร้างโอกาสในการเข้าถึงและการมี

ส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะของประชาชน โดยไม่มองประชาชนเป็นเพียงผู้บริโภค (Indrajit Banerjee, 2005) อย่างกว้างขวาง ทั้งถึง และเท่าเทียม ท่ามกลางบริบททางสังคมที่แปลกแยกและแตกต่างในปัจจุบัน รวมถึงพระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2551 ในมาตราที่ 7 (3) ซึ่งระบุให้องค์กรมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ความรู้แก่ประชาชนให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกเพื่อประโยชน์ในระดับชาติและระดับท้องถิ่นผ่านทาง การให้บริการและสารประโยชน์อื่น มาตราที่ 7 (4) ส่งเสริมเสรีภาพในการรับรู้ข่าวสาร เพื่อสร้างสังคมประชาธิปไตยที่ประชาชนได้รับข่าวสารอย่างเท่าเทียมกัน และในมาตราที่ 7 (5) ซึ่งระบุว่า “สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ในการกำหนดทิศทางการให้บริการขององค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะ ผนวกกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปี พ.ศ. 2550 มาตราที่ 47 ซึ่งระบุว่า คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ ให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ ทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ รวมทั้งต้องจัดให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ สื่อมวลชนสาธารณะ สิ่งต่างๆเหล่านี้ได้สอดคล้องกับข้อความในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ได้บัญญัติหลักประกันด้านเสรีภาพในการแสดงออก ซึ่งเป็นเครื่องมือสนับสนุนสำคัญ แก่สื่อสาธารณะในมาตรา 19 ระบุว่า “ทุกคนมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นและแสดงออกอย่างเสรี สิทธินี้รวมถึงสิทธิในการยืนยันความคิดเห็น โดยปราศจากการแทรกแซง และสิทธิในการแสวงหา รับรู้ ให้ข้อมูลข่าวสารและความคิดเห็นผ่านสื่อมวลชนไม่ว่าจะอยู่ที่ใดในโลก” (Universal Declaration of Human Rights, 1948)

สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของสื่อสาธารณะในการแสดงความรับผิดชอบ ต่อผู้ชมและผู้ฟัง ในขณะเดียวกันก็เป็นการเปิดโอกาสให้พลเมืองมีช่องทางในการแสดงความคิดเห็น และความห่วงใยต่อเนื้อหาสาระของสื่อสาธารณะ อันจะส่งผลในแง่ของความผูกพัน และการมีความรู้สึกร่วมของพลเมืองที่มีต่อองค์กร ซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อสื่อสาธารณะ ที่ยังมีเส้นทางที่ต้องก้าวเดินไปอีกยาวไกล จึงจำเป็นจะต้องได้รับแรงสนับสนุนจากความเชื่อมั่นและพลังศรัทธาที่เกิดจากความรู้สึกร่วมของภาคพลเมือง เพื่อธำรงความยั่งยืนและมั่นคงขององค์กรต่อไป ในขณะเดียวกันก็ยังเป็นการสร้างความรับผิดชอบต่อสื่อสาธารณะในการตระหนักถึงบทบาทของภาคพลเมืองในอีกทางหนึ่งอีกด้วย

จากประเด็นต่างๆเหล่านี้ จึงเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์และสืบค้นใน รูปแบบของผลงานวิจัยในหัวข้อ “โครงสร้างโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS กับการมีส่วนร่วมของพลเมือง” เพื่อสำรวจตรวจสอบและให้ได้มาซึ่งข้อสรุปว่าโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS มี

โครงสร้างและการดำเนินงานในรูปแบบของสื่อสาธารณะที่จะเอื้อต่อการตอบสนอง ในเรื่องของการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองในลักษณะใด

1.2 ปัญหาการวิจัย

1. ปัจจัยใดในโครงสร้างของสังคมไทย ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของพลเมือง
2. โครงสร้างการดำเนินงานของโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ส่งผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมของพลเมือง อย่างไร
3. พลเมืองมีส่วนร่วมต่อโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ในรูปแบบใด
4. ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมระหว่างพลเมืองกับโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS คืออะไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ถึงปัจจัยทางโครงสร้างของสังคมไทย ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของพลเมือง
2. เพื่อวิเคราะห์ถึงโครงสร้างการดำเนินงานของโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ที่ส่งผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมของพลเมือง
3. เพื่อวิเคราะห์ถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS
4. เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมระหว่างพลเมืองและโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS

1.4 ขอบเขตการศึกษา

1. ศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ มีขอบเขตการศึกษาโดยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) จากแหล่งข้อมูลต่างๆ ได้แก่ หนังสือ บทความ เอกสารทางวิชาการ รายงานประจำปี ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ทำการศึกษา การวิเคราะห์เนื้อหาและตัวบท (Content / Textual Analysis) อาทิเช่น สำเนาเทปรายการ ประกอบด้วยรายการที่ทางสถานีผลิตเองได้แก่ รายการเวทีสาธารณะ รายการโทรทัศน์ส่วนภูมิภาค ที่วิจัยเหนือ รายการที่ผลิตโดยผู้ผลิตอิสระ ได้แก่ รายการชุมชนต้นแบบประชาธิปไตย รายการอิฐก้อนแรก ซึ่งออกอากาศระหว่างเดือนตุลาคม 2553 – มีนาคม 2554 ผังและสัปดาห์รายการ รวมถึงข้อบัญญัติทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS อันเป็นข้อมูลเบื้องต้นที่จะใช้ประกอบการวิจัยในครั้งนี้

2. ศึกษาจากข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการสัมภาษณ์ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับกิจการโทรทัศน์สาธารณะ ทั้งในแง่ของ การบริหาร ร่วมก่อตั้ง ร่วมผลิต และในภาคของการใช้บริการ จำนวน 35 คน ประกอบด้วย กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้บริหารสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS กลุ่มนักวิชาชีพสื่อ กลุ่มองค์กรภาคประชาชนและองค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มกรรมการสรรหาและผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนสื่อสาธารณะ กลุ่มสมาชิกสภาผู้ชมผู้ฟังโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS กลุ่มแฟนพันธุ์แท้ กลุ่มผู้ชมจากที่บ้าน รวมถึงการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ชมจำนวน 5 กลุ่มประกอบด้วย กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มความหลากหลายทางเพศ กลุ่มแรงงานในระบบและแรงงานนอกระบบ กลุ่มคนจนเมือง

3. การศึกษาครั้งนี้จะศึกษาเฉพาะประเด็น การมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS จึงมุ่งเน้นกลุ่มตัวอย่างที่เคยรับชมรายการโทรทัศน์ของทางสถานีเท่านั้น

1.5 ข้อเสนอพื้นฐานเบื้องต้นทางการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรม แนวคิดและทฤษฎีที่ผ่านมา ผู้วิจัยมีข้อเสนอพื้นฐานเบื้องต้นทางการวิจัยในครั้งนี้ว่า ปัจจัยทางโครงสร้างของสังคมไทยส่งผลต่อรูปแบบการดำเนินงานของโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ในการเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมและพลเมืองเข้ามามีส่วนร่วม

1.6 นิยามศัพท์

โทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS หมายถึง องค์กรสื่อสารมวลชนที่กำเนิดขึ้นจากกระแสการเรียกร้องสื่อสาธารณะของภาคประชาสังคม ยุคหลังเหตุการณ์รัฐประหาร 19 กันยายน 2549 โดยมีการดำเนินงานตามปรัชญาของสื่อสาธารณะ ที่มุ่งเน้นในเรื่องของการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของภาคพลเมือง

ปัจจัย หมายถึง องค์กรประกอบต่างๆทางโครงสร้างของสังคมที่มีอิทธิพลและส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS

โครงสร้างทางสังคม หมายถึง ระบบย่อยต่างๆที่ผูกเชื่อมโยงและประกอบเข้าด้วยกัน เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ที่มีความสัมพันธ์กันทั้งในระดับพื้นผิวและส่วนลึก รวมถึงอุดมการณ์ต่างๆที่ก่อรูปขึ้นในระบบสังคม

ภาคประชาสังคม หมายถึง การที่สมาชิกในสังคมมีความรู้สึกมีส่วนร่วมต่อวิกฤตการณ์หรือสภาพปัญหาบางอย่างในสังคมที่สลับซับซ้อนยากแก่การแก้ไข มารวมตัวเป็นกลุ่มหรือองค์กร (Civic Group) เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ด้วยความรู้สึกผูกพันและสำนึกของความเป็นพลเมืองภายใต้ระบบการจัดการ โดยมีการเชื่อมโยงเป็น

เครือข่าย (Civic network) ในที่นี้หมายถึง กลุ่มเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนในระดับชนชั้นนำ กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มนักวิชาชีพสื่อ

นโยบายสาธารณะ หมายถึง กิจกรรมที่มุ่งกระทำโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์และความผาสุกของประชาชนโดยส่วนใหญ่ในสังคม หรือเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาในด้านต่างๆทั้งหมดของสังคม

พลเมือง หมายถึง กลุ่มคนในสังคมที่มีจิตสาธารณะ โดยถือเอากิจของส่วนรวมเป็นกิจของตนเอง รวมถึงกลุ่มคนที่ถูกละเลยจากสื่อกระแสหลักทั้งในระดับชุมชนท้องถิ่น จังหวัด และระดับชาติ ในที่นี้ประกอบด้วย พลเมืองจากภาคประชาสังคม กลุ่มสมาชิกสภาผู้ชมผู้ฟังรายการ กลุ่มแฟนพันธุ์แท้ไทยพีบีเอส และกลุ่มผู้ชมทางบ้าน

การมีส่วนร่วมของพลเมือง หมายถึง การที่องค์กรมีโครงสร้าง นโยบายและรูปแบบในการดำเนินงานที่เอื้อต่อโอกาสที่พลเมืองจะสามารถเข้าร่วมในทุกกิจกรรมของการสื่อสารขององค์กร

โครงสร้างการดำเนินงาน หมายถึง ระบบย่อยต่างๆที่ถูกเชื่อมโยงและประกอบเข้าด้วยกันเป็นองค์กรนั้นๆเพื่อที่จะทำให้องค์กรสามารถขับเคลื่อนและปฏิบัติพันธกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในที่นี้ประกอบด้วย การบริหารจัดการ ภารกิจองค์กร การควบคุม ที่มาของรายได้ การบริหารรายการ

การบริหารจัดการ หมายถึง แนวทางที่ใช้ในการดำเนินการเพื่อให้โทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS เป็นไปตามเจตนารมณ์ในการจัดตั้ง อันประกอบด้วย นโยบาย การบริหารจัดการองค์กร การบริหารรายได้ การบริหารบุคลากร

ภารกิจองค์กร หมายถึง บทบาทหน้าที่ที่องค์กรได้ถือปฏิบัติตามบทบัญญัติ หรือข้อบังคับทางกฎหมาย เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ในการจัดตั้ง

การควบคุม หมายถึง การที่องค์กรจะต้องได้รับการตรวจสอบภายใต้ข้อกำหนดทางกฎหมาย รวมทั้งการกำกับดูแลโดยหน่วยงาน องค์กร คณะกรรมการ และคณะทำงานชุดต่างๆทั้งของภาครัฐและภาคประชาชน

ที่มาของรายได้ หมายถึง แหล่งรายได้ที่ใช้ในการบริหารจัดการ และดำเนินงานขององค์กร

การบริหารรายการ หมายถึง การผลิตเนื้อหา สักส่วนรายการ และการจัดผังรายการ โดยคำนึงการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของพลเมือง ตอบสนองความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคม รวมถึงกลุ่มคนที่ด้อย โอกาสและถูกมองข้ามจากสื่อกระแสหลัก ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มคนที่แตกต่างหลากหลายในสังคมอย่างเพียงพอ

รูปแบบการมีส่วนร่วม หมายถึง โอกาสที่ภาคประชาสังคมและพลเมืองจะสามารถเข้าร่วมในแต่ละบทบาทของการสื่อสาร ในที่นี้ประกอบด้วย 4 รูปแบบคือ ร่วมกำหนดนโยบาย ร่วมตรวจสอบ ร่วมผลิต ร่วมปรากฏตัวในรายการ

พื้นที่สาธารณะ หมายถึง พื้นที่ที่เปิดกว้างให้มีการเข้าถึงหรือมีส่วนร่วมได้สำหรับทุกภาคส่วนในสังคม โดยปลอดจากอำนาจรัฐและทุน ในที่นี้หมายถึง “พื้นที่ในรายการของ Thai PBS โดยผู้ชมมีสถานะเป็น “ผู้กระทำการ” (actor) ที่มีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันในการตัดสินใจ ผ่านกระบวนการสื่อสารแบบอภิปรายโต้แย้งกัน ด้วยการใช้เหตุใช้ผลเชิงการสื่อสาร (communication rationality) เพื่อตัดสินใจหาคำตอบที่ดีที่สุดร่วมกัน ในรูปแบบหรือวิธีการต่างๆ เพื่อประโยชน์สาธารณะ เช่น รูปแบบเนื้อหารายการของโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ที่เปิดโอกาสให้พลเมืองกลุ่มต่างๆ ได้มีการแสดงออก หรือแสดงความคิดเห็นผ่านทางรายการ เพื่อผลักดันเป็นนโยบายสาธารณะอันที่จะเป็นผลประโยชน์ต่อผู้คนส่วนใหญ่ในสังคม

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. สามารถนำความรู้จากการวิเคราะห์ถึงโครงสร้างของสังคม และปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของพลเมือง เพื่อเป็นข้อมูลในการประยุกต์ใช้ต่อการกำหนด โครงสร้าง นโยบายและรูปแบบในการดำเนินงานของโทรทัศน์ สาธารณะ Thai PBS ให้เกิดความเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย และตรงตามเจตนารมณ์ของการจัดตั้งสื่อสารณะต่อไป
2. สามารถนำความรู้จากการศึกษาและวิเคราะห์ถึงโครงสร้างการดำเนินงานของโทรทัศน์ สาธารณะ Thai PBS ที่ส่งผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมของพลเมือง เพื่อเป็นข้อมูลในการสนับสนุน และส่งเสริมให้เกิดปัจจัยที่เอื้อต่อโอกาสในการมีส่วนร่วม และการเข้าถึงของพลเมือง ความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ การมีส่วนร่วม เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย บริบทของสังคมไทย และเป็นไปตามปรัชญาของสื่อสารณะต่อไป
3. สามารถนำความรู้จากการศึกษาถึงรูปแบบในการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมและพลเมืองที่มีต่อโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS เพื่อไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดนโยบายสาธารณะ รูปแบบการดำเนินงานขององค์กร ช่องทางการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของพลเมือง เพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย บริบทของสังคมไทย และเป็นไปตามปรัชญาของสื่อสารณะต่อไป
4. เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ในเชิงวิชาการ เกี่ยวกับการกำหนดคุณลักษณะของสื่อสารณะที่พึงประสงค์ และเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยต่อไป
5. สามารถนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง นโยบายและรูปแบบดำเนินงานของโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS รวมถึงสถานีโทรทัศน์ของรัฐให้เป็นสถานีโทรทัศน์

เพื่อบริการสาธารณะที่พึงประสงค์ เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย ตรงตามเจตนารมณ์ของการจัดตั้ง เป็นไปตามปรัชญาของสื่อสาธารณะ รวมทั้งเป็นแหล่งข้อมูลให้กับผู้ที่สนใจในการศึกษาต่อไป

บทที่ 2

ทฤษฎีแนวคิด เอกสารและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง “โครงสร้างโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS กับการมีส่วนร่วมของพลเมือง” อาศัยแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบการวิเคราะห์ ดังนี้

- 2.1 ทฤษฎีโครงสร้างนิยม
- 2.2 ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองของสื่อ
- 2.3 แนวคิดเรื่องสื่อสาธารณะ
- 2.4 โครงสร้างและการบริหารองค์กรสื่อสาธารณะในต่างประเทศ
- 2.5 แนวคิดภาคประชาสังคม
- 2.6 ทฤษฎีการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม
- 2.7 แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะ
- 2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีโครงสร้างนิยม

ภายหลังทศวรรษที่ 1960 ความคิดที่ว่าสังคมเป็นเหมือนกับสิ่งมีชีวิตหรือเป็นองค์รวมอินทรีย์ที่นักคิดรุ่นก่อนๆ คิด อีกทั้งความเชื่อแบบปฏิฐานนิยมที่เน้นข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อเอามายืนยันสมมติฐานต่างๆ และความเชื่อในเรื่องที่ว่าเราจะอธิบายความจริงได้ด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ได้เลื่อนความนิยมลง บรรดานักคิดจึงหัน ไปเน้นเรื่องของความเป็นเหตุเป็นผลหรือที่เรียกว่า Rationality ในความเชื่อเรื่องของ Rationality ได้เกิดนักคิดกลุ่มหนึ่งที่ตั้งคำถามกับเรื่องของความเป็นเหตุเป็นผล กลุ่มนี้คือนักสังคมวิทยาในทฤษฎีโครงสร้างนิยม กลุ่มนักคิดโครงสร้างนิยมหันมาสนใจเรื่องของสังคมในฐานะ “ระบบ” ที่เกิดจากความจริงเกี่ยวกับสังคมโดยรวม (Total social facts) โดยเชื่อว่ามีสิ่งที่เป็นโครงสร้างบางอย่างซ่อนอยู่ในทุกสังคมและโครงสร้างนี้แสดงให้เห็นหน้าที่ของส่วนต่างๆ ที่เป็นระบบเกี่ยวข้องกัน นักคิดสำนักนี้มองว่า สังคม คือ ส่วนต่างๆ ของโครงสร้างที่เชื่อมโยงเข้าด้วยกัน แต่ละสังคมมีโครงสร้างที่คล้ายกัน ไม่มากก็น้อย การทำงานของความคิดหรือสมองมนุษย์ (human mind) มีโครงสร้างอยู่โดยมนุษย์ไม่รู้ตัว โดยโครงสร้างนั้นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับโครงสร้างซึ่งมากำหนดพฤติกรรมของมนุษย์และความสัมพันธ์ของสถาบัน

สังคม ซึ่งเราสามารถนำเอาหลักคิดของทฤษฎีโครงสร้างนิยม มาทำการวิเคราะห์เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในงานวิจัยชิ้นนี้ได้ดังนี้

2.1.1 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคม

เอมิล เดอร์ไคร์ (Emile Durkheim) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส กล่าวว่า เราอาจพิจารณาความสัมพันธ์ทางสังคมได้ในสองลักษณะ ดังนี้

1) ความสัมพันธ์ทางสังคมในแง่ของความเป็นปึกแผ่น ความเป็นปึกแผ่น (Solidarity) หรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม แบ่งออกได้เป็นสองรูปแบบ

รูปแบบแรก คือ สังคมที่มีความสัมพันธ์ที่ทำให้เป็นปึกแผ่นเชิงกลไก (mechanical solidarity) หรือความสัมพันธ์ที่นำไปสู่ความเป็นปึกแผ่นแบบอัตโนมัติ กล่าวคือ เมื่อเกิดอะไรขึ้นสมาชิกในสังคมจะทำหน้าที่ต่างๆ โดยอัตโนมัติ โดยไม่ต้องถามว่าตัวเองเป็นใคร เดอร์ไคร์อธิบายว่าเป็นความเป็นปึกแผ่นที่เกิดจากความเหมือนๆ กัน (similitude) นั่นคือ ทุกคนมีความรู้สึก ค่านิยม และความเชื่อเหมือนๆ กัน ความสัมพันธ์เชิงกลไกเป็นความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกัน สมาชิกทุกคนต่างคิดว่าเราต้องช่วยกัน ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมในสมัยก่อนมักเป็นแบบ mechanical solidarity เกือบทั้งนั้น คนที่อยู่ในสังคมมีความคิดความเชื่อและบรรทัดฐานทางสังคมร่วมกัน มีอะไรก็ช่วยกันทำ คำว่า Mechanical นี้จึงหมายถึงทำกันแบบอัตโนมัติซึ่งไม่เกี่ยวกับเรื่องของเครื่องจักรเครื่องกล แต่เป็นเรื่องของความเป็นอัตโนมัติความเหมือนๆ กัน

รูปแบบที่สอง สังคมทั้งหลายจะมีพัฒนาการ และเกิดการแบ่งงานจนกระทั่งเปลี่ยนไปเป็นสังคมที่มีความเป็นปึกแผ่นเชิงอินทรีย์ (organic solidarity) คำว่า organic ในที่นี้หมายถึงส่วนย่อยต่างๆ หรืออวัยวะภายในสังคม ส่วนย่อยเหล่านั้นมีหน้าที่รับผิดชอบ โดยเฉพาะ organic solidarity จึงหมายถึง ความเป็นปึกแผ่นที่ได้มีการมอบหมายให้แต่ละหน่วยมีภาระหน้าที่ ยิ่งสังคมพัฒนามากเท่าใด การแยกย่อยเป็นส่วนต่างๆ ที่มีหน้าที่เฉพาะยิ่งมีมากขึ้น เดอร์ไคร์ ระบุว่า สังคมสมัยใหม่จะเปลี่ยนจากความเป็นปึกแผ่นเชิงกลไกไปเป็นความเป็นปึกแผ่นเชิงอินทรีย์มากขึ้นเรื่อยๆ และกระบวนการที่สังคมเปลี่ยนไปนี้เรียกว่า การจำแนกความแตกต่างในการทำหรือปฏิบัติหน้าที่ (functional differentiation) ในการจำแนกความแตกต่างนี้แยกย่อยลงไปว่าสมาชิกแต่ละคนเป็นใคร จะมีการกำหนดหน้าที่ที่มีสถานภาพอะไร เพราะฉะนั้นเขาจะต้องมีบทบาทอย่างไร เมื่อสังคมได้กำหนดแล้วว่าสมาชิกคนนี้มีสถานภาพเช่นนี้ ฉะนั้นจะต้องทำบทบาทนี้สังคมจึงจะมีความเป็นปึกแผ่น ถ้ายึดตามหลักของเดอร์ไคร์ การจำแนกความแตกต่างตามหน้าที่เป็นการจัดโดยสังคมสมาชิกไม่สามารถไปกำหนดได้ มอบหมายเองก็ไม่ได้ เพราะถ้าหากทำเช่นนั้นทุกแห่งจะวุ่นวาย สับสนจนสังคมขาดความเป็นปึกแผ่นในที่สุด

2) ความสัมพันธ์ทางสังคมในแง่กฎระเบียบของสังคมกับปัจเจกบุคคล

ในเรื่องนี้เคอร์ไคร์พยายามจะอธิบายว่า ความสัมพันธ์ที่ค่อยๆ เปลี่ยนจาก mechanical solidarity เป็น organic solidarity บางครั้งก็ทำให้สมาชิกเกิดความสับสนได้ หากเขาไม่สามารถบูรณาการตนเองเข้าสู่ความเป็นปึกแผ่นของสังคม เมื่อใดที่สังคมมีความเป็นปึกแผ่นหรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างเหนียวแน่น ก็จะทำให้บุคคลอยู่ภายใต้การควบคุมและดูแลจากสังคม บุคคลจะได้รับการคุ้มครองจากผลกระทบของความผิดหวังหรือความทุกข์ที่เกิดขึ้น

ระเบียบวินัยเป็นตัวควบคุมระเบียบสังคมเคอร์ไคร์เป็นคนที่เชื่อว่าถ้าเราต้องการให้สังคมมีระเบียบอยู่ได้ผู้คนไม่ระส่ำระสาย ทุกคนต้องมีสิ่งที่เรียกว่า ระเบียบวินัย (Discipline) เพราะวินัยจะเป็นตัวกำกับ เป็นตัวสร้างระเบียบ ทำให้สังคมเกาะกันได้และวินัยนี้ก็จะเป็นตัวกำหนดให้ความสัมพันธ์ทางสังคมราบรื่น การที่เคอร์ไคร์เน้นในเรื่องกฎระเบียบก็เพราะเห็นว่าวินัยเป็นตัวสำคัญในเรื่องพฤติกรรมสังคมและสำนึกร่วม การที่จะมีสำนึกร่วมก็ต้องมีวินัยร่วม โดยวินัยเป็นตัวร้อยปัจเจกบุคคลเข้าด้วยกัน

2.1.2 การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม

โกลด์ เลวี สโตว์ส (Claude Levi - Strauss) นักสำคัญของทฤษฎีโครงสร้างนิยมเสนอว่าสังคมประกอบด้วยระบบย่อยๆ ที่เชื่อมโยงเข้าด้วยกัน ระบบแต่ละระบบมีความแตกต่างกัน (difference) แต่ก็มีความสัมพันธ์ (relation) ซึ่งกันและกันด้วย ระบบย่อยรวมกันเป็นสังคมความเป็นคู่ตรงข้ามและความขัดแย้งที่มีอยู่ในระหว่างระบบย่อยเป็นตัวทำให้เกิดการขับเคลื่อนในรูปพลวัต (dynamism) ของสังคม (Lechte, 1994, p. 7) ในการศึกษาปรากฏการณ์สังคม ประกอบด้วยสองระดับ นั่นคือ ระดับที่เป็นโครงสร้างพื้นผิว (surface structure) และระดับที่เป็นโครงสร้างลึก (deep structure) การศึกษาสังคมต้องเข้าใจให้ถึงโครงสร้างลึก จากการศึกษาของ เลวี สโตว์ส (Levi Strauss) โดยดูโครงสร้างความคิดของมนุษย์ (human mind) โดยเฉพาะมนุษย์กลุ่มที่เป็นสังคมชนเผ่า เลวี สโตว์ส ได้บอกว่า โครงสร้างลึกแบ่งเป็นสองขั้วที่มีลักษณะตรงกันข้าม (binary opposition) และอาจสะท้อนความขัดแย้งลึกๆ ของมนุษย์ในสองขั้วที่มีลักษณะตรงกันข้ามนั้น มีมิติของความขัดแย้งอยู่

คู่ขัดแย้งที่ เลวี สโตว์ส พบโดยหลักๆ จากการวิเคราะห์นิทานหรือตำนาน ได้แก่ คำที่สื่อความหมายถึงความคิดมนุษย์ในสิ่งที่มีลักษณะตรงกันข้าม เช่น

nature	culture
man	woman
right	left
raw	cooked

hot	cold
incest	exogamy

จากคู่ความสัมพันธ์แบบ binary opposition เหล่านี้ เลวี สโตรส กล่าวไว้ว่า “โครงสร้างของสังคมทุกสังคมต้องมีโครงสร้างลักษณะและมีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ซ่อนอยู่ใน โครงสร้างนั้น ” สำคัญคือ เลวี สโตรส เชื่อว่าตัวโครงสร้างลักษณะนี้เป็นตัวกำหนดแผนการจัดระเบียบทางสังคมมนุษย์จัดระเบียบแบบแผนทางด้านต่างๆ โดยอาศัยโครงสร้างลักษณะที่อยู่ในความคิดและสัมพันธ์กันมา ซึ่งไม่ใช่ความคิดของคนๆ เดียว แต่เป็นความคิดหรือมรดกร่วมของสังคม เราอาจจะมองไม่เห็นโครงสร้างส่วนนี้โดยง่าย จะพบเมื่อมันปรากฏขึ้นมาเป็นครั้งคราวใน โครงสร้างพื้นผิว เท่านั้น

เลวี สโตรส ระบุว่า เราจะค้นพบ โครงสร้างลักษณะได้จากความคิดของมนุษย์ ซึ่งมีโครงสร้างอยู่ในระดับจิตไร้สำนึก (unconscious) สภาพจิตไร้สำนึกสำคัญกว่าจิตสำนึก (unconscious over conscious) สิ่งที่กำหนดพฤติกรรมมนุษย์อยู่ที่จิตไร้สำนึกในระดับ โครงสร้างลักษณะ

2.1.3 การวิเคราะห์โครงสร้างสังคม

นักคิดแนวโครงสร้างนิยมเชื่อว่าการเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไม่ต้องหาคำอธิบายสังคมไม่มีความเป็นเหตุเป็นผล (causality) สิ่งที่เกิดในสังคมไม่ได้เกิดขึ้นเพราะมีสาเหตุ แต่เป็นการค่อยๆ เปลี่ยนไป (transformation) จากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งด้วยตัวของมันเอง เช่นที่ เลวี สโตรส อธิบายในงานศึกษาเรื่อง The Raw and the Cooked เขาชี้ให้เห็นว่าการรู้จักทำอาหารให้สุก คือตัวกลางหรือตัวเชื่อม (mediator) ระหว่างธรรมชาติกับวัฒนธรรม กล่าวคือ ของดิบ-ของสุก ในอาหารที่มนุษย์กินอยู่นี้ ปกติแล้วตามธรรมชาติของผลไม้ดิบแล้วก็สุก ถ้าเราไม่กินมันก็เน่า การเปลี่ยนจากดิบเป็นสุกแล้วเน่านี้ เลวี สโตรส บอกว่ามันเป็นการค่อยๆ เปลี่ยนไปของสิ่งต่างๆ (transformation) ของธรรมชาติ แต่ถ้าเราเทียบกับอาหารที่มีการปรุงเอาอาหารบางอย่างมาปรุง เช่น เนื้อสัตว์ เนื้อสัตว์เป็นของดิบ เราเอามาปรุงใช้ความร้อนเข้าไปทำให้ของดิบกลายเป็นสุก เขาบอกว่า การทำเช่นนี้เพื่อจะทำให้มันไม่ไปสู่สภาพที่เรียกว่าเน่า เนื้อสัตว์จากดิบไปสู่เน่า ต่างกับผลไม้ดิบไปสู่สุกแล้วก็เน่า มันเป็นการค่อยๆ เปลี่ยนไปของสิ่งต่างๆ (transformation) เลวี สโตรส สรุปว่า อาหารสุก คือ อาหารดิบที่ถูกเปลี่ยนแปลงโดยวิธีการทางวัฒนธรรม (raw ตรงข้ามกับ cooked) แต่ในส่วนของธรรมชาติ อาหารเน่า คือ อาหารดิบที่ถูกเปลี่ยนแปลงโดยกระบวนการทางธรรมชาติ สองอย่างนี้ไปเหมือนกัน ทั้งสองเปลี่ยนสภาพจากดิบไปสุก โดยอีกอันเปลี่ยนจากดิบไปเน่า จากการศึกษาความคิดเรื่องของดิบและของสุกของสังคมชนเผ่า เลวี สโตรส เริ่มวิเคราะห์โครงสร้างลักษณะที่แสดงชัดที่มีลักษณะตรงข้าม (สุภาพค์ จันทวานิช, 2551)

โดยแนวคิดทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม ซึ่งได้กล่าวถึงปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีการเปลี่ยนผ่านจากสังคมที่มีความเป็นปึกแผ่นเชิงกลไก สมาชิกในสังคมต่างช่วยเหลือ

เกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน มาเป็นสังคมที่มีความเป็นปึกแผ่นเชิงอินทรีย์ ที่มีการแบ่งแยกหน้าที่ในการทำงานกันโดยชัดเจน รวมถึงการแบ่งโครงสร้างทางสังคมออกเป็น โครงสร้างพื้นผิวและโครงสร้างส่วนลึกของสังคม โดยมีความเชื่อว่า โครงสร้างส่วนลึก จะเป็นตัวกำหนดแผนการจัดระเบียบทางสังคม แนวคิดเหล่านี้จะใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ถึง โครงสร้างและบริบทของสังคมไทย จุดกำเนิด พัฒนาการ และประวัติศาสตร์ความเป็นมาขององค์กรสื่อสารมวลชนในประเทศไทย โดยเฉพาะสื่อวิทยุโทรทัศน์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อันเป็นการวิเคราะห์หาปัจจัยที่จะส่งผลถึงโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคพลเมืองที่มีต่อโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ต่อไป

2.2 ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองของสื่อ

การนำทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองมาใช้ในการศึกษารั้งนี้ เนื่องจากทฤษฎีดังกล่าวสามารถอธิบายถึงพลังของปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง โดยเฉพาะในประเด็นความเป็นเจ้าของและอำนาจในการควบคุมการดำเนินการของสถานีวิทยุโทรทัศน์ในประเทศไทย ซึ่งหากกลุ่มใดเป็นเจ้าของย่อมใช้สื่อเพื่อตอบสนองเป้าหมายหรือผลประโยชน์ของตนเองมากกว่า นอกจากนี้ยังสามารถใช้อธิบายถึงการต่อสู้และรักษาอำนาจเหนือโทรทัศน์สาธารณะของกลุ่มต่างๆ ในสังคมอีกด้วย

เศรษฐศาสตร์การเมืองแบบ Marx (Karl Marx) (1819-1883) Marx เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงในสภาพสังคมยุโรปที่กลายเป็นสังคมมวลชนและสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรมในช่วงศตวรรษที่ 19 เขามองเห็นลักษณะของชนชั้น (Class) ที่เป็นต้นตอของปัญหาความขัดแย้งของสังคม โดยเกณฑ์ในการแบ่งชนชั้นนั้น Marx ใช้เกณฑ์ปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นตัวแบ่งชนชั้น โดยชนชั้นที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจในการเข้าครอบครองทุนและปัจจัยทางการผลิตต่างๆ จะสามารถมีอำนาจในการครอบงำปัจจัยทางด้านการเมือง วัฒนธรรม อุดมการณ์ และสื่อมวลชนด้วย และหากต้องการแก้ปัญหาเรื่องชนชั้นในสังคม ควรไปแก้ไขที่มิติทางเศรษฐกิจ หรือเปลี่ยนรูปแบบการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตก่อนแล้วถึงจะสามารถเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ความคิด จิตสำนึก ที่จะตามมาได้

สำหรับสื่อมวลชน โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ตามแนวคิดของ Marx เห็นว่าสื่อค้ำเนินงานภายใต้หลักของทุนนิยมที่เจ้าของหนังสือพิมพ์จะเป็นนายทุนเสมอ โดยคนกลุ่มนี้เข้ามาเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางชนชั้นของตัวเอง โดยการเอาเปรียบแรงงานและสร้างกำไรจากผู้บริโภค ซึ่งหากมองตามหลักการพื้นฐานของแนวคิดนี้เห็นว่า เมื่อนายทุนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตแล้วย่อมสามารถควบคุมการผลิตอุดมการณ์ที่อยู่ในเนื้อหาสื่อได้ และสื่อก็คือเครื่องมือการถ่ายทอดอุดมการณ์และค่านิยมของผู้ปกครองหรือนายทุน ไปยังคนในสังคม สำหรับการวิเคราะห์การศึกษาในแนวทางนี้ใช้ 2 หลักเกณฑ์ที่สำคัญ คือเรื่องอำนาจ (Power) โดยเฉพาะ

อำนาจของเจ้าของปัจจัยการผลิต และการเชื่อมโยงการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตเข้ากับการควบคุมรูปแบบการกระจายข่าวสารที่มีเนื้อหาเพื่อเพิ่มความชอบธรรมให้แก่ชนชั้นปกครองหรือนายทุน ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวได้นำไปใช้ในการศึกษาสื่อตามแนวทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองในยุคต่อมา (กาญจนา แก้วเทพ, 2545, น. 133)

2.2.1 ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองของสื่อจากยุคคลาสสิกสู่ยุคศตวรรษที่ 21

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองยุคเริ่มต้นนี้ได้เดินตามรอยแนว Marxist โดยการประยุกต์ใช้ศึกษาสื่อมวลชน โดยมีแนวคิดหลัก 3 ประการคือ โครงสร้างทางเศรษฐกิจของสังคมอุตสาหกรรมสื่อมวลชน เนื้อหาและผลผลิตของสื่อมวลชน นอกจากนี้กลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองยุคคลาสสิกยังทำนายแนวโน้มของสื่อมวลชนที่จะเกิดขึ้นว่า อำนาจการเป็นเจ้าของสื่อจะตกอยู่กับคนกลุ่มน้อยทั้งในขอบเขตของประเทศและระดับโลก เช่นเดียวกับแนวโน้มของการกระจุกตัวและการรวมศูนย์ของทุนทุกประเภท ทำให้การควบคุมจากภาครัฐมีลดน้อยลง ในขณะที่อำนาจทางเศรษฐกิจเข้ามาทำหน้าที่ควบคุมแทนมากขึ้น เห็นได้จากนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้เป็นเอกชน การอนุญาตให้มีวิทยุและโทรทัศน์เสรีที่มีเอกชนเป็นเจ้าของได้ นอกจากนี้ในมิติทางด้านเศรษฐกิจของข่าวสารนั้น จะมีความสำคัญมากขึ้นต่อการปฏิบัติงานของสื่อทั้งในระดับโลกและระดับประเทศ อันเป็นผลมาจากการรวมตัวกันระหว่างธุรกิจโทรคมนาคมกับธุรกิจทางการกระจายเสียง (กาญจนา แก้วเทพ, 2545, น. 133-136)

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองได้ขยายและพัฒนาโดย Smythe (1957, cited in Mosco, 1996, p. 73) ชาวแคนาดา ผ่านงานเขียนชื่อ *The Structure and Policy of Electronic Communication* ที่อธิบายถึงอิทธิพลของเทคโนโลยีและการผนึกรวมขององค์กรสื่อขนาดใหญ่ที่กระทบต่อการปฏิบัติงานของสื่อ โดยเฉพาะการนำเสนอเนื้อหา นอกจากนี้ยังนำเสนอแนวคิดต่อประเด็นการจัดสรรคลื่นความถี่วิทยุให้กับภาคเอกชนมากขึ้น จึงทำให้การศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมืองของการสื่อสารเริ่มเน้นไปที่การจัดสรรคลื่นหรือการใช้คลื่นกระจายเสียงที่ให้องค์กรธุรกิจทุกรูปแบบเข้ามาใช้ประโยชน์ เช่น อุตสาหกรรมน้ำมันไปจนถึงอุตสาหกรรมการบิน จากจุดนี้เองจึงถือเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาการพัฒนาการของระบบนายทุนในองค์กรการสื่อสารขึ้นในรุ่นหลัง ต่อมาในปีค.ศ. 1969 Herbert I. Schiller (1992, อ้างถึงใน วิชา อุดมฉันท, 2546, น. 262) ได้เสนอแนวคิดว่ากิจกรรมของสื่อมวลชน เศรษฐกิจ และการเมืองของอเมริกาเข้าไปสร้างการผูกขาดความเป็นเจ้าของด้วยอาศัยความได้เปรียบทางด้านเศรษฐกิจจึงทำให้มีอำนาจและอิทธิพลต่อแนวคิด ทักษะ วิถีชีวิตครอบงำประชาชน หรือพลเมืองของประเทศอื่น Schiller (1973, cited in Mosco, 1999, p. 105) เสนอว่า เครื่องข่ายของความสัมพันธ์ที่สร้างอำนาจ การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจขององค์กรสื่อ การควบคุมข้อมูลข่าวสาร การ

สร้างภาพลักษณ์ของการเมืองหรือองค์กรธุรกิจ การควบคุมความคิดสาธารณะ คืออำนาจใหม่ที่สังคมกำลังเผชิญหน้า นอกจากนี้ Schiller ยังเขียนงานที่แสดงให้เห็นถึงวิธีการควบคุมและการสร้างวัฒนธรรมขององค์กร โดยเสนอว่าวิธีที่องค์กรทุนนิยมทั้งหลายนำมาใช้ในการควบคุมหรือสร้างวัฒนธรรมให้กับสังคมคือ การดำเนินการผ่านแบบสำรวจความคิดเห็นประชาชน กิจกรรมทางการศึกษา การนำเสนอรายการข่าวและบันเทิง และหน่วยงานข้อมูลข่าวสารของรัฐบาล เป็นการพยายามเข้าครอบงำจากฝ่ายการเมืองและทุนธุรกิจ นอกจากนี้ยังได้เปิดเผยข้อมูลให้สังคมตระหนักถึงกระบวนการควบคุมวัฒนธรรม (Cultural Apparatus) ว่าคนแต่ละกลุ่มในสังคมแต่ละชนชั้น เช่น คนงาน สถาบันการศึกษา องค์กร สหภาพแรงงาน หรือการค้าที่ตาม ล้วนทำหน้าที่เป็นฟันเฟืองในการส่งเสริมและรักษาผลประโยชน์ชนชั้นของตัวเอง แนวคิดของเศรษฐศาสตร์การเมืองในยุคแรกๆ เน้นไปที่การพิจารณาการรวมศูนย์ขององค์กรสื่อ หรือกระบวนการที่บริษัทสื่อขยายตัวด้วยการควบรวมกิจการ (Takeover) ภายในธุรกิจสื่อประเภทเดียวกันหรือข้ามสื่อประเภทอื่นๆ เช่น การสร้างพันธมิตรทางธุรกิจ (Alliance) การร่วมทุน (Joint Ventures) เป็นต้น ซึ่งส่งผลทำให้องค์กรสื่อมีการขยายตัวเป็นองค์กรขนาดใหญ่ และมีการกระจุกตัวของธุรกิจมากยิ่งขึ้นจนเกิดอำนาจใหม่ในระดับโลกในที่สุด ต่อมา มีการขยายการศึกษาภายใต้กรอบเศรษฐศาสตร์การเมืองออกไปสู่แนวโน้มการฝึกกำลัง หรือการบูรณาการองค์กรสื่อข้ามองค์กร ข้ามการผลิต และข้ามอุตสาหกรรมสื่อไปยังอุตสาหกรรมอื่นๆ ทั้งในรูปแบบแนวตั้ง (การผลิตครบวงจร) และแนวนอน (ธุรกิจที่อื่น เช่น โทรทัศน์ บันทึกละเอียด สิ่งพิมพ์ เป็นต้น) ในระดับประเทศและระดับโลก (Mosco, 1996, p. 77)

ก่อนเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 Murdock and Golding (2000) นักวิจัยกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองคนสำคัญได้เสนอให้สังคมเห็นเสรีภาพใหม่และระบบตลาดของการสื่อสารที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในยุโรปและอังกฤษ โดยมองว่าองค์กรสื่อภาคเอกชนคือหน่วยงานที่สร้างความหมายและกำหนดความหมายให้กับสาธารณะชนภายใต้แนวคิดระบบตลาดหรือเศรษฐกิจเป็นสำคัญ นอกจากนี้ช่องว่างระหว่างรายได้ของคนจนและคนรวยกว้างขึ้น ทำให้การเข้าถึงสื่อที่มีการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว สิ่งต่างๆ เหล่านั้นก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมมากขึ้นตามมา ทำให้คนจนหรือคนกลุ่มน้อยในสังคมกลายเป็นเสียงที่ไม่ได้ยิน หรือไม่มีสิทธิ ไม่มีพื้นที่ในสื่อ และไม่สามารถเข้าถึงระบบการสื่อสารได้อย่างที่ควรจะเป็น เมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 นักวิชาการหรือนักวิจัยในกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองมีแนวคิดที่แตกต่างไปจากเศรษฐศาสตร์การเมืองแบบคลาสสิกคือไม่เชื่อว่าระบบตลาดในระบบการสื่อสารจะสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดผลที่พึงประสงค์ จึงเกิดแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองเชิงวิพากษ์ (Critical Political Economy Approach) ซึ่งเป็นแนวคิดที่นำมาอธิบายปรากฏการณ์การสื่อสารในระบบตลาดยุคใหม่ โดยเน้นให้

ความสำคัญและคุณค่าของการแทรกแซงตลาดด้วยการใช้พื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) ระบบการสื่อสารเพื่อสาธารณะ (Public services broadcasting) เข้ามาเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างอำนาจทางการเงินและอำนาจของสาธารณะชน เพื่อเข้ามาแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงสื่อและข้อมูลข่าวสาร นอกจากนี้เศรษฐศาสตร์การเมืองเชิงวิพากษ์ยังเห็นว่าระบบการสื่อสารเพื่อสาธารณะและพื้นที่สาธารณะจะสามารถนำเสนอเนื้อหารายการที่เป็นประโยชน์สำหรับสาธารณะหรือมีคุณค่าต่อสังคมเพื่อเป็นการเพิ่มความรู้อให้กับสาธารณะได้ (Golding & Murdock, 2000)

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองเชิงวิพากษ์ให้ความสนใจกับประเด็นการศึกษาต่างๆ เช่น (Golding, & Murdock, 2000)

1. สนใจการแสดงบทบาทขององค์กรทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมที่ควรเท่าเทียมกันเพราะถือว่าเป็นสิทธิของมนุษย์ที่จะได้รับความเท่าเทียมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร
2. การศึกษาวิจัยของเศรษฐศาสตร์การเมืองแบบวิพากษ์ เน้นไปที่การปฏิบัติการและโครงสร้างของปัจจัยต่างๆ ที่เป็นข้อจำกัด โอกาสการเข้าถึงสื่อ ข้อมูลข่าวสารของประชาชน และสนใจการจัดสรรทรัพยากรการสื่อสารของรัฐ องค์กรเอกชนที่ไม่เท่าเทียมกันนั้นเกิดจากอะไรและทำไม
3. สนใจศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมและการแสดงอำนาจ โดยต้องการชี้ให้เห็นว่าคนในแต่ละชนชั้นมีการสร้างความหมายเพื่อรักษาสถานภาพทางชนชั้นของตัวเองอย่างไร ในพื้นที่การสื่อสารหรือสื่อมวลชน
4. ศึกษาวิเคราะห์ถึงสาเหตุของการใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างอำนาจและการครอบงำสาธารณะของนายทุน ที่ทำให้สาธารณะคิดหรือมีทัศนคติตามที่เจ้าของสื่อหรือสื่อมวลชนต้องการ โดยการเข้ามาควบคุมการทำงานของสื่อทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารหรือเนื้อหาของสื่อ่นั้นสอดคล้องกับผลประโยชน์ขององค์กร
5. สนใจศึกษากระบวนการเติบโตของสื่อ วิธีการขยายตัวของบริษัทขนาดใหญ่ การผลิตสินค้าของสื่อ การเปลี่ยนแปลงบทบาทของรัฐ และการเข้าแทรกแซงของรัฐบาล
6. ศึกษาผลกระทบที่ได้รับความเปลี่ยนแปลงในการสนับสนุนของธุรกิจโฆษณาและเจ้าของทุนที่ส่งผลทำให้เกิดเนื้อหาของสื่อมวลชนตอบสนองผลประโยชน์ของทุนหรือองค์กรสื่อ โดยที่สื่อจะละเลยหรือนำเสนอเนื้อหาที่ขัดกับผลประโยชน์ หรือกระทบกับกำไรขององค์กรสื่อในสัดส่วนที่ควรจะเป็น
7. สนใจการต่อสู้ทางวัฒนธรรมของคนกลุ่มน้อย หรือกลุ่มที่ไม่มีอำนาจซื้อหรือทำกำไรให้กับองค์กร หลังการครอบงำการทำงานของสื่อมวลชนจากทุนธุรกิจ

วิธีการศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมืองนั้นมุ่งเน้นไปที่การศึกษาสังคม 3 ประการคือ (กาญจนา แก้วเทพ, 2548, น. 305-307)

1. ศึกษาโครงสร้างสังคม โดยเน้นไปที่การทำความเข้าใจโครงสร้างสังคม อันหมายถึง ลักษณะความสัมพันธ์ของสถาบันต่างๆ ในสังคม เพราะการศึกษาสถาบันต่างๆ ในสังคมเพียง สถาบันเดียวจะไม่สามารถเข้าใจสังคมได้จนกว่าจะศึกษาแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างสถาบัน ต่างๆ ดังนั้นการศึกษาสถาบันสื่อมวลชนให้เข้าใจนั้น ต้องศึกษาการเชื่อมโยงสถาบันสื่อมวลชนเข้า กับสถาบันเศรษฐกิจ สถาบันการปกครอง และสถาบันสังคมอื่นๆ ด้วย

2. ต้องศึกษาเป็นกระบวนการการสร้างทำความเข้าใจสังคมหรือสถาบันต่างๆ ของสังคม ต้องมองในแง่กระบวนการ (process) คือการเข้าใจแหล่งที่มาหรือต้นกำเนิดของสถาบันนั้นๆ ซึ่งทุก สถาบันจะมีการพัฒนาการคลี่คลายเปลี่ยนแปลงมาเป็นขั้นตอน ซึ่งในระหว่างการพัฒนาการนั้นจะมี ปัจจัยแห่งการเปลี่ยนแปลงเข้าไปเกี่ยวข้อง เช่น เราไม่อาจจะเข้าใจในเนื้อหาของสถาบัน โทรทัศน์ของไทยในปัจจุบันได้หากไม่ย้อนกลับไปดูจุดกำเนิดของโทรทัศน์ไทยว่าใครมีอำนาจใน การนำโทรทัศน์เข้ามา และได้ผ่านการคลี่คลายมาอย่างไร ซึ่งการศึกษาในลักษณะกระบวนการนี้จะ ทำให้เข้าใจอดีต ปัจจุบัน และสามารถทำนายอนาคตได้ในระดับหนึ่ง หากเราสามารถระบุปัจจัย แห่งการเปลี่ยนแปลงได้อย่างถูกต้อง

3. ต้องเน้นความขัดแย้งทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองให้ความสนใจมิติด้านความ ขัดแย้ง (Conflict) เพราะเชื่อว่าความขัดแย้งเป็นธรรมชาติที่ดำเนินอยู่ในสังคม หากจะเข้าใจสภาพ สังคมที่แท้จริงต้องไม่ละเลยประเด็นความขัดแย้งเพื่อแสวงหาวิธีการจัดการกับความขัดแย้งให้ ถูกต้อง นอกจากนั้นยังเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความก้าวหน้า ต้องเริ่มมาจากความขัดแย้งที่ก่อ ตัวขึ้นในสภาพเดิมๆ เช่น กรณีของประเด็นสิทธิการสื่อสารและการเข้าถึงทรัพยากรการสื่อสารของ ไทย จะไม่มีการคลี่คลายหากไม่มีความขัดแย้งที่เกิดจากความไม่พอใจกับระบบการผูกขาดสื่อของ รัฐ สำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองจึงสนใจศึกษาเพื่อทำความเข้าใจกับธรรมชาติ ลักษณะและวิธีการ จัดการกับความขัดแย้งให้ถูกต้องและเป็นไปในทางที่สร้างสรรค์

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่าง การเมือง เศรษฐกิจ เทคโนโลยี วัฒนธรรมและ โทรทัศน์

เทคโนโลยีโทรทัศน์ได้รับการแนะนำและติดตั้งในประเทศไทยเป็นประเทศแรกใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นสื่อที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับสถานการณ์ทางสังคม การเมือง การปกครองที่ ผู้นำหรือรัฐมุ่งเน้นการสร้างชาติและการพัฒนาประเทศ จึงทำให้นโยบายการสื่อสารของไทยมุ่ง ตอบสนองการสร้างชาติและพัฒนาประเทศที่ได้รับการกำหนดมาจากผู้นำรัฐ (Atkins, 2002)

Atkins (2002) กล่าวว่า โทรทัศน์ส่วนใหญ่ในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกิดมาพร้อมกับการสร้างชาติและพัฒนาประเทศ ซึ่งถือเป็นรากเหง้าของการทำให้เกิด State - Centric Model ให้กับการบริหารจัดการและควบคุมเนื้อหาของสื่อโทรทัศน์ให้การสนับสนุนรัฐอุดมการณ์รัฐ และสร้างความชอบธรรมให้ผู้ปกครอง นอกจากนี้การจัดการการเข้าถึงสื่อและการถือครองกรรมสิทธิ์มักตกอยู่เฉพาะกลุ่มนักการเมืองชั้นปกครองและนักธุรกิจที่มองเห็นโอกาสในการสร้างเม็ดเงินจากสื่อดังกล่าว ทำให้การใช้โทรทัศน์ในประเทศดังกล่าวเน้นไปที่การเป็นสื่อเชิงพาณิชย์ภายใต้การควบคุมจากรัฐมากกว่าจะเป็นสื่อเพื่อการพัฒนาอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังมุ่งแต่ความบันเทิงที่ทำให้ประชาชนรู้สึกแยกออกจากปัญหาหรือเรื่องราวทั้งของสังคมและเรื่องราวของพวกเขาเอง สนิท สัทธรักษ์ (2543, น. 253-254) ศึกษาการกำเนิดของเทคโนโลยีโทรทัศน์ในประเทศไทยได้สรุปว่า การเกิดขึ้นของโทรทัศน์ไทยเกิดขึ้นภายใต้บริบทของสังคมที่กำลังมีการต่อสู้ทางการเมืองและการสื่อสารอย่างรุนแรงทั้งระดับประเทศและระดับโลก โดยรัฐบาลนั้นคาดหวังให้สื่อโทรทัศน์เข้ามาช่วยควบคุมสื่อหนังสือพิมพ์ที่มีภยันตรายอยู่เป็นฝ่ายค้านของรัฐบาลมากกว่า และให้เป็นเครื่องมือการสร้างภาพลักษณ์ให้กับรัฐบาล ดังนั้นโทรทัศน์ในขณะนั้นจึงมีบทบาทหน้าที่ที่ไม่เพียงให้ข่าวสาร ความรู้ และความบันเทิง ภายใต้กรอบนโยบายของรัฐเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือทางการเมืองของรัฐบาลอย่างเต็มรูปแบบ จากวิถีการกำเนิดและเติบโตของโทรทัศน์เช่นดังกล่าวนี้ ก่อให้เกิดการวางรากฐานและต้นแบบของโทรทัศน์ไทยมาจนถึงทุกวันนี้ก็คือ การเกิดกลไกการใช้การสื่อสารของรัฐในลักษณะผูกขาด โดยไม่เปิดโอกาสให้ฝ่ายค้านและกลุ่มอื่นๆ ได้เกี่ยวข้อง การเกิดระบบกรรมสิทธิ์และโครงสร้างการสื่อสารแบบการให้รัฐบาลถือกรรมสิทธิ์แต่ผู้เดียว โดยการแก้ไขกฎหมายเพื่อรองรับความชอบธรรมและให้ภาคเอกชนเป็นผู้สนับสนุนในรูปแบบโฆษณาและส่งผลทำให้บทบาทของผู้จ่ายเงินหรือภาคเอกชนพัฒนามากขึ้น จนความพยายามที่จะสร้างมาตรฐานโทรทัศน์ที่มีสัดส่วนสมดุลระหว่างรายการประเภทต่างๆ ชบเซาลง โทรทัศน์จึงกลายเป็นสื่อเพื่อความบันเทิงอย่างเต็มรูปแบบ

ซึ่งการศึกษาวิจัยในหัวข้อ โครงสร้างโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS กับการมีส่วนร่วมของพลเมือง ในครั้งนี้ ได้นำแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองของสื่อโดยเฉพาะเศรษฐศาสตร์การเมืองในเชิงวิพากษ์ (Critical Political Economy Approach) มาใช้เพื่อทำการอธิบายปรากฏการณ์การสื่อสารในระบบตลาดยุคใหม่ โดยให้ความสำคัญและคุณค่าต่อการแทรกแซงตลาดด้วยการใช้พื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) ระบบการสื่อสารเพื่อสาธารณะ (Public services broadcasting) เข้ามาเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างอำนาจรัฐ อำนาจทุน และอำนาจของพลเมือง รวมถึงการแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงสื่อและข้อมูลข่าวสารของพลเมือง การให้ความสำคัญของการสื่อสารเพื่อสาธารณะ และพื้นที่สาธารณะที่จะสามารถนำเสนอเนื้อหารายการที่เป็น

ประโยชน์สำหรับพลเมือง มีคุณค่าต่อสังคม อันเป็นคุณูปการและสรรสร้างประโยชน์ให้กับ
 สาธารณะต่อไป

2.3 แนวคิดเรื่องสื่อสาธารณะ

คนทุกคน สังคมทุกสังคม ล้วนต้องการสื่อกระจายเสียงเพื่อบริการสาธารณะ (Public Service Broadcasting) เหตุเพราะสื่อเอกชนเพื่อการค้าล้วนๆ ยังมีความบกพร่องมาก ทั้งในด้านการ
 ทำหน้าที่ผลิตสื่อ คุณภาพของรายการ รวมไปถึงขาดความหลากหลายในด้านเนื้อหาของรายการ
 ดังนั้น วิธีที่จะด้านความบกพร่องของระบบสื่อเอกชนเพื่อการค้าได้คือ ต้องมีการส่งเสริมให้ตลาดมี
 สื่อสาธารณะที่มีวัตถุประสงค์ในการทำงานที่แตกต่างออกไป มิใช่มีวัตถุประสงค์เพื่อการค้าแต่เพียง
 อย่างเดียว นั่นคือสื่อที่นั้นต้องมีเจตนารมณ์เพื่อสาธารณะ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในปัจจุบันที่จะต้อง
 มีสถานีช่องใดช่องหนึ่งที่สามารถเข้าถึงพลเมืองทุกคนไม่ว่าใครก็สามารถเปิดรับได้ สถานีช่องนี้จะ
 ทำหน้าที่เสนอวัฒนธรรมอันดีงามของสังคม และค่านิยมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ

Hoynes (1994, p. 89, อ้างถึงใน วิชา อุดมฉันท, 2541, น. 204) กล่าวว่า ความแตกต่าง
 ขึ้นพื้นฐานระหว่างสถานีโทรทัศน์บริการสาธารณะ และสถานีโทรทัศน์ของธุรกิจเอกชนอยู่ที่แรง
 ขับเคลื่อนนโยบายขององค์กรทั้งสองที่แตกต่างกัน สำหรับสถานีเอกชนแรงขับเคลื่อนนโยบายคือ
 “โฆษณา” แต่สถานีบริการสาธารณะแรงขับเคลื่อนอยู่ที่ “รายการ”

แนวคิดของ British Peacock Report (1986) อธิบายว่า สื่อสาธารณะคือ “ความพยายาม
 เปลี่ยนแปลงให้นโยบายสาธารณะเป็นตัวกำหนดรูปแบบรายการแทนที่จะเป็นกฎเกณฑ์ทางการค้า”
 ซึ่งสอดคล้องกับ Cave and Brown (1990) และ Brown (1996) ที่มองว่าการกระจายเสียงควรมี
 วัตถุประสงค์มากกว่าการให้ความบันเทิงแก่ผู้ชมและผู้ฟัง และมีได้แสวงหากำไรสูงสุดให้แก่ผู้ผลิต
 เช่นเดียวกับสื่อเชิงพาณิชย์ (นวนลน้อย ตรีรัตน์ และ กนกศักดิ์ แก้วเทพ. (บรรณาธิการ), 2547,
 น. 172-210)

เพื่อแสดงให้เห็นถึงพื้นฐานของสื่อสาธารณะที่ชัดเจนยิ่งขึ้น Atkinson and Raboy
 (1997) ได้สรุปถึงแรงผลักดัน 3 ประการที่ทำให้เกิดสื่อสาธารณะขึ้น

ประการแรก คือ ปัจจัยทางเทคนิค เนื่องจากคลื่นความถี่เป็นทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดจึง
 เป็นหน้าที่ของรัฐในการเข้ามาจัดสรรทรัพยากรนี้ ให้มีความเหมาะสมและเป็นไปเพื่อผลประโยชน์
 ของส่วนรวม

ประการที่สอง เนื่องจากความสำคัญของระบบกระจายเสียงที่มีศักยภาพสูงต่อระบบ
 การเมือง สังคมและวัฒนธรรม โดยเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าหากประชาชนในประเทศใดได้รับ

ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและสมบูรณ์แล้ว (Perfect Information) รัฐบาลของประเทศนั้นย่อมไม่สามารถควบคุมระบบสื่อสารเพื่อใช้ในทางมิชอบได้

แรงผลักดันประการสุดท้าย มาจากความไม่เชื่อมั่นในกลไกตลาดจะทำให้ระบบการกระจายเสียงเป็นไปเพื่อการบริการสาธารณะ จึงไม่สามารถเป็นระบบธุรกิจที่มุ่งหวังกำไรสูงสุดได้

ลักษณะเฉพาะและบทบาทของสื่อสาธารณะ

สื่อสาธารณะมีหลักการสำคัญคือ จะต้องยึดถือประโยชน์ของสาธารณะเป็นหลัก โดยมุ่งนำเสนอเนื้อหาที่มีประโยชน์แก่ประชาชนทุกกลุ่ม โดยมีความอิสระและสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่สังคม ซึ่งเป็นปรัชญาที่แตกต่างจากสื่อพาณิชย์ นอกจากนี้ยังต้องมีหลักการสำคัญ คือ ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงและมีส่วนร่วมได้โดยไม่มองประชาชนเป็นเพียงผู้บริโภค

Brants and Siune ได้สร้างกรอบกว้างๆ เป็นเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาองค์กรกระจายเสียงเพื่อสาธารณะ ซึ่งอย่างน้อยควรจะต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญดังต่อไปนี้ (Barker, 1997, p. 32)

1. มีหน้าที่ต้องรายงานตรงต่อตัวแทนทางการเมืองของประชาชน ผ่านองค์กรบริหารของระบบเพื่อสาธารณะนั้น

2. มีเงินรายได้บางส่วนจากสาธารณะ

3. มีการควบคุมด้านเนื้อหา

4. ให้บริการที่ทั่วถึง มุ่งเพื่อพลเมืองของสังคม

5. มีความสามารถในการป้องกันตัวเองจากการแข่งขันได้ในระดับหนึ่ง

หน่วยงานวิจัยด้านการกระจายเสียงของอังกฤษ (Broadcasting Research Unit: BRU)

โดย Atkinson, and Raboy (1997) ได้อธิบายถึงแนวคิดของกระจายเสียงเพื่อสาธารณะว่า ต้องมีองค์ประกอบ 8 ประการ ดังต่อไปนี้

1. สามารถเข้าถึงประชาชนในทุกพื้นที่

2. มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับรสนิยม และความสนใจของทุกคน

3. ให้ความสำคัญกับชนกลุ่มน้อยเป็นพิเศษ

4. มีบทบาทในการสร้างชุมชนและเอกลักษณ์ของชาติ

5. ปราศจากผลประโยชน์

6. ได้รับความอุดหนุนโดยตรงจากสาธารณะ

7. มุ่งผลิตรายการที่มีคุณภาพเป็นสำคัญ มากกว่าความต้องการจำนวนผู้ชม

8. ผู้ผลิตรายการมีเสรีภาพในการนำเสนอ

Price, and Raboy (2001) ให้ความสำคัญกับบทบาทของสื่อสาธารณะไว้ใน World Radio and Television Council ซึ่งเป็นองค์กรของเอกชนอิสระ (Non-Governmental Organization)

ที่ได้รับการสนับสนุนจาก UNESCO โดยได้กำหนดนิยามและหลักการของสื่อสาธารณะไว้ในแง่ของหลักการและเนื้อหารายการซึ่งนับเป็นกรอบแนวคิดที่ครอบคลุมแนวคิดต่างๆ ดังต่อไปนี้

ในแง่ของหลักการพื้นฐาน (Principle) สิ่งที่สื่อสาธารณะควรยึดถือ ได้แก่

1. เข้าถึงประชาชนทุกคน
2. มีความหลากหลาย
3. มีความเป็นอิสระ
4. มีความโดดเด่น

ในแง่ของเนื้อหารายการ (Program Content) สิ่งที่สื่อสาธารณะควรยึดถือ ได้แก่

1. ให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นกลางและเป็นประโยชน์
2. ผลิตรายการเพื่อการบริการและผลประโยชน์ของสาธารณะ
3. ผลิตรายการที่มีจุดเด่น
4. ผลิตรายการด้วยตัวเอง
5. ผลิตเนื้อหาที่น่าสนใจเพื่อส่วนรวม

แนวคิดด้านการเงินของสื่อสาธารณะ

แหล่งสนับสนุนด้านการเงิน ย่อมเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการผลิตรายการของสื่อมวลชนทุกองค์กร การวิเคราะห์สื่อสาธารณะจึงต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อแหล่งที่มาของงบประมาณ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งแหล่งรายได้ของสื่อสาธารณะอาจสรุปได้ ดังนี้

1. รายได้จากงบประมาณประจำปีจากรัฐ
2. รายได้บางส่วนจากภาคเอกชน
3. รายได้จากการเก็บค่าธรรมเนียมเครื่องรับจากประชาชน
4. รายได้จากภาษีอื่นๆ

World Radio and Television Council ได้กล่าวถึงที่มาของเงินสนับสนุนการดำเนินงานของสื่อสาธารณะว่า เป็นสิ่งสำคัญที่จะกำหนดความสามารถในการรักษาวัตถุประสงค์ขององค์กร โดยรูปแบบของสถานี BBC (British Broadcasting Corporation) ของอังกฤษ ได้แสดงให้เห็นว่าการเก็บค่าธรรมเนียม (License Fees) เป็นการสร้างความสัมพันธ์ทางตรงระหว่างสื่อกับประชาชน ทำให้ประชาชนมีอำนาจโดยตรงในการกำกับดูแลการทำงานของสื่อ รูปแบบดังกล่าวนี้มักเป็นที่นิยมทั่วไปในประเทศแถบยุโรป แต่สำหรับประเทศที่อยู่ไกลออกไปจะไม่นิยมใช้วิธีนี้ เช่น ในประเทศแคนาดาและออสเตรเลีย ซึ่งใช้การสนับสนุนงบประมาณจากรัฐเป็นหลัก อย่างไรก็ตามในปัจจุบันมีเพียง BBC ของอังกฤษ และ NHK ของญี่ปุ่นเท่านั้นที่เป็นสื่อสาธารณะซึ่งมีเงินสนับสนุน

จากการเก็บค่าธรรมเนียมนั้น ส่วนประเทศอื่นๆ จะนิยมผสมผสานระหว่างการเก็บค่าธรรมเนียม และการหารายได้จากการค้า โดยเฉพาะในระยะหลังโทรทัศน์สาธารณะจำนวนมากได้เปิดให้มีการโฆษณาเพื่อเป็นรายได้ให้กับสถานี แต่จากการศึกษาของ Mckinsey (2001) กลับพบข้อสรุปที่น่าสนใจว่า

1. สื่อสาธารณะที่มีรายได้จากการโฆษณาจะพบปัญหาความขัดแย้งของประโยชน์ (Conflict of Interest) ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติการกิจเพื่อสาธารณะ
 2. การได้รับเงินจากการบริจาคจะไม่เพียงพอในการดำเนินงานของสื่อสาธารณะ
 3. การได้รับเงินจากรัฐบาลจะทำให้งบประมาณมีความจำกัด และนำไปสู่การลดลงของมาตรฐานรายการ
 4. การจัดเก็บค่าธรรมเนียมเป็นวิธีที่มีข้อบกพร่องน้อยที่สุดสำหรับสื่อสาธารณะ
- ดังนั้น Price and Raboy (2001) จึงเห็นว่าสื่อสาธารณะอาจมีแหล่งงบประมาณจากที่ใดก็ได้ โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการเก็บค่าธรรมเนียมแต่อย่างใดเท่านั้น แต่ทั้งนี้ต้องยึดหลักดังต่อไปนี้

1. มีจำนวนมากพอ
2. มีอิสระ
3. สามารถคาดการณ์ได้
4. ง่ายและยุติธรรม

กล่าวได้ว่า ในแง่ของแหล่งสนับสนุนด้านการเงินของสื่อสาธารณะมีความแตกต่างกันอยู่ค่อนข้างมาก ระหว่างแนวคิดในเชิงอุดมการณ์ที่ต้องการให้ประชาชนเป็นเจ้าของสื่อโดยตรง แต่ในทางปฏิบัติเป็นไปได้ยากในระยะหลัง และมีความจำเป็นต้องพึ่งพารายได้จากแหล่งอื่นๆ เพื่อให้สื่อสาธารณะสามารถดำเนินงานได้ภายใต้การแข่งขันด้านสื่อมวลชนที่รุนแรงในปัจจุบัน

แนวคิดในการจัดผังรายการโทรทัศน์สาธารณะ

ในโทรทัศน์สาธารณะการไม่มีธุรกิจการค้า ทำให้การดำเนินงานมีบุคลิกลักษณะที่เน้นในด้านปรัชญาการจัดผังรายการ กล่าวคือ การเลือกรายการซึ่งตรงกันข้ามกับการแพร่ภาพออกอากาศเชิงพาณิชย์ ตัวอย่างเช่น เป็นรายการเพื่อชนกลุ่มน้อย รายการเพื่อการศึกษาของเด็ก สาระคดีการวิเคราะห์การเงิน กีฬาของชนกลุ่มน้อย มีการจัดลำดับความสำคัญตามความเหมาะสมกับการเลือกประเภท วันเวลาของการออกอากาศ สถานีโทรทัศน์สาธารณะจำนวนมากจึงมักแพร่ภาพออกอากาศรายการเพื่อการศึกษาสำหรับการสอนใน โรงเรียนเป็นส่วนใหญ่ Yves Achille และ Bernard Miegé (1994) ได้กล่าวถึงการจัดผังรายการของสถานีโทรทัศน์ว่า “ระหว่างสถานีโทรทัศน์เพื่อบริการสาธารณะกับสถานีโทรทัศน์เชิงพาณิชย์นั้น มีข้อแตกต่างสำคัญได้ชัด ก็คือ ลำดับ

ความสำคัญของสัดส่วนรายการ อันเป็นหน้าที่หลัก 3 ประการในการให้การศึกษา ข่าวสาร ความบันเทิง ถึงแม้ว่าโดยธรรมชาติจะเป็นไปในลักษณะผสมผสานก็ตาม แต่โทรทัศน์ในเชิงพาณิชย์ก็จะให้ความสำคัญกับการบันเทิงมากกว่าการให้ข้อมูลข่าวสารและการศึกษา ส่วนโทรทัศน์เพื่อบริการสาธารณะนั้น มีหน้าที่ให้ความสำคัญกับการศึกษามากกว่าการให้ข้อมูลข่าวสาร และความบันเทิงซึ่งเป็นส่วนที่เหลือ”

นอกจากนี้ลำดับความสำคัญของสัดส่วนรายการ ก็ยังเป็นตัวชี้ถึงความแตกต่างของโทรทัศน์เพื่อสาธารณะกับโทรทัศน์เชิงพาณิชย์ รายได้จากการจัดช่วงเวลาในผังรายการ ไม่ใช่เป็นตัวบอกถึงคุณค่ารายการ ซึ่งปัจจุบันภาวะทางเศรษฐกิจเป็นแรงกดดันสำคัญสำหรับโทรทัศน์สาธารณะอย่างมาก ทำให้ต้องหารายได้จากหลายๆ แหล่งทางการเงิน ไม่ว่าจะเป็นการได้งบจากรัฐบาลหรือค่าโฆษณา การผลิตรายการต้องคำนึงถึงการใช้ต้นทุนต่ำ แต่ต้องสามารถดึงดูดคนดูและต้องเป็นรายการที่จำเป็นด้วย แต่ในปัจจุบันมีเพียง 2 องค์กรที่ค้นหารายได้ด้วยวิธีการอื่น ได้แก่ BBC ของอังกฤษ และ NHK ของญี่ปุ่น ซึ่งส่งผลต่อการนำเสนอรายการต่างๆ ที่ปราศจากการควบคุม แสดงให้เห็นว่า ทั้ง BBC และ NHK เป็นองค์กรที่หลุดพ้นจากการควบคุมด้วยอำนาจทางธุรกิจ จึงส่งผลให้รายการต่างๆ ที่นำเสนอไม่จำเป็นที่จะต้องตอบสนองต่อตลาดการค้า แต่สามารถทำรายการที่มีคุณค่าเพื่อสนองต่อความต้องการของผู้ชม

จากบทความเรื่อง Public Broadcastion Audience & Program Research “Problem & Possibilities ของ Jack Lyle มีเนื้อหาถึงนโยบายด้านรายการที่ครอบคลุมงานของสถานีบริษัทกระจายเสียง BBC มีเกณฑ์ในการจัดผังรายการ 4 ประการ คือ

1. การจัดสรรเวลา และให้ความสำคัญในการสร้างความพอใจกับประชาชนเป็นหลัก โดยไม่ลืมที่จะคำนึงถึงชนกลุ่มน้อยด้วย
2. รักษารายการของผู้ชมระดับที่มีรสนิยมชั้นสูง แต่ต้องหลีกเลี่ยงที่จะให้มีบ่อยครั้ง
3. เป็นเวทีแสดงความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งมีความเป็นกลางและมีอิสระจากการแทรกแซงทางการเมืองของรัฐบาล
4. ให้มีการเผยแพร่เรื่องของศาสนาโดยไม่แบ่งแยกนิกาย

ส่วนการศึกษาเรื่อง Program Funding in Public Television and the SPC ของ Natan Katzman กับ Ken Wirt ได้กล่าวว่า การดำเนินการจัดผังรายการตามนโยบายหลักเฉพาะของแต่ละสถานีโดยจุดมุ่งหมายด้านรายการของสถานีโทรทัศน์บริการสาธารณะ จะตอบสนองความต้องการของประชาชนโดยทั่วไป สำหรับสถานีโทรทัศน์ PBS ในสหรัฐอเมริกาได้มีการประเมินผลโดยการสำรวจความคิดเห็นของผู้ชมที่มีต่อสถานีและมีการประชุมพิจารณาเลือกรายการด้วยคุณภาพ การวางตำแหน่งในผังรายการ การมีคุณค่าสมราคา และเป็นรายการที่สามารถแพร่กระจายในระดับชาติ

ได้ การจัดผังรายการโทรทัศน์สาธารณะในระดับสากลของ PBS มักขึ้นอยู่กับรายการของท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันก็ยังคงรักษาผลประโยชน์ของการบริการระดับชาติไว้ด้วย โดยมีส่วนร่วมกับโฆษณาและการส่งเสริมรายการ

ในเรื่องของคุณภาพรายการก็เช่นกัน สำหรับโทรทัศน์สาธารณะจะมีการควบคุมคุณภาพรายการที่นำเสนอ ดังตัวอย่างของ NHK รายการที่ออกอากาศจะถูกควบคุมคุณภาพรายการโดยผ่านทางคณะกรรมการควบคุมรายการและความคิดเห็นของประชาชน โดยส่งมาที่สถานีทางจดหมาย ทางโทรทัศน์ หรือผ่านทางพนักงานเก็บค่าธรรมเนียมนิยม และจะมีการประเมินผลรายการเป็นประจำปีละ 3 ครั้ง

ในด้านเรตติ้งสำหรับ NHK นั้น จัดได้ว่าเป็นโทรทัศน์ที่ปลอดจากการครอบงำธุรกิจภาคเอกชน ไม่ต้องขายรายการให้แก่บริษัทโฆษณา ไม่ปล่อยให้การค้าสินในทางการค้ามาส่งผลกระทบต่อรายการ ตรงกันข้ามสถานียังได้รายได้จากการอุดหนุนของประชาชน จึงมีพันธะที่จะต้องผลิตรายการให้กับทุกกลุ่มชน ทุกเพศ ทุกวัย ซึ่งรายการต้องมีคุณค่าไม่ด้อยไปกว่ารายการทางการค้าการให้ความสำคัญในแง่ของ “สื่อสาธารณะ” และ “ประโยชน์สาธารณะ” นั้น คนไทยเริ่มมีการตื่นตัวหลังจากที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 40 ขณะที่ สื่อสาธารณะในต่างประเทศกลับเป็นที่รู้จักและเกิดขึ้นมานานมากแล้ว เพราะเป็นสื่อทางเลือกของกลุ่มผู้ชมที่ไม่ปรารถนาชมรายการกระแสหลัก โดยเฉพาะรายการบันเทิง รวมถึงกลุ่มที่ถูกละเลยหรือทอดทิ้งเพราะไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายขององค์กรสื่อ ทั้งที่ในความจริงแล้วประชาชนทุกคนมีสิทธิในการเข้าถึงสื่อได้อย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้นการทำความเข้าใจกับแนวคิดเรื่องสื่อสาธารณะจึงถือว่ามี ความสำคัญต่องานวิจัยชิ้นนี้ ในแง่ของการสร้างความเปลี่ยนแปลง โดยให้นโยบายสาธารณะเป็นตัวกำหนดรูปแบบรายการแทนที่จะเป็นกฎเกณฑ์ทางธุรกิจ ทั้งในส่วนของสร้างกลไกในการควบคุมคุณภาพเนื้อหาของรายการ การจัดผังรายการ สัดส่วนของรายการ ช่องทางการสื่อสาร ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มพลเมือง โดยปลอดจากการแทรกแซงจากอำนาจรัฐและอำนาจทุน อย่างกว้างขวาง ทัวถึง และเท่าเทียม ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดนี้มาเป็นกรอบในการศึกษาและวิเคราะห์ร่วมกับผลการวิจัยในลำดับต่อไป

2.4 โครงสร้างและการบริหารองค์กรสื่อสาธารณะในต่างประเทศ

2.4.1 สถานีโทรทัศน์ PBS (Public Broadcasting Service)

1) ประวัติความเป็นมา

Barrat and Gold (1988) กล่าวถึงสถานีโทรทัศน์ PBS ว่า เริ่มจากเมื่อปี ค.ศ. 1968 รัฐบาลสหรัฐตัดสินใจเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจการกระจายเสียง โดยสภาองค์กรส

สหรัฐอเมริกาที่มีมติให้จัดตั้ง บริษัทการกระจายเสียงสาธารณะ (Corporation for Public Broadcasting : CPB) ขึ้น บริษัทดังกล่าวเป็นบริษัทเอกชนที่ไม่หวังผลกำไร ได้รับเงินอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดินและเป็นผู้ให้ทุนในการจัดทำรายการกระจายเสียงเพื่อสาธารณะอีกต่อหนึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะกระตุ้นและส่งเสริมรายการที่มีได้มีเป้าหมายเพื่อการดำรงไว้ให้ก้าวหน้าขึ้น และนำรายการเหล่านั้นเผยแพร่แก่ประชาชนผ่านทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์สาธารณะ (public radio and public television) ปี ค.ศ. 1969 สถานีวิทยุและโทรทัศน์สาธารณะกลุ่มนี้จึงได้ตั้งสถานีโทรทัศน์ PBS (Public Broadcasting Service) ขึ้น โดยได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล (48% ของงบประมาณ) และจากการบริจาคของภาคเอกชน (52%) ด้วยสาเหตุนี้ PBS จึงดำเนินงานได้โดยไม่ต้องใส่ใจการโฆษณา อย่างไรก็ตามถึงแม้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาจะให้การสนับสนุนด้านการเงินแก่ PBS แต่ก็มิได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเสนอข่าว หรือการตัดสินใจในการเลือกรายการของ PBS แต่อย่างไรก็ตามอีกทั้ง PBS สามารถรับภาพด้วยคลื่น UHF ในเกือบทุกรัฐของอเมริกาโดยไม่ต้องเสียเงิน ได้มีส่วนช่วยขจัดรายการสารคดีที่หกลายไปทางสถานีโทรทัศน์เพื่อธุรกิจการค้าเครือข่ายใหญ่ๆ ด้วย

2) โครงสร้างและการบริหาร

สถานีโทรทัศน์ PBS มีคณะกรรมการบริหาร (board of directors) จำนวน 33 คน แต่งตั้งจากตัวแทนจากสาขาอาชีพต่างๆ ตัวแทนจากมูลนิธิกองทุน อดีตผู้บริหารบริษัทที่เกี่ยวข้องกับโทรคมนาคมตัวแทนสถานีโทรทัศน์ของมหาวิทยาลัย ตัวแทนจากสถานีโทรทัศน์ PBS ท้องถิ่นประจำรัฐต่างๆ เป็นต้น เพื่อทำหน้าที่กำหนดนโยบายต่างๆ และมีคณะกรรมการด้านการปฏิบัติงานจำนวน 14 คน

3) ภารกิจองค์กร

สถานีโทรทัศน์ PBS มีภารกิจที่กำหนดให้ปฏิบัติ ดังนี้

1. เป็นสถานีโทรทัศน์บริการสาธารณะแห่งชาติที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการสมาชิกด้วยรายการและบริการที่มีคุณภาพสูงสุด มีเทคโนโลยีทันสมัยเพื่อทำให้การศึกษาวัฒนธรรมและพลเมืองของสหรัฐอเมริกาพัฒนาก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

2. มีลักษณะเป็นบริษัทเอกชนที่ไม่หวังผลกำไรมีสมาชิกเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยเกิดจากสถานีโทรทัศน์บริการสาธารณะหลาย ๆ สถานีจากท้องถิ่นมารวมตัวกัน เพื่อดำเนินงานให้บริการกิจการข้างต้น ประชาชนสามารถเป็นเจ้าของสถานีด้วยการสมัครเป็นสมาชิกของ PBS ได้

3. PBS จำเป็นต้องเพิ่มสถานีที่จะเป็นหุ้นส่วนกันเพื่อให้สถานีที่เป็นสมาชิกสามารถบรรลุผลสำเร็จในสิ่งที่สถานีโทรทัศน์เพียงแห่งเดียวไม่สามารถบรรลุได้โดยลำพัง สถานีโทรทัศน์ PBS ปัจจุบันมีจำนวน 350 สถานี กระจายไปตามท้องถิ่นทั่วประเทศ

4) การควบคุม

1. กฎหมาย public broadcasting act of 1967
2. บทบัญญัติเกี่ยวกับการแพร่ภาพกระจายเสียงสาธารณะตาม พ.ร.บ.การสื่อสาร คศ. 1934 (public broadcasting provisions of the communications act of 1934)
3. สถานีโทรทัศน์ PBS อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ CPB (Corporation for Public Broadcasting) และ CPB อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ IG (Office of the Inspector General) อีกทั้งโดยหน่วยงานนี้จะให้การสนับสนุนผู้ที่ทำงานให้ CPB และผู้ปฏิบัติงานที่ได้รับเงินอุดหนุนจาก CPB ซึ่ง PBS ก็ได้รับเงินอุดหนุนการดำเนินงานจาก CPB เช่นกัน

5) ที่มาของรายได้

รายได้ของสถานีโทรทัศน์ PBS มาจากแหล่งเงินทุน ดังนี้

1. เงินอุดหนุนจากรัฐบาลกลางสหรัฐอเมริกา รัฐบาลมลรัฐ และท้องถิ่น
2. ขายรายการ
3. จากสมาชิกการประมูล
4. เงินบริจาคจากมูลนิธิและภาคธุรกิจเอกชน
5. จาก CPB (Corporation for Public Broadcasting)

6) การบริหารรายการ

สถานีโทรทัศน์ PBS ไม่ได้ผลิตรายการเองแต่รับรายการโทรทัศน์จากผู้ผลิตภายนอก และพยายามประชาสัมพันธ์รายการดังกล่าวผ่านผังรายการอย่างมีประสิทธิภาพในขณะเดียวกัน นับตั้งแต่ผู้ผลิตรายการอิสระจนถึงกลุ่มชนกลุ่มน้อยต่างๆ ในประเทศ ต่างก็กดดันให้โทรทัศน์สาธารณะสนองความต้องการของกลุ่มของพวกเขาซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้เป็นผู้สนับสนุนทางการเงินกับโทรทัศน์สาธารณะ และมีความต้องการที่แตกต่างกันไป จากการที่สถานีโทรทัศน์สาธารณะ PBS มีงบประมาณมาจากแหล่งที่ต่างกัน ทำให้สถานีจำเป็นต้องตอบแทนกลับคืนไปยังผู้สนับสนุนดังกล่าวในรูปแบบของรายการโทรทัศน์ต่างๆ เพื่อเติมให้เต็มผังรายการโทรทัศน์ทั้งในช่วงไพร์มไทม์ (Prime Time) และช่วงระหว่างวัน (Non - Prime Time) โดยรายการของสถานีจะเป็นประเภทรายการส่งเสริมคุณค่าทางสังคม ศิลปวัฒนธรรมและกิจกรรมสาธารณะ เช่น รายการสำหรับเด็ก รายการเพื่อการศึกษาสำหรับนักเรียนนักศึกษาและประชาชนทั่วไป รายการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชาติ ข่าว สารคดี วิทยาศาสตร์ ธรรมชาติ ละคร วรรณกรรม รายการเพื่อชนกลุ่มน้อยด้วย โอกาส เช่น รายการสำหรับคนตาบอด หูหนวก เสริมทักษะฝีมืออบรมอาชีพทางโทรทัศน์

2.4.2 สถานีโทรทัศน์ BBC (British Broadcasting Corporation)

1) ประวัติความเป็นมา

สถานีวิทยุโทรทัศน์ในประเทศอังกฤษเกิดขึ้นในเวลาใกล้เคียงกับสหรัฐอเมริกา แต่ยังมี ความแตกต่างในด้านความคิดที่อังกฤษประเมินว่าสื่อกระจายเสียงเป็นทรัพยากรที่มีค่าของสังคม เป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการศึกษาและข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน เสริมสร้างความแข็งแกร่ง ให้กับวัฒนธรรมของชาติ จึงจำเป็นต้องทุ่มพีไฟให้เติบโตใหญ่แข็งแรงขึ้นด้วยความเอาใจใส่และ สอดส่องดูแลอย่างใกล้ชิด โดยในช่วงแรกรัฐบาลอังกฤษก็ปล่อยให้วิทยุกระจายเสียงเป็นของ เอกชนเช่นเดียวกับในอเมริกา แต่หลังจากนั้นรัฐบาลอังกฤษได้ทบทวนแนวทางนโยบายเกี่ยวกับสื่อ กระจายเสียงอยู่หลายครั้ง และได้ทำความเห็นเสนอต่อรัฐบาลว่า “สิ่งที่มีอำนาจเหนือมติสาธารณะ และวิถีชีวิตของประเทศชาติอย่างมากเช่นนี้ การกำกับควบคุมควรจะต้องเป็นของรัฐ” ผลสรุปของ คณะกรรมการศึกษาทำให้รัฐบาลได้ตั้งหน่วยงานกระจายเสียงขึ้นใหม่อีกแห่งหนึ่งเรียกว่า British Broadcasting Corporation (BBC) โดยออกแบบเป็นพิเศษให้ BBC เป็นองค์กรอิสระดำเนินงาน โดยไม่หวังผลกำไร ไม่มีโฆษณาแต่เก็บค่าบริการจากประชาชนมาเป็นค่าใช้จ่าย BBC จึงเป็น องค์กรกระจายเสียงที่เป็นของสาธารณะ (Public Ownership) แห่งแรกที่เกิดขึ้นในโลก (วิชา อุดมฉันท, 2545, น. 12-13) โดยมีรูปแบบองค์กรเป็นบริษัทสาธารณะ (public corporation) ที่จัดตั้ง โดยพระราชกฤษฎีกา (Royal Charter) ซึ่งได้กำหนดธรรมเนียมรับรองภารกิจในการบริการการ กระจายเสียงที่เป็นสาธารณะ ตลอดจนที่มาของรายได้จากค่าธรรมเนียมเครื่องรับของประชาชน รายได้จากแหล่งอื่นและกฎระเบียบต่างๆ BBC เริ่มออกอากาศตั้งแต่ปี ค.ศ. 1936 ก่อนที่จะปิดการ ส่งสัญญาณวิทยุโทรทัศน์ลงในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และเปิดสถานีใหม่อีกครั้งในปี ค.ศ. 1946 โดยเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบริการด้านการกระจายเสียงเผยแพร่ ข่าวสารสู่ประชาชนทั่วไปทั้งในสหราชอาณาจักรและต่างประเทศ โดยแบ่งออกเป็น 3 หน่วยงาน หลัก ได้แก่

1. สถานีวิทยุ BBC (BBC Radio)
 2. สถานีโทรทัศน์ BBC (BBC Television)
 3. BBC ภาคบริการโลก (BBC World Service)
- 2) โครงสร้างและการบริหาร

การดำเนินงานของ BBC อยู่ภายใต้การกำกับดูแลด้านนโยบายโดยคณะกรรมการ (Board of Governors) จำนวน 12 คน ประกอบด้วยบุคคลจากสาขาอาชีพต่างๆ ที่มีความรู้และ ประสบการณ์ รวมทั้งผู้แทนจากท้องถิ่น เช่นจาก สก็อตแลนด์ เวลส์ และไอซ์แลนด์เหนือ คณะกรรมการบริหารมีวาระคราวละ 5 ปี โดยทำหน้าที่ในการดูแลให้รายการวิทยุโทรทัศน์เป็นไป

เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ ด้วยการวางนโยบายในการพัฒนารายการและกำหนด สัดส่วนประเภทรายการที่เหมาะสม คณะผู้บริหารมีความรับผิดชอบสูงสุดและมีอำนาจอย่างแท้จริง การปฏิบัติงานประจำวันรัฐบาลไม่มีสิทธิเข้าไปแทรกแซง คณะกรรมการดังกล่าวจะได้รับการ คัดเลือกและแต่งตั้งโดยรัฐสภาและเสนอชื่อเพื่อให้สมเด็จพระราชินีแห่งอังกฤษ โปรดเกล้าฯแต่งตั้ง รวมถึงแต่งตั้งผู้อำนวยการใหญ่ ซึ่งมีฐานะเป็นประธานของคณะกรรมการบริหารด้วย นอกจากนี้ การดำเนินงานของ BBC ยังมีคณะกรรมการทำหน้าที่ในระดับปฏิบัติการเรียกว่า Board of Management ประกอบด้วยตัวแทนจากทุกส่วนงานของ BBC ไม่ว่าจะเป็นด้านวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ ฝ่ายผลิตรายการข่าว ฝ่ายการศึกษา การเงิน เทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสาร ฝ่ายนโยบายและ แผนงานสวัสดิการ รวมทั้งส่วนที่เกี่ยวข้องธุรกิจโฆษณา (ครุณี หิรัญรักษ์, 2542, น. 93 -94)

3) การกิจองค์กร

สถานีโทรทัศน์ BBC มีภารกิจที่รัฐสภากำหนดให้ปฏิบัติดังนี้

1. มีหน้าที่ผลิตรายการคุณภาพดีหลากหลายรูปแบบ และต้องได้รับความนิยมจากผู้ชม
2. ผลิตรายการเพื่อสะท้อนเอกลักษณ์วัฒนธรรมอันดีของประชาชน
3. เป็นเวทีสาธารณะในการแสดงความคิดเห็น
4. จัดหารายการที่ตอบสนองกลุ่มผู้ชมส่วนน้อย
5. ผลิตรายการที่รับผิดชอบต่อพัฒนาการของเด็กและเยาวชน
6. ผลิตรายการที่ให้ความยุติธรรมต่อแนวคิดมุมมองที่แตกต่าง โดยให้ความเป็นอิสระแก่ผู้ผลิตรายการภายใต้กรอบของกฎหมายและศีลธรรมอันดีของสังคม (Newcomb, ed., 1997, p. 233, อ้างถึงใน ศักดิ์ชัย อภินันดา, 2544, น. 45)

4) การควบคุม

ภายใต้กฎระเบียบการกระจายเสียง ค.ศ.1990 (the broadcasting act 1990) มีหลักการเบื้องต้น คือ

1. บริการการกระจายเสียง ต้องเป็นอิสระจากการตรวจสอบของรัฐบาล ภาวะเศรษฐกิจและระยะเวลาตามกฎหมาย
2. มีกฎหมายเพื่อรับประกันคุณภาพ รสนิยม ความเหมาะสมและต้องคุ้มครองผู้ดู ผู้ฟังจากรายการที่มีคุณภาพต่ำ
3. สื่อวิทยุและโทรทัศน์มีการควบคุมที่แตกต่างกัน เพราะมีธรรมชาติสื่อที่แตกต่างกัน

4. บริการใหม่ รายการ วิธีการนำเสนอ และวิธีชำระเงินจะไม่ถูกกำหนดอย่างเคร่งครัด การจ่ายชำระเงินโดยตรงสำหรับโทรทัศน์โดยการบอกรับเป็นสมาชิก

5. ควรจะได้รับการประกาศ เผยแพร่ โฆษณา และกฎระเบียบเกี่ยวกับการสนับสนุน ควรจะมีการยืดหยุ่น

6. ไม่ควรมีการปฏิบัติที่เคร่งครัด ควรจะนำไปปฏิบัติอย่างง่ายที่สุดเพื่อให้เกิดบริการใหม่ๆ

7. จะต้องมี การแบ่งแยกอย่างชัดเจนระหว่างการทำงานที่หลากหลายที่ทำให้เกิดการกระจายเสียงกับการทำงานขององค์กรใดองค์กรหนึ่งเพียงองค์กรเดียวที่ทำงานมาก่อนหน้านี้ทั้งหมดนี้จะรวมถึงการผลิตรายการรายการเดียวในสถานี (channel packaging) และเทคนิคการกระจายเสียง ผู้ผลิตเดี่ยวๆ จะต้องได้รับขอบเขตที่กว้างกว่าเดิม

8. บริษัทและองค์กรด้านการกระจายเสียง จะต้องดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเสนอคุณค่าที่ดีที่สุดให้กับผู้ชมในแง่ตัวเงิน และจะต้องแข่งขันกับกิจการอื่นหรือผู้ดำเนินการกระจายเสียงจากต่างชาติอย่างมีประสิทธิภาพ

9. ท่ามกลางการแข่งขันที่รุนแรงขึ้น ความพึงพอใจในรายการจะมีผลต่อการกำหนดอัตราค่าโฆษณา กฎระเบียบดังกล่าวใช้ควบคุมสื่อวิทยุและโทรทัศน์ของภาคธุรกิจเอกชนมากกว่าจะมีผลกระทบต่อ BBC เพราะด้วยการตระหนักในความสำคัญของบริการกระจายเสียงที่เป็นสาธารณะ กฎระเบียบการกระจายเสียง ค.ศ.1990 จึงไม่ได้เปลี่ยนแปลงบทบาทของ BBC ในการจัดหารายการที่มีคุณภาพสูงครอบคลุมทุกกรณี และทุกความสนใจของประชาชน

5) ที่มาของรายได้

รายได้หลักของสถานีโทรทัศน์ BBC มาจากค่าธรรมเนียมรับชมที่เก็บจากรั้วเรือนที่มีเครื่องรับโทรทัศน์ซึ่งกำหนดอัตราเรียกเก็บจากรัฐบาล และไม่หารายได้จาก การโฆษณาธุรกิจทุกรูปแบบ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนควบคุมทิศทางการผลิตรายการและสถานีเป็นอิสระจากอำนาจทุน ธุรกิจการเพิ่มปริมาณรายได้หรือการเพิ่มอัตราค่าธรรมเนียมจะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาล จึงทำให้การเมืองมีอำนาจควบคุม กล่าวคือ รายได้จากค่าธรรมเนียมรับชมไม่สามารถรับเพิ่มขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงของต้นทุนการผลิตรายการที่เพิ่มขึ้นทุกปี จนกระทั่งมีข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการศึกษาแนะนำให้ BBC มีรายได้จากการโฆษณาได้ หรือเปลี่ยนระบบจากการเก็บค่าธรรมเนียมรับชมมาเป็นการเก็บค่าสมาชิกเพื่อให้สถานีสามารถปรับเปลี่ยนอัตราได้เอง และเป็นกลไกควบคุมสถานีให้ผลิตรายการที่ตอบสนองต่อสมาชิกผู้เสียค่าบริการ ในที่สุดรัฐบาลจึงยินยอมให้มีการปรับอัตราค่าธรรมเนียมรับชมได้ทุกๆ 3 ปีตามดัชนีราคา (retail price index) สถานีโทรทัศน์ BBC จึงมีรายได้จากค่าธรรมเนียมปีละประมาณ 2 พันล้านปอนด์

6) การบริหารรายการ

ปัจจุบันสถานีโทรทัศน์ BBC ได้แยกสถานีออกเป็น 2 แห่งคือ

1. สถานีโทรทัศน์ BBC - 1 ผลิตรายการสาระบบันเทิงสำหรับคนทั่วไป โดยเป็นรายการที่หลากหลาย เช่น ข่าวสถานการณ์ปัจจุบัน รายการสารคดีที่เป็นรายการหลักเสริมด้วยรายการกีฬาละคร ภาพยนตร์ รายการบันเทิงเบาสมอง และรายการสำหรับเด็ก

2. สถานีโทรทัศน์ BBC - 2 ผลิตรายการสำหรับผู้ชมเฉพาะกลุ่ม เช่น รายการเพื่อการศึกษาของโรงเรียนและมหาวิทยาลัยเปิด รวมถึงประชาชนที่สนใจระบบการศึกษาต่อเนื่อง รายการกีฬาที่เป็นที่นิยมเฉพาะกลุ่ม รายการเพลงคลาสสิก รายการการเกษตร เป็นต้น

2.4.3 สถานีโทรทัศน์ NHK (Nippon Hoso Kyokai)

1) ประวัติความเป็นมา

ลักษณะของเทคโนโลยีด้านสื่อสารของญี่ปุ่นมีความเป็นตัวของตัวเองสูง โดยจุดเริ่มต้นของการจัดสรรคลื่นความถี่เพื่อการสื่อสารมีรูปแบบของตนเองคือ ในปี ค.ศ.1923 กระทรวงคมนาคมเปิดให้เอกชนบริการวิทยุกระจายเสียงได้ แต่เพื่อหลีกเลี่ยงสภาพการแข่งขันจนไร้ระเบียบอย่างในสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่นจึงกำหนดให้แต่ละเขตมีสถานีได้เพียงแห่งเดียว นอกจากนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระจายเสียงกลายเป็นธุรกิจค้ากำไร จึงกำหนดให้สถานีมีรายได้เพียงทางเดียวจากการเก็บค่าธรรมเนียมรับฟัง (receiving fee) จากประชาชนที่มีเครื่องรับ (วิภา อุดมฉันท, 2541, น. 127) แต่หลังจากเปิดดำเนินการแล้วประสบปัญหาความแตกต่างเหลือมล้ำของรายได้สถานีเอกชนใน ส่วนกลางเทียบกับเขตอื่นๆ รัฐบาลจึงรวมกิจการทั้งหมดเข้าด้วยกันแล้วจัดตั้งเป็นสถานีภายใต้การบริหารขององค์กรนิติบุคคล สังกัดรัฐบาลที่ไม่แสวงหากำไรเรียกชื่อว่าสถานีโทรทัศน์ NHK (Nippon Hoso Kyokai หรือ Japan Broadcasting Corporation) สถานีวิทยุโทรทัศน์ NHK จึงถือกำเนิดขึ้นตามกฎหมายกระจายเสียงปี 1950 โดยกฎหมายกำหนดให้ NHK มีหน้าที่เผยแพร่รายการที่มีคุณภาพยอดเยี่ยมประเภท ข่าว การศึกษา วัฒนธรรม และรายการบันเทิง ยกเว้นวัฒนธรรมของชาติ ในปี ค.ศ.1958 มีคริวเรือนที่เซ็นสัญญาจ่ายค่ารับชมโทรทัศน์กับ NHK ถึงระดับล้านครัวเรือน เนื่องจากรายได้ของประชาชนสูงขึ้นและเครื่องรับโทรทัศน์มีราคาถูกลง รวมทั้งต่อมามีการถ่ายทอดสดเหตุการณ์สำคัญของชาวญี่ปุ่น คือ พระราชพิธีอภิเษกสมรสระหว่างมกุฎราชกุมารอากิฮิโตะ กับนางสาวมิชิโกะ โชคะ และการถ่ายทอดสดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกส์ เป็นปัจจัยที่กระตุ้นเร้าซื้อเครื่องรับโทรทัศน์

2) โครงสร้างและการบริหาร

การบริหารงานของ NHK อยู่ภายใต้คณะกรรมการอำนวยการหรือ Board of Governors ถือเป็นองค์กรกำหนดนโยบายที่มีอำนาจสูงสุดของ NHK นายกรัฐมนตรีเป็นผู้แต่งตั้งโดยความ

เห็นชอบของรัฐสภา เพื่อให้คณะกรรมการอำนวยการเป็นตัวแทนความคิดเห็นของประชาชน กฎหมายกระจายเสียง 1950 ได้กำหนดคุณสมบัติไว้ในมาตรา 6-1 ว่า สมาชิกจำนวน 12 คนของ คณะกรรมการอำนวยการต้องเป็นผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งสามารถใช้วิจารณญาณอย่างเป็นกลาง มี ประสบการณ์และความรู้กว้างขวางจากสาขาอาชีพต่างๆ เช่น การศึกษา วิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม และวงการอุตสาหกรรม เป็นต้น โดยใน 8 คนจากจำนวนทั้งหมดต้องเป็นตัวแทนจากภูมิภาคทั้ง 8 ของประเทศ (มาตรา 6-2) บุคคลในวงการรัฐบาล พรรคการเมือง ผู้ผลิตหรือผู้แทนจำหน่ายอุปกรณ์ กระจายเสียง หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในแวดวงสื่อมวลชนถูกตัดสิทธิ์ไม่ให้ได้รับการเสนอชื่อ ทั้งนี้เพื่อให้ การกำหนดนโยบายและการตัดสินใจของคณะกรรมการฯ มีความเที่ยงตรงเป็นกลางในทุกประเด็น ปัญหา หน้าที่ของคณะกรรมการอำนวยการนอกจากกำหนดนโยบายด้านการเงิน การบริหาร และการจัดรายการแล้ว ยังมีอำนาจแต่งตั้งและถอดถอนผู้บริหารสูงสุด คือ ประธาน (President) 1 คน และตำแหน่งผู้ตรวจสอบ (Auditors) อีก 3 คน หลังจากได้รับแต่งตั้งแล้ว ประธานของ NHK จึง ดำเนินการเลือกสรรเจ้าหน้าที่บริหารระดับสูงคนอื่นๆ ประกอบด้วยรองประธาน (Vice President) 1 คน และผู้อำนวยการ (Managing Directors) อีก 10 คน โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ อำนวยการอีกต่อหนึ่ง ทั้งหมดรวมเรียกว่าคณะกรรมการบริหาร (Executive Board) ทำหน้าที่เป็น องค์กรบริหารสูงสุดปฏิบัติตามนโยบายของคณะกรรมการอำนวยการ ส่วนผู้ตรวจสอบ (Auditors) มีหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการบริหารและรายงานเรื่องราวต่างๆ ตรงต่อ คณะกรรมการอำนวยการ โครงสร้างองค์กรระดับสูงของ NHK ดังกล่าวเชื่อว่าจะเป็นหลักประกัน ให้ NHK มีอิสระในการดำเนินงานไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพลและแรงกดดันจากฝ่ายการเมือง NHK มี สำนักงานใหญ่อยู่ในกรุงโตเกียว (Tokyo Headquarter) และสำนักงานใหญ่ประจำภูมิภาค (Regional Headquarters) อีก 7 แห่ง สถานีในภูมิภาคทั่วประเทศ 54 สถานี และสำนักงานสาขา ต่างประเทศ (Bureau) 35 แห่ง รวมถึงศูนย์รายงานข่าวอีก 20 แห่ง NHK มีโครงสร้างองค์กรที่ไม่ เปลี่ยนแปลงเช่นนี้มาตลอด จนในปี 1989 NHK ได้จัดตั้งบริษัทภายใต้ชื่อของ NHK ขึ้นมา 29 บริษัท รวมเรียกว่า NHK Affiliates เพื่อสร้างกิจกรรมขึ้นมาสนับสนุน NHK ให้สามารถแบกรับ ภาระหน้าที่ในฐานะองค์กรกระจายเสียงสาธารณะที่กฎหมายกำหนดไม่ให้ประกอบธุรกิจแสวงหา กำไร บริษัทถูกจึงอาศัยช่องว่างที่กฎหมายเปิดให้เพราะกฎหมายกระจายเสียงไม่ได้ห้าม NHK ประกอบธุรกิจหากำไรจากกิจกรรมอื่นๆ นอกเหนือจากการกระจายเสียงเพื่อสาธารณะ (วิชา อุตมฉันทน์, 2541, น. 141 - 161)

3) ภารกิจองค์กร

ภาระหน้าที่ของ NHK ในฐานะองค์กรกระจายเสียงเพื่อสาธารณะตามกฎหมายกระจายเสียง ปี 1950 คือ “เผยแพร่รายการกระจายเสียงที่มีคุณภาพยอดเยี่ยมประเภทรายการ ข่าว การศึกษา

วัฒนธรรม และรายการบันเทิง เพื่อสนองตอบความต้องการอันหลากหลายของประชาชน และยกระดับวัฒนธรรมของชาติ” ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของสื่อกระจายเสียงของประเทศญี่ปุ่นให้เป็นที่รู้จักทั่วโลก และเป็นความภาคภูมิใจของคนในประเทศ

4) การควบคุม

1. มาตรฐานรายการกระจายเสียงในประเทศ (standards of domestic broadcast programme) ที่ร่างขึ้นมาใช้เป็นเกณฑ์ในการกำกับคุณภาพรายการ และยังได้กำหนดผังรายการพื้นฐานสำหรับการออกอากาศตลอดปี โดย NHK จะต้องควบคุมมาตรฐานคุณภาพให้ได้ตามข้อบัญญัติว่าด้วย “มาตรฐานรายการ” ของกฎหมายกระจายเสียง ค.ศ. 1950

2. มีการตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาด้านรายการโดยประธานของ NHK ให้ประจำทั้งที่ส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นรวม 8 ภูมิภาค เพื่อทำหน้าที่ให้คำปรึกษาข้อกำหนดมาตรฐานรายการหรือผังรายการประจำปี โดยผู้บริหารของ NHK จะต้องให้ความเคารพต่อความคิดเห็นของคณะกรรมการที่ปรึกษาด้านรายการ และยังคงต้องรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน โดยวิธีการสำรวจประชามติเป็นระยะๆ จัดให้มีการประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน จัดประชุมระหว่างเจ้าหน้าที่ของ NHK กับประชาชน หรือความคิดเห็นที่ส่งเข้ามาทางจดหมายและโทรศัพท์ ซึ่งมีมากถึงปีละประมาณ 5 ล้านรายการ แสดงความคิดเห็นยังสามารถทำได้โดยฝากมาที่พนักงานเก็บค่าธรรมเนียมรายเดือน

3. มีการตั้ง “กรรมวิธีการที่ปรึกษาเกี่ยวกับผู้ชม” (Audience Advisory Councils) ที่ประกอบด้วยบุคคลจากสาขาอาชีพต่างๆ จำนวน 800 คน แบ่งออกเป็น 53 ชุด กระจายไปทุกจังหวัดทั่วประเทศ กรรมวิธีการชุดนี้จะประชุมกันเป็นประจำปีละ 3 ครั้ง เพื่อประเมินผลรายการและให้ข้อเสนอแนะต่อฝ่ายบริหารระดับสูง

4. มีสำนักตรวจพิจารณารายการ (Programme Inspection Bureau) ซึ่งสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงโตเกียว และมีสำนักงานสาขากระจายไปตามเขตต่างๆ สำนักงานเหล่านี้ได้รับหน้าที่จากประธานของ NHK ให้คอยดูแลตรวจสอบรายการทุกประเภทที่ออกอากาศของ NHK

5) ที่มาของรายได้

รายได้ของ NHK มาจากการเก็บค่าธรรมเนียมเครื่องรับ (Receiving Fee) และการดำเนินงานทางธุรกิจของบริษัทลูก 30 บริษัท ซึ่งสร้างกิจกรรมขึ้นมาสนับสนุนบริษัทแม่เพื่อให้ NHK สามารถแบกรับภาระหน้าที่ในฐานะองค์กรกระจายสัญญาณสาธารณะได้ กล่าวคือ บริษัทลูกทำงานสนับสนุนการทำรายการเพื่อสาธารณะและดำเนินธุรกิจเพื่อหารายได้จากกิจกรรมอื่นๆ นอกเหนือจากการกระจายสัญญาณเพื่อสาธารณะ ซึ่งรายได้เหล่านี้ทำให้ NHK ลดแรงกดดันทางการเงินจากการผลิตรายการที่ไม่แสวงหากำไรจากการโฆษณา และช่วยส่งผลให้การเรียก

เก็บค่าธรรมเนียมการรับชมไม่สูงมากนัก และสามารถคงอัตราค่าธรรมเนียมอยู่ได้เป็นระยะเวลา ยาวนาน อีกทั้งยังสามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปลอดภัยจากการแทรกแซงทางการเมือง และผลิตรายการได้อย่างมีคุณภาพสูงและหลากหลาย การทำหน้าที่สื่อกระจายเสียงเพื่อสาธารณะ ของ NHK จึงได้รับความเชื่อถือสูงสุดในฐานะสถาบันหลักของสังคม โดยบริษัทลูกจำนวน 30 แห่งแบ่งเป็น 5 กลุ่มประเภทกิจการ คือ (รายงานประจำปี NHK, 2004, อ้างถึงใน กิตติมา ชาญวิชัย, 2548, น. 50-62)

1. กลุ่มกระจายเสียง (Broadcast Group) จำนวน 8 บริษัทเกี่ยวข้องกับธุรกิจด้านการ วางแผน ผลิต จำหน่ายรายการกระจายเสียงและสิ่งพิมพ์ของ NHK

2. กลุ่มธุรกิจภูมิภาค (Regional Group) จำนวน 6 บริษัท ทำหน้าที่ช่วยเหลืองานของ สถานีโทรทัศน์ NHK ในการผลิตรายการต่างๆ รวมทั้งรายการข่าวในเขตต่างๆ ของประเทศ

3. กลุ่มธุรกิจเสริม (Support Group) จำนวน 7 บริษัท เป็นธุรกิจที่หารายได้สนับสนุน NHK ได้อย่างมาก เช่น งานออกแบบ จัดทำหรือดูแลรักษาอุปกรณ์เครื่องใช้ พัฒนาระบบข้อมูลและ ระบบคอมพิวเตอร์ จัดการเกี่ยวกับการเก็บค่าธรรมเนียมรับชมของประชาชน จัดอบรมและบรรยาย เป็นต้น

4. กลุ่มบริการสาธารณะ (Public Service Group) จำนวน 7 บริษัท เกี่ยวข้องกับงาน ให้บริการ เช่น ส่งเสริมการขายและแลกเปลี่ยนรายการระหว่างประเทศ จัดคอนเสิร์ตกิจกรรมการ กุศล เป็นต้น

5. กลุ่มผลประโยชน์ของพนักงาน (NHK Employees Benefits Group) จำนวน 2 บริษัทเกี่ยวกับสวัสดิการของพนักงาน เช่น การประกันสุขภาพ การพักผ่อนหย่อนใจ การ เเคะสงเคราะห์ เป็นต้น

6) การบริหารรายการ

ประเภทรายการของสถานีโทรทัศน์ NHK แบ่งออกเป็น 6 ประเภทสถานี ดังนี้

1. NHK 1 ออกอากาศรายการทั่วไป ทั้งประเภทรายการข่าว สารคดี บันเทิง และกีฬา
2. NHK 3 ออกอากาศรายการเพื่อการศึกษาและความรู้ เช่น รายการสอน ภาษาต่างประเทศ รายการสำหรับเด็ก แม่บ้าน กลุ่มผู้ด้อยโอกาส รายการโทรทัศน์สำหรับ โรงเรียน
3. DBS 1 โทรทัศน์ผ่านดาวเทียมตรงสู่บ้านด้วยรายการข่าว เหตุการณ์ปัจจุบัน กีฬา ภายในและต่างประเทศ
4. DBS 2 โทรทัศน์ผ่านดาวเทียมตรงสู่บ้านด้วยรายการบันเทิงและวัฒนธรรม (วิภา อุดมฉัตร, 2541, น. 152-154)

5. NHK World TV ถ่ายทอดสัญญาณรายการข่าวภาคภาษาอังกฤษทั้งของประเทศญี่ปุ่นและของประเทศในเอเชีย รวมถึงข้อมูลข่าวสารต่างๆ ผ่านดาวเทียมไปยังภูมิภาคต่างๆ ของโลก แต่ตั้งแต่ปี 2000 ได้เพิ่มรายการเกี่ยวกับสุขภาพ ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวญี่ปุ่นที่น่าสนใจ และออกอากาศในระบบ 2 ภาษาคือมีทั้งภาษาอังกฤษและภาษาญี่ปุ่น

6. NHK World Premium เป็นอีกรูปแบบการให้บริการเพื่อการสื่อสารระหว่างประเทศ ทั้งรายการข่าว สารความรู้ สารบันเทิง รายการเด็ก กีฬา ส่งเสริมวัฒนธรรม ละคร แต่ต้องสมัครเป็นสมาชิกของสถานีโทรทัศน์ระบบเคเบิลหรือข่ายท้องถิ่น (Cable TV) หรือสถานีโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมที่อยู่ในพื้นที่ให้บริการ (จุฬารักษ์ ธรรมวิหาร, 2546, น. 37-38)

จากการศึกษาถึง ประวัติความเป็นมา โครงสร้างและการบริหาร ภารกิจองค์กร การควบคุม ที่มาของรายได้ การบริหารรายการขององค์กรสื่อสารณะในระดับชาติ สามารถที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ในแง่ของการวิเคราะห์โครงสร้างองค์กรและรูปแบบการดำเนินงานของโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS กับการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมและเสริมสร้างโอกาสในการมีส่วนร่วมของพลเมืองได้เป็นอย่างดี

2.5 แนวคิดภาคประชาสังคม (Civil Society)

เป็นแนวคิดที่เริ่มมาจากประเทศตะวันตก ที่นักคิดแนวอนุรักษนิยมไม่พอใจต่อการปฏิวัติฝรั่งเศส เมื่อปี ค.ศ. 1789 อาทิ ปีเตอร์ เบอร์เกอร์ (Peter Berger) โดยเขาใช้คำว่า mediating structure (องค์กรที่สื่อยึดโยงรัฐกับปัจเจกชน) ริชาร์ด นิวเฮาส์ (Richard Neugaus) ในหนังสือชื่อ “To empower people” ที่มองว่าพวกเสรีนิยม หรือพวกปฏิวัติได้สร้างรัฐใหม่เป็นรัฐ “เอกนิยม” ผูกขาดอำนาจอธิปไตย โดยไม่แบ่งอำนาจในการจัดการปัญหาส่วนรวมให้กับกลุ่มต่างๆ ในสังคม ทำให้รู้สึกว่ามีปัญหาต่างๆ ต้องแก้โดยรัฐเท่านั้น พวกอนุรักษนิยมมองว่า รัฐต้องแบ่งอำนาจหน้าที่ และทรัพยากรให้กับท้องถิ่น ชุมชน วัด โบสถ์ และกลุ่มสมาคม ชมรมต่างๆ ให้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาส่วนรวมให้มากยิ่งขึ้น

พวกเสรีนิยมสนับสนุนให้มีแต่ปัจเจกชน เห็นแต่ประโยชน์ส่วนตัวไม่เห็นความสำคัญของกลุ่ม ชมรม สมาคมต่างๆ ซึ่งเหลือความชอบธรรมให้กับรัฐ ปัจเจกชนเท่านั้น องค์กรใดที่อยู่ตรงกลางระหว่างรัฐกับเอกชนถือว่าเป็นโมฆะ การจะเกิดกลุ่ม ชมรม สมาคม ทั้งหลายต้องได้รับการรับรองจากรัฐ พวกอนุรักษนิยมมองว่า ปัจเจกชนที่อยู่อย่างเดียวดาย ไม่มีภาคสังคมมารองรับมาปกป้อง มาช่วยรวมกลุ่ม ก็รังแต่จะเป็นเหยื่อของรัฐสมัยใหม่ที่มีอำนาจมาก ปัจเจกชนจะรู้สึกแปลกแยก ไม่สนใจปัญหาของส่วนรวมและไม่อยากมีส่วนร่วม ปล่อยให้รัฐยึดกุมอำนาจในสังคมแต่ผู้เดียว

เสรีนิยมย้ำเรื่องความเป็นสากลของความคิดตนเอง ที่ว่าด้วยเรื่องสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน สิทธิมนุษยชน มนุษย์มีเหตุมีผล การเมืองคือการต่อสู้เพื่อเรียกร้องหรือคุ้มครองสิทธิประโยชน์อันพึงได้ของปัจเจกชน เป็นกฎเกณฑ์อันควรเกิดในหมู่คนทั่วโลก พวกอนุรักษนิยมเชื่อว่า ความเป็นสากลที่พวกเสรีนิยมอ้างนั้น ที่จริงเป็นลักษณะพิเศษหรือลักษณะเฉพาะอย่างหนึ่งเท่านั้น การเมืองในความเห็นของพวกอนุรักษนิยมนั้นเป็นเรื่องของวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และประเพณีที่แตกต่างกันไป กฎเกณฑ์ที่ทุกคนต้องปฏิบัติตามนั้นเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง การเมืองที่ดีควรปล่อยให้มีความยืดหยุ่นให้มากที่สุด มีความแตกต่างหลากหลาย ไม่ควรปล่อยให้ความคิดเดียวสถาปนาตัวเองเป็นกฎเกณฑ์ที่ถูกต้องในทุกที่ ทุกเวลา ทุกเหตุการณ์ (อนเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2545ก, น. 18-19)

โรเบิร์ต นิสเบอร์ (Robert Nisber) ในหนังสือ "The Quest of the Community" กล่าวถึงรัฐซึ่งเดิมเคยมีบทบาทหน้าที่จำกัด อยู่กันอย่างมีพหุนิยม มีความหลากหลายแตกต่าง แบ่งอำนาจหน้าที่ ร่วมกันปกครอง ร่วมกันดูแลประชาชน ไม่มีใครมีอำนาจเด็ดขาดแท้จริง ครั้นหลังจากปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 พหุนิยมก็กลายเป็นสภาวะเอกนิยม (Monism) รัฐมีอำนาจเหนือองค์กรทางสังคมอย่างสิ้นเชิง จะเข้ามาทำการหลายๆ อย่างแทนองค์กรภาคสังคม แม้รัฐจะอนุญาตให้ประชาชนรวมตัวเป็นกลุ่มเครือข่าย สมาคม ชุมชน ชุมชนต่างๆ แต่ในมุมมองรัฐ องค์กรที่เกิดจากการรวมกลุ่มนี้ไม่มีความชอบธรรม เป็นเพียงของสมมุติขึ้นมา หรือสร้างขึ้นมาจากปัจเจกชนและรัฐ เท่านั้น

การสูญเสียซึ่งชุมชนหรือประชาคม ได้ชี้ให้เห็นว่า ปัจเจกชนอยู่กันอย่างมีปัญหาคาใจที่จะอยู่อย่างอิสระ มีเสรีภาพ มีความสร้างสรรค์ แต่นับวันกลับจะรู้สึกโดดเดี่ยว เหงา และแปลกแยกจากการที่ประชาชนเคยอยู่ในฐานะสมาชิกขององค์กร ชุมชน เครือข่ายทางสังคมที่เคยยึดเหนี่ยวผูกพันกันอย่างเหนียวแน่น ด้วยประเพณี กฎเกณฑ์ และวิถีชีวิตขององค์กรทางสังคมทั้งหลาย ครั้นหลังการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 ก็ได้ทำลายพันธนาการขององค์กรเหล่านี้ การเป็นปัจเจกชน (Individuals) ที่ไม่สนใจเรื่องของส่วนรวม โดยได้เสนอให้ความสำคัญกับชุมชนและสังคมให้มากขึ้น ก็เพื่อให้ปัจเจกชนพัฒนาตัวเองให้ดียิ่งขึ้น เขาไม่เห็นที่เราควรละทิ้งปัจเจกนิยม แต่เราควรพัฒนาปัจเจกชนไปท่ามกลางการพัฒนาชุมชน และสังคมนั้นเอง (อนเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2545, น. 21)

โรเบิร์ต บูธ ฟาวเลอร์ (Robert Booth Fowler) ในหนังสือชื่อ "The Dance with Community" ในปี ค.ศ. 1991 กล่าวถึงแนวคิด 6 แนว ในหมู่ปัญญาชนอเมริกันเมื่อพูดถึงชุมชนหรือประชาสังคมในรอบ ค.ศ. 1960 - ค.ศ. 1990

แนวคิดที่ 1 แนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory democracy) การมีส่วนร่วมของประชาชนจริงๆ ในสาธารณกิจต่างๆ นั้นนับวันจะน้อยลงไปเรื่อยๆ เพราะสังคมทุก

วันนี้มีความเป็นชุมชน ประชาสังคมน้อยลงไปทุกที จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเริ่มสร้างสังคมที่มีชุมชน ประชาสังคมขึ้นมาให้ได้ ซึ่งในสังคมเช่นนี้ พลเมืองจะต้องมีการศึกษา มีการจัดตั้งและได้รับมอบอำนาจหน้าที่ต่างๆ เท่าที่จะเป็นไปได้

แนวคิดที่ 2 แนวคิดแบบประชาธิปไตยแบบสาธารณนิยม (Republicanism) ซึ่งย้ำให้ประชาชนเป็น “พลเมือง” ที่ถือเอากิจของส่วนรวมเป็นกิจของตนเอง มีคุณธรรมเพื่อส่วนรวม หรือเป็นการเมืองเพื่อชุมชน คือ ประชาสังคม นั่นเอง

แนวคิดที่ 3 พุทธถึงชุมชน ประชาสังคม ที่เน้นรากฐานทางประวัติศาสตร์และจารีตประเพณี คือ เน้นการฟื้นฟูสถาบันดั้งเดิม อันมีเอกลักษณ์นอกภาครัฐและไม่เป็นทางการ เช่น ครอบครัว วัด โบสถ์ ละแวกบ้านหรือย่านที่อยู่อาศัย

แนวคิดที่ 4 พุทธถึงชุมชน ประชาสังคม ที่เน้นเรื่องการสร้างจิตสำนึก และการสร้างองค์กรเพื่อนำไปสู่การเกิดชุมชน ประชาสังคมระดับโลก

แนวคิดที่ 5 พุทธถึงชุมชน ประชาสังคม ที่เน้นย้ำถึงการสร้างชุมชน ประชาสังคมทางศาสนา ต้องอาศัยความเชื่อและแรงบันดาลใจทางศาสนา จริยธรรมและเรื่องคุณธรรมเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับสมาชิกในการสร้างชุมชนและประชาสังคมต่างๆ

แนวคิดที่ 6 แนวคิดทฤษฎีชุมชนประชาคมแบบเอ็กซิสเตนเชียลลิสม์ (existentialism) คือ การสร้างชุมชน ประชาคม ที่มีการสร้างวัฒนธรรมที่คนเห็นด้วยกันขึ้นมา แต่ก็ต้องเป็นคนที่แตกต่างกันไปบ้าง ได้แย้ง ถกเถียง แสดงความคิดเห็นแตกต่างกันมากที่สุด ไม่ได้มองมนุษย์ในแง่ดี หากแต่มนุษย์มีความเห็นแต่ตัว จึงไม่เชื่อว่ามนุษย์จะกระตือรือร้นและจริงใจบริสุทธิ์เสมอไป ในการสร้างชุมชนประชาคม และถึงมีชุมชนประชาคมแล้วก็ยังไม่แน่ว่าจะทำอะไรที่ดีและเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมเสมอไป (เสาวนีย์ กุลสมบุรณ์ และคณะ, 2543, น. 18)

อย่างไรก็ตาม ถ้าหากพิจารณาประวัติศาสตร์การพัฒนาประชาสังคม เราอาจแบ่งแนวคิดประชาสังคม ตามสำนักคิดออกเป็น 4 สำนัก ได้แก่ (1) สำนักอนุรักษนิยม (2) สำนักเสรีนิยม (3) สำนักมาร์กซิสต์ (4) สำนักหลังยุคสมัยใหม่ (Postmodernism)

สำนักอนุรักษนิยม นักคิดในสำนักนี้ไม่ได้ใช้คำว่าประชาสังคม (civil society) โดยตรง หากแต่ใช้คำว่า องค์กรที่เป็นสื่อกลาง (mediating structure) ระหว่างรัฐและปัจเจกชน ซึ่งประกอบด้วยกลุ่ม ชุมชน สมาคม ที่เป็นการรวมตัวของปัจเจกชนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ไม่เป็นส่วนของรัฐ หรือราชการ แต่เป็นการรวมตัวของคนใกล้ชิดที่มีอารมณ์ความรู้สึกผูกพันกัน ประชาคมในความคิดของสำนักนี้ จะเป็นแนวประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory democracy) แนวคิดนี้จะเน้น (1) ประชาธิปไตยในชุมชนขนาดเล็กที่มนุษย์มีความสัมพันธ์กันได้อย่างสนิทชิดเชื้อ (2) เน้นชุมชนและประชาคม (community) ที่มีลักษณะธรรมชาติเป็นสาธารณะค่อนข้างเป็นทางการ

มีสมาชิกที่มีสำนึกในความเป็นพลเมือง มีวัตถุประสงค์หรืออุดมการณ์ร่วมกัน (3) เน้นประชาคมที่มีความเท่าเทียมกัน (equality) ทั้งในทางการเมืองและเศรษฐกิจ ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมมากยิ่งขึ้น มีส่วนร่วมในการบริหารหรือตัดสินใจ พลเมืองมีส่วนร่วมกับการทำงาน รวมตัวกันเป็นกลุ่ม ชุมชน และเครือข่าย ในการทำงานสาธารณะ (อนเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2545ก, น. 13-15)

นักคิดสำคัญในสำนักอนุรักษนิยม เช่น เอ็ดมันด์ เบิร์ก (Edmund Burke) ปีเตอร์ เบอร์เกอร์ (Peter Berger) และริชาร์ด นิวเฮาส์ (Richard Neuhaus) โรเบิร์ต นิสเบต (Robert Nisbet)

สำนักเสรีนิยม ประชาสังคมของสำนักเสรีนิยม จะไม่เน้นการรวมตัวของคนใกล้ชิดหรือของคนที่เป็นเครือญาติ แต่จะเน้นผู้คนที่สัมพันธ์กันด้วยผลประโยชน์ร่วม ประเด็นปัญหาหรือมีอุดมการณ์ร่วมเป็นสำคัญ กลุ่มก้อนของพวกเสรีนิยมจึงหมายถึง สมาคม ชมรม ชุมนุม นักคิดสำคัญของสำนักเสรีนิยม คือ จอห์น ล็อก (John Lock) เดวิด แมททิวส์ (David Mathews) มาเคียเวลลี (Machiavelli) อเล็กซิส เดอว์ ต็อก เกอร์วิลล์ (Alexis de Tocqueville)

ทั้งแนวคิดสำนักอนุรักษนิยมและเสรีนิยม มีจุดร่วมอันเดียวกันคือ ต่างไม่ชอบรัฐบาลขนาดใหญ่ ไม่ชอบลัทธิปัจเจกชนสุดขั้ว

สำนักมาร์กซิสต์ แนวคิดของกลุ่มมาร์กซิสต์ให้ความสำคัญกับการสร้างประชาสังคม แต่มองว่า ประชาสังคมที่มีอยู่เป็นไปเพื่อการชูดริชชนชั้นล่าง แต่ในขณะที่เดียวกันชนชั้นนายทุนน้อยก็สามารถสมาคมคึกกับชนชั้นกรรมาชีพเพื่อสร้างประชาสังคมที่ปฏิวัติได้ ทั้งนี้สำนักมีนักคิดที่สำคัญคือ คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) หลุยส์ อัลธูสเซอร์ (Louis Althusser) อันโตนิโอ กรัมสซี (Antonio Gramsci)

สำนักหลังยุคสมัยใหม่ (post modernism) งานวรรณกรรมในศตวรรษที่ 19 จะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประชาสังคม ในสองลักษณะคือ (1) แนวคิดของกลุ่มมาร์กซิสต์ ซึ่งขยายความโดยกรัมสซี โดยมีข้อโต้แย้งว่า การต่อสู้เพื่อส่วนเกินที่ไม่เท่าเทียมกันในสังคม ชนชั้นจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงต้องมีการวิเคราะห์เกี่ยวกับวัฒนธรรม และอุดมการณ์ในกลุ่มต่างๆ ของประชาสังคม (2) แนวคิดแบบเสรีนิยม ซึ่งกลายเป็นอุดมการณ์ที่ครอบงำในกระแสของการวิพากษ์วิจารณ์ ทั้งสองแนวคิดนี้มีความคิดเห็นต่อประชาสังคมในลักษณะที่ตรงกันข้ามกัน กล่าวคือ แนวคิดหนึ่งเน้นว่าความเป็นจริงคือ การชูดริชทางชนชั้น ในขณะที่อีกแนวคิดหนึ่ง ให้คุณค่าแก่เสรีภาพของปัจเจกชน แต่ทั้งสองแนวคิดก็มีจุดร่วมเดียวกัน คือ การกำหนดว่าประชาสังคมอยู่นอกขอบเขตของอำนาจรัฐ และเน้นในเรื่องชีวิตทางเศรษฐกิจ โดยในกลุ่มมาร์กซิสต์เห็นว่า หัวใจสำคัญ คือ ชนชั้นทางสังคม ส่วน โคนเฮน และอะราโต (Cohen, & Arato อ้างถึงใน จามะรี เชียงทอง, 2543, น.12) พูดถึงไตรภาคีโดยแยกประชาสังคมว่า มีความสำคัญเท่าเทียมกับตลาดและรัฐ แต่อย่างไรก็ตามไม่พบว่ามีความ

คิดใคร่สนใจศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคม ที่กำหนดโดยปัจเจกบุคคลที่เสรี (liberal individual) แบบแผนที่มีลักษณะเฉพาะในด้านวัฒนธรรม เช่น ความไว้วางใจของคนในชุมชน ซึ่งมีลักษณะที่เติบโตมากขึ้นและมีความซับซ้อนมากขึ้น

จะเห็นได้ว่า ประชาสังคมในปัจจุบันมีความแตกต่างจากความหมายในศตวรรษที่ 18 ความหมายหลัก คือ ความหมายเกี่ยวกับองค์ประกอบของยุคหลังความรุ่งเรืองทางปัญญา (post enlightenment) คือ การที่ประชาสังคมไปยึดติดกับเสรีภาพส่วนบุคคล และเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐ กำจำกัดความของประชาสังคม อธิบายในความหมายของเทศะ (space) ระหว่างครอบครัวและกลุ่มญาติในด้านหนึ่ง ในอีกด้านหนึ่ง อธิบายในความหมายของรัฐที่ทันสมัย ดังที่เซลลิกแมน ได้กล่าวไว้ว่า สิ่งเหล่านี้ปรากฏขึ้นชั่วขณะในสังคมตะวันตก โดยเฉพาะในกลุ่มโปรเตสแตนต์ เมื่อขนาดขององค์กรทางสังคมใหญ่เกินกว่ากลุ่มญาติจะจัดการได้โดยลำพัง แต่ก็เล็กเพียงพอที่จะสร้างความไว้วางใจและความสมานฉันท์ในระหว่างปัจเจกชน โดยที่ปัจเจกชนเป็นตัวแทนของสิทธิพิเศษที่มีความชอบธรรม แต่บริบททางสังคมก็มีความสำคัญไม่น้อยเช่นกัน ตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา ความสมดุลของการสร้างแนวคิดประชาสังคม ดูจะน่าเป็นห่วง ดังที่ เซลลิกแมน กล่าวไว้ว่า “ประชาสังคมถูกทำลายในหนึ่งหรือสองทาง” กล่าวคือ ในประเทศทางตะวันตก ความเป็นพลเมืองสมัยใหม่ที่มีลักษณะสากล ก็ทำให้เกิดความเชื่อถือในลักษณะนามธรรมเกินไป และไม่สามารถใช้ในการปฏิบัติได้จริง นอกจากนี้ยังมีการจำกัดความเป็นชาตินิยมและเฉพาะส่วน ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้สังคมมีความเชื่อถือกัน

ยิ่งกว่านั้น ข้อโต้แย้งเกี่ยวกับประชาสังคมจะสัมพันธ์กับข้อโต้แย้งอื่นๆ ได้แก่ เรื่องความทันสมัย ลัทธิปัจเจกนิยม พหุนิยม ขอบเขตระหว่างสาธารณะกับความเป็นส่วนตัว รากฐานของการโต้แย้งเหล่านี้ ได้มีการปรับเปลี่ยนอย่างเห็นได้ชัดเจน ตัวอย่าง เช่น ประชาสังคมกับศาสนา ประชาสังคมกับรัฐ ซึ่งแต่เดิมจะเป็นฝ่ายตรงกันข้ามกัน แต่ปัจจุบันมีความร่วมมือกันมากขึ้น มีแนวโน้มที่จะคิดว่าประชาสังคม คือสังคมแห่งชาติ (national society) โดยมีอาณาเขตติดต่อกับรัฐ (Hann, 1996, pp. 30-35)

นักคิดในสำนักหลังยุคสมัยใหม่ที่สำคัญ ได้แก่ เออร์เนส เกลเลอร์ (Ernest Gellner) อัดัม เซล ลิกแมน (Adam Seligman) เฟอร์กูสัน (Ferguson) สเติร์น แซมสัน (Stern Sampson) คีธ เทสเตอร์ (Keith Tester) คริส ฮัน (Chris Hann) ฟลาวเลอร์ (Flowler)

ขบวนการเคลื่อนไหวประชาสังคม (Civil society movement)

ขบวนการเคลื่อนไหวประชาสังคมหรือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่ไม่ได้ต้องการช่วงชิงอำนาจรัฐ หากเป็นการเคลื่อนไหวที่มีลักษณะต้องการสร้างความหมาย กฎเกณฑ์ กติกา ค่านิยมชุดใหม่ หรือการสร้าง “วาทกรรม” (discourse) ชุดใหม่ให้กับสิ่งที่

เคลื่อนไหวเรียกร้อง ด้วยการเคลื่อนไหวเรียกร้องด้วยตนเองมากกว่าเรียกร้องผ่านระบบตัวแทนต่างๆ ตัวอย่างการเคลื่อนไหวรูปแบบใหม่ในต่างประเทศ ได้แก่ ขบวนการ โสติคาริตี (solidarity) ของประเทศโปแลนด์ ขบวนการเอิร์ทเฟิร์ส (earth first) อนุรักษ์ธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้และที่ดินสาธารณะ ความหลากหลายทางชีวภาพ ขบวนการเรียกร้องสิทธิ (the rights movements) เช่น สิทธิของคนพื้นเมืองดั้งเดิม (คนอินเดียน) ในลาตินอเมริกา เป็นต้น

ขบวนการประชาสังคมในต่างประเทศจะเห็นได้ว่า มีลักษณะที่เน้นการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ที่มีลักษณะ คือ

1. ขบวนการเหล่านี้ เป็นการร่วมมือกันข้ามกลุ่มชนชั้น มิได้เคลื่อนไหวอยู่บนฐานของชนชั้นใด เพียงชนชั้นเดียว
2. ประเด็นการเคลื่อนไหว จะมีใจเรื่องเกี่ยวกับผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม แต่เชื่อมโยงถึงสาธารณะ ไม่ว่าจะระดับชุมชน ท้องถิ่น ประเทศ หรือระดับโลก
3. ขบวนการเคลื่อนไหว มิได้เรียกร้องผ่านกลไกทางการเมืองที่ดำรงอยู่เฉพาะ ไม่เชื่อในระบบตัวแทนของรัฐ
4. เป้าหมายในการเรียกร้อง มิได้ช่วงชิงอำนาจรัฐ แต่ต้องการสร้างกติกา หรือกฎเกณฑ์ชุดใหม่ ในการดำเนินชีวิตผ่านการสร้าง "วาทกรรม" (discourse) (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร, 2540, น. 12)

ความหมายของคำว่าประชาสังคม

"ประชาสังคม" มาจากภาษาอังกฤษว่า Civil Society และมีผู้ใช้คำภาษาไทยเทียบเคียงกันหลายคำ อาทิ "สังคมประชาธรรม" (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม) "สังคมนายถั่ว" (เสนห์ จามริก) "วิถีประชา" (ชยอนันต์ สมุทวณิช ใช้คำนี้โดยมีนัยยะของคำว่า Civic movement) "อารยสังคม" (อนุก เหล่าธรรมทัศน์) และ "สังคมเข้มแข็ง" (ธีรยุทธ บุญมี) เป็นต้น ทั้งนี้ นักคิดคนสำคัญของสังคมไทย ได้อธิบายขยายความคำว่า "ประชาสังคม" หรือ Civil Society นี้ในบริบทเงื่อนไขและการให้น้ำหนักที่แตกต่างกัน ซึ่งพอรวบรวมในเบื้องต้นได้ดังนี้

ประเวศ วะสี นับเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจุดประกายการคิดถกเถียงในเรื่อง "ประชาสังคม" ให้มีความเข้มข้นอย่างมาก โดยผ่านงานเขียนชิ้นสำคัญคือ "สังคมสมานุภาพและวิชา" โดยในงานเขียนดังกล่าวประกอบด้วยบทความย่อยๆ การแสดงปาฐกถา และการอภิปรายในที่ต่างๆ พอประมวลเป็นความคิดรวบยอดได้ว่า ในสภาพของสังคมไทยปัจจุบัน ภาคส่วนหลัก (Sectors) ของสังคมที่มีความเข้มแข็ง และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างมากระหว่างกัน คือ ภาครัฐ หรือ "รัฐสมานุภาพ" และภาคธุรกิจเอกชนหรือ "ชนาสมานุภาพ" ซึ่งปรากฏการณ์นี้ส่งผลทำให้สังคมขาดดุลยภาพ และเกิดความล้าหลังในการพัฒนาของฝ่ายประชาชนหรือภาคสังคม ซึ่งเรียกว่า "สังคมนานุภาพ"

ดังนั้นการนำเสนอแนวคิดของ ประเวศ วะสี จึงมุ่งไปที่การทำอะไรที่จะเกื้อหนุนให้ภาคสังคมหรือภาคประชาชน มีความเข้มแข็งและเกิดคุณภาพทางสังคมขึ้นที่เรียกว่าเป็น "สังคมสมานุภาพ" โดยนัยยะนี้ ประเวศ วะสี เชื่อว่าจะต้องพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งที่ชุมชน (Community Strengthening) (ประเวศ วะสี, 2536) จนเกิดคำขยายความตามมา อาทิ ชุมชนเข้มแข็ง ความเป็นชุมชน เป็นต้น ดังการให้ความหมายของการเป็น "ชุมชน" ในที่นี้ว่าหมายถึง "การที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมี วัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกัน หรือมีความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกัน หรือมีการรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความรัก มีมิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่าง และมีระบบการจัดการในระดับกลุ่ม" (ประเวศ วะสี, 2539) ซึ่งโดยนัยยะนี้ประชาสังคมที่เข้มแข็ง ต้องมีรากฐานที่เกิดจากการมีชุมชนที่หลากหลายและเข้มแข็งด้วย

มีข้อพึงสังเกตสำคัญต่อเรื่องการเกื้อหนุนภาคสังคมที่เสนอแนวคิดในเชิงกลยุทธ์ที่ว่า ด้วย "ความร่วมมือเบญจภาคี" (ต่อมาใช้คำว่า "พหุภาคี") โดยมองว่าชุมชนในปัจจุบันอ่อนแอมาก การที่จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งได้นั้นจะต้องเกิดจากความร่วมมือและการทำงานร่วมกันของภาคสังคมต่างๆ ซึ่งรวมทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนด้วย "สังคมสมานุภาพ" จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยกระบวนการถักทอความรักของคนในสังคมของคนในชุมชน ถักทอทั้งแนวดิ่ง อันหมายถึงโครงสร้างอำนาจที่เป็นทางการ และแนวนอนซึ่ง หมายถึง พันธมิตร/เพื่อน/เครือข่ายเข้าหากัน ซึ่งหากพิจารณาจากประเด็นนี้การให้ความหมายหรือความสำคัญของ "ประชาสังคม" ของ ประเวศ วะสี นั้น มิได้กล่าวถึง "การปฏิเสธรัฐ" หรือ State Disobedience แต่อย่างใด

ธีรยุทธ บุญมี และ อเนก เหล่าธรรมทัศน์ สองนักคิดทางสังคมคนสำคัญ ที่ได้ให้ความสนใจกับเรื่อง "ประชาสังคม" อย่างมากเช่นเดียวกัน ธีรยุทธ บุญมี มองว่าการแก้ปัญหาพื้นฐานทางสังคมนั้นควรให้ความสำคัญกับ "พลังที่สาม" หรือพลังของสังคม หากแม้ว่าสังคมโดยรวมมีความเข้มแข็ง นักธุรกิจ นักวิชาชีพ นักศึกษา ปัญญาชน ชาวบ้าน สามารถร่วมแรงร่วมใจกันผลักดันสังคม ปัญหาต่างๆ ที่เป็นพื้นฐาน ก็จะสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้ สังคมที่เข้มแข็งในความหมายของ ธีรยุทธ บุญมี นั้นจะเน้นที่ลักษณะที่กระจัดกระจาย (Diffuse) พลังทางสังคมที่มาจากทุกส่วน ทุกวิชาชีพทุกระดับ รายได้ ทุกภูมิภาคของประเทศ ซึ่งโดยนัยยะนี้จะมีความแตกต่างจากแนวคิด "ประชาชนเป็นส่วนใหญ่" หรือ "อำนาจของประชาชน" ดังเช่นขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในอดีตเป็นอย่างมาก (ธีรยุทธ บุญมี, 2536)

อเนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้ให้ความหมายของ "ประชาสังคม" หรือ "อารยสังคม" ที่ครอบคลุมทุกชนชั้นของสังคม เน้นเรื่องความสมานฉันท์ ความกลมเกลียว ความกลมกลืนในภาคประชาสังคม มากกว่าการดูที่ความแตกต่างหรือความแตกแยกภายใน อย่างไรก็ตามมุมมองของ

อเนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้ให้ความสนใจเป็นพิเศษกับประเด็นของ "คนชั้นกลาง" "การมีส่วนร่วม" "ความผูกพัน" และ "สำนึกของความเป็นพลเมือง" กล่าวคือ "ประชาสังคม" โดยนัยยะนี้ มิได้หมายถึงความเป็นชุมชนของสังคมชนบทเท่านั้น แต่กินความรวมไปถึงคนชั้นกลางภาคเมืองที่ไม่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเป็นเครือญาติ หรือเป็นแบบคั่นหน้า (Face to face relationship) แต่เป็นความผูกพัน (bond) ของผู้คนที่หลากหลายต่อกันบนฐานแห่งความร่วมมือและการแสวงหาการมีส่วนร่วม และด้วยสำนึกที่มีต่อความเป็นพลเมืองหรือ Citizenship นั้นเอง นอกจากนี้ อเนก เหล่าธรรมทัศน์ ยังได้ตั้งข้อสังเกตที่สำคัญถึงรากฐานของคนไทยและสังคมไทยว่า คนไทยส่วนมากยังมีระบบวิธีคิดว่าตนเองเป็นไพร่ (client) หรือคิดแบบไพร่ ที่จะต้องมีมูลนายที่ดี โหยหากคนดี จึงมักขาดสำนึกของความเป็นพลเมืองและมองปัญหาในเชิงโครงสร้างไม่ออก

อย่างไรก็ตาม อเนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้ให้ความสำคัญต่อการผลักดันให้เรื่อง "ประชาสังคม" กลายเป็นแนวคิดในเชิงอุดมการณ์ทางสังคม "ผมขอเสนอให้เรื่อง Civil Society เป็นเรื่องของอุดมการณ์ จะต้องมีการขยับเขยื้อนมาก่อน ไม่มีคำก็ไม่มีความคิด ไม่มีความคิดก็ไม่มีอุดมการณ์ เพราะฉะนั้นคำว่า Civil Society ต้องสร้างให้เป็น Concept อย่างเช่น วัฒนธรรมชุมชน จึงจะเห็นมีพลัง มีประโยชน์" (อเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2539)

ชัยอนันต์ สมุทวณิช และ ชูชัย สุภวงส์ เป็นนักคิดอีก 2 ท่านที่กล่าวถึง "ประชาสังคม" โดยเน้นที่การปรับใช้บริบทของสังคมไทยค่อนข้างมาก โดยที่ ชัยอนันต์ สมุทวณิช มองว่า "ประชาสังคม" หมายถึง ทุกๆ ส่วนของสังคมโดยรวมถึงภาครัฐ ภาคประชาชนด้วย ถือว่าทั้งหมดเป็น Civil Society ซึ่งแตกต่างจากความหมายแบบตะวันตกที่แยกออกมาจากภาครัฐหรือนอกภาครัฐ แต่หมายถึงทุกฝ่ายเข้ามาเป็น partnership กัน โดยนัยยะนี้ ชัยอนันต์ สมุทวณิช ให้ความสำคัญกับ Civic movement หรือ "วิถีประชา" ที่เป็นการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มองค์กรต่างๆ โดยเอาตัวกิจกรรมเป็นศูนย์กลางปราศจากการจัดตั้ง ดังข้อเสนอที่สำคัญในเชิงยุทธศาสตร์การพัฒนาในช่วงของการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 คือ Area - Function - Participation - AFP กล่าวคือ จะต้องเน้นที่กระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาของทุกฝ่ายร่วมกันในระดับพื้นที่ย่อยๆ ซึ่งในที่นี้ อาจเป็นพื้นที่จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน หรือพื้นที่ในเชิงเศรษฐกิจ เช่น เขตพื้นที่ชายฝั่งทะเล ภาคตะวันออก เป็นต้น (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2539)

ชูชัย สุภวงส์ ให้ความสำคัญของ "ประชาสังคม" ที่กว้างขวางและผนวกเอาแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น มาผสมผสานกันอย่างกลมกลืนกับบริบทของสังคมไทยว่า หมายถึง "การที่ผู้คนในสังคม เห็นวิกฤตการณ์ หรือสภาพปัญหาในสังคมที่สลัดซับซ้อนยากแก่การแก้ไข มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ซึ่งนำไปสู่ การก่อจิตสำนึก (Civic consciousness) ร่วมกัน มารวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กร (Civic group) ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน หรือภาคสังคม (ประชาชน) ในลักษณะ

ที่เป็นหุ้นส่วนกัน (Partnership) เพื่อร่วมกันแก้ปัญหา หรือกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ด้วยความรัก ความสมานฉันท์ ความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการโดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (Civic network)"

ทั้งนี้ ชูชัย สุภวงส์ ยังได้เสนออีกว่าปัจจุบันขบวนการประชาสังคมของไทย ได้มีพัฒนาการและความเข้มแข็งเชื่อมโยงเครือข่ายกันมากพอสมควร โดยเฉพาะเครือข่ายของชาวบ้าน และเครือข่ายขององค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ ที่กำลังมีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการแสวงหาทางเลือกเพื่อการแก้ปัญหาในด้านต่างๆ ของสังคม เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาเอดส์ ปัญหาสาธารณสุข การทำเกษตรทางเลือก เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ชูชัย สุภวงส์ ได้ตั้งข้อสังเกตที่สำคัญไว้ว่า ในเงื่อนไขของสังคมไทยปัจจุบันยังคงมีกระแสเหนียวรั้งที่จะฉุดฉุดให้กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของสังคมเติบโตขึ้น อันได้แก่ ระบบพรรคการเมือง รัฐไทยและระบบราชการ ระบบการศึกษา ความสัมพันธ์แบบแนวตั้ง และสื่อมวลชนที่ขาดอิสระเป็นต้น (ชูชัย สุภวงส์, 2540)

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม นักคิดนักพัฒนาอาวุโสอีกท่านหนึ่ง ซึ่งมีบทบาททางความคิดและการเชื่อมโยงภาคีต่างๆ ของสังคมเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ได้ให้ความหมายของ "ประชาสังคม" ว่าหมายถึง "สังคมที่ประชาชนทั่วไปต่างมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของประชาชน โดยอาศัยองค์กร กลไก กระบวนการและกิจกรรมอันหลากหลายที่ประชาชนจัดขึ้น" โดยนัยยะของความหลากหลายขององค์กรนี้ไม่ว่าจะเป็น กลุ่ม องค์กร ชมรม สมาคม ซึ่งล้วนแต่มีบทบาทสำคัญต่อการผลักดันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งสิ้น จึงเป็นเสมือน "สังคม" ของ "ประชา" หรือ Society ของ civil นั่นเอง อย่างไรก็ตาม ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม ยังเสนอต่ออีกด้วยว่า "ประชาสังคม" นั้นเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ไม่ใช่ภาครัฐ ซึ่งดำเนินงานโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายและก็ไม่ใช่ภาคธุรกิจ ซึ่งดำเนินงานโดยมุ่งหวังผลกำไรเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ยังมีข้อคิดเห็นของ พลเดช ปิ่นประทีป อดีตประธานคณะกรรมการนโยบาย ส.ส.ท. ซึ่งได้กล่าวไว้เกี่ยวกับนิยาม บทบาท และแนวคิดของภาคประชาสังคมได้นำสนใจดังนี้

“ในความเห็นของผมประชาสังคมกับประชาธิปไตย เป็นสิ่งเดียวกันเสมือน “ร่าง” กับ “เงา” ที่แยกจากกันไม่ได้ ประชาธิปไตยในยุโรปและอเมริกาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นบนฐานความเป็นประชาสังคมอยู่ก่อน จึงมีความสมบูรณ์แข็งแรง ตรงกันข้ามกับเราซึ่งนำรูปแบบประชาธิปไตยมาใช้ในขณะที่สังคมยังไม่แข็งแรงพอ จึงเกิดความบิดเบี้ยวและต้องใช้เวลาในการเรียนรู้และปรับตัวอีกมาก

แนวคิดประชาสังคมแตกต่างจากแนวคิดการปฏิวัติมวลชน ปฏิวัติชนชั้นของไพร่ทาส ปฏิวัติประชาธิปไตย โดยรากหญ้า หรือคำอื่นใดที่กลุ่มพลังมวลชนบางกลุ่มใช้กันอยู่ในเวลานี้ เพราะพวกเขาหมายถึงการมุ่งเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง และระบบการปกครอง โดยใช้กำลังบังคับ

ทั้งสิ้น ซึ่งก็หมายความว่า พวกเขามุ่งจะ “ยึด อำนาจอรัฐ” ให้ได้ก่อนตามวิถีทางต่างๆ จากนั้นก็จะเปลี่ยนแปลงทุกสิ่งในสังคมได้ตามใจชอบ

แนวคิดประชาสังคมก็มุ่งความเปลี่ยนแปลงถึงระดับโครงสร้างและระบบเช่นกัน แต่ด้วยความเชื่อในพลังของพลเมือง จึงเลือกใช้กระบวนการเรียนรู้และปรับตัวไปด้วยกัน อย่างมีส่วนร่วมและยินยอมพร้อมใจ แนวคิดประชาสังคมตระหนักดีว่าการยึดอำนาจอรัฐและใช้อำนาจนั้น ทำการเปลี่ยนแปลงมาจากด้านบนสามารถทำได้เร็ว แต่ไม่ยั่งยืนและมีความเสี่ยงที่จะเกิดความผิดพลาดจากปัญหาคุณธรรมจริยธรรมของชน ชั้นนำที่ถืออำนาจได้ง่าย ซึ่งในที่สุดจะย้อนกลับมาทำลายประชาธิปไตยและความเป็นประชาสังคมที่ทุกฝ่ายมุ่งหวัง ได้ตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม แนวคิดประชาสังคมนั้นก็สนับสนุนการปฏิบัติเช่นกัน แต่เป็นการปฏิบัติทางความคิดในระดับปัจเจก คือ สนับสนุนการต่อสู้กับความคิดที่ผิดในตนเองอย่างถึงแก่น เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ของตน ส่วนในขั้นการเปลี่ยนแปลงสังคมนั้นจะไม่ใช่ และไม่ยอมให้ใครมาใช้วิธีบังคับเป็นอันขาด” (พลเดช ปิ่นประทีป, 2553, น. 59)

จากตัวอย่างความหมายและแนวคิดข้างต้นจะเห็นถึงความต่าง ความเหมือน และการวางน้ำหนักในการอธิบายที่แตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตามจะสังเกตได้ว่าคำอธิบายจากนักคิดนักวิชาการของไทยในข้างต้น เป็นคำอธิบายที่วางอยู่บนพื้นฐานของสถานการณ์หรือบริบทของสังคมไทยร่วมสมัย (Contemporary Situation) อีกทั้งยังมีลักษณะของความคาดหวังต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในอนาคตทั้งสิ้น ซึ่งที่จริงปรากฏการณ์นี้ก็ไม่ต่างไปจากประเทศในซีกโลกตะวันตกแม้แต่น้อย อย่างไรก็ตามความเคลื่อนไหวเรื่องประชาสังคมในประเทศตะวันตกนั้น ก้าวหน้าและเป็นรูปธรรมกว่าในเมืองไทยมากนัก อีกทั้งกระแสการ รื้อฟื้น “ความเป็นประชาคม” หรือ “ความเป็นชุมชน” ในความหมายใหม่นั้นดูจะเป็นทางออกที่ลงตัวสำหรับสังคมที่มีความพร้อมของสมาชิกที่มีความเป็น “พลเมือง” จริงๆ ซึ่งเหล่านี้สามารถอธิบายด้วยแนวคิดเรื่องความเป็นพลเมือง (citizenship) ได้ดังนี้

แนวคิดเรื่องความเป็นพลเมือง (citizenship) คนไทยโดยทั่วไปใช้คำว่า “ประชาชน” (people) “ราษฎร” (subject) และพลเมือง (citizen) แทบจะแทนกันได้ ประหนึ่งว่าสามคำนี้เป็นคำเดียวกัน ความเป็นจริงแล้ว ประชาชนมีมาทุกยุคสมัย หมายถึงคนที่ไม่ใช่ผู้ปกครอง (nonruler) ในสมัยโบราณนั้นประชาชนเป็นไพร่หรือทาสเกือบทั้งหมด หมายถึงมีสถานะที่ต่ำ เป็นลูกน้องเป็นข้าช่วงใช้ของขุนนางหรือเจ้าของที่ดิน การเมืองสมัยใหม่ได้ปลดปล่อยประชาชนจากการเป็นทาสหรือไพร่ให้กลายเป็นเสรีชนที่มีสถานะทางกฎหมายเท่าเทียมกัน รวมเรียกอดีตไพร่ อดีตทาส และขุนนาง เจ้าที่ดิน รวมทั้งชนชั้นใหม่ๆ ทั้งหมดทั้งหมดว่า “ราษฎร” ในความหมายของผู้ที่ต้องเสียภาษีให้กับรัฐ และต้องยึดถือปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองเช่นกันหมด พระราชภารกิจของ

สมเด็จพระปิยมหาราชคือ การทำให้ประชาชนชาวไทยกลายเป็นราษฎรเหมือนกันหมด นี่คือนิยามสำคัญของการเลิกไพร่และเลิกทาสในประเทศสยาม

ในประเทศตะวันตกนั้น การเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยก็คือ การเปลี่ยนราษฎรให้เป็นพลเมือง โดยความหมายของพลเมืองคือ ราษฎรที่นอกจากเสียภาษีและปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองแล้ว ยังต้องมีบทบาทและอำนาจทางการเมือง คืออย่างน้อยมีสิทธิไปเลือกตั้ง แต่ที่มากไปกว่านั้นคือสิทธิในการแสดงความคิดเห็นต่างๆ ทางการบริหารเมือง ทั้งยังมีสิทธิเข้าไปร่วมในการจัดทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่วนรวมร่วมกับรัฐด้วย ราษฎรนั้นเป็นฝ่ายรับกฎหมาย นโยบาย และกิจการหรือกิจกรรมของรัฐ พลเมืองนั้นอาจจะเป็นฝ่ายรุกเพื่อเรียกร้องกฎหมาย นโยบาย และกิจการของรัฐตามที่ตนเองเห็นพ้องต้องกัน ราษฎรที่คือนั้นเป็นฝ่ายรับและว่านอนสอนง่าย ส่วนพลเมืองที่คือนั้นต้องเป็นฝ่ายรุกได้และต้องไม่เฉื่อยชา หากเป็นคนที่ยากมีส่วนร่วม อยากเข้าช่วยทำและสามารถเข้าทำการต่างๆ แทนรัฐ ได้มากพอสมควร ราษฎรนั้นจะคิดว่าตนเองเป็นผู้มีสิทธิมีส่วนร่วมกับบ้านเมือง เป็นที่น่าเสียดายว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยของเรานั้น ไม่ได้เปลี่ยนให้ราษฎรเป็นพลเมืองสักเท่าไร ที่จริงแล้วเราไม่ค่อยตระหนักกันดีว่าการเป็นพลเมืองนั้นต่างกับราษฎรอย่างไร ประชาชนไทยส่วนใหญ่ปฏิบัติตนเยี่ยงราษฎร ยิ่งประชาชนคนชั้นล่างโดยเฉพาะที่เป็นเกษตรกรยากจน ยิ่งมองตนเองเป็นผู้มีสิทธิคอยรับการอุปถัมภ์จากผู้ใหญ่ พูดยกย่องหนึ่งคือพวกเขาคิดและปฏิบัติต่อผู้ใหญ่ทั้งหลายประดุจดังไพร่คิดต่อหรือปฏิบัติต่อมูลนาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรดานักการเมืองที่ลงไปสมัครเลือกตั้งเป็นสส. ในเขตพื้นที่ชนบทก็เปรียบเสมือนมูลนายสมัยใหม่ที่ให้ความอุปถัมภ์แก่ชาวชนบท การรวมตัวของคนไทยจึงมักไม่ใช่ความสัมพันธ์เชิงราบระหว่งคนที่ค่อนข้างเท่าเทียมกัน หากกลับเน้นการสร้างความสัมพันธ์เชิงตั้งระหว่งผู้ใหญ่นับกับผู้เล็กเสียมากกว่า

นอกจากนี้ยังสนับสนุนด้วยแนวความคิดเรื่องของความเป็นพลเมือง ในทัศนะของพลเดช ปิ่นประทีป (2553) อดีตประธานกรรมการนโยบาย ส.ส.ท. ดังนี้

“ในทางอักษรศาสตร์ พลเมืองมีความหมายว่า ประชาชน ราษฎร, ชาวประเทศ ตามพจนานุกรม

ส่วนในทางสังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์ นั้น เขามีมติความเข้มแข็งคุณภาพในด้านสิทธิและหน้าที่ตามระบอบประชาธิปไตยของประชาชน หรือราษฎรเหล่านั้นเข้ามาประกอบอีกด้วย

ในยุคต้นของระบอบประชาธิปไตยในสหรัฐอเมริกา สตรีและ ทาสไม่มีสิทธิ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยนัยนี้ สตรีและทาสเหล่านั้นก็ไม่ถือว่าเป็นพลเมือง แม้ว่าจะเป็นประชาชนหรือราษฎรของประเทศก็ตาม

ปัจจุบันคนไทยที่มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ ย่อมมีสิทธิและหน้าที่ โดยพื้นฐานเท่าเทียมกันหมด ทั้งในทางการเมืองการปกครอง ทางสังคม ทางเศรษฐกิจ โดยความเป็นพลเมืองของแต่ละบุคคลนั้นมีจิตสำนึกและพฤติกรรมเป็นเครื่องสะท้อน

เมืองไทยตั้งแต่ครั้งโบราณที่ยังไม่เรียกว่าเป็นประเทศนั้น ประชาชนมีสถานะที่ต่างจากวันนี้มาก กล่าวคือ เป็นไพร่และเป็นทาสเท่านั้น ไม่มีเป็นอย่างอื่นเลยและเป็นอยู่ในสภาพนั้นอย่างยาวนานเป็นร้อยเป็นพันปี จิตสำนึกและพฤติกรรมแบบ ไพร่-ทาสจึงติดมาในสายเลือด หรืออาจเรียกว่า Social DNA ก็ได้ มาจนถึงทุกวันนี้”

บ้านเมืองเราในอดีตครั้งกรุงสุโขทัย อโยธยา ธนบุรี จนถึง รัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นยุคนครรัฐโบราณ ปกครองกันด้วยระบอบ ศักดินาโบราณ กษัตริย์คืออำนาจรัฐ และประชาชนสัมพันธ์กับรัฐโดยผ่านระบบไพร่ ซึ่งคนคือสมบัติแห่งพระมหากษัตริย์ ประชาชนในยุคนั้นมีเพียง 2 ประเภทเท่านั้น คือ ไพร่ กับ ทาส

ระบบไพร่มี นาย หรือ มุลนาย เป็นหัวหน้ากลุ่ม ชายไทยทุกคนต้องไปขึ้นทะเบียนกับนาย จึงจะได้รับสิทธิในการคุ้มครองภัยจากโจรผู้ร้าย เคียดคร้อนมีนายช่วย สามารถหักล้าง ฟงมีที่คิดทำกินได้ แต่เมื่อถึงยามศึกสงครามต้องพร้อมที่จะถูกเกณฑ์ไปรบได้ทันที

มุลนายจะอาศัยอยู่ในเมือง หัวเมือง และราชธานี ส่วนไพร่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ชุมชน โดยทำหน้าที่เป็นหน่วยผลิต ส่งผลผลิตที่เหลือไปบำรุงมุลนาย ผู้ที่ไม่ได้เดินทางมารับใช้มุลนายโดยตรง แต่ส่งส่วยมาให้มุลนายแทน เรียกว่า ไพร่ส่วย ระบบเศรษฐกิจยุคนั้นเป็น ระบบเศรษฐกิจแบบส่วย (Tribute Economy) ส่วนไพร่ที่ถวายตัวรับใช้ กษัตริย์เรียกว่า ไพร่หลวง และไพร่ที่กษัตริย์มอบให้แก่ข้าราชการเรียกว่า ไพร่สม

ประชาชนอีกประเภทหนึ่งคือ ทาส ทาสเป็นคนที่ถูกกวาดต้อนมาจากที่อื่น พวกเชลยศึกหรือพวกมีความผิดติดตัวบางคนตกเป็นหนี้จนต้องขายตัวเป็นทาส ลูกหลานทาสก็ต้องเป็นทาสไปด้วย มีการซื้อขายทาสได้ ทาสไม่มีสิทธิในที่ทำกินแบบไพร่ และมักไม่ต้องถูกเกณฑ์ไปรบ

ทั้งระบบไพร่และระบบทาสเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นแนวตั้ง มีเจ้านายอยู่ข้างบน ประชาชนอยู่ข้างล่าง จิตสำนึกไพร่-ทาส คือ จิตสำนึกที่พึ่งพา คือพึ่งพาเจ้านายซึ่งเป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า เก่งกว่า จิตสำนึกและพฤติกรรมแบบนี้ยังคงมาถึงปัจจุบัน เวลาเราอยากจะให้ลูกเข้าโรงเรียนชื่อดัง พ่อแม่ก็ต้องหาทางฝากผู้มีอำนาจ และมักต้องมีของตอบแทน (ส่วย) คิดไม่คิดมือไปด้วย

ระบบไพร่สิ้นสุดลงพร้อมกับการปฏิรูประบบราชการในสมัยรัชกาลที่ 5 (ช่วง พ.ศ. 2440) โดยการรวมศูนย์อำนาจการปกครองเข้าสู่ส่วนกลาง ส่วนระบบทาสสิ้นสุดลงในเวลาต่อมา (ช่วง พ.ศ. 2448) เวลานั้นประเทศเข้าสู่ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างเต็มตัว โดยมี

ข้าราชการสมัยใหม่เข้าทำหน้าที่ปกครองแทนมูลนาย ส่วนไพร่-ทาสก็กลายเป็นราษฎรในปกครอง และด้วยอิทธิฤทธิ์ของความสัมพันธ์แนวดิ่งของ สังคมไทย และสำนึกแบบไพร่-ทาส ที่มีมายาวนาน ได้ทำให้ข้าราชการซึ่งควรจะเป็นผู้รับใช้ประชาชนกลับกลายเป็นเจ้าขุนมูลนายยุคใหม่แทน

30 ปีต่อมาระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของไทยก็สิ้นสุดลง ซึ่งเป็นระยะเวลาที่สั้นมาก เมื่อเกิดการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 มีเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด

เกือบ 80 ปีผ่านมาแล้ว ความเป็นพลเมืองของคนไทยซึ่งเป็นเป้าหมายเชิงอุดมคติของ ประชาชนในระบอบประชาธิปไตยยังพัฒนาไปไม่ได้มากนัก ด้วยสำนึกและพฤติกรรมคนไทย จำนวนมากยังเป็นแบบไพร่-ทาส ที่คอยแต่พึ่งพา บางคนเป็นแบบราษฎรในปกครองที่สุดแต่ว่า นักการเมืองหรือข้าราชการจะให้ทำอะไร บางคนเป็นแบบผู้บริโภครที่สนใจหวังแทนแต่เฉพาะ สิทธิของตัวเองเท่านั้น ซึ่งก็ไม่ใช่ความผิดอะไรที่พวกเขาจะเป็นเช่นนั้น

“สำหรับมุมมองส่วนตัวในเรื่องนี้ พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยควรมีจิตสำนึก ในการพึ่งพาตนเอง เคารพตนเองและผู้อื่นเสมอกัน รักชาติ ห่วงแทนสมบัติสาธารณะ ถือคุณธรรม ในการอยู่ร่วมกัน เคารพกฎหมายและกติกาสังคม ปกป้องสิทธิส่วนบุคคล ขณะเดียวกันก็ตระหนัก ในหน้าที่และความเสียสละเพื่อส่วนร่วม ฯลฯ” (พลเดช ปิ่นประทีป, 2553, น. 62)

ดังนั้นแนวคิดประชาสังคม ซึ่งเน้นความจำเป็นในการปลูกฝังทัศนคติให้ประชาชนเห็น ว่าตนเป็นพลเมือง จะทำให้พวกเขาเห็นคุณค่าของความสัมพันธ์ที่ตัดเทียมกัน และเข้าสู่การเป็น ประชาสังคมที่ผู้คนค่อนข้างตัดเทียมกัน การขำแนวคิดเรื่องพลเมืองยังจะทำให้ประชาชนตื่นตัวทาง การเมือง ปรรณนาการมีส่วนแก้ไขปัญหาของส่วนรวม ชักนำให้เขาเข้าร่วมในประชาสังคมและ ดำเนินการนำพาประชาสังคมไปในทิศทางที่เข้าร่วมกับรัฐ หรือเข้าทำการแทนรัฐในการแก้ไข ปัญหาของส่วนรวมได้ดียิ่งขึ้น เป็นการเน้นให้ผู้คนในประชาสังคมตระหนักว่า คนไม่ได้เป็นเพียง สมาชิกของกลุ่ม ชุมชน ชมรม สมาคม เฉพาะทางหนึ่งเท่านั้น หากยังเป็นพลเมืองร่วมกันจะทำให้ ประชาสังคมก้าวพ้นจากผลประโยชน์แคบๆ ของเฉพาะกลุ่ม เฉพาะส่วนไปได้ (อนุชาติ พวงสำลี และคณะ, 2542)

จากแนวคิดในเรื่องประชาสังคม ที่เน้น โครงสร้างที่สมาชิกในสังคมมีศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์เสมอกัน มีความรู้สึกร่วมต่อวิกฤตการณ์หรือสภาพปัญหาบางอย่างในสังคมที่สลับซับซ้อน ยากแก่การแก้ไข และมีวัตถุประสงค์ซึ่งนำไปสู่การก่อจิตสำนึก (Civic consciousness) ร่วมกัน มารวมตัวเป็นกลุ่มหรือองค์กร (Civic Group) เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่างให้ บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ด้วยความรู้สึกผูกพันและสำนึกของความเป็นพลเมือง ภายใต้ระบบการ จัดการ โดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (Civic network) จึงนำมาเป็นแนวคิดทฤษฎีที่สามารถนำมา

ประยุกต์ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ในแง่ของการศึกษา ประวัติความเป็นมา และจุดกำเนิดของโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS รวมถึงบทบาทของภาคประชาสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะผ่านพื้นที่สาธารณะของ Thai PBS ในรูปแบบต่างๆ อันส่งผลต่อการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ได้เป็นอย่างดี

2.6 ทฤษฎีการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication)

ความหมายของการมีส่วนร่วม จากการรายงานการประชุมของ The Ad Hoc Group of Experts เรื่อง “Popular Participation as a Strategy for Promoting Community Level Action and National Development” (อ้างถึงใน รูปนีย์ สุวรรณฉัตรชัย, 2542) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นไม่สามารถให้คำจำกัดความที่ตายตัวได้ และมีการให้ความหมายต่างๆ กันในแต่ละประเทศหรือแม้แต่ในประเทศเดียวกัน การจะเข้าใจความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นจะต้องดูบริบท (Context) ของแต่ละประเทศ สภาพเศรษฐกิจและสังคมการเมืองของประเทศนั้นๆ แต่ต่อมาได้เสนอความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนเอาไว้กว้างๆ คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนจะนำมาซึ่งโอกาสที่จะทำให้สมาชิกของชุมชนแต่ละสังคมสามารถเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเท่าเทียมกันในประเด็นของ

1. การสนับสนุนกระบวนการพัฒนา
2. การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม
3. การตัดสินใจในรูปแบบของการกำหนดเป้าหมาย การวางนโยบาย การวางแผน และ

การปฏิบัติตามแผน ทั้งในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

Yasav (อ้างถึงใน เฟื่องฟ้า คณานุกรณ์, 2530) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมว่า เป็นการร่วมมือของประชาชนด้วยความตั้งใจหรือสมัครใจ โดยไม่ถูกบังคับ ซึ่งกระบวนการความร่วมมือของประชาชนนั้นต้องมีความรู้สึกดังต่อไปนี้

1. การเข้าร่วมในการตัดสินใจ ตกลงใจ
2. การเข้าร่วมในการดำเนินงานของแผนและพัฒนาโครงการ
3. การเข้าร่วมในการติดตาม ประเมินผลโครงการ และแผนงานการพัฒนา
4. การเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา

White (1994, p. 16) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นปรากฏการณ์ (Phenomenon) ที่ซับซ้อน (Complex) และมีพลวัติ (Dynamic) สามารถสังเกตได้โดยคนที่เฝ้าดู (Beholder) แต่กำหนดรูปแบบโดยคนที่ถืออำนาจ (Power holder) แม้ว่าการมีส่วนร่วม (Participation) เป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนา แต่การขับเคลื่อนของประชาชนระดับรากหญ้า

(Grass roots) ให้เข้ามามีส่วนร่วม (Participation) ในเรื่องต่างๆ ก็เป็นงานที่ไม่เล็กและไม่ง่าย (Neither a small task, nor is it a simple task)

จากแนวความคิดดังกล่าว White ได้แบ่งประเภทของการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมแบบจอมปลอม (Pseudo - Participation) เป็นความสัมพันธ์ในแนวตั้ง (แบบนายทุนกับลูกจ้าง) โดย

1.1 การทำให้เชื่อง (Domestication) โดยการให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกบิดเบือนเข้าข้างตนเอง หรือการซื้อใจด้วยอำนาจเงิน เป็นต้น

1.2 การให้ความช่วยเหลือ (Assistencialism) โดยการทำให้ยินยอมด้วยระบบอุปถัมภ์

2. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Genuine Participation) เป็นความสัมพันธ์ในแนวราบ (แบบหุ้นส่วน) โดย

2.1 การให้ความร่วมมือ (Co - Operation) เป็นการทำงานอย่างมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียอย่างเท่าเทียม มีการแบ่งปันและกระจายอำนาจอย่างแท้จริง

2.2 การควบคุมโดยพลเมือง/ประชาชน (Citizen Control) เป็นการเสริมพลังอำนาจของประชาชน ให้ประชาชนเป็นศูนย์รวมการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในทางการเมืองทั้งปวง

Arnstein (1969, อ้างถึงในปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2547, น. 1-3) ได้นำเสนอกรอบคิดเกี่ยวกับบันไดแห่งการมีส่วนร่วมของบุคคล (A Ladder of Citizen Participation) โดยบันไดแห่งการมีส่วนร่วมของพลเมือง มีจำนวน 8 ขั้น ดังแสดงในภาพที่ 2.1 ดังนี้

ภาพที่ 2.1 แสดงบันไดแห่งการมีส่วนร่วมของพลเมือง

บันไดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นลำดับขั้นของอำนาจในการตัดสินใจของประชาชน ดังนี้

ขั้นที่หนึ่ง : การจัดการแบบเบ็ดเสร็จ หน่วยงานต่างๆ ทำหน้าที่จัดการเรื่องราวต่างๆ แบบเบ็ดเสร็จโดยตรง โดยไม่จำเป็นต้องให้ประชาชนรับรู้เรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับตน

ขั้นที่สอง : การร่วมรับทราบข้อมูลหรือความคิดเห็นต่างๆ จากประชาชน

ขั้นที่สาม : การร่วมให้ข้อมูลข่าวสาร ประชาชนทำหน้าที่ให้ข้อมูลข่าวสารที่สำคัญแต่ไม่ได้แสดงความรู้สึกหรือความคิดเห็นต่างๆ โดยหน่วยงานทำหน้าที่นำเสนอข้อมูลเหล่านั้นไปใช้ในการตัดสินใจของตน

ขั้นที่สี่ : การร่วมให้คำปรึกษา ประชาชนทำหน้าที่ให้ข้อคิดเห็นต่างๆ ตามที่หน่วยงานร้องขอ และหน่วยงานยังคงมีอำนาจในการตัดสินใจ

ขั้นที่ห้า : การร่วมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ประชาชนเริ่มมีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น และนำเสนอข้อมูลต่างๆ จากมุมมองและจุดยืนของตน และในประเด็นที่ตนต้องการนำเสนอ แต่หน่วยงานๆ ยังสงวนสิทธิ์ในการตัดสินใจอยู่

ขั้นที่หก : การร่วมเป็นพันธมิตร ประชาชนเริ่มทำงานใกล้ชิดกับหน่วยงาน และเริ่มมีอำนาจในการเสนอข้อคิดเห็นหรือข้อโต้แย้งต่างๆ ตลอดจนกระตุ้นให้หน่วยงานตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูลที่ประชาชนนำเสนอให้

ขั้นที่เจ็ด : การส่งตัวแทนเข้าร่วมใช้สิทธิในการตัดสินใจ ประชาชนส่วนหนึ่งได้รับคัดเลือกเข้าไปเป็นตัวแทนทำหน้าที่ออกความเห็นเสนอข้อโต้แย้ง และมีสิทธิโดยชอบธรรมในการตัดสินใจ

ขั้นที่แปด : การควบคุมการตัดสินใจโดยพลเมือง เป็นขั้นที่ประชาชนทำหน้าที่เป็นพลเมืองโดยสมบูรณ์ กล่าวคือ อำนาจในการตัดสินใจทั้งหมดอยู่ในมือประชาชน โดยที่หน่วยงานต่างๆ ทำหน้าที่ให้การสนับสนุนการตัดสินใจของประชาชน

กาญจนา แก้วเทพ (2548, น. 58-64) เสนอว่าการพิจารณาแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมสามารถพิจารณาได้ 2 ความหมายคือ

1. การใช้การสื่อสารเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในชีวิตสาธารณะ เช่น การทำประชาพิจารณ์ การใช้สิทธิตาม พ.ร.บ. ข่าวสารของทางราชการ ฯลฯ เป็นต้น

2. การเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการของสื่อ ซึ่งทำได้ 6 ระดับคือ

2.1 ระดับการเป็นผู้ฟังที่ active และมีปฏิริยาป้อนกลับ เช่น การเป็นอาสาสมัครแจ้งข่าวสาร ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนคอยร้องเรียน ตรวจสอบปัญหาของชุมชน และเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษ เป็นต้น

2.2 มีส่วนร่วมในรายการ เช่น การโทรศัพท์แจ้งข่าวสาร รายงานข่าว พุดคุยดิชม รายการ ขอเพลง ตรวจสอบข้อมูล การเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ แกรับเชิญ และการเขียนจดหมาย สะท้อนมุมมอง/ความคิดผ่านจดหมาย

2.3 ระดับเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิต ทั้งในขั้นตอนก่อนการผลิต การผลิต และ หลังการผลิต

2.4 การมีส่วนร่วมในฐานะเป็นแหล่งข้อมูลให้กับผู้จัด/ผู้ผลิต เพราะข้อมูลจาก ประชาชนในพื้นที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญสำหรับการผลิตเนื้อหาที่มาจากผู้รู้จักข้อมูลดีที่สุดในท้องถิ่น

2.5 การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมอื่นๆ ที่แวดล้อม จะกระตุ้นให้ประชาชนรู้จัก และเข้าใจบทบาทของโทรทัศน์สาธารณะ

2.6 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงาน การวางแผนนโยบาย

การมีส่วนร่วมในองค์ประกอบของการสื่อสาร

การมีส่วนร่วมในการสื่อสารมีระดับต่างๆ ที่แตกต่างกันไป ปัจจัยที่มีส่วนร่วมในการ กำหนดระดับความมากน้อยของการมีส่วนร่วม นั้น จะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของการสื่อสาร ดังนี้

1. เป้าหมายของการสื่อสาร ได้กำหนดให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับใด เช่น ใน ระดับเข้ามามีส่วนร่วมแสดง ระดับเป็นผู้รับสารที่คอยป้อนปฏิกิริยาย้อนกลับ

2. ลักษณะสองทาง และ Interactivity ของการสื่อสาร ยิ่งการสื่อสารที่เอื้ออำนวยให้มีการตอบโต้กันอยู่ตลอดเวลามากขึ้นเท่าใด โอกาสที่ชุมชนจะมีส่วนร่วมก็ยิ่งจะมีเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น

3. ใครคือผู้ส่งสาร ในชุมชนเอง โอกาสที่คนส่วนใหญ่จะได้เข้ามาเป็นผู้ส่งสารมีมาก น้อยหรือทั่วถึงหรือไม่ เมื่อเปรียบเทียบกับระหว่าง นักสื่อสารมวลชนอาชีพ เจ้าหน้าที่รัฐ และชาวบ้าน สัดส่วนที่จะได้เป็นผู้ส่งสารเป็นอย่างไร

4. ประเภทเนื้อหาสาร เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชนหรือไม่ นอกจากนั้นวิธีการนำเสนอเนื้อหา หากมีลักษณะของการสนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะซึ่งกันและกัน (Dialogue) แสวงหาความร่วมมือจากหลายฝ่าย (Collaboration) และก่อให้เกิดการตัดสินใจ โดยกลุ่ม (Group Decision making) ก็จะทำให้การมีส่วนร่วมมีโอกาสมากขึ้น

5. ประเภทของช่องทาง / สื่อ โดยหลักการทั่วไปแล้ว สื่อขนาดเล็ก เช่น สื่อเฉพาะกิจ จะเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมได้มากกว่าสื่อมวลชน สื่อที่ชาวบ้านคุ้นเคย เช่น สื่อประเพณี ก็จะมี เอื้ออำนวยให้ชาวบ้านเข้าร่วมได้ง่ายกว่าสื่อสมัยใหม่ที่แปลกหน้า อย่างไรก็ตามมีข้อพึงตระหนักถึง

คือ ความยากง่ายในการเข้ามามีส่วนร่วมของสื่อประเภทต่างๆ การค้นคิดสร้างสรรค์กิจกรรม และช่องทางแบบใหม่ที่จะเอื้ออำนวยความสะดวกในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน

6. ผู้รับสารและการมีปฏิกริยาป้อนกลับ (Feedback) สำหรับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม นั้น จะมีความเชื่อพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับผู้รับสารที่แตกต่างไปจากการสื่อสารเพื่อการพัฒนากระแสหลักโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ กระบวนทัศน์ใหม่นี้จะเชื่อว่าผู้รับสารนั้นมีใช้ผู้ที่ว่างเปล่าและไม่รู้อะไรเลยเกี่ยวกับเนื้อหาสารที่จะสื่อไป หากแต่ความรู้ที่ผู้รับสารมีนั้นอาจจะเป็นความรู้คนละชุดที่แตกต่างจากที่ผู้ส่งคาดคิดเอาไว้ และนอกจากผู้รับสารจะมีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสารแล้ว วิธีการรับสารของประชาชนก็ได้เป็นอย่าง Passive หากทว่าเป็นไปอย่าง Active และประชาชนผู้รับสารมักจะมีปฏิกริยาป้อนกลับ (Feedback) ทั้งแบบที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ประจักษ์พยานที่เห็นได้อย่างชัดเจนเช่น ในกรณีที่เนื้อหาสื่อ่นั้นมีความผูกพันใกล้ชิดกับประชาชน ดังนั้นไม่ว่าชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมกับการสื่อสารในระดับใดก็ตาม การจัดช่องทางสำหรับปฏิกริยาป้อนกลับก็เป็นปัจจัยที่จำเป็นอย่างขาดไม่ได้ของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

ระดับการมีส่วนร่วม

เนื่องจากการมีส่วนร่วมในการสื่อสารของชุมชนนั้นกระทำได้ในหลายระดับ และได้มีนักวิชาการหลายท่านจัดแบ่งระดับการมีส่วนร่วมเอาไว้หลายๆ แบบ ในที่นี้จะขอแบ่งระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนเอาไว้ 3 ระดับ โดยเรียงลำดับจากลำดับที่น้อยที่สุด ไปจนถึงมากที่สุด ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร/ผู้ใช้สาร (Audience / Receiver / User)
2. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง/ผู้ผลิต/ผู้ร่วมผลิต/ผู้ร่วมแสดง (Sender/Producer/ Co - Producer / Performance)

3. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผน และกำหนดนโยบาย (Policy Maker / Planner)

การมีส่วนร่วมในแต่ละระดับนี้จะเรียกร่องประเภทของกิจกรรมและเงื่อนไขต่างๆ แตกต่างกันดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร / ผู้ใช้สาร

เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับล่างที่สุด กล่าวคือ ในกระบวนการสื่อสารตั้งแต่ต้นยังอยู่ในการกำหนดของผู้ส่งสาร ไม่ว่าจะเป็นการเลือกประเด็นเนื้อหา การเลือกวิธีการนำเสนอไปจนกระทั่งการเลือกช่องทางสื่อที่จะใช้เผยแพร่ และผู้รับสารก็ยังคงมีฐานะเป็นเพียงผู้รับสารแต่เพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตาม สิ่งที่จะอาจจะเปลี่ยนแปลงไปสำหรับฐานะของผู้รับสารในการสื่อสารชุมชนแบบมีส่วนร่วมก็คือ

1.1 ต้องมีการขยายแนวคิดของผู้รับสารให้ตระหนักถึงสิทธิที่จะรู้ของตนเอง (right to know / right to be informed) และนอกจากนั้นสิทธินี้ยังขยายไปถึงสิทธิที่จะบอกเล่าข้อมูลข่าวสารของตนต่อสาธารณะด้วย (right to inform)

1.2 ต้องสร้างหลักประกันในการมีส่วนร่วมของผู้รับสารทั้งในช่วงขาเข้า (input) และช่วงขาออก (output) จะต้องมีการสำรวจว่า มีช่องทางข่าวสารอะไรบ้างสำหรับชุมชน โอกาสในการเข้าถึงเป็นอย่างไร เนื้อหาของข่าวสารนั้นเกี่ยวข้องกับชุมชนหรือเปล่า และมีรูปแบบการนำเสนอในลักษณะอย่างไร ในช่วงของการส่งข้อมูลจากชุมชนเช่นกัน

1.3 ปัจจัยสำคัญของการมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสารก็คือ ช่องทางข่าวสาร (channel) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบางช่วงเวลาที่เป็นช่วงระยะเวลาสำคัญของชุมชน จะต้องมีการสำรวจว่ามีช่องทางอะไรบ้างที่ประชาชนในบริเวณดังกล่าวจะได้รับส่งข่าวสารอย่างทั่วถึง ในกรณีเช่นนี้ มาตรการการเพิ่มช่องทางการสื่อสาร (addition of channel) เป็นสิ่งที่จำเป็น

2. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง/ผู้ผลิต/ผู้ร่วมผลิต/ผู้ร่วมแสดง

เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้นมาและจำเป็นต้องสร้างเงื่อนไขใหม่ๆ เพิ่มเติม หรือต้องการมีการปฏิรูปเปลี่ยนแปลง โครงสร้างเก่าๆ ที่มีอยู่ การเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต หรือผู้ร่วมผลิตนั้น แบ่งออกได้เป็นหลายขั้นตอนตามแนวคิดของการผลิตสื่อ

2.1 ขั้นตอนการผลิต (Pre - production stage) ได้แก่ ขั้นตอนการเตรียมการผลิตสื่อ กิจกรรมในขั้นตอนนี้จะประกอบด้วย การเลือกประเด็นหัวข้อ การเลือกแง่มุมที่จะนำเสนอ การรวบรวมข้อเท็จจริงที่จะนำมาใช้เป็นวัตถุดิบ การเขียนบทแบบต่างๆ การคัดเลือกฉากและตัวแสดง ฯลฯ

2.2 ขั้นการผลิต (Production stage) ได้แก่ ขั้นตอนของการลงมือผลิต เช่น การเข้าห้องจัดรายการในกรณีของวิทยุ การลงมือถ่ายทำในกรณีของวิดีโอ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ฯลฯ

2.3 ขั้นหลังการผลิต (Post - production stage) ได้แก่ ขั้นตอนหลังการถ่ายทำเสร็จแล้วต้องมีการตัดต่อ การอัดเสียงประกอบ การเพิ่มเติมด้านเทคนิคต่าง ๆ

ชุมชนอาจจะเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง ซึ่งแต่ละขั้นตอน จะต้องมีการสร้างเงื่อนไขใหม่ๆ ใหม่ๆ ใดๆก็ตามจะเป็นการดีที่ยังจะเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุด ในลักษณะการร่วมคิด

3. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย

การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบายนั้น ถือเป็นรูปแบบสูงสุดของการมีส่วนร่วม และจะสังเกตเห็นว่า ยิ่งระดับของการมีส่วนร่วมสูงขึ้นมาเท่าใด สัดส่วนของชุมชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมได้ก็จะเล็กลง กล่าวคือ ในระดับของผู้รับสารคนในชุมชนทุกคนสามารถมี

ส่วนร่วมได้ แต่เมื่อมาถึงขั้นการผลิตก็อาจจะมีบางกลุ่มในชุมชนเท่านั้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วม จนกระทั่งถึงขั้นตอนสุดท้ายคือ ระดับการวางแผนและนโยบายนี้ก็คงมีตัวแทนบางคนเท่านั้นจาก ชุมชนที่จะเข้ามาดำเนินกิจกรรมในระดับนี้ การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย การใช้สื่อของชุมชนนั้นหมายถึง การวางแผนและนโยบายดำเนินการใช้สื่อที่รวมเอาชุมชนเข้ามา อยู่ในโครงสร้างการสื่อสารของชุมชน กล่าวในระดับกว้างอาจหมายถึง การวางแผนและกำหนด นโยบายของการสื่อสารทุกประเภทที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นสื่อประเภทใด เช่น สื่อมวลชน สื่อ เฉพาะกิจ สื่อประเพณี รวมทั้งสื่อบุคคล การวางแผนนั้นจะเป็นการสร้างเชื่อมโยงระหว่างสื่อ แต่ละประเภทเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการใช้ ส่วนระดับแคบลงมาอาจจะหมายถึง การมี ส่วนร่วมในการกำหนดแผนและนโยบายของสื่อบางประเภทที่จะเข้ามาในชุมชน กล่าวคือ เป็นการ รับผิดชอบร่วมกัน ชุมชนเองก็ต้องรับผิดชอบการดำเนินงานของสื่อ ซึ่งรวมทั้งด้านงบประมาณ อุปกรณ์ บุคลากร ฯลฯ ส่วนสื่อนั้นก็ต้องตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน

ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527) ได้สรุปแนวปฏิบัติที่จะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการที่ จะพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ คือ

1. ต้องให้ชาวบ้านเป็นตัวหลักในการแก้ปัญหาของเขาเอง องค์กรภายนอกเป็นเพียง ตัวกระตุ้น ส่งเสริม หรือสนับสนุนเท่านั้น
2. กิจกรรมการพัฒนาต้องเริ่มที่พื้นฐานของชุมชน
3. ต่อปัญหาบางลักษณะระดับการรับรู้ของชุมชนอาจมีข้อจำกัด ทำให้ปัญหาไม่ชัดเจน และแก้ไขปัญหาไม่ถูกจุด การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงน่าจะครอบคลุมถึงการกระจายการ สื่อสารข้อมูล เพื่อพัฒนาความรู้และขีดความสามารถในการแก้ปัญหา ซึ่งควรจะเป็นบทบาทของ องค์กรภายนอก เพียงแต่ต้องดำเนินการอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (อ้างถึงใน ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์, 2527) สรุปว่า แนวคิดการมีส่วน ร่วมเกิดจากแนวคิดสำคัญ 3 ประการ

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจ และความห่วงกังวล ส่วนบุคคลซึ่งบังเอิญเห็นพ้องต้องกันกลายเป็นความสนใจ และความห่วงกังวลร่วมกันของ ส่วนรวม
2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน ที่มีสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้นผลักดันให้ พุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผน และลงมือกระทำการร่วมกัน
3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชน ไปในทิศทางที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงมากพอที่จะให้เกิดความริเริ่มกระทำที่ตอบสนองความเห็น ชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น

การมีส่วนร่วมยังเกิดจากแนวความคิดอื่นๆ อีก เช่น ความศรัทธา ความเกรงใจ และการใช้อำนาจ บีบบังคับ จากแนวคิดดังกล่าวจะเห็นว่าการมีส่วนร่วมสามารถแบ่งประเด็นได้ 5 ประเด็นใหญ่ๆ ดังนี้

1. ร่วมคิด
2. ร่วมกันตัดสินใจ
3. ร่วมปฏิบัติการ
4. ร่วมรับประโยชน์
5. ร่วมประเมินผล

จากความหมายและแนวคิดข้างต้น ทำให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้น เป็นทั้งวิธีการและเป้าหมายของการพัฒนา ซึ่งสามารถสรุปเป็นพื้นฐานที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. กลไกการพัฒนาต้องเกิดจากประชาชน โดยประชาชนมีบทบาทหลักในการพัฒนา
2. เป้าหมายการพัฒนา คือ การพัฒนาขีดความสามารถเพื่อพึ่งตนเอง และพัฒนาตนเอง มิใช่การพึ่งพารัฐหรือองค์กรพัฒนาภายนอก
3. กระบวนการพัฒนายึดหลักความต้องการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นภายในชุมชน จากตัวประชาชนเองมากกว่าความต้องการให้มีความเปลี่ยนแปลงจากภายนอก

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (อ้างถึงใน ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, 2527) ได้กล่าวถึงความสำเร็จของการมีส่วนร่วมว่าขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่างๆ ดังนี้

1. ประชาชนจะต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรม การมีส่วนร่วมไม่เหมาะสมสถานการณ์ฉุกเฉิน
2. ประชาชนต้องไม่เสียเงินทอง ค่าใช้จ่ายในการมีส่วนร่วมมากเกินไปกว่าค่าตอบแทน
3. ประชาชนต้องมีความสนใจที่สัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมนั้น
4. ประชาชนต้องสามารถสื่อสารรู้เรื่องกันทั้งสองฝ่าย
5. ประชาชนต้องไม่รู้สึกกระทบกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือสถานภาพทางสังคมหากมีส่วนร่วม

Carry (อ้างถึงใน เฟื่องฟ้า คณานุรักษ์, 2530) ได้กล่าวถึงเงื่อนไขสำคัญสำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างน้อย 3 ประการ ดังนี้

1. ประชาชนจะต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม (Freedom to Participation)
2. ประชาชนจะต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม (Ability to Participation)
3. ประชาชนจะต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (Willingness to Participation)

World Health Organization (อ้างถึงใน เฟื่องฟ้า คณานุรักษ์, 2530) ได้เสนอปัจจัยพื้นฐานในการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเสนอไว้ 3 ประการ ได้แก่

1. ปัจจัยของสิ่งจูงใจ ในความเป็นจริงชาวบ้านที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งนั้นมีเหตุผลอยู่ 2 ประการ คือ

1.1 การมองเห็นว่าคนจะได้รับประโยชน์ตอบแทน

1.2 การได้รับการบอกกล่าวชักชวนจากเพื่อนให้เข้าร่วมโดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่ดีก่อให้เกิดมีสิ่งจูงใจ

2. ปัจจัยโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม แม้จะเห็นประโยชน์ของการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาแต่ก็ไม่อาจเข้าร่วมกิจกรรมได้ เนื่องจากไม่เห็นช่องทางของการเข้าร่วมหรือเข้าร่วมแล้วไม่ได้รับผลดังที่คาดไว้ ดังนั้น ปัจจัยพื้นฐานทางด้านโครงสร้างของช่องทางในการเข้าร่วมจึงควรมีลักษณะ

2.1 เปิดโอกาสให้ทุกๆ คนและทุกๆ กลุ่มในชุมชน มีโอกาสเข้าร่วมพัฒนาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยในการเข้าร่วมอาจอยู่ในรูปของการมีตัวแทนหรือเข้าร่วมโดยตรงก็ได้

2.2 ควรมีกำหนดเวลาที่แน่ชัด เพื่อผู้เข้าร่วมจะสามารถกำหนดเงื่อนไขของตนเองได้ตามสภาพความเป็นจริงของตน

2.3 กำหนดลักษณะของกิจกรรมที่แน่นอน

3. ปัจจัยอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม โดยปกติที่ผ่านมากิจกรรมหนึ่งๆ แม้ว่าประชาชนจะเห็นด้วยได้มีโอกาสเข้าร่วม แต่ก็ไม่อาจกำหนดเป้าหมายวิธีการหรือผลประโยชน์ของกิจกรรม แต่จะขึ้นอยู่กับกำหนัดและการจัดสรรเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งไม่อาจจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่แท้จริง

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบหนึ่งที่สำคัญของการสื่อสารชุมชน โดยกาญจนา แก้วเทพ (2542) เห็นว่าการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมนี้จะทำให้คนในชุมชน

1. เห็นคุณค่าของตัวเอง
2. สร้างความเชื่อมั่นในการแสดงความคิดเห็น
3. พิสูจน์ความเชื่อแบบเก่าของชุมชนในการใช้เทคโนโลยี
4. เสริมสร้างทักษะในการสื่อสาร
5. ช่วยให้ชุมชนแสดงความรู้สึก
6. สร้างความมีสติ และความรับผิดชอบเพิ่มมากขึ้น

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

Reeder (1963, pp. 39-53 อ้างถึงใน ชารีนา พุฒนวล 2544, น. 35) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่เข้ามามีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

1. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อ กิจกรรมนั้นคุณค่าสอดคล้องกับผลประโยชน์ของตน
2. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อ กิจกรรมนั้นมีเป้าหมายที่จะส่งเสริมและปกป้อง รักษาผลประโยชน์ของตน
3. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อ ตนเองได้เคยมีประสบการณ์ที่เป็นอกติต่อกิจกรรมนั้นมาแล้ว
4. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อ กิจกรรมนั้นสอดคล้องกับสิ่งที่ตนเองได้มาหรือหวังเอาไว้
5. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ย่อมขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่
6. การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคลจะกระทำโดยการบีบบังคับไม่ได้
7. การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ บุคคลและกลุ่มบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับอุปนิสัยและจารีตประเพณี
8. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ย่อมขึ้นอยู่กับโอกาสที่จะเอื้ออำนวย
9. การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถ
10. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุนกระตุ้น ชัยยุ และจูงใจเกิดขึ้น

นอกจากนี้ วรรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์ (2540, น. 1 อ้างถึงใน ชารีนา พุฒนวล 2544, น. 36) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่

1. ปัจจัยทางด้านบุคคลและทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ ภูมิฐานะ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส สถานภาพภายในครอบครัว ขนาดครอบครัว อาชีพ รายได้ สถานที่ทำงาน ระยะเวลาในการประกอบอาชีพในชุมชน

2. ปัจจัยทางด้านสังคม ประกอบด้วย

- 1) ความต้องการเกียรติ เป็นที่ยกย่องของบุคคลอื่น
- 2) การได้รับการชกแจงจากผู้นำในชุมชน
- 3) การได้รับการชกแจงจากเพื่อนบ้าน
- 4) การได้รับการชกแจงจากเจ้าหน้าที่ในโครงการ
- 5) การศรัทธาต่อโครงการ
- 6) การคำนึงถึงผลประโยชน์ตอบแทน
- 7) ความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน

สอดคล้องกับที่ ชูเกียรติ ภัยลี (2536, น. 19-21 อ้างถึงใน อนงค์ ชานีธูการ, 2542, น.17) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ปัจจัยด้านสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา ขนาดครอบครัว อาชีพ รายได้ การเป็นสมาชิกกลุ่ม และความยาวนานในการอยู่อาศัย และปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสาร ได้แก่ การติดต่อสื่อสารทั้งการสื่อสารมวลชนและการสื่อบุคคล

ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

1. การเข้าถึงช่องทางหรือสื่อ (กาญจนา แก้วเทพ, 2546, น. 117-120)

1.1 การเข้าถึงด้านกายภาพ เช่นที่ตั้งของสถานีหรือรัศมีการแพร่กระจายมีความใกล้ชิดกับท้องถิ่นหรือแพร่ไปถึงท้องถิ่นได้หรือไม่ หากไม่สามารถเข้าถึงได้ความรู้สึกผูกพันและการเข้ามามีส่วนร่วมก็จะเกิดขึ้นได้ยากลำบาก

1.2 การเข้าถึงด้านจิตใจ ความสามารถของโทรทัศน์ส่วนภูมิภาคในการเข้าไปถึงจิตใจ ความรู้สึกของประชาชนในท้องถิ่น และความสามารถทำให้ประชาชนรู้สึกผูกพันเป็นที่พึง

1.3 การเข้าถึงด้านเศรษฐกิจหรือความสามารถทางเศรษฐกิจของประชาชนต่อการเป็นเจ้าของสื่อหรือเครื่องรับโทรทัศน์

1.4 การเข้าถึงด้านวัฒนธรรม เช่นความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ ความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อ รวมทั้งการมีทักษะความรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตของสื่อโทรทัศน์ท้องถิ่น

2. มุมมองที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสื่อสารเป็นเป้าหมาย (Product) หรือกระบวนการ (Process) กล่าวคือ หากเน้นการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นเป้าหมาย มักจะละเลยวิธีการหรือกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม แต่หากมองการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการหรือวิธีการแล้ว จะให้ความสำคัญกับการสร้างการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ซึ่งมุมมองมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการจะสามารถสร้างความรู้สึกผูกพันและความรู้สึกเป็นเจ้าของใน

สื่อและการสื่อสารอื่นๆ ได้ ตรงข้ามกับการมองการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นผลลัพธ์หรือผลที่ได้มากกว่ากระบวนการการสร้างการมีส่วนร่วม จะทำให้ความรู้สึกเป็นเจ้าของและการมีส่วนร่วมเกิดขึ้นได้ยาก

3. การต่อต้านแนวคิดการสื่อสารแบบประชาชนมีส่วนร่วม มักเกิดขึ้นในสังคมที่มีระบบโครงสร้างการปกครองในระดับชาติและระดับท้องถิ่นที่มีอุดมการณ์และการปกครองที่ขาดความยืดหยุ่นและเป็นเผด็จการ ทำให้แนวคิดดังกล่าวถูกต่อต้านจากองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการพัฒนา โดยเหตุผลของการต่อต้านหรือไม่เห็นด้วยนั้น เนื่องมาจากแนวคิดดังกล่าวเป็นแนวคิดที่ให้อำนาจกับประชาชน ได้มีสิทธิ มีเสียงสมมูล หรือเท่าเทียมกับผู้มีอำนาจในการปกครอง อย่างไรก็ตามแม้ว่าการนำแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในสื่อมาปฏิบัติใช้จะเล็งความขัดแย้งไม่ได้ แต่หากพิจารณาถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับประชาชนในการสร้างความเชื่อมั่น เห็นคุณค่าของตนเองและท้องถิ่น ที่สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาโดยศักยภาพของท้องถิ่นเองได้ น่าจะสามารถลดทัศนคติต่อต้านหรือความขัดแย้งได้ (White, 1994, p. 20)

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริง แม้ว่าจะมีทั้งฝ่ายที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยว่าจะเกิดขึ้นจริงได้นั้น แต่สำหรับผู้ที่เชื่อในพลังและศักยภาพของประชาชน การสื่อสารของแนวคิดดังกล่าวแล้ว จะเชื่อว่าเราสามารถจะเปลี่ยนความจริงในสังคมขึ้นมาใหม่ให้เป็นสังคมที่เคารพในสิทธิของมนุษย์ เคารพความเป็นมนุษย์ ความรู้และภูมิปัญญาของประชาชน ซึ่งจะทำให้เราสามารถอยู่ได้ท่ามกลางความหลากหลายของมนุษย์ และยังสามารถผสมผสานความหลากหลายนั้นให้นำไปสู่การบรรลุถึงการพัฒนาร่วมกันได้ (White, 1994, p. 30)

นอกจากนี้เมื่อปี ค.ศ. 1977 เทเรซ่า คลิฟฟอร์ด (Theresa Clifford) ได้เสนอรายงานการดำเนินงานวิทยุชุมชน ในนามสมาพันธ์นักวิทยุชุมชนแห่งชาติสหรัฐอเมริกาแก่ที่ประชุมใหญ่องค์การยูเนสโก (UNESCO) ที่กรุงเบลเกรด ประเทศยูโกสลาเวีย ในขณะนั้นว่า

ในขณะที่สถานีวิทยุชุมชนได้เพิ่มจำนวนขึ้นอยู่เรื่อยๆ วิทยุชุมชนได้แสดงบทบาทที่สำคัญยิ่ง ในด้านการให้บริการตอบสนองแก่ชุมชนถึงความจำเป็นต่างๆ ตลอดจนผลประโยชน์ของผู้ฟังที่อยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ไม่ว่าคนกลุ่มนั้นจะเป็นกลุ่มใหญ่หรือว่าคนกลุ่มเล็ก ทุกคนต่างก็ทำงานเพื่อจุดมุ่งหมายของสถานีวิทยุชุมชนร่วมกัน และที่ประชุมในครั้งนั้น องค์การยูเนสโกได้สรุปว่า การใช้วิทยุเพื่อชุมชนเป็นส่วนใหญ่ อยู่ในกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) ซึ่งการสื่อสารในแนวนี้ได้นั้นหลักการที่สำคัญ 3 ประการ (จุมพล รอดคำดี, 2542, น. 22 - 24) คือ

1. การเข้าถึงสื่อ (Access) หมายถึง การเข้าถึงสื่อที่ได้ให้บริการแก่ชุมชน สื่อย่อมเปิดโอกาสให้ประชาชนเลือกรายการ หรือเข้าไปจัดทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองได้ทราบเท่าที่ไม่ขัดกับกฎหมายนอกจากนี้ยังเป็นช่องทางที่จะทำให้ประชาชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นต่อรายการ หรือแสดงความต้องการเปลี่ยนแปลงได้ แม้คณะผู้ผลิตรายการ หรือผู้ควบคุมการทำงานสื่อนั้นก็ สามารถเปลี่ยนแปลงได้

2. การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมในทุกระดับในระบบการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวการวางแผนการสื่อสารภายในชุมชน ตั้งแต่เริ่มคิดไปจนกระทั่งการผลิตรายการ การจัดการ การใช้สื่อในชุมชนต่างๆ ประชาชนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วม หรือมีโอกาสเข้าร่วมได้ทุกขั้นตอน

3. การจัดการด้วยตนเอง (Self - management) การมีส่วนร่วมที่มีความสำคัญยิ่งกว่าสิ่งใด ก็คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยตนเองตามวิถีทางกระบวนการประชาธิปไตย และการตัดสินใจนั้นประชาชนในชุมชนมีอำนาจตัดสินใจ ตั้งแต่เริ่มคิด วางแผน ไปจนกระทั่งการกำหนดนโยบายการบริหารและการลงมือผลิตสื่อด้วยตนเองๆ

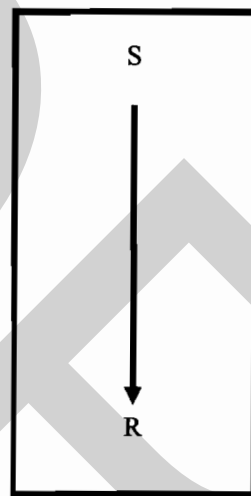
อย่างไรก็ตาม ยูเนสโก ยอมรับว่าการจัดการด้วยตนเองจะต้องกระทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ในขณะที่การเข้าถึงสื่อและการมีส่วนร่วมในการสื่อสาร มีความเป็นไปได้มากและสามารถทำได้ง่ายกว่า

จากความหมายและแนวคิดของทฤษฎีการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) ในข้างต้น ซึ่งได้กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมในการสื่อสารของสมาชิกในชุมชนหรือสังคม ซึ่งจำแนกออกเป็น 3 รูปแบบคือ การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร/ผู้ใช้สาร (Audience / Receiver / User) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง/ผู้ผลิต/ผู้ร่วมผลิต/ผู้ร่วมแสดง (Sender / Producer / Co - Producer / Performance) และการมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย (Policy Maker/Planner) อีกทั้งแนวคิดของ เซอร์ลีย์ เอ. ไวท์ ซึ่งมีการจำแนกประเภทของการมีส่วนร่วมออกเป็น การมีส่วนร่วมแบบจอมปลอม (Pseudo-Participation) และการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Genuine Participation) นั้น สามารถนำมาเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ถึงรูปแบบในการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ทั้งในแง่ของพฤติกรรมในการมีส่วนร่วม โอกาสในการมีส่วนร่วม รวมถึงใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุ ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ได้เป็นอย่างดี

ทฤษฎีสื่อสารมวลชนกับการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย (Democratic - Participant Media Theory)

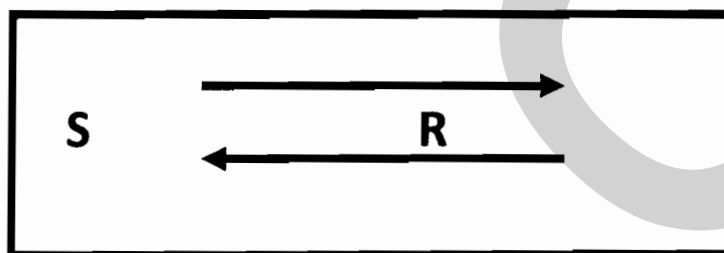
กาญจนา แก้วเทพ (2541, น. 108-109) ได้อธิบายทฤษฎีสื่อสารมวลชนกับการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตยไว้ว่า เป็นการเน้นการสื่อสารในแนวนอนมากกว่าการสื่อในแนวตั้ง โดยเฉพาะการสื่อสารแบบบนลงล่าง หลักของทฤษฎีนี้พยายามต่อต้านปรากฏการณ์ 2 ด้าน ด้านหนึ่งคือ การมีสื่อที่เอกชนเป็นเจ้าของมีลักษณะผู้ขาดและมีการนำไปใช้เพื่อประโยชน์ทางธุรกิจมากเกินไป ในอีกด้านหนึ่งพยายามต่อต้านการใช้อำนาจของข้าราชการแบบรวมศูนย์อำนาจ

การสื่อสารแบบแนวตั้ง (Vertical Line)

ภาพที่ 2.2 แสดงการสื่อสารแบบแนวตั้ง (Vertical Line)

การเน้นการสื่อสารแนวนอน (Horizontal Line)

ภาพที่ 2.3 แสดงการสื่อสารแบบแนวนอน (Horizontal Line)

ช่วงเวลาที่ทฤษฎีสื่อสารมวลชนกับการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตยเกิดขึ้น เป็นยุคที่สื่อกระจายเสียง เช่น วิทยุและโทรทัศน์เกิดขึ้นแล้ว ในขั้นแรกได้มีการคาดหวังกันว่า บรรดาสื่อ

เหล่านี้จะเอื้ออำนวยให้เกิดการมีส่วนร่วมทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองของชาติจากประชาชนกลุ่มต่างๆ เหมือนเช่นที่หนังสือพิมพ์ได้ปฏิบัติการจนมาแล้วเมื่อศตวรรษที่ 19 แต่องค์ประกอบที่ทำหน้าที่ด้านสื่อกระจายเสียงมักวางตัวอยู่เหนือประชาชน ทำตัวเป็นผู้รู้ดีกว่าและวางตัวใกล้ชิดศูนย์กลางอำนาจ ทำงานไปตามกระแสกดดันทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ มากกว่าที่จะอยู่กับหลักการและมีลักษณะแข็งตัวมากเกินไป เป็นต้น

ฉะนั้นบรรดาทฤษฎีที่สถานเก่าๆ ที่มีอยู่ จึงสร้างข้อจำกัดขึ้นภายในตนเอง เช่น ทฤษฎีอิสรภาพนิยม ได้ใช้ช่องว่างในระบบธุรกิจเข้ามาครอบงำสื่อ ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม เปิดโอกาสให้สื่อมวลชนควบคุมกันเอง ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ องค์กรวิชาชีพสื่อสารมวลชนไม่เข้มแข็งพอและไม่สามารถควบคุมกันเองได้ จึงเป็นช่องทางให้อำนาจรัฐเข้ามาแทรกแซงการทำงานของสื่อ ต่อมาเคนนิส แมคเคลวล์ ได้นำเสนอทฤษฎีใหม่ขึ้น คือ ทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อเสนอเป็นทางเลือกต่อบทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อการพัฒนา และทฤษฎีสื่อสารมวลชนกับการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย เป็นต้น

ทฤษฎีสื่อสารมวลชนกับการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย มีแนวคิดหลัก คือ การหันกลับมาหาความต้องการผลประโยชน์และความคาดหวังของกลุ่มผู้รับสารต่างๆ กลุ่ม ปฏิเสธการสื่อสารที่เน้นความจำเป็นเรื่องรูปแบบการรวมศูนย์ มีราคาแพงต้องใช้มืออาชีพเท่านั้น การควบคุมโดยรัฐ และมุ่งนำเสนอความหลากหลายด้านการสื่อสาร โดยนำเสนอหลักการเรื่องสิทธิที่จะได้รับข่าวสารที่ต้องการ สิทธิที่จะตอบโต้ สิทธิที่จะใช้ช่องทางการสื่อสารเพื่อสร้างสรรค์ความสัมพันธ์ในชุมชน กลุ่มผลประโยชน์และวัฒนธรรมย่อยต่างๆ การสื่อสารที่มีขนาดเล็กและมีการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร เป็นต้น

McQual (1983, pp. 96-97) ได้ประมวลหน้าที่สำคัญของสื่อมวลชนตามทฤษฎีสื่อสารมวลชนกับการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตยไว้ดังนี้

1. พลเมืองทุกคนและชนกลุ่มน้อยต่างๆ มีสิทธิที่จะเข้าถึงสื่อ มีสิทธิในการสื่อสาร และมีสิทธิที่จะได้ใช้สื่อเพื่อตอบสนองความต้องการของตน
2. องค์กรสื่อสารมวลชนและเนื้อหาของสื่อ จะต้องปลอดจากการควบคุมจากหน่วยงานของรัฐและจะต้องไม่ตกอยู่ภายใต้การรวมศูนย์อำนาจทางการเมือง
3. สื่อจะต้องดำรงอยู่เพื่อประชาชน มิใช่องค์กรของสื่อเอง มิใช่เพื่อบรรดานักวิชาชีพหรือเพื่อบรรดาลูกค้า (ภาคธุรกิจ) ของสื่อเอง
4. กลุ่มองค์กร และชุมชนท้องถิ่น ควรจะเป็นเจ้าของสื่อเองได้
5. สื่อขนาดเล็กที่มีลักษณะให้ผู้รับสารสามารถมีปฏิสัมพันธ์และมีส่วนร่วม

6. สื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับความต้องการและความจำเป็นทางสังคมมากเกินกว่าที่จะปล่อยให้ตกอยู่ภายใต้ความต้องการของผู้บริโภคในระดับปัจเจก หรืออยู่ในมือของภาครัฐ และสถาบันนักวิชาชีพสื่อสารมวลชนเพียงเท่านั้น

จากทฤษฎีสื่อสารมวลชนกับการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย สามารถอธิบายได้ว่า ทิศทางของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในแบบประชาธิปไตย ควรมีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบแนวนอนมากกว่าที่จะเน้นไปในทิศทางการสื่อสารแบบแนวตั้ง นอกจากนี้แล้วการสร้างทิศทางการสื่อสารเช่นนี้ ยังช่วยทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของพลเมืองในการพัฒนาประโยชน์เพื่อชุมชนและภาคส่วนของตนเองได้มากยิ่งขึ้น รวมถึงเจตนารมณ์ของโทรทัศน์สาธารณะ ซึ่งมีหลักการบริหารโดยให้พลเมืองเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ไม่ยึดอำนาจการรวมศูนย์ (Centralization) อย่างที่ผ่านมา จะทำให้การควบคุมเป็นไปโดยประชาชนและเพื่อประชาชน ซึ่งตรงกับหลักการของระบบประชาธิปไตยที่จะช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างรัฐกับพลเมืองในที่สุด

2.7 แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะ (Public sphere)

Outwait (1994) ระบุว่าในช่วงทศวรรษที่ 1960 กระแสสังคมในโลกตะวันตกกำลังให้ความสนใจกับแนวคิดเรื่อง “ประชามติ” (public opinion) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้เป็นเรื่องที่คุ้นเคยกันอย่างยิ่งสำหรับนักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน เพราะภาระหน้าที่ประการหนึ่งของสื่อมวลชนก็คือการสร้างประชามติให้เกิดขึ้นนั่นเอง ท่ามกลางกระแสความสนใจดังกล่าวนี้ เจอร์เก็น ฮาเบอร์มาส นักวิชาการชาวเยอรมัน ได้วิจารณ์ว่าแนวคิดเรื่อง “ประชามติ” นั้นมีการตีความ/นิยามอย่างหลากหลายมาก และมักถูกใช้กันจนเกร่อและเพี้ยนไปจากความหมายแรกเริ่ม โดยถูกกลดลงมาให้เหลือแต่ “ความคิดเห็น” (opinion) เท่านั้นแต่ไม่มีผลอะไรในทางปฏิบัติ ดังนั้น เขาจึงเสนอให้มีการเดินย้อนทวนกลับไปหาต้นธารของความคิดนี้ และก็พบว่าต้นกำเนิดของความคิดเรื่อง “ประชามติ” คือแนวคิดเรื่อง “พื้นที่สาธารณะ” (public sphere) นี้เอง

2.7.1 ความหมายของพื้นที่/สาธารณะ

ความหมายของคำว่า “พื้นที่สาธารณะ” ซึ่งประกอบด้วยคำ 2 คำคือ คำว่า “พื้นที่” กับ “สาธารณะ” นั้นความหมายของคำทั้ง 2 นี้ก็เหมือนกับคำทั้งหลาย กล่าวคือ ถูกนิยามและถูกช่วงชิงคำนิยามไปมาตลอดช่วงยุคสมัยประวัติศาสตร์ที่คนแต่ละกลุ่มได้มีอำนาจในการให้คำนิยาม

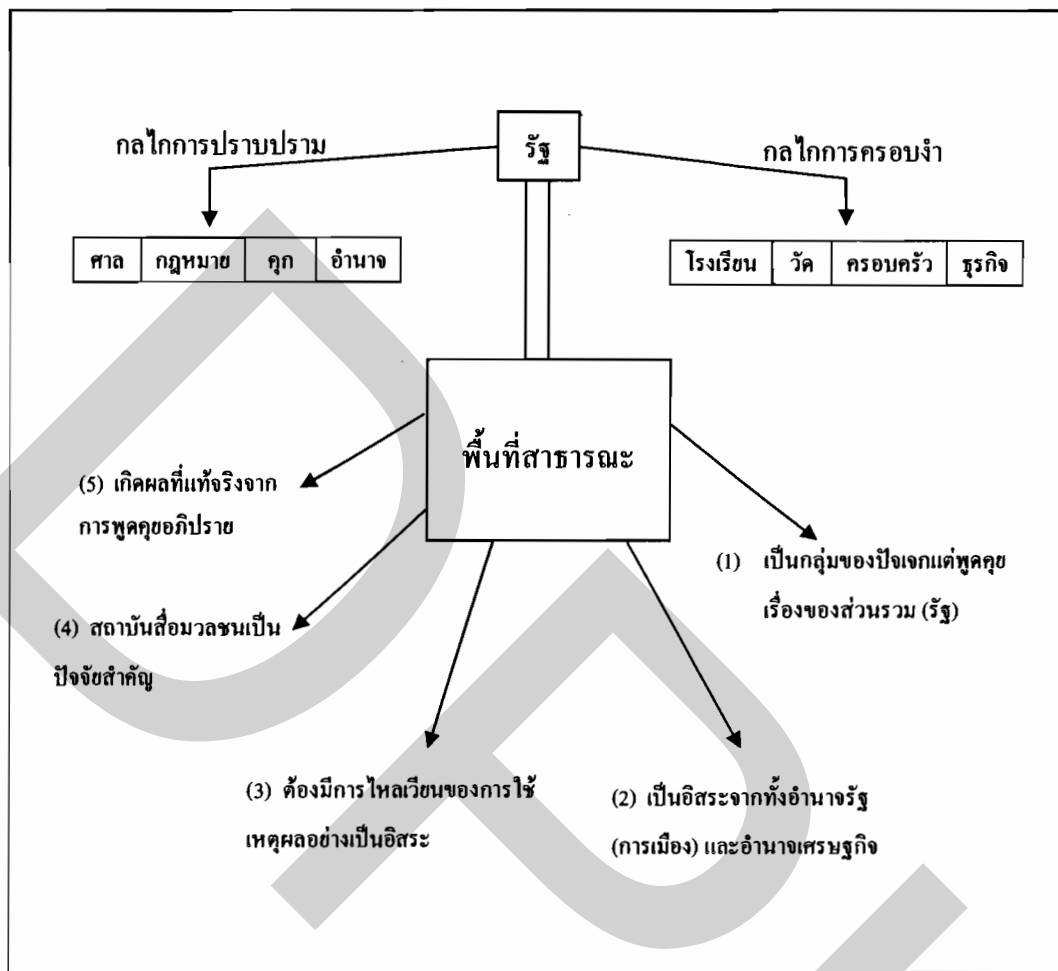
(1) ความหมายของคำว่า “พื้นที่” มีนัยยะทางรูปธรรมและนามธรรม ในแง่รูปธรรม “พื้นที่” หมายถึงอาณาบริเวณแห่งใดแห่งหนึ่ง (area) ที่มีการแบ่งกันเขตเอาไว้อย่างแน่นอน (boundary) เช่น พื้นที่ในโรงงาน พื้นที่ในบ้าน พื้นที่ในบริเวณวัด พื้นที่ในศูนย์การค้า พื้นที่หน้าจอโทรทัศน์ พื้นที่บนหน้าจอคอมพิวเตอร์ ฯลฯ ส่วนความหมายในแง่นามธรรม “พื้นที่” จะหมายถึง

เวที (ทางนามธรรม) ที่มีการถูกเอาไปใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ซึ่งมีการช่วงชิงต่อสู้แย่งชิงอยู่ตลอดเวลา ตัวอย่างที่เห็นอยู่ในชีวิตประจำวันเช่น พื้นที่ริมฟุตบาทของถนน หากกลุ่มหาบเร่แผงลอยเข้าไปยึดครองก็กลายเป็นพื้นที่เศรษฐกิจ และหากตำรวจเทศกิจเข้าไปจับกุม ก็กลายเป็นพื้นที่การเมือง หรือเมื่อมือเบคินเข้ายังกรุงเทพ ถนนที่เคยใช้เดินทางก็กลายเป็นพื้นที่ทางการเมืองขึ้นมา ในความหมายนามธรรมนี้เองที่พื้นที่บนหน้าสื่อมวลชนทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ นิตยสาร บทเพลง หน้าเว็บไซต์ ฯลฯ จะกลายเป็น “พื้นที่สาธารณะ” ที่มีบุคคลกลุ่มต่างๆ เข้าไปครอบครองและเข้าไปช่วงชิงอยู่เสมอ

(2) ความหมายของคำว่า “สาธารณะ” ในความหมายที่เข้าใจกันโดยทั่วไปคำว่า “สาธารณะ” (public) ความหมายเทียบเท่ากับคำว่า “ส่วนรวม” และอยู่ตรงกันข้ามกับคำว่า “ส่วนตัว” (private) ดังนั้น ความหมายของ “สาธารณะ” จึงขยายกว้างออกไปถึง “ผลประโยชน์ของส่วนรวม/คนหมู่มาก” ที่อาจจะสอดคล้องหรือขัดแย้งกับผลประโยชน์ส่วนตัว เช่นเดียวกับคำว่า “พื้นที่” ความหมายของคำว่า “สาธารณะ” ก็มีทั้งรูปธรรมและนามธรรม ตัวอย่างของลักษณะรูปธรรม เช่น สวนสาธารณะ สิ่งก่อสร้างสาธารณะ ซึ่งมีความหมายว่า คนทุกคนสามารถเข้าถึง/ไปใช้ประโยชน์หรือเป็นเจ้าของร่วมกัน/มีหน้าที่ดูแลรักษาาร่วมกัน ส่วนในความหมายนามธรรมก็เช่น ผู้นำชุมชนที่ทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยไม่คำนึงถึงความสุขส่วนตัว ผู้มีจิตสาธารณะ คนที่เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนรวม เป็นต้น

เมื่อนำคำทั้ง 2 คำมารวมกัน คำนิยามของพื้นที่สาธารณะตามที่เสนอของฮาเบอร์มาสนั้น เขาได้นิยามว่า พื้นที่สาธารณะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ “ความรู้สึกเป็นส่วนรวม” (sense of public) พื้นที่เช่นนี้มีความสำคัญมากสำหรับประชาธิปไตย เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่บุคคลที่เข้าไปในปริมาตรนั้นจะมีสถานะเป็น “ผู้กระทำการ” (actor) ที่มีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันในการตัดสินใจ โดยผ่านกระบวนการสื่อสารแบบอภิปรายโต้แย้งกัน ด้วยการให้เหตุให้ผลเชิงการสื่อสาร (communication rationality) เพื่อตัดสินใจหาคำตอบที่ดีที่สุดร่วมกัน มิใช่การตัดสินใจบนฐานอำนาจของบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือตัดสินใจตามแบบประเพณีที่เคยทำๆ กันมา ฮาเบอร์มาสกกล่าวว่า แนวคิดเรื่อง “พื้นที่สาธารณะ” นี้มิใช่แนวคิดที่ควรจะนำมาอภิปรายถกเถียงกันแบบเป็นนามธรรมเฉยๆ แต่ควรจะใช้วิธีวิทยาแบบวัตถุนิยมประวัติศาสตร์ กล่าวคือ ย้อนไปพิจารณาการปฏิบัติการทางสังคมที่ฝังตัวอยู่ในทุกยุคสมัย (cultural embedded social practice) เพื่อแสดงให้เห็นโฉมหน้าที่แท้จริงของพื้นที่สาธารณะในแต่ละสังคมของแต่ละยุคสมัย

ฮาเบอร์มาอธิบายพื้นที่สาธารณะ โดยต่อยอดแนวคิดมาจากนักปรัชญารุ่นดั้งเดิม เช่น เฮเกล มาร์กซ์ ทรัมชี่ ฯลฯ ที่ได้แยกพื้นที่ในสังคมออกเป็น 2 ส่วน โดยที่ในแต่ละพื้นที่นั้นก็มีกลไกการทำงานกันคนละแบบและมีคุณลักษณะที่แตกต่างกัน

ภาพที่ 2.4 ตำแหน่งของพื้นที่สาธารณะ

นักปรัชญาเช่น เฮเกล ได้แบ่งพื้นที่ในสังคมออกเป็น 2 ส่วน โดยใช้เกณฑ์เรื่องความเป็นส่วนรวมและส่วนตัว เรื่องราวที่เป็นผลประโยชน์ส่วนรวมนั้นจะเป็นพื้นที่สาธารณะที่เรียกว่า “political society” เช่น เรื่องการเมืองการปกครอง ซึ่งในขั้นต่อมากริมซีได้ขยายว่า การทำงานของกลไกรัฐใน political society นี้ได้แก่ กลไกรัฐด้านการควบคุมปราบปราม (repressive apparatus) เช่น ศาล กฎหมาย ตำรวจ ทหาร รัฐสภา พรรคการเมือง คุก เป็นต้น

อีกส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่ที่ปัจเจกบุคคลใช้อย่างเป็นส่วนตัว เรียกว่า “civil society” เช่น ชีวิตในครอบครัว การทำงาน ชีวิตวัฒนธรรมของบุคคล ฯลฯ พื้นที่ส่วนนี้ทำงานด้วยกลไกรัฐด้านอุดมการณ์ (ideological apparatus) เช่น การสั่งสอนของศาสนา การปลูกฝังค่านิยมผ่านสื่อมวลชน การอบรมจากพ่อแม่ เป็นต้น

ฮาเบอร์มาสเสนอว่า สิ่งที่เราเรียกว่า “พื้นที่สาธารณะ” ในศตวรรษที่ 17 นั้น หมายถึงพื้นที่ที่อยู่กึ่งกลางเชื่อมต่อระหว่าง political society และ civil society ตัวอย่างรูปธรรมก็คือ ในร้านกาแฟที่เรารู้จักกันในนาม “สภากาแฟ” ในห้องรับแขกที่อยู่ในบ้านขุนนางผู้ดี โรงเหล้า ฯลฯ ซึ่งคุณเป็น “พื้นที่ส่วนตัว” แต่ในพื้นที่เหล่านี้จะมีกลุ่มบุคคลมานั่งพูดคุยถกเถียงกันในเรื่องราวของ “สาธารณะ” เช่น เรื่องการเมือง เรื่องปัญหาบ้านเมือง และหากยึดถือตามความหมายนี้ บรรดารายการโทรทัศน์ เช่น รายการสนทนาปัญหาบ้านเมือง ในหน้าหนังสือพิมพ์ ในวิทยุ ก็สามารถถือได้ว่าเป็น “พื้นที่สาธารณะ” ตามทัศนะของฮาเบอร์มาส

พื้นที่สาธารณะดังกล่าวนี้จะมีคุณลักษณะสำคัญคือ

(1) เป็นพื้นที่ที่มีการรวมตัวกันของกลุ่มปัจเจกชนบนพื้นฐานความสมัครใจที่เข้ามาพูดคุย

(2) อภิปรายโต้แย้งกันด้วยเนื้อหา/ประเด็นที่เป็นเรื่องของส่วนรวม และมีเป้าหมายเพื่อผลประโยชน์ของสาธารณะ มิใช่เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว

(3) เป็นพื้นที่ที่เป็นอิสระจากอำนาจต่างๆ ในสังคม เช่น อำนาจอรัฐ อำนาจศาสนจักร (ในศตวรรษที่ 17) หรืออำนาจเศรษฐกิจ (ในศตวรรษที่ 20)

(4) ต้องมีการไหลเวียนของการใช้เหตุผล (rationality) อย่างเป็นอิสระ ไม่มีใครมีอภิสิทธิ์ ด้วยเกณฑ์ต่างๆ (ชาติกำเนิด ยศถาบรรดาศักดิ์) เหนือใคร

(5) สถาบันสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นปัจจัยสำคัญที่หล่อเลี้ยงให้การพูดคุยอภิปรายดังกล่าวเป็นไปได้ เพราะเนื้อหาในสื่อมวลชนเหล่านี้เป็นเรื่องราวของสาธารณะอยู่แล้ว และเป็นข้อมูลข่าวสารสำหรับการโต้เถียงอย่างใช้เหตุใช้ผล

(6) ผลจากการพูดคุยนั้นจะต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบางอย่างตามมา มิใช่การพูดคุยเพียงเพื่อ “สำเร็จความใคร่ทางปัญญา” เท่านั้น ดังนั้น จึงต้องมีการลงมือกระทำการบางอย่างต่อเนื่องติดตามมา เช่น การรวบรวมข้อคิดเห็นเสนอแนะให้ผู้มีอำนาจพิจารณาการทำจดหมายเปิดผนึก เป็นต้น

จากข้อมูลในข้างต้นจึงพอจะสรุปได้ว่า แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะในเชิงนามธรรม หมายถึง เวทีที่มีการถูกนำเอาไปใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ซึ่งนอกจากจะมีการครอบครองแล้ว ก็ยังมีการต่อสู้ช่วงชิงเพื่อการยึดครองกันอยู่ตลอดเวลา ในที่นี้ได้หมายรวมถึงพื้นที่บนหน้าสื่อมวลชนทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ นิตยสาร บทเพลง เว็บไซต์ ฯลฯ ก็จะกลายเป็นพื้นที่สาธารณะที่จะมีกลุ่มบุคคลต่างๆ เข้าไปครอบครอง และเข้าไปช่วงชิงอยู่เสมอเช่นเดียวกัน ในการศึกษาแนวคิดในเรื่องพื้นที่สาธารณะจึงมีความเหมาะสมในการนำมาเพื่อใช้ประกอบการทำวิจัยในครั้งนี้ในแง่ของ การสร้างความรู้สึ

เป็นส่วนรวม (Sense of public) ของสมาชิกในสังคม ซึ่งถือว่ามีความสำคัญมากสำหรับประชาธิปไตย เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่บุคคลที่เข้าไปในปริภูมิชนนั้นจะมีสถานะเป็น “ผู้กระทำการ” (actor) ที่มีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันในการตัดสินใจ โดยผ่านกระบวนการสื่อสารแบบอภิปรายโต้แย้งกัน ด้วยการใช้เหตุใช้ผลเชิงการสื่อสาร (communication rationality) เพื่อตัดสินใจหาคำตอบที่ดีที่สุดร่วมกันในรูปแบบหรือวิธีการต่างๆ เพื่อประโยชน์สาธารณะ เช่น รูปแบบเนื้อหารายการโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS หรือแสดงความคิดเห็นผ่านทางรายการโทรทัศน์ ในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะอันจะเป็นผลประโยชน์ต่อผู้คนส่วนใหญ่ในสังคม โดยปราศจากการแทรกแซงจาก อำนาจรัฐ และอำนาจทุน

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ความสำเร็จของรายการสารคดีของสถานีโทรทัศน์ NHK ประเทศญี่ปุ่น โดย กิตติมา ชาญวิทย์ (2548) ผลการศึกษาพบว่า

1. ปัจจัยความสำเร็จของรายการสารคดีของสถานีโทรทัศน์ NHK ประกอบไปด้วยปัจจัยภายในได้แก่ ระบบบริหารจัดการเทคโนโลยี ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อ หน่วยงานสนับสนุนจากภาครัฐในแง่ของการออกกฎหมายและระเบียบที่เอื้อต่อความเป็นสื่อสาธารณะ ความร่วมมือจากสถาบันต่างๆ ในสังคม ช่องทางการเผยแพร่ ผู้สนับสนุนรายการ ความต้องการและความสนใจของผู้รับสาร

2. ปัจจัยภายในที่มีความโดดเด่นที่สุดคือ ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อ ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ได้จบการศึกษาในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการกระจายเสียงหรือสื่อสารมวลชน แต่มีใจรักและมีความสนใจในงานสารคดี เมื่อได้รับการคัดเลือกเข้ามาจะถูกหล่อหลอมจากการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของ NHK ทั้งในด้านการฝึกอบรมอย่างมีระบบและการเรียนรู้งานโดยการปฏิบัติงานจริง การถูกส่งไปทำงานในสถานีต่างจังหวัด มีระบบพี่เลี้ยงสอนงานจนมีความชำนาญ ทำให้ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อที่ทำงานสารคดีเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ ทำงานอย่างมืออาชีพ เป็นบุคคลที่มีความสามารถและมีผลงานที่น่าสนใจ

3. ข้อค้นพบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของทางสถานีโทรทัศน์ NHK เป็นปัจจัยภายในอีก 2 ประการคือ ประการแรก NHK มีหน่วยงานที่สนับสนุนการทำงานของบุคลากรอันได้แก่ ศูนย์สารสนเทศที่ทันสมัย หน่วยงานด้านการฝึกอบรมพัฒนาบุคลากร สถาบันวิจัยด้านการกระจายเสียงและวัฒนธรรมและการให้รางวัล The Japan Prize ประการที่สอง NHK มีการบูรณาการองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ คือมีการถ่ายทอดงาน การสอนงาน รวมไปถึงระบบพี่เลี้ยง เป็นสิ่งยืนยันว่า NHK ได้มีความพยายามที่จะให้บุคลากรเรียนรู้จากกันและกันเพื่อผลงานที่ดีและมีคุณภาพ

ขององค์กร อันเป็นลักษณะเฉพาะตัวของการบริหารงานแบบญี่ปุ่น ซึ่งเป็นระบบที่มีลักษณะสำคัญที่จัดได้ว่าเป็นเอกลักษณ์คือ เป็นระบบที่มีการจ้างงานแบบตลอดชีพ มีการบริหารงานแบบกลุ่มที่ก่อให้เกิดกระบวนการตัดสินใจที่มีเอกลักษณ์อย่างระบบ “รินกิ” และมีการบริหารงานด้วยนักบริหารมืออาชีพที่เน้นการจัดการและฝึกอบรมเพื่อพัฒนาตนเอง

การวิจัยเรื่อง บทบาทหน้าที่ของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เครือข่าย 5 ในการขับเคลื่อนขบวนการประชาสังคมท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณี สวท. นครราชสีมา โดยเกียรติศักดิ์ รัชชาติภรณ์ (2546) ผลการศึกษาในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานพบว่า

ในระดับผู้ฟัง พบว่า ประชาชนส่วนหนึ่งติดตามรับฟังรายการของ สวท. นครราชสีมา แต่ไม่สามารถระบุได้ว่าฟังคลื่นไหนมากกว่ากัน และจากการสังเกตการณ์โดยมีส่วนร่วมแบบไม่สมบูรณ์ พบว่าประชาชนมีส่วนร่วมกับสถานีโดยการโทรศัพท์เข้ามาขอเพลงและแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ

ในระดับผู้ส่งสาร พบว่า มีประชาชน เจ้าหน้าที่ของส่วนราชการ หน่วยงานและองค์กรในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดรายการ หรือร่วมดำเนินรายการอยู่จำนวนหนึ่ง ปัจจุบันมีตัวแทนจากภาคประชาชน 9 คน เข้ามาร่วมผลิตรายการ ทั้งที่เป็นรายการสดและบันทึกเทป

ในระดับผู้กำหนดนโยบาย แม้ว่าจะในหลักการดำเนินงานของ สวท. เครือข่าย 5 จะกำหนดให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารการกระจายเสียงประจำจังหวัด เพื่อทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายสถานี รูปแบบ และเนื้อหารายการ แต่จากการเก็บข้อมูล พบว่า สวท. นครราชสีมา เครือข่าย 5 ยังไม่ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการชุดดังกล่าว

การวิจัยเรื่อง บทบาทของ NHK World ในการสื่อสารระหว่างประเทศ โดย จุฑาภรณ์ ธรรมวิหาร (2546) ผลการศึกษาสรุปว่า

บทบาทของ NHK World ในการสื่อสารระหว่างประเทศ สามารถสรุปตามลำดับความสำคัญได้ 5 ประการ ประกอบด้วย อันดับที่ 1 บทบาทในการนำเสนอเรื่องราวข่าวสารทั่วโลก เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่เท่าเทียมกับประเทศมหาอำนาจตะวันตก โดยมีแนวคิด โลกาภิวัตน์ ประกอบกับแนวความคิดเกี่ยวกับระเบียบข่าวสารโลกใหม่ (NHK World information Order) เป็นแรงผลักดันบทบาท อันดับที่ 2 คือ บทบาทในการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ (Mutual Understanding) เป็นเรื่องของผลประโยชน์แห่งชาติ อันดับที่ 3 บทบาทในการให้การศึกษา (Educator) อันดับถัดไปคือ อันดับที่ 4 บทบาทในการส่งเสริมวัฒนธรรมญี่ปุ่นเพื่อด้านกระแสวัฒนธรรมตะวันตกที่จะมาครอบงำ (Domination) หรือผสมผสาน (Hybridization) กับวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน และเพื่อสร้างไว้ซึ่งความเป็นชาตินิยมของชาวญี่ปุ่นที่อยู่ในโพ้นทะเล ตลอดจนเพื่อ

ความเข้าใจจนถึงการชิมชั้ววัฒนธรรมญี่ปุ่นของนานาประเทศ และอันดับสุดท้าย อันดับที่ 5 คือ บทบาทในการให้ความบันเทิง (Entertainer)

การวิจัยเรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ ขบวนการเคลื่อนไหวประชาสังคม ในต่างประเทศ โดย ชัยรัตน์ เจริญสิน โอปาร (2545) ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ หรือที่เรียกว่า “ประชาสังคม” นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีคิดของคนในสังคมปัจจุบัน พร้อมกับการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติมากขึ้น ซึ่งก็คือ ประชาสังคมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา

ส่วนความแตกต่างระหว่างประชาสังคมในฐานะที่เป็นกลุ่มองค์กร และในฐานะที่เป็น ขบวนการสังคมรูปแบบใหม่อยู่ที่

ประการแรก ประชาสังคมในรูปของกลุ่มมักจะมองรัฐในแง่ดี คือ มองรัฐในแง่เป็น กรรมการกลางคอยตอบสนองความต้องการข้อเรียกร้องของประชาชน ส่วนประชาสังคมในรูปแบบการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ จะตั้งข้อสงสัยความเป็นกลางของรัฐและความสามารถในการตอบสนองความต้องการของประชาชน

ความแตกต่างประการที่สอง อยู่ที่ว่าประชาสังคมในรูปของกลุ่มมักมี “ชุมชน” เป็นฐาน ไม่ว่าจะเป็ชุมชนในเมืองหรือในชนบทก็ตาม ในขณะที่ประชาสังคมในรูปแบบของขบวนการทางสังคมรูปแบบใหม่มีสิ่งที่เรียกว่า “พื้นที่สาธารณะ” เป็นฐาน

และประการที่สาม ประชาสังคมในรูปแบบของกลุ่มองค์กรจะมีภาพของความเป็นพลเมืองที่ขยันขันแข็งในการเข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชนในฐานะที่เป็นหน้าที่พลเมือง แต่ประชาสังคมในรูปของการเคลื่อนไหวรูปแบบใหม่ จะมีภาพการเป็นพลเมืองที่มีจิตสำนึกทางการเมืองสูง

รายงานวิจัยเรื่อง สื่อสาธารณะ: แนวคิด ประสพการณ์ และความเป็นไปได้ในประเทศไทย โดยการศึกษาประสพการณ์จากต่างประเทศ จูตินันท์ พงษ์สุทธิรักษ์ และ วีระยุทธ กาญจน์ชูฉัตร (2547) มีเนื้อหาสรุปได้ดังนี้

แนวคิดทางวิชาการในเรื่องสื่อสาธารณะมีหลักการสำคัญ คือ สื่อสาธารณะจะต้องยึดถือประโยชน์ของสาธารณะเป็นหลัก โดยมุ่งนำเสนอเนื้อหาที่มีประโยชน์แก่ประชาชนทุกกลุ่ม โดยมีความอิสระและสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่สังคม ซึ่งเป็นปรัชญาที่แตกต่างจากสื่อพาณิชย์ นอกจากนี้ยังต้องมีหลักการสำคัญ คือ ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงและมีส่วนร่วมได้โดยไม่มองประชาชนเป็นเพียงผู้บริโภค

การศึกษาประสพการณ์จากต่างประเทศพบว่า กลไกสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานของสื่อสาธารณะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ คือ การมีคณะกรรมการบริหารจัดการที่มีความสามารถและเป็นอิสระจากรัฐและกลุ่มทุน ประกอบกับการวางระบบโครงสร้างในด้านต่างๆ ที่เข้มแข็ง ไม่

ว่าจะเป็นการกำหนดภารกิจและเนื้อหาที่ชัดเจน การมีกลไกตรวจสอบการทำงานที่รับฟังความคิดเห็นจากประชาชน และการมีแหล่งเงินทุนสนับสนุนที่เพียงพอในการดำเนินงาน

สำหรับประเทศไทยพบว่า วิทยุและโทรทัศน์อยู่ภายใต้อิทธิพลของรัฐและกลุ่มทุนมาโดยตลอด ซึ่งเป็นปัญหาสืบเนื่องมาจากโครงสร้างการควบคุมในระบบสัมปทาน เมื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดของสื่อสาธารณะรวมถึงประสบการณ์จากต่างประเทศ จึงสรุปได้ว่า สทท.11 ไม่สามารถทำหน้าที่เป็น “สื่อสาธารณะ” ได้ตามวัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง เนื่องจากมีข้อจำกัดเชิงสถาบันหลายประการ ทั้งในลักษณะที่เป็นทางการ เช่น กฎระเบียบหรือกฎหมาย รวมถึงสถาบันที่ไม่เป็นทางการ เช่น วัฒนธรรมและธรรมเนียมปฏิบัติของบุคลากรทั้งในองค์กร รวมถึงการขาดความเข้าใจของคนในสังคมต่อการทำหน้าที่ของสื่อสาธารณะ

เพื่อให้ สทท.11 สามารถทำหน้าที่สื่อสาธารณะได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และสามารถสร้างประโยชน์ให้สังคมได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ จึงมีความจำเป็นจะต้องปรับโครงสร้างทางสถาบันด้านต่างๆ ของ สทท.11 ให้สอดคล้องกับหลักการของสื่อสาธารณะทั้งในด้านของภารกิจ การกำกับดูแล การผลิตรายการ เนื้อหารายการ กลไกการตรวจสอบและแหล่งเงินทุนสนับสนุน อย่างไรก็ตาม สทท. 11 รวมทั้งสถานีวิทยุของกรมประชาสัมพันธ์ยังคงมีจุดอ่อนสำคัญอยู่ที่โครงสร้างองค์กรและวัฒนธรรมของบุคลากรที่อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐมายาวนาน ประกอบกับปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการดำเนินงาน คือ กระบวนการคัดเลือกคณะกรรมการ และการแปลงสัมปทานให้เป็นค่าธรรมเนียมของ กสทช. จัดเป็นกระบวนการที่ใหม่สำหรับประเทศไทย ซึ่งอาจถูกคุกคามจากกลุ่มการเมืองและกลุ่มทุนต่างๆ ได้ ดังนั้นหัวใจสำคัญที่จะช่วยให้การปฏิรูปสื่อประสบความสำเร็จ จึงอยู่ที่การสร้างองค์ความรู้ด้านสื่อสาธารณะให้แก่ประชาชน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และเกิดแรงผลักดันในการสร้างระบบสื่อสารมวลชนที่เป็นประโยชน์กับสาธารณะโดยแท้จริง

การวิจัยเรื่อง บทบาทของสถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภาภายหลังการปฏิรูปสื่อ โดย ฌัฐพร นูรภักดิ์ (2550) ได้ทำการศึกษาถึงนโยบาย ระบบ และ โครงสร้างของการบริหารงาน บทบาทของสถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภาที่พึงประสงค์ภายหลังกระบวนการปฏิรูปสื่อ ตลอดจนสภาพปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อบทบาทการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภา โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า

นโยบายหลักของสถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภาขณะนี้ยังไม่สามารถเข้าถึงและสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตยได้ดีพอ ส่วนด้านการเข้าถึงประชาชนเครือข่ายยังไม่ทั่วถึง ทุกภูมิภาค การเสนอข่าวสารความรู้และการเปิดพื้นที่ยังไม่สมดุล และยังเป็น การเสนอข่าวสารกระแสหลัก ขาดการเสนอข่าวสาร ความรู้ การเปิดพื้นที่ในส่วนการเมืองภาคประชาชน โดยสภาพ

ปัญหาและอุปสรรคต่อบทบาทการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภา เกิดจากปัจจัยภายนอกเรื่องประชาชนขาดความสนใจในเรื่องการเมือง การปกครอง ส่วนปัจจัยหลักภายในเป็นเรื่องการวางยุทธศาสตร์ พันธกิจไม่ชัดเจน ส่งผลให้ไม่สามารถแก้ปัญหาอื่นๆ ที่ตามมาได้ รวมทั้งเครื่องมืออุปกรณ์ทางเทคนิค และบุคลากรที่เป็นข้าราชการ ไม่ใช่สื่อมวลชนมืออาชีพ รวมถึงเครือข่ายการส่งสัญญาณ ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภา ดังนั้น จึงควรมีการเปลี่ยนแปลงระบบและโครงสร้างการบริหารงานให้เป็นแบบมืออาชีพ ขยายเครือข่ายเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชนให้มากขึ้น และมีการปรับปรุงด้านการนำเสนอข่าว การให้ความรู้ และเปิดโอกาสให้มีการใช้พื้นที่อย่างกว้างขวางทุกกลุ่มผลประโยชน์ กระตุ้นให้ประชาชนสนใจการเมืองมากขึ้น

การวิจัยเรื่อง การเมืองในนโยบายสื่อสารสาธารณะขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย โดย นิธิตา สิริพงศ์ทักษิณ (2554) ผลการศึกษาพบว่า

1. องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (ส.ส.ท.) เกิดขึ้นจากการผลักดันของกลุ่มนักวิชาการที่เป็นตัวแทนความคิดและอุดมการณ์ของกลุ่มประชาสังคมระดับชนชั้นนำ จากแนวคิดสามเหลี่ยมเข็มนาฬิกาที่เสนอโดยศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี โดยอาศัยความรู้จากฐานงานวิจัยมาใช้ในการเข้าถึงอำนาจทางการเมืองในช่วงที่รัฐบาลและสภานิติบัญญัติแห่งชาติมาจากการเลือกตั้งภายหลังรัฐประหาร พ.ศ.2549

2. แม้ว่า ส.ส.ท. จะมีความพยายามเป็นสื่อที่ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจรัฐหรือกลุ่มทุน แต่ความพยายามของ ส.ส.ท. ที่จะเป็นอิสระจากกลุ่มทุนทำให้มีความจำเป็นต้องพึ่งพารายได้สาธารณะเป็นหลัก ซึ่งพบว่างบประมาณเกือบทั้งหมดมาจากภาษีสรรพสามิตในอัตราร้อยละ 1.5 โดยกำหนดให้มีรายได้สูงสุดปีงบประมาณละไม่เกิน 2,000 ล้านบาท อย่างไรก็ตามพบว่าโครงสร้างและการดำเนินงานของ ส.ส.ท. ได้พยายามเปิดพื้นที่ให้กับกลุ่มคนที่หลากหลายในมิติต่างๆ ซึ่งพบคุณค่าอันเป็นลักษณะร่วมของทุกกลุ่มรายการที่สะท้อนถึงแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

3. ส.ส.ท. สนับสนุนให้ผู้ค้อยโอกาสในสังคมมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและความต้องการของตน โดยเฉพาะพื้นที่ในรายการที่นี้ทีวีไทยและรายการนักข่าวพลเมือง แต่ยังคงพบว่าขาดองค์ประกอบที่สำคัญของพื้นที่สาธารณะ คือ การหาทางออกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน และการเคลื่อนไหวเพื่อขยายผลต่อจากประเด็นที่แลกเปลี่ยนในระดับนโยบาย

การวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการสถานีโทรทัศน์รัฐสภาเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดย ฌ์ฐาศิริ สุขภาพ (2551) โดยทำการศึกษาถึง นโยบาย การบริหาร การจัดการ และการดำเนินงานของสถานีโทรทัศน์รัฐสภา บทบาทในการดำเนินงานของสถานีต่อ

ความรู้ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการสถานีโทรทัศน์รัฐสภาผลการวิจัยสรุปได้ว่า

การบริหารจัดการสถานีโทรทัศน์รัฐสภาในปัจจุบัน มีคณะกรรมการผลิตรายการโทรทัศน์ (บอร์ด) ประกอบด้วยตัวแทนจากฝ่ายการเมืองและส่วนราชการ แต่ไม่มีตัวแทนจากภาคประชาชนเข้าร่วมเป็นผู้บริหารสถานี โดยมีระบบบริหารแบบภาคราชการที่ขึ้นตรงกับสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ทำหน้าที่กำหนดนโยบาย วางทิศทางการดำเนินงาน จัดผังรายการและรูปแบบของรายการ ใช้งบประมาณการดำเนินงานของรัฐโดยไม่หารายได้จากโฆษณา ซึ่งส่งผลกระทบต่อการทำงานของสถานีในด้านต่างๆ ได้แก่ การกำหนดนโยบาย การดำเนินงานตามงบประมาณ ความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน ความเป็นกลาง รวมทั้งรูปแบบและเนื้อหาของรายการ

การวิจัยเรื่อง “พัฒนาการและการจัดตั้งทีวีสาธารณะแห่งแรกของประเทศไทย” โดย พัทธนันท์ วิเศษสมวงศ์ (2550) ผลการศึกษาสรุปว่า

1) พัฒนาการของสถานีโทรทัศน์ที่มีแนวโน้มจะถูกแปลงสภาพเป็นทีวีสาธารณะ หลังเหตุการณ์รัฐประหาร 19 กันยายน 2549 คือ สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 และสถานีโทรทัศน์ไอทีวี เนื่องจาก 2 องค์กรนี้ถูกสังคมนักวิชาชีพให้กลับคืนสู่เจตนารมณ์เดิม ดังนั้นผลการศึกษาจึงประกอบด้วย วัตถุประสงค์การจัดตั้ง ประวัติความเป็นมา ลำดับเหตุการณ์สำคัญ สถานการณ์ที่ทำให้ทั้ง 2 องค์กรต้อง เข้าสู่กระแสการปฏิรูปสื่อ และบทสรุปของการจัดตั้งทีวีสาธารณะแห่งแรกของประเทศไทย

2) มาตรการสำคัญในการจัดตั้งทีวีสาธารณะแห่งแรกของประเทศไทย มีดังนี้

2.1) หลักประกันความเป็นอิสระ ประกอบด้วย หลักประกันความอิสระจากทุน หลักประกันความอิสระจากรัฐ และหลักประกันความอิสระจากอคติของนักสื่อสารมวลชน

2.2) กลไกการสร้างความเป็นอิสระด้านการเงิน ประกอบด้วย การมีแหล่งทุนจากภาษีสรรพสามิตที่รับประกันถึงความมั่นคง แน่นอน ยั่งยืน และการปลอดโฆษณาที่จะทำให้อิสระจากระบบทุน

2.3) กลไกการสร้างความเป็นอิสระด้านการบริหารองค์การ เกิดจากการใช้โครงสร้าง การบริหารที่มีคณะกรรมการหลายระดับ จึงทำให้มีระยะห่างจากการกำกับของรัฐ และการบริหารจัดการสื่อจะแยกจากการบริหารจัดการทั่วไป ซึ่งจะทำให้การดำเนินงานด้านสื่อมีอิสระอย่างแท้จริง

2.4) กลไกในการตรวจสอบการทำงาน ประกอบด้วย การตรวจสอบทางกฎหมาย การตรวจสอบจากสภาผู้ชม การกำหนดให้มีข้อบังคับทางจริยธรรมของสถานี (Code of Conduct) การตรวจสอบจากประชาชน และการควบคุมตามหน้าที่ของคณะกรรมการ

3) ทศนะและข้อเสนอแนะต่อการจัดตั้งทิวสาธารณะของกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง มีดังนี้

3.1) ทศนะต่อการจัดตั้งทิวสาธารณะ ประกอบด้วย

เหตุผลที่สนับสนุน ทิวสาธารณะจะเป็นทางเลือกให้ผู้ชมได้มีโอกาสชมรายการที่เป็นประโยชน์ เพราะทิวสาธารณะไม่ต้องพะวงในการทำผลกำไรซึ่งเท่ากับมีอิสระจากทุน อีกทั้งยังมีหลักประกันความอิสระจากรัฐ ที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างคาดหวังถึงการได้รับความจริงที่เป็นกลางครบถ้วน รอบด้าน เปิดพื้นที่ให้กับทุกฝ่ายและเข้าถึงได้ง่ายและอีกเหตุผลที่สำคัญคือ เป็นจังหวะที่ทางไอทีมีปัญหาและมาทำให้สวมพอดี ซึ่งถ้าพลาดจากยุคนี้ไปก็อาจจะไม่มีโอกาสอีก

เหตุผลที่คัดค้าน กระบวนการจัดตั้งทิวสาธารณะแห่งแรก มีความเร่งรัดเกินไปจนขาดกระบวนการรับฟังความคิดเห็น ขาดการถกแถลงอย่างรอบคอบ และมองข้ามการมีส่วนร่วมและความรู้สึกในการเป็นเจ้าของของประชาชน จึงเป็น โครงสร้างที่ไม่ได้สาธารณะจริง รวมทั้งขาดการให้การศึกษา ทำให้มองไม่เห็นความยั่งยืนในอนาคต ทิวสาธารณะจึงเกิดขึ้นมาท่ามกลางความอึดอัดกับข้อใจของคนหลายฝ่าย

3.2) ทศนะและข้อเสนอแนะต่อปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับทิวสาธารณะในอนาคต ประกอบด้วย ปัญหาด้านการบริหารจัดการ ด้านรายการ และด้านอื่นๆ

3.3) ข้อเสนอแนะถึงหลักประกันในการทำให้ทิวสาธารณะยั่งยืนหรืออยู่รอดในระยะยาว ประกอบด้วย ข้อเสนอแนะด้านเงินทุน ด้านความเป็นอิสระ ด้านการบริหารจัดการ และด้านรายการ

3.4) ข้อเสนอแนะด้านคุณภาพรายการ ประกอบด้วย ข้อเสนอแนะด้านการบริหารจัดการ และด้านการสร้างจิตสำนึกของทิวสาธารณะ

รายงานการวิจัยเรื่อง สื่อภาคประชาชน โดย พิงรอรอง รามสูต วัฒนันท์ (2547) เป็นการศึกษาสื่อภาคประชาชนในมิติต่างๆ โดยเริ่มจากการค้นหาคำนิยามเชิงปฏิบัติการของสื่อภาคประชาชน โดยสำรวจจากมุมมองทางทฤษฎีและประสบการณ์จากประเทศต่างๆ เกี่ยวกับสามแนวคิดที่มีความสัมพันธ์และเหลื่อมซ้อนกัน ได้แก่ สื่อทางเลือก สื่อชุมชน และสื่อภาคประชาชน ตามด้วยการศึกษาสื่อภาคประชาชนในประเทศไทย จำนวน 7 กรณีศึกษา ซึ่งคัดเลือกโดยอาศัยเกณฑ์ด้านประเภทของสื่อ 4 ประเภท คือ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ และสื่ออินเทอร์เน็ต

ในกรณีของสื่อโทรทัศน์ รายงานฉบับนี้ได้เสนอกรณีศึกษา 2 กรณี กรณีแรกคือรายการมองต่างมุม ซึ่งเคยเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายแต่ได้ปิดตัวไปแล้ว โดยรายการดังกล่าวมีลักษณะใกล้เคียงกับการเป็นสื่อภาคประชาชนในหลายแง่มุม เพราะมีลักษณะที่ไม่มุ่งหวังผลกำไร ประเด็นอภิปรายจะเกี่ยวข้องกับภาคประชาชนและเปิดพื้นที่ให้ประชาชนได้เข้าร่วมแม้แต่ประชาชนในระดับรากหญ้า แต่ในขณะเดียวกันทีมงานที่ผลิตรายการก็เผชิญกับการแทรกแซงทางการเมือง ซึ่ง

สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาพื้นฐานของสถานีวิทยุโทรทัศนกระจายเสียงระดับชาติ ที่รัฐยังคงเป็นเจ้าของและมีอำนาจในการควบคุมสถานี กรณีศึกษาของโทรทัศนภาคประชาชนอีกตัวอย่างหนึ่งคือ บ้านนอกทีวี ซึ่งแสดงให้เห็นถึงภาคที่ตรงกันข้าม จุดมุ่งหมายเริ่มแรกของบ้านนอกทีวีคือ การพัฒนาต้นแบบของ โทรทัศนชุมชนและชักจูงให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน บ้านนอกทีวี เปิดตัวที่ชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงรายเมื่อปี พ.ศ. 2545 โดยกลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระจกเงาหรือที่รู้จักกันดีในกลุ่มบ้านนอก ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีฐานอยู่ในจังหวัดเชียงรายและมีประสบการณ์อันยาวนานเรื่องของสื่อชุมชนและสื่อพื้นบ้าน รวมถึงเครือข่ายภาคประชาชน อินเทอร์เน็ต แม้ว่ากลุ่มผู้ชมของบ้านนอกทีวีในช่วงเริ่มต้นจะยังเป็นกลุ่มเล็ก แต่ก็ได้รับผลตอบรับที่ดี นอกจากนี้กลุ่มบ้านนอกทีวีก็ได้ประสบปัญหาต่างๆ หลายประการ เช่น ปัญหาการส่งสัญญาณ เนื่องจากพื้นที่ของชุมชนเป็นภูเขา ปัญหาเรื่องรสนิยมและความชื่นชอบในการชมโทรทัศนของ ชาวเขาที่ถูกครอบงำโดยสื่อกระแสหลัก การเข้าร่วมที่ยังไม่เพียงพอของประชาชนในการกำหนด ทิศทางรายการ การขาดความชำนาญและความสร้างสรรค์ของผู้ผลิตรายการ รวมไปถึงการ แทรกแซงจากเจ้าหน้าที่อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง (เช่นเจ้าหน้าที่กรมไปรษณีย์ต้องการให้ผู้ผลิตขออนุญาต การถ่ายทอดสัญญาณจากกรมไปรษณีย์ก่อน) แนวทางและข้อเสนอแนะทางนโยบาย จากการศึกษา และประมวลข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสื่อภาคประชาชนในประเทศไทย รายงานฉบับนี้มีแนวทางและ ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับสื่อวิทยุและโทรทัศนดังต่อไปนี้

1. การสร้างความชัดเจนของกฎหมายที่เกี่ยวข้องในประเด็นของสื่อภาคประชาชน
2. การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสื่อภาคประชาชนให้แก่ กสช.และสำนักงาน เลขาธิการของ กสช.
3. การจัดสรรงบประมาณ และจัดตั้งกองทุนเพื่อสนับสนุนกิจการสื่อภาคประชาชน อย่างมีประสิทธิภาพ
4. การสร้างกฎกติการ่วมกันในการดำเนินงานและบริหารรายการของสถานี โดยอาศัย การมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลและกลุ่มคน
5. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยพยายามดึงสถาบันและองค์กรระดับท้องถิ่น (ที่ไม่มีวาระทางการเมืองเกี่ยวข้อง) เพื่อให้เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหา และนำไปเป็นบทเรียน ต่อไป

รายงานการวิจัยเรื่อง การกำกับดูแลเนื้อหาของสื่อวิทยุและโทรทัศนในประเทศไทย โดย พิศรอรอง รามสูต วัฒนันท์ และ ศศิธร ยูวโกศล (2546) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งหาแนวทาง ที่เหมาะสมในการกำกับดูแลเนื้อหาของสื่อ โดยรัฐและองค์กรวิชาชีพ ซึ่งภาพรวมของการศึกษาจะ เริ่มต้นด้วยมิติทางประวัติศาสตร์ของการกำกับดูแลเนื้อหาในประเทศไทย อันแสดงถึง

ความสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างกระบวนการกำกับดูแลที่เป็นมาในอดีต กับ โครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองของสื่อวิทยุและ โทรทัศน์ ซึ่งผูกพันอยู่กับการเป็นเจ้าของรัฐ และจุดเปลี่ยนในยุคแห่งการปฏิรูปสื่อที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอันสำคัญหลายประการต่อโครงสร้างและสาระของระบบวิทยุและ โทรทัศน์ ซึ่งส่งผลต่อเนื่องถึงรูปแบบการกำกับดูแลเนื้อหาต่อมาด้วย

การศึกษานี้ยังนำเสนอถึงสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันทั้งในเชิงโครงสร้าง และสาระ ในการกำกับดูแลเนื้อหาสื่อวิทยุโทรทัศน์ โดยแบ่งการวิเคราะห์เนื้อหาออกเป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ เนื้อหาประเภทรายการ และเนื้อหาประเภทโฆษณา รวมถึงการวิเคราะห์ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลเนื้อหา ความเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติประกอบกิจการวิทยุและ โทรทัศน์ และการนำเสนอแนวทางนโยบายเกี่ยวกับรูปแบบการกำกับดูแลของเนื้อหา ที่น่าจะอยู่ในดุลพินิจสำหรับสังคมไทยในยุคแห่งการปฏิรูปสื่อ

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า แนวทางนโยบายสำหรับการกำกับดูแลเนื้อหาสื่อวิทยุโทรทัศน์ แบ่งออกได้เป็นประเด็นต่างๆ ได้แก่ วัตถุประสงค์ในการกำกับดูแลเนื้อหาทางสื่อวิทยุโทรทัศน์ ควรปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความเคลื่อนไหวทางสังคมที่เปลี่ยนแปลง โดยมุ่งเน้นที่เสรีภาพในการแสดงออก การรับรู้ข่าวสาร สิทธิส่วนบุคคล และมาตรฐานของเนื้อหา ส่วนรูปแบบของกลไกการกำกับดูแลในอนาคตจำเป็นต้องใช้การผสมผสานกันระหว่างการออกกฎหมายและการลงโทษกับการให้เป้าประสงค์และแรงจูงใจสำหรับผู้ประกอบกิจการ ในกิจการทั้ง 3 ประเภท อันได้แก่ รัฐพาณิชย์ และประชาชน สำหรับการกำกับดูแลมาตรฐานของเนื้อหาให้เหมาะกับสังคมไทยทำได้หลายแนวทาง โดยแบ่งเป็นส่วนของการพัฒนาระบบแบ่งประเภทเนื้อหาด้วยวิธีต่างๆ ดังที่นำเสนออย่างละเอียดไว้ในรายงานและส่วนของการกำกับดูแลร่วมกับผู้ประกอบและนักวิชาชีพในอุตสาหกรรมวิทยุและโทรทัศน์ ผ่านการกำกับดูแลตนเองในแต่ละอุตสาหกรรมสื่อ สุดท้ายคือเรื่องของความโปร่งใสของการกำกับดูแล ปัญหาสำคัญประการหนึ่งของ กทช. คือ ลักษณะการกำกับดูแลที่ขาดความเป็นอิสระ และมีข้อจำกัดด้านอำนาจราชการ ซึ่งแนวทางแก้ไขคือ กทช. ที่จะตั้งขึ้นในอนาคตควรมีการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องราวร้องเรียน

การวิจัยเรื่อง โทรทัศน์ส่วนภูมิภาค : การกำเนิด การดำรงอยู่ และการพัฒนา โดย ภัทธา นูรารักษ์ (2551) ผลการศึกษาพบว่า

บริบทชุมชนได้รับผลกระทบจากเทคโนโลยีโทรทัศน์ ขณะเดียวกันเทคโนโลยีโทรทัศน์เองก็ได้รับผลกระทบจากบริบทชุมชนต่อการปรับเปลี่ยนการดำเนินงานเพื่อตอบสนองท้องถิ่น โดยแต่ละช่วงเวลาผลกระทบดังกล่าวแตกต่างกันตามอำนาจการต่อรองและประสบการณ์ของประชาชนที่มีต่อเทคโนโลยีโทรทัศน์ นอกจากนี้ยังพบว่า ปัจจัยการเมืองซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการกำเนิด การดำรงอยู่และการพัฒนาให้เป็นโทรทัศน์เพื่อท้องถิ่นมากกว่า

ปัจจัยทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีทั้ง 3 ยุค ส่วนการดำรงอยู่ในฐานะเป็นโทรทัศน์เพื่อท้องถิ่นพบว่า แต่ละช่วงเวลาโทรทัศน์ส่วนภูมิภาคใช้ปัจจัยการดำรงอยู่ฯ ต่างกัน ซึ่งสรุปภาพรวมได้ว่าไม่สามารถดำรงฐานะการเป็นโทรทัศน์เพื่อท้องถิ่นได้ เช่นเดียวกับคุณลักษณะของการเป็นโทรทัศน์เพื่อท้องถิ่นในแต่ละช่วงแสดงคุณลักษณะต่างกัน และสรุปได้ว่าโทรทัศน์ส่วนภูมิภาคไม่สามารถแสดงคุณลักษณะการเป็นโทรทัศน์เพื่อท้องถิ่นที่แท้จริงตามหลักการสากลได้เช่นกัน เนื่องจากยังไม่สามารถใช้ปัจจัยดำรงทางด้านความเป็นท้องถิ่นทางด้านโครงสร้างและนโยบายของสถานีฯ และการมีส่วนร่วมในระดับการร่วมของประชาชนในระดับร่วมกำหนดนโยบายและการดำเนินงานซึ่งเป็นปัจจัยกำหนดเริ่มต้นหลักได้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าปัจจุบัน (2550) สถานีฯยังไม่สามารถเป็นโทรทัศน์เพื่อท้องถิ่นตามหลักการ แต่ผลการศึกษาครั้งนี้ได้พบแนวทางการพัฒนาที่สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงได้ โดยพบว่าการพัฒนานั้น จำเป็นต้องพัฒนาแบบคู่ขนานทั้งด้านผู้ส่งสารและผู้รับสาร ไปพร้อมกัน โดยผู้ส่งสารนั้นต้องปรับโครงสร้างองค์กร โดยเปิดให้คนท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงสร้างการดำเนินงานในระดับภูมิภาค เช่นการตั้งคณะกรรมการร่วมท้องถิ่น เข้ามาร่วมตัดสินใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับรายการ หรือการตอบสนองท้องถิ่นเพื่อสร้างความแตกต่างกับสถานีโทรทัศน์ประเภทอื่น ส่วนทางด้านผู้รับสารควรมีการขยายความรู้และวิธีการมีส่วนร่วมในโทรทัศน์ให้เกิดการตระหนักถึงความสำคัญและจำเป็นของโทรทัศน์เพื่อท้องถิ่นมากไปสู่กลุ่มคนทั่วไปให้มากขึ้น โดยเริ่มต้นจากการติดตั้งความรู้ความเข้าใจถึงคุณลักษณะของโทรทัศน์เพื่อท้องถิ่นให้กับคนท้องถิ่นและผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้การพัฒนาดำเนินไปบนฐานความรู้ความเข้าใจที่ตรงกัน

การวิจัยเรื่อง กระบวนการดำเนินงานโทรทัศน์ชุมชน บ้านนอกทีวี โดย ถัดดาวลัย อินทจักร (2547) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการดำเนินงานระดับการมีส่วนร่วม และวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงาน โครงการนำร่องโทรทัศน์ชุมชนแห่งแรกของประเทศไทย ตามโครงการ “บ้านนอกทีวี” ของกลุ่มศิลปินวัฒนธรรมกระเจกเงา ซึ่งมีรัศมีการออกอากาศครอบคลุมหมู่บ้านชาวเขาเผ่าอาข่าบ้านห้วยขม จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า

กระบวนการดำเนินงานโทรทัศน์ชุมชนบ้านนอกทีวี บางขั้นตอนแตกต่างจากแนวทางการดำเนินงานกิจการโทรทัศน์เพื่อการค้าโดยมุ่งสร้างการมีส่วนร่วมตามปรัชญาการดำเนินงานสื่อชุมชน แต่กลุ่มเป้าหมายยังมีส่วนร่วมในระดับค่อนข้างต่ำ คือ เป็นเพียง “ผู้รับสาร” และ “ผู้ผลิต” ยังไม่ใช่ “ผู้วางแผน” ชุมชนจึงยังไม่เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ สำหรับปัจจัยภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อการดำเนินงานมีทั้งปัจจัยเชิงบวก เช่น คลื่นความถี่ บุคลากร เทคโนโลยี และ ปัจจัยเชิงลบ เช่น การบริหาร งบประมาณ การขาดความรู้

การวิจัยเรื่อง การศึกษามาตรการสนับสนุนสถานีโทรทัศน์เพื่อบริการสาธารณะ โดย ศักดิ์ชัย อภินัยนาถ (2544) ผลการศึกษาสรุปว่า

สทท. 11 เป็นสถานีที่เหมาะสมกับพันธกิจบริการสาธารณะ เพราะผลงานที่ผ่านมา สถานีผลิตรายการเพื่อประโยชน์ของประชาชน ในสัดส่วนที่สูง มุ่งเน้นการเป็นสื่อเพื่อการศึกษา และเป็นสื่อของท้องถิ่นที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น และมีหน้าที่จัดสรรเวลาผลิตรายการที่ไม่แสวงหากำไรจากการผลิตและไม่มีโฆษณา ปลอดภัยจากอิทธิพลของผู้สนับสนุนรายการ แต่ในด้านการบริหารไม่เป็นอิสระจากอำนาจการเมือง ซึ่งอาจส่งผลถึงการบิดเบือนเนื้อหาข่าวและรายการให้เป็นประโยชน์กับรัฐบาล ในขณะที่ สทท. 11 ประสบปัญหาสำคัญ คือ มีรายได้ไม่เพียงพอในการผลิตรายการ จึงยอมให้เอกชนเช่าเวลาจัดรายการ ซึ่งอาจได้รับอิทธิพลจากผู้สนับสนุนรายการผ่านทางผู้ผลิตเอกชน ดังนั้นจึงต้องมีมาตรการสนับสนุนทางการเงินที่เหมาะสมกับ สทท.11 ให้ผลิตรายการที่เป็นประโยชน์โดย ไม่ตกอยู่ใต้แรงกดดันทางการเงิน ซึ่งการสนับสนุนในกรณีของระบบโทรทัศน์ต่างประเทศ มีการสนับสนุนสถานีโทรทัศน์เพื่อบริการสาธารณะหลายรูปแบบ กล่าวคือ สถานีโทรทัศน์ PBS ของสหรัฐอเมริกาได้รับงบประมาณจากรัฐบาลและบริษัทเอกชนเป็นผู้สนับสนุนรายการ แต่เกิดข้อครหาว่าไม่เป็นอิสระจากอิทธิพลของทุนธุรกิจที่กำลังเพิ่มบทบาทเป็นผู้สนับสนุนสำคัญมากกว่ารัฐบาล ขณะที่ สถานีโทรทัศน์ NHK ของญี่ปุ่นและสถานีโทรทัศน์ BBC ของสหราชอาณาจักร มีแหล่งรายได้สำคัญมาจากค่าธรรมเนียมรับชมของประชาชนที่มีเครื่องรับโทรทัศน์เป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้ผลิตรายการต้องคำนึงถึงความพึงพอใจของผู้ชม แต่ปัจจุบันแหล่งรายได้นี้ไม่สามารถรองรับต้นทุนการดำเนินงานที่เพิ่มขึ้นและมีแหล่งรายได้อื่นเข้ามาเพิ่มเติม จึงทำให้สถานีต้องมีการปรับตัวในการหารายได้มากขึ้น ซึ่งอาจเป็นการเปิดช่องทางให้ทุนธุรกิจ เข้ามาครอบงำเนื้อหารายการในอนาคต ทางออกของ NHK คือ ตั้งบริษัทลูกผลิตสื่อครบวงจรออกจำหน่าย ขณะที่ BBC ขายลิขสิทธิ์รายการทั่วโลก ตั้งสถานีหลายช่องเก็บค่าบริการเหมือนโทรทัศน์บอกรับสมาชิกโดยไม่บังคับเก็บจากผู้มีเครื่องรับโทรทัศน์เช่นในอดีต แต่ สทท.11 ไม่สามารถหารายได้จากแนวทางดังกล่าวได้ เนื่องจากไม่ใช่สถานีที่ได้รับการยอมรับทั่วโลกด้านรายการเหมือน BBC กับ NHK

อีกแนวทางหนึ่งที่น่าสนใจ คือ มาตรการสนับสนุนสถานีโทรทัศน์ของกลุ่มผู้ชมส่วนน้อย ดังเช่น ช่อง 4 ของสหราชอาณาจักรที่ผลิตรายการโดยปลอดภัยจากอิทธิพลของทุนธุรกิจด้วยระเบียบบังคับให้สถานี ITV ต้องรับประกันรายได้ขั้นต่ำอุดหนุนสถานี BBC แลกเปลี่ยนกับสิทธิ์ขายโฆษณาในช่อง 4 ทั้งหมด แต่รายได้ในแต่ละปีก่อนข้างคงที่ ช่อง 4 จึงขอแก้ไขระเบียบให้สถานีสามารถหารายได้จากโฆษณาเพิ่มเติม เพื่อสะดวกที่จะปรับเปลี่ยนรายได้ตามสภาพเศรษฐกิจ ดังนั้น การเก็บภาษีจากสถานีเพื่อประโยชน์ทางธุรกิจจึงน่าจะเป็นแนวทางที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย

เพราะมาตรการนี้จะทำให้รายได้มีการปรับเปลี่ยนตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ และลดอิทธิพลของทุนธุรกิจต่อเนื่องหารายการ โดยเก็บภาษีสถานีสถานีโทรทัศน์เพื่อบริการธุรกิจทุกแห่งมาเป็นแหล่งรายได้สนับสนุนสถานีโทรทัศน์บริการสาธารณะ เหมือนกับการเก็บภาษีบุหรี่และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มาอุดหนุนกองทุนดูแลสุขภาพต่างๆ โดยอัตราภาษีที่กำหนดคืออัตราภาษีนิติบุคคล (30%) จากกำไรสถานีสถานีโทรทัศน์ทุกแห่งสามารถครอบคลุมค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานและการบริหารทั้งหมด

การวิจัยเรื่อง รูปแบบสถานีวิทยุกระจายเสียงภาคประชาชนที่พึงประสงค์สำหรับประเทศไทย ภายหลังจากปฏิรูประบบวิทยุกระจายเสียง ตามเจตนารมณ์มาตรา 40 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 โดย สิษเรศ ศีราภานต์ (2544) พบว่า

แนวคิดหลักในการดำเนินการสถานีวิทยุภาคประชาชน คือ สถานีวิทยุส่งเสริมสิทธิทางการสื่อสาร (Communication Right) และการรับรู้ข่าวสารของสาธารณะ สนับสนุนการเข้าถึงสื่อและการมีส่วนร่วมของประชาชน (Access and participation) ประชาชนสามารถเป็นเจ้าของและควบคุมบริหารจัดการเองได้ (Self Management) ทำหน้าที่บูรณาการส่วนต่างๆ ของสังคมเข้าไว้ด้วยกัน ดำเนินการโดยไม่มุ่งหวังผลกำไรหรือตกอยู่ใต้อิทธิพลทางธุรกิจและการเมือง ในฐานะองค์กรสื่อวิทยุนี้เองต้องพัฒนาให้เกิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม โดยการเปิดเวทีอภิปรายและแสดงออกเพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคมและวัฒนธรรม ดำเนินการเพื่อบริการสาธารณะ ให้บริการทางด้านข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน ช่วยเสนอทางออกในการแก้ไขปัญหาในชีวิตประชาชนได้ เป็นเวทีที่มีความคิดหลากหลายได้รับการแลกเปลี่ยนและทัศนะเหล่านี้ได้รับความเคารพ เป็นสื่อที่พยายามผลักดันกระบวนการประชาสังคม (Civic Society) สร้างมติมหาชน (Public Opinion) คัดค้านหรือเรียกร้องต่อประเด็นปัญหาต่างๆ อย่างสร้างสรรค์ด้วยเหตุผล ขยายแนวคิดประชาธิปไตย และดำเนินการเพื่อการปกป้องสาธารณะประโยชน์ เป็นสื่อวิทยุที่สามารถสะท้อนความต้องการของประชาชนส่วนรวม ตลอดจนมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ส่งเสริมสำนึกร่วมกันของประชาชนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ส่งเสริมการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม เสริมสร้างความเข้มแข็งและพลังประชาชน (Empowerment) ดำเนินกิจการตามครรลองประชาธิปไตย ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน (Democratic Participant)

จากการศึกษาพบว่า มีการดำเนินกิจการสถานีวิทยุภาคประชาชนหรือวิทยุชุมชนอยู่ในทุกภูมิภาคของโลก ทั้งในประเทศแถบยุโรป สหรัฐอเมริกา ประเทศในแถบอเมริกาใต้ ออสเตรเลีย และโครงการทดลองสถานีวิทยุชุมชนในบางประเทศของเอเชีย โดยมีรูปแบบและวิธีการที่คล้ายคลึงกัน แตกต่างกันในส่วนของภาษาที่ใช้ในการสื่อสารที่เหมาะสมกับท้องถิ่น ในประเทศไทยเริ่มให้ความสนใจกับการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนฯ ด้วยการเริ่มต้นจากรายการวิทยุชุมชนที่ได้รับการจัดสรรช่วงเวลาผ่านสื่อของภาครัฐ และภาครัฐวิสาหกิจ โดยที่เนื้อหาและผู้ดำเนินรายการยังคง

ได้รับการกำหนดเป็นนโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ หรือหน่วยงานที่มีความเชื่อมโยงกับสถานีวิทยุแห่งนั้น

การวิจัยเรื่อง ขบวนการประชาสังคมไทย : ความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง โดย อนุชาติ พวงสำลี และคณะ (2542) ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

การรวมกลุ่มของชาวบ้านในรูปของสมัชชาคนจนนั้นยังไม่เป็นการบรรลุเป้าหมายของการรวมกลุ่มแบบ “ประชาสังคม” แต่ “จิตสำนึกเรื่องอำนาจ” กำลังขับเคลื่อนวิถีชีวิตของชาวบ้านเข้าสู่เส้นทางสายประชาสังคมมากขึ้นเรื่อยๆ “จิตสำนึกเรื่องอำนาจ” ที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในหมู่บ้าน จะกลายเป็นตัวเร่งเร้า และทำลายให้เกิดการเรียกร้องเพื่อขอแบ่งปันอำนาจจากศูนย์กลางมายังชายขอบเร็วยิ่งขึ้น และความรุนแรงในสังคมไทยจะไม่เกิดขึ้นถ้าหากได้รับความร่วมมือจากทั้งสองฝ่าย กล่าวคือ รัฐจะต้องยอมให้ชาวบ้านมีอำนาจด้วยการลดทอนอำนาจที่มีอยู่ของตนเองลงโดยสันติวิธี และในขณะเดียวกันชาวบ้านจะต้องเชื่อว่าตนเองมีศักยภาพ มีความพร้อมที่จะใช้อำนาจที่ถูกถ่ายเทมาจากรัฐ เพื่อดูแลตนเองและสังคมตนเองต่อไปในอนาคต

งานวิจัยเรื่อง Media and Thai civil society: case studies of television production companies, Watchdog and iTV โดย Suksai, Ousa (2002)

ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิรูปสื่อและประชาสังคมในประเทศไทยระหว่างปี 1995 - 2000 โดยตรวจสอบกรณีศึกษาของสององค์กรโทรทัศน์ คือ บริษัทผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ Watch dog และสถานีโทรทัศน์ไอทีวี โดยวิเคราะห์เกี่ยวกับภาคประชาสังคม และการปฏิรูปสื่อ อิทธิพลสื่อ นโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของสื่อในมาตราที่ 39 , 40 และ 41 ในรัฐธรรมนูญปี 2540 ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบนโยบายของรัฐบาลในการปฏิรูปสื่อ ภายใต้รัฐธรรมนูญและประเด็นเกี่ยวกับสื่อใหม่ การควบคุมและการเป็นเจ้าของ รวมถึงกระบวนการปฏิรูปสื่อที่มีความล่าช้า ความโปร่งใสของกระบวนการคัดเลือกคณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ (กทช.) ที่ได้รับการถกเถียงอย่างกว้างขวางในหมู่นักพัฒนาเอกชน นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อ ฝั่งรายการในรูปแบบของกิจการสาธารณะที่มีการออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ช่อง 9 และช่อง 11 มีสัดส่วนที่น้อยเมื่อเทียบกับรายการในภาคบันเทิง ฝั่งรายการเกี่ยวกับกิจการสาธารณะที่มีการออกอากาศมักจะได้รับเวลาที่ไม่เหมาะสม รวมถึงการเน้นประเด็นข่าวโดยที่ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม องค์กรทั้งสองพยายามที่จะรักษาความเป็นมืออาชีพ แม้จะมีแรงกดดันทั้งจากทางการเมืองและธุรกิจ บริษัทผู้ผลิตรายการ Watchdog ถูกกล่าวหาในลักษณะของอคตินิยม และมักจะพบการตรวจสอบและแทรกแซงเนื้อหาของรายการอยู่เสมอ

เอกสารทางวิชาการเรื่อง "Public Service Broadcasting : A Best Practices Source Book" โดย อินดรจิท แบเนเนอร์จี (Dr. Indrajit Banerjee) (2548) จัดพิมพ์และเผยแพร่โดยศูนย์การสื่อสารมวลชนและข้อมูลข่าวสารแห่งประเทศไทย (The Asian Media Information and Communication : AMIC) หรือเอมิก ในองค์การยูเนสโก (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization) โดยบอกให้รู้ว่ายูเนสโกได้ประสบความสำเร็จการเรียนรู้จากสื่อสาธารณะทั่วโลก และยูเนสโกเห็นด้วยจนกำหนดเป็นหลักการการดำเนินการ "สื่อสาธารณะ" (Public Service Broadcasting : PBS) โดยมุ่งเน้นหลักการสำคัญ 4 ประการในการตรวจสอบว่าสื่อมวลชนใดๆ เป็นสื่อสาธารณะหรือไม่ คือ

1. หลักการการเข้าถึงได้อย่างกว้างขวาง ทัวถึง และเท่าเทียมของพลเมือง (Universality) อันเป็นพื้นฐานที่สำคัญของประชาธิปไตย ไม่ว่าพลเมืองนั้นจะมีความแตกต่างกันด้วยฐานะทางเศรษฐกิจ หรือฐานะทางสังคมก็ตาม สื่อสาธารณะจะต้องให้พลเมืองได้มีโอกาสใช้ประโยชน์ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

2. หลักการความหลากหลาย (Diversity) ที่เกี่ยวข้องกับตัวเนื้อหาสาระ การนำเสนอรายการ และกลุ่มเป้าหมาย (The Audiences Targeted) สื่อสาธารณะจะต้องสะท้อนผลประโยชน์สาธารณะ (Public Interested) ที่หลากหลายผ่านรูปแบบรายการที่หลากหลาย ทั้งรายการข่าวและรายการบันเทิง บางรายการอาจจะพุ่งเป้าที่กลุ่มคนเพียงบางส่วนในสังคม สื่อสาธารณะจึงต้องมีรายการที่หลากหลาย ซึ่งทั้งหมดประมวลกันแล้ว รายการในสื่อสาธารณะต้องสามารถเข้าถึงทุกคนในสังคม และที่สำคัญเนื้อหาสาระที่ถกเถียงในสื่อสาธารณะก็ควรมีความหลากหลายเช่นกัน

3. หลักการความมีอิสระในวิชาชีพ (Editorial Independence) ผู้ปฏิบัติงานสื่อสาธารณะต้องมีความอิสระ ในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็น การวิพากษ์วิจารณ์ การทำหน้าที่นี้จึงต้องปลอดจากอำนาจทางธุรกิจ และอำนาจทางการเมือง ถ้าข่าวสารที่นำเสนอในสื่อสาธารณะได้รับอิทธิพลในทางใดๆ จากรัฐบาล พลเมืองจะให้ความเชื่อถือในข่าวสารน้อยลงทันที และถ้ารายการในสื่อสาธารณะมีเป้าหมายทางธุรกิจ พลเมืองจะตั้งคำถามว่าทำไมจึงยังจำเป็นต้องมีสื่อสาธารณะที่ไม่แตกต่างจากสื่อธุรกิจ

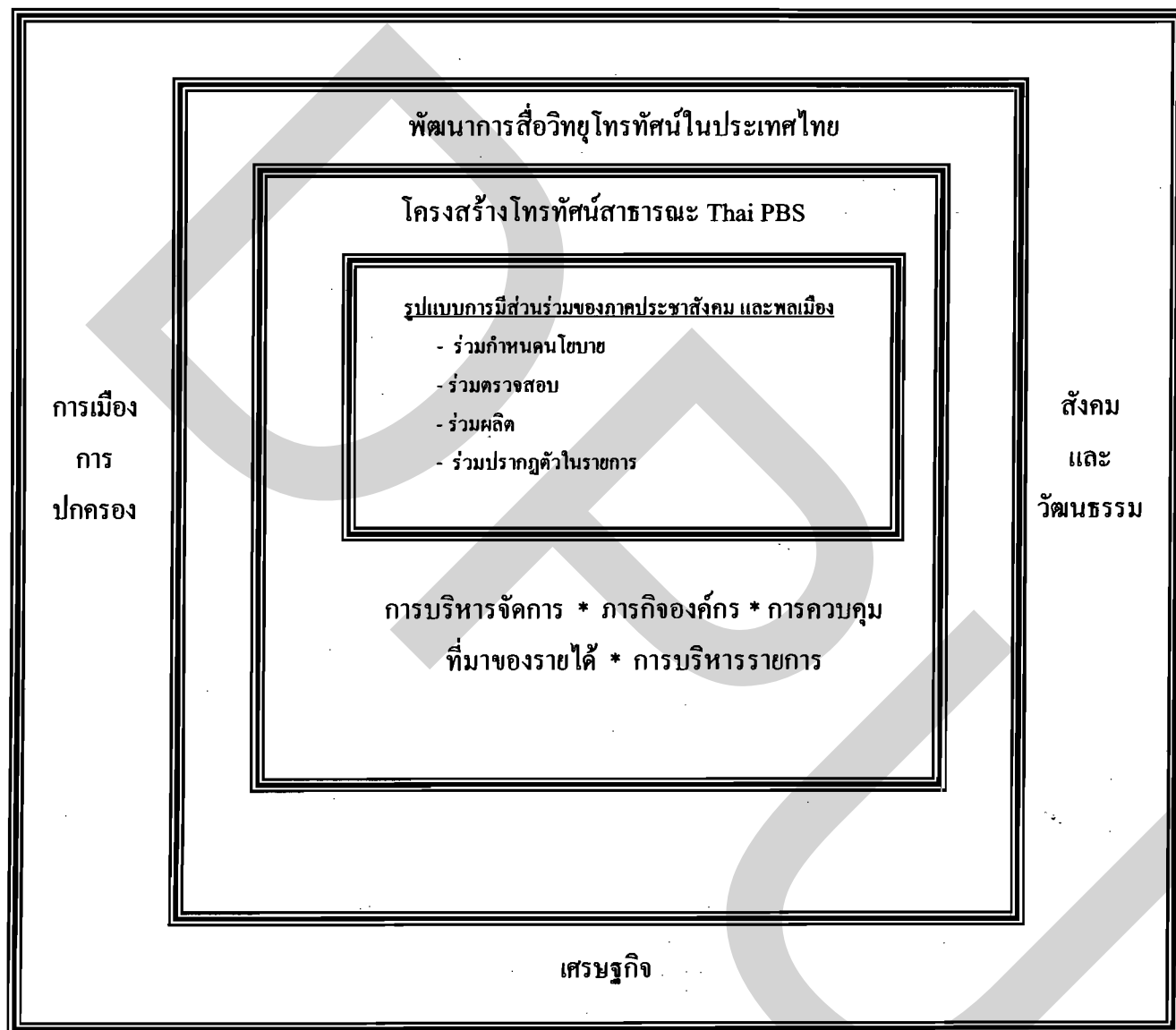
4. หลักการความโดดเด่น (Distinctiveness) คือ ต่างจนสามารถเป็นผู้นำในด้านคุณภาพของรายการ โดยพลเมืองจะต้องมีความสามารถมีส่วนในการกำหนดว่า รายการในสื่อสาธารณะที่มีคุณภาพมีลักษณะอย่างไร นั่นหมายถึงระบุได้ชัดเจนว่ารายการในสื่อสาธารณะต้องมีคุณลักษณะอย่างไร ไม่ใช่แค่เพียงการนำเสนอรายการที่สื่อธุรกิจอื่นๆ ไม่ดำเนินการเท่านั้น แต่เป็นการผลิตรายการที่สื่อธุรกิจอื่นๆ ไม่เคยได้นึกถึงการสร้างสรรค์ผลงานเช่นนี้มาก่อนเลย

จะเห็นได้ว่าประสบการณ์สื่อสารณะของยูเนสโกเป็นมุมมองที่สังคมควรเรียนรู้ ทำความเข้าใจไปพร้อมๆ กับการก่อตั้งสื่อสารณะขึ้นในประเทศไทย เพื่อให้สื่อสารณะของไทย พลิกวิกฤติสื่อมวลชนไทยให้เป็นโอกาสสำหรับการปฏิรูปสังคมและการเมืองให้ได้เร็ววัน

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่ศึกษา คือ โครงสร้างโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS กับการมีส่วนร่วมของพลเมือง ผู้วิจัยได้นำมาสร้างกรอบแนวคิดในการศึกษา เพื่อทำการวิเคราะห์ สรุป นำเสนอผลวิจัย พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะต่อไป

2.9 กรอบแนวคิดในการวิจัย

โครงสร้างทางสังคมที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของภาคพลเมือง

ภาพที่ 2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ส่วนที่ห้า วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมระหว่างพลเมืองและโทรทัศน์
สาธารณะ Thai PBS

โดยมีการแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 รูปแบบคือ

รูปแบบที่หนึ่ง ศึกษาจากข้อมูลปฐมภูมิ โดยการสัมภาษณ์ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับกิจการ
โทรทัศน์สาธารณะทั้งในแง่ของ การบริหาร ร่วมก่อตั้ง ร่วมผลิต และในภาคของการใช้บริการ เพื่อ
ตอบโจทย์การวิจัยในหัวข้อ ปัจจัยโครงสร้างทางสังคมไทย โครงสร้างการดำเนินงานของโทรทัศน์
สาธารณะ Thai PBS และรูปแบบการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมและพลเมือง

รูปแบบที่สอง ศึกษาจากข้อมูลทุติภูมิ โดยมีขอบเขตการศึกษาโดยการวิจัยเอกสาร
(Documentary Research) เพื่อศึกษาถึงข้อมูลเกี่ยวกับ ปัจจัยโครงสร้างทางสังคมไทย จุดกำเนิด
ปรัชญาความเป็นโทรทัศน์สาธารณะ พัฒนาการและรูปแบบการดำเนินงานโทรทัศน์ในระบบ
อำนาจนิยม ทุนนิยม และสาธารณะทั้งในและต่างประเทศ รวมถึงที่มาของข้อบัญญัติทางกฎหมาย
จากแหล่งข้อมูลต่างๆ ได้แก่ หนังสือ บทความ เอกสารทางวิชาการ รายงานประจำปี งานวิจัยที่
เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต สำเนาเทปรายการ สดส่วนและผังรายการ อันเป็นข้อมูลเบื้องต้นที่
จะเป็นประโยชน์กับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

3.2 การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

มีวิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) การสัมภาษณ์เป็น
รายบุคคล (Face to face interview) การสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group) โดยพิจารณาถึงการเป็นตัว
แทนที่ดีของประชากรซึ่งประกอบด้วยผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับกิจการโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS
ทั้งในแง่ของการบริหาร ร่วมก่อตั้ง หรือในภาคของการใช้บริการ จำนวน 35 คน โดยมีเกณฑ์ในการ
กำหนดคุณสมบัติดังนี้

1. กลุ่มนักวิชาการ
2. กลุ่มผู้บริหารสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS
3. กลุ่มนักวิชาชีพสื่อ
4. กลุ่มองค์กรภาคประชาชนและองค์กรพัฒนาเอกชน
5. กรรมการสรรหาและผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนสื่อสาธารณะ
6. กลุ่มสมาชิกสภาผู้ชมผู้ฟังโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS

การสัมภาษณ์กลุ่มจำนวน 5 กลุ่ม ประกอบด้วย

1. กลุ่มเด็กและเยาวชน
2. กลุ่มผู้สูงอายุ
3. กลุ่มความหลากหลายทางเพศ
4. กลุ่มแรงงานในระบบและแรงงานนอกระบบ
5. กลุ่มคนจนเมือง

3.2.1 การคัดเลือกรายการในการวิเคราะห์เนื้อหาและตัวบท (Content Analysis / Textual Analysis)

การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) โดยใช้วิธีการจับสลากรายการ เพื่อทำการวิเคราะห์เนื้อหาและตัวบท โดยการพิจารณาจากรูปแบบรายการที่เปิดโอกาสให้พลเมือง กลุ่มต่างๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงออก หรือแสดงความคิดเห็นผ่านทางรายการในประเด็น สาธารณะอันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้คนส่วนใหญ่ในสังคม ทั้งในส่วนของรายการที่ผลิตจากทาง สถานีเอง และรายการที่ผลิตจากผู้ผลิตอิสระภายนอก จำนวน 4 รายการ ออกอากาศระหว่างเดือน ตุลาคม 2553 – มีนาคม 2554 รวมทั้งสิ้น 48 เทปรายการ ดังนี้

รายการที่ผลิตโดยสถานีประกอบด้วย

1. รายการเวทีสาธารณะ จำนวน 12 เทปรายการ
2. รายการส่วนภูมิภาค ที่วิจจอเนโอ จำนวน 12 เทปรายการ

รายการที่ผลิตโดยผู้ผลิตอิสระประกอบด้วย

1. รายการชุมชนต้นแบบประชาธิปไตย จำนวน 12 เทปรายการ
2. รายการอิฐก้อนแรก จำนวน 12 เทปรายการ

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการศึกษางานวิจัยเรื่อง “โครงสร้างโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS กับการมีส่วนร่วมของพลเมือง” ผู้วิจัยได้ใช้วิธีเก็บข้อมูลดังนี้

ขั้นแรก ทำการเก็บข้อมูลเอกสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พร้อมนำข้อมูลมาทำการ วิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) เพื่อให้ทราบถึงข้อบัญญัติทางกฎหมาย การทบทวน วรรณกรรม สร้างกรอบแนวคิดในการศึกษา และกำหนดแนวทางในการตั้งคำถาม

ขั้นที่สอง การเก็บรวบรวมโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและตัวบท (Content Analysis / Textual Analysis) ในแง่ของเนื้อหา สัตว์ส่วน และผังรายการ ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของ

พลเมือง อันจะสะท้อนถึงอุดมการณ์ของทางสถานีฯ ในการเปิดโอกาสให้พลเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะของโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS

ขั้นที่สาม การเก็บรวบรวมโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In - depth interview) ประกอบด้วย กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้บริหารสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS กลุ่มนักวิชาชีพสื่อ กลุ่มองค์กรภาคประชาชนและองค์กรพัฒนาเอกชน กรรมการสรรหาและผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนสื่อสาธารณะ กลุ่มสมาชิกสภาผู้ชมผู้ฟังโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS กลุ่มแฟนพันธุ์แท้ กลุ่มผู้ชมจากที่บ้าน รวมถึงการสัมภาษณ์กลุ่มจำนวน 5 กลุ่ม

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้รวบรวมทัศนะของกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ในรูปแบบการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) การสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group) โดยเบื้องต้นผู้วิจัยได้จัดทำจดหมายขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์พร้อมแนบแบบสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วยคำถามต่างๆที่ใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างล่วงหน้า ติดต่อนัดหมายทางโทรศัพท์ ทำการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล (Face to face interview) พร้อมกับถ่ายภาพและบันทึกเสียงในขณะสัมภาษณ์เพื่อนำมาถอดเทป โดยแยกเป็นหมวดหมู่ (Categorization) ภายใต้วลีข้อย่อยของปัญหานำวิจัย

3.5 กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษามาทำการวิเคราะห์ในเชิงคุณภาพ เริ่มตั้งแต่

3.5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัยทั้งหมด โดยผ่านกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. อ่านข้อมูลทั้งหมดอย่างละเอียด
2. นำข้อมูลจากการวิจัยเอกสารมาจัดระเบียบข้อมูลทั้งหมดเป็นหมวดหมู่

(Categorization) ตามหัวข้อย่อยของปัญหานำวิจัย

3. นำมาสรุปและจัดเรียงลำดับเนื้อหาในลักษณะของการเล่าเรื่องเรียงลำดับก่อนหลัง

เพื่อให้ง่ายต่อการติดตาม ลำดับความคิด ทำความเข้าใจเรื่องราว และสะดวกต่อการวิเคราะห์

3.5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัย คือ

1. เพื่อวิเคราะห์ถึงปัจจัยทางโครงสร้างของสังคมไทย ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของพลเมือง

2. เพื่อวิเคราะห์ถึงโครงสร้างการดำเนินงานของโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ที่ส่งผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมของพลเมือง

3. เพื่อวิเคราะห์ถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมและพลเมืองที่มีต่อโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS

4. เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมระหว่างพลเมืองและโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS

โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งหมดจากการสัมภาษณ์มาถอดเทป โดยผ่านกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. อ่านและประมวลข้อมูล (Data processing) ในเชิงคุณภาพโดยคัดเลือกเฉพาะประเด็นที่ตอบวัตถุประสงค์ และจัดระเบียบข้อมูลทั้งหมดเป็นหมวดหมู่ (Categorization) เพื่อความชัดเจนและสะดวกต่อการวิเคราะห์ โดยอิงจากวัตถุประสงค์และกรอบประเด็นคำถามที่กำหนดไว้เบื้องต้น เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัย

2. แสดงข้อมูล (Data display) โดยนำข้อความสัมภาษณ์มาแสดงเป็นหลักฐานประกอบในหมวดหรือข้อมูลที่จัดเรียงไว้ เพื่อให้เกิดความชัดเจน และเกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

3. นำมาสรุป วิเคราะห์ และอภิปรายผลข้อมูลการวิจัยทั้งหมด เพื่อสร้างบทสรุปโดยรวม

3.5.3 การวิเคราะห์เนื้อหาและตัวบท (Content Analysis/Textual Analysis) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในข้อที่ 3 - 4 คือ

ข้อ 3 เพื่อวิเคราะห์ถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS

ข้อ 4 เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมระหว่างพลเมืองและโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS

โดยผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์เนื้อหาและตัวบทจากสำเนาเทปรายการ รวมถึงผังและสัดส่วนของรายการ ที่เปิดโอกาสให้พลเมืองกลุ่มต่างๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงออก หรือแสดงความคิดเห็นผ่านทางรายการในประเด็นสาธารณะ อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้คนส่วนใหญ่ในสังคม โดยปลอดจากการแทรกแซงจากอำนาจรัฐ และอำนาจทุน อย่างกว้างขวาง ทัวถึง และเท่าเทียม ทั้งในส่วนของการผลิตจากทางสถานีเอง และรายการที่ผลิตจากผู้ผลิตอิสระภายนอก ว่ามีสัดส่วนในการเข้ามามีส่วนร่วมของพลเมืองในปริมาณที่มากน้อยแตกต่างกันอย่างไร รวมถึง

กระบวนการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะของภาคประชาสังคมผ่านพื้นที่ในรายการ และรูปแบบการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองที่ปรากฏทางหน้าจอน่าจะมีลักษณะ เช่นไร ทั้งนี้เพื่อจะสะท้อนถึงอุดมการณ์ของทางสถานีในการที่จะเปิดโอกาสให้พลเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะของโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ต่อไป

3.6 การอภิปรายผลและนำเสนอข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง โครงสร้างโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS กับการมีส่วนร่วมของพลเมือง ผู้วิจัยได้ทำการอภิปรายผลและนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของการบรรยาย หรือพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) โดยนำเสนอข้อมูลตามลำดับของปัญหาการวิจัย ดังนี้

1. ปัจจัยลักษณะใดในโครงสร้างของสังคมไทย ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของพลเมือง
2. โครงสร้างการดำเนินงานของโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ส่งผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมของพลเมือง อย่างไร
3. พลเมืองมีส่วนร่วมต่อโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ในรูปแบบใด
4. อะไรคือปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมระหว่างพลเมืองกับโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS

หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ในรูปแบบการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิเคราะห์เนื้อหาและตัวบท (Content Analysis / Textual Analysis) แล้ว ผู้วิจัยจะทำการรวบรวมข้อมูลเพื่อสรุปประเด็นความสำคัญ ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้จะเป็นการสำรวจตรวจสอบทั้งในส่วนของผู้ส่งสาร คือ สถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS และในฝั่งของผู้รับสาร คือ ภาคพลเมืองว่าจะมีคำตอบออกมาในลักษณะที่สอดคล้องหรือขัดแย้งกันหรือไม่อย่างไร ในประเด็นของโอกาสในการมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยจะนำมาอภิปรายผลร่วมกับหลักแนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการในการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS รวมถึงปัญหาและอุปสรรคต่างๆที่อาจจะเกิดขึ้น โดยใช้วิธีนำเสนอด้วยการบรรยายหรือพรรณนา (Descriptive analysis) ถึงผลของการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมทั้งจัดทำเป็นข้อเสนอแนะต่อไป

การนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยทำการนำเสนอผลการวิจัยเรื่อง โครงสร้างโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ก็กับการมีส่วนร่วมของพลเมือง ในครั้งนี้ โดยแยกผลการวิจัยตามบทต่างๆ ดังต่อไปนี้

บทที่ 4 โครงสร้างสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS

บทที่ 5 บทบาทและรูปแบบการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมและพลเมือง

บทที่ 6 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทที่ 4

โครงสร้างสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS

เนื้อหาในบทที่ 4 สามารถอธิบายผ่านปรากฏการณ์และเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการกำเนิดสื่อวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ในประเทศไทย ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อจุดกำเนิด พัฒนาการทางโครงสร้าง รูปแบบและทิศทางสื่อโทรทัศน์สาธารณะแห่งแรกของประเทศไทย ดังนี้

4.1 พัฒนาการของสื่อวิทยุโทรทัศน์ในประเทศไทย

นับเนื่องจากที่ประเทศไทยมีการส่งกระจายเสียงวิทยุครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2473 จากแนวคิดและการทดลองของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ต่อมาในปี พ.ศ. 2475 ได้มีการติดต่อกับบริษัทวิทยุในประเทศสหรัฐอเมริกาให้เข้ามาทดลองการส่งและรับสัญญาณวิทยุโทรทัศน์ในประเทศไทย แต่ยังไม่ทันที่ระบบวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์จะทันได้เติบโต ได้เกิดเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 โดยคณะราษฎรฝ่ายอำนาจนิยมบางส่วนได้สถาปนาความเข้มแข็งของทหารขึ้นมาปกครองประเทศเรื่อยมา เรื่องนี้จึงระงับไปและไม่มีความเคลื่อนไหวอีกเป็นเวลาถึง 20 ปี (เกริกเกียรติ พันธุ์พิพัฒน์ และปนัดดา ธนสถิต : วิวัฒนาการสื่อมวลชนไทย) จากวันนั้นจนถึงปี พ.ศ. 2493 แนวคิดนี้จึงกลับมาอีกครั้งจากการคำริของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ด้วยความสนใจในเทคโนโลยีใหม่และมองเห็นประโยชน์ในการที่จะนำเอาโทรทัศน์มาใช้เป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์และให้การศึกษาแก่ประชาชน โดยทางอ้อม แม้จะมีเสียงคัดค้านจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายค้านหนังสือพิมพ์ และประชาชนในยุคนั้นว่าไม่สมควรจัดตั้งวิทยุโทรภาพขึ้น เพราะไม่ควรใช้งบประมาณแผ่นดินโดยไม่จำเป็น เป็นการนำเงินภาษีของราษฎรไปอุดหนุนความบันเทิงให้กับคนส่วนน้อย การจัดตั้งเป็นไปเพราะความต้องการของผู้นำทางการเมืองที่มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นสื่อโฆษณาชวนเชื่อให้กับรัฐ จนทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนการจัดรูปแบบองค์กร จากการดำเนินการของกรมประชาสัมพันธ์มาเป็นการจัดตั้ง บริษัท จำกัด และให้รัฐบาลถือหุ้นในรูปแบบที่คล้ายกับนายทุนข้าราชการในสมัยก่อน โดยชื่อว่า บริษัทไทยโทรทัศน์ จำกัด ด้วยทุนจดทะเบียน 20 ล้านบาท (สินีทธิ์ สิทธิรักษ์, 2535, น. 56-66, น. 78-84) หลังจากใช้เวลาเตรียมการอยู่ 3 ปีเศษ สถานีไทยทีวีช่อง 4 บางขุนพรหมจึงได้ออกอากาศไปสู่ผู้ชมเป็นครั้งแรกในวันชาติ คือ วันที่ 24 มิถุนายน

พ.ศ. 2498 นับเป็นสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งแรกของประเทศไทย และเริ่มเข้าสู่ยุคที่สื่อมวลชนตกอยู่ในโครงสร้างอำนาจรัฐแบบพ่อขุนหรือพ่อเป็นใหญ่ (paternalism) นับแต่นั้นเป็นต้นมา

จากนั้นปลายปี พ.ศ. 2500 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำการยึดอำนาจการปกครองจากจอมพล ป.พิบูลสงคราม และได้มีการเร่งรัดให้มีการขยายเครือข่ายวิทยุและโทรทัศน์ของกรมประชาสัมพันธ์ โดยมีแผนสร้างศูนย์ประชาสัมพันธ์เขตในภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้ สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7 (ช่อง 5 ในปัจจุบัน) จึงเป็นสถานีแห่งที่สองที่ตั้งขึ้นในประเทศไทย ขึ้นอยู่กับกรมการสื่อสารทหารบก และถือว่าเป็นสถานีวิทยุโทรทัศน์ที่เป็นของส่วนราชการ โดยตรงเป็นแห่งแรก ออกอากาศเมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2501 ตรงกับวันกองทัพบก มีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งสถานีฯ ให้แตกต่างจากสถานีวิทยุโทรทัศน์ของบริษัท ไทยโทรทัศน์ จำกัด กล่าวคือ เป็นสถานีโทรทัศน์ของทหารซึ่งมีความมุ่งหมายเพื่อการทหารเป็นหลัก รัฐบาลที่นำโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้เข้าควบคุมการดำเนินการของสถานีโทรทัศน์ไทยทีวี ช่อง 4 บางขุนพรหม และสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง 7

จึงนับได้ว่าเป็นการเคลื่อนเข้าสู่ยุคของสื่อโทรทัศน์ที่ถูกใช้เป็นกระบอกเสียงของรัฐบาลทหารตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา และเป็นที่มาของสาเหตุที่สื่อวิทยุโทรทัศน์ในประเทศไทยได้ตกอยู่ในการควบคุมผูกขาดภายใต้โครงสร้างของระบบอำนาจนิยมที่รัฐบาลทหารผูกขาดความเป็นเจ้าของแต่เพียงผู้เดียว หลังจากนั้นกระทรวงมหาดไทยได้เปลี่ยนผ่านเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยแบบเศรษฐกิจเสรีที่เปิดโอกาสให้เอกชนได้เข้ามารับสัมปทานเพื่อดำเนินการทางธุรกิจในปี พ.ศ. 2501 สมัยของจอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร ได้มีการเปิดให้เอกชนเข้ารับสัมปทานจากภาครัฐไปดำเนินการ โดยบริษัทกรุงเทพวิทยุโทรทัศน์ จำกัด เป็นผู้ที่ได้รับสัมปทานจากกองทัพบก ดำเนินกิจการสถานีโทรทัศน์ ช่อง 7 สี และต่อมาในปี พ.ศ. 2513 บริษัทบางกอกเอ็นเตอร์เทนเมนท์ จำกัด ได้รับสัมปทานจากบริษัท ไทยโทรทัศน์ จำกัด ของกรมประชาสัมพันธ์ ดำเนินกิจการสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 และเมื่อถึงปี พ.ศ. 2520 สมัยนายกรัฐมนตรีธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้มีมติให้จัดตั้งองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทยขึ้น โดยให้โอนทรัพย์สินและกิจการที่เป็นของบริษัท ไทยโทรทัศน์ จำกัด ทั้งหมดไปเป็นขององค์การสื่อสารมวลชน และมีมติยุบเลิกบริษัทไทยโทรทัศน์จำกัดไปในตัวด้วย เนื่องจากมีการโอนกิจการต่างให้ไปขึ้นอยู่กับองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย จึงทำให้สถานีโทรทัศน์ช่อง 3 ถูกโอนตามไปด้วย

จากลักษณะการสัมปทานของภาคเอกชนดังกล่าวที่ปรากฏในข้างต้นนั้น หน่วยราชการผู้ถือกรรมสิทธิ์ในการเป็นเจ้าของสถานีโทรทัศน์ส่วนใหญ่ได้ให้อภิสิทธิ์กับกลุ่มทุนขนาดใหญ่ในระบบอุปถัมภ์ โดยมีการดำเนินการโดยลับ ปกปิด และขาดความโปร่งใสในการตรวจสอบจากประชาชน รวมทั้งขาดระบบการติดตามตรวจสอบกำกับกับการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ สื่อ

วิทยุโทรทัศน์ได้กลายเป็นสื่อเพื่อตอบสนองกลไกทางตลาดและผลประโยชน์ทางธุรกิจ ซึ่งในเชิงนิติบัญญัติเป็นของรัฐ แต่ในเชิงพฤตินัยกลับเป็นของธุรกิจเอกชนแทบทั้งสิ้น ประชาชนต้องตกอยู่ในสภาพ “เค้ามืออะไรให้คูก็ต้องการ เขามืออะไรให้ฟังก็ต้องฟัง” และไม่มีสิทธิในการเข้าถึงหรือสิทธิในการสื่อสาร ผ่านสื่อมาเป็นระยะเวลายาวนาน (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2541)

จากการที่รูปแบบในการบริหารจัดการสื่อวิทยุโทรทัศน์อยู่ภายใต้ระบบอำนาจและผลประโยชน์มาจนฝังรากลึก ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าในกระบวนการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองเพื่อพัฒนาไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยในสังคม เราจะไม่เคยเห็นสื่อวิทยุโทรทัศน์เข้าร่วมเวทีประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยหรือเปลี่ยนแปลงเรื่องความถูกต้องเป็นธรรมในสังคมเลย ตรงกันข้ามสื่อวิทยุโทรทัศน์กลับถูกใช้ให้เป็นเครื่องมือของฝ่ายอำนาจนิยม ปิดหู ปิดตา ปิดปาก ประชาชนตลอดมา ตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 หรือ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ที่สื่อถูกใช้เป็นสงครามแย่งชิงมวลชน โดยที่ฝ่ายรัฐควบคุมสถานีวิทยุโทรทัศน์ไว้ได้ทั้งหมดด้วยการให้ข้อมูลป้ายสีกลุ่มนักศึกษา ทำให้ฝ่ายที่คิดต่างจากรัฐต้องหันไปหาอีกแนวทางและใช้วิทยุได้คืนเป็นยุทธวิธีในการแย่งชิงมวลชนกับรัฐ สุดท้ายฝ่ายนักศึกษาซึ่งเสียเปรียบทางด้านการใช้สื่อสารมวลชนก็ต้องตกเป็นฝ่ายตั้งรับและพ่ายแพ้ไปในที่สุด

จนกระทั่งในช่วงปี พ.ศ. 2520 ที่การเมืองเริ่มผ่อนคลายและธุรกิจการสื่อสารเริ่มขยายตัวมากขึ้นโดยมีภาคเอกชนเข้าร่วมผลิตรายการ ก็ไม่ได้หมายความว่าสิทธิเสรีภาพในการรับรู้หรือสื่อสารผ่านสื่อวิทยุโทรทัศน์จะมีมากขึ้น ในทางตรงกันข้ามเสรีภาพในการสนับสนุนลัทธิบริโภคนิยมหรือการก้าวไปสู่ความทันสมัยกลับเปิดกว้างขึ้น กลุ่มประชาชนที่มีปัญหาหรือมีแนวทางที่แตกต่างจากแนวนโยบายหลักของรัฐที่มุ่งไปสู่การทำประเทศให้เป็นอุตสาหกรรม ไม่มีโอกาสที่จะได้ใช้ช่องทางในการสื่อสารกับสังคม เช่น กลุ่มผู้ใช้แรงงาน กลุ่มเกษตรกร องค์กรพัฒนาเอกชน ชุมชน เป็นต้น รัฐและกลุ่มธุรกิจได้ใช้สื่อที่มีอยู่ในมือสร้างวาทกรรมกระแสหลักโฆษณาชวนเชื่อให้สังคมไทยก้าวเดินไปในทิศทางทุนนิยมเสรี โดยมีคำว่าการพัฒนาเป็นเครื่องมือ เช่น การส่งเสริมอุตสาหกรรม การพัฒนาการท่องเที่ยว การแสวงหาแหล่งพลังงานไฟฟ้า การสร้างเขื่อน การทำชนบทให้กลายเป็นเมือง เป็นต้น กล่าวได้ว่ารัฐได้ใช้สื่อเป็นเครื่องมือครอบงำความคิดทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ หรือแม้แต่วัฒนธรรมของคนไทยให้ก้าวเดินไปในทิศทางเดียวและไม่มีที่ว่างสำหรับความแตกต่างหลากหลาย เนื้อหาสาระที่เน้นเอาแต่ความสะอาด ความบันเทิง และเรตติ้ง โดยคำนึงถึงความรับผิดชอบและบทบาทหน้าที่ที่ควรจะเป็นต่อสังคมน้อยเกินไป ความจริงเช่นนี้ก่อตัวในสังคมไทยเรื่อยมา จนเป็นกระแสวิพากษ์วิจารณ์ว่าถึงเวลาแล้วที่สื่อวิทยุโทรทัศน์จะต้องได้รับการปฏิรูปปรับปรุงให้ดีขึ้น

จวบจนกระทั่งเหตุการณ์เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 ที่คนไทยต้องปะทะกันอีกครั้งในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ในครั้งนั้นสื่อวิทยุโทรทัศน์ตกเป็นจำเลยของสังคมอย่างชัดเจน เพราะถูกใช้เป็นเครื่องมือของเผด็จการทหารในการบิดเบือนข้อเท็จจริงอย่างมาก ทำให้ประชาชนต้องออกจากบ้านมาดูเหตุการณ์จริงด้วยตัวเองที่ถนนราชดำเนิน ครั้งนั้นเป็นครั้งสำคัญที่กระแสการตื่นตัวเรียกร้องให้มีการปฏิรูปสื่อเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ทั้งจากนักวิชาการ สื่อมวลชน และองค์กรพัฒนาเอกชน ทำให้รัฐบาลซึ่งมีนายอานันท์ ปันยารชุน ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ต้องมีการตั้งคณะกรรมการปรับปรุงสื่อของรัฐขึ้นมาทำหน้าที่ปฏิรูปสื่อ แต่แทนที่รัฐบาลนายอานันท์จะทำการปฏิรูประบบกรรมสิทธิ์สื่อทั้งระบบ กลับกลายเป็นการอนุมัติให้มีสถานีโทรทัศน์ช่องใหม่ ภายใต้เงื่อนไขการประมูลแข่งขันได้รับสัมปทานแบบใครให้ค่าตอบแทนรัฐมากที่สุดได้ไปจนกลายมาเป็นที่มาของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี อันนำไปสู่การเข้ามาครอบงำสื่อสารมวลชนจากรูทิจโทรคมนาคมในที่สุด

ถึงแม้รัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ในครั้งนั้นจะไม่ได้ทำการปฏิรูปสื่อทั้งระบบดังที่คณะกรรมการปรับปรุงสื่อของรัฐนำเสนอ แต่หลังเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 ก็เป็นโอกาสอันดีสำหรับกระแสการปฏิรูปการเมือง อันนำไปสู่การร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่โดยสภาร่างรัฐธรรมนูญ จึงทำให้ความคิด ความรู้ของนักวิชาการและความต้องการของสังคม ตกผลึกเป็นแนวคิดการปฏิรูปสื่อวิทยุโทรทัศน์ที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2540 ซึ่งมีการเขียนไว้ถึงการปฏิรูปสื่อในมาตรา 39-41 โดยเฉพาะมาตรา 40 ที่ว่าด้วย “คลื่นความถี่เป็นทรัพยากรสาธารณะ” ที่ควรจะมีองค์กรอิสระในการจัดสรรคลื่นความถี่ ทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ใหม่ให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะอย่างแท้จริง เพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชน นับว่าเป็นการพลิกโฉมสื่อวิทยุและโทรทัศน์ไทยให้มีสิทธิเสรีภาพในการแสวงหาและนำเสนอข่าวสารมากยิ่งขึ้น เจตนารมณ์ตามบทบัญญัติจึงมุ่งประเด็นไปที่ประโยชน์สาธารณะและการให้บริการสาธารณะเป็นหลัก แต่เนื่องจากที่ผ่านมาการดำเนินงานด้านวิทยุโทรทัศน์ของประเทศไทยไม่เคยมุ่งเน้นที่การบริการสาธารณะมาก่อน ดังนั้นภารกิจหลักประการหนึ่งในการปฏิรูปสื่อที่เห็นเป็นรูปธรรมที่สุดก็คือการจัดตั้ง สถานีวิทยุโทรทัศน์สาธารณะ (Public service broadcasting : PSB) ที่ให้ความหวังกับคนไทยว่า ถึงเวลาแล้วที่ต้องสังคายนาสื่อวิทยุโทรทัศน์ของรัฐให้มีความเป็นอิสระจากอำนาจรัฐและทุนเสียที เพราะที่มาของมาตรา 40 เกิดจากผลพวงของการต่อสู้ขององค์กรภาคประชาชนและการแสวงหาองค์ความรู้ของนักวิชาการ ทำให้นำไปสู่บทบัญญัติในมาตรา 40 ที่มีใจความสำคัญคือ

1. การต้องเปลี่ยนฐานคิดใหม่จากเดิมที่มองว่าสื่อเป็นของรัฐ แต่แท้จริงแล้วสื่อมันต้องเป็นทรัพยากรส่วนรวมของชาติที่ต้องใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะ

2. ต้องมีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระมาทำหน้าที่จัดสรรและกำกับดูแล ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

3. การจัดสรรและกำกับดูแลต้องคำนึงถึงเรื่องการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่นๆ ตามที่กฎหมายบัญญัติ และต้องสร้างกติกากการแข่งขันอย่างเสรีและเป็นธรรม (สุภิญญา กลางณรงค์, 2540)

โดยหลักการแล้วทุกภาคส่วนเห็นพ้องว่า ถึงเวลาแล้วที่สังคมไทยจะต้องมีสถานีโทรทัศน์สาธารณะ เพราะถือว่าเป็นปัจจัยแห่งโอกาสที่เปิดกว้างของประเทศในเวลานั้น แต่ตลอดเวลาที่ผ่านมา แม้ว่าจะมีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแล้ว แต่ในทางปฏิบัติกลับไม่อาจผลักดันให้เกิดโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาสาระเช่นนั้นได้ เพราะรัฐบาลไม่ใส่ใจในการเร่งรัดให้เกิดกลไกตามมาตรา 40 เกิดการคิดขัดสารพัดปัญหา ทั้งในแง่กฎหมาย ผลประโยชน์ทางการเมือง วิธีคิดของผู้มีอำนาจ ระบบสื่อวิทยุโทรทัศน์ของไทยจึงยังคงย่ำอยู่กับที่ อันสะท้อนภาพปัญหาเชิงโครงสร้างที่ระบบสื่อวิทยุโทรทัศน์ยังถูกยึดกุมโดยสื่อของรัฐและสื่อพาณิชย์อย่างเหนียวแน่น รวมทั้งความไม่จริงใจในการปฏิรูปสื่อของรัฐบาล สิ่งที่ภาคประชาชนเรียกร้องจนได้มาจึงมีอันให้หยุดนิ่งอยู่เพียงแค่นี้ในตัวหนังสือเท่านั้น

แต่กระนั้นก็ตามได้มีการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมในนามคณะทำงานติดตามมาตรา 40 ซึ่งประกอบด้วย มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม คณะกรรมการณรงค์เพื่อประชาธิปไตย สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน กลุ่มเพื่อนประชาชน เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรประชาชน ทำหน้าที่ในการติดตามทวงถามความโปร่งใสของภาครัฐในการดำเนินการ การต่อสู้ทางความคิดที่แตกต่างระหว่างภาคประชาชนกับภาครัฐและภาคธุรกิจ เกิดขึ้นอย่างเข้มข้นบนความเชื่อที่แตกต่างระหว่างแนวคิดเรื่องสิทธิของประชาชน โดยองค์กรพัฒนาเอกชน กับแนวคิดที่อ้างเรื่องตลาดแข่งขันเสรีของภาคธุรกิจ และแนวทางของรัฐที่ยังเชื่ออำนาจนิยมบางส่วนผสมกับแนวคิดทุนนิยมเสรี แต่ต้องอยู่ในกำกับของคำว่า “ความมั่นคงแห่งชาติ”

ต่อมาได้เกิดจุดเปลี่ยนครั้งใหญ่สำหรับประเทศไทย เมื่อมาตรา 40 ที่ระบุถึงสิทธิของประชาชนในการสื่อสารเป็นเจ้าของสื่อได้ถูกยกเลิกไปพร้อมกับรัฐธรรมนูญปี 2540 จากการรัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 สื่อวิทยุโทรทัศน์ตกอยู่ภายใต้การปกครองที่มาจากการใช้กำลังทหารภายใต้การนำของ พล.อ.สนธิ บุญยรัตกลิน จากเหตุการณ์ครั้งนั้นถึงแม้รัฐธรรมนูญปี 2540 ที่ระบุถึงสิทธิของประชาชนในการสื่อสารและเป็นเจ้าของสื่อจะ ได้ถูกยกเลิกไปแล้ว แต่ในหลักการแล้วคลื่นความถี่ก็ยังคงเป็นทรัพยากรของชาติและประชาชนทุกคนอยู่เช่นเดิม ดังนั้นเจตนารมณ์ในการปฏิรูปสื่อของประชาชนจึงยังคงอยู่ หลังจากเหตุการณ์รัฐประหารบริบททางการเมืองได้จุดกระแสโทรทัศน์สาธารณะให้กลับมาร้อนแรงอีกครั้ง หากกล่าวให้ชัดเจนลงไปคงไม่

พันธกรณีของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ซึ่งภายหลังถูกกลุ่มชินคอร์ปฯ เข้ามาถือหุ้นใหญ่และตกทอดไปสู่กองทุนเทมาเส็กของสิงคโปร์ตามลำดับ ถูกทวงคืนสัมปทานจากสำนักปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เจ้าของคลื่นความถี่ จากการที่ได้ทำการแก้ไขสัญญาเพื่อลดค่าสัมปทานรายปีและเพิ่มสัดส่วนรายการบันเทิงให้มากขึ้น ศาลปกครองสูงสุดพิพากษาเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2549 ว่าการกระทำในลักษณะดังกล่าวมีผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะ และเป็นการแก้ไขสัญญาสัมปทานของรัฐ บริษัท ไอทีวี จำกัด (มหาชน) ต้องรับผิดชอบ ส่งผลให้สำนักนายกรัฐมนตรีเรียกร้องให้ไอทีวีชำระค่าสัมปทานที่ค้างอยู่ทั้งสิ้น 2,210 ล้านบาทพร้อมดอกเบี้ย 15% และให้ชำระค่าปรับกรณีทำผิดสัญญาเรื่องผังรายการอีก 97,760 ล้านบาท รวมเป็นกว่า 1 แสนล้านบาท ภายในวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2550 เป็นเหตุให้เครือชินคอร์ป ผู้ถือหุ้นใหญ่ในไอทีวีไม่สามารถชำระเงินค่าปรับได้ และขอมปล่อยให้ผู้ถือคลื่นสัมปทานคืนให้กับรัฐ จึงทำให้สถานีโทรทัศน์ช่องดังกล่าวกลายเป็นสื่อที่หน่วยงานของรัฐมีกรรมสิทธิ์เป็นเจ้าของ โดยสมบูรณ์ ส่งผลให้นักวิชาการและนักวิชาชีพสายสื่อสารมวลชน พร้อมทั้งองค์กรภาคประชาชน ต่างตระหนักถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากประเด็นดังกล่าว จึงเรียกร้องให้รัฐบาลภายใต้การนำของ พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ ในขณะนั้น ดำเนินการปฏิรูปสื่ออย่างจริงจัง โดยเน้นความเป็นอิสระจากการเมืองและกลุ่มทุน เพื่อให้สามารถตั้งมั่นบน “ประโยชน์สุขของสาธารณะ” ได้อย่างแท้จริง ภายใต้หลักคิด มีความเท่าเทียม เป็นธรรม และทั่วถึง สนับสนุนสื่อที่หลากหลาย เน้นประโยชน์สาธารณะมากกว่าประโยชน์ทางการค้า โดยรูปธรรมของข้อเสนอมีสาระสำคัญ อาทิ เช่น รัฐต้องจัดให้มีวิทยุและโทรทัศน์บริการสาธารณะ รัฐต้องมีหลักประกันที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ไม่ใช่เป้าหมายหลักของธุรกิจสื่อเชิงพาณิชย์ เช่น เด็ก เยาวชน คนพิการ ชนกลุ่มน้อย ผู้ด้อยโอกาส ฯลฯ เข้าถึงช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายในทุกระดับ ทั้งในระดับชุมชนท้องถิ่น จังหวัด และระดับชาติ รวมถึงการดำเนินงานสื่อเพื่อบริการสาธารณะของภาครัฐและสื่อภาคธุรกิจเอกชน รัฐต้องกำหนดสัดส่วนเนื้อหารายการสาระและบันเทิง รวมทั้งต้องเปิดพื้นที่ให้ภาคประชาชนเข้าไปใช้เพื่อสื่อสาร บอกเล่าปัญหา และความต้องการของกลุ่มคนต่างๆ อย่างหลากหลาย ทั่วถึง และเท่าเทียม

นอกจากนี้ชุมชนท้องถิ่นต้องมีสิทธิเป็นเจ้าของสื่อ เพื่อประโยชน์สาธารณะของชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ โดยประชาชนในฐานะเจ้าของทรัพยากรและผู้บริโภคสื่อ ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดและตัดสินใจนโยบายที่เกี่ยวกับสื่อ รวมถึงการมีส่วนร่วมในการจัดสรรคลื่นความถี่ กำหนดเนื้อหา ช่วงเวลา รายการที่สอดคล้องกับความจำเป็นและความต้องการของกลุ่มคนที่แตกต่างกันหลากหลายในสังคมอย่างเพียงพอ ซึ่งเหล่านี้จะเป็นกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสื่อสาร ร่วมคิดร่วมทำ บนเป้าหมายสถานภาพของสื่อภาคประชาชนกับรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ อันเป็นที่มาของบทบาทผู้ดูแลเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนภายใต้

รัฐธรรมนูญปี 2550 จึงเป็นการถือกำเนิดขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (Thai Public Broadcasting Service) หรือ ส.ส.ท. ในฐานะองค์การสื่อสาธารณะที่ไม่แสวงผลกำไรแห่งแรกของประเทศไทย ซึ่งถือกำเนิดขึ้นมาท่ามกลางกระแสเรียกร้องถึงสิทธิเสรีภาพในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอย่างกว้างขวาง ทัวถึง และเท่าเทียม การมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะของภาคพลเมืองที่ปลอดจากการแทรกแซงจากอำนาจรัฐและอำนาจทุนดังที่เคยมีมาในอดีต ภายใต้ชื่อ “โทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS” เมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2551 ซึ่งความเป็นอิสระและความเป็นสาธารณะของ Thai PBS ได้รับการรองรับภายใต้ พ.ร.บ.องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย โดยมีคณะกรรมการนโยบายที่ผ่านการสรรหาโดยกระบวนการที่เป็นอิสระและโปร่งใสเป็นผู้กำหนดนโยบาย ควบคุมการดำเนินงานของผู้อำนวยการและคณะกรรมการบริหารองค์การฯ

จากข้อมูลในข้างต้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ในอดีตก่อนที่จะมีแนวคิดโทรทัศน์สาธารณะสื่อโทรทัศน์ในประเทศไทยแบ่งลักษณะและการดำเนินงานตามโครงสร้างความเป็นเจ้าของได้ 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ

1. รัฐเป็นเจ้าของและดำเนินงานเอง ได้แก่ สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 สถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสี ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. และสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5
2. รัฐเป็นเจ้าของแต่ให้เอกชนดำเนินการ ได้แก่ สถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 อ.ส.ม.ท. ซึ่งได้รับสัมปทานจาก อ.ส.ม.ท. สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 ได้รับสัมปทานจากกองทัพบก สถานีวิทยุโทรทัศน์ไอทีวี ได้รับสัมปทานจากสำนักนายกรัฐมนตรี และโทรทัศน์ระบบบอกรับสมาชิก True ซึ่งได้รับสัมปทานจาก อ.ส.ม.ท.

ลักษณะของกิจการโทรทัศน์ในประเทศไทยสามารถสรุปตามประเภทของการประกอบกิจการได้เป็นกลุ่มหลักๆ ดังแสดงในตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 รูปแบบและโครงสร้างการดำเนินงานของสถานีโทรทัศน์ในประเทศไทย

สถานี	การบริหาร จัดการ	เจ้าของ / ผู้ถือหุ้นหลัก	บริษัทในเครือ/เครือข่ายบริษัทที่ เกี่ยวข้อง (ตัวเลขในวงเล็บเป็นสัดส่วน การถือครองหุ้นของบริษัทแม่)	หมายเหตุ
ช่อง 3	บริษัท บางกอก เอ็น เตอร์เทน मेंต์ จำกัด	1. บริษัท บีอีซี เวิร์ด จำกัด (มหาชน) 1.1 บางกอกเอ็นเตอร์เทน मेंต์ 1. ประวิทย์ มาลีนนท์ (11.42%) 2. รัตนา มาลีนนท์ (7.85%) 3. อัมพร มาลีนนท์ (7.86%) 4. ประชุม มาลีนนท์ (7.86%) 5. ประสาร มาลีนนท์ (7.86%) 6. นิภา มาลีนนท์ (5.86%) 7. เทรซีแอนน์ มาลี นนท์ (3.93%) 8. แคทลีน มาลีนนท์ (3.93%) * เฉพาะตระกูลมาลีนนท์ (56.58%)	1. บีอีซี เวิร์ด จำกัด (มหาชน) 1.1 บางกอกเอ็นเตอร์เทนमेंต์ (99.99%) 1.2 บีอีซี เทโร เอ็นเตอร์เทนमेंต์ (59.99%) 1. BEC-TERO (Yangon) Company Limited (99.8%) 2. ไทยทิกเก็ตมาสเตอร์.คอม (59.99%) 3. บริษัท โซนี่ มิวสิค เทโร เอ็นเตอร์เทนเมนท์ (40%) 1.3 ยูแอนดีไอ คอร์ปอเรชั่น (99.99%) 1.4 บางกอกเคเบิลเทเลวิชั่น ซิส เท็มส์ (99.99%) 1.5 แซทเทลไลท์บรอดคาสติ้งซิส เทม (99.99%) 1.6 บางกอกแซทเทลไลท์แอนด์ เทเลคอมมูนิเคชั่น (99.99%) 1.7 รังสิโรดมวีนิช (99.99%) 1.8 นิวเวิลด์โปรดักชั่น (99.99%) 1.9 อริยะวิวัฒน์ (99.99%) 1.10 บีอีซี อินเทอร์เน็ต เนตคิสทริบิวชั่น (99.99%) 1. ทีวีบี ตรี เน็ตเวิร์ค (59.99%)	

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

สถานี	การบริหาร จัดการ	เจ้าของ / ผู้ถือหุ้นหลัก	บริษัทแม่หรือ/หรือขายบริษัทที่ เกี่ยวข้อง (ตัวเลข ในวงเล็บเป็นสัดส่วน การถือครองหุ้นของบริษัทแม่)	หมายเหตุ
			1.11 สำนักข่าวบีบีซี (99.99%) 1.12 บีบีซี สตูดิโอ (99.99%) 1.13 ทรีมีเดีย (99.99%) 1.14 บีบีซี มัลติมีเดีย (99.99%) 1.15 บีบีซีไอ คอร์ปอเรชั่น (99.99%) 1.16 บีบีซี ไอที โซลูชั่น (99.99%) 1.17 บีบีซี แอสเซท (99.99%) 1.18 ซีวีดี อินเตอร์เนชันแนล (20%) บริษัทที่เกี่ยวข้อง (มีการทำธุรกรรม ร่วมกัน และมีผู้ถือหุ้น/กรรมการ ร่วมกัน) 1. ไอทีซี อินฟอร์เมชัน เทคโนโลยี (N.A.) 2. อินโฟ แปซิฟิก คอร์ปอเรชั่น (N.A.) 3. อินโฟบิช (N.A.) *ข้อมูลจากรายงานประจำปี 2545	
ช่อง 5	กองทัพบก	กองทัพบก	1. สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 (ททบ. 5) ดำเนินการผลิตรายการเองและให้เช่า เวลาออกอากาศ 1.1 บริษัท ททบ. 5 จำกัด 1. ททบ. 5 มาร์เก็ตติ้ง (100%) ททบ. 5 โปรดักชั่น แอนด์เอ็นเตอร์ เทนเมนท์ (100%) 2. ททบ. 5 เริดิโอ (100%) 3. ททบ. 5 พับลิชซิ่ง (100%)	

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

สถานี	การบริหารจัดการ	เจ้าของ / ผู้ถือหุ้นหลัก	บริษัทในเครือ/เครือข่าย/บริษัทที่เกี่ยวข้อง (ตัวเลขในวงเล็บเป็นสัดส่วนการถือครองหุ้นของบริษัทแม่)	หมายเหตุ
ช่อง 7	บริษัท กรุงเทพ โทรทัศน์และ วิทยุ จำกัด	บริษัทกรุงเทพโทรทัศน์และวิทยุ จำกัด 1. ซีเคเอส โฮลดิ้ง (26.23%) 2. นางศศิธร รัตนรักษ์ (20.33%) 3. นางสุรางค์ เปรมปรีดิ์ (18.03%) 4. นางสาวสุทธิดา รัตนรักษ์ (8.03%) 5. ชนม์ชนก เทียนประภาส (4.92%) 6. บริษัท รัตนรักษ์ จำกัด (4.43%) 7. กระทรวงการคลัง (4.10%) 8. ร้อยเอกหญิงสุมิตรา จารุ เสถียร (4.00%) 9. บริษัท ทูนมหาลาก จำกัด (2.67%) 10. นายไพโรจน์ เปรมปรีดิ์ (2.43%)	บริษัทกรุงเทพโทรทัศน์และวิทยุ จำกัด ดำเนินการผลิตรายการเองและให้ เช่าเวลาออกอากาศ โดยมีบริษัทย่อย ที่เกี่ยวข้อง เช่น 1. บีบีทีวี โปรดักชั่น (N.A.) 2. บีบีทีวี แชลเทลวิชั่น (N.A.) 3. บีบีทีวี มาร์เก็ตติ้ง (N.A.) 4. บีบีทีวี แอทเช็จแมนเนจเม้นท์ (N.A.) 5. บีบีทีวี อีควิตี้ (N.A.)	

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

สถานี	การบริหารจัดการ	เจ้าของ / ผู้ถือหุ้นหลัก	บริษัทในเครือ/เครือข่าย/บริษัทที่เกี่ยวข้อง (ตัวเลขในวงเล็บเป็นสัดส่วนการถือครองหุ้นของบริษัทแม่)	หมายเหตุ
ช่อง 9	อ.ส.ม.ท.	อ.ส.ม.ท.	สถานีโทรทัศน์ ช่อง 9 (อ.ส.ม.ท.) ดำเนินการผลิตรายการเองและให้เช่าเวลาออกอากาศ โดย อ.ส.ม.ท. มีส่วนงานสถานีโทรทัศน์ควบคุมดูแลฝ่ายผลิตและฝ่ายออกอากาศรายการ	
ช่อง ITV	บริษัท ไอทีวี จำกัด (มหาชน)	บริษัท ไอทีวี จำกัด (มหาชน) 1. บริษัท ชิน คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) (55.53%) 2. ธนาคารไทยพาณิชย์ (13.64%) 3. บริษัท ทูลดาวน์ จำกัด (0.99%) 4. นายกมล เอี้ยวศิริกุล (0.84%) 5. HSBC (Singapore) Nominee PTE LTD (0.78) 6. ประยูทธ มหากิจศิริ (0.56%)	ชิน คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) 1. ไอทีวี (55.53%) ดำเนินการผลิต รายการเองและให้เช่าเวลาออกอากาศ 2. ชิน เซกเทคโลยี (51.53%) 2.1 ซี เอส คอมมิวนิเคชั่นส์ (99.49%) 2.2 ชินบรอดแบนด์ (99.99%) 3. เอส ซี แมทซ์บ็อกซ์ (74.97%) 4. เอดี เวนเจอร์ (90.91%) 4.1 ชินนี่ คอทคอม (60%) 4.2 โซดาแม็กซ์ คอร์ป (68.49%) 4.3 เอเบิลออนคอทคอม (64%) 5. แอดวานซ์ อินโฟร์ เซอร์วิส (43.06%) 5.1 แอดวานซ์ ไวร์เลส มาร์เก็ตติ้ง (99.99%) 5.2 ดิจิตอล โฟน (98.17%)	บริษัท สยาม อินโฟเทค เมนท์ เปลี่ยนชื่อ เป็น บริษัท ไอทีวี จำกัด (มหาชน) เมื่อวันที่ 2 พ.ย. 2541 จำกัด สัดส่วนการ ถือครองของ ต่างชาติที่ ร้อยละ 25 มีกรรมการ ร่วมกันใน บริษัทกันต นาและเจ เอสแอล

ที่มา: รายงานประจำปีสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 อ.ส.ม.ท. สถานีโทรทัศน์ไอทีวี และ Business Online.

สถานีโทรทัศน์ที่ดำเนินงานในประเทศไทยส่วนใหญ่ (ยกเว้นช่อง 11) ดำเนินงานในเชิงพาณิชย์ โดยมีการแบ่งเวลาให้เอกชนเช่าเวลาและหารายได้จากโฆษณาเป็นหลัก จากข้อมูลในตารางที่ 4.1 สถานีโทรทัศน์ของเอกชนที่ได้รับสัมปทานจากรัฐ มีโครงสร้างความเป็นเจ้าของในลักษณะธุรกิจครอบครัวกล่าวคือ ช่อง 3 ดำเนินงานโดยตระกูลมาตินนท์ ช่อง 7 มีตระกูลรัตนรักษ์ เป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ และไอทีวี มีบริษัท ชินคอร์ปอเรชั่น ตระกูลชินวัตร เป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ ทั้ง 3 สถานีมีส่วนการถือหุ้นของครอบครัวไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50 ขณะที่สถานีของรัฐ ช่อง 5 และ 9 ก็มีการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะเพื่อเข้ามาดำเนินการ เช่น สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 ได้จัดตั้งบริษัท ททบ. 5 จำกัด และบริษัทย่อย เพื่อดำเนินกิจการเฉพาะด้าน ได้แก่ บริษัท ททบ. 5 มาร์เก็ตติ้ง จำกัด และ บริษัท ททบ. 5 โปรดักชั่น จำกัด สำหรับในกรณีของช่อง 9 อ.ส.ม.ท. มีส่วนงานด้านวิทยุโทรทัศน์ขึ้นมาเฉพาะ เพื่อให้การดำเนินงานมีความคล่องตัวสามารถแข่งขันกับสถานีโทรทัศน์อื่นๆ ได้ (สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, 2546)

จึงอาจกล่าวได้ว่าในอดีตพื้นที่ของสถานีวิทยุโทรทัศน์ในประเทศไทยที่เป็นสื่อโทรทัศน์ระดับชาติ (ฟรีทีวี) 6 ช่อง อยู่ภายใต้การดำเนินงานของหน่วยงานรัฐ โดยตรง หรือไม่ก็อยู่ภายใต้สัมปทานและการกำกับดูแลจากหน่วยงานของรัฐและกลุ่มผลประโยชน์ทั้งสิ้น ไม่มีสถานีวิทยุโทรทัศน์ช่องใดที่จะหลุดพ้นไปจากการควบคุมของอำนาจรัฐและอำนาจทุน แม้แต่ไอทีวีที่มีแนวคิดตั้งแต่เริ่มก่อตั้งแล้วว่าจะต้องเป็นสถานีโทรทัศน์ที่มีความเป็นอิสระไม่ขึ้นอยู่กับอำนาจรัฐและกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ก็ไม่อาจหลุดพ้นไปจากวงจรดังกล่าวได้

4.2 จุดกำเนิดโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS

หลังจากเหตุการณ์รัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 บริบททางการเมืองได้จุดกระแสโทรทัศน์สาธารณะให้กลับมาร้อนแรงอีกครั้ง ผนวกกับเหตุการณ์สถานีโทรทัศน์ไอทีวี ซึ่งก่อนหน้าถูกออกแบบให้เป็นสถานีโทรทัศน์ที่มุ่งเสนอข่าวสารและสารประโยชน์อย่างเป็นอิสระเพื่อแตกต่างจากสถานีเชิงพาณิชย์ทั่วไป และเคยเป็นความหวังของสังคมไทยกับบทบาทของสถานีโทรทัศน์เสรีแห่งแรกของประเทศไทย จากผลพวงโดยตรงของเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” ปี พ.ศ. 2535 ไอทีวี ซึ่งมีจุดเริ่มต้นในสมัยรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน อาจถือเป็นแบบอย่างสถานีโทรทัศน์เชิงพาณิชย์ที่สามารถตอบโจทย์ของการเป็นสื่อเสรี ที่ทำหน้าที่ปกป้องผลประโยชน์สาธารณะ ด้วยการเสนอรายการข่าวที่เน้นการตรวจสอบและวิเคราะห์เจาะลึกได้ แต่ในที่สุดแม้แต่สถานีโทรทัศน์เสรีก็ไม่สามารถหนีพ้นอิทธิพลทางธุรกิจและการแทรกแซงทางการเมืองไปได้ โดยหลังการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างผู้ถือหุ้นในปี พ.ศ. 2543 ซึ่งกลุ่มชินคอร์ปฯ เข้ามาถือหุ้นใหญ่และตกทอดไปสู่กองทุนเทมาเส็กของสิงคโปร์ตามลำดับ ได้ถูกทวงคืนสัมปทานจากการแก้ไขสัญญาเพื่อ

ลดค่าสัมปทานรายปีและเพิ่มสัดส่วนรายการบันทึงบังคับให้มากขึ้น ศาลปกครองสูงสุดพิพากษาเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2549 ว่าการกระทำในลักษณะดังกล่าวมีผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะ และเป็นการแก้ไขสัญญาสัมปทานของรัฐ บริษัท ไอทีวี จำกัด (มหาชน) ต้องรับผิดชอบ ส่งผลให้สำนักนายกรัฐมนตรีเรียกร้องให้ไอทีวีชำระค่าปรับกรณีทำผิดสัญญา มูลค่ารวมกว่า 1 แสนล้านบาท ภายในวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2550 เป็นเหตุให้เครื่องซินคอร์ปผู้ถือหุ้นใหญ่ในไอทีวีไม่สามารถชำระเงินค่าปรับได้และยอมปล่อยให้ถูกยึดคืนสัมปทานคืนให้กับรัฐ จึงทำให้สถานีโทรทัศน์ของดังกล่าวกลายเป็นสื่อที่หน่วยงานของรัฐมีกรรมสิทธิ์เป็นเจ้าของโดยสมบูรณ์

ซึ่งนักเคลื่อนไหวทางสังคมได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้ว่า

“ความพยายามผลักดันในเรื่องการผิดเงื่อนไขสัญญาสัมปทาน และการเสียค่าปรับเป็นแสนล้านบาทผมมองว่าเป็นเหตุผลทางการเมือง เพื่อต้องการจะปิดช่องนี้ให้ได้ คือในช่วงนั้นเขาต้องการที่จะล้างทัศนคติให้หมดนะครับ” (สมบัติ บุญงามอนงค์, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2556)

สอดคล้องกับนักวิชาการทางด้านสื่อสารมวลชนที่ได้กล่าวว่า

“มันเป็นการเมืองคนละลักษณะกับปี 2543 ก่อนอื่นสปิริตของทีวีสาธารณะมันไม่ใช่หรือเปล่า หรือเป็นสปิริตที่มาจากคำตอบใจหทัยของคุณทัศนียหลังจากการยึดสถานีไอทีวี มันไม่ใช่สปิริตของการปฏิรูปสื่อของปี 2535 ซึ่งโยงมาสู่รัฐธรรมนูญปี 40 สังคมปฏิเสธไปแล้วด้วยซ้ำเรื่องภาคบริการสาธารณะ” (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ อ้างถึงใน พัทธนันท์ วิเศษสมวงศ์, 2551, น. 82)

ส่งผลให้นักวิชาการและนักวิชาชีพสายสื่อสารมวลชนพร้อมทั้งองค์กรภาคประชาชนต่างตระหนักถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากประเด็นดังกล่าว ผวนกับสถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น จึงเรียกร้องให้รัฐบาลของ พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ ในขณะนั้น ดำเนินการปฏิรูปสื่ออย่างจริงจัง โดยเน้นความเป็นอิสระจากการเมืองและกลุ่มทุน เพื่อให้สามารถตั้งมั่นบน “ประโยชน์สุขของสาธารณะ” ได้อย่างแท้จริง ภายใต้หลักคิด มีความเท่าเทียม เป็นธรรม และทั่วถึง สนับสนุนสื่อที่หลากหลาย เน้นประโยชน์สาธารณะมากกว่าประโยชน์ทางการค้า โดยรูปธรรมของข้อเสนอมีสาระสำคัญ อาทิ เช่น รัฐต้องจัดให้มีวิทยุและโทรทัศน์บริการสาธารณะ รัฐต้องมีหลักประกันที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ไม่ใช่เป้าหมายหลักของรัฐกิจสื่อเชิงพาณิชย์ เช่น เด็ก เยาวชน คนพิการ ชนกลุ่มน้อย ผู้ด้อยโอกาส ฯลฯ เข้าถึงช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายในทุกระดับ ทั้งในระดับชุมชนท้องถิ่น จังหวัด และระดับชาติ รวมถึงการดำเนินงานสื่อเพื่อบริการสาธารณะของภาครัฐและสื่อภาคธุรกิจเอกชน รัฐต้องกำหนดสัดส่วนเนื้อหาการรายงานและบันเทิง รวมทั้งต้องเปิดพื้นที่ให้ภาคประชาชนเข้าไปใช้เพื่อสื่อสาร บอกเล่าปัญหา และความต้องการของกลุ่มคนต่างๆ อย่างหลากหลาย ทั่วถึง และเท่าเทียม

นอกจากนี้ ชุมชนท้องถิ่นต้องมีสิทธิเป็นเจ้าของสื่อ เพื่อประโยชน์สาธารณะของชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ โดยประชาชนในฐานะเจ้าของทรัพยากรและผู้บริโภคสื่อ ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดและตัดสินใจนโยบายที่เกี่ยวกับสื่อ รวมถึงการมีส่วนร่วมในการจัดสรรคลื่นความถี่ กำหนดเนื้อหา ช่วงเวลา รายการที่สอดคล้องกับความจำเป็น และความต้องการของกลุ่มคนที่แตกต่างกันหลากหลายในสังคมอย่างเพียงพอ ซึ่งเหล่านี้จะเป็นกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสื่อสาร ร่วมคิดร่วมทำ บนเป้าหมายสถานภาพของสื่อภาคประชาชนกับรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ อันเป็นที่มาของบทบัญญัติเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญปี 2550 จึงเป็นการถือกำเนิดขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (Thai Public Broadcasting Service) หรือ ส.ส.ท. ในฐานะองค์การสื่อสารสาธารณะที่ไม่แสวงผลกำไรแห่งแรกของประเทศไทย เพื่อดำเนินการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ที่สนับสนุนการพัฒนาสังคมที่มีคุณภาพ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทย โดยผ่านทางบริการข่าวสารที่เที่ยงตรง รอบคอบ สมดุล และชัดเจนต่อจรรยาบรรณ ภายใต้ชื่อ “โทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS” เมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2551 ซึ่งถือกำเนิดขึ้นมาท่ามกลางกระแสเรียกร้องถึงสิทธิเสรีภาพในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอย่างกว้างขวาง ทัวถึง และเท่าเทียม การมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะของภาคพลเมืองที่ปลอดจากการแทรกแซงจากอำนาจรัฐ และอำนาจทุนดั้งที่เคยมีมาในอดีต

อาจกล่าวได้ว่าประเด็นการปฏิรูปสื่อวิทยุโทรทัศน์ และการหาช่องทางให้เกิดสื่อสาธารณะที่ปลอดจากการถูกแทรกแซง กลายเป็นหัวข้อของการถกเถียงภายใต้รัฐบาลชั่วคราวของนายรัฐมนตรี พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ในขณะนั้น ซึ่งแม้จะเป็นรัฐบาลที่มาจากพรรคทหาร แต่รัฐบาลของพลเอกสุรยุทธ์ก็ได้ให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนโครงสร้างระบบสื่อให้ตอบสนองเจตนารมณ์การปฏิรูปสื่อดังที่เริ่มปรากฏในสาระของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ในเวลาเดียวกันกับที่องค์กรกลุ่มเคลื่อนไหวต่างๆ นักวิชาการ สมาคมวิชาชีพสื่อและกลุ่มประชาสังคมทั้งในและต่างประเทศ ร่วมกับสมาชิกรัฐสภาธิบดีบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) สายสื่อมวลชน ซึ่งประกอบไปด้วยผู้ที่มีประสบการณ์ทางด้านสื่อสารมวลชนต่างๆ หลายคนผลักดันให้เกิดสื่อสาธารณะในประเทศไทย จนในที่สุด สนช.ก็สามารถผ่านพระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทยเป็นผลสำเร็จ โดยภาคีเครือข่ายที่เข้าร่วมในการผลักดันสื่อสาธารณะในขณะนั้นต่างเข้ามาด้วยความมุ่งมั่นที่ต่างกันในระยะเยียด ดังคำกล่าวที่ว่า “แสวงจุดร่วม สงวนจุดต่าง” ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องกับกรร่วมผลักดันในขณะนั้น ได้กล่าวว่า

“ในช่วงเวลานั้นกลุ่มผลักดันซึ่งมีการเคลื่อนไหวกันมาก่อนหน้าที่จะมี Thai PBS ซึ่งทุกคนได้รับรู้ปัญหาและความต้องการที่จะบรรจกลงไปในองค์กรแห่งนี้เป็นอย่างดี จึงมีข้อเรียกร้องใน

ลักษณะต่างๆ เช่น กลุ่มคนพิการ ต้องการให้พูดถึงการเข้าถึง กลุ่มนักวิชาการ ต้องการให้มีการพูดถึงเรื่องของจริยธรรม กลุ่มเครือข่ายภาคประชาชน / ผู้บริโภค ต้องการให้มีสภาผู้ชมผู้ฟัง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ต้องอยู่บนพื้นฐานของความเป็นสื่อสาธารณะ และนี่คือจุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วม” (ต่อพงศ์ เสดานนท์, สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2555)

“จริงๆ แล้วรัฐบาลไม่ต้องการทำทีวีสาธารณะ แต่ทีวีสาธารณะถูกผลักดันโดยกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มสาธารณะประโยชน์ และก็มีนักวิชาการในยุคนั้นด้วย เขาต่อสู้กัน เพราะว่าทางรัฐบาลต้องการจะดึงไอทีวีเป็น 11/1, 11/2 ด้วยซ้ำไป ก็จะอยู่ในมือของรัฐอีกเหมือนเดิมซึ่งเขาทำได้ เพราะว่า กสทช. ยังไม่เกิด การที่จะสัมปทานใหม่เป็นไปได้ การที่จะยึดกลับมาเป็นของรัฐทำได้ง่ายกว่า การที่ผลักดันเป็นทีวีสาธารณะจึงไม่ได้ถือว่ารัฐบาลคิดขึ้นมาเอง แต่เชื่อว่าน่าจะเกิดจากจิตวิญญาณที่เป็นเรื่องสืบเนื่องมา เพียงแต่จะไปบอกว่า ทุกอย่างเกิดขึ้นจากสังคมที่ลุกขึ้นมาทั้งหมดมันไม่จริงหรอก ทุกอย่างเริ่มต้นจากคนส่วนน้อย ความเปลี่ยนแปลงเริ่มขึ้นอย่างนั้น” (รสนา โตสิตระกูล อ้างถึงใน พัทธนันท์ วิเศษสมวงศ์, 2551, น. 81)

ส่วนปรากฏการณ์การเกิดขึ้นของสื่อสาธารณะในประเทศไทย ซึ่งถือกำเนิดขึ้นท่ามกลางเหตุการณ์การเมืองที่ไม่ปกติ อดีตผู้บริหารในขณะนั้นได้กล่าวว่า

“ต้องยอมรับอย่างหนึ่งว่าประเทศไทยในสภาวะปกติโอกาสที่จะเกิดสื่อสาธารณะมันยากมาก มันต้องมีอำนาจทางการเมืองในการผลักดันให้เกิดร่างกฎหมายขึ้นมาผ่านสภา ซึ่งผมเองโดยส่วนตัวก็ไม่เชื่อว่าจะมีพรรคการเมืองหรือกลุ่มการเมืองกลุ่มไหนที่อยากจะเห็นสื่อสาธารณะที่นักการเมืองไม่สามารถเข้าไปกำกับหรือสั่งการได้ ฉะนั้นจึงมองไม่เห็นความเป็นไปได้เลยว่าในสภาวะปกติ มันจะเกิดสื่อสาธารณะขึ้นมาได้อย่างไร” (เทพชัย หยอง, สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2555)

“ถ้าไม่ใช่เหตุการณ์รัฐประหารในยุคนั้น โอกาสที่จะเกิดค่อนข้างยาก เพราะถ้าลองย้อนกลับไปจะเห็นได้ว่าพ้นจากยุคนั้นก็เป็นรัฐบาลคุณสมัคร รัฐบาลคุณสมชาย ซึ่งยังงั้นเขาก็ไม่เอาสื่อสาธารณะอยู่แล้วผลอย่าง ITV ในยุคนั้นถ้าหลุดมาถึง 2 รัฐบาลนี้มันอาจจะหายไปธุรกิจไปแล้วก็ได้ เพราะฉะนั้นมันเลยต้องเกิดในช่วงนั้นล่ะ” (เดกิง สมทรัพย์, สัมภาษณ์, 26 ธันวาคม 2555)

“ต้องยอมรับว่าสื่อสาธารณะถ้าจะเกิดจากการที่สภาฯ มาจากการเลือกตั้งนี้คงยาก เพราะว่ารัฐบาลอยากให้สื่อช่องนี้เป็นของรัฐบาล 100 % ทุกรัฐบาลเลยเหมือนกันหมดคือ ไม่มีใครอยากให้เกิด” (สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2556)

จึงกล่าวได้ว่าจากอดีตที่ผ่านมาภาครัฐไม่เคยมีความต้องการที่จะทำโทรทัศน์สาธารณะแต่อย่างใด เป็นเพียงจังหวะพอดีกับที่ไอทีวีมีปัญหาโทรทัศน์สาธารณะจึงเกิดขึ้นมาได้ เพราะฉะนั้นโทรทัศน์สาธารณะแห่งแรกของประเทศไทยจึงไม่ได้เกิดจากความตระหนักในภาระหน้าที่ของภาครัฐ แต่เกิดจากการช่วงชิงทางการเมือง โดยความมุ่งมั่นตั้งใจของคนจำนวนหนึ่งที่ขอเดินหน้า

ผลักดันให้เกิดที่วิสาหกิจให้ได้ ซึ่งถ้าเลยยุคนี้อาจจะไม่มีโอกาสอีก เพราะไม่แน่ใจว่าการเมืองด้วยระบบเลือกตั้งข้างหน้าจะเป็นอย่างไร

ส่วนข้อสังเกตจากนักเคลื่อนไหวทางสังคมและนักวิชาชีพสื่อ มีมุมมองที่คล้ายกันกล่าวคือ

“จริงๆ แล้วมีการเคลื่อนไหวในเรื่องนี้มาก่อนหน้านั้นแล้ว ในกลุ่ม Ngo สายอาจารย์ หมอประเวช และกลุ่ม สสส. แต่ยังไม่สบโอกาส ในเหตุการณ์รัฐประหารครั้งนี้จึงถือเป็นโอกาสอันดีที่จะผลักดันที่วิสาหกิจตัวนี้เข้าไป รวมถึงการทำลายช่องทางสื่อของคุณทักษิณ ก็คือ ITV ไปในตัวด้วย” (สมบัติ บุญงามอนงค์, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2556)

“ในแง่ที่เป็นตัวแทนของประชาชนก็ตอบไม่ได้ว่าคุณเป็นตัวแทนของประชาชนจริงหรือ จากการเลือกข้างอย่างชัดเจนในช่วงรัฐประหาร และมีทัศนคติทางการเมืองที่เอียงข้าง” (ใบตองแห่ง¹, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2556)

จากข้อมูลในข้างต้นจะเห็นได้ว่านับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2473 ซึ่งถือกำเนิดวิทยุกระจายเสียงในเมืองไทยเป็นครั้งแรก ถึงปี พ.ศ. 2551 ที่สื่อสาธารณะกำเนิดขึ้น เป็นระยะทางที่ยาวไกลและเต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงสำหรับสื่อมวลชนไทย จากการเป็นเครื่องมือสื่อสารและกลไกปลูกกระแสรักชาติ วิทยุโทรทัศน์ถูกปรับเปลี่ยนบทบาทให้รับใช้อำนาจทางการเมืองก่อนจะพัฒนากลายเป็นสื่อเพื่อหวังผลเชิงพาณิชย์ แต่สิ่งหนึ่งที่ไม่เคยเปลี่ยนนั้นก็คือโครงสร้างการถือครองคลื่นความถี่สถานีโทรทัศน์ 6 ช่อง และสถานีวิทยุกว่า 500 สถานี ยังอยู่ในความครอบครองของหน่วยงานของรัฐเพียงไม่กี่แห่ง ซึ่งหมายความว่าอำนาจรัฐและอำนาจการเมืองย่อมสามารถควบคุมการทำหน้าที่ของสื่อเหล่านี้ และในเวลาเดียวกันเงื่อนไขทางการตลาดและผลประโยชน์มหาศาลมูลค่าหลายหมื่นล้านบาทในธุรกิจนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดเนื้อหาและรายการที่ออกอากาศ

ข้อมูลจากการสำรวจบิโฆฆณาในสื่อต่างๆ ของบริษัท มีเดีย สแปนดิง จำกัด ระหว่างเดือนมกราคม-พฤศจิกายน พ.ศ. 2550 พบว่า แม้จะมีอัตราเติบโตลดลงจากช่วงเดียวกันของปีก่อนร้อยละ 0.68 แต่ก็มียอดค่าโฆษณาสูงถึง 8.2 หมื่นล้านบาท โดยใช้จ่ายในสื่อโฆษณาทางโทรทัศน์มากที่สุด ประมาณ 57,808 ล้านบาท (ลดลงร้อยละ 1.39 เมื่อเทียบกับช่วงเดียวกันของปี พ.ศ. 2549)

ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับรายงานของ สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และธนวิทย์ สุทธิรัตนกุล (2546) เรื่อง “โครงสร้างตลาดของสื่อวิทยุและโทรทัศน์” ซึ่งระบุปัญหาโครงสร้างว่า สื่อวิทยุและโทรทัศน์ไทยมีแนวโน้มกระจุกตัว ทำให้ข่าวสารที่น่าเสนอไปสู่ประชาชนขาดความ

¹ อธิกิตติ แสงสูง คอลัมนิสต์นามปากกา ใบตองแห่ง และบรรณาธิการอาวุโส วอยซ์ทีวี

หลากหลาย ขณะที่ผู้ประกอบการสถานีโทรทัศน์และวิทยุรายใหญ่มีอำนาจเหนือตลาด มีส่วนแบ่งตลาดสูงและการผนวกควบกันทำให้เกิดพฤติกรรมกีดกันการแข่งขัน ผู้ประกอบการรายใหม่จึงไม่สามารถเข้าสู่ตลาด หรือไม่สามารถแข่งขันได้ ผู้บริโภคจึงขาดทางเลือก

อีกด้านหนึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้ชม โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ก็เป็นประเด็นซึ่งมีผู้ตั้งข้อสังเกตด้วยความห่วงใย เพราะแม้โทรทัศน์จะเป็นสื่อที่ทรงอิทธิพล มีประโยชน์ มีคุณค่ามหาศาลที่จะช่วยสร้างการเรียนรู้และให้การศึกษาแก่สังคม แต่ปรากฏว่ายังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายและภารกิจดังกล่าว ด้วยข้อจำกัดด้านการเงินที่ต้องพึ่งพารายได้จากผู้สนับสนุนเป็นหลัก และเงื่อนไขสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ โครงสร้างความเป็นเจ้าของที่ต้องยึดโยงกับหน่วยงานรัฐและกองทัพ ทำให้ยังไม่สามารถเป็นอิสระในการบริหารและตัดสินใจเพื่อการทำงานตามหลักวิชาชีพสื่อสารมวลชนอย่างแท้จริง

ในขณะที่ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ สํารวจพบว่าคนไทยส่วนใหญ่ที่อายุ 10 ปีขึ้นไป ใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับโทรทัศน์ประมาณวันละ 3 ชั่วโมง คนไทยร้อยละ 86 ดูโทรทัศน์ทุกวัน ทั้งนี้หากแบ่งตามภูมิภาคจะพบว่าคนกรุงเทพมหานครร้อยละ 93 ดูโทรทัศน์ทุกวัน ในขณะที่ประชาชนในเขตเมืองทั่วไปและเขตชนบทดูโทรทัศน์ทุกวันร้อยละ 91 และร้อยละ 84 ตามลำดับ

ส่วนผลสำรวจความเห็นประชาชนเกี่ยวกับเนื้อหาในรายการโทรทัศน์ไทย จัดทำโดยสำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ จาก 2,486 ตัวอย่าง ระหว่างวันที่ 30 มิถุนายน-4 กรกฎาคม พ.ศ. 2550 พบว่า กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามภาพรวมร้อยละ 91 เห็นว่าละครไทยครองแชมป์เนื้อหาสื่อความรุนแรง มีฉากตบตี ทะเลาะ คำทอ การข่มขืน และทำร้ายร่างกาย นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างกว่าร้อยละ 80 สนับสนุนให้มีการจัดเรตติ้งรายการโทรทัศน์ พร้อมแนะนำให้ออกมาตรการให้คำแนะนำคอยควบคุมการนำเสนอเนื้อหา

ก่อนหน้านี้ในปี พ.ศ. 2550 สำนักวิจัยเอแบคโพลล์ ได้เคยสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพและความรุนแรงในสื่อโทรทัศน์ : กรณีศึกษาประชาชนอายุ 18-60 ปี ในเขตกรุงเทพมหานครจำนวน 1,141 คน ระหว่าง 12-15 กรกฎาคม พ.ศ. 2550 พบว่า ผลการวิจัยมีทิศทางในแนวเดียวกันกล่าวคือ ผู้ชมเห็นว่าละครให้ความบันเทิงมีคุณภาพสร้างสรรค์สังคม มีสัดส่วนน้อยกว่าละครที่มีเนื้อหาไม่เหมาะสมกับเด็กอายุ 3-12 ปี เพราะใช้ภาษาคำพูดไม่สุภาพ เนื้อหาการแสดงไม่เหมาะสมทางเพศ มีฉากความรุนแรง พร้อมกับเห็นว่าละครก่อนข่าวสองทุ่ม ควรมีเนื้อหาความดีความเอื้ออาทร ส่งเสริมความสัมพันธ์ครอบครัว ส่งเสริมความสามารถของเด็กและเยาวชน มีเนื้อหาตลก เบาสมอง ผ่อนคลาย

นอกจากนี้เนื้อหาโฆษณาในรายการโทรทัศน์จำนวนมากไม่เหมาะสมกับเด็ก เพราะโฆษณาเรื่องทางเพศ ใช้ภาษาไม่เหมาะสมและมีเนื้อหารุนแรง โดยสรุปรวม กลุ่มตัวอย่างถึงร้อยละ

57 เห็นว่ามาตรการต่างๆ ในการควบคุมโฆษณาที่ไม่เหมาะสมกับเด็กยังไม่เพียงพอ พร้อมกับต้องการให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมรับผิดชอบ ตั้งแต่ผู้ผลิตรายการ ผู้จัดละคร เจ้าของสถานี หน่วยงานราชการเจ้าของคลื่นความถี่ กระทรวงวัฒนธรรม กระทั่งผู้สนับสนุนรายการ เร่ง มาตรการกำกับดูแลทั้งการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังลงโทษผู้ไม่ปฏิบัติตาม รมรงค์คูดรายการ ที่ไม่เหมาะสม งดซื้อสินค้าที่สนับสนุนรายการไม่เหมาะสม พร้อมกับเสนอแนะให้ผู้ผลิตและ เจ้าของสถานีให้ความร่วมมือกวาดล้างเนื้อหาก่อนอากาศ ตัดฉากรุนแรงออกไปเดือนเวลาออกอากาศ และขอให้ผู้ปกครองแนะนำบุตรหลานในการเลือกรับชมรายการโทรทัศน์

สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นองค์ความรู้ในการลดกระแสความต้องการสื่อสาธารณะให้ เกิดขึ้นในประเทศไทยจากกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมอันประกอบด้วย นักวิชาชีพสื่อ นักวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชนเป็นอย่างมาก ซึ่งสามารถสรุปเป็น บทเรียนจากการผลักดันให้เกิด โทรทัศน์สาธารณะในประเทศไทย โดยสมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ วิเคราะห์ว่าเกิดจากปัจจัยสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. การสร้างองค์ความรู้ที่เหมาะสมต่อการผลักดันนโยบาย

บทเรียนจากความล้มเหลวของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ที่ต้องการให้เป็นทีวีเสรีแต่ไม่อาจ เป็นจริงด้วยปัญหาโครงสร้างจากสัญญาสัมปทาน เป็นตัวอย่างชี้ให้เห็นว่าเงื่อนไขต่างๆ และองค์ ความรู้ในสังคมไทยเพื่อปฏิรูปสื่อวิทยุโทรทัศน์ในขณะนั้นยังไม่สุกงอมเพียงพอที่จะทำให้เกิดสื่อ สาธารณะ แต่ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาได้มีงานวิจัยและผลงานทางวิชาการให้ความรู้ถ่ายทอด ประสบการณ์เกี่ยวกับโทรทัศน์สาธารณะในต่างประเทศ เผยแพร่สู่ประชาชนในวงกว้างมากขึ้น อาทิ

“ปฏิรูปสื่อเพื่อสังคม หลักคิดและบทเรียนจากนานาประเทศ” โดย วิภา อุดมฉันท (2544)

งานวิจัยชุดโครงการ “การปฏิรูประบบสื่อ” จำนวน 13 เรื่อง (2546) โดยคณะนักวิจัย จากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สนับสนุน โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ซึ่งรวมเรื่องสถานีโทรทัศน์สาธารณะโดยเฉพาะที่ รัฐฉันท พงษ์สุทธิรักษ์ เป็นผู้วิจัยด้วย

โครงการศึกษาความเป็นไปได้และแนวทางในการจัดตั้งสถานีโทรทัศน์สำหรับเด็กและ ครอบครัว และให้ยกร่างกฎหมายต้นแบบเพื่อจัดตั้งโทรทัศน์สาธารณะ โดยคณะนักวิจัยจาก ทีดีอาร์ ไอ สนับสนุนโดย มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้าง เสริมสุขภาพ (สสส.) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ออกมาร่วมผลักดันอย่างเต็มที่ เนื่องจากกระแสที่เกิดขึ้น ใน

ช่วงเวลาที่พอเหมาะพอดีกับความต้องการชูประเด็นการจัดตั้งสถานีโทรทัศน์สำหรับเด็กและเยาวชน

ซึ่งในประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับสิ่งที่นักวิชาการภาคประชาสังคมได้กล่าวไว้ว่า

“พวกวงในเลขก็มีสายการเปลี่ยนแปลงสังคม คือ ท่านอาจารย์หมอบริเวณ ท่านก็มีองค์กรที่คอยจะขยับงานที่ท่านอยากจะออกแบบ นั่นก็คือมูลนิธิสาธาณสุขแห่งชาติ (มสช.) ท่านอาจารย์ก็มี Vision ท่านบอกว่า เราต้องรีบทำกฎหมายสื่อสาธารณะ อยากให้มีการศึกษาเรื่องทีวีสาธารณะ ให้ออกกฎหมายมาหน่อย มันก็เลยมีความมุ่งมั่นไว้ เพื่อยุติสายประชาสังคม มองว่าถ้าเราเชื่อในงานประชาสังคม เราเชื่อว่าสังคมดีไม่มีขาย อยากได้ต้องร่วมสร้าง เพราะฉะนั้นในเมื่อรอภาครัฐให้ประทานมาก็ไม่มีความคิดที่จะทำกัน จึงมีแนวคิดหนึ่งคือ ถ้าไม่เริ่มทำอะไร ก็จะไม่ได้อะไรเลย อาจารย์สมเกียรติเลยเริ่มทำ” (เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ อ้างถึงใน พัทธนันท์ วิเศษสมวงศ์, 2551, น. 143)

โดยชุดงานวิจัยเหล่านี้ เป็นรากฐานสำคัญที่นำไปสู่การออกแบบโทรทัศน์สาธารณะในประเทศไทยในเวลาต่อมา โดยเฉพาะการสังเคราะห์งานวิจัยมาเป็นร่างกฎหมายที่สามารถปฏิบัติได้จริง นำไปสู่ข้อสรุปว่า

1) องค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการปฏิรูปจะต้องเป็นมากกว่าตำราหรือบทความวิชาการ แต่ต้องถูกสังเคราะห์ให้ “สำเร็จรูป” (read make) ที่พิจารณาบริบทของสภาพปัญหาในประเทศไทยแล้ว และอยู่ในรูปที่พร้อมนำไปใช้ได้ทันที

2) การร่างกฎหมายโดยเฉพาะกฎหมายปฏิรูป ไม่สามารถลอกเลียนจากกฎหมายที่มีอยู่เดิม ต้องอาศัยทั้งความรู้ในการกร่างกฎหมาย ความรู้เฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับระบบราชการและกลไกด้านนโยบายของประเทศไทย ความสัมพันธ์ของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนทัศนคติของหน่วยงานราชการ บทบัญญัติแต่ละเรื่องของกฎหมาย แต่ความรู้เหล่านี้ผู้ขับเคลื่อนนโยบายและวงการวิชาการในเมืองไทยยังให้ความสนใจน้อยมาก

2. การสื่อสารกับสังคมและการสร้างภาคีผลักดันนโยบาย

การจัดตั้งโทรทัศน์สาธารณะครั้งแรกในประเทศไทย เป็นตัวอย่างที่ดีของการพัฒนา นโยบายสาธารณะที่คนในสังคมมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง ทั้งฝ่ายวิชาการ สมาคมวิชาชีพ องค์กรภาคสังคม องค์กรผู้บริโภค เครือข่ายครอบครัว เครือข่ายสื่อเพื่อเด็ก เครือข่ายการปฏิรูปสื่อภาคประชาชน เครือข่ายนักธุรกิจ กลุ่มคนรักบีบีซี เป็นต้น ซึ่งสมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ วิเคราะห์ว่า กระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าวเกิดจากปัจจัยสำคัญ คือ

2.1 กลุ่มต่างๆ รวมตัวและทำงานร่วมกันอยู่ก่อนแล้ว ทำให้มี “ทุนทางสังคม”

รองรับ

2.2 กระบวนการรับฟังความคิดเห็นเพื่อกำหนดอนาคตของทีวีที่รัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จัดทำขึ้น ได้ช่วยสร้างเวทีให้เกิดการถกเถียงและกระตุ้นความสนใจของประชาชนอย่างกว้างขวาง

2.3 สื่อมวลชนต่างๆ ให้ความสนใจและเผยแพร่ข่าวสารที่เกี่ยวข้องอย่างค่อเนื่องกว้างขวาง

โดยบทเรียนที่ค้นพบคือ

1. การสื่อสารผ่านสื่อมวลชนแต่ละประเภทแต่ละเนื้อหาที่มีความแตกต่างกัน ดังนั้นผู้ขับเคลื่อนนโยบายจะต้องมี “กลยุทธ์ในการสื่อสาร” ที่ดี และมีผู้ประสานงานที่มีทักษะสูงเพื่อทำงานกับสื่อมวลชน

2. การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะย่อมมีผู้ได้และผู้เสียประโยชน์ ดังนั้น จะต้องวิเคราะห์ผลกระทบต่อผู้เสียประโยชน์อย่างครบถ้วนเพียงพอ เพื่อป้องกันการต่อต้านนโยบายที่จะผลักดัน

3. ผู้ขับเคลื่อนนโยบาย ต้องสามารถประสานความต้องการของภาคีเครือข่ายพันธมิตรที่ร่วมผลักดันนโยบาย เพราะแต่ละกลุ่มความต้องการแตกต่างกัน มี “จริต” ที่ไม่เหมือนกัน จึงต้อง “แสวงจุดร่วม สงวนจุดต่าง” เพื่อนำสู่เป้าหมายเดียวกันให้ได้

“กลุ่มขับเคลื่อนบางคนคิดว่าจะต้องเป็นทีวีสาธารณะ บางคนคิดว่าจะต้องเป็นทีวีเด็กและเยาวชน คือกลุ่มที่ช่วยผลักดัน Thai PBS มีอยู่หลายกลุ่ม เช่น กลุ่มเครือข่ายครอบครัวบอกว่าอยากให้มีทีวีเด็ก แต่กลุ่มนักวิชาชีพสื่อก็บอกว่าทีวีเด็กช่องหนึ่งมันเปลี่ยนประเทศไทยไม่ได้ แต่ถ้าเป็นทีวีสาธารณะแบบเต็มรูปแบบช่องหนึ่งขึ้นมาก่อนแล้ววันหลังจะทำทีวีเด็ก ทีวีการศึกษาที่ค่อยมาทำกัน ก็ต้องพยายามคุยกันอย่างนี้เป็นต้น” (สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2556)

“พอรัฐประหารเสร็จมันก็มีการเคลื่อนไหวกันในหมู่นักกิจกรรมทางสังคม และ Ngo ทั้งหลายว่า ใครมีไอเดียอยากจะทำอะไรให้ทำเป็นข้อเสนอขึ้นมาได้เลย โดยมีตัวเชื่อมสำคัญกับรัฐบาลคุณสุรยุทธ์คืออาจารย์ไพฑูริย์กับคุณหมอลลลลล เราเรียกกันว่าเป็นยุคฟ้าเปิด” (สมบัติ บุญงามอนงค์, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2556)

3. การสื่อสารกับการเมือง

การมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางของภาคสังคม มีส่วนสำคัญที่ช่วยเร่งผลักดันให้ฝ่ายการเมืองโดยเฉพาะรัฐบาลตื่นตัวตามไปด้วย นอกจากนี้ยังมีแรงสนับสนุนสำคัญจากสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) ทำให้การพิจารณาร่างกฎหมายนี้ผ่านไปด้วยดี ซึ่งผลวิจัยได้สรุปว่าการสื่อสารกับฝ่ายการเมืองให้ได้ผล ผู้ผลักดันนโยบายจะต้องเข้าใจกระบวนการทำงานของฝ่าย

การเมืองทั้งรัฐบาลและรัฐสภา เพราะจะมีส่วนเร่งรัดให้การผลักดันนโยบายประสบความสำเร็จเร็วขึ้น (รายงานประจำปี ส.ส.ท, 2551, น. 36)

จากข้อมูลในลักษณะดังกล่าวดำเนินการภายใต้แนวคิด สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา ซึ่งประเวศ วะสี² เจ้าของแนวคิดได้กล่าวไว้ว่า หมายถึง การจัดการความรู้เพื่อเคลื่อนสิ่งยากโดยการจัดการให้มีการสร้างความรู้ และจัดการให้มีการเรียนรู้ร่วมกัน ที่เรียกว่า "การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ" ในกรณีนี้ต้องมี "หน่วยจัดการความรู้ที่เป็นอิสระ" ที่จัดกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวข้างต้นที่ไม่มีผลประโยชน์แอบแฝงของใคร นอกจากผลประโยชน์ของส่วนรวมเท่านั้น ซึ่งสามมุมประกอบด้วย

มุมที่ 1 การสร้างความรู้ ด้วยการวิจัยเพื่อหาความรู้ในการแก้ปัญหาสังคมที่ต้องการได้แก่ งานวิจัยชุดโครงการ "การปฏิรูประบบสื่อ" จำนวน 13 เรื่อง (2546) โดยคณะนักวิจัยจากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โครงการศึกษาความเป็นไปได้และแนวทางในการจัดตั้งสถานีโทรทัศน์สำหรับเด็กและครอบครัว โดยคณะนักวิจัยจาก ทีดีอาร์ไอ สนับสนุนโดยมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

มุมที่ 2 การเคลื่อนไหวทางสังคม หมายถึงการที่สังคมเข้ามาเรียนรู้ ร่วมบอกความต้องการ นี่คือการจัดการเรียนรู้ ซึ่งต้องแปรความรู้ในมุมที่ 1 ให้อยู่ในรูปที่สังคมจะเข้าใจได้ง่าย เข้าร่วมได้ เรียกว่าความรู้เพิ่มอำนาจให้สาธารณะ (Empowerment) ถ้าปราศจากความรู้ที่ต้องการ สังคมจะเคลื่อนไปได้ยาก ไม่มีพลัง หรือเคลื่อนแล้วเพี้ยนไปทางอื่น ประกอบไปด้วย เครือข่ายเพื่อนทีวีสาธารณะ ฝ่ายวิชาการ สมาคมวิชาชีพ องค์กรภาคสังคม องค์กรผู้บริโภค เครือข่ายครอบครัว เครือข่ายสื่อเพื่อเด็ก เครือข่ายการปฏิรูปสื่อภาคประชาชน เครือข่ายนักธุรกิจ กลุ่มคนรักบีบีซี เป็นต้น

มุมที่ 3 อำนาจรัฐ หรืออำนาจทางการเมือง การเมืองเป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ เพราะเป็นผู้ใช้อำนาจรัฐ บริหารการใช้ทรัพยากรของรัฐและเป็นผู้ออกกฎหมาย โดยได้แนวร่วมจากสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) สายสื่อมวลชน ซึ่งประกอบไปด้วยผู้ที่มีประสบการณ์ทางด้านสื่อสารมวลชนต่างๆ เป็นแรงสนับสนุนสำคัญทำให้การพิจารณาร่างกฎหมายนี้ผ่านไป ด้วยดี

² ประเวศ วะสี ราชภัฏอ่าวไทย นักวิชาการด้านสาธารณสุขและการศึกษา หนึ่งในผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันสื่อสาธารณะแห่งแรกของประเทศไทย

โดยสามเหลี่ยมทั้ง 3 มุมนั้นจะต้องประกอบกันไม่อ่อนในมุมใดมุมหนึ่ง แม้จะมีนักการเมืองที่ดีเป็นมุมที่ 3 แต่ปราศจากมุมที่ 1 และมุมที่ 2 ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาใดๆ ได้ รูปแบบของ "สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา" สามารถนำไปใช้ในปัญหาเรื่องและระดับต่างๆ ได้ไม่ว่าระดับประเทศ ระดับภูมิภาค ระดับหน่วยงาน ระดับครอบครัว และระดับส่วนบุคคล (ประเวศ วะสี , 2550)

“คนที่เป็นหลักในการผลักดันจริงๆ มี 3 คน คือ ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ คุณสมชาย แสงการ และคุณหญิงทิพาวดี เมฆสวรรค์ โดยนำสูตรของอาจารย์หมอประเวศ “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” มาใช้ คือ นักวิชาการ จับมือกับประชาชน และรัฐบาล โดยนักวิชาการกับประชาชนนั้นจับมือกันก่อน ส่วนรัฐบาล ถือเป็นเรื่องของเวลาและบรรยากาศทางการเมืองในช่วงนั้นที่เห็นตรงกันพอดี จึงเป็นโอกาสในการร่วมผลักดัน” (ต่อพงษ์ เสลานนท์, สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2555)

“จากแนวคิด “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” ของอาจารย์หมอประเวศ รวมถึงงานวิจัยที่เป็นพื้นฐานอยู่แล้ว ก็เริ่มตั้งแต่อาจารย์จิตินันท์ พงษ์สุทธิรักษ์ กับทีมงานผมช่วยกันทำ เป็นงานเรื่องทีวีสาธารณะชิ้นมารุ่นแรก เรื่องที่สองคือเรื่องของทีวีเด็กและเยาวชน Business model มันก็คล้ายๆ กัน ก็ทำว่าแต่ละอันมันจะมีค่าใช้จ่ายเท่าไร ฝั่งรายการหน้าตามันจะเป็นอย่างไรทำนองนี้ มันมีงานวิชาการรองรับแล้วก็มีการจัดสัมมนาร่วมกับยูเนสโก ก็มีวิทยากรที่รู้ทีวีสาธารณะดีๆ มาจากต่างประเทศ มาจาก NHK มาจาก ABC เคยทำ Teleconference กับ PBS ที่อเมริกา BBC ผมเคยไปดูงานและก็ไปร่วมสัมมนาด้วยหลายครั้ง เพราะฉะนั้นโดยรวมๆ ก็คือ ความรู้ทางวิชาการพอมืออยู่ และมันเป็นความรู้ที่เห็นชัดว่าประเทศไทยควรมีทีวีที่ไม่มีโฆษณา เป็นอิสระจากรัฐและเป็นอิสระจากทุนสัก 1 ช่อง เป็นฟรีทีวีแล้วก็มีข้อเสนอทางนโยบายที่ชัดมากกว่าแค่จะต้องมี มีแล้วหน้าตาเป็นยังไง มีการศึกษาทางด้านการเงิน มีการยกร่างตัวกฎหมายนี่ก็เป็นทีมงานผมเป็นคนทำ เพราะฉะนั้นในเรื่องของความรู้มันมีพอสมควร มากพอ ละเอียดพอ ชัดเจนพอ ที่จะเอาไปปฏิบัติได้จริง อันที่ 2 มีภาคีที่อยากเห็นทีวีสาธารณะเกิด มีตั้งแต่ภาคีเด็กและเยาวชน พ่อแม่ ที่อยากเห็นทีวีที่ไว้วางใจให้ลูกหลานดูได้ มีภาคีของคนในประชาคม วิชาชีพสื่อ เช่น สมาคมนักข่าววิทยุโทรทัศน์ไทย สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย และกลุ่มพวก BBC เก้าในประเทศไทยที่เขาชื่นชมทีวีสาธารณะ” (สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2556)

“จากวันนั้นถึงวันนี้ปี พ.ศ.2555 เราก็ยังตีความกันอยู่ว่าสื่อสาธารณะมันคืออะไรกันแน่ ในบ้านเราจากกรอบแนวความคิดของสื่อสาธารณะในต่างประเทศ ที่ผู้ผลักดันในยุคนั้นมีความคุ้นชิน เช่น BBC ได้มีความพยายามจะนำโมเดลในลักษณะแบบนี้เข้ามา แล้วพยายามที่จะให้มันเกิด แต่มันไม่ง่ายเนื่องจากเป็นเรื่องของวัฒนธรรม บริบทของสังคมที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งต้องทำความเข้าใจกับสังคมไทย เนื่องจากสังคมนี้เป็นสังคมที่เสพข่าวสารแบบผิวเผิน เสพข่าวสารแบบ

สนุกสนาน บันเทิงเรีงรมย์ และไม่สนใจในเรื่องการเรียนรู้เหมือนในอังกฤษ อเมริกา คังนั้นเมื่อ Thai PBS ประกาศตัวว่าจะเปลี่ยนสังกัดมันก็จำเป็นต้องรอกันไป ซึ่งก็ไม่ว่าจะมาถึงเมื่อไร แต่สิ่งหนึ่งที่เหมือนกันกับในต่างประเทศคือ ทิวาธารณะเมื่อมันเกิดขึ้นมากคนที่ชอบใจส่วนใหญจะเป็น ปัญญาชนมากกว่าชนชั้นอื่นๆ เนื่องจากได้เสพความสุนทรียในแง่มุมต่างๆ ” (ถกถึง สมทรัพย์, สัมภาษณ์, 26 ธันวาคม 2555)

จากข้อมูลในข้างต้นสอดคล้องกับสิ่งที่ พัทธนันท์ วิเศษสมวงศ์ (2551) ได้กล่าวว่า การผลักดันทิวาธารณะไม่ได้เกิดจากการที่ภาคสังคมทั้งหมดลุกขึ้นมาเคลื่อนไหวผลักดัน แต่การเปลี่ยนแปลงเกิดจากคนจำนวนน้อยกลุ่มหนึ่ง โดยผู้ขงประเด็นคือ ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ นักวิชาการทางด้านเศรษฐศาสตร์แห่งสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ที่ทำงานสื่อสารณะในหัวข้อ “การปฏิรูปโครงสร้างสื่อวิทยุและโทรทัศน์” ไว้ก่อนหน้าปรากฏการณ์ครั้งนี้ พร้อมทั้งเป็นคีย์แมนหลักในการผลักดันให้เกิดกฎหมาย “พ.ร.บ. สื่อสื่อสารณะ” โดยใช้สภาแต่งตั้งของคณะรัฐประหารเป็นช่องทางลัดที่สามารถผลักดันกฎหมายนี้ให้ผ่านไปได้โดยง่าย ด้วยเพราะเห็นว่าโอกาสเช่นนี้หาไม่ได้ง่ายนัก ซึ่งน่าจะผลักดันทิวาธารณะได้สำเร็จ เช่นเดียวกับ “ทีวีเสรี” ที่สำเร็จในรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ซึ่งเป็นรัฐบาลชั่วคราวเช่นกัน

คังนั้นจุดกำเนิดโทรทัศน์สื่อสารณะ Thai PBS จึงอยู่ภายใต้การผลักดันของกลุ่มนักเคลื่อนไหวทางสังคม คือ กลุ่มนักวิชาการและภาคประชาสังคมกลุ่มเครือข่ายต่างๆ ซึ่งนำแนวความคิดนี้เป็นขยายต่อยังภาคีอื่นๆ เช่น ภาครรัฐ กลุ่มนักวิชาชีพ เพื่อให้เกิดแนวร่วมในการผลักดันสถานีโทรทัศน์สื่อสารณะที่ปลอดจากอำนาจรัฐและอำนาจทุน สามารถสรรค์สร้างรายการข่าว รายการสารประโยชน์และรายการสาระบันเทิงที่มีคุณภาพและหลายหลาย โดยยึดถือประโยชน์สื่อสารณะเป็นที่ตั้ง ซึ่งความเป็นอิสระของ Thai PBS ได้รับการรองรับภายใต้ พ.ร.บ. องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสื่อสารณะแห่งประเทศไทย โดยมีคณะกรรมการนโยบายที่ผ่านการสรรหาโดยกระบวนการที่เป็นอิสระและโปร่งใส เป็นผู้กำหนดนโยบายควบคุมการดำเนินงานของผู้อำนวยการและคณะกรรมการบริหารองค์การฯ

4.2.1 โครงสร้างการบริหารจัดการ

องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสื่อสารณะแห่งประเทศไทย (ส.ส.ท.) ถือกำเนิดขึ้นเมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2551 ภายใต้พระราชบัญญัติ “องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสื่อสารณะแห่งประเทศไทย” (อ.ภ.ส.) เป็นหน่วยงานของรัฐ มีฐานะเป็นนิติบุคคลที่ไม่เป็นส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ โดยใช้บทเรียนในอดีตสร้างกลไกป้องกันการแทรกแซงจากการเมือง กำหนดให้เป็นองค์กรที่ทำงานภายใต้กฎหมายเฉพาะมีความเป็นอิสระในการบริหารงาน และใช้กลไกรัฐสภาซึ่งเป็นผู้แทนปวงชนเป็นผู้ตรวจสอบแทนที่จะให้ขึ้นตรงกับหน่วยงานใดหน่วยงาน มี

วัตถุประสงค์ในการเป็นผู้นำในการผลิตและสร้างสรรค์รายการข่าวสาร สาระคุณภาพสูงที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน และมุ่งยกระดับการเรียนรู้ของประชาชนทุกภาคส่วนให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลกโดยไม่แสวงหาผลกำไร ภายใต้การดำเนินการอย่างมีคุณธรรมและยึดหลักจริยธรรมทางวิชาชีพ และยังสร้างกลไกป้องกันการแทรกแซงจากรัฐกิจโดยใช้งบประมาณจากเงินภาษีสรรพสามิตซึ่งเก็บจากสุราและยาสูบร้อยละ 1.5 แต่ไม่เกิน 2,000 ล้านบาทต่อปี เพื่อให้สามารถบริหารงานและผลิตรายการที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ชมได้อย่างคล่องตัว

ทั้งนี้ในส่วนของโครงสร้างการกำหนดนโยบายและการดำเนินการนั้นสามารถแบ่งออกเป็นสองยุคคือ ยุคคณะกรรมการนโยบายชั่วคราวภายใต้บทเฉพาะกาลของพระราชบัญญัติ ส.ส.ท. ที่เข้ามาดำเนินงานในช่วงแรกของการก่อตั้งระยะเวลา 7 เดือนและยุคของคณะกรรมการนโยบายถาวรยุคแรกที่ได้รับการแต่งตั้งให้เข้ามาบริหารงานตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2551 เป็นต้นไป

4.2.1.1 ยุคคณะกรรมการนโยบาย ส.ส.ท.ชั่วคราว

องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย มี “คณะกรรมการนโยบายขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย” ทำหน้าที่กำหนดนโยบายและกำกับดูแลกิจการของทีวีสาธารณะให้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์คณะกรรมการนโยบายฯ สรรหาจากผู้มีประสบการณ์ทางด้านต่างๆ โดยมีคณะกรรมการสรรหา ซึ่งมีที่มาจากหน่วยงานที่เป็นอิสระเป็นตัวแทนของภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นผู้ดำเนินการสรรหา โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้แต่งตั้งคณะกรรมการนโยบายฯ ตามรายชื่อที่คณะกรรมการสรรหาส่งให้

ในวาระเริ่มแรกพระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย พ.ศ.2551 กำหนดให้คณะรัฐมนตรีแต่งตั้งคณะกรรมการจำนวนไม่เกิน 5 คน เพื่อปฏิบัติหน้าที่เป็นคณะกรรมการนโยบายชั่วคราว ขณะเดียวกันก็ให้มีการดำเนินการสรรหาคณะกรรมการนโยบายภายใน 180 วัน นับแต่วันที่มีการบังคับใช้พระราชบัญญัติ การก่อตั้งองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทยเป็นไปอย่างรีบเร่ง เนื่องจากมติของคณะรัฐมนตรีในขณะนั้นให้รับเอาคลื่นของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี เครื่องมือ อุปกรณ์และบุคลากรที่อยู่เข้ามาในองค์การอันเป็นการปรับระบบของสถานีโทรทัศน์ที่แพร่ภาพโดยมีฐานคิดจากสื่อพาณิชย์มาสู่การปรับกระบวนการผลิตสื่อสาธารณะ รวมทั้งขยายขอบเขตการดำเนินงานให้กว้างขวางกว่าสถานีโทรทัศน์ แต่มุ่งใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่นๆ ด้วย โดยเริ่มดำเนินการต่อไปทันทีภายใต้กรอบกฎหมายใหม่ในบทเฉพาะกาลที่ยังขาดความชัดเจนในการเตรียมการบริหารจัดการที่เป็นรูปธรรม

หลังกฎหมายสื่อสารณะประกาศใช้ คณะรัฐมนตรีของพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ได้แต่งตั้งคณะกรรมการนโยบายชั่วคราว 5 คน เพื่อปฏิบัติหน้าที่ในช่วงแรก ประกอบด้วย

1. นายขวัญสรวง อติโพธิ	อาจารย์พิเศษคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. รองศาสตราจารย์ ดร.นวนน้อย ตรีรัตน์	อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. รองศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ ใจหาญ	อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
4. นายอภิชาติ ทองอยู่	เลขาธิการมูลนิธิสวัสดิ์
5. นายเทพชัย หย่อง	อดีตนายกรัฐมนตรี
(ทำหน้าที่รักษาการ ผู้อำนวยการ
ส.ส.ท.)

ภารกิจเฉพาะหน้าของคณะกรรมการนโยบายชั่วคราวในขณะนั้นคือ การบริหารจัดการการออกอากาศรายการโทรทัศน์เนื่องจากสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวี ซึ่งเป็นไปตามคำสั่งคุ้มครองการออกอากาศของศาลปกครองกลาง เพื่อไม่ให้เกิดการหยุดออกอากาศกระทบสิทธิการรับรู้ข่าวสารของประชาชน อันเป็นปัญหาที่สำคัญยิ่งในขณะนั้น กล่าวคือในระหว่างการเปลี่ยนผ่านองค์กรทางสถานีไม่สามารถที่จะยุติการออกอากาศเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนการออกอากาศในรูปแบบใหม่ได้เลย ดังที่อดีตผู้บริหารในยุคนั้นได้กล่าวว่า

“พอห้ามจอคำห้ามจอมีด การแก้ปัญหาอันที่หนึ่ง เลขจำเป็นจะต้องรับบุคลากรเก่าเข้ามาเกือบทั้งหมด เพราะตอนนั้นหาไม่ทันจริงๆ อันที่สอง แก้ปัญหาเรื่องจอไม่ดำโดยการที่ไปเช่าไปซื้อลิขสิทธิ์ พวกสารคดีต่างๆ มาเป็นร้อยๆ ชั่วโมงเลย เอามาออกมาก่อนเวลาไปก่อน เพราะฉะนั้นเนื้อหาจะหนักพอสมควร สารคดีค่อนข้างเยอะก็แก้ปัญหาเฉพาะหน้ากันไปทำกันอย่างนี้ แต่ผมว่าจากบทเรียนที่ผ่านมาถ้าจอคำสักช่วง 3 เดือน 6 เดือนน่าจะดีกว่านี้เยอะ เพราะว่ามันเปลี่ยน Concept จากสายสื่อธุรกิจมาเป็นสื่อสารณะ ซึ่ง Concept มันคนละอัน ส่วนเหตุผลที่ห้ามจอคำนั้นเขาอาจจะคิดว่าการเปลี่ยนแปลงตรงนี้ไม่อยากทำให้มีความรู้สึกว่ามันไปบังคับให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรืออะไรอย่างนี้ คนดูก็ว่ามันเหมือนเดิมยังกดไปช่องนั้นก็ดูได้เหมือนเดิม ไม่รู้สึกให้มันเปลี่ยนแปลง แต่ว่าจริงๆ แล้วที่คิดว่าให้รู้สึกเปลี่ยนแปลงอย่างนั้นกับจะตั้งสร้างแบรนด์ใหม่ขึ้นมาได้ดีกว่า อันนี้ก็เรียนเพราะฉะนั้น โจทย์แบบนี้มันจึงทำให้ 4 ปีแรกเหนื่อยมากหน่อย” (พลเดช ปิ่นประทีป, สัมภาษณ์, 24 ธันวาคม 2555)

ซึ่งสอดคล้องกับที่อคติคณะกรรมการนโยบายได้กล่าวว่า

“ตอนนั้นเป็นเรื่องน่าสับสนมาก เพราะทีวีมันห้ามจอดับ แต่กฎหมายตัวหนังสือมาบังคับให้มีทีวีไทยขึ้นมาเดิยวั้นั้น แต่ในเชิงบริหาร เิงผู้คนยังอยู่ท่ามกลางความแตกร้าง แดกกัน แล้วยังมีการเมืองระดับชาติช่อนอยู่ข้างหลังอีก มันต้องเข้าทำให้สงบให้ได้ และที่สำคัญสร้างของใหม่ทีสังคมไม่รู้จักหรือกว่าทีวีสาธารณะนี่คืออะไร ผมมั่นใจว่าทีวีไม่ใช้ของพวกสื่อ พวกฉลาดมาเที่ยวได้โอกาสทีจะแสดงออกงานของตัวเองแล้วมันก็หมิ่นเหม่ทีจะเป็นอย่างนั้น” (ขวัญสุวรรณ อติโพธิ อ้างถึงใน นิธิดา สิริพงศ์ทักษิณ, 2554, น. 149)

นอกจากนั้นคณะกรรมการนโยบายชั่วคราวยังมีหน้าที่ในการออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่ง เพื่อเป็นกรอบเบื้องต้นในการทำงานพร้อมกับกำหนดแนวทาง และวางนโยบายสำหรับการบริหารสถานี เป็นการเตรียมความพร้อมก่อนส่งมอบงานต่อให้คณะกรรมการนโยบายชุดทีจะได้รับการสรรหามาทำงานต่อไป

ในการกำหนดทิศทางการทำงานของสื่อสาธารณะแห่งแรกของประเทศไทย คณะกรรมการนโยบายชั่วคราวให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนที่หลากหลาย จึงได้จัดเวทีสัญจร“ร่วมคิดร่วมสร้าง โทรทัศน์สาธารณะ” ระดมความคิด 9 ภูมิภาค เดินสายไปพบกับประชาชนในพื้นที่ต่างๆ เพื่อรับฟังแลกเปลี่ยนความเห็น ก่อนจะนำข้อมูลและข้อเสนอแนะต่างๆ มากำหนดกรอบและแนวทางการผลิตรายการ

จากข้อมูลในช่วงต้นกรณีทีศาลปกครองกลางได้มีคำสั่งให้ช่วงเปลี่ยนผ่านจาก ITV เป็น TITV และ THAI PBS ห้ามจอคำ เนื่องจากจะไปกระทบกับสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชนนั้น ทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในช่วงของการเปลี่ยนผ่านองค์กรจากสื่อในเชิงพาณิชย์ เป็นสื่อสาธารณะในยุคนั้นเป็นอย่างมาก ทั้งในแง่ของโครงสร้างการบริหารจัดการ แนวคิดหลักขององค์กรทีแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงกับสื่อในเชิงพาณิชย์ วิธีในการแก้ปัญหาในขณะนั้นของผู้บริหารคือ ความจำเป็นทีจะต้องรับพนักงานส่วนใหญ่ของ ITV เก่ามาทำงานต่อในภาวะทีไม่สามารถจะหาบุคลากรใหม่เข้ามาทดแทนได้อย่างทันที่วงที ปัญหาทีตามมาคือค่านิยมในการทำงานและวัฒนธรรมองค์กรในระบบสื่อพาณิชย์ทีติดค้างมาจากองค์กรเก่าซึ่งถูกหล่อหลอมมาเป็นระยะเวลายาวนาน นั้นยากจะเปลี่ยนแปลงได้ในระยะเวลายันสั้น กรอบคิดหรือความเข้าใจในภารกิจ บทบาทหน้าที่ของความ เป็นสื่อสาธารณะมีค่อนข้างน้อย จึงจำเป็นทีจะต้องใช้ระยะเวลาในการเรียนรู้และทำความเข้าใจกันต่อไป

“สังคมไทยเราไม่มีวัฒนธรรมแบบสื่อสาธารณะ เราเอาวัฒนธรรมของคนทีอยู่ในวัฒนธรรมสื่อพาณิชย์หรือสื่อการเมืองมาอยู่ในวัฒนธรรมสื่อสาธารณะเป็น Reverse process ทีทำ

ให้เข้าใจยากแล้วก็รู้สึกยุ่งยากในการที่จะต้องปรับตัว” (สมชัย สุวรรณบรรณ, สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2555)

“การรับคนเข้ามาทำงานเราคนมันน้อยมาก รับคนยังไงให้ได้ตรงความสามารถ ให้ไปร้องไห้ ผมพูดตรงๆ เลยว่าฝากกันเพียบ ต้องสร้างกระบวนการให้บริษัทเข้ามาเพื่อจะได้คัด อาจต้องมีเอาออกบ้าง ไม่มีใครบอกว่ารับคนเก่าได้มากที่สุด แต่เราก็ไม่ต้องการให้ใครตกงาน” (ขวัญสุวรรณ อติโพธิ อ้างถึงใน นิธิดา สิริพงศ์ทักษิณ, 2554, น. 150)

“ผมคิดว่าในช่วงแรกๆ เป็นช่วงที่เราเพิ่งเปลี่ยนผ่าน ทุกคนก็เรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน อีกอย่างคือบ้านเราไม่เคยมีสื่อสาธารณะมาก่อน แต่ละคนก็อาจจะยังไม่ค่อยออก ดังนั้นในช่วงแรกๆ เหมือนเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน สิ่งหนึ่งที่เรให้ความสำคัญมากในช่วง 1-2 ปีที่ผ่านมา คือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันหาเคส หากกรณีตัวอย่างมาพูดคุยกัน ผมคิดว่าจากการแลกเปลี่ยนกันในช่วงที่ผ่านมา เราได้ความชัดเจน และได้ความมั่นใจขึ้นเยอะ ประการที่สอง จากบทบาทของสื่อสาธารณะที่เราได้มีโอกาสทำอะไรให้แก่สังคมทั้งเรื่องการเตือนภัย การให้ข่าวสารข้อมูลสาระความบันเทิงและเป็นอะไรที่ไม่มีพิษภัย ผมคิดว่าพนักงานเองมีความภูมิใจร่วมกันมากขึ้น คือแรกๆ อาจจะยังไม่ได้ผูกพันเพราะเป็นองค์กรใหม่ ยังไม่เห็นว่าจะเป็นอย่างไง แต่เมื่อทำไปก็เห็นว่าสิ่งที่ทำเป็นประโยชน์ ขณะเดียวกันก็จะภูมิใจมีส่วนร่วมกับองค์กรมากขึ้น ผมคิดว่าอย่างนั้น” (วสันต์ ภัยหลีกถี้, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2555)

ดังนั้นในระยะแรกของการปรับเปลี่ยนตั้งแต่วันที่ 15 มกราคม 2551-5 สิงหาคม 2551 การจัดวางโครงสร้างในการดำเนินการของ ส.ส.ท. จึงอยู่ภายใต้บทเฉพาะกาลของพระราชบัญญัติ ส.ส.ท. ซึ่งมีข้อยกเว้นไม่ต้องบังคับใช้กฎหมายเต็มรูปแบบ ประกอบกับคณะกรรมการนโยบายชั่วคราวไม่ต้องการจะอาศัยบทบาท อำนาจหน้าที่ในช่วงการเปลี่ยนผ่านนี้ในการสร้างนโยบายหรือโครงสร้างที่จะก่อให้เกิดภาระผูกพันกับคณะกรรมการนโยบายที่จะเลือกสรรเข้ามาตามกฎหมาย จึงหลีกเลี่ยงที่จะวางกรอบ ตลอดจนระเบียบหรือเกณฑ์จริยธรรมขึ้นมาใช้อย่างถาวร ทั้งนี้จากการประมวลผลการกิจที่สำคัญของคณะกรรมการนโยบายชั่วคราวพบว่า ผลการดำเนินการในช่วงเปลี่ยนผ่านสามารถสรุปได้ดังนี้

การขับเคลื่อนการดำเนินงานของ ส.ส.ท. ในส่วนของสถานีโทรทัศน์ในระยะเปลี่ยนผ่านให้มีการเผยแพร่ภาพออกอากาศทางหน้าจอโทรทัศน์อย่างต่อเนื่อง แม้ว่าในระยะแรกจะได้รับโอนรายการมาจากสถานีไอทีวีที่ได้ซื้อรายการสารคดีไว้บางส่วน และมีรายการที่มีสัญญาณผลิตต่อเนื่องและต้องจัดหารายการจากแหล่งผลิตภายนอก แต่ก็พยายามเลือกสรรรายการที่เป็นสารประโยชน์และข่าวสารเพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นสื่อสาธารณะ ทั้งนี้ในระหว่างการดำเนินงานได้ออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศและคำสั่งเป็นกรอบเฉพาะหน้าเพื่อให้สามารถ

ดำเนินงานได้ตามวัตถุประสงค์ แต่มิได้ก่อให้เกิดภาวะผูกพันเพื่อไม่ให้กำเริบภาระหน้าที่ของคณะกรรมการนโยบายชุดถาวร

“ภารกิจของคณะกรรมการนโยบายชั่วคราวในช่วงนั้นปัญหาคือ เนื่องจากเป็นสื่อสาธารณะศาลปกครองจึงมีคำสั่งว่าห้ามจอคำหรือยุติการออกอากาศ ภารกิจส่วนใหญ่จึงเป็นไปในเรื่องของการจัดการรายการเพื่อนำมาออกอากาศอย่างต่อเนื่อง ในช่วงแรกจึงมีรายการสารคดีเสียเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากยังหารายการประเภทอื่นๆ ไม่ได้ การรับสมัครพนักงานใหม่ การระดมความคิดเห็นจากภาคประชาชนในเรื่องของสิ่งที่อยากจะเห็นหรืออยากจะให้เป็นของทีวีสาธารณะสะท้อนผ่านเวทีต่างๆ ที่มีการจัดตั้งขึ้น” (นวน้อย ตรีรัตน์, สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2555)

ในด้านการจัดการบุคลากรของ ส.ส.ท. เนื่องจากสื่อสาธารณะได้รับการถ่ายโอนสถานีและจำเป็นต้องออกอากาศอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งพนักงานบางส่วนได้ลาออกไป ทำให้มีความจำเป็นต้องรับพนักงานบางส่วนจากไอทีวีเพื่อให้ปฏิบัติงานได้ทันที ทั้งนี้ในการคัดเลือกได้ว่าจ้างบริษัทภายนอกเข้ามาคัดเลือกคนเข้ามาทำงานด้วยเพื่อให้เป็นไปอย่างโปร่งใส

ซึ่งสอดคล้องกับนายเทพชัย ห่อง รักษาการผู้อำนวยการส.ส.ท. ในขณะนั้นได้กล่าวว่า

“ปัญหาของสามเดือนแรก คือ บุคลากรถูกดึงไปที่อื่น ผู้ประกาศข่าวกับนักข่าวการเมือง หายไปเกินครึ่ง ต้องสร้างคนใหม่ ช่วงแรกวุ่นวายมาก เพราะถูกกำหนดไว้ว่าต้องออกอากาศภายใต้ Concept ใหม่ 15 วันหลังรับตำแหน่ง ไม่ง่ายเลย ไหนจะฝึกคน ไหนจะประทับประคองคนที่อยากออกกว่าอย่าเพิ่ง คนที่ออกไปแล้วมากมายก็ต้องหามาแทน สองเดือนแรกรายการมีคณาให้ฟรี ต้องไปติดคอรู้ว่าหน่วยงานไหนผลิตอะไรไว้แล้วไม่มีที่ออกอากาศก็ขอมาก่อน สองเดือนหลังค่อยมองไปข้างหน้าได้บ้าง เชิญกลุ่มต่างๆ ทั้งผู้ผลิตรายย่อยรายใหญ่ แม้แต่ผู้พิการมาเพื่อฟังเสียงว่าเขาอยากเห็นอะไรจากทีวีสาธารณะ เป็นการวางรากฐานประมวลไอเดียเพื่อวันข้างหน้า” (เทพชัย ห่อง อ้างถึงใน นิธิดา สิริพงษ์ทักษิณ, 2554, น. 149)

จัดตั้งหน่วยงานข่าวขึ้นมาใหม่เพื่อผลิตรายการข่าวให้สามารถรายงานสถานการณ์และสารคดีข่าวได้อย่างต่อเนื่อง โดยรายการข่าวในช่วงแรกนั้น ส.ส.ท. เห็นชอบให้อัดพนักงานฝ่ายข่าวของสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีเดิมจำนวน 274 คน จากทั้งหมด 399 คน เป็นผู้ดำเนินการไปพลางก่อนในระยะเริ่มแรกของการออกอากาศช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2551 ระหว่างนั้นสถานีมีการปรับผังรายการเป็นระยะๆ ในช่วงต้นของแต่ละเดือน

การจัดให้มีการเลือกสรรคณะกรรมการนโยบายขึ้นมาภายใน 180 วันนับแต่วันที่มีการบังคับใช้พระราชบัญญัติ ซึ่งคณะกรรมการนโยบายชั่วคราวได้เร่งรัดและดำเนินการอย่างจริงจังจนสามารถได้คณะกรรมการนโยบายและสามารถส่งผ่านภารกิจให้กับคณะกรรมการนโยบายชุดถาวรได้ตามกรอบของกฎหมาย

ออกระเบียบ ข้อบังคับ ระเบียบ และคำสั่งที่จำเป็นเพื่อใช้เป็นกรอบในการกำกับ การปฏิบัติงานของพนักงานในระยระดับ เช่น ระเบียบ ส.ส.ท. ว่าด้วยการมอบอำนาจ พ.ศ.2551 ระเบียบ ส.ส.ท. ว่าด้วยการบริหารงานบุคคล พ.ศ.2551 การกำหนดตราสัญลักษณ์ให้เป็นอัตลักษณ์ของ องค์การ ซึ่งเป็นภารกิจพื้นฐานสำคัญของการก่อตั้งองค์การ ทั้งนี้ในการจัดตั้งรายการเผยแพร่เพื่อให้ ได้แนวทางในการจัดกรอบการผลิตรายการของสถานี โทรทัศน์ได้มีการจัดระดมความคิดเห็นของ ประชาคมจาก 9 ภูมิภาคผ่านทางกรรณำเสนอสู่นำจอที่เรียกว่า “ร่วมคิด ร่วมสร้างที่พีบีเอส” (นิติตา สิริพงษ์ทักษิณ, 2554, น. 151)

โดยสรุปในการดำเนินการตามพันธกิจในปีแรก คณะกรรมการนโยบายชั่วคราวได้ ดำเนินงานตามกรอบภารกิจที่กำหนดไว้ในกฎหมาย พร้อมกันนั้นก็ต้องขับเคลื่อนการบริหาร จัดการสถานีโทรทัศน์ให้มีภาพหน้าจอกายใต้ความกดดันของการสนองความต้องการและ เจตนาธรรมของภาคประชาสังคมหลายฝ่ายที่ต้องการเห็นรูปแบบของสื่อสาธารณะในสังคมไทย ภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองที่มีความขัดแย้งทางความคิด การดำเนินการในระยะแรกของ คณะกรรมการนโยบายชั่วคราวจึงต้องมีการทักทั้งทางด้านการกำหนดนโยบายและด้านการบริหาร จัดการเป็นอย่างมาก

4.2.1.2 บุคคลคณะกรรมการนโยบาย ส.ส.ท. ถาวร

ระหว่างนั้น ได้เริ่มกระบวนการเปิดรับสมัครกรรมการนโยบาย ส.ส.ท. ถาวรขึ้นตาม พระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2551 ซึ่งได้ กำหนดให้มีคณะกรรมการนโยบาย ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความสามารถและความเชี่ยวชาญ ใน 3 ด้าน คือ

1. กรรมการนโยบายด้านสื่อสารมวลชน 2 คน
2. กรรมการนโยบายด้านบริหาร 3 คน
3. กรรมการนโยบายด้านประชาสังคม 4 คน

กระบวนการคัดเลือกเป็นคณะกรรมการนโยบายในยุคแรก มีผู้สนใจสมัครเข้ารับ การคัดเลือกจำนวน 254 คน กระบวนการสรรหาใช้เวลาประมาณ 5 เดือน จึงเสร็จสิ้น พร้อมกับ ประกาศแต่งตั้งคณะกรรมการนโยบายถาวร จำนวน 9 คน ในราชกิจจานุเบกษา วันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ. 2551 โดยมีวาระดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิจาก 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านบริหารจัดการองค์กร 3 คน ได้แก่

ศาสตราจารย์เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม อธิการบดี

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นางจินตนา พันธุ์พัก

เลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน

นายแพทย์พลเดช ปิ่นประทีป

อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง
พัฒนาสังคมและความมั่นคงของ
มนุษย์

2. ด้านการส่งเสริมประชาธิปไตย การพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่น การเรียนรู้และศึกษา
การคุ้มครองและพัฒนาเด็กเยาวชน หรือครอบครัว หรือการส่งเสริมสิทธิของผู้ด้อยโอกาสทาง
สังคม 4 คน

นายจอน อึ้งภากรณ์

อดีตประธานมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อ
สังคม

นายกมล กมลตระกูล

อดีตผู้อำนวยการฟอรัมเอเชีย

นางมัทนา หอมล่อ

อดีตเลขาธิการสมาคมสร้างสรรค์ไทย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรศรี งามวิทยาพงศ์ สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

3. ด้านกิจการสื่อสารมวลชน 2 คน

ผศ.ดร.เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์

ประธานสถาบันพัฒนาสื่อภาค
ประชาชน

นายสมชัย สุวรรณบรรณ

อดีตหัวหน้าแผนกภาษาไทย บีบีซี ภาค
บริการโลก

โดยกรอบของกฎหมายได้กำหนดให้คณะกรรมการนโยบายเป็นกลไกสูงสุด ทำหน้าที่
กำหนดทิศทาง และกำกับดูแลการดำเนินงานขององค์การให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อ
ส่งเสริมให้ประชาชนได้รับผลประโยชน์อย่างทั่วถึง เท่าเทียม และสร้างสรรค์ ซึ่งประกอบด้วย
ภารกิจในมาตรา 28 ดังต่อไปนี้

1. กำหนดนโยบายโดยทั่วไปขององค์การ

2. คุ้มครองรักษาความเป็นอิสระของคณะกรรมการบริหาร ผู้อำนวยการ และพนักงาน
ให้ปลอดจากการแทรกแซงใดๆ

3. ให้ความเห็นชอบแผนการบริหารกิจการ และแผนการจัดทำรายการขององค์การให้
สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของ พ.ร.บ. องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย
พ.ศ. 2551

4. ให้ความเห็นชอบงบประมาณขององค์การ

5. ควบคุมการดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารให้เป็นไปตามนโยบายของ
คณะกรรมการนโยบาย

6. กำหนดให้มีการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพของรายการ
7. กำหนดข้อบังคับด้านจริยธรรมของกรรมการบริหาร ผู้อำนวยการ ผู้บริหารขององค์การ พนักงานและลูกจ้างขององค์การ และบทลงโทษ
8. กำกับดูแล เพื่อให้ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และคำติชม ตลอดจนข้อร้องเรียนของประชาชนต่อองค์การ ได้รับการพิจารณาอย่างเหมาะสมและรวดเร็ว
9. กำหนดระเบียบกลางเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล การเงิน การงบประมาณและทรัพย์สิน การมอบอำนาจให้คณะกรรมการบริหารดำเนินการต่างๆ และการดำเนินกิจการโดยทั่วไป
 10. แต่งตั้งคณะกรรมการบริหาร
 11. แต่งตั้งและถอดถอนผู้อำนวยการ
 12. กำหนดค่าตอบแทนและประโยชน์ตอบแทนอื่นของผู้อำนวยการ และรองผู้อำนวยการ
 13. กำหนดข้อบังคับด้านจริยธรรมของวิชาชีพเกี่ยวกับการผลิตและการเผยแพร่รายการขององค์การ
 14. แต่งตั้งคณะกรรมการรับและพิจารณาเรื่องร้องเรียนจากประชาชน
 15. จัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี เพื่อเสนอต่อคณะรัฐมนตรี สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาและเผยแพร่ต่อสาธารณชน
 16. ปฏิบัติการอื่นตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น

นอกจากนี้คณะกรรมการนโยบายยังมีหน้าที่ กำกับดูแลให้คณะกรรมการบริหารปฏิบัติหน้าที่ตามที่ระบุไว้ในมาตรา 29 ให้มีประสิทธิภาพในการกิจต่อไปนี้

 1. ควบคุมดูแลการผลิตรายการหรือการสร้างสรรค์รายการขององค์การให้เป็นไปตามนโยบายของคณะกรรมการนโยบาย
 2. กำกับดูแลการปฏิบัติงานขององค์การให้เป็นไปตามกฎหมาย หรือระเบียบข้อบังคับขององค์การในกรณีที่มีการร้องเรียนของประชาชน
 3. จัดทำแผนการบริหารกิจการและแผนการจัดทำรายการขององค์การเสนอต่อคณะกรรมการนโยบายเพื่อให้ความเห็นชอบ
 4. จัดทำแผนพัฒนาองค์การ แผนพัฒนาบุคลากร และแผนการเงินเสนอต่อคณะกรรมการนโยบาย
 5. จัดทำแผนแม่บทพัฒนาเครือข่าย
 6. ประเมินคุณภาพรายการที่มีการเผยแพร่

7. ดำเนินการอื่นใดตามที่คณะกรรมการนโยบายมอบหมาย

รวมถึงอำนาจหน้าที่ในการกำหนดข้อบังคับด้านจริยธรรมของวิชาชีพเกี่ยวกับการผลิตและการเผยแพร่รายการ โดยร่วมกับผู้มีส่วนได้เสียในวงกว้างทั้งตัวแทนพนักงานและลูกจ้าง ผู้ผลิตรายการ ผู้รับชมและผู้รับฟังรายการ ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานการผลิต การจัดหา และการเผยแพร่รายการของโทรทัศน์สาธารณะ โดยอย่างน้อยต้องมีเนื้อหาในเรื่องต่อไปนี้

- 1) ความเที่ยงตรง ความเป็นกลาง และความเป็นธรรม
- 2) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเป็นส่วนตัว และการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล
- 3) รายการและเวลาที่เหมาะสมกับผู้รับชมและรับฟังรายการที่เป็นเด็กและเยาวชน
- 4) การจัดการภาพหรือเสียงที่แสดงออกถึงความรุนแรง กิจกรรมทางเพศ การกระทำอันผิดกฎหมายหรือศีลธรรม อบายมุข และภาษาหยาบคาย
- 5) วิธีปฏิบัติต่อผู้เสียหาย และผู้ที่อยู่ในภาวะเศร้าโศก
- 6) การจ่ายเงินเพื่อซื้อข้อมูลและการเปิดเผย และจัดการกับผลประโยชน์ทับซ้อน
- 7) การไม่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล เพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ วัฒนธรรม ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรมหรือความคิดเห็นทางการเมือง
- 8) การปกป้องและปฏิบัติต่อแหล่งข่าวอย่างเป็นธรรม

ทั้งนี้คณะกรรมการนโยบายฯ จะมีบทบาทเฉพาะการกำหนดนโยบายและกำกับดูแลกิจการโดยทั่วไปของโทรทัศน์สาธารณะเท่านั้น ไม่มีหน้าที่ในการบริหารงานโดยตรง ทั้งนี้จะแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารและพิจารณาผู้มีประสบการณ์ด้านกิจการวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์เป็นประธานกรรมการบริหารโดยตำแหน่ง แต่ในความเป็นจริงกลับพบว่าการแทรกแซงการทำงานของฝ่ายบริหาร จนก่อให้เกิดปัญหาตามมามากมาย ดังเช่นที่อดีตรองผู้อำนวยการ ส.ส.ท. ท่านหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า

“การที่กรรมการนโยบายเข้ามาแล้วไปตีความว่ากรรมการบริหารมีปัญหา เลยกักกับกรรมการบริหารกันวาววอดหมด ในสมัยที่อาจารย์เกริกเกียรติเป็นประธาน ไปออกกฎหมายว่านายสารพัด จนทะเลาะกันเองข้างใน มีการลงมาล้วงลูกในการทำงานตลอด และเป็นข้อพิพาทอย่างหนึ่งว่าคนที่มาเป็นกรรมการนโยบายในยุคนั้นเป็นคนไม่ดี เพราะคุณไม่ปฏิบัติตามหลักการที่คุณเขียนขึ้นมาเอง คุณกลับไปล้วงลูก แทรกแซงการทำงาน วางตัวเป็นผู้รู้สูงสุด เป็น Ngo อำมาตย์และมองคนอื่นว่าไม่ใช่คนดี แต่ตัวเองเป็นคนดี คนก็เริ่มออกในยุคนั้นเยอะมาก” (ถกถึง สมทรัพย์, สัมภาษณ์, 26 ธันวาคม 2555)

ซึ่งจากข้อมูลในข้างต้นมีข้อพึงสังเกตคือ โครงสร้างและสัดส่วนคณะกรรมการนโยบาย จะปรากฏในกลุ่มเครือข่ายของภาคประชาสังคมที่ร่วมผลักดันสื่อสาธารณะเข้ามาเป็นจำนวนมาก ประกอบด้วย นายจอน อึ้งภากรณ์ อดีตประธานมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคมนายกมล กมลตระกูล อดีตผู้อำนวยการฟอรัมเอเชีย นางมีทนา หอมล่อ อดีตเลขาธิการสมาคมสร้างสรรค์ไทย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรศรี งามวิทย์พงศ์ สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รวมถึง สักส่วนด้านบริหารจัดการองค์กร ปรากฏชื่อนายแพทย์พลเดช ปิ่นประทีป อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งทำงานอยู่ในภาคประชาสังคมมายาวนาน และมีคุณสมบัติที่สามารถจะลงสมัครในสัดส่วนของภาคประชาสังคมซึ่งมีโควตาอยู่ 4 คนได้ แต่กลับลงสมัครในสัดส่วนด้านบริหารจัดการองค์กรแทน โดยนายแพทย์พลเดชได้กล่าวว่า

“การที่ผมเป็นคนทำงาน Ngo ทำงานราชการมาก่อนอะไรต่างๆ ทั้งหลาย ผมก็สมัครไปในส่วนของการบริหาร ที่จริงผมสามารถสมัครได้ทุกอันยกเว้นสื่อ ผมสมัครสายบริหารก็ได้ สายประชาสังคมก็ได้ แต่ผมเลือกที่จะสมัครสายบริหาร” (พลเดช ปิ่นประทีป, สัมภาษณ์, 24 ธันวาคม 2555)

นอกจากนี้ในกลุ่มของกิจการสื่อสารมวลชนยังปรากฏชื่อของ ผศ.ดร.เอื้อจิต วิโรจน์ ไตรรัตน์ ประธานสถาบันพัฒนาสื่อภาคประชาชน ซึ่งเป็นอีกบุคคลหนึ่งที่ทำงานทางด้านสื่อภาคประชาชนมาโดยตลอด จึงจะเห็นได้ว่าในจำนวนคณะกรรมการนโยบาย 9 คนซึ่งอยู่ในฐานะผู้บริหารสูงสุดขององค์กร มีบทบาทหน้าที่ในการกำหนดและควบคุมทิศทางขององค์กรนั้น มีกลุ่มภาคประชาสังคมและนักวิชาการที่ทำงานในภาคประชาสังคมเข้าร่วมด้วยสูงถึง 6 คนจากจำนวน 9 คน จึงอาจกล่าวได้ว่าโครงสร้างของสื่อสาธารณะแห่งแรกของประเทศไทยที่ได้ถือกำเนิดขึ้นมา นั้น มีเงาของกลุ่มภาคประชาสังคมในระดับชนชั้นนำที่ร่วมกันผลักดันสื่อสาธารณะพาดพิงอยู่อย่างชัดเจน

ส่วนสาเหตุที่มีสัดส่วนของกรรมการนโยบายที่แตกต่างกัน เช่น มีตัวแทนฝ่ายประชาสังคมมากที่สุด และตัวแทนฝ่ายสื่อมวลชนน้อยที่สุดนั้น อดีตประธานกรรมการนโยบาย สสท. และหนึ่งในบุคคลสำคัญที่ร่วมผลักดันสื่อสาธารณะในช่วงแรก³ ได้ให้ข้อมูลว่า

“เหตุผลที่ให้สายบริหารมากกว่าสายสื่อนี้เพราะว่า เป็นองค์กรอิสระที่มีมติของการบริหารจัดการเยอะจึงจำเป็นต้องมี 3 คน และที่มากที่สุดคือฝ่ายประชาสังคม 4 คน เพราะเป็นการแสดงถึง Ownership ที่ว่า แท้ที่จริงแล้วสื่อนี้เป็นสื่อสาธารณะ มันเป็นเรื่องของสังคม สังคมต้องเป็น

³ สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ ประธานสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย หนึ่งในผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันสื่อสาธารณะแห่งแรกของประเทศไทย

เจ้าของ ไม่ใช่วิชาชีพเป็นเจ้าของ ไม่ใช่ผู้บริหารเป็นเจ้าของ เพราะฉะนั้นกรรมการทางด้านประชาสังคมจึงเป็นเสียงใหญ่ที่จะคอยคุศทิศทางขององค์กร” (พลเดช ปิ่นประทีป, สัมภาษณ์, 26 ธันวาคม 2555)

“ถ้าคุณตั้งใจท้อไว้ว่าอยากจะได้ทีวีที่มีความเป็นอิสระจากรัฐหรือกลุ่มทุน เช่น ถ้าต้องการอิสระจากรัฐก็จะให้ภาคการเมืองเข้ามาไม่ได้แน่ แต่คุณต้องการอิสระจากทุนจะให้ตัวแทนธุรกิจเข้ามาเยอะก็ไม่ได้เหมือนกัน ที่นี้ก็จะเหลืออะไรนอกจากนักวิชาการและภาคประชาสังคม ฉะนั้นสูตรมันถึงออกมาด้วยความจำเป็นอย่างนั้น

แต่เรื่องสัดส่วนนี้ถ้ามองย้อนหลังกลับไปก็ต้องยอมรับว่าสัดส่วนของสื่อมวลชนที่เข้ามาไม่น้อยเกินไป คือถ้ามีสื่อน้อยมันจะไม่ใช่สื่อเลย เพราะฉะนั้นการที่มีคนเข้าใจทีวีหรือวิทยุเพียง 2 คนนี้ไม่น้อยเกินไปจริงๆ และตรงนี้เป็นปัญหาเท่าที่มีการไปรีวิวมาก็จะพบว่ามีคนที่ดีความสื่อสารณะที่กว้างมากกว่าการที่จะเป็นเพียงแค่วิชยาหรือโทรทัศน์ เช่น เป็นสื่อพิพิธภัณฑฯ ฯลฯ ซึ่งกับความอยู่รอดขององค์กรในการที่จะต้องทำงานให้โดนใจประชาชน พอมีการตีความที่ไม่ชัดเจนทำให้ทิศทางขององค์กรไม่ชัดเจนตามไปด้วย” (สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2556)

“เหตุผลที่สัดส่วนของคณะกรรมการนโยบายภาคประชาสังคม มีจำนวนมากกว่าภาคส่วนอื่น เนื่องจากทีวีสาธารณะบ้านเราเกิดที่หลังจึงอยู่ในฐานะที่เป็นทีวีทางเลือกของคนที่ถูกกละเลยจากสื่อกระแสหลัก และกฎหมายเขียนไว้เพื่อเปิดโอกาสให้คนด้อยโอกาส ดังนั้นภาคประชาสังคมส่วนใหญ่ที่เข้ามาคือคนที่ทำงานให้กับกลุ่มคนเหล่านี้” (นวนน้อย ตรีรัตน์, สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2555)

หลังจากนั้น คณะกรรมการนโยบายได้จัดให้มีการสรรหาผู้อำนวยการ ส.ส.ท. จากผู้สมัคร 12 คน และได้คัดเลือก นายเทพชัย ห่อง เป็นผู้อำนวยการ ส.ส.ท. โดยประกาศแต่งตั้งเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2551 ถือเป็นบริบทเริ่มต้นนับหนึ่งสื่อสาธารณะแห่งแรกของประเทศไทยอย่างแท้จริง

“ที่มาของกฎหมาย พรบ.สื่อสาธารณะเป็นการนำแนวคิดของกรรมาธิการในยุคนั้นประมาณ 20-30 คนซึ่งตกลงกันลงตัวแล้ว มาเป็นตัวอักษรเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมดังที่ได้เห็นผ่านมา 4 ปีแล้วนั่นเอง โดยคุณหญิงทิพาวดี เมฆสวรรค์ ประธานกรรมาธิการในขณะนั้นเป็นผู้ร่างกฎหมาย พรบ.สื่อสาธารณะ ในสมัยรัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ โดยแนวคิดตั้งต้นของกรรมาธิการในสมัยนั้นคือ การนึกย้อนไปถึงการกำเนิดไอทีวีในยุคหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ได้มีการเรียกร้องถึงสื่อที่มีเสรีภาพและเป็นกลางซึ่งมีความเป็นนามธรรมสูงมาก พอเวลาผ่านไปก็เป็นที่ประจักษ์ชัดว่าสื่อเสรีภาพที่มีความเป็นอิสระก็ยังยืนอยู่บนฐานของทุน ซึ่งโดนปัจจัยด้านทุนทรัพย์หรือเศรษฐกิจเข้ามาแทรกแซง และเห็นได้ชัดว่าในช่วงหลัง

ก็มีอิทธิพลทางการเมืองเข้ามาแทรกแซงอีกด้วย เพราะฉะนั้นจึงพอจะสรุปได้ว่าโมเดลของไอทีวีซึ่งเป็นสื่อเสรี มันไม่สามารถเป็นจริงได้ ถ้ายังต้องขึ้นอยู่กับฐานของทุน หรืออิทธิพลทางการเมืองที่สามารถเข้าไปแทรกแซงได้

เพราะฉะนั้นการกำเนิดเกิดขึ้นของ Thai PBS ถือว่าเป็นจิตวิญญาณหรือเจตนารมณ์ที่ต้องการมีสื่อที่มีเสรีภาพในการนำเสนอ และถือว่าการทบทวนแนวคิดที่เกิดขึ้นกับไอทีวีในอดีตอีกครั้งหนึ่ง เพราะฉะนั้นจะสังเกตได้ว่าจะมีการพูดถึงแหล่งทรัพยากรที่จะมาหล่อเลี้ยงองค์กรแห่งนี้กันมาโดยตลอดว่า จะทำอย่างไรให้เกิดอิสรภาพมากที่สุด ก็เลยมองที่โมเดลของ ส.ส.ส. อันนั้นเป็นตัวอย่างที่ใช้เงินจากภาษีบาปซึ่งมาจากเหล้า บุหรี่ ในการนำมาแก้ไขปัญหาหรือเปลี่ยนแปลงสังคม และยังถือว่าการตอบโจทย์ในเรื่องของอิสรภาพของการที่ไม่ต้องพึ่งพาทุนโดยที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ แต่ก็มีแรงต้านทางการเมืองพอสมควร จริงๆ แนวคิดเบื้องต้นไม่ได้คิดในลักษณะนี้ แต่จะเอาตัวเปอร์เซ็นต์เป็นหลักแต่ก็มีกลุ่มที่คัดค้านเลยมีตัวเลขสองพันล้านบาทเกิดขึ้นมา” (ต่อพงศ์ เสนานนท์, 2555)

4.2.1.3 คณะกรรมการบริหาร

เกิดจากการแต่งตั้งโดยคณะกรรมการนโยบายฯ คณะกรรมการบริหารประกอบด้วยประธานกรรมการบริหารและคณะกรรมการบริหาร โดยมีผู้อำนวยการสถานีโทรทัศน์สาธารณะซึ่งคณะกรรมการนโยบายฯ แต่งตั้งจากผู้มีประสบการณ์ด้านกิจการวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์เป็นประธานกรรมการบริหาร โดยตำแหน่ง มีอำนาจหน้าที่สำคัญในการจัดทำแผนการดำเนินการแผนงบประมาณ และแผนการเงินของโทรทัศน์สาธารณะ รวมถึงการจัดทำผังรายการ และยังทำหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารกิจการของโทรทัศน์สาธารณะให้มีประสิทธิภาพและบรรลุมิติวัตถุประสงค์ เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับนโยบาย และแนวทางที่คณะกรรมการนโยบายฯ กำหนด

จากโครงสร้างดังกล่าวนับว่าเป็นเรื่องใหม่ที่แปลกใหม่สำหรับวงการสื่อในประเทศไทยที่มีคณะกรรมการบริหารองค์กรถึง 2 ชุด แต่ทั้งนี้ก็เป็นไปตามข้อกำหนดที่เขียนไว้เพื่อประกันความเป็นอิสระในการทำงานและปราศจากการแทรกแซงจากอำนาจต่างๆ ในช่วงแรกจึงมีปัญหาและอุปสรรคในการทำงานอยู่ไม่น้อย ทั้งในแง่ของความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง และการซ้อนทับกันในบางภารกิจ ดังที่หนึ่งในคณะกรรมการสรรหาได้กล่าวว่า

“มีการนำรูปแบบของสื่อสาธารณะที่มีอยู่ในหลายประเทศโดยเฉพาะ BBC ได้ถูกนำมาเป็นตัวอย่างสำคัญในการออกแบบกติกาต่างๆ ให้มีความเป็นอิสระ โดยมีทั้งกรรมการนโยบายที่แยกออกจากกรรมการบริหาร สภาผู้ชมผู้ฟัง คณะอนุกรรมการด้านจริยธรรม ซึ่งดูจากโครงสร้างขององค์กรเองจะเห็นได้ว่าแหวกแนวไปจากวัฒนธรรมองค์กรของไทยไปพอสมควร เพราะแต่ละ

ส่วนงานที่ระบุไว้ในกฎหมายจะต้อง Balance กัน มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนและอาจจะมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันได้ ซึ่งถือว่าเป็นวัฒนธรรมในแบบประชาธิปไตยที่เป็นเจตนารมณ์อยู่แล้ว ถ้าใครคิดว่า จะผูกขาดความคิดเอาไว้แต่เพียงฝ่ายเดียว ผมคิดว่าทำงานอยู่ในองค์กรนี้ไม่น่าจะได้ เพราะว่าทุกฝ่ายถูกออกแบบมาเพื่อให้เกิดการคานอำนาจและถ่วงดุลซึ่งกันและกัน อันเป็นการรับประกันตัวเองว่าอย่างน้อย Thai pbs จะไม่ถูกครอบงำนั่นเอง” (ต่อพงศ์ เสดานนท์, 2555)

“โครงสร้างเราปรับมาสองสามครั้ง ปัจจุบันจะมี ผอ. และมีรองอยู่ 4 ด้าน มีรองด้านข่าว และรายการ รองด้านปฏิบัติการ รองด้านบริหาร และรองด้านพัฒนาสื่อสารสาธารณะ จากรองก็เป็นสำนัก เรามีทั้งหมด 14 สำนัก รวมกับสำนักตรวจสอบก็เป็น 15 สำนักซึ่งรายงานตรงต่อสำนักนโยบาย และถือว่าเป็นโครงสร้างที่อาจจะแตกต่างจากที่อื่นๆ คือมีบอร์ดสองชุด บอร์ดชุดแรกคือบอร์ดนโยบาย ซึ่งได้มาจากการสรรหาของคณะกรรมการสรรหาที่เป็นไปตามกฎหมาย พรบ. องค์กรกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย นอกจากนั้นเรามีคณะกรรมการบริหารที่จะมาบริหารจัดการ แล้วก็มีผู้บริหาร ประเด็นนี้ผมคิดว่าการที่มีบอร์ดอยู่สองชุด ก็เนื่องจากมันเป็นของใหม่ บ้านเราอาจไม่เคยชินก็อาจมีประเด็นอยู่บางในเรื่องบทบาทของแต่ละฝ่ายเป็นอย่างไร มีการทับซ้อนหรือโอเวอร์แลปกันบ้าง ก็ต้องอาศัยการทำความเข้าใจกันมิเช่นนั้นจะทำให้มีความเข้าใจว่าฝ่ายนี้เข้ามาล้วงลูกใหม่ มากไปไหม หรืออีกฝ่ายอาจรู้สึกว่าจะต้องเข้าไปช่วยขับเคลื่อนเข้าไปช่วยผลักดัน คือการเข้าไปช่วยจะต้องเข้าไปประมาณไหน อย่างไร ซึ่งผมคิดว่าในช่วงแรกๆ เราเรียนรู้ร่วมกัน เพราะมันเป็นของใหม่ มีสองชุดและมีฝ่ายบริหารอีกด้วย บางทีก็ต้องมาทำความเข้าใจกันว่ามันเป็นบทบาทใคร อย่างไร ประมาณไหนจะเหมาะสม ผมคิดว่าตอนหลังก็ดูน่าจะชัดเจน” (วสันต์ ภัยหลิกดิ์, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2555)

จากข้อมูลในช่วงต้นอาจกล่าวได้ว่า เนื่องจากสื่อสารสาธารณะเป็นเรื่องใหม่ในสังคมไทย จึงมีปัญหาในเรื่องของการตีความบทบาทหน้าที่ขององค์กรสื่อที่มีความแตกต่างกันของคณะกรรมการบริหารทั้งสองชุด ซึ่งแต่ละคนมีชุดความคิดที่แตกต่างกัน ผนวกกับสัดส่วนของกรรมการนโยบายซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญในการกำหนดทิศทาง รูปร่างหน้าตา และบทบาทหน้าที่ขององค์กรนั้นให้ความสำคัญกับสัดส่วนของภาคประชาสังคมมากกว่าสัดส่วนของกรรมการด้านอื่นๆ กล่าวคือมีจำนวนของนักเคลื่อนไหวทางสังคมและนักวิชาการสายประชาสังคมถึง 6 คนจากจำนวนทั้งหมด 9 คน และให้ความสำคัญกับด้านสื่อมวลชนน้อยมาก โดยมีเพียงตัวแทนสื่อในสายวิชาชีพจริงๆ เพียง 1 คนเท่านั้น จนผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการร่วมผลักดันสื่อสารสาธารณะในช่วงแรกถึงกับยอมรับว่า ฝ่ายสื่อฯมีสัดส่วนที่น้อยจนเกินไป ทำให้รูปแบบและทิศทางของความเป็นองค์กรสื่อฯไม่มีความชัดเจนเพียงพอ เหล่านี้ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในการทำงานระหว่าง

กรรมการบริหารทั้ง 2 ชุด รวมถึงการวางรากฐานทิศทางและบทบาทหน้าที่ของ ส.ส.ท. ในช่วงแรก เป็นอย่างมาก

4.2.14 สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ

สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการเกิดขึ้นตามมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2551 เป็นกลไกหลักที่ทำงานควบคู่กับ ส.ส.ท. โดยจัดกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของผู้ชมและผู้ฟัง แล้วสะท้อนความคิดเห็นความต้องการเหล่านั้นกลับมายัง ส.ส.ท. เพื่อนำไปพัฒนาปรับปรุงคุณภาพการให้บริการและผลิตรายการให้สอดคล้องกับประโยชน์สาธารณะ อีกทั้งมีหน้าที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อกำหนดนโยบายและทิศทางขององค์กร สมาชิกสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการทั้งสิ้น 50 คนมาจาก 9 ภูมิภาคทั่วประเทศไทย และ 24 กลุ่มเฉพาะทางสังคมที่มีความหลากหลาย โดยผ่านกระบวนการสรรหาและคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนด นับเป็นครั้งแรกของสื่อโทรทัศน์ในประเทศไทยที่มีการออกแบบกลไกนี้เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมจากประชาชนอย่างกว้างขวางในระดับประเทศ โดยความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ ได้ถูกนำมาพัฒนาและปรับปรุงการทำงานอย่างต่อเนื่อง

“อันนี้ถือเป็นกลไกที่ดีมากสำหรับสังคมไทยที่มีส่วนเป็นเจ้าของแล้วตรวจสอบกำกับทิศทางของการทำงานของสื่อ คนดูของเราในอดีตสื่อทำให้เขาเป็นผู้บริโภคอยู่แค่ว่าข่าวสารที่ออกมาหน้าจอชอบ ไม่ชอบใช้ไหม ไม่ชอบก็เปลี่ยน ชอบก็ดูต่อ แต่ว่าบทบาทของสื่อสาธารณะเราต้องมีหน้าที่ยกระดับคุณภาพของคนดู ในกฎหมายเขียนไว้ชัดเจน เพราะฉะนั้นกลไกตรงนี้ของมันต้องมีเพื่อจะทำอะไรให้ทุกสื่อทราบว่าเรามีภารกิจนี้ ผู้ชมผู้ฟังเป็นภารกิจของเรา

สภาผู้ชมฯ เรามีกลไกการมีส่วนร่วมใหญ่โตมาก แต่สภาผู้ชมเองเขาก็พูดชัดเจนว่าถ้าองค์กรนี้ไม่ตอบสนองสาธารณะ ตอบสนองแต่ตัวองค์กรเองเขาก็จะไม่ทำงานด้วย เพราะฉะนั้นวิธีคิดส่วนตัวเขาก็จะคิดแบบนี้เหมือนกันว่า เราจำเป็นต้องทำเพื่อตอบสนองสาธารณะหรือไม่ จะคิดกระบวนการอะไรก็ได้ให้ตอบได้ว่ากำลังทำเพื่อใครอยู่ โดยตัว Concept ของความเป็นสื่อสาธารณะมีวัตถุประสงค์อยู่แล้วว่า พลเมืองก็คือเป้าหมายหลักที่จะเป็นกลไกที่จะเปลี่ยนวิธีคิดแบบนี้เข้าไปสู่ประชาชนคนอื่นๆ อันนี้ก็เหมือนเป็นแนวทาง แนวนโยบายการปฏิบัติของคนทำงาน ตามแนวนโยบายคือ เราในฐานะที่เป็นคนปฏิบัติงาน รับงานมาทำเราก็จะทำตามนโยบายที่กำหนดและก็ตอบวัตถุประสงค์องค์กรได้ ตอบภารกิจได้ ตัวสำนักรับฟังความคิดเห็นของภาคพลเมืองก็จะมีพื้นฐานสำคัญคือ เปลี่ยนสำนักผู้บริโภคให้เป็นสำนักพลเมืองในการลุกขึ้นมา เอาธุระมาทำงานเพื่อส่วนอื่นๆ ในการพัฒนาสังคมให้มันดีขึ้น อันนี้ก็ถือเป็นกลไกหลักที่ทำงานด้วย ทั้งสภาผู้ชมผู้ฟัง ทั้งเครือข่ายใดๆ ก็ตามมันเป็น concept เดียวกันว่าจะทำอย่างไรให้กลไกที่มีอยู่ได้ไปปรับใช้งานเพื่อขับเคลื่อนความเป็นพลเมืองเหล่านี้ได้” (สุนนา สุวรรณอำภา, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2555)

แต่การได้มาซึ่งสมาชิกและกระบวนการจัดตั้งของสภาผู้ชมผู้ฟังนั้น ได้ถูกตั้งข้อสังเกตจากนักวิชาการทางด้านนิเทศศาสตร์ว่า

“คำว่าพลเมืองก็ยังเป็นปัญหาอยู่เหมือนกัน เพราะว่าถ้าเอาพลเมืองในตามทฤษฎี เขาก็มองว่ามาถูกทางแล้ว ก็คือว่าในเมื่อปฏิเสธอำนาจรัฐ ปฏิเสธอำนาจทุน นี่แหละก็คือทางเลือกของประชาชนตรงนี้ ซึ่งถ้ามองมุมนี้ก็คือมาถูกทาง แต่ถ้ามองให้ละเอียดให้ลึกกว่านั้น ก็คือที่บอกว่ามาถูกทาง ทางเลือกตรงนี้แล้ว แต่ว่าก็ยังเป็นแค่ประชาชนกลุ่มเล็กๆ กลุ่มหนึ่งที่ยังเป็นผู้มีบทบาททางสังคมมากกว่าไม่ใช่กลุ่มฐานล่างจริงๆ ฉะนั้นตรงนี้ก็เลยกลายเป็นปัญหา” (อศวิน เนตรโพธิ์แก้ว, สัมภาษณ์, 22 พฤศจิกายน 2554)

“ช่วงแรกที่เข้ามาในแต่ละส่วนที่เป็นกลุ่มเครือข่ายยังไม่ลงตัวเท่าไร พวกการเมืองชวนกันดึงกันเข้ามามากกว่าที่จะสมัครใจ การคัดเลือกคือ ครั้งแรกจะคัดเลือกจากตัวแทนเครือข่าย สมมุติว่าแรงงาน ก็เอาแรงงานในระบบมาคุยกันเลย มีทั้งหมด 15 เครือข่ายแรงงาน สมมุติจะมีสหภาพแรงงาน 43 แห่งมาคุยกันแล้วก็เลือกตัวแทน จำนวนคนก็ประมาณ 50 คน เมื่อก่อนมีการกำหนด 16 กลุ่มประเด็นกับ 9 ภูมิภาค ระยะเวลาหนึ่งมาเพิ่มเป็น 24 ประเด็น” (จิราพร วิริยศักดิ์พันธ์, สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2554)

4.2.2 วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ ค่านิยมหลัก และนโยบาย

4.2.2.1 วิสัยทัศน์ (VISION) “มุ่งมั่นเป็นสถาบันสื่อสาธารณะที่สร้างสรรค์สังคมคุณภาพและคุณธรรม”

วิสัยทัศน์ของสื่อสาธารณะแห่งแรกในประเทศไทย ได้ถูกสะท้อนผ่านสาระสำคัญในพระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย พ.ศ.2551 กฎหมายหลักที่รับรองสถานะ ส.ส.ท. และชี้ชัดว่าภารกิจของ ส.ส.ท. คือ

1) สนับสนุนการพัฒนาสังคมที่มีคุณภาพและคุณธรรม บนพื้นฐานของความเป็นไทย ผ่านข่าวสารที่เที่ยงตรง รอบด้าน สมดุลและซื่อตรงต่อจรรยาบรรณ

2) ผลิตรายการข่าวสาร สารการศึกษาและสารบันเทิงคุณภาพสูง เน้นความหลากหลาย ปราศจากอคติทางการเมือง ผลประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ และยึดถือประโยชน์สาธารณะ

3) ส่งเสริมการให้ความรู้ประชาชนให้ก้าวทันโลก

4) ส่งเสริมเสรีภาพในการรับรู้ข่าวสาร เพื่อสร้างสังคมประชาธิปไตย

5) สนับสนุนกิจกรรมสาธารณะประโยชน์

ทั้งหมดนี้เป็นไปตามหลักการของสื่อสาธารณะ ที่คำนึงถึงการใช้ทรัพยากรของชาติที่คลื่อนความถี่และงบประมาณ เพื่อประกันสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการสื่อสาร (Rights to

Communication and Rights to be informed) ที่มุ่งสร้างประโยชน์แก่ปัจเจก ครอบครัว กลุ่มคน ชุมชน และสังคมระดับประเทศอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม

โดยเฉพาะในประเด็นแรกซึ่งกล่าวว่ สนับสนุนการพัฒนาสังคมที่มีคุณภาพและ คุณธรรม บนพื้นฐานของความเป็นไทยนั้น อดีตผู้บริหารขององค์การ ได้แสดงความคิดเห็นว่า

“หากเปรียบเทียบกับสื่อสาธารณะ เช่น BBC ของประเทศอังกฤษ เขาจะไม่ทำหน้าที่ เป็นตัวขับเคลื่อนสังคมเข้ามีหน้าที่สื่อ เขามีหน้าที่ Information มีหน้าที่สร้างแรงบันดาลใจ สร้าง อะไรต่างๆ เขามีหน้าที่อย่างนี้ แต่หลังจากนั้นแล้วเป็นเรื่องของคนอื่น แต่ของเราเนื่องจากว่ามีกลุ่ม เครือข่ายมาอยู่ในสภาพ แล้วความคาดหวังของเครือข่ายต่างๆ ก็อยากเห็นตรงนี้เป็นเครื่องมือของเขา เขาก็ไม่ได้ทำเพื่อตัวของเขาเองเขาทำเพื่อสังคมเหมือนกัน แต่เป็น ในมุมมองของคนพิการ ในมุมมองนี้ใช้ ไหม เขาก็ต้องการให้สื่อนี้เป็นเครื่องมือของเขา ดังนั้นของเราไทยพีบีเอสกับบีบีซี ถ้าเราจะเดรตรง แบบบีบีซีคือ ฉันไม่ทำหน้าที่เคลื่อนไหวสังคม ฉันจะทำหน้าที่สื่ออย่างเดียวพวกเครือข่ายพวกนี้ แห่งเลขนี้ก็ออกใหม่ครับ ดังนั้นของเราจึงมีทั้งมิติแบบ บีบีซีคือ สื่อให้การศึกษาให้ความรู้ ให้ข้อมูล ให้อะไรต่างๆ สร้างแรงบันดาลใจ ในขณะที่เดียวกันเราก็เป็นทีวีในมิติของการไปหนุนการขับเคลื่อน สังคม ตัวอย่างรูปธรรม กรณีของคุณณาดชา แว่ววีระคุปต์ ไปถ่ายทอดความเคลื่อนไหวของกลุ่ม คนไทยพลัดถิ่นกระทั่งออกมาเป็นกฎหมายในยุคของคุณอภิสิทธิ์ ถ้าเป็นบีบีซี เขาจะไม่ทำแต่เราทำ นี้ก็ออกใหม่ครับที่เขาไม่ต้องทำแบบนั้นแล้วเพราะประเทศของเขาปัจเจกและประชาสังคมมัน แข็งแรง ประเทศอังกฤษคนชั้นกลางมันเยอะ ฐานะดี การศึกษาดี การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการ ฟังตนเองได้ดีกว่าเรา ของเราถ้าเราขึ้นทำแบบนั้นพวกคนชายขอบจะไม่มีที่ฟังเลยไปฟังช่อง 11 ได้ เมื่อไหร่ ถูกไหมครับ เราคิดว่าเราคิดรอบรอบแล้วที่เราตัดสินใจอย่างนี้ อันนี้เป็นข้อต่างจากสื่อ สาธารณะในต่างประเทศที่กรรมการชุดแรกวางรากไว้ว่าต่างกันตรงนี้” (พลเดช ปิ่นประทีป, สัมภาษณ์, 24 ธันวาคม 2555)

“สังคมอย่างอังกฤษหรือญี่ปุ่นมันเป็นสังคมคนชั้นกลาง ไปหมดสิ้นแล้ว ส่วนที่เป็น ของภาคประชาชนจริงๆ มันไม่มีความจำเป็นหรือมีน้อย แต่ของเรานี้ชนชั้นกลางแค่นี้ และคนที่ เป็นรากหญ้าขนาดนี้ เพราะฉะนั้นสัดส่วนมันต่างกัน ถามว่าสื่อมันต้องทำงานเหมือนกันไหม ก็ ไม่ได้ละ เพราะว่าของเขามันมัน พุดง่าย ๆ รวยแล้วสบายแล้ว สังคมเขาพัฒนาแล้ว คนเขามีคุณภาพ มี การศึกษาแล้ว เพราะฉะนั้นคอนเทนท์ทุกคนเข้าถึงได้หมด เข้าใจได้หมด ในขณะที่เราจะต้อง 1. เรา ต้องทำคอนเทนท์เพื่อ ชนชั้นกลาง และคอนเทนท์สำหรับคนรากหญ้า และถ้าเพื่อเราทำตรงนี้มาก หน่อยคนนี้ก็ว่า เราทำตรงนี้มากหน่อยก็หาว่าเป็น Ngo มันก็จะเป็นอย่างนี้ เพราะว่ามันจะต่างกัน เพราะเป็นสังคมที่ 2 Nation แบบ 2 นคราใช้ใหม่ เพราะฉะนั้นมันจะต่างกัน เราจะเหมือนกับ

BBC ในยุคแรกๆ หรือถอยหลังไปสักสมัยที่ญี่ปุ่นกำลังสร้างชาติ“ (สมชัย สุวรรณบรรณ, สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2555)

สอดคล้องกับองค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ซึ่งได้ศึกษาสื่อสาธารณะในภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก ได้ให้คำจำกัดความถึงบทบาทหน้าที่ของสื่อสาธารณะไว้ดังนี้

สื่อวิทยุและโทรทัศน์เป็นสื่อที่เข้าถึงประชาชน ได้อย่างกว้างขวางที่สุด โดยเฉพาะประชาชนส่วนใหญ่ของโลกที่อาศัยอยู่ในชนบทและมีการระดับศึกษาค่ำ ดังนั้น สื่อสาธารณะจึงมีบทบาทสำคัญมากที่จะสร้างโอกาสการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะของประชาชน โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนา สื่อสาธารณะจะเป็นเครื่องมือให้การศึกษาและวัฒนธรรม พัฒนาความรู้และเป็นเวทีสร้างปฏิสัมพันธ์ในหมู่พลเมือง

ดังนั้นจากวิสัยทัศน์ (VISION) “มุ่งมั่นเป็นสถาบันสื่อสาธารณะที่สร้างสรรค์สังคมคุณภาพและคุณธรรม” โดยขยายความว่าอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไทยนั้น แสดงให้เห็นถึงความ เป็นสื่อสาธารณะของไทยที่มีความเฉพาะตัวสูง อันสืบเนื่องมาจากบริบทของสังคมในแต่ละ ประเทศที่มีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดโครงสร้าง ทิศทางและบทบาทหน้าที่ของ องค์การสื่อในแต่ละประเทศ หลายองค์การที่เกี่ยวข้องในระดับประเทศจึงเกิดความพยายามใน การศึกษาและวิเคราะห์สื่อสาธารณะในแง่มุมต่างๆ ว่าสื่อสาธารณะที่เหมาะสมควรมีลักษณะและ การดำเนินงานอย่างไร ทั้งนี้เพราะการตระหนักว่าสื่อสาธารณะจะทำหน้าที่เพื่อสาธารณะได้มาก น้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับบริบทต่างๆ ในการกำหนดโครงสร้างขององค์การว่า ได้เกื้อหนุนหรือมี อุปสรรคขัดขวางการทำหน้าที่เพื่อสาธารณะหรือไม่ จึงจำเป็นต้องมีการออกแบบและวางกรอบ กติกาควบคุมให้ชัดเจน เพื่อให้สื่อสาธารณะสามารถทำหน้าที่เพื่อสาธารณะได้สมดังเจตนารมณ์

4.2.2.1 พันธกิจ (MISSION) ดำเนินการผลิตรายการ ให้บริการข่าวสาร ความรู้ สาระบันเทิงที่มีคุณภาพและมาตรฐาน ตามข้อบังคับด้านจริยธรรมขององค์การ เพื่อเผยแพร่ผ่านสื่อ ทุกแขนง โดยยึดถือผลประ โยชน์สาธารณะและความคุ้มค่าเป็นสำคัญ

หากพิจารณาจากเนื้อหาของพันธกิจ (MISSION) ประเด็นหลัก คือการให้ความสำคัญ กับกระบวนการดำเนินงานให้ตรงตามข้อบังคับด้านจริยธรรมขององค์การ ซึ่งถือเป็นสิ่งที่ทาง องค์การเองต้องการที่จะสร้างให้เป็นวัฒนธรรมหรือ DNA ขององค์การต่อไป โดยได้มีความ พยายามในการสร้างวัฒนธรรมองค์การผ่านกลไกการพัฒนาจริยธรรมองค์การ เช่น การจัดกิจกรรม ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติในหลักจริยธรรมนับตั้งแต่การปฐมนิเทศพนักงานใหม่ ไป จนถึงการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคลและกลุ่ม และ โครงการพัฒนา คุณค่าชีวิตและจิตสาธารณะ มีการจัดเวทีรวบรวมประเด็นกรณีศึกษา ทำการถอดบทเรียนเพื่อ

เผยแพร่องค์ความรู้การปฏิบัติงานภายใต้จริยธรรมของสื่อสาธารณะ และริเริ่มจัดทำหนังสือแนวทางการทำข่าวแบบสื่อสาธารณะไทยพีบีเอส (Style Book)

“เราต้องเป็นองค์กรที่พร้อมรับการตรวจสอบเพื่อความโปร่งใส ซึ่งเหตุผลที่เราต้องมีจริยธรรมที่เข้มข้นเพราะเราเอาเงินของประชาชนมา เมื่อคุณได้เงินของประชาชนโดยที่ไม่ต้องเหนียวในการหาเงิน คุณจึงต้องเหนียวในการเพิ่มคุณภาพ มาตรฐานของงานสื่อให้ได้มาตรฐานจริยธรรม มันเป็นการแลกเปลี่ยนกัน” (สมชัย สุวรรณบรรณ, สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2555)

“เราเป็นองค์กรใหม่ อยู่ระหว่างการสร้างวัฒนธรรมองค์กร แต่เราก็มีสิ่งที่คิดว่าเป็นคุณค่าขององค์กรอยู่หลายประการ หลักๆ คือ ความเป็นอิสระ ความกล้าหาญ ความโปร่งใส พวกนี้เราจะให้คุณค่า ให้ความสำคัญ ในแง่การ Practice เราก็พยายามเดินไปตามแนวทางนี้ แต่มันเข้าไปอยู่ในสายเลือดเป็นวัฒนธรรมองค์กรแล้วหรือยัง เป็นเรื่องที่น่าสงสัย แต่สำหรับเรา เราคิดว่าเรื่องนี้เป็นคุณค่าที่สำคัญ” (วสันต์ ภัยหลิกดิ์, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2555)

“ต้องบอกว่าเราพยายามค้นหาตัวเองว่าจะเป็นอะไร แน่แน่นอนว่าองค์กรเกิดใหม่มันไม่ชัดเจนหรือว่าเป็นอย่างไร แต่ว่าพอเกิดขึ้นผู้บริหารก็พยายามเคลียร์ให้เห็นชัดว่าเราอยากเห็นองค์กรเป็นแบบไหน วิธีคิด วิธีปฏิบัติของเราเป็นแบบไหน เราอยากเห็นจริยธรรมเป็นวัฒนธรรมองค์กรคือคนที่นี้ทำงานบนพื้นฐานจริยธรรม เราจะบอกว่าพนักงานต้องเป็นอย่างนั้น ต้องยึดหลักคุณค่าความโปร่งใส ต้องยึดหลักการมีส่วนร่วม อะไรต่างๆ เราก็ประกาศไป นี่คือการที่มันถูกสื่อสารออกไป กำลังบอกว่าทิศทางมันเป็นอย่างไร เราไม่ได้บอกว่ามันเป็นแบบนี้แล้วแต่บางส่วนเป็นแล้ว เช่น คำว่าจริยธรรม เมื่อก่อนมีแรงเสียดทานเยอะ มีแอนตี้เยอะ แต่ตอนนี้ไม่มีใครพูด จริยธรรมมันกลายเป็นวิถีของเรา แต่ก็ยังไม่ถึงกับแข็งแรง ดังนั้นการที่เราจะบอกว่าผิดจริยธรรมหรือเปล่าก็ไปเปิดคู่มือดู

และในบางครั้งเราก็จะนำเสียงสะท้อนจากประชาชนเข้ามาด้วย เอามาเป็นบทเรียน มาคุยกัน เกิดวัฒนธรรมหลายเรื่อง เช่น เรื่องของการทำงาน โดยยึดมั่นในหลักจริยธรรม ซึ่งเรื่องนี้มันอยู่ใน Core value ตามนโยบายที่ประกาศไว้ ซึ่งเราต้องทำงานโดยยึดมั่นจริยธรรม อันที่สองเราต้องการแบบมีส่วนร่วม เราจะเห็นวัฒนธรรมที่เน้นการมีส่วนร่วม ยกตัวอย่างเช่น อาจจะมีผู้บริหารท่านหนึ่งที่เราจะโปร โมทเขาขึ้นมา แต่ว่าเขามีแนวคิดทัศนคติอำนาจนิยมเลย ตรงนี้จะถูกต่อต้านทันที เพราะองค์กรเราเน้นการมีส่วนร่วมไม่ใช่อำนาจนิยม มันก็เลยเริ่มเป็น Way ของเราว่าเรายอมรับเรื่องแบบนี้ แบบนี้เราไม่ยอมรับจะเริ่มเห็น” (พรพิมล เสนผดุง, สัมภาษณ์, 8 มิถุนายน 2555)

แต่กระนั้นก็ตามจากคำให้สัมภาษณ์ของอดีตผู้บริหารระดับรองผู้อำนวยการองค์กร ได้กล่าวว่า ท่ามกลางเปลือกนอกหรือหน้าจอกที่แสดงถึงความโปร่งใสและมีคุณธรรมนั้น แท้จริงแล้วพบว่ามีการใช้ความรู้สึกและอคติส่วนตัวในการแบ่งเขา แบ่งเรา ด้วย เช่น

“พอมิติวิสาหธารณะ Ngo กลุ่มผลักดันเหล่านี้ก็จะเข้าไปครอบ เพราะฉะนั้นเวลาทำงานมันก็จะไม่ใช่สาธารณะ แต่จะทำงานเฉพาะที่อยู่ในกลุ่มตัวเองเท่านั้น เช่น ทำงานเพื่อคนพิการ แต่ถ้าเป็นคนพิการที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มนี้ก็จะตีความว่าไม่ใช่คนพิการในความหมายของเขา และจะไม่ได้รับความช่วยเหลือ ตัวอย่างเช่น ผมเอารายการที่คุณคริส เบญจกุล ที่เข้าไปช่วยเหลือคนจนตัวเองพิการ และไปทำงานให้บริษัทประกันภัย รณรงค์เรื่องอุบัติเหตุ Thai PBS บอกว่าคนนี่ไม่ใช่ อันนี้ไม่เอา คนพิการต้องเป็นไปตามที่ฉันบอกอันนี้ไม่ใช่คนพิการ ที่มันบัคชบมากก็คือเรื่องนี้” (เลกิงสมทรัพย์, สัมภาษณ์, 26 ธันวาคม 2555)

ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของนักเคลื่อนไหวทางสังคมที่กล่าวว่า

“บุคลากรของ Thai PBS ไม่เข้าใจในความเป็นสื่อสาธารณะ และเอาสื่อสาธารณะมาเป็นเครื่องมือคอบสนองลัทธิความเชื่อทางการเมืองของคน” (สมบัติ บุญงามอนงค์, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2556)

กล่าวได้ว่าทาง ส.ส.ท.เองซึ่งเป็นองค์กรใหม่และอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านจากความคุ้นชินเดิมๆ ในสื่อเชิงพาณิชย์และทัศนคติทางการเมืองที่แตกต่าง มาสู่ความเป็นสื่อสาธารณะที่เปิดพื้นที่ให้กับทุกชนชั้นในสังคม ซึ่งไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในประเทศไทย มีความพยายามที่จะปรับเปลี่ยนองคาพยพทั้งหมดที่มีอยู่ไปสู่ทิศทางที่ได้กำหนดไว้ ทั้งในส่วนที่ถูกบัญญัติโดยข้อกำหนดปรัชญาของความเป็นสื่อสาธารณะ ความคาดหวังของสังคมและนโยบายของตัวเององค์กรเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการปรับเปลี่ยนอยู่พอสมควร

4.2.2.3 วัตถุประสงค์ (OBJECTIVE) ซึ่งสามารถสะท้อนผ่านความคิดเห็นของผู้บริหารองค์กรในแต่ละหัวข้อได้ดังนี้

1) ส่งเสริมการรับรู้และการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมของประชาชนในการสร้างสังคมประชาธิปไตยที่เป็นธรรม มีความกล้าหาญในการรายงานข่าวสารและเสนอประเด็นได้เถียง โดยยึดถือประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ

“เรื่องของความเป็นอิสระ ความกล้าหาญ มันเริ่มเป็นวิถีของเรามากขึ้นว่า เราต้องกล้าเปิดโปงความไม่ถูกต้อง รายการของเราต้องกล้าที่จะกระตุกสังคม กระตุกผู้บริหาร ผู้มีอำนาจในบ้านเมือง เพื่อให้เขากลับมาคิดว่าสิ่งที่เขาทำมันใช่หรือไม่ใช่ ต้องให้ความรู้ประชาชนด้วย” (พรพิมล เสนผดุง, สัมภาษณ์, 8 มิถุนายน 2555)

2) เป็นเครื่องมือแห่งการเรียนรู้ เสริมสร้างสติปัญญาและสุขภาวะแก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า ทุกระดับอายุ ให้เป็นพลเมืองคุณภาพ

“คนของเราในอดีตสื่อทำให้เขาเป็นผู้บริโภคอยู่แต่ว่าข่าวสารที่ออกมาหน้าจอ ชอบไม่ชอบ ไม่ชอบก็เปลี่ยน ชอบก็ดูต่อ แต่ว่าบทบาทของสื่อสาธารณะเราต้องมีหน้าที่ยกระดับคุณภาพของคนดู” (มัทนา หอมล่อ, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2555)

“อย่างฝ่ายวิศวะฯ ถามเขาส่วนใหญ่ก็รู้สึกว่าเขาถ่ายทอดไป เขาก็ส่งสัญญาณ เขาไม่รู้รู้สึกอะไร จะเป็นไอทีวี หรือจะเป็น ส.ส.ท. เขาไม่เห็นมันต่าง เขาไม่เห็นคุณค่าตรงนี้ เราก็เลยบอกหัวหน้าเขาไปว่า คุณต้องทำให้เขารู้สึกว่าสัญญาณที่เขาส่งไปของช่องเรากับช่องอื่นมันต่างกัน คุณค่าของการเป็นวิศวะฯ ที่มันต่างจากคุณค่าของวิศวะฯ ช่องอื่น วิศวะฯ ช่องอื่นส่งสัญญาณไปเอาโฆษณาไปมอมเมาประชาชน ทำให้ประชาชนเสียสุขภาพ เสียเศรษฐกิจ แต่ของเรายกระดับคุณภาพชีวิตคน” (พรพิมล เสนผดุง, สัมภาษณ์, 8 มิถุนายน 2555)

3) สร้างแรงบันดาลใจ กระตุ้นให้เกิดจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อยกระดับสุนทรียภาพให้กับสังคม

“การถ่ายทอดสดกีฬากระแสรอง ถือเป็นการเปิดมิติใหม่ครั้งแรกบนหน้าจอโทรทัศน์ทางช่อง Thai PBS เพื่อเปิดโอกาสและสร้างแรงบันดาลใจให้กับทั้งเยาวชนและบุคคลที่สนใจเรื่องกีฬาได้แสดงความสามารถ พร้อมเป็นตัวอย่างที่ดีในการสร้างแรงบันดาลใจให้กับคนทั่วไปได้นำไปเป็นแบบอย่างที่ดีได้อีกด้วย” (อนุมัติ เวชประเสริฐกุล, 2553)

4) ส่งเสริมเอกลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรม เสริมสร้างความสมานฉันท์ในสังคม

“เราสามารถเผยแพร่วิถีชีวิตประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ของคนในชุมชน รวมถึงสามารถสื่อสารเรื่องราวดีๆ ให้กับคนทั้งในและนอกพื้นที่ได้รับรู้ได้อีกด้วย ยกตัวอย่างการแข่งขันเรือยาวชิงข้าวสายน้ำที่ในอดีตการแข่งขันกีฬานี้จะมีเรื่องเครื่องดื่มมีนเมาและการพนันเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่เมื่อ Thai PBS เข้าไปถ่ายทอดสดก็ช่วยให้เรื่องเหล่านี้ลดน้อยลง และเปลี่ยนสนามแข่งขันให้กลายเป็นสถานที่อยู่ร่วมกันของคนในครอบครัว” (อนุมัติ เวชประเสริฐกุล, 2553)

5) สะท้อนความหลากหลายของสังคม เป็นพื้นที่ให้แก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มเฉพาะต่างๆ อย่างเหมาะสม เพื่อการมีส่วนร่วมทั้งในระดับชุมชนและระดับชาติ

“จะเรียกว่า “ไทยพีบีเอสคือทีวีประชาสังคม” ก็ไม่แปลก เพราะสังคมหรือสาธารณะนั้นคือองค์รวมของทั้งหมดทุกภาค ทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ ภาคชุมชนท้องถิ่น และกลุ่มประเด็นเครือข่ายต่างๆ ประชาสังคม คือสังคมที่เข้มแข็ง ซึ่งหมายถึงสังคมที่ประชาชนพลเมืองมีการรวมตัว ร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวม เป็นกลุ่มองค์กร ชุมชน เครือข่ายสถาบัน หรือวงการต่างๆ หลากหลาย

รูปแบบทั้งขนาดและสีสันจนเต็มไปหมด สังคมที่เข้มแข็งจึงเป็นสังคมที่พึ่งตนเองได้ในทุกๆ เรื่อง มีปัญญารู้เท่าทัน เฉลียวฉลาด อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสงบสันติสุขและมีภูมิคุ้มกันในตัว” (พลเดช ปิ่นประทีป, 2553)

“สื่อสาธารณะหัวใจก็คือการมีส่วนร่วมนี้เป็นตัวหลัก ในแง่ของ สสท.เองไม่ใช่เน้นแค่การมีส่วนร่วมเข้าใจความเป็นวัฒนธรรมความหลากหลายแค่นั้น ถ้ามองให้ลึกๆ มันยังมีองค์ประกอบอยู่หลายตัวอย่าง เช่น ความเป็นสื่อ ตัวเองที่จะต้องเป็นอิสระ ก็โชคดีที่องค์กรนี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งหรือเป็นบริษัทที่ต้องขับเคลื่อน เราก็ต้องตอบใจที่ว่าเงินที่ได้สองพันล้านเอาไปทำอะไรบ้าง อันนี้คือข้อแตกต่าง และอีกตัวหนึ่งที่แตกต่างก็คือว่า ถ้าเรามองบริบทในแง่ของโลกาภิวัตน์ ตัววัฒนธรรมที่หลากหลาย การให้พื้นที่สาธารณะกับกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มค้อยโอกาสอันนี้สำคัญ” (วุฒิ ลีลากุลวงศ์, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2555)

6) สร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชน ประชาชน และประชาคมโลก

“เราพร้อมที่จะเป็นส่วนที่สนับสนุนประเทศต่างๆ ในการเรียนรู้ที่จะผลักดันให้เกิดสื่อสาธารณะในประเทศต่างๆ วันนี้มีหลายประเทศมาดูงานเรา แล้วก็อาจจะมองเราเป็นโมเดล เป็นแบบแผน เป็นแม่แบบที่เขาอยากเป็นหรือไปสู่อุทิศนั่น หลายประเทศในเอเชียและหลายประเทศใน Southeast Asia ก็มองอยู่ เราเองก็คิดว่า Thai PBS เราได้เป็นองค์กรสื่อสาธารณะแล้ว เราก็พร้อมที่จะสนับสนุนคนที่จะมาเรียนรู้หรือมาดูงาน หรือคนที่อยากจะไปตั้งหรือผลักดันให้เกิดสื่อสาธารณะในประเทศต่างๆ

ส่วนประเด็นเรื่องอาเซียนก็มองว่า เราเองก็ส่งเสริมให้เกิดเป็นสังคมอาเซียน ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ขณะเดียวกันของเราเองเราก็เห็นควรสนับสนุนให้คนไทยมีความพร้อมในการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในด้านต่างๆ รู้จักเพื่อนบ้าน รู้จักประเทศต่างๆ ในกลุ่มประชาคมอาเซียนมากขึ้น และเมื่อถึงเวลาที่เราก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนก็จะมีความพร้อม” (วสันต์ ภัยหลิกี้, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2555)

“อาเซียนจะเติบโตเป็นประชาคมอาเซียนในปี 2015 และก็มีมติ 3 มติที่สำคัญไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเศรษฐกิจ หรือเรื่องอื่นๆ ในภูมิภาคนี้ เช่น ความมั่นคงทางอาหาร เรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรมอะไรทั้งหลาย รวมทั้งเรื่องสิทธิมนุษยชนเหล่านี้มันเป็นการกิจของสื่อสาธารณะอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นเราต้องขยับจากบ้านเราไปสู่พื้นที่ในภูมิภาคนี้ แล้วก็อาศัยเครือข่ายที่เรามีอยู่ขณะนี้ โดย Content ก็เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องโดยพื้นที่

ที่นี่จะเห็นได้ว่าตัวที่ภูมิภาคเราที่วางอยู่ภาคเหนือ เราก็ไปจับมือกับเครือข่ายที่อยู่ตรงนั้น พม่า ลาว เขมร เวียดนาม แล้วก็ทางใต้เราก็มีเครือข่ายของเราที่ทำงานอยู่ ทางอีสานก็ทำงานอยู่

ด้วยกัน เพราะฉะนั้นจริงๆ แล้วเราถือว่าเป็นภารกิจหลักของเราที่ทำความเข้าใจกับปัญหาภายในประเทศเรา ตอนนี้เรากำลังคุยกับทางเวียดนามว่าจะทำอะไรได้บ้าง และก็ในประเทศที่เขากำลังสนใจในโมเดลนี้ ปีนี้จะเป็นปีที่เราใช้ประสิทธิภาพจากการประชุมของเราเองในภูมิภาคนี้ ก็คิดว่าโมเดลที่ Thai pbs เปิดแล้วทำมาอาจจะเป็นตัวที่สร้างแรงบันดาลใจร่วมกับประเทศในภูมิภาคนี้ เพราะจริงๆ แล้วอาเซียนจะเข้มแข็งไม่ได้ถ้าสื่อในประเทศแต่ละประเทศไม่มีอิสระ” (มัทนา หอมล่อ, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2555)

“ผมคิดว่าอนาคตการสื่อสารพมั้นกระจายออกไปแล้วมันไม่ได้เป็นทางเดียวแต่มันอาจจะหมายถึงว่ามันมีเครือข่ายการสื่อสารที่มันเหมาะสมมากมาย ฉะนั้นสิ่งที่เราเห็นตอนนี้เราต้องไปเสริมทักษะ ศักยภาพและก็ทำให้มีกลไกการทำงานที่มันจะลง จะทำให้พื้นที่ซึ่งเดิมมันก็จะมีโอกาสที่จะทำงานได้ ให้ลองพัฒนาคุณภาพในแนวทาง เช่น ถ้าเราพูดถึงภาคเหนือ ณ แนวนี้นึกคิดว่าเราจินตนาการไปไกลกว่าแค่ภาคเหนือ 10 กว่าจังหวัด แต่เรากำลังพูดถึง พม่า จีน ลาว ของทางฝั่งอีสานเราก็จะมีถึงเขมร กัมพูชา เวียดนามไซ้ใหม่ครับ และก็ทางใต้ก็จะเป็นทางด้านมลายู มาเลเซีย ซึ่งมันมีวัฒนธรรม มันมีภาษาที่ใกล้เคียงกัน ฉะนั้นจะเห็นว่าการเติบโตของแต่ละพื้นที่มันจะไปตามที่มีเงื่อนไขและเอกลักษณ์ของเขา สิ่งที่เราต้องทำให้ได้คือการสื่อสารเป็นเรื่องที่สำคัญต้องทำให้เขามีความแข็งแกร่งพอที่จะทำงานเพื่อรองรับการเติบโต สะท้อนสิ่งที่เกิดขึ้นอันนี้คือแนวคิดนะครับ มันอยู่ในเงื่อนไขคือการพัฒนาให้มันกลายเป็นสถานีโทรทัศน์ในระดับภูมิภาค” (สมเกียรติ จันทรังสี, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2555)

จากความคิดเห็นของผู้บริหาร Thai PBS แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องและความเข้าใจที่ตรงกันเป็นอย่างดีกับวัตถุประสงค์ขององค์กร โดยเฉพาะในแง่ของส่งเสริมการรับรู้และการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมของประชาชนในการสร้างสังคมประชาธิปไตยที่เป็นธรรม , เรียนรู้เสริมสร้างสติปัญญาและสุขภาวะแก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า ทุกระดับอายุให้เป็นพลเมืองคุณภาพ, การส่งเสริมเอกลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรม , การสะท้อนความหลากหลายของสังคม เป็นพื้นที่ให้แก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มเฉพาะต่างๆ อย่างเหมาะสม , และการสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชน ประชาชน และประชาคมโลก รวมไปถึงวิสัยทัศน์ (VISION) พันธกิจ (MISSION) และวัตถุประสงค์ (OBJECTIVE) หลัก ที่เน้นความเป็นสถาบันสื่อสารสาธารณะที่ต้องการสร้างสรรค์สังคมคุณภาพและคุณธรรม ดำเนินการผลิตรายการ ให้บริการข่าวสาร ความรู้ สารบันเทิงที่มีคุณภาพและมาตรฐาน เพื่อสะท้อนความหลากหลายของสังคม เน้นการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมของประชาชน โดยยึดถือผลประโยชน์สาธารณะและความคุ้มค่าเป็นสำคัญ แสดงให้เห็นถึงจุดยืนและความแตกต่างระหว่าง ส.ส.ท. กับสื่อโทรทัศน์กระแสหลักโดยทั่วไป โดยสาระที่สำคัญคือ การมองผู้ชมเป็นพลเมือง มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ให้กับสังคม ซึ่งจากการกำหนดประเด็นในลักษณะดังกล่าวนี้กล่าวได้ว่า เป็นการสะท้อนไปถึงอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และเจตนารมณ์ของผู้ที่มีส่วนในการขับเคลื่อนให้องค์การนี้เกิดขึ้นมา ซึ่งก็คือภาคประชาสังคมระดับชนชั้นนำนั่นเอง

4.2.2.4 ค่านิยมหลักของ สสท. (Thai PBS CORE VALUE) เป็นอิสระ ยึดจริยธรรม ทำงานเป็นทีม

บทบาทของ ส.ส.ท. ในสื่อสาธารณะที่ยึดถือหลักจริยธรรมอย่างเข้มข้น เป็นความท้าทายขององค์กรและพนักงาน ส.ส.ท. ทุกคน เพราะหลักจริยธรรมไม่ได้กำหนดไว้ด้วยเรื่องกฎหมายหรือข้อบังคับ แต่เป็นวิจาร์ณญาระดับบุคคลที่ต้องทำให้เกิดความสมดุลว่าจะทำงานอย่างไร ให้สร้างสรรค์และไม่ขัดกับหลักจริยธรรมองค์กร ดังนั้นเพื่อการสร้างสรรค์การทำงานที่เป็นรูปธรรมและส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันภายใน ส.ส.ท.อย่างกว้างขวาง ผู้บริหาร ส.ส.ท. จึงได้จัดทำแผนการสร้างการยอมรับและถือปฏิบัติในหลักจริยธรรม ส.ส.ท. (ปี 2553-2557) ซึ่งมีกระบวนการขับเคลื่อนในการสร้างความรู้ ความเข้าใจ แรงบันดาลใจ ตลอดจนสร้างบรรยากาศสภาพแวดล้อม และวิธีทำงานที่นำไปสู่วิถีปฏิบัติจนกลายเป็นวัฒนธรรมองค์กร โดยมีกลไกการทำงานร่วมกันระหว่างคณะกรรมการอนุจริยธรรม ส.ส.ท. คณะทำงานแกนนำจริยธรรม และสำนักทรัพยากรมนุษย์กิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมแก่บุคลากรภายใน ส.ส.ท. ที่โดดเด่นของปี 2553 ก็คือการจัดให้มีพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ปฏิบัติงานจริง แกนนำจริยธรรมผู้บริหารและผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก โดยรวบรวมประเด็นกรณีศึกษาจากภาพข่าวหรือรายการที่เกิดจากการทำงานจริงมาเข้าสู่เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อนำเรื่องมาเล่าและช่วยกันมอง ตีความ เสริมให้มีมุมมองที่สมบูรณ์เป็นรูปธรรมและเข้าใจง่ายขึ้น ภายใต้บรรยากาศเชิงบวกของการมีส่วนร่วม เป็นการต่อยอดความรู้จนเข้าใจลึกไปถึงวิถีปฏิบัติและสามารถถอดบทเรียน รวบรวมเป็นองค์ความรู้ และวิธีปฏิบัติด้านจริยธรรมขององค์กรที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ

เวทีสะท้อนถึงเจตนารมณ์ของผู้จัดและผู้เข้าร่วมเวทีว่าต้องการการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ร่วมกันทำให้ได้รับสิ่งต่างๆ ดังนี้

- 1) เน้นย้ำในเจตนาหลักและจุดยืนในการทำหน้าที่เป็นสื่อสาธารณะที่สร้างสรรค์สังคมคุณภาพและคุณธรรมของชาว ส.ส.ท. โดยยึดมั่นในจริยธรรมอย่างเคร่งครัด
- 2) มีพื้นที่ของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่มีบรรยากาศการมีส่วนร่วมของพนักงานทุกระดับ การเปิดรับฟังและเคารพซึ่งกันและกัน ทำให้มีมุมมองที่หลากหลายในการสร้างคุณค่าการทำงานและการทำความเข้าใจในทีมงาน
- 3) มีการถอดบทเรียนแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม และเข้าใจง่าย ซึ่งจะนำไปสู่คู่มือการทำงาน (ภาคปฏิบัติ) ที่มาจากการร่วมกันคิด ร่วมกันทำเพื่อเป็นแนวทางในการทำงาน

“ในช่วงแรกๆ เป็นช่วงที่เราเพิ่งเปลี่ยนผ่านทุกคนก็เรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน อีกอย่างคือบ้านเราไม่เคยมีสื่อสาธารณะมาก่อน แต่ละคนก็อาจจะยังไม่ค่อยออก ดังนั้นในช่วงแรกๆ เหมือนเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน สิ่งหนึ่งที่เราให้ความสำคัญมากในช่วง 1-2 ปีที่ผ่านมา คือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คือ เรามีคู่มือ มีข้อบังคับด้านจริยธรรมอยู่ แต่ขณะเดียวกันเราก็คุยกันว่า เพื่อให้การดำเนินการเรื่องพวกนี้ไม่ใช่เหมือนออกกฎหมายมาบังคับ ทำอย่างไรเราจะมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันว่า มาตรฐานทางจริยธรรมของเราควรเป็นอย่างไร เราก็จะมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันหาเคล็ดลับตัวอย่างมาพูดคุยกัน อะไรที่เราทำได้คืออยู่แล้วเราก็ชมเชยกัน อะไรที่อาจเทาๆ หรืออาจจะไม่ผิดหรือถูกเลยทีเดียว เราก็มาแลกเปลี่ยนกันว่ามันมีมุมคิด มีอะไรที่ควรจะต้องระมัดระวัง อะไรที่ทำไม่ได้ ผมคิดว่าจากการแลกเปลี่ยนกันในช่วงที่ผ่านมาเราได้ความชัดเจนและได้ความมั่นใจขึ้นเยอะ คือสมัยแรกๆ อาจมีอยู่บ้างที่เมื่อเปลี่ยนผ่านมา คนอาจจะยังไม่เคยชินกับข้อบังคับทางจริยธรรม ข้อห้าม หรือสิ่งที่จะต้องระมัดระวัง แต่เราก็คิดว่ามันต้องใช้เวลาปรับตัว และที่สำคัญต้องมองว่าเราต้องเดินไปด้วยกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน มีโปรแกรมที่ต้องพูดคุยกัน เรามีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เรามีคณะกรรมการที่จะขับเคลื่อน เรามีคณะกรรมการที่จะดูแลเรื่องนี้ เรามีแผนงานขับเคลื่อนเรื่องนี้ มีการสรุปบทเรียนและเผยแพร่ ตรงนี้ทำให้ภาพรวมแล้วผมคิดว่าประการแรก จากระยะเวลาที่ผ่านมาเราเห็นภาพความเป็นสื่อสาธารณะร่วมกันชัดเจนขึ้นและดีขึ้นเรื่อยๆ ประการที่สอง จากบทบาทของสื่อสาธารณะที่เราได้มีโอกาสทำอะไรให้แก่สังคมทั้งเรื่องการเตือนภัย การให้ข่าวสารข้อมูล สาระความบันเทิงที่ไม่มีพิษภัย ผมคิดว่าพนักงานเองมีความภูมิใจร่วมกันมากขึ้น แรกๆ อาจจะยังไม่ได้ผูกพันเพราะเป็นองค์กรใหม่ ยังไม่เห็นว่าจะเป็นใจ แต่เมื่อทำไปก็เห็นว่าสิ่งที่ทำเป็นประโยชน์ก็รู้สึกภูมิใจ มีส่วนร่วมกับองค์กรมากขึ้น” (วสันต์ ภัยหลิกดิ์, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2555)

“นโยบายของเราให้มีการสื่อสารภายในและการอบรมพนักงานให้ทำตามจริยธรรม เราให้นโยบายนี้ไป และฝ่ายบุคคลรวมทั้งฝ่ายบริหารเขาก็มี Comment กับเรานะว่าจะต้อง Train คนทั้งหมด เพราะส่งแผนมาให้เราดู Train คนทั้งหมดให้ได้ภายในกี่ปี กลุ่มเป้าหมายกลุ่มแรกที่ต้องให้เข้าใจในเรื่องนี้คือใคร แล้วก็ที่น่าสนใจล่าสุดตอนที่เกิดวิกฤตน้ำท่วมหลังจากที่คนทำข่าวทำข่าวน้ำท่วมไปแล้ว เขาก็มา มาเรียนรู้ร่วมกัน เขาจัดเวทีเล็กๆ ว่าสิ่งที่เขารายงานข่าวไปนั้นสอดคล้องหรือขัดแย้งกับจริยธรรม จรรยาบรรณ เพราะฉะนั้นเราก็ถือว่าเป็นปรากฏการณ์เมื่อเปรียบเทียบกับ 4 ปีที่ผ่านมา ก็จะเห็นเรื่องของพัฒนาการ” (มัทนา หอมล่อ, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2555)

“สิ่งที่เราคิดว่าอยากให้เป็น เราถูกกำหนดให้เป็น เราเรียก Core competency คือคนในองค์กรนี้จะต้องเป็นทุกคน คือเรื่องจิตสาธารณะ นึกถึงส่วนรวมก่อน เป็นอันหนึ่งที่เราอยากให้เป็น Culture เป็น DNA ของคนที่นี่ เรานึกถึงส่วนรวม นึกถึงประโยชน์ส่วนรวมก่อน รายการทุกรายการ

ต้องนึกถึงประโยชน์สาธารณะ ชาวทุกชาว เราทำข่าวตามกระแสว่าวันนี้เกิดไฟไหม้ เกิดตรงนั้นตรงนี้ อันนี้ส่วนหนึ่งเราก็ต้องทำ เพราะมันเป็นตามกระแสหลักมัน ไม่ลึกมากต้องการความเร็ว แต่เราต้องไม่มีแก่นั้น เพราะเราต้องแตกต่างจากสื่ออื่น ต้องทำให้ข่าวมันได้ประโยชน์ด้วย คุณแล้วคุณได้อะไร เรื่องจิตสาธารณะจึงเป็นเรื่องที่เราให้ความสำคัญมาก ที่เราต้องการสร้างให้เป็นวิถี เป็นเนื้อตัวของเรา ซึ่งทางหน้าจอมันไปแล้ว มันถูกไค้ชัดเจน แต่ว่าภายในส่วนตัวยังไม่ได้ดีเท่าไรหลังจอยังนึกถึงตัวเองอยู่เยอะ เรียกร้องเยอะ เพราะฉะนั้นเรื่องความเป็นจิตสาธารณะ เวลาดูที่หน้าจอมันเยอะมาก มันออกไปทางนั้นชัดมา แต่ข้างในอะไรก็ตามที่เป็นประโยชน์ของคนเองมันยังไม่เกิด” (พรพิมล เสนผดุง, สัมภาษณ์, 8 มิถุนายน 2555)

“เรามีการ KPI ประเมินผลว่าจะต้องทำยังไง ซึ่งจริงๆ แล้วก็ต้องยอมรับว่า สสท.ก็ใหม่ อยู่ ในปัจจุบันเองเราก็มีการทำหลายส่วน บางโครงการตัวคน ส.ส.ท. ก็มาทำ เช่น สานพลังปีที่แล้ว เพิ่งจัดไปสามรุ่น ปีนี้อาจจะมีห้ารุ่น หกรุ่น แปดรุ่น ก็คือสร้างจิตสาธารณะด้วยเพราะเป็นตัวสำคัญ ยกตัวอย่างเช่น ให้พนักงานร่วมกันไป Outing ร่วมกันไปปลูกกุหลาบ ร่วมกันไปสร้างกิจกรรมในชุมชนและก็เรียนรู้เรื่องจิตสาธารณะ เช่น เชิญอาจารย์โสภณ สุภาพงษ์ มาพูดสร้างแรงบันดาลใจ เหล่านี้เป็นต้น ส่วนเรื่องของตัวกลางวัดอื่นๆ เราก็มีหลายตัว และมีการประเมินผล KPI ทั้งหมด” (วุฒิ ลีลากุลวงศ์, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2555)

“พวกเราบริหารเงินภาษีของประชาชน เราไม่ใช่นายทุนที่จะเอาเปรียบคุณ เพราะมันไม่ทำให้กระเป๋าของเราโตได้อยู่แล้ว เราต้องเซฟเงินให้กับประชาชนเท่านั้นเอง เราไม่มีวันจะไปเอาเปรียบเพื่อความร่ำรวยของเราหรอก เพราะฉะนั้นก็บอกว่าคุณดีนะ เพราะประชาชนเขาก็มองอยู่ เขาเป็นเจ้าของเงิน ถ้าสัมพันธ์พนักงานขององค์กรเอาแต่มาเรียกร้องผลประโยชน์ให้ตัวเอง แล้วถ้าประชาชนเขาถามล่ะ อย่างเช่น ตอนน้ำท่วมเขาก็เรียกร้องให้องค์กรเอาเงินมาให้พนักงานกู้โดยไม่เสียดอกเบี้ย ผู้บริหารก็บอกว่าถ้าประชาชนที่เป็นเจ้าของเงินเขารู้ล่ะ เขากู้เค้ายังเสียดอกเบี้ย แล้วพวกเราไม่เสียดอกเบี้ยตอบเขาได้อย่างไร เพราะองค์กรต้องถูกตรวจสอบตลอดอยู่แล้ว” (พรพิมล เสนผดุง, สัมภาษณ์, 8 มิถุนายน 2555)

“ส่วนความมองว่า เวลาเราพูดเรื่องจิตสำนึกสาธารณะ เรามักเข้าใจไม่ต่างกันว่า เรากำลังเห็นภาพของผู้คนที่มีความจิตใจดีกว่าคนปกติโดยทั่วไป มีความห่วงใยสังคม มีสำนึกต่อส่วนรวม ออกมา “เอาธุระ” มาคิด และตั้งใจทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว เป็นผู้ให้มากกว่ารับ พฤติกรรมเหล่านี้ล้วนสะท้อนความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมในสังคมอยู่ด้วย

แอนนี่ เลนาร์ค นักเคลื่อนไหวและรณรงค์เรื่องสิ่งแวดล้อมด้วยเรื่อง “The Story of Stuff” (เรื่องราวข้าวของ) กล่าวไว้อย่างน่าฟังว่า “เราทุกคนมีความเป็นผู้บริโภคและความเป็น

พลเมืองอยู่ในตัว” คำถามคือ เราจะทำอย่างไรที่จะปลุกพลังความเป็นพลเมืองออกมาทำเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ในกรณีนี้ต้องใช้สื่อสาธารณะเพื่อเป็นเครื่องมือในการทำงานขยายผลการเปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้น น่ายู่ และเป็นธรรมชาติมากขึ้น ไทยพีบีเอส จึงเป็นห้องเรียนเสมือนจริง เป็นพื้นที่ทดลองความเป็นพลเมืองร่วมเปลี่ยนแปลงสังคม อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

โจทย์ท้าทายมืออยู่ว่า วิธีคิดเรื่องการทำงานสาธารณะเพื่อประโยชน์สาธารณะเป็นที่ตั้งมาก่อนประโยชน์ของคนนั้น เป็นเป้าหมายที่สูงและอาจเป็นกระบวนการเปลี่ยนผ่านที่ใช้เวลายาวนาน นี่เป็นด้านวัฒนธรรมของงานพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะต้องก้าวข้าม ต้องให้ความหมายใหม่แก่การทำกิจกรรม เพื่อส่วนรวมว่าสิ่งที่เรานั้นเพื่อประโยชน์เรา ประโยชน์ต่อส่วนรวมที่เราเป็นสมาชิกอยู่ด้วย หรือต่อคนอื่นที่มีความสัมพันธ์กับเราในฐานะสมาชิกของสังคมหรือไม่ อย่างไร” (สุนทร สุวรรณอำภา, 2553)

โดยจริยธรรมที่ทาง ส.ส.ท. เองได้พยายามถ่ายทอดและปลูกฝังให้กับบุคลากรเริ่มปรากฏผลให้เห็นเด่นชัดและเป็นที่ยอมรับได้จากบุคคลภายนอกผ่านกิจกรรมต่างๆ ขององค์กร โดยมีทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย อาทิเช่น

“ผมยกตัวอย่างเช่น วันนั้นผมไปงานของไทยพีบีเอส “คูทิวีกับลูก” ผมก็ไปประชุมเขานะ ผมก็เห็นว่าเขามีน้ำดื่มที่คนอื่นเอามาสนับสนุน มันก็วางอยู่ ผมถือว่าอันนั้นมันก็เป็นโฆษณาแฝงได้ สำหรับผมนะ โอเคอันนั้นผมไม่คิดใจ แต่สิ่งที่ผมคิดใจคือ ชุ้มต่างๆ ที่เขาเตรียมทำอาหารเขาก็มีการไปซื้ออุปกรณ์พวกวัตถุดิบแล้วก็น้ำมัน ผมยกตัวอย่างน้ำมันมาแล้วกัน คุณเชื่อไหมสิ่งที่ผมเห็นก็คือ น้ำมันที่เขาซื้อเตรียมมานั้นทุกขวดเลย เขาดึงยี่ห้อทั้งหมดเลยแล้วก็เอากระดาษสีขาวๆ ห่อไว้แบบนี้ ไม่ต้องให้เราดูเลย เขาจะมองจริยธรรมของเขาก่อนข้างที่จะดี ซึ่งผมคิดว่ามัน โอเคเลยอย่างนั้นะ ถ้าจั้นถามว่าเรื่องผลประโยชน์แอบแฝงนี้มันมีไหม มันมีบ้าง ผมยกตัวอย่างเช่น วันนั้นผมดูรายการหนึ่ง คนที่ดำเนินรายการใส่เสื้อ Lacost ใส่เสื้อใหม่เอี่ยมเลย ผมเขียนจดหมายถึงไทยพีบีเอส บอกว่าผมได้ดูรายการนี้ วันนั้น เวลานั้น พิธีกรได้ใส่เสื้อมิตรา Lacost ถามว่ามันเป็นโฆษณาแฝงไหม เหตุผลที่ผมคิดนี้ เขาใจ บอกเลยว่าเขาใจ เพราะเสื้อใหม่ ถ้าคุณไม่สนใจคุณ ไม่มีวันเอาเสื้อตัวนี้มาใส่แน่ และตั้งแต่วันนั้นมาพิธีกรคนนั้นเปลี่ยนเสื้อเลย ใส่เป็นเสื้อที่ไม่มียี่ห้อ ซึ่งผมคิดว่าถ้าเขาทำผิดพลาด เขายอมรับแล้วเขาก็แก้ไข ผมโอเค ซึ่งผมคิดว่าเรื่องผลประโยชน์ก่อนข้างที่จะอยู่ในจริยธรรมที่ดีของไทยพีบีเอส” (ชาญไชย วิกรวงษ์วนิช, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2555)

“ประเด็นในการเสนอความคิดเห็นผมคิดว่าผ่านช่องทางได้ทุกช่องทางถ้าประเด็นนั้นเกี่ยวข้องกับจริยธรรมของเขา ประเด็นเดียวที่ตอนนี้คุณผลักดันเข้าไปแล้ว ขับเคลื่อนเข้าไปแล้วได้ผล ผมบอกได้เลยว่าประเด็นเดียวเลย คือเรื่องจริยธรรมของเขา เพราะเป็นสิ่งที่เขาเลี่ยงไม่ได้ เขา

แก้ตัวไม่ได้ ถ้าเขาผิดจริยธรรมก็คือเขาผิดกฎหมาย เพราะฉะนั้นจึงเป็นสิ่งที่เขาทำผิดกฎหมายไม่ได้ นั่นคือเรื่องเดียว ถามว่าเรื่องอื่นๆ ที่ไม่ใช่จริยธรรมนะ จะมีเรื่องอะไรที่จะบังคับเขาได้ สุดท้ายไม่มีทาง เขาสามารถผลักไปอยู่ที่ไหนก็ได้ โป้งง่ายที่สุดคือ เบื้องบนมีนโยบายหลักมาแล้วเราไม่สามารถที่จะทำอะไรเพื่อเปลี่ยนแปลงนโยบายหลัก แต่ไม่ว่าจะนโยบายหลักอย่างไรก็ตาม ที่วิสาธารณะต้องควบคุมเรื่องจริยธรรม คุณธรรม เพราะฉะนั้นสิ่งที่คุณแต่ละได้ที่ดีที่สุดและผมเห็นนะก็คือเรื่องจริยธรรม” (ชาญไชย วิกรวงษ์วนิช, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2555)

“การที่บางที Thai pbs กอดจริยธรรมจนแน่นเกินมันทำให้ทำอะไรไม่ได้เลย ทำในสิ่งประชาชนต้องการไม่ได้ จนผมพูดกับพี่เทพชัยเองว่า คุณกำมะลอนะพวกคุณนะ ผมพูดจริงนะเหมือนกำมะลอน มันต้องบอกประชาชนสิ ถ้าบอกแล้วคุณมีปัญหาประชาชนมันมาบอกเองไงเหมือนวันหนึ่งมติชนจะขายประชาชนเขายังไม่ยอม” (กิตติชัย ใสสะอาด, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

จึงอาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมองค์กรที่ทาง ส.ส.ท. พยายามจะให้เป็นที่จริยธรรม ซึ่งพยายามที่จะผลักดันและส่งเสริม พร้อมทั้งปลูกฝังให้บุคลากรทั้งหมดขององค์กรรวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้ซึมซับและตระหนักถึง จนถึงขั้นที่คาดหวังว่าจะเป็นอัตลักษณ์พิเศษ หรือ DNA ของคนในองค์กรแห่งนี้ ตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาสิ่งนี้ได้ปรากฏผลให้เห็นเป็นที่ประจักษ์กับบุคคลภายนอกโดยเฉพาะผลงานหน้าจอซึ่งได้รับการยอมรับมากยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นบางครั้งการยึดมั่นในจริยธรรมมากเกินไป ก็ส่งผลถึงการทำงานที่สะดุดติดขัดและไม่คุ้นชินในระยะแรกๆ ทำให้เป็นปัญหาและอุปสรรคในการปรับตัวของพนักงานส่วนใหญ่ที่มาพื้นฐานมาจากทีวีในเชิงพาณิชย์

หัวใจคือประชาชนทุกภาคส่วน

สื่อสาธารณะมีหลักการสำคัญคือ จะต้องยึดถือประโยชน์ของสาธารณะเป็นหลัก โดยมุ่งนำเสนอเนื้อหาที่มีประโยชน์แก่ประชาชนทุกกลุ่ม โดยมีความอิสระและสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่สังคม ซึ่งเป็นปรัชญาที่แตกต่างจากสื่อพาณิชย์ นอกจากนั้นยังต้องมีหลักการสำคัญ คือประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงและมีส่วนร่วมได้โดยไม่มองประชาชนเป็นเพียงผู้บริโภค

สิ่งเหล่านี้สอดคล้องกับ World Radio and Television Council ซึ่งเป็นองค์กรของเอกชนอิสระ (Non-Governmental Organization) ที่ได้รับการสนับสนุนจาก UNESCO ได้กำหนดนิยามและหลักการของสื่อสาธารณะไว้ในแง่ของหลักการและเนื้อหารายการ ซึ่งนับเป็นกรอบแนวคิดที่ครอบคลุมแนวคิดต่างๆ ดังต่อไปนี้

ในแง่ของหลักการพื้นฐาน (Principle) สิ่งที่สื่อสาธารณะควรยึดถือ ได้แก่

1. เข้าถึงประชาชนทุกคน

2. มีความหลากหลาย
3. ความเป็นอิสระ
4. มีความโดดเด่น

ปัจจุบันรูปแบบของสื่อสาธารณะโดยทั่วไป ได้มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับผู้ฟัง ผู้ชมในบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไป เพื่อสร้างโอกาสในการเข้าถึงพื้นที่สาธารณะของพลเมืองให้เพิ่มมากขึ้นอย่างกว้างขวาง ทั้งถึงและเท่าเทียม ด้วยรูปแบบของการร่วมผลิตและออกแบบผังรายการระหว่างองค์กรสื่อและภาคประชาชน ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มคนต่างๆ ในสังคม รวมถึงกลุ่มที่ถูกละเลยจากสื่อกระแสหลักให้ได้มากที่สุด อาทิเช่น กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มคนชรา กลุ่มคนพิการ กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ กลุ่มศาสนา กลุ่มแรงงานต่างด้าว ฯลฯ ซึ่งเรียกกระบวนการนี้ว่าการจัดทำ แผนการจัดทำรายการ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของสื่อสาธารณะ เป็นกระบวนการสำคัญที่ตอบโจทย์ภารกิจขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (ส.ส.ท.) ตามพระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย มาตรา 7 (2) ซึ่งระบุถึงวัตถุประสงค์ของ ส.ส.ท. ในการผลิตรายการทางด้านข่าวสาร สารประโยชน์ทางการศึกษาและสาระบันเทิง ที่มีสัดส่วนเหมาะสมและมีคุณภาพสูง เน้นความหลากหลายในมิติต่างๆ โดยมุ่งดำเนินการอย่างปราศจากอคติทางการเมืองและผลประโยชน์เชิงพาณิชย์ และยึดถือผลประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ

แผนการจัดทำรายการเป็นแผนงานรายปีซึ่งจะมีการประเมินผลและปรับให้สอดคล้องเป็นระยะเพื่อความเหมาะสมกับสถานการณ์และการตอบรับของสังคม ในการกำหนดแผนการจัดทำรายการนั้น ส.ส.ท. ดำเนินการโดยอาศัยการศึกษาข้อมูล ข้อเสนอแนะและความเห็นจากแหล่งต่างๆ ส.ส.ท. เปิดกว้างสำหรับการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในสังคม เพื่อให้ได้แผนการจัดทำรายการด้านรายการข่าว สารประโยชน์และสาระบันเทิงที่สอดคล้องกับภารกิจของสื่อสาธารณะมากที่สุด แหล่งที่มาของข้อมูลเหล่านี้ประกอบด้วยข้อมูล ความคิดเห็น และคำแนะนำจาก สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ เวทีเพื่อนสื่อสาธารณะ ศูนย์เพื่อน Thai PBS ซึ่งเหล่านี้เป็นช่องทางสำคัญในการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะโดยตรงจากผู้ชมผู้ฟังรายการของ Thai PBS รวมทั้งสื่ออื่นๆ ของ ส.ส.ท.

“ข้อมูลจากสภาผู้ชมผู้ฟัง ศูนย์เพื่อน Thai PBS และผลการเก็บข้อมูลจาก AC Nielsen 3 ส่วนนี้จะนำมาประมวลเพื่อจัดทำแผนจัดทำรายการ ซึ่งเป็นแผนภาพใหญ่เพื่อเรียงลำดับความสำคัญของ Content ให้ความสำคัญในประเด็นอะไรในแต่ละปี ซึ่งฝ่ายบริหารเป็นผู้จัดทำ แล้วส่งต่อไปให้บอร์ดเป็นผู้อนุมัติ หลังจากนั้นจึงนำเอาไปทำผังรายการ โดยฝ่ายรายการ ฝ่ายข่าว ตาม

แนวคิดของแผนจัดทำรายการที่ได้วางเอาไว้ นี่คือการเชื่อมโยงระหว่างสภาผู้ชมผู้ฟังกับฝ่ายผลิต Content” (สมชัย สุวรรณบรรณ, สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2555)

“นโยบายที่จะกำหนดว่าตัวเราบรรลู่วัตถุประสงค์หรือไม่ตามพระราชบัญญัติ สามารถจะผลิตรายการ สามารถจะทำข่าวได้แค่ไหนในหน้าจอ จึงมีสิ่งที่เราเรียกว่า แผนจัดทำรายการ มีลักษณะเหมือนกับแผนแม่บท คุณเพื่อให้เห็นว่าแผนรายการมันจะแตกออกเป็นอะไร คณะกรรมการนโยบายเป็นคนอนุมัติพิจารณาให้ความเห็นชอบ เป็นคนพิจารณาแผนฯ ส่วนผังรายการเนี่ยคณะกรรมการบริหารเป็นผู้ที่ทำขึ้นมา แผนจัดทำรายการจึงเป็นตัวที่บอกว่าวิธีคิด ยุทธศาสตร์ใหญ่คืออะไร เพราะฉะนั้นมันก็จะจับกรอบเอาไว้ให้แน่นเหมือนกับว่ามันมีลูกศรเดิน โดยที่แผนจัดทำรายการจะเป็นตัวเข็มทิศให้” (มัทนา หอมล่อ, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2555)

แผนจัดทำรายการ จึงเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารองค์กรของไทยพีบีเอส เพราะเป็นแผนที่กำหนดแนวทางการผลิตและเผยแพร่รายการออกสู่สาธารณะชนในฐานะองค์กร สื่อสาธารณะที่มุ่งมั่น สร้างสรรค์สังคมคุณภาพและคุณธรรม แผนจัดทำรายการในแต่ละปีจะเป็น การพัฒนาต่อยอดจากความสำเร็จของการดำเนินการจัดทำรายการตามแผนจัดทำรายการในปีที่ผ่านมา โดยมีความเชื่อมโยงจากการระดมความคิดเห็นของตัวแทนฝ่ายประชาชนและข้อมูลผลการวิจัย ที่มีความเป็นวิทยาศาสตร์จากหน่วยงานที่ได้รับความน่าเชื่อถือ นำมาเพื่อใช้ประกอบการกำหนด ทิศทาง แนวคิด โดยมีความพยายามที่จะจัดทำและเผยแพร่รายการให้ได้รับการยอมรับ มีความ น่าเชื่อถือ และเพื่อขยายฐานผู้ชมผู้ฟัง โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ และการสร้างรูปแบบรายการภาค พลเมือง เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง รวมทั้งการเปิดพื้นที่และช่องทางการเผยแพร่ใน รูปแบบใหม่ในสื่อออนไลน์ ซึ่งกำลังแพร่หลายอย่างยิ่งในปัจจุบัน

แผนการจัดทำรายการปี พ.ศ. 2552 เป็นไปตามแนวนโยบายด้านรายการของ คณะกรรมการนโยบาย ดังนี้

1. ภาพรวมของรายการสามารถตอบสนองวิสัยทัศน์ พันธกิจ ที่คณะกรรมการนโยบาย กำหนด และบรรลู่วัตถุประสงค์ขององค์กร ตาม พ.ร.บ.องค์กรกระจายเสียงและแพร่ภาพ สาธารณะแห่งประเทศไทย
2. ผลิตรายการทางด้านข่าวสาร สารประโยชน์ การศึกษา และสาระบันเทิง ที่มีสัดส่วน อย่างเหมาะสมและมีคุณภาพสูง เน้นความหลากหลายในมิติต่างๆ ทางสังคม ด้วยการดำเนินการ อย่างปราศจากอคติทางการเมืองและผลประโยชน์เชิงพาณิชย์ แต่คำนึงถึงประโยชน์สาธารณะเป็น สำคัญ
3. กระบวนการผลิตและออกอากาศรายการ คำนึงถึงจริยธรรมองค์กรและจริยธรรม วิชาชีพและกรอบจรรยาบรรณ ที่องค์กรกำหนด เพื่อผลิตรายการที่มีคุณภาพ คุณค่าและ

มาตรฐาน เป็นรายการต้นแบบของสื่อสาธารณะที่แตกต่างจากสถานีโทรทัศน์ทั่วไป ทำให้สังคมยอมรับและให้ความน่าเชื่อถือ

4. คนส่วนใหญ่ของประเทศคือกลุ่มเป้าหมายหลัก สามารถรับสัญญาณได้ดี ทั้งสามารถนำข้อมูล ความรู้ ข้อเสนอแนะ ความคิดเห็นจากรายการไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ ทั้งด้านสติปัญญา ความรู้ ทักษะชีวิต จินตนาการและแรงบันดาลใจ เพื่อเป้าหมายสร้างพลเมืองคุณภาพที่ตื่นตัว สนใจในการพัฒนาตนเองและครอบครัว ทั้งตื่นตัวสนใจในการมีส่วนร่วมสร้างชุมชนและสังคมที่พึงปรารถนา

5. พัฒนาศักยภาพหน่วยงานผลิตรายการในส่วนภูมิภาคขององค์การ และช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายขององค์การ เพื่อสนับสนุนความเสมอภาคในการนำเสนอข่าวสาร ข้อมูลความคิดเห็นของประชาชนในทุกภูมิภาคของประเทศผ่านช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายขององค์การและภาคีเครือข่าย

6. มีความโปร่งใส เป็นธรรม ในการร่วมงานการผลิตสื่อและรายงานกับหน่วยงานสถาบัน รวมทั้งผู้ผลิตรายการอิสระ อย่างคำนึงถึงคุณภาพผลงานที่มีมาตรฐาน ตอบสนองยุทธศาสตร์และแผนงานขององค์การที่คำนึงถึงประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ ไม่เป็นช่องทางในการนำเสนอเนื้อหาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการประชาสัมพันธ์หน่วยงานต่างๆ ทั้งในด้านเนื้อหา และ / หรือ รูปแบบรายการและไม่เป็นช่องทางสร้างประโยชน์เฉพาะแก่บุคคล กลุ่มบุคคล หน่วยงาน สถาบัน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน

แผนการจัดทำรายการปี พ.ศ. 2553 ให้ความสำคัญกับการนำเสนอรายการที่แตกต่าง โดดเด่น มีคุณค่าต่อสาธารณะเพื่อสร้างการจดจำ ด้วยการให้มุมมองที่รอบด้าน สร้างพื้นที่ให้กลุ่มคนที่หลากหลายได้แสดงความคิดเห็น จุดยืนที่แตกต่างทั้งด้านมืดและด้านสว่างของสังคม การจัดทำรายการต้องคำนึงถึงประชาชนผู้ได้รับประโยชน์มากกว่าจำนวนผู้ชมรายการ มีเป้าหมายในการเพิ่มฐานผู้ชมรุ่นใหม่ด้วยรายการที่ผลิตเพลทิน แฝงสาระ มีผังรายการที่ยืดหยุ่นตอบสนองกับสถานการณ์ของสังคม มีช่วงเวลาพิเศษสำหรับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ เช่น รายการสำหรับเด็ก เยาวชน และครอบครัวในช่วงปิดภาคการศึกษา เป็นต้น มีรายการสาระที่บูรณาการความรู้ ข้อมูลอย่างสอดคล้องกับความต้องการของสังคมส่วนใหญ่ และมีช่องทางในการสื่อสารข้อมูลความรู้ ความบันเทิงให้กับผู้ชมโดยเฉพาะ เช่น ภาษามือ หรือการขึ้นคำบรรยายอักษร เพื่อสนับสนุนการรับชมของผู้บกพร่องทางการได้ยิน

การจัดรายการของสถานี ประจำปี พ.ศ. 2553 จะครอบคลุมรายการดังต่อไปนี้
รายการข่าว สถานการณ์ปัจจุบัน นิตยสารสารคดีข่าวและรายการที่เกี่ยวข้องกับข่าว

รายการในกลุ่มนี้ ส.ส.ท ดำเนินการผลิตเองเป็นส่วนใหญ่ กำหนดสัดส่วนประมาณร้อยละ 40 ของเวลาในผังการออกอากาศทางทีวีไทย นอกจากการรายงานเหตุการณ์แล้วทีวีไทยได้กำหนดวาระข่าวที่เน้นการปกป้องผลประโยชน์ของสังคมและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ และการตรวจสอบนโยบายสาธารณะ ข่าวของทีวีไทยในปี พ.ศ.2553 จะให้ความสำคัญกับการรายงานข่าวแบบสืบสวนสอบสวน โดยเน้นการเปิดโปงการทุจริตในทุกระดับและส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคม

การดำเนินการจัดทำรายการข่าวในแผนปี พ.ศ. 2553 มีเป้าหมายในการเป็นผู้นำเสนอรายการข่าวไม่ใช่เฉพาะในประเทศเท่านั้น แต่จะครอบคลุมถึงเนื้อหาข่าวจากประเทศในภูมิภาคอาเซียน รวมทั้งเพิ่มการวิเคราะห์ เหตุการณ์ในต่างประเทศที่อาจกระทบถึงสังคมไทยเพื่อพัฒนาการรับรู้ที่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยและสังคมโลก

สำนักข่าวยังมีภารกิจร่วมกับด้านประชาสังคมในการขับเคลื่อนประเด็นข่าวสำคัญ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ด้วยการวิเคราะห์และระดมความคิดเห็นเชิงระบบ “เปลี่ยนประเทศไทย” และ “วาระประเทศไทย” เป็นรายการหลักในปี 2553 ที่เป็นเวทีให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการหาทางออกให้กับสังคมไทยจากปัญหาต่างๆ โดยมีงานวิจัยและการศึกษารองรับ

รายการสารประโยชน์ทางการศึกษาและความรู้ในวิทยาการสาขาต่างๆ

รายการในกลุ่มนี้เป็นรายการที่ ส.ส.ท. ดำเนินการจัดหาในสัดส่วนร้อยละ 30 ของเวลา ที่ออกอากาศ โดยมีเป้าหมายให้ข้อมูล ความรู้เพื่อเปิดโลกทัศน์ ตลอดจนเปิดพื้นที่ให้กับเรื่องราวที่เป็นด้านมืดของสังคม ให้สังคมได้รับรู้มุมมองใหม่ๆ ของกลุ่มคนที่หลากหลาย ซึ่งมีเงื่อนไขชีวิตสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ให้ความสำคัญกับการนำเสนอประสบการณ์เรื่องราวต่างๆ บนฐานความรู้สึกร่วมของสังคม เพื่อให้เห็นการบูรณาการเรื่องที่น่าเสนอว่ามีความเชื่อมโยงกับสังคมโดยรวมอย่างไร การนำเสนอมุมมองของคนธรรมดาในเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ การตอบสนองต่อการศึกษาในวิทยาการสาขาต่างๆ ที่เป็นการเรียนรู้ตามอัชฌาศัย ส่งเสริมการเรียนรู้ในระบบอย่างรอบด้าน รวมทั้งสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน ครอบคลุม ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ ในการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อการพึ่งตนเอง

แหล่งที่มาของรายการมาจากรายการที่ผลิตเองและจัดหาจากผู้ผลิตอิสระภายในประเทศร้อยละ 75 รายการจากต่างประเทศร้อยละ 25

รายการสารบันเทิง

ส.ส.ท. มีจุดมุ่งหมายในการนำเสนอรายการสารบันเทิงที่นอกจากให้ความบันเทิงแล้วยังมีคุณค่าทางด้านให้ความรู้และแรงบันดาลใจ โดยมีทิศทางเนื้อหาในปี พ.ศ. 2553 คือ

1. รายการบันเทิงในรูปแบบที่ร่วมสมัยเข้าถึงกลุ่มผู้ชมที่หลากหลาย สะท้อนแง่คิดของสังคมไทย ให้มุมมองใหม่ต่อผู้ชม เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า

2. เพื่อให้รายการในกลุ่มนี้เข้าถึงเด็กและเยาวชนมากขึ้นเพื่อขยายฐานไปสู่ผู้ชมรุ่นใหม่ รายการจะมีพื้นที่ให้คนรุ่นใหม่สามารถแสดงความสามารถด้านต่างๆ ที่หลากหลาย ตอบสนองต่อความปรารถนาที่สร้างสรรค์นำเสนอความคิด มุมมองของคนรุ่นใหม่ต่อสถานการณ์ เหตุการณ์

3. การส่งเสริมมุมมองเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ รายการส่งเสริมความเข้าใจและรู้ทันการบริโภคการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ เปิดโลกทัศน์หรือมุมมองชีวิต ความรู้ความเข้าใจวิทยาศาสตร์ ในรูปแบบที่เพลิดเพลิน สร้างกระบวนการคิดและรู้จักตั้งโจทย์ด้วยตนเอง

4. รายการกีฬาและนันทนาการ เพื่อตอบสนองต่อภารกิจในการสร้างสุขภาพโดยคำนึงถึงการละเล่นการแข่งขันทางเลือกหรือการแข่งขันกีฬาที่ได้รับความนิยมโดยเพิ่มมุมมองใหม่ๆ ที่เน้นแนวคิด “กีฬาเป็นยาวิเศษ สร้างคนให้เป็นคน” มากกว่ามุ่งผลแพ้ชนะ

ในปี พ.ศ. 2553 ส.ส.ท. มีแผนจะผลิตรายการสาระบันเทิงในรูปแบบของละครและซีรีส์ โดยอิงกับวรรณกรรมที่ได้รับการยอมรับ เก็บโครงจากชีวิตจริง และการประพันธ์บทขึ้นใหม่ โดยมีเป้าหมายสะท้อนชีวิตจริงในสังคม เชิดชูบุคคลที่ทำคุณประโยชน์ให้กับสังคม และสร้างแรงบันดาลใจในการเปลี่ยนแปลงสังคม

จากสาระสำคัญของแผนการจัดทำรายการหากเปรียบเทียบกัน 2 ปี คือในปี พ.ศ. 2552 และปี พ.ศ. 2553 จะเห็นได้ว่ามีความข้อนแย้งกันในบางประเด็น อาทิเช่น ในปี พ.ศ. 2552 กลุ่มเป้าหมายหลักของสถานีช่องนี้คือคนส่วนใหญ่ของประเทศ นั่นหมายความว่าปริมาณหรือจำนวนผู้ชมถือเป็นหนึ่งในปัจจัยหลักที่ทางสถานีจะให้ความสำคัญในการรับชมรายการ อันสะท้อนผ่าน สัดส่วน ผัง และรูปแบบรายการที่เน้นภาคบันเทิงอย่างต่อเนื่อง แต่แผนการจัดทำรายการในปี พ.ศ. 2553 กลับกล่าวว่าการจัดทำรายการต้องคำนึงถึงประชาชนผู้ได้รับประโยชน์มากกว่าจำนวนผู้ชมรายการ อันเป็นการแสดงเจตนาชัดเจนในการเข้าถึงกลุ่มคนเฉพาะเท่านั้น สอดคล้องกับผลการสำรวจสัดส่วนผู้ชมของ AGB Nielsen ในปี พ.ศ.2553 ที่พบว่า รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย ซึ่งออกอากาศในปี พ.ศ. 2553 ได้รับความนิยมอยู่ในลำดับที่ 6 เมื่อเทียบกับรายการในช่วงเวลาเดียวกันทั้ง 6 สถานีฟรีทีวีตลอดปี 2553 ส่วนทางการสำรวจของทีมประเมินภายนอกในการประชุมกลุ่มย่อยกับ กลุ่มเอ็นจีโอและประชาชนใน 5 ภูมิภาคกลุ่มตัวแทนของ Change agents กลับให้คะแนนการรับชมรายการเปลี่ยนประเทศไทยสูงเป็นอันดับหนึ่งคู่กับรายการพินิจนคร ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงรายการดังกล่าวที่มีการเข้าถึงมวลชนในระดับที่ต่ำแต่อาจเข้าถึง Change agents ในระดับที่สูง ซึ่งตรงกับเป้าประสงค์ของแผนการจัดทำรายการในปี พ.ศ. 2553 อันสะท้อนถึงจุดยืน การตีความ และความเข้าใจในบทบาทหน้าที่สื่อสารสาธารณะของผู้บริหารกับชุดความคิดที่แตกต่างกันใน

แต่ละปีที่ยังไม่ได้ข้อสรุปที่ชัดเจนระหว่างการทำหน้าที่รับใช้กลุ่มคนส่วนใหญ่ในสังคม หรือการทำหน้าที่รับใช้เฉพาะกลุ่ม Nго และกลุ่มเฉพาะที่ด้อยโอกาสทางสังคม ซึ่งส่งผลต่อทิศทางการดำเนินงาน บทบาทหน้าที่ของสื่อสาธารณะแห่งแรกของประเทศไทยเป็นอย่างมาก

เปิดกว้าง สร้างสรรค์ กล้าหาญ นวัตกรรม

ส.ส.ท.มีนโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคต่างๆ ในสังคมในการผลิตรายการที่มีเนื้อหาสร้างสรรค์ หลากหลาย และตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างกว้างขวางที่สุด ภายใต้ พ.ร.บ. องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย ส.ส.ท. จึงมีหน้าที่สนับสนุนและพัฒนาศักยภาพและการสร้างสรรค์การผลิตรายการของผู้ผลิตอิสระและผู้ผลิตระดับชุมชน โดย ส.ส.ท. ได้จัดสรรงบประมาณไม่เกินร้อยละสิบของรายได้ที่ ส.ส.ท. ได้รับเพื่อสนับสนุนการผลิตรายการของผู้ผลิตอิสระ และจัดสรรเวลาออกอากาศที่เหมาะสมสำหรับรายการเหล่านี้

หนึ่งในนโยบายสำคัญของ ส.ส.ท. คือการส่งเสริม สนับสนุน และสร้างการมีส่วนร่วมจากผู้ผลิตอิสระ เพื่อผลิตรายการออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ Thai PBS ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย มาตรา 43 (7) ที่กำหนดให้องค์การฯ ต้องสนับสนุนผู้ผลิตอิสระจัดสรรเวลาให้ออกอากาศได้เพียงพอ ส.ส.ท. มีกระบวนการคัดเลือกรายการที่โปร่งใสและเป็นธรรม โดยผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาคัดสรรรายการซึ่งประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ของ ส.ส.ท. ตัวแทนจากกลุ่มวิชาชีพนักวิชาการ เครือข่ายภาคประชาสังคม โดยคณะกรรมการฯ มีหน้าที่กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณารายการเปิดรับ และคัดสรรรายการในกลุ่มต่างๆ ดังนี้

1. กลุ่มรายการละครและภาพยนตร์
2. กลุ่มรายการสารประ โยชน์และสารคดี
3. กลุ่มรายการเด็ก ครอบครัวและเยาวชน
4. กลุ่มรายการสาระบันเทิงและรายการปิกนิกะ
5. กลุ่มรายการต่างประเทศ

และอีกสิ่งหนึ่งซึ่งถือเป็นการสร้างสรรค์นวัตกรรมการทำสื่อของ ส.ส.ท. ก็คือ "นักข่าวพลเมือง"

โดย ส.ส.ท. มีความเชื่อว่าความเป็น "นักข่าว" ไม่ควรผูกผูกขาดโดยคนในวิชาชีพข่าวเท่านั้น ประชาชนทั่วไปก็สามารถที่จะทำหน้าที่สะท้อนปัญหาหรือเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชุมชนเหมือนนักข่าวอาชีพ ในฐานะคนในพื้นที่ที่ย่อมเข้าใจปัญหาและประเด็นต่างๆ มากกว่าคนนอก

พื้นที่ จึงเป็นที่มาของ "นักข่าวพลเมือง" ผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแทนของคนในพื้นที่และชุมชนต่างๆ ในการบอกเล่าเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นผ่านทางจอ "Thai PBS "

ส.ส.ท. ได้จัดสรรงบประมาณและบุคลากรในการฝึกอบรม "นักข่าวพลเมือง" ในภูมิภาคต่างๆ เพื่อให้เขาเหล่านี้สามารถทำหน้าที่เป็นปากเสียงให้กับชุมชนของตนเอง "นักข่าวพลเมือง" จึงเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายภาคประชาสังคมที่ ส.ส.ท. ได้ร่วมกับประชาชนในภาคต่างๆ จัดตั้งขึ้นเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง การผลิตรายการทั้งทางตรงและทางอ้อม

“ตอนนี้เรามีการอบรมนักข่าวพลเมือง ไปเกือบ 3 พันคนทั่วประเทศ ในปัจจุบันนักข่าวพลเมืองได้มีการพัฒนาให้มีการผลิตรายการจากข่าว 3 นาทีเป็นสารคดี 25 นาทีแล้วหลายรายการ เช่น เด็กมีเรื่อง, กลางเมือง ทางผ่านของวีระ, Hot short Film” (สมชัย สุวรรณบรรณ, สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2555)

เพื่อสังคมประชาธิปไตยและความเป็นธรรม

หลักของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยคือ สิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศของประชาชนทุกภาคส่วนในสังคมอย่างเท่าเทียม แต่ไม่อาจปฏิเสธว่านโยบายของหน่วยงานรัฐ ตั้งแต่ระดับชาติ จนถึงระดับท้องถิ่น ต่างส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างกว้างขวาง ในขณะที่ผู้คนจำนวนมากกลับไม่มีโอกาส เกี่ยวข้อง หรือได้มีส่วนร่วม นำเสนอความคิด ร่วมกำหนดแนวทางแต่อย่างใดทั้งสิ้น ไทยพีบีเอสจึงเปิดพื้นที่สาธารณะบนหน้าจอโทรทัศน์ เพื่อให้มีการถกเถียงทางความคิด เปิดโอกาสให้กลุ่มเครือข่ายประชาชนจากทุกภาคส่วนได้ร่วมแสดงความเห็น สะท้อนมุมมองของผู้รับผลกระทบไปสู่ผู้กำหนดนโยบาย ในเวลาเดียวกันก็เป็นพื้นที่สร้างสรรค์เพื่อให้ผู้คนได้มาร่วมวิพากษ์และออกแบบนโยบายอย่างที่ตนเองต้องการ เพื่อนำเสนอไปสู่ผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดการสื่อสารสองทางจากระดับล่างสู่ระดับบนและจากบนลงล่างอย่างเท่าเทียม ส.ส.ท. ได้ออกแบบการสื่อสารเพื่อผลักดันนโยบายสาธารณะ โดยภาคประชาชน ภายใต้กลุ่มข่าวนโยบายสาธารณะ โดยทำงานสอดคล้องประสานระหว่างข่าว รายการบนหน้าจอไทยพีบีเอส ได้แก่ รายการเวทีสาธารณะ รายการเปลี่ยนประเทศไทย และวาระประเทศไทย พร้อมๆ กับการขับเคลื่อนงานหลังจอผ่านเครือข่ายภาคประชาสังคม สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ และเครือข่ายนักข่าวพลเมือง โดยเป็นผู้นำในการกำหนดวาระและคัดเลือกประเด็นทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะ เพื่อให้เกิดการถกเถียง แลกเปลี่ยนข้อมูลแนวคิดจากคนกลุ่มต่างๆ นำไปสู่การแสวงหาทางออก และข้อเสนอแนะอย่างเป็นรูปธรรมบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย

ส.ส.ท. ได้มีการจัดทำรายการผลิตเนื้อหาที่คั่นหาอนาคตประเทศไทย โดยผ่านโครงการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย ภายใต้การกำกับดูแลของ สำนักเครือข่ายสื่อสาธารณะและสำนักข่าว ด้วยงบประมาณที่ใช้ไปทั้งสิ้น 6,961,987 บาท (รายการเปลี่ยนประเทศไทยใช้งบประมาณ 4,573,450 บาท และรายการวาระประเทศไทยใช้งบประมาณ 2,388,537 บาท) ซึ่งดำเนินการผ่านรายการบนหน้าจอทั้งหมด 2 รายการ ได้แก่

- 1) รายการเปลี่ยนประเทศไทย ออกอากาศทุกวันพุธ (50 นาที) เวลา 21.00-22.00 น.
- 2) รายการวาระประเทศไทย ออกอากาศทุกวันจันทร์ถึงวันศุกร์ วันละ 8 นาที ในช่วง

ข่าวค่ำ

จากโครงการดังกล่าวทำให้เกิดเครือข่ายที่ร่วมขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะหลังจากการใช้พื้นที่สาธารณะ “2563 เปลี่ยนประเทศไทย” อย่างน้อย 2 เครือข่าย คือ เครือข่ายการจัดการตนเอง และเครือข่ายที่ดิน พร้อมกันนี้ยังจุดประเด็นเกี่ยวกับการกระจายอำนาจการปกครองในรูปแบบปกครองรูปแบบพิเศษ ซึ่งเป็นประเด็นที่สังคมให้ความสนใจอีกด้วย ถือว่าได้ทำตามแผนที่วางไว้ อย่างไรก็ตามการจะสร้างประเด็นของรายการให้นำไปสู่การกำหนดวาระของประเทศหรือนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้นจำเป็นต้องมีส่วนในการเข้าถึงคนส่วนใหญ่ของสังคม เพื่อขับเคลื่อนให้เกิดผลตามที่ผู้ผลิตรายการต้องการ อย่างไรก็ตามจากการสำรวจสัดส่วนผู้ชมของ AGB Nielsen พบว่ารายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทย ได้รับความนิยมอยู่ในลำดับที่ 6 เมื่อเทียบกับรายการในช่วงเวลาเดียวกันทั้ง 6 สถานีฟรีทีวีตลอดปี 2553 ซึ่งส่วนทางการสำรวจของทีมประเมินภายนอกในการประชุมกลุ่มย่อยกับกลุ่มเอ็นจีโอและประชาชนใน 5 ภูมิภาคอันสะท้อนการเป็นตัวแทนของ Change agents ที่ได้ให้คะแนนการรับชมรายการเปลี่ยนประเทศไทยสูงเป็นอันดับหนึ่งคู่กับรายการพินิจนคร ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงรายการดังกล่าวที่มีการเข้าถึงมวลชนในระดับที่ต่ำแต่อาจเข้าถึง Change agents ในระดับที่สูง ดังที่ผู้อำนวยการสำนักรายการได้กล่าวว่า

“ด้วยลักษณะเนื้อหาที่ไม่อิงตลาด เลยไม่อาจคาดหวังในเชิงเรตติ้งได้ ในสังคมบริโภคอย่างบ้านเราก็ต้องยอมรับเลยว่าสื่อสาธารณะไม่มีวันจะได้รับความนิยมอย่างสื่อกระแสหลักอย่างแน่นอน ซึ่งถ้าเราจะต้องไปแข่งกับเขาแสดงว่าก็ต้องเหมือนเขา นั่นก็จะเกิดคำถามว่าแล้วจะมีสื่อสาธารณะไปเพื่ออะไร เปรียบเทียบอย่างนี้ครับว่ามีคลองๆ หนึ่งซึ่งมีคนทิ้งสิ่งปฏิกูลลงไปในวันตลอดเวลา แต่ไทยพีบีเอส พยายาม บัน อีเอ็มบอล ลงไปในน้ำ ถามว่าจะทำให้น้ำหายเสียเลยไหมในเมื่อช่อง 3 5 7 9 ทิ้งน้ำเสียลงไปทุกวัน เราคงทำได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น อย่างน้อยก็ทำให้คนได้เห็นว่ายังมีคนพยายามที่จะคอยบัน อีเอ็มบอล ลงไปสู่ลำคลองอยู่ อย่าไปคำนึงถึงปริมาณมันไม่สำคัญเอาง่ายๆ ถ้าผมสามารถเปลี่ยนใจหมอสักครึ่งประเทศให้กลับมาปรับใช้สังคมแทนที่จะไปปรับใช้ทุน

ถ้าทำให้ครู 4 แสนคนดูผมได้ละ อย่างนี้ผมไม่ต้องมีคนดู 20 ล้าน 30 ล้านคนก็ได้ละ” (สุวิทย์ สาสนพิจิตร, สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2556)

“รายการ 2563 เปลี่ยนประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่ง ของโครงการเปลี่ยนประเทศไทย ที่เป็นส่วนที่ทางสำนักเครือข่ายฯ ร่วมทำกับสำนักข่าวตั้งแต่ปีที่ผ่านมา ถือเป็นมิติใหม่ของการทำ รายการที่เปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมอย่างเป็นระบบในการแสดงความคิดเห็น ร่วมกันถกประเด็นปัญหาที่เป็นวาระของประเทศไทย เพื่อหาทางออกตามหลัก ประชาธิปไตย อันเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการปฏิรูปการเมืองและสังคม โดยตัวแทนเครือข่ายฯ ที่ เข้ามาร่วมรายการส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายที่ร่วมกันสื่อสารสังคมกับ ส.ส.ท. มาโดยตลอด” (สมเกียรติ จันทรสีมา ,2553, น. 54)

ตลอดทั้งปี 2553 เครือข่ายภาคพลเมืองต่างผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเข้ามาใช้พื้นที่ สาธารณะแห่งนี้ในการสื่อความหมายและลงมือ “เปลี่ยนประเทศไทย” ด้วยตนเองในหลากหลาย ประเด็น ภาคพลเมืองมีประสบการณ์ร่วมกับ ส.ส.ท. ในการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยมาตั้งแต่เริ่ม ก่อตั้งองค์กรฯ โดยในช่วงกลางปี 2551 “เครือข่ายพลเมืองเปลี่ยนกรุงเทพฯ” ร่วมกับไทยพีบีเอส นำเสนอโนบายสาธารณะของกรุงเทพฯต่อสังคม ต่อมาในปี 2552 ชาวเชียงใหม่ร่วม “เปลี่ยน เชียงใหม่” ในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนครเชียงใหม่ ในปี 2554 เครือข่ายภาคพลเมืองมารวมตัว กันแสดงเจตจำนงที่จะมีปฏิบัติการร่วมกันเพื่อ “เปลี่ยนประเทศไทย” โดยใช้โอกาสที่จะมีการ เลือกตั้งทั่วไปในปี 2554 ร่วมกับ ส.ส.ท. กำหนดวาระของภาคพลเมืองและสื่อสารต่อสาธารณะโดย หวังว่าจะยกระดับการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองในการร่วมสร้างสังคมประชาธิปไตยที่มีฐานอยู่ที่ ประชาชนอย่างแท้จริง

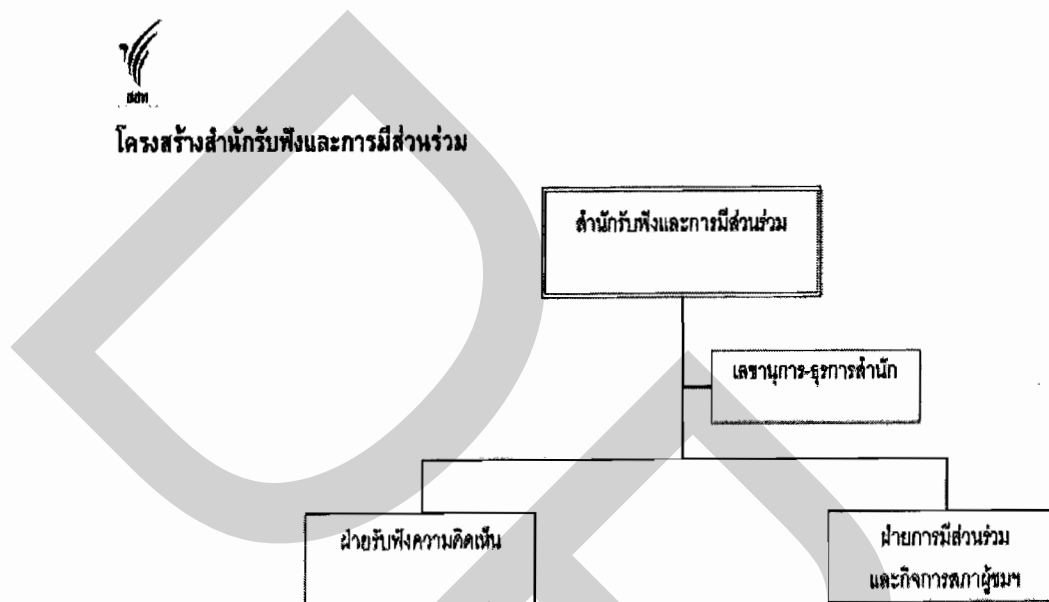
“รายการนี้เป็นส่วนหนึ่งของ โครงการเปลี่ยนประเทศไทย จุดสิ้นสุดมันจึงไม่ได้จบแค่ หน้าจอ รายการมีการวางแผนเป็นปี และไม่ได้อัดเทปกันแบบรายวัน แต่ต้องเตรียมตัวนาน เพราะมี การดึงเอาเครือข่ายสื่อภาคพลเมือง ภาคประชาสังคม หรือคนในพื้นที่เข้ามาร่วมวงสนทนาค่อนข้าง เยอะ เพื่อแก้ปัญหาที่หยิบยกขึ้นมาเสนอ และมุ่งหวังให้มีการเปลี่ยนแปลงทางรูปธรรมในอนาคต โดยตีโจทย์ออกมาเป็น 12 ประเด็นหลัก นอกจากการมองภาพ อนาคตประเทศไทยในอีก 10 ปี ข้างหน้าแล้ว คือประเด็นการเมืองภาคประชาชน สำนักพลเมือง และประชาธิปไตยในจินตนาการ การกระจายอำนาจ และการจัดการตัวเองในท้องถิ่น จังหวัดชายแดนภาคใต้ การปฏิรูปกระบวนการ ยุติธรรม โลกาภิวัตน์ การเปิดประเทศ และประชาคมอาเซียน ประเด็นภาคเกษตรกรรม ประเด็น ภาคอุตสาหกรรม พลังงาน ประชากร เพศสภาพ ชาติพันธุ์ คนพิการ คนชายขอบ การศึกษาและการ เรียนรู้ สื่อและการปฏิรูป และเรื่องความสุขของสังคม Well being สุขภาวะ การเรียนรู้

อีกทั้งประเด็นเหล่านี้ยังได้รับคำปรึกษาชี้แนะจากหลายท่าน อย่าง ศ.เสนห์ จามริก ศ. อัมมาร์ สยามวาลา ศ.นพ. ประเวศ วะสี ดร.เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ศ.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ฯลฯ โดยเฉพาะ 2 ท่านหลัง กลายเป็นกำลังสำคัญในการผลักดันเนื้อหาและคุณภาพของรายการอย่าง ยิ่งยวด สำหรับ ศ.ชัยวัฒน์ยังเป็นพิธีกรหลัก ที่มีคุณภาพ แว่ววีรยุทธ์ รักษาการบรรณาธิการกลุ่ม ประเด็นข่าวสาธารณะ ทำหน้าที่เป็นพิธีกรร่วมด้วย

อย่างไรก็ตาม รายการไม่ได้วางตัวพิธีกรไว้แค่ 2 คน อาจมีมากกว่านั้น 4 - 6 คนตาม ประเด็นที่ชำนาญ เพราะว่าพอลงในเรื่องของการเมือง สื่อ พลังงาน หรือเรื่อง Autonomy (อิสรภาพ ในการปกครอง) ต้องใช้พิธีกรร่วมที่มีความรู้และ ประสบการณ์ตรง ที่จะถกเถียงในเชิงลึกในการ อธิบายกับสังคมเพื่อสรุปประเด็นอันนำไปสู่เป้าหมายให้ได้ด้วย” (สมเกียรติ จันทรสีมา, 2553, น. 47)

นอกจากนี้ในส่วนของการให้ความสำคัญกับภาคประชาสังคมนั้น โดยโครงสร้างทาง องค์กรได้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับภาคประชาสังคมประกอบด้วยสี่สำนัก ได้แก่ สำนักเครือข่ายสื่อ ประชาสังคม สำนักรับฟังความคิดเห็นและส่งเสริมการมีส่วนร่วม สถาบันวิชาการสื่อสาธารณะ และสำนักพัฒนาทุนทางสังคม ถือเป็นครั้งแรกในวงการสื่อสารมวลชนไทย ที่ให้น้ำหนักกับงาน ภาคประชาสังคมจนยกระดับขึ้นมาเป็นหน่วยงานในระดับสำนักที่มีบทบาทสำคัญ และเป็นแกน หลักในการสร้างภาคีเครือข่าย สร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสังคมทุกระดับ

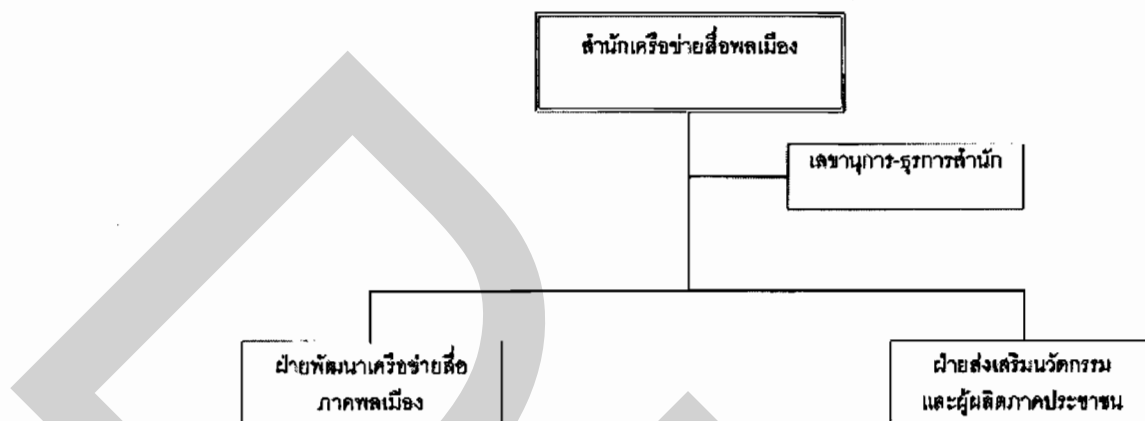
โครงสร้างของสำนักใน Thai PBS ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับภาคประชาสังคม

ภาพที่ 4.1 โครงสร้างสำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วม

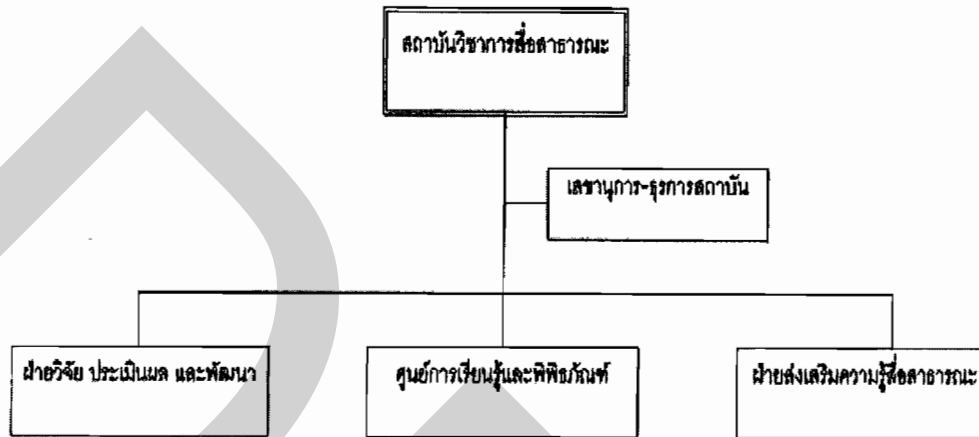
โครงสร้างสำนักเครือข่ายสื่อพลเมือง

ภาพที่ 4.2 โครงสร้างสำนักเครือข่ายสื่อสาธารณะ

โครงสร้างสถาบันวิชาการสื่อสารภาวะ

ภาพที่ 4.3 โครงสร้างสถาบันวิชาการสื่อสารภาวะ

สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วม

“พันธกิจหลักๆ เป็นงานยุทธศาสตร์ เป้าหมายที่บอกว่าเป็นสำนักคนที่ออกมาทำงาน ส่วนหนึ่งจะคล้ายกับพัฒนาชุมชน สังคม จริงๆ พัฒนาทุนคือตัวใหญ่ที่จะเกี่ยวร้อยทุนต่างๆ ทุนทางสังคมทั้งหมด ทั้งทุนเงิน ทุนอื่นๆ เข้ามา แต่พัฒนาทุนจะเน้นเรื่องพัฒนาเนื้อหา พัฒนา Content เป็น Content provider และก็เชื่อมโยงกับเครือข่ายต่างๆ และก็นับเอิญว่างานสำนักรับฟังมันเป็นงานที่ นอกจากจะเกี่ยวกับเครือข่าย ทำงานกับเครือข่ายอื่นๆ แล้ว จำเป็นต้องใช้กระบวนการเหล่านั้นมาพัฒนาข้างใน มันจะต่างกันคือเราไม่ได้พัฒนาเฉพาะตัว Content เพราะฉะนั้นอาจจะเรียกได้ว่าเป็นงานรองด้วยซ้ำ แต่ว่าพัฒนาเพื่อให้การผลิตและเผยแพร่มันดีขึ้น สองก็คือให้มีเครือข่ายคนที่จับมือกันคู่สื่อเป็น เฝาระวังสื่อ รู้เท่าทันสื่อ อันนั้นคือโจทย์ใหญ่ การมีส่วนร่วมอื่นๆ ก็คือ การสื่อสารกับสังคมและสนับสนุนให้เกิดกระบวนการกับสังคมในการให้ทุกคนอยากเข้ามาในฐานะเจ้าของ ซึ่งอันนี้ไม่ได้รู้สึกว่าจะต้องเป็น Job function เฉพาะของงานสำนัก ถ้าพูดทางโครงสร้างเพราะจริงๆ คนทำงานคือคณะที่ทุกคนต้องมีกระบวนการแบบนี้ ต้องมีวิธีคิดแบบนี้ รวมทั้งเครือข่ายสื่อพลเมือง อันนี้เขาชัดเจนว่าเขาทำสื่อ พัฒนาสื่อ และพัฒนาประเด็นเพื่อผลิตให้พลเมืองลุกขึ้นมาผลิตและนำเสนอเรื่องราวของตนเอง” (สุนดา สุวรรณอำภา, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2555)

สำนักเครือข่ายสื่อสารภาวะ

สำนักเครือข่ายสื่อสารมวลชน มีภารกิจหลักในการเสริมศักยภาพเครือข่ายสื่อภาคพลเมือง อาทิ นักข่าวพลเมือง วิทยุชุมชน ทีวีชุมชน ผู้ผลิตอิสระ โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่น ซึ่งเป็นการสื่อสารแนวราบ ร่วมกันพัฒนาเพื่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า สื่อสาธารณะในระดับชุมชน และเชื่อมต่อเป็นเครือข่ายกับสื่อสาธารณะอย่าง ส.ส.ท. ในรูปแบบวิธีการที่หลากหลาย เช่น เครือข่ายฯ เพื่อร่วมพัฒนาโทรทัศน์ภูมิภาค ไทยพีบีเอส การพัฒนากองบรรณาธิการร่วมภาคประชาสังคม ฯลฯ โดยทั้งหมดมีเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาสื่อสาธารณะในทุกระดับให้มีคุณภาพ ทั้งเนื้อหาและรูปแบบที่จะสื่อสารให้สังคมเกิดการเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนวิถีคิด มุมมองต่างๆ ต่อภาคประชาชน รวมทั้งเสริมศักยภาพเครือข่ายภาคประชาสังคมเชิงประเด็นให้สามารถเชื่อมต่อกับพื้นที่สื่อต่างๆ ของไทยพีบีเอสในการร่วมกันขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะ และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกอย่างเป็นรูปธรรม (สมเกียรติ จันทรสีมา, 2553, น. 31)

“สำนักเครือข่ายพลเมืองมีหน้าที่ดูแล หนึ่งสร้างนักข่าวพลเมือง สองสร้างผู้ผลิตอิสระ โดยเฉพาะผู้ผลิตอิสระในระดับชุมชน ผมว่าผู้ผลิตอิสระและผู้ผลิตรายการก็คือกลุ่มคนที่ไม่ได้มีสังกัดกับองค์กรใหญ่ๆ ไม่ใช่ Grammy ไม่ใช่ RS หรือไม่ใช่ กันตนากรู้อะไรทั้งหลาย ก็คือชาวบ้านหรือคนที่เคยอยู่ในวงการนี้ในวงการเล็กๆ คล้าย SME เพราะกลุ่มเหล่านี้เนี่ยก็จะเป็นตัวหนึ่งที่เราจะขับเคลื่อนในการผลิตสื่อและสองกลุ่มนี้เมื่ออยู่ในท้องที่อยู่ในพื้นที่ของตัวเองเขาก็จะมีประเด็น ก็จะมีเรื่องของเขา เขาเป็นคนต้นเรื่อง เราก็จะให้เขาเล่าเรื่องราวของเขา เพื่อที่จะเป็นเวทีให้เขามาบอก ผมยกตัวอย่างเช่น “เด็กมีเรื่อง” เด็กมีเรื่องก็คือ การที่ Train เด็กให้เป็นผู้สื่อข่าวเอง เด็กเขาจะมีเรื่องต่างๆ ในการเล่าทั้งหลาย เขาก็จะถ่ายทอดความรู้ของเขา อย่างเช่น ทางเหนือเขาก็เอาเด็กทั้งหลายมาฝึกวิธีการถ่ายภาพ วิธีการเขียนข่าว เสร็จแล้วเด็กก็จะเล่าเรื่องน้ำใสของหมู่บ้านหมู่บ้านเขาสกปรก น่าเหม็น ถ้าธารไม่ได้มีการดูแล เป็นต้น เขาก็จะสร้างเรื่องราวตรงนี้เหมือนกับบอกสังคมออกสื่อ เพราะฉะนั้นทุกคนก็จะร่วมแรงร่วมใจบอกสื่อ” (วุฒิ ลิลาฤกษ์สวัสดิ์, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2555)

“สำนักเครือข่ายสื่อสารมวลชนมีหน้าที่เชื่อมโยงภาคประชาสังคมให้เข้ามามีส่วนร่วมกับ ส.ส.ท. ได้ในหลากหลายรูปแบบ เช่น นักข่าวพลเมือง ผู้ผลิตอิสระของชุมชน รวมไปถึงการพัฒนากลไกของสถานีภูมิภาคให้สามารถเชื่อมกับส่วนกลางได้ ซึ่งการเชื่อมโยงดังกล่าวจะมีทีมงานในสำนักที่ช่วยดูแลแต่ละภาค ทั้งภาคใต้ ภาคเหนือ และภาคอีสาน” (อัจฉราวดี บัวคดี, 2553, น. 27)

สถาบันวิชาการสื่อสารมวลชน

ส.ส.ท.ได้เริ่มงานในมิติใหม่ทางด้านวิชาการในปี 2553 โดยจัดตั้ง สถาบันวิชาการสื่อสารมวลชน (สวส.) ทำหน้าที่ศึกษา วิจัย พัฒนาเครื่องมือ สร้างกลไก เพื่อสนับสนุน และสร้าง

มาตรฐาน การทำงานของ ส.ส.ท. รวมทั้งรวบรวมข้อมูล ชุดประสบการณ์ ทักษะ องค์ความรู้ในการปฏิบัติงานด้านต่างๆ

ในปีแรก แม้จะมีข้อจำกัดด้านบุคลากร แต่ สวส. ก็ได้ทำงานทั้งด้านวิชาการและงานวิจัย งานฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสื่อสาธารณะ ตลอดจนการบริการศูนย์ข้อมูล ห้องสมุด และการเก็บภาพและเสียงเพื่อสนับสนุนการรายงานข่าวและผลิตรายการ รวมทั้งให้บริการแก่ประชาชนทั่วไป งานศึกษาวิจัยและสำรวจที่สำคัญของ สวส. ที่ผ่านมาได้แก่ การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อการรายงานข่าวช่วงวิกฤตของประเทศ ทั้งช่วงวิกฤตการณ์การเมืองเดือนพฤษภาคม และช่วงวิกฤตน้ำท่วมเดือนตุลาคม เพื่อศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการดำเนินงานของ ส.ส.ท. และการให้ความช่วยเหลือประชาชนในฐานะสื่อสาธารณะของประเทศ

สวส. ยังได้จัดทำการศึกษาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อการออกอากาศรายการ 24 ชั่วโมง การสำรวจความพึงพอใจในการรับชมรายการของไทยพีบีเอส และการประเมินคุณค่าและคุณภาพรายการที่ไทยพีบีเอสผลิตเองจำนวน 22 รายการ เพื่อปรับปรุงการผลิตและบริการแพร่ภาพออกอากาศที่ตอบสนองความต้องการของผู้ชมอย่างแท้จริง รวมทั้งจัดทำแผนต่อเนื่องเพื่อศึกษาวิจัยและจัดทำเครื่องมือวัดคุณค่า คุณภาพ และความนิยมรายการ (รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี ส.ส.ท. 2553)

“สถาบันวิชาการสื่อสาธารณะ ก็จะเป็นส่วนๆ คือ ส่วนแรกก็จะดูการประเมินรายการ เขาเรียกว่าการประเมินภายนอก ดูเรื่องเรตติ้ง ความพึงพอใจเป็นอย่างไร ส่วนที่สองดูภายใน เราก็ดูพวกรายการ ดู Performance เพราะฉะนั้นกลุ่มนี้ก็จะทำหน้าที่ให้ความรู้กับสื่อสาธารณะ ในขณะเดียวกันก็ทำการประเมินผลด้วย อย่างเช่น ความพึงพอใจของพนักงานเป็นยังไง ความพึงพอใจของบุคคลภายนอกเป็นยังไง เราจะทำทั้งคุณภาพภายใน ถ้าจะแยกหยาบก็คือภายในภายนอก แต่อาจจะมีเครื่องมืออีกตัวหนึ่ง นอกจากนี้สถาบันวิชาการสื่อสาธารณะยังรับผิดชอบในการ Train ในการฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับสื่อสาธารณะคืออะไร และก็มีการเชื่อมกับต่างประเทศที่ร่วมกับทาง NHK ร่วมกับ BBC ร่วมกับทางอื่นๆ ยกตัวอย่างของกฎเกณฑ์อย่างนี้ นักข่าวเขาก็มาแวะศึกษา มาแวะเยี่ยมชม นักข่าวจากเวียดนาม จากจีน จากประเทศต่างๆ ก็มาแวะเวียนกันไป อันนี้ก็คือการเปิดพื้นที่นะครับ” (วุฒิ ลีลากุลสงวนศ์, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2555)

นอกจากนี้ โธมัส อุดมศิลป์ ผู้อำนวยการสถาบันวิชาการสื่อสารสาธารณะได้อธิบายถึงหน้าที่หลักของสถาบันไว้ว่า

“เป็นการศึกษาวิจัยส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ด้านสื่อสาธารณะ รวมถึงการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้สื่อสาธารณะ เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนมีความรู้เท่าทันสื่อ และใน

ขณะเดียวกันบุคลากรด้านสื่อก็ต้องมีความรู้เรื่องนี้ด้วยเช่นกัน เพื่อจะได้ผลิตผลงานได้อย่างมีคุณภาพ” (อโณทัย อุดมศิลป์, สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2555)

“สถาบันวิชาการสื่อสารสาธารณะเห็นว่า การรู้เท่าทันสื่อเป็นทักษะที่มีความสำคัญอย่างมากต่อประชาชนในสังคม เพราะจะทำให้พลเมืองสามารถวิเคราะห์ประเมินและใช้วิจารณญาณในการจัดการข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากสื่อได้ โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่ประเทศมีความผันผวนทางการเมืองสูง และอยู่ในช่วงรอยต่อของความเปลี่ยนแปลง จะเห็นได้ชัดว่าข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อในแต่ละวันนั้นท่วมท้นและมีรูปแบบที่แตกต่างหลากหลาย ประกอบกับการเกิดขึ้นของสื่อใหม่ ไม่ว่าจะเป็นสื่ออินเทอร์เน็ต วิทยุชุมชน หรือเคเบิลทีวี ทำให้เราได้เห็นถึงปรากฏการณ์ที่ผ่านมามีคนส่วนใหญ่เลือกที่จะรับเฉพาะสื่อในสิ่งที่เชื่อว่าถูกต้องและตรงกับอุดมการณ์ของเขาเท่านั้น ดังนั้นการพัฒนาทักษะในการรู้เท่าทันสื่อจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นมาก” (อโณทัย อุดมศิลป์, 2554, น.16)

ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่าโครงสร้างของสำนักต่างๆ ทั้ง 3 สำนัก เน้นการทำงานร่วมกับภาคประชาสังคมและพลเมืองเพื่อส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศของการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง ซึ่งถือเป็นเจตนารมณ์ที่ดีขององค์การ และนับเป็นสื่อโทรทัศน์แห่งแรกของประเทศไทยที่ตระหนักและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมและภาคพลเมืองอย่างชัดเจน

4.2.3 นโยบายของสถานี

4.2.3.1 นโยบายด้านการบริหาร

- 1) กำหนดโครงสร้างการบริหารให้สามารถรองรับพันธกิจขององค์การด้านการผลิต การเผยแพร่ การให้บริการด้านข่าวสาร การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน และการพัฒนา มาตรฐานความเป็นองค์การสื่อสารสาธารณะแห่งชาติ
- 2) กำหนดแผนยุทธศาสตร์และแผนงานการบริหารจัดการองค์การ เพื่อการบริหารจัดการองค์การอย่างมีประสิทธิภาพ
- 3) กำหนดกลไกและแนวทางดำเนินการที่คุ้มครองความเป็นอิสระของคณะกรรมการบริหาร ผู้อำนวยการและพนักงาน
- 4) กำหนดตัวชี้วัดและกระบวนการติดตามตรวจสอบประสิทธิภาพการ ดำเนินการและประสิทธิผลของการปฏิบัติงาน
- 5) กำหนดแนวทางการบริหาร เพื่อให้เป็นองค์การเป็นสถาบันทางปัญญาของ สังคม
- 6) กำหนดกลไกและกระบวนการเพื่อสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน หน่วยงานและภาคีเครือข่าย

จากโครงสร้างที่มีลักษณะเฉพาะคณะกรรมการนโยบายได้แสดงความคิดเห็นว่า

“โครงสร้างของเรานี้จะต่างจากทีวีช่องอื่น พอพวกเราคณะกรรมการนโยบายชุดแรกเข้ามา เรากำหนดโครงสร้างนโยบายออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกก็คือส่วนบริหาร ส่วนที่ 2 ก็คือพวกหน้าจอทั้งหลาย ส่วนที่ 3 สมัยนั้นเราเรียกฝ่ายประชาสัมพันธ์ แต่ต่อมาเราเรียกว่าฝ่ายพัฒนาสื่อสาร เรามีโครงสร้าง 3 ฝ่ายรวมกันเลย จำนวนคนอาจจะแตกต่างกัน เช่น ฝ่ายหน้าจอคนเขาเยอะกว่าฝ่ายรายการ แล้วก็ฝ่ายพัฒนาสื่อสารอันนี้น้อยที่สุด แต่ในแง่ของการทำงานภารกิจมวลชนทั้งสามมันเท่าเทียมกัน เพราะฉะนั้นในแง่โครงสร้างเรามีคุณในการทำงานว่าหน้าจอจะทำงานได้ เรามีงานวิจัยรองรับในสถาบันพัฒนาวิชาการสื่อสารณะพัฒนามาว่าพฤติกรรมคนเป็นยังไง เรดดิ้งที่มีเป็นยังไง ทุกอย่างอยู่ในกระบวนการหมด แล้วพฤติกรรมคนดูที่เราอยากให้เราเข้ามา Feed back ตามมันเป็นยังไง เรามีฝ่ายที่เขาเรียกว่าการพัฒนาโลก Feed back กลับเข้ามาสู่ตัวเราที่เราเรียกว่าสภาผู้ชมผู้ฟัง แล้วเราก็มีศูนย์เพื่อนทีวีไทย ซึ่งช่องอื่นเขาไม่มี เราถือว่าเราไม่ใช่แค่เป็นสถานีโทรทัศน์แต่เราเป็นองค์กร ฉะนั้นเราจะต้องมีเสียงสะท้อนให้งานของเรา โดยเฉพาะหน้าจอที่มันเป็นด่านแรกเข้าถึงใจประชาชนแล้วก็ได้รับความไว้วางใจ ฉะนั้นตัวโครงสร้างจะมี 3 อันที่มันเป็นอยู่ แต่ว่าช่วงแรกๆ ก็อาจเป็นเรื่องใหม่ของคนทำสื่อว่าทำไมมันต้องมีที่ปรึกษาอะไรมากมายขนาดนี้ ทำไมต้องมีคนนอกเข้ามา ทำไมต้องมีแผนไว้ในรายการ แต่เดี๋ยวนี้คิดว่าเขาเข้าใจและเห็นความสำคัญ เพราะว่าในยามวิกฤตหน้าจอเราแตกต่างจากคนอื่นได้เพราะว่าเรามี Partner ที่หลากหลาย” (มัทนา หอมล่อ, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2555)

ในประเด็นเกี่ยวกับการคุ้มครองความเป็นอิสระของคณะกรรมการบริหาร ผู้อำนวยการ และพนักงานนั้น รองผู้อำนวยการฝ่ายปฏิบัติการได้แสดงความคิดเห็นว่า

“ถือว่าเป็น โครงสร้างที่อาจจะแตกต่างจากที่อื่นๆ คือมีบอร์ดสองชุด บอร์ดชุดแรกคือบอร์ดนโยบาย ซึ่งได้มาจากการสรรหาของคณะกรรมการสรรหาที่เป็นไปตามกฎหมาย พรบ. องค์กรกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย นอกจากนั้นเรามีคณะกรรมการบริหารที่จะมาบริหารจัดการ แล้วก็ผู้บริหาร ประเด็นผมคิดว่าการที่มีบอร์ดอยู่สองชุดตรงนี้ก็เนื่องจากมันเป็นของใหม่ บ้านเราอาจไม่เคยชิน ก็อาจมีประเด็นอยู่บ้างในเรื่องบทบาทของแต่ละฝ่ายเป็นอย่างไร มีการทับซ้อนหรือโอเวอร์แลปกันบ้างไหม ซึ่งผมคิดว่าในช่วงแรกๆ เราเรียนรู้ร่วมกัน เพราะมันเป็นของใหม่ บางทีก็ต้องมาทำความเข้าใจกันว่ามันเป็นบทบาทใคร อย่างไร ประมาณไหนจะเหมาะสม การที่เรามีสองบอร์ด เพราะกฎหมายออกแบบมาให้บอร์ดนโยบายดูแลเรื่องนโยบายและช่วยประกันเรื่องความเป็นอิสระขององค์กร ไม่ใช่เปลี่ยนรัฐบาลที่ก็จะเข้ามาเปลี่ยนตัว ผอ. ที่ บอร์ดจะเป็นคนมาสรรหา ผอ. และ ผอ. ไปหารอง ผอ. และ ผอ. ก็จะต้องเสนองานกรรมการบริหารให้บอร์ดให้ความเห็นชอบ ดังนั้นบอร์ดนโยบายก็จะเป็นบัฟเฟอร์ หรือว่าเป็นคนที่

จะมาช่วยประกันความเป็นอิสระขององค์กรด้วย” (วสันต์ ภัยหลีกส์, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2555)

ส่วนประเด็นเกี่ยวกับการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนกับทางสถานีนั้น ในความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติกับนักวิชาการ นักวิชาชีพ และนักเคลื่อนไหวทางสังคมภายนอก มีความคิดเห็นที่ค่อนข้างแย้งกันกล่าวคือ ทางสถานีเองได้ตระหนักถึงการเปลี่ยนสำนักผู้บริโภคนเป็นสำนักพลเมืองในการลุกขึ้นมาเอาธุระและสร้างความรู้สึกร่วมที่มีต่อองค์กร แต่อาจจะยังไม่ชัดเจนมากนัก กระบวนการยังอยู่ในขั้นตอนของการบ่มเพาะเพื่อให้สุกงอมมากกว่าที่เป็นอยู่ แต่บุคคลภายนอกกลับเห็นว่ายังไม่เกิดความรู้สึกร่วมถึงการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยผู้อำนวยการสำนักรับฟังความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมได้กล่าวว่า

“ตัว Concept ของความเป็นสื่อสาธารณะมีวัตถุประสงค์อยู่แล้วว่า พลเมืองก็คือเป้าหมายหลักที่จะเป็นกลไกที่จะเคลื่อนวิถีคิดแบบนี้เข้าไปสู่คนอื่นๆ ประชาชนคนอื่นๆ อันนี้ก็เหมือนเป็นแนวทาง แนวนโยบายการปฏิบัติของคนทำงาน ในส่วนของระดับบริหารเองคุณก็ตั้งโจทย์อย่างนี้ในใจเพื่อจะกำหนดอยู่แล้วตามแนวนโยบาย เราในฐานะที่เป็นคนปฏิบัติงานรับงานมาทำ เราก็จะทำตามนโยบายที่กำหนด และก็ให้ตอบวัตถุประสงค์องค์กรได้ ตอบภารกิจได้ แล้วตัวสำนักเองก็จะมีพื้นฐานสำคัญก็คือ เปลี่ยนสำนักผู้บริโภคนเป็นสำนักพลเมืองในการลุกขึ้นมาเอาธุระมาทำงานเพื่อส่วนอื่นๆ ในการพัฒนาสังคมให้มั่นคงขึ้น” (สุนา สุวรรณอำภา, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2555)

ส่วนนักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน นักวิชาชีพสื่อ และนักเคลื่อนไหวทางสังคม ได้แสดงความคิดเห็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกันกล่าวคือ

“สื่อเอกชนนอกจากจะตอบสนองกับผู้บริโภคแล้ว ต้องตอบสนองกับผู้ถือหุ้น แต่บังเอิญไทยพีบีเอสผู้ถือหุ้นคือประชาชน แต่ยังไม่สามารถตอบได้ว่าฉันได้อะไร ฉันดูไทยพีบีเอสฉันเข้าใจประชาธิปไตยขึ้น ฉันดูไทยพีบีเอสแล้วจิตใจฉันรู้สึกเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ฉัน ฉันดูไทยพีบีเอสแล้วฉันเข้าใจสังคม เข้าใจโลก เข้าใจ Globalization มากขึ้น ยังไม่มี ทำอย่างไรที่ไทยพีบีเอส จะทำให้คนสมมุติว่าอยู่ๆ ไทยพีบีเอสจอดำขึ้นมา คนมาลุกว่า ฉันไม่ยอมให้ถูกปิดจะมีไหม คือสร้างความรู้สึกร่วมตรงนี้ให้เกิดก่อน มีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของไทยพีบีเอส ตอนนี้อย่างไม่เกิด ยังมีความห่างระหว่างผู้ผลิต ผู้ประกาศข่าวกับประชาชน ยังไม่ Touch พอ” (กุลทิพย์ ศาสตร์ระรุจิ, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2554)

“อยู่ๆ ถ้าเกิดในรัฐบาลนี้ทำให้เกิดจอดำขึ้นมา ผมว่าคนที่ออกมาร่วมต่อต้านอาจจะม่แต่น้อยกว่าทีวีช่องเหลือง ช่องแดงแน่นอน การมีส่วนร่วมหรือความผูกพันมันยังไม่เกิด” (ถกิง สมทรัพย์, สัมภาษณ์ 26 ธันวาคม 2555)

“Thai PBS ยังคงมีความเป็นอาณาจักรของคนเฉพาะกลุ่มอยู่ ผมเห็นอยู่ 2 ก้อนใหญ่ๆ คือสาย Ngo กับสายสื่อ ที่ผู้บริหารได้วางตัวเข้ามา ลองดูจะเห็นว่ามาจากปีกเดียวกันทั้งหมด มีการต่อสาย สืบทอดอำนาจ สร้างอาณาจักรกันเลขที่เดียว ซึ่งการที่คิดว่า Thai PBS เป็นสมบัติของตนเอง เป็นสิ่งที่ตนเองสร้างมากับมือและคิดว่าจะจัดการมัน ได้นี่อันตรายมาก การมีส่วนร่วมของคนส่วนใหญ่และความเป็นสาธารณะมันจึงยังไม่เกิด” (สมบัติ บุญงามอนงค์, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2556)

“สาย Ngo จะเข้ามาอยู่ในสายบริหารเสียส่วนใหญ่ ส่วนสายข่าวนั้นเป็นสายที่ออกติดต่อ คุณทักษิณเสียเยอะมันก็ไปผสมกันอยู่ และกลายเป็นกำลังส่วนใหญ่ที่มีอิทธิพลทางด้านความคิดในนั้น การนำเสนอจึงมีความเอียง ขาดความเป็นสาธารณะ มีส่วนร่วมเฉพาะในเครือข่ายเขา คนทั่วไปกลับรู้สึกมีส่วนร่วมแค่ช่วง 3 มากกว่า” (ใบตองแห้ง, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2556)

เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการเข้ามาที่มีอิทธิพลของกลุ่มเครือข่ายต่างๆ ภายใน ส.ส.ท. ทำให้เกิดการปิดกั้นและขาดการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนอื่นๆ ของสังคม อันจะส่งผลถึงปรัชญาความเป็นสาธารณะขององค์กรได้ในที่สุด

ทางด้านวิสัยทัศน์ของ ส.ส.ท. ในการมุ่งมั่นเป็นสถาบันสื่อสาธารณะที่สร้างสรรค์สังคม คุณภาพและคุณธรรมนั้น เห็นได้จากการวางแผนการบริหารและพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบไปพร้อมกับการสร้างกลไกของกลุ่มผู้นำเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ระดับผู้นำองค์กร ไปจนถึงตัวแทนของหน่วยงานในการร่วมกันขับเคลื่อนและผลักดันให้เกิดวัฒนธรรมองค์กร ด้วยการสนับสนุนให้มีการเปิดพื้นที่ให้ผู้บริหารและบุคลากร ส.ส.ท. ได้รวมตัวเพื่อให้เกิดบรรยากาศของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กระตุ้น ส่งเสริม และเชื่อมโยงพนักงานภายในสำนักและระหว่างสำนักให้มีกิจกรรมและสร้างบรรยากาศที่ดี ในการส่งเสริมค่านิยมและวัฒนธรรมองค์กรนั้น ในส่วนการสื่อสารภายในองค์กรทาง ส.ส.ท.เองได้ตระหนักถึงความเป็นองค์กรสื่อสาธารณะที่จำเป็นต้องมีการสื่อสารในรูปแบบผสมผสานทั้งในแบบแนวตั้งจากบนลงล่าง จากล่างขึ้นบน และแนวระนาบ เพื่อก่อให้เกิดบรรยากาศการมีส่วนร่วมของบุคลากรภายในองค์กรอย่างแท้จริง

“สำหรับภายในนั้นในการสื่อสารของเราเป็นองค์กรที่มีลักษณะผสมผสาน คือ มีทั้ง Top down, Button up และการสื่อสารในลักษณะ Cross function ในแนวระนาบก็มี ซึ่งขึ้นอยู่กับเรื่อง ขึ้นอยู่กับการเริ่มต้นว่ามาจากตรงไหน คือองค์กรเราเป็นหน่วยงานของรัฐไม่ได้เป็นราชการ เราก็พยายามทำงานให้มีความคล่องตัวคล้ายเอกชน ไม่ทำตัวเป็นข้าราชการ หรือทำอะไรที่มีพิธีรีตอง หรือติดอยู่กับกรอบอะไรมากมาย การสื่อสารกันคุยกันเหมือนพี่เหมือนน้อง ไม่ได้มีลักษณะเจ้าขุนมูลนาย ผมคิดว่าเรื่องการสื่อสารการคุยกันมีพอสมควร” (วสันต์ ภัยหลิกี้, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2555)

“ด้วยตัวคนของเราที่เน้นเรื่องการมีส่วนร่วมภายในองค์กร บางทีเราก็มีปัญหา เพราะการที่เราให้เขาแสดงความคิดเห็นได้ตลอดเวลา เขาว่าอย่างไรมารับฟังหมด บางทีมันก็ไปหมด ซึ่งความจริงมันมีกระบวนการร้องทุกข์ของพนักงาน แต่ว่ามันไม่เดินตามหลักนั้น อาจเป็นด้วยความไม่รู้ ไม่เข้าใจ พนักงานบางคนถูกลงโทษทางวินัยด้วยความไม่เข้าใจ ทางด้าน HR เนี่ย ถ้าพนักงานมีทุกข์ร้อนเราต้องหาช่องทางที่มันถูกมันควร ไม่ใช่เป็นบัตรสนเท่ห์ ต้องชัดเจนว่าผู้ร้องคือใคร มีกระบวนการให้เขาเชื่อมั่นว่าเมื่อร้องมาแล้วได้รับความเป็นธรรม ซึ่งเรากำลังดำเนินการตรงนี้ สิ่งที่ต้องทำจากนี้คือทำให้ทุกคนเข้าใจว่ากระบวนการมันเป็นแบบไหน คนที่จะต้องเข้าคือต้องเริ่มตั้งแต่กรรมการนโยบายเลย เช่น มีคนร้องมา คุณต้องส่งกลับให้ทำตามลำดับมาก่อน คุณต้องผ่านผู้บังคับบัญชาให้เขาแก้ไขภายใน 15 วันอย่างเป็นทางการลายลักษณ์อักษร และเมื่อคุณไม่พอใจจึงใช้สิทธิไปร้องต่อคณะกรรมการพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ ซึ่งแต่งตั้งจากด้านบริหารด้วยและพนักงานเลือกกันเข้ามาและส่วนของลูกจ้างด้วย ซึ่งกำลังจะรีวิวกิจกรรมการพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ให้มีองค์ประกอบครึ่งๆ คือนายจ้างครึ่งหนึ่งลูกจ้างครึ่งหนึ่ง โดยส่วนนายจ้างก็มาโดยตำแหน่งเช่น ผอ. สำนัก ผู้จัดการทางด้านฝ่ายบริหาร ทางด้านลูกจ้างก็ต้องมีการเลือกตั้งเข้ามา แต่หนึ่งในนั้นให้มาโดยตำแหน่งหนึ่งคนคือ ประธานสหพันธ์ฯ ซึ่งไม่ใช่สหภาพ เพราะกฎหมายไม่ให้มีสหภาพ กรรมการนโยบายสนับสนุนให้มีสหพันธ์ฯ ให้มีการรวมกลุ่มพนักงาน ซึ่งมันก็มีทั้งจุดแข็งและจุดอ่อน แต่ก็อยากให้มี ถ้าคนของเรามีสำนักคิปปาทของสหพันธ์ก็จะออกมาในเชิงปกป้ององค์กรด้วย แต่ถ้าสำนักน้อยก็จะปกป้องแต่ผลประโยชน์ของตัวเอง ซึ่งตอนนี้มันจะเป็นอย่างนั้นคือกรรมการนโยบายเขาก็หวังคืออยากจะให้พนักงานมีการรวมกลุ่มกันปกป้ององค์กร ดูแลผลประโยชน์ขององค์กร แต่ทุกสิ่งที่เราเรียกร้องกลับเป็นผลประโยชน์ส่วนตัวคนทั้งนั้นเลย กรรมการนโยบายก็พยายามโดยจ้างคนมาทำวิจัยและพาสมาพันธ์ฯ ไปดูงานที่อื่นที่เขาไม่ได้เอาแต่ปกป้องผลประโยชน์ตนเองอย่างเดียว ซึ่งจากการแลกเปลี่ยนประธานสหภาพที่อื่นเขาก็บอกว่าลำบากเหมือนกันว่าบทบาทสหพันธ์จะเป็นแบบไหน เพราะว่าอีกข้างหนึ่งคือฝ่ายรัฐคือภาษีประชาชน พวกเราคือนายจ้างเท่านั้นไม่ใช่ นายทุนเลย พวกเราบริหารเงินภาษีของประชาชน เราไม่ใช่ นายทุนที่จะเอาเปรียบคุณ เพราะมันไม่ทำให้กระเป๋าของเราโตได้อยู่แล้ว เรามีเวทีย่อยๆ ที่เปิดคุยกันได้” (พรพิมล เสนผดุง, สัมภาษณ์, 8 มิถุนายน 2555)

ซึ่งสอดคล้องกับรองผู้อำนวยการฝ่ายประชาสัมพันธ์ที่กล่าวว่า

“จริงๆ แล้วหน่วยของผมมีหน่วยที่เรียกว่า หน่วยส่งเสริมราชการ เราบูรณาการตั้งแต่ในส่วนของสื่อสาธารณะองค์กรเอง วิเทศน์สัมพันธ์เองเกี่ยวกับต่างประเทศและก็ภายใน ภายในก็ต้องปรับรวมทั้งภาคีเครือข่ายที่เขาติดต่อภายนอกและก็ตอนนี้กำลังปรับอยู่ มีการจัดกิจกรรมและก็มีสื่อทุกรูปแบบก็เลย เวลาเราออกรายการใหม่ๆ อย่างเช่น ไตรมาสหนึ่งเราจะออกสักประมาณ 13

เรื่อง อันนี้เราก็จะแถลงให้พนักงานทราบ พนักงานก็จะทราบส่วนหนึ่งและก็รู้สึกภูมิใจว่าเออฉันรู้เรื่องล่ะ เราพยายามให้พนักงานทราบก่อน เพราะฉะนั้นเวลาที่คนข้างนอกโทรมาแม้แต่ศูนย์เพื่อนๆ, Operator, Call center ทั้งหลาย ก็สามารที่จะสื่อได้ เราต้องแก้เกมโดยการให้พนักงานทั้งหมดรู้ก่อนเลย เพราะฉะนั้นพนักงานก็จะตอบได้ว่าเรามีรายการใหม่นะ มีละครใหม่ๆ ที่เราสร้างล่วงหน้าก่อน เช่น อำแดงเหมือนกับนายอุทิศ หน้าต่างสี่รัฐ” (วุฒิ ลีลากุลดวงศ์, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2555)

ส่วนการเปิดพื้นที่ให้บุคลากรได้มีส่วนร่วมภายในองค์กรสื่อสารขณะนั้น ทางองค์กรเองได้ให้ความสำคัญในเรื่องดังกล่าวไม่น้อยไปกว่าประเด็นอื่นๆ ทั้งนี้ด้วยตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างบรรยากาศแห่งการมีส่วนร่วมภายในองค์กรให้เข้มแข็งและยั่งยืนก่อนที่จะสะท้อนไปยังภายนอก อันจะส่งผลถึงความป็นวัฒนธรรมองค์กร และ DNA ของบุคลากรสื่อสารขณะในอนาคตอันใกล้

“เนื่องจากองค์กรเราเป็นองค์กรสื่อ ผมคิดว่าพนักงานทุกคนมีส่วนในการสร้างองค์กร เรียกว่าเป็นส่วนที่อยู่ด้านหน้า เช่น ข่าวหรือรายการ ที่ดูแลเรื่องการผลิต เรื่องรายการ หรือส่วนที่เป็นฝ่ายสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นทางเทคนิค วิศวะ ทางด้านเทคโนโลยีต่างๆ หรืองานทางด้านออฟฟิศ อย่าง HR กฎหมาย บริหาร การคลัง ผมคิดว่างานทั้งหลายมีส่วนขับเคลื่อนกัน และสิ่งที่เราต่างจากองค์กรอื่นคือ งานด้านบริการสังคม เรามีฝ่ายด้านนี้อยู่หลายสำนัก มีทั้งหน่วยงานที่ดูแลเรื่องการรับฟัง การมีส่วนร่วมของประชาชน ดูแลเรื่องการสร้างเครือข่ายภาคพลเมือง ดูแลด้านวิชาการหรือสถาบันด้านวิชาการก็มีหลายฝ่าย

นอกจากนั้นเราก็จะมีเวทีหรือคณะต่างๆ ที่ให้พนักงานมีส่วนร่วม เช่น คณะกรรมการสวัสดิการ หรือกองทุนสุขภาพพนักงาน เราจัดงบประมาณให้พนักงานเข้ามาเป็นกรรมการ แล้วมาร่วมกันขับเคลื่อนเป็นหลัก มาทำงานร่วมกับทาง HR เรื่องกองทุนประกันสุขภาพพนักงาน เรื่องสวัสดิการ หรือเวลาเราจะจัดงานอะไร ไม่ว่าจะกีฬาสิ แข่งขันกีฬาภายใน เราก็มีพนักงาน มีชมรม มีกลุ่มก้อนต่างๆ เข้ามาร่วม งานจิตอาสาที่มีชมรมทางด้านจิตอาสาของพนักงาน เราก็ชวนกันคุยกันโดยรวมแล้วถือว่าพนักงานมีส่วนร่วมมาก นอกจากนั้นพนักงานเองก็มีการรวมกลุ่มเป็นสมาพันธ์ คล้ายๆ สหภาพ คือตามกฎหมายไม่อนุญาตให้มีสหภาพ แต่ว่าโดยนโยบายเราก็สนับสนุนให้พนักงานมีการรวมกลุ่มกัน เป็นเหมือนตัวแทนพนักงานเพื่อที่จะช่วยดูแลทุกข์สุขพนักงานด้วย ตรงนี้มีสมาธิก่อนข้างมากหลายร้อยคน ทางสมาพันธ์เวลาจะมีอะไรหลายเรื่องก็เข้าพบฝ่ายบริหารหรือมีข้อเสนอพูดคุยกัน” (วสันต์ ภัยหลิกี้, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2555)

นอกจากนี้คณะกรรมการนโยบายและคณะกรรมการบริหารยังได้เปิดช่องทางการสื่อสารภายในองค์กรด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ อินทราเน็ต (Intranet) อีกทั้งจัดกิจกรรมพบปะกับ

พนักงานระดับปฏิบัติการฝ่ายต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ เปิดโอกาสให้พนักงานได้ สื่อสารตรงกับผู้บริหาร ตั้งคำถามข้อสงสัย หรือให้ข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงและพัฒนา สส.ท. ทั้งยังเป็นอีกหนึ่งช่องทางอำนวยความสะดวกธรรมชาติในการบริหารงานและสร้างธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในองค์กร

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าผู้บริหารขององค์กรได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับเจตนารมณ์ขององค์กรที่ต้องการเน้นการมีส่วนร่วมให้มากที่สุด โดยมีการริเริ่ม ปลูกฝังและให้การสนับสนุนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจากภายในองค์กรในทุกๆ มิติ

แต่สิ่งที่ย้อนแย้งกับข้อมูลที่ได้รับคือ พบว่าคณะกรรมการนโยบายได้มีความพยายามจัดทำ E - mail group ให้เป็นช่องทางการสื่อสารระหว่างกรรมการนโยบายกับพนักงาน ส.ส.ท. ในลักษณะการติดต่อ 2 ทาง โดยให้แยกกล่องรับความคิดเห็นเป็น Personal และ Public เพื่อให้พนักงานมีความมั่นใจและเลือกใช้ได้ตามเหมาะสม (รายงานการประชุมคณะกรรมการนโยบายครั้งที่ 6/2552, วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2552) แต่เมื่อมีช่องทางการสื่อสารกลับพบว่า ไม่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในลักษณะการสื่อสารสองทางอย่างต่อเนื่องและเพียงพอ กล่าวคือพนักงานที่ตั้งคำถามมายังคณะกรรมการนโยบายไม่ได้รับคำตอบหรือผลสะท้อนกลับจากคณะกรรมการนโยบาย ในที่สุดคณะกรรมการนโยบายจึงมีมติให้มีการกำหนดกรรมการนโยบายผู้รับผิดชอบต่อการตอบคำถามจากพนักงานทุกสัปดาห์ (รายงานการประชุมคณะกรรมการนโยบายที่ 12/2552, 19 มีนาคม 2552)

อย่างไรก็ตามต่อมาคณะกรรมการนโยบายได้ยกเลิกการสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากพนักงานผ่านช่องทางเว็บไซต์เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2553 โดยอ้างเหตุผลว่าที่ผ่านมามีคำถามที่ส่งผ่านช่องทาง “คุณถามคณะกรรมการนโยบายตอบ” จะเป็นคำถามเกี่ยวกับงานบริหารไม่ได้เป็นคำถามเกี่ยวกับแนวนโยบาย ที่ประชุมจึงมีมติให้ยุติช่องทางดังกล่าว หากพนักงานมีข้อสงสัยด้านการบริหารก็ให้สอบถามผ่านเวทีการพบปะกับผู้อำนาจการ ส.ส.ท. และผู้บริหารประจำเดือน แต่หากเป็นคำถามในเชิงนโยบายให้ผู้อำนาจการ ส.ส.ท. นำเสนอให้กรรมการนโยบายอีกครั้งหนึ่ง (รายงานการประชุมคณะกรรมการนโยบายครั้งที่ 12/2553, 1 กรกฎาคม 2553)⁴ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้กำหนดนโยบายและพนักงานผู้ปฏิบัติงานโดยตรง ถูกปิดช่องทางลง คงกระทำได้เพียงการสื่อสารผ่านไปยังผู้อำนาจการ ส.ส.ท. เพื่อนำเสนอต่อไปยัง

⁴ อ้างถึงใน นิธิตา สิริพงษ์ทักษิณ, 2554, น. 170

คณะกรรมการนโยบายเท่านั้น ซึ่งเป็นข้อจำกัดของพนักงานหากเป็นความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับผู้บังคับบัญชาโดยเฉพาะ

จะเห็นได้ว่าถึงแม้ทางองค์กรเองจะพยายามบอกว่าได้ตระหนักและให้ความสำคัญต่อการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมภายในองค์กรทั้งแนวตั้งและแนวนอน แต่ในแนวนอนซึ่งถือเป็นรูปแบบของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งจะมีเวที วาระให้บุคลากรได้แสดงความคิดเห็นอย่างมากมาย กระบวนการเหล่านี้ได้ถูกองค์กรพยายามปลูกฝัง หล่อหลอม และสนับสนุนให้นำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมกันหลากหลายวาระ โอกาส แต่สิ่งหนึ่งซึ่งเป็นปัญหาที่ตามมาคือ กลับกลายเป็นการกระทำให้เกิดสำนึกของการปกป้องในผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าที่จะปกป้องในผลประโยชน์ส่วนรวมหรือขององค์กรเอง รวมถึงการตัดช่องทางในการติดต่อสื่อสารและร่วมแสดงความคิดเห็นระหว่างพนักงานกับคณะกรรมการนโยบายซึ่งเป็นผู้บริหารสูงสุดขององค์กร อันสะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวในเจตนารมณ์ขององค์กรเองที่พยายามจะรณรงค์เพื่อเปลี่ยนจิตสำนึกของบุคลากรให้เกิดสำนึกของความเป็นจิตสาธารณะ และกระบวนการสื่อสารที่ต้องการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในองค์กร ซึ่งยังไม่ประสบความสำเร็จ และจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการบ่มเพาะกันต่อไป

4.2.3.2 นโยบายด้านรายการ

- 1) ภาพรวมของรายการทั้งหมดสามารถตอบสนองวิสัยทัศน์ พันธกิจ
- 2) ผลิตรายการทางด้านข่าวสาร สารประโยชน์ การศึกษาและสาระบันเทิงที่มีสัดส่วนอย่างเหมาะสมและมีคุณภาพสูง
- 3) กระบวนการผลิตและการออกอากาศรายการคำนึงถึงจริยธรรมองค์การ จริยธรรมวิชาชีพ และกรอบบรรยาบรรณ
- 4) คนส่วนใหญ่ของประเทศ คือกลุ่มเป้าหมายหลัก สามารถรับสัญญาณได้ดี
- 5) พัฒนาศักยภาพหน่วยผลิตรายการในส่วนภูมิภาคขององค์การ และช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายขององค์การ
- 6) มีความโปร่งใสเป็นธรรมในการร่วมงานการผลิตสื่อและรายการกับหน่วยงานสถาบัน รวมทั้งผู้ผลิตอิสระ

4.2.3.3 นโยบายด้านการวัดผลสัมฤทธิ์รายการ

- 1) ออกแบบการประเมินคุณภาพและความนิยมรายการ
- 2) มีกระบวนการควบคุมคุณภาพรายงานรายการอย่างรัดกุม
- 3) มีการกำหนดกลไกการวิเคราะห์และประเมินผลสัมฤทธิ์รายการ
- 4) มีการพิจารณาปรับผังรายการทุก 3 เดือน

5) ผลสัมฤทธิ์ของรายการโดยรวม บิดถือนเกณฑ์คุณค่า 5 ประการ คือ

- 5.1) คุณค่าด้านประชาธิปไตย
- 5.2) คุณค่าด้านการให้ความรู้
- 5.3) คุณค่าด้านวัฒนธรรม
- 5.4) คุณค่าด้านความรู้ความเข้าใจ
- 5.5) คุณค่าด้านความเท่าทันในการเปลี่ยนแปลง

ต่อกรณีของการจัดผังรายการทุก 3 เดือนนั้น ผู้อำนวยการสำนักรายการซึ่งรับผิดชอบโดยตรงได้แสดงความคิดเห็นว่า

“ดีความง่าย ๆ ว่าสื่อสาธารณะนั้นเป็นพื้นที่ของทุกๆ คน เพราะฉะนั้นใครจะมาจับจองตลอดนั้นไม่ได้ ทำให้คนสามารถมาใช้สื่อสาธารณะได้อย่างเท่าเทียม ใครจะมาขีดผังกั้นนานๆ เหมือนฟรีทีวีนั้นไม่ได้ เพราะที่นี้ไม่ใช่ที่จะมาแสวงหาผลประโยชน์หรือความร่ำรวยจากการเป็นผู้ผลิตเจ้าเดียวหรือผูกขาด นอกจากนี้ข้อดีของการเปลี่ยนผังคือทำให้มีเนื้อหาที่หลากหลายมากขึ้น ข้อดีอีกอย่างหนึ่งคือคุณภาพของรายการ เนื่องจากรายการแต่ละรายการมันจะมีระยะเวลาของมันอยู่ ถ้านานกว่านั้นก็อาจส่งผลในเรื่องของคุณภาพ จึงจำเป็นต้องหยุดไป” (สุวิทย์ สาสนพิจิตร, สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2556)

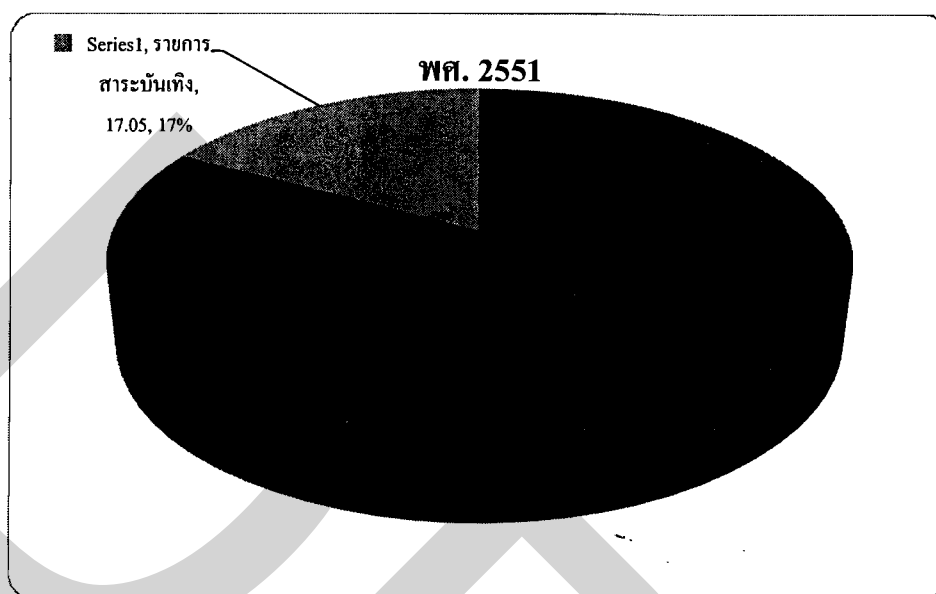
4.2.3.4 นโยบายด้านสัดส่วนรายการ

1) กลุ่มรายการข่าว (News) ข้อเท็จจริง (Factual) และ เหตุการณ์ปัจจุบัน (Current Affair) มีสัดส่วนร้อยละ 40 รายการส่วนใหญ่ผลิตโดย ส.ส.ท.

2) กลุ่มรายการสารประโยชน์และการศึกษา มีสัดส่วนร้อยละ 30 แบ่งสัดส่วนการผลิตอย่างสมดุลระหว่าง ส.ส.ท. กับผู้ผลิตอิสระ

3) กลุ่มรายการสารบันเทิง มีสัดส่วนร้อยละ 30 รายการส่วนใหญ่ผลิตโดยผู้ผลิตอิสระ แผนภาพต่อไปนี้เป็นเปรียบเทียบสัดส่วนของเวลาในการออกอากาศกลุ่มรายการประเภทต่างๆ ของทางสถานี โดยมีการแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มรายการหลักคือ 1. กลุ่มรายการข่าวและสารคดี 2. กลุ่มรายการสารประโยชน์ 3. กลุ่มรายการสารบันเทิงในระหว่างปี พ.ศ. 2551 - 2553 ปรากฏผลดังนี้

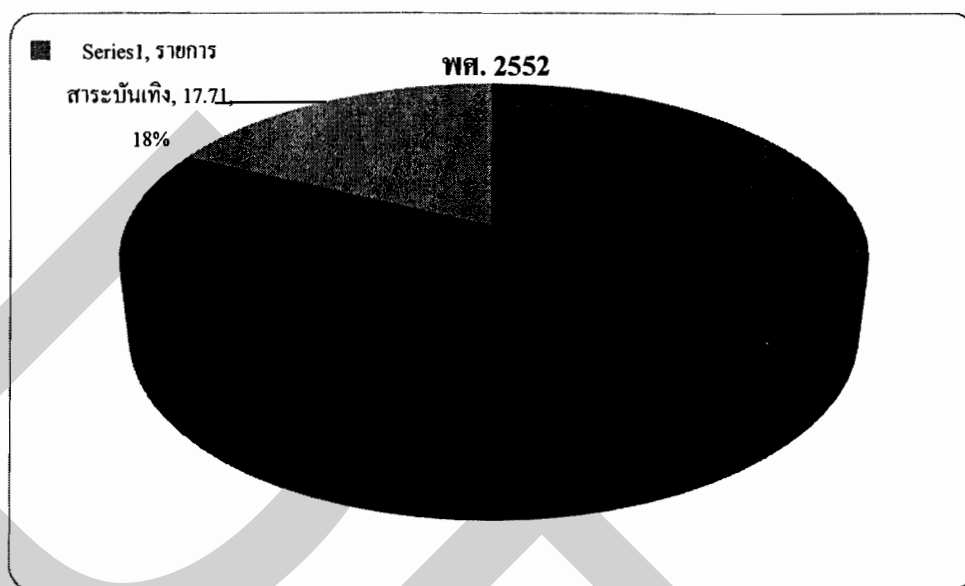
ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.4 การเปรียบเทียบสัดส่วนของเวลาในการออกอากาศกลุ่มรายการประเภทต่างๆ ของทางสถานี ปี 2551

กลุ่มรายการข่าวสารคดี มีสัดส่วนที่ร้อยละ 49.55 กลุ่มรายการสารประโยชน์ร้อยละ 33.40 กลุ่มรายการสารบันเทิงร้อยละ 17.05 ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนที่ระบุไว้ในนโยบายด้านสัดส่วนรายการที่กำหนดกลุ่มรายการข่าวและสารคดีร้อยละ 40 กลุ่มรายการสารประโยชน์ร้อยละ 30 และกลุ่มรายการสารบันเทิงร้อยละ 30 นั้น จะเห็นได้ว่าสัดส่วนของรายการข่าวและสารคดี รวมถึงกลุ่มรายการสารประโยชน์ของ Thai PBS มีอัตราส่วนที่มากกว่าเกณฑ์ที่กำหนดถึง 9.55 % และ 3.40 % ตามลำดับ ในขณะที่กลุ่มรายการสารบันเทิงกลับมีสัดส่วนที่น้อยกว่าเกณฑ์ถึง 12.95 %

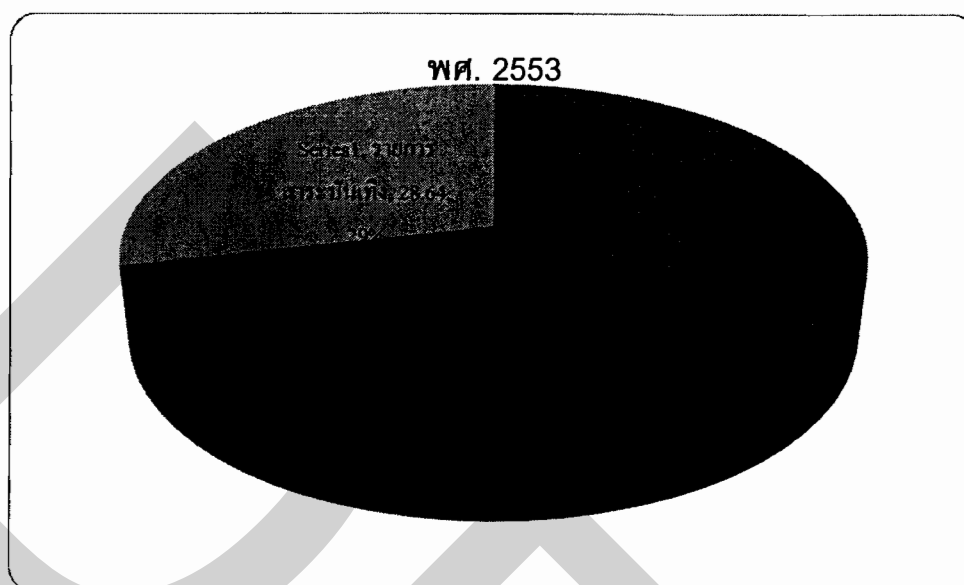
ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.5 การเปรียบเทียบสัดส่วนของเวลาในการออกอากาศกลุ่มรายการประเภทต่างๆ ของทางสถานี ปี 2552

กลุ่มรายการข่าวสารคดี มีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 42.74 กลุ่มรายการสารประโยชน์ร้อยละ 39.55 กลุ่มรายการสาระบันเทิงร้อยละ 17.71 เมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนของรายการที่กำหนดไว้ในนโยบายด้านสัดส่วนรายการ ซึ่งระบุว่า กลุ่มรายการข่าวและสารคดีต้องมีสัดส่วนที่ร้อยละ 40 กลุ่มรายการสารประโยชน์ร้อยละ 30 กลุ่มรายการสาระบันเทิงร้อยละ 30 นั้น จะเห็นได้ว่ากลุ่มรายการประเภทข่าวและสารคดี รวมถึงกลุ่มรายการประเภทสารประโยชน์ มีสัดส่วนที่มากกว่าอัตราที่กำหนดที่ร้อยละ 2.74 และ 9.55 ตามลำดับ ในขณะที่กลุ่มรายการประเภทสาระบันเทิงยังคงเป็นกลุ่มรายการที่ได้รับความสนใจค่อนข้างน้อยจากทางสถานี โดยมีอัตราส่วนที่น้อยกว่าเกณฑ์ที่กำหนดถึงร้อยละ 12.29

ปี พ.ศ. 2553

ภาพที่ 4.6 การเปรียบเทียบสัดส่วนของเวลาในการออกอากาศกลุ่มรายการประเภทต่างๆ ของทางสถานีปี 2553

กลุ่มรายการข่าวและสารคดีมีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 37.48 กลุ่มรายการสารประโยชน์ สัดส่วนร้อยละ 33.88 กลุ่มรายการสารบันเทิงร้อยละ 28.64 เมื่อเปรียบเทียบกับนโยบายด้าน สัดส่วนรายการซึ่งระบุว่า กลุ่มรายการข่าวและสารคดีต้องมีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 40 กลุ่มรายการ สารประโยชน์ร้อยละ 30 กลุ่มรายการสารบันเทิงร้อยละ 30 นั้น จะเห็นได้ว่ากลุ่มรายการประเภท ต่างๆ ของ Thai PBS มีการปรับสัดส่วนลงมาได้ใกล้เคียงกับเกณฑ์ที่กำหนดมากกว่าในช่วง 2 ปีแรก กล่าวคือ กลุ่มรายการข่าวและสารคดี มีสัดส่วนที่ต่ำกว่าเกณฑ์ร้อยละ 2.52 กลุ่มรายการ สารประโยชน์สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 3.88 กลุ่มรายการสารบันเทิง เป็นกลุ่มรายการที่ทางสถานีให้ ความสำคัญเพิ่มมากขึ้น โดยปรับขึ้นมาในสัดส่วนที่ต่ำกว่าเกณฑ์เพียงร้อยละ 1.36 เท่านั้น นอกจากนี้ การปรับสัดส่วนรายการสารบันเทิงเพิ่มขึ้น เพื่อให้ใกล้เคียงกับแผนการจัดทำรายการและนโยบาย ด้านสัดส่วนรายการแล้ว ปรากฏการณ์ในลักษณะเช่นนี้ปฏิเสธไม่ได้ว่าอีกส่วนหนึ่งนั้นเป็นผลมา จากเสียงสะท้อนของสมาชิกสภาผู้ชมผู้ฟัง ซึ่งมีส่วนร่วมในการจัดผังรายการด้วยเช่นกัน

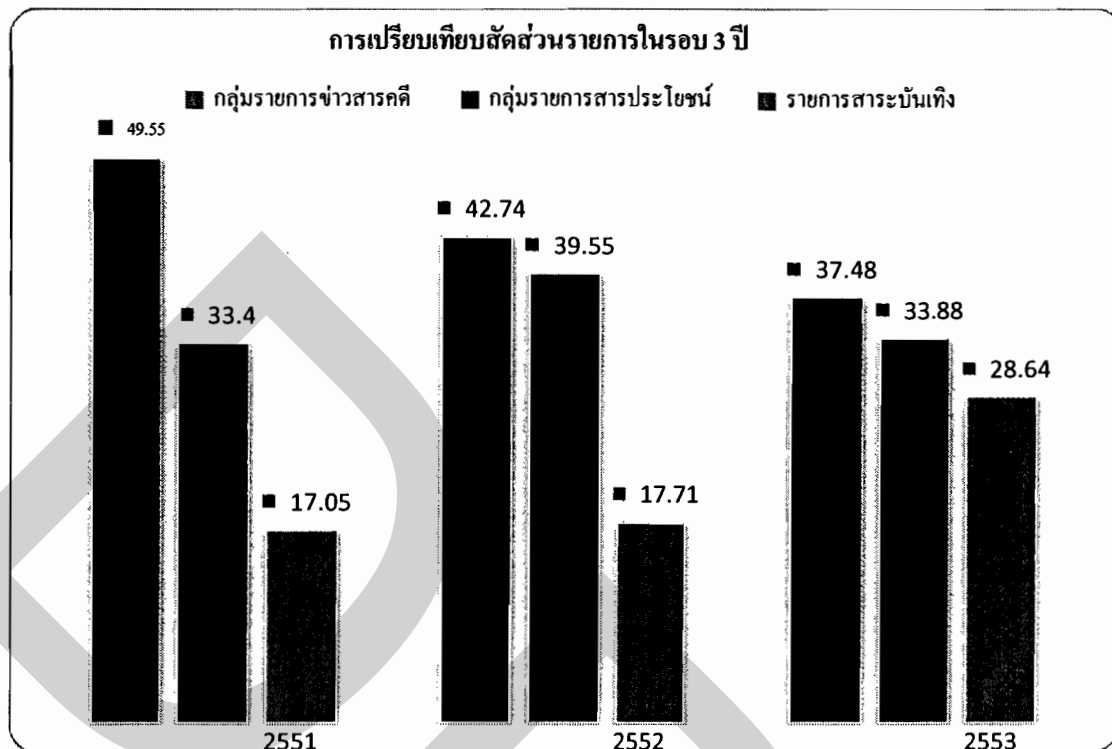
“เราเคยเสนอว่าให้ผลิตละคร เขาก็เริ่มผลิตแล้วที่นี้เขาก็จะทำผลิตไปเรื่อย อันที่สองเรา เสนอให้ทำสารคดีเอง ตอนนี่เขาก็เริ่มทำ สารคดีสายน้ำอะ ไร่อย่างนี้ที่กำลังออกอากาศ เราเสนอ ตั้งแต่ต้นแล้ว หรือว่าเรื่องสารคดีที่เป็นเรื่องของวัฒนธรรมที่เราไปเอาวิถีชีวิตชนเผ่าต่างประเทศมา

ให้ผลิตเองอะไรอย่างนี้ นี่เขาทำหลายอย่างผมเห็นนะ เสนอเรื่องหนังให้ทำเอง ทำละครบ้างแต่ละครเชิงสร้างสรรค์สังคม เขาก็เริ่มทำปุ๊บคิดทำอะไรขึ้นมาแบบนี้ หรือเราเสนอเรื่องชีวิตของแกนนำนักต่อสู้เขาก็ทำ เราเสนอปีที่แล้วด้วยซ้ำนะ ไม่นาน ผมคิดว่าเขาทำเยอะมาก เวลาเราเสนอไม่ใช่เสนอแบบห่อหมกแน่นนะ ต้องเสนอในเชิงหลักการใหญ่ๆ” (กิตติชัย ไสสะอาด, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

“ข้อเสนอจากภาคประชาชนเยอะมาก ยังอยากจะให้มีละคร อยากจะให้มีเกมโชว์ด้วยซ้ำนะ ผมไปฟังเวทีไหน ทำไมไม่มีละคร ทำไมไม่มีเกมโชว์ อันนี้เป้าหมายเราก็คือว่า ต้องการให้แฟนของเรามีคุณภาพ พอเปิดไปถึงปั๊บมันก็จะรู้สึกว่างานวิชาการอีกแล้ว มันจะเครียดเหมือนละครเรื่องปุ๊บก็คุ้มมันจะนิ่งๆ ใจ แต่มันสอดแทรกปัญหาสังคมที่มันเกิดขึ้นจริง” (ไมตรี จงไกรจักร, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

การปรับสัดส่วนรายการสาระบันเทิงเพิ่มขึ้นนั้นนักวิชาการทางด้านสื่อสารมวลชนได้แสดงความคิดเห็นในเชิงขัดแย้งว่า

“มิติทางด้านที่เป็น Mass หรือการ Entertain ตรงนี้คิดว่ายังอ่อนด้อยเยอะมาก รายการละครไม่ควรจะทำ มีคนทำอยู่แล้ว ตัวเองก็จะเอาละครที่เป็นแบบ Drama ที่เป็นสารคดีมา ก็ไม่ได้เกิดการมีส่วนร่วมด้วยซ้ำ หรือเกมส์โชว์อย่างนี้ไม่ควร ซึ่งเห็นว่า Positioning ยังไม่ชัด” (กุลทิพย์ ศาสตราวุฒิ, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2554)

ภาพที่ 4.7 สรุปการเปรียบเทียบสัดส่วนรายการระหว่างปี 2551-2553

จากการเปรียบเทียบสัดส่วนของกลุ่มรายการประเภทต่างๆ ในรอบ 3 ปี จะเห็นได้ว่า ในช่วงปีพ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นปีแรกที่ทางสถานีได้เปิดดำเนินการนั้น ทางสถานีได้ให้ความสำคัญกับกลุ่มรายการประเภทข่าวและสารคดีมากที่สุดที่ร้อยละ 49.55 หรือเกือบครึ่งหนึ่งของเวลาในการออกอากาศทั้งหมด และมีการปรับลดลงมาในปี พ.ศ. 2552 อยู่ที่สัดส่วนร้อยละ 42.74 และร้อยละ 37.48 ในปี พ.ศ.2553 ตามลำดับ รวมถึงการให้ความสำคัญกับกลุ่มรายการประเภทสารประโยชน์ ในช่วง 2 ปีแรกในการเปิดดำเนินการค่อนข้างมาก กล่าวคือในปี พ.ศ. 2551 ร้อยละ 33.40 และปรับเพิ่มขึ้นในปีที่ 2 ที่ร้อยละ 39.55 ก่อนที่จะถูกปรับลดลงมาในปีที่ 3 ที่ร้อยละ 33.88 ส่วนกลุ่มที่มีการเติบโตขึ้นมาจากปีแรกๆ อย่างต่อเนื่องคือ กลุ่มรายการสารบันเทิง ซึ่งในปี พ.ศ. 2551 ทางสถานีฯ ให้ความสำคัญน้อยที่สุดคือร้อยละ 17.05 และมีการปรับตัวเพิ่มขึ้นในปีที่ 2 ในสัดส่วนร้อยละ 17.71 และถูกปรับขึ้นจนมีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับเกณฑ์ที่ทางสถานีกำหนดคือร้อยละ 28.64 ในปี พ.ศ. 2553 ในที่สุด

ซึ่งจากข้อมูลเปรียบเทียบจะเห็นได้ว่าสัดส่วนของรายการในปีที่ 3 (พ.ศ.2553) จะมีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับเกณฑ์ของแผนการจัดทำรายการและนโยบายด้านสัดส่วนรายการที่ระบุว่า รายการข่าวและสารคดีจะต้องมีสัดส่วนของเวลาในการออกอากาศของรายการอยู่ที่ร้อยละ 40

รายการสารประโยชน์ร้อยละ 30 และรายการสารบันเทิงร้อยละ 30 มากที่สุด อันแสดงถึงเจตนาที่ดีในการปรับทิศทางของสัดส่วนรายการเพื่อให้ใกล้เคียงกับอุดมการณ์ของสื่อสาธารณะ

แต่มีข้อพึงสังเกตจากผู้วิจัย คือ ผลของการจัดสัดส่วนรายการในลักษณะดังกล่าว อาจส่งผลกระทบต่อความนิยมรายการของผู้ชมส่วนหนึ่งที่ติดตามรับชมและคาดหวังในความเป็นสื่อสาธารณะของ Thai PBS เมื่อพิจารณาจากผลการวิเคราะห์ของ AC Nielsen ซึ่งระบุว่า ตั้งแต่เริ่มมีการออกอากาศในปี พ.ศ. 2551-2553 เป็นต้นมา พบว่าปี พ.ศ. 2551 ไทยพีบีเอสมีจำนวนผู้ชมมากที่สุด ในปี พ.ศ. 2552 จำนวนผู้ชมเริ่มลดน้อยลง แต่ในปี พ.ศ. 2553 จำนวนผู้ชมไทยพีบีเอสกลับเพิ่มขึ้นอีกครั้ง โดยขึ้นถึงอันดับ 3 ในช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นช่วงที่มีเหตุการณ์วิกฤตการณ์ทางการเมือง อันกระตุ้นให้ผู้ชมหันกลับมาดูสถานีไทยพีบีเอสมากขึ้นอีกครั้ง ปรากฏการณ์เช่นนี้จึงมีความเป็นไปได้ที่ผู้ชมกลุ่มนี้ซึ่งมีจำนวนที่ค่อนข้างมากพอสมควร ให้ความสนใจกับรายการข่าวและสารคดีซึ่งถูกจัดเอาไว้ในผังรายการของปีแรกเกือบครึ่งหนึ่งของเวลาในการออกอากาศทั้งหมด มากกว่าที่จะให้ความสนใจในภาคบันเทิงที่มีการปรับเพิ่มขึ้นมาแทนที่ในปีที่ 2 และ 3 ดังสังเกตได้จากอัตราความนิยมที่ถดถอยลงเรื่อยๆ ในปีต่อๆ มาก่อนที่จะกลับมาได้รับความนิยมอีกครั้งเมื่อมีการนำเสนอข่าวเหตุบ้านการเมืองในช่วงกลางปี 2553 ดังข้อมูลการประเมินคุณภาพรายการที่มีการเผยแพร่ประจำปี 2551 ที่ได้ผลสรุปว่า ส่วนใหญ่ของผู้ชมที่แสดงความคิดเห็นผ่านช่องทางต่างๆ ของทางสถานีฯ แสดงออกว่าให้ความสนใจต่อกลุ่มรายการข่าวมากกว่ากลุ่มรายการสารประโยชน์ และรายการสารบันเทิง (รายงานประจำปี ส.ส.ท. 2551) ซึ่งสอดคล้องกับนักวิชาการทางด้านสื่อสารมวลชนที่ได้แสดงความคิดเห็นว่า

“คนที่ดู Thai PBS ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มเฉพาะ พอเขาสะท้อนเรื่องของความหลากหลายขึ้นมา มันจะไม่ได้ Mass แต่พอได้ Mass คนก็ไม่ค่อยได้รู้จักเท่าไร คนจะรู้จักรายการ Thai PBS ก็คือรายการข่าว การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับรากหญ้า ยังไม่สามารถที่จะสะท้อนได้ เหมือนคนชั้นกลางทำให้คนชั้นกลางและคนชั้นสูงดู แต่คนชั้นล่างยังไม่อินมาก คนชั้นล่างก็จะชอบข่าว ช่อง 7 ช่อง 3 เพราะ Drama Reality” (กุลทิพย์ ศาสตร์ระรุจิ, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2554)

“คนไทยดูทีวีเพื่อความ Entertainment มาตลอด เนื่องจากสิ่งเหล่านี้อยู่กับบ้านเรามากกว่า 40-50 ปี พอมีทีวีสาธารณะที่มีสาระและประโยชน์ขึ้นมา ทำให้คนดูต้องปรับตัวพอสมควร แต่ก็ยังมีคนบางกลุ่มที่ชอบดูช่องนี้ เช่น คนชั้นกลาง เนื่องจากเขาอาจจะเบื่อความเป็น Entertainment” (พิรงรอง รามสูต วัฒนันท์, สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2554)

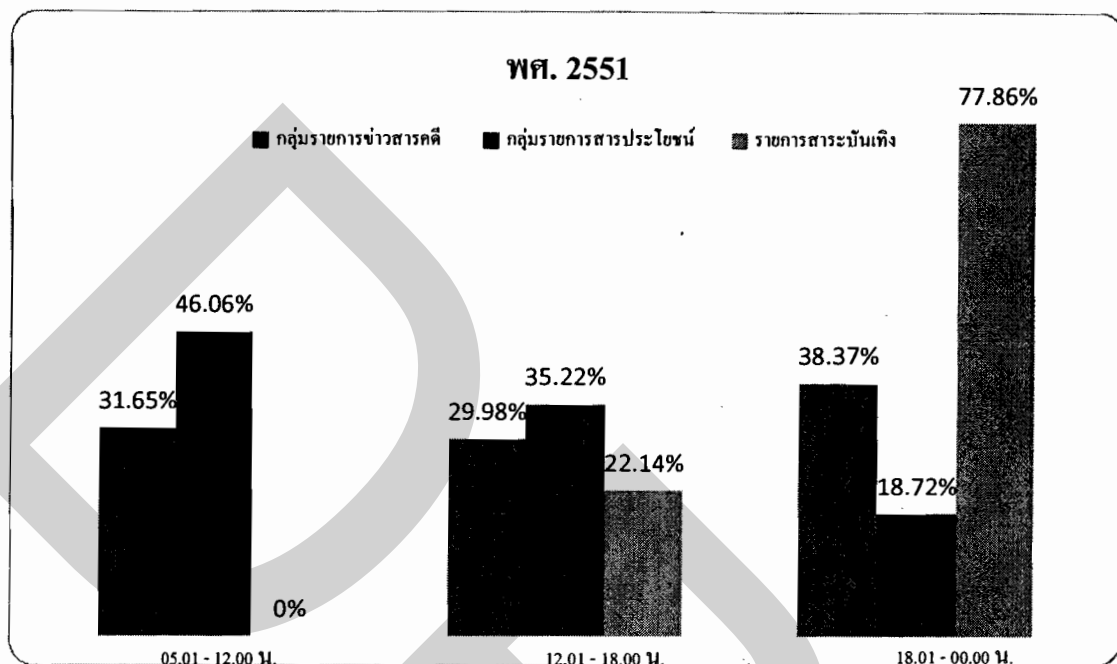
สิ่งเหล่านี้เมื่อพิจารณาจากแผนการจัดทำรายการในปี พ.ศ.2552 และปีพ.ศ.2553 จะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกันถึงทิศทางและแนวโน้มที่เป็นเหตุให้จำนวนผู้ชมของสถานีลดลงอย่างต่อเนื่อง เช่น ในปี พ.ศ.2552 ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายหลักของสถานี คือ คนส่วนใหญ่ของประเทศ นั้นหมายความว่าปริมาณหรือจำนวนผู้ชมถือเป็นหนึ่งในปัจจัยหลักที่ทางสถานีจะให้ความสำคัญในการรับชมรายการ อันสะท้อนผ่าน สัดส่วน ผัง และรูปแบบรายการที่เน้นภาคบันเทิงอย่างต่อเนื่อง แต่แผนการจัดทำรายการในปี พ.ศ.2553 กลับกล่าวว่าการจัดทำรายการต้องคำนึงถึงประชาชนผู้ได้รับประโยชน์มากกว่าจำนวนผู้ชมรายการ อันเป็นการแสดงเจตนารมณ์ในการเข้าถึงเฉพาะกลุ่มเท่านั้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงทิศทางรายการของสถานีที่มีการเข้าถึงมวลชนในระดับที่ต่ำแต่หวังผลในการเข้าถึง Change agents และกลุ่มเฉพาะที่ค้ำชูโอกาสจากสื่อกระแสหลักในระดับที่สูง เหล่านี้จะส่งผลต่อทิศทางการดำเนินงาน และบทบาทหน้าที่ของสื่อสาธารณะแห่งแรกของประเทศไทยเป็นอย่างมาก

4.2.3.4 นโยบายด้านการออกอากาศ

- 1) ออกอากาศวันละ 18 - 20 ชั่วโมง
- 2) คุณภาพสัญญาณคมชัด ครอบคลุมทั่วประเทศ

ผังรายการ จากการเปรียบเทียบการจัดผังรายการในรอบ 3 ปี ระหว่างปี พ.ศ. 2551-2553 ของสถานีโทรทัศน์ Thai PBS เพื่อหาคำตอบถึงความเหมาะสมของเวลาการออกอากาศในแต่ละกลุ่มรายการของทางสถานี ในการที่จะเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งมีการจำแนกออกเป็น 3 กลุ่มรายการหลักคือ 1. กลุ่มรายการข่าวและสารคดี 2. กลุ่มรายการสารประโยชน์ 3. กลุ่มรายการสาระบันเทิง ออกอากาศตั้งแต่เวลา 05.00-02.00 น. โดยมีการแบ่งช่วงเวลาในการออกอากาศออกเป็น 4 ช่วงเวลา คือ 1.รายการภาคเช้า (Morning Programming) ช่วงเวลา 05.01 - 12.00 น. 2. รายการภาคบ่าย (Afternoon Programming) ช่วงเวลา 12.01-18.00 น. 3. รายการภาคค่ำ (Evening Programming) ช่วงเวลา 18.01 - 00.00 น. 4.รายการภาคดึกหรือภาคหลังเที่ยงคืน (After Midnight Programming) ช่วงเวลา 00.01 - 05.00 น. (อ้างถึง จอมพล สุภาพ, 2537) ปรากฏผลดังนี้

ปีพ.ศ. 2551 ออกอากาศตั้งแต่เวลา 05.00–00.00 น.

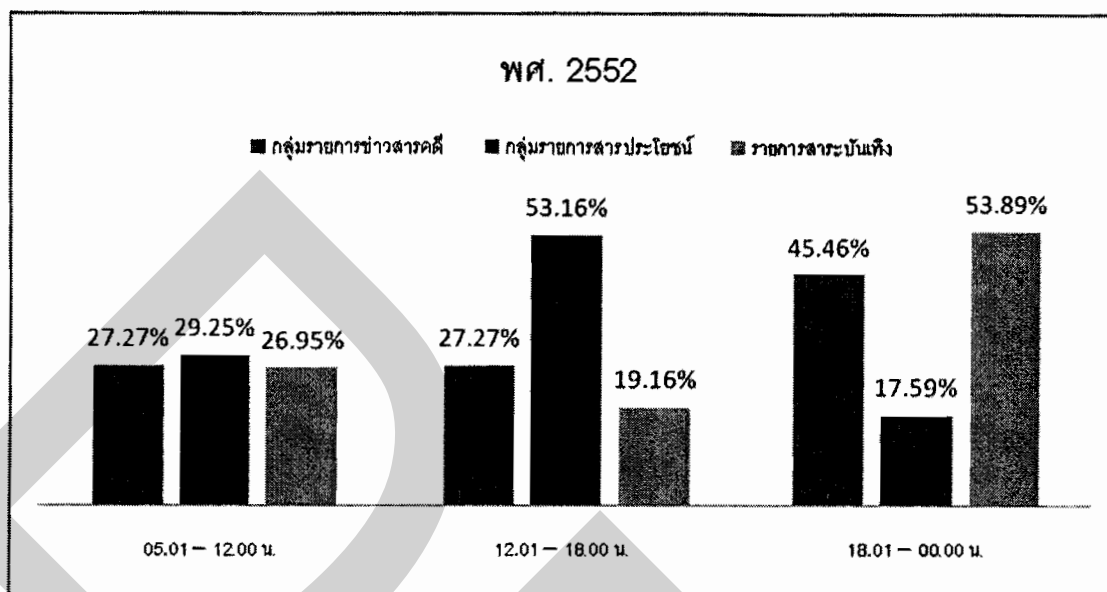
ภาพที่ 4.8 สัดส่วนผังรายการปี พ.ศ. 2551

กลุ่มรายการข่าวและสารคดี ทางสถานีให้ความสำคัญกับการออกอากาศในช่วงเวลาภาคค่ำ (Evening Programmings) 18.01–00.00 น. มากที่สุด ในสัดส่วน 38.37% รองลงมาคือ ช่วงเวลาภาคเช้า (Morning Programmings) 05.01–12.00 น. ที่ 31.65 % และให้ความสำคัญกับช่วงเวลาภาคบ่าย (Afternoon Programming) 12.01–18.00 น. น้อยที่สุดในสัดส่วน 29.98 %

กลุ่มรายการสารประโยชน์ ทางสถานีให้ความสำคัญกับช่วงเวลาภาคเช้า (Morning Programming) 05.01–12.00 น. มากที่สุด ที่ 46.06 % รองลงมาคือช่วงเวลาภาคบ่าย (Afternoon Programming) 12.01–18.00 น. ที่ 35.22 % และน้อยที่สุดคือช่วงเวลาภาคค่ำ (Evening Programming) 18.01 - 00.00 น. ที่ 18.72 %

กลุ่มรายการสารบันเทิง ทางสถานีให้ความสำคัญกับการออกอากาศในช่วงเวลาภาคค่ำ (Evening Programming) 18.01–00.00 น. มากที่สุดถึง 77.86 % รองลงมาคือช่วงเวลาภาคบ่าย (Afternoon Programming) 12.01–18.00 น. ที่ 22.14 % โดยที่ช่วงเวลาภาคเช้า (Morning Programming) 05.01–12.00 น. นั้นกลับเป็นเวลาที่ทางสถานีไม่ได้ให้ความสำคัญในการออกอากาศเลย

ปีพ.ศ. 2552 ออกอากาศตั้งแต่เวลา 05.00-00.00 น.

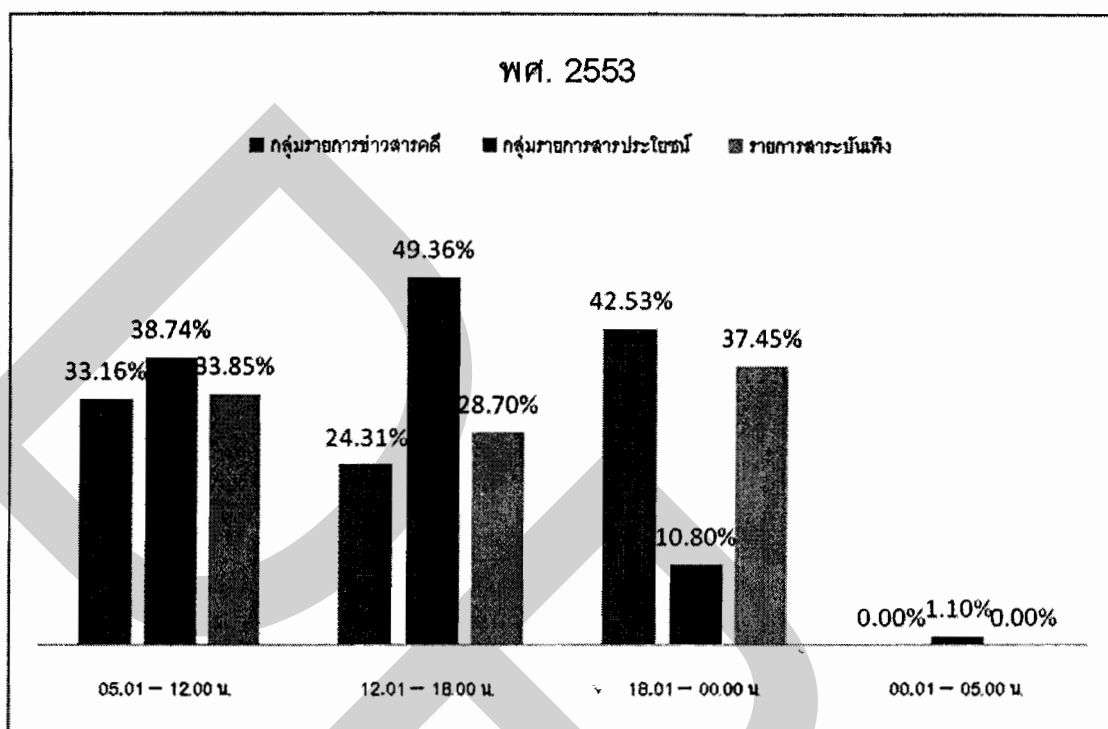
ภาพที่ 4.9 สัดส่วนผังรายการปี พ.ศ. 2552

กลุ่มรายการข่าวและสารคดี ทางสถานีฯให้ความสำคัญกับช่วงเวลาในการออกอากาศภาคค่ำ (Evening Programming) 18.01-00.00 น. มากที่สุดที่ร้อยละ 45.46 และให้ความสำคัญกับช่วงเวลาภาคเช้า (Morning Programming) 05.01-12.00 น. และช่วงเวลาภาคบ่าย (Afternoon Programming) 12.01-18.00 น. ในสัดส่วนที่เท่าเทียมกันคือร้อยละ 27.27

กลุ่มรายการสารประโยชน์ ทางสถานีฯให้ความสำคัญกับช่วงเวลาภาคบ่าย (Afternoon Programming) 12.01-18.00 น. มากที่สุด ร้อยละ 53.16 รองลงมาคือช่วงเวลาภาคเช้า (Morning Programming) 05.00 - 12.00 น. ในสัดส่วนร้อยละ 29.25 และน้อยที่สุดคือช่วงเวลาภาคค่ำ (Evening Programming) 18.01 - 00.00 น. ร้อยละ 17.59

กลุ่มรายการสาระบันเทิง ทางสถานีฯให้ความสำคัญกับช่วงเวลาภาคค่ำ (Evening Programming) 18.01 - 00.00 น. มากที่สุดร้อยละ 53.89 รองลงมาคือช่วงเวลาภาคเช้า (Morning Programming) 05.00 - 12.00 น ร้อยละ 26.95 และน้อยที่สุด คือช่วงเวลาภาคบ่าย (Afternoon Programming) 12.01-18.00 น. ร้อยละ 19.16

ปีพ.ศ. 2553 ออกอากาศตั้งแต่เวลา 05.00 – 02.00 น.

ภาพที่ 4.10 สัดส่วนผังรายการปี พ.ศ. 2553

กลุ่มรายการข่าวและสารคดี ทางสถานีให้ความสำคัญกับการออกอากาศในช่วงเวลาภาคค่ำ (Evening Programming) 18.01–00.00 น. มากที่สุดในสัดส่วนร้อยละ 42.53 รองลงมาคือช่วงเวลาภาคเช้า (Morning Programming) 05.00–12.00 น. ร้อยละ 33.16 และน้อยที่สุดคือช่วงเวลาภาคบ่าย (Afternoon Programming) 12.01–18.00 น. ร้อยละ 24.31 โดยไม่ให้ความสำคัญกับช่วงเวลาภาคดึกหรือภาคหลังเที่ยงคืน (After Midnight Programming) 00.01–05.00 น. แต่อย่างใด

กลุ่มรายการสารประโยชน์ ทางสถานีให้ความสำคัญกับช่วงเวลาภาคบ่าย (Afternoon Programming) 12.01–18.00 น. มากที่สุด ร้อยละ 49.36 รองลงมาคือช่วงเวลาภาคเช้า (Morning Programming) 05.01–12.00 น. สัดส่วนร้อยละ 38.74 และน้อยที่สุดคือในช่วงเวลาภาคดึกหรือภาคหลังเที่ยงคืน (After Midnight Programming) 00.01–05.00 น. ร้อยละ 1.10

กลุ่มรายการสาระบันเทิง ทางสถานีให้ความสำคัญกับช่วงเวลาภาคค่ำ (Evening Programming) 18.01–00.00 น. มากที่สุดร้อยละ 37.45 รองลงมาคือช่วงเวลาภาคเช้า (Morning Programming) 05.01 -12.00 น. ร้อยละ 33.85 น้อยที่สุดคือช่วงเวลาภาคบ่าย (Afternoon

Programming) 12.01–18.00 น. ร้อยละ 28.7 โดยไม่ให้ความสำคัญกับช่วงเวลาภาคค่ำหรือภาคหลังเที่ยงคืน (After Midnight Programming) 00.01–05.00 น. แต่อย่างใด

ตารางที่ 4.2 เปรียบเทียบผังรายการระหว่างปีพ.ศ. 2551–2553 ของกลุ่มรายการประเภทต่างๆ ปรากฏผลดังนี้

ปี พ.ศ.	2551	2552	2553	ช่วงเวลาที่มีการออกอากาศมากที่สุด
กลุ่มรายการ				
กลุ่มรายการข่าว / สารคดี	38.37%	45.46%	42.53%	18.01 - 00.00 น.
รายการสารบันเทิง	77.86%	53.89%	37.45%	18.01 - 00.00 น.
กลุ่มรายการสารประโยชน์	***	53.16%	49.36%	12.01 - 18.00 น.

หมายเหตุ. *** ออกอากาศมากที่สุดในช่วงเวลาอื่น

จากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบพบว่า ตลอดเวลา 3 ปีที่ผ่านมาทางสถานีให้ความสำคัญกับรายการภาคค่ำ (Evening Programming) ช่วงเวลา 18.01–00.00 น. มากที่สุดถึง 2 กลุ่มรายการ กล่าวคือ กลุ่มรายการข่าวและสารคดี และกลุ่มรายการสารบันเทิง ควบคู่กันไปในส่วนที่สูงกว่าช่วงเวลาในการออกอากาศอื่นๆ มาโดยตลอด ส่วนรายการภาคบ่าย (Afternoon Programming) ช่วงเวลา 12.01–18.00 น. นั้นเป็นของกลุ่มรายการสารประโยชน์ ซึ่งตลอดระยะเวลา 2 ปีหลังจากที่ผ่านมา (พ.ศ. 2552 - 2553) ทางสถานีให้ความสำคัญกับช่วงเวลาในการออกอากาศของกลุ่มรายการดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง ส่วนช่วงรายการภาคค่ำหรือภาคหลังเที่ยงคืน (After Midnight Programming) เวลา 00.01–05.00 น. นั้นกลับเป็นช่วงเวลาที่ทางสถานีให้ความสำคัญน้อยที่สุด โดยในปี พ.ศ. 2553 มีสัดส่วนอยู่เพียงร้อยละ 1.10 เท่านั้น

การจัดผังรายการในลักษณะเช่นนี้ถูกสะท้อนผ่านข้อมูลที่ได้จากการประมวลความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อสถานีทั่วประเทศจากการจัดทำของสภาผู้ชมผู้ฟังรายการว่า ไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ เพราะเวลาออกอากาศกับเวลาที่กลุ่มเป้าหมายต้องการชมไม่สอดคล้องกัน เช่น รายการเกษตร สังกัดกลุ่มรายการสารประโยชน์ ออกอากาศเวลา 15.00 น. เป็นโปรแกรม

รายการในภาคบ่าย (Afternoon Programming) ซึ่งตลอดระยะเวลา 2 ปี (พ.ศ. 2552 - 2553) ทางสถานีให้ความสำคัญกับช่วงเวลาในการออกอากาศของกลุ่มรายการดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง แต่เวลาในช่วงนี้เกษตรกรไม่มีโอกาสได้ดู ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาวิจัยช่วงเวลาที่เหมาะสมในการจัดวางผังรายการต่างๆ ให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมายมากกว่าที่เป็นอยู่

จึงอาจกล่าวได้ว่า Thai PBS ยังคงมีการจัดผังรายการในรูปแบบของทีวีในเชิงพาณิชย์ ซึ่งปรากฏอยู่โดยทั่วไป ที่มีกนิยมนำเอารายการประเภทข่าวและภาคบันเทิงไว้ออกอากาศในช่วงภาคค่ำ (Evening Programming) ซึ่งเป็นเวลาที่มีผู้ชมมากที่สุด (Prime time) โดยคำนึงถึงเรื่องของประสิทธิผลในการโฆษณาสินค้าหรือบริการจากผู้สนับสนุนรายการ รูปแบบการจัดผังรายการในลักษณะเช่นนี้จะทำให้เกิดสภาพการแข่งขันในสนามเดียวกันของสื่อสาธารณะกับสื่อเชิงพาณิชย์ได้โดยไม่ตั้งใจ ซึ่งจะไม่เป็นผลดีทั้งในแง่ของการเปรียบเทียบเชิงความนิยม (Rating) ระหว่างรายการ ความหลากหลายของรายการ และการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายเฉพาะของทางสถานี ตามวัตถุประสงค์ของแผนการจัดทำรายการได้

4.2.3.5 นโยบายด้านแหล่งผลิตรายการ

- 1) ร้อยละ 75 เป็นรายการที่ผลิตในประเทศ
- 2) รายการนำเข้าจากต่างประเทศ ร้อยละ 25

4.2.3.6 นโยบายด้านประเภทกลุ่มรายการ

1) กลุ่มรายการข่าว (News) ข้อเท็จจริง (Factual) และเหตุการณ์ปัจจุบัน (Current Affair) จุดมุ่งหมายการนำเสนอ

- 1.1) ส่งเสริมเสรีภาพ ข้อมูลข่าวสาร และความเท่าทันในสถานการณ์สำคัญ
- 1.2) พัฒนาการรับรู้ที่เท่าทันการเปลี่ยนแปลง
- 1.3) เสริมสร้างสังคมประชาธิปไตยที่เป็นธรรม
- 1.4) เป็นเวทีกลางเพื่อนำเสนอความคิดเห็นที่แตกต่างหลากหลาย
- 1.5) ส่งเสริมสังคมประชาธิปไตย โปร่งใส มีคุณภาพ คุณธรรม
- 1.6) ปกป้องคุ้มครองสิทธิ และประโยชน์ของประชาชน
- 1.7) สร้างการมีส่วนร่วมในองค์กรและสะท้อนความคิดเห็น ความต้องการ
- 1.8) สร้างความคิด จินตนาการ ความหวัง และความเชื่อมั่น

2) กลุ่มรายการสารประโยชน์ การศึกษา

จุดมุ่งหมายการนำเสนอ

- 1) พัฒนาทักษะชีวิต ความเข้าใจในเรื่องเพศและความสัมพันธ์กับผู้อื่น
- 2) เสริมสร้างความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในระบอบประชาธิปไตย

- 3) สร้างทักษะในการประกอบอาชีพ
- 4) พัฒนาชาวปัญญา
- 5) สร้างแรงบันดาลใจ กระตุ้นจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์
- 6) ให้ความรู้ในวิทยาการสาขาต่างๆ
- 7) สร้างคุณภาพชีวิต
- 8) ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม
- 9) สร้างความเข้าใจและความตระหนักในคุณค่าของความแตกต่างหลากหลายแห่ง

วิถีชีวิต

- 10) กระตุ้นความตื่นตัวสนใจในประเด็นของปรากฏการณ์ระดับโลก
- 3) กลุ่มรายการสาระบันเทิง
จุดมุ่งหมายการนำเสนอ
 - 1) สร้างความน่าสนใจ ความนิยม และการมีส่วนร่วม
 - 2) ใช้ความบันเทิง/ความพึงพอใจเป็นเครื่องมือในการพัฒนา
 - 3) เสนอจินตนาการความคิดสร้างสรรค์ที่สุนทรีย์ มีรสนิยม
 - 4) เสนอสาระบันเทิง การเล่นเกม ทั้งที่เป็นสากล และอัตลักษณ์ของชุมชนและกลุ่ม

ชาติพันธุ์

4.2.3.6 นโยบายด้านการพัฒนาเครือข่าย

- 1) กำหนดกลไกและกระบวนการทำงานกับสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ
- 2) กำหนดกลไกและกระบวนการทำงานเพื่อพิจารณาและชี้แจงเรื่องร้องเรียนจากประชาชน
- 3) กำหนดยุทธศาสตร์ กลไก กระบวนการทำงานและกิจกรรมเพื่อพัฒนาภาคียุทธศาสตร์ร่วมสร้างความร่วมมือและการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนของสังคม
- 4) กำหนดยุทธศาสตร์และกลไกที่คำนึงถึงความร่วมมือจากภาคนักวิชาชีพ สื่อสารมวลชน ภาคนักวิชาการ ภาคประชาสังคม
- 5) สนับสนุนและพัฒนาศักยภาพของชุมชน ภาคประชาสังคม ในการคิดค้นและพัฒนาสื่อหลากหลายในการจัดการผลิต และการเผยแพร่รายการ

“อันนี้เป็นกลไกที่ดีมากสำหรับสังคมไทยที่มีส่วนเป็นเจ้าของแล้วตรวจสอบกำกับทิศทางของการทำงานของสื่อ คนดูของเราในอดีตสื่อทำให้เขาเป็นผู้บริโภคอยู่แค่ข่าวสารที่ออกมาหน้าจอ ชอบไม่ชอบ ไม่ชอบก็เปลี่ยน ชอบก็ดูต่อ แต่ว่าบทบาทของสื่อสาธารณะเราต้องมี

หน้าที่ยกระดับคุณภาพของคนดู ในกฎหมายเขียนไว้ชัดเจน เพราะฉะนั้นกลไกตรงนี้ของเรามันต้องมี เพื่อจะทำอะไรให้ทุกสื่อทราบว่าเรามีภารกิจนี้ ผู้ชมผู้ฟังเป็นภารกิจของเรา ถามว่ากลไกอันนี้เวิร์คหรือไม่เท่าที่ดู 2 สมัย ความตื่นเต้น ความตั้งอกตั้งใจของผู้ที่ได้รับการสรรหาเข้ามาเป็นผู้ชมผู้ฟังดีขึ้นเรื่อยๆ ในแง่ที่ว่าเขาก็พยายามหากลไกในพื้นที่เพื่อที่จะสะท้อน ซึ่งคุณภาพของการสะท้อนมันพัฒนาขึ้นมาเรื่อยๆ แต่เดิมก็แค่ว่าสี แสง เสียงสวย ต่อมาก็สาระ ต่อมาก็มีการ Approach มี Branding มีความนุ่มลึกขึ้นเรื่อยๆ เพราะฉะนั้นในแง่ของเราก็ถือว่าผู้ชมผู้ฟังเป็นกลไกที่ดีมากๆ ในการสร้างผลคุณให้คนดูได้เข้ามาเป็นเจ้าของ ก็ช่วยเราตรวจสอบว่าในส่วนที่มันเป็นหน้าจอเป็นผลงานที่มันแปลงนโยบายออกไปว่านี่มันใช่หรือไม่ใช่” (มัทนา หอมล่อ, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2555)

4.2.4 การบริหารรายการ

การบริหารรายการ หมายถึง การผลิตเนื้อหา สักส่วนรายการ และการจัดผังรายการ เพื่อตอบสนองความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคม รวมถึงกลุ่มคนที่ค้อยโอกาสและถูกมองข้ามจากสื่อกระแสหลัก โดยคำนึงถึงการให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นกลางและเป็นประโยชน์ การผลิตรายการเพื่อการบริการและผลประโยชน์ของสาธารณะ การผลิตรายการที่มีจุดเด่น การผลิตรายการด้วยตัวเอง การผลิตเนื้อหาที่นำเสนอเพื่อส่วนรวม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มคนที่แตกต่างกันหลากหลายในสังคมอย่างเพียงพอ

นับตั้งแต่ที่สถานีโทรทัศน์ Thai PBS เริ่มออกอากาศโดยการนำเอาสารคดีจากต่างประเทศมาฉายทางสถานี ตั้งแต่ช่วงเปลี่ยนผ่านสถานีไปจนถึงการทดลองออกอากาศช่วงวันที่ 1 - 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 และการออกอากาศจริงช่วงแรกตั้งแต่วันที่ 15 กุมภาพันธ์ - 1 เมษายน พ.ศ. 2551 นั้น ได้มีประชาชนบางส่วนแสดงความเห็นต่อการนำเสนอรายการของสถานีที่ได้นำเอาสาระความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนนำมาออกอากาศ ซึ่งมีความแตกต่างจากสถานีโทรทัศน์ฟรีทีวีช่องอื่นอย่างชัดเจน และเมื่อเริ่มออกอากาศจริงรายการหลายรายการของทาง Thai PBS นับได้ว่าเป็นรายการที่ส่งเสริมความรู้และเน้นกลุ่มผู้ชมทุกภาคส่วนของประเทศ ตั้งแต่เยาวชนถึงผู้ใหญ่และกลุ่มคนหลายประเภท ทั้งเด็ก สตรี ผู้พิการ โดยเฉพาะรายการเด็กและเยาวชน ซึ่งนับเป็นจุดเด่นจุดหนึ่งของสถานีโทรทัศน์ Thai PBS ตั้งแต่การทดลองออกอากาศช่วงวันที่ 1 - 14 กุมภาพันธ์ ทำให้สถานีโทรทัศน์ Thai PBS ได้รับการยอมรับจากประชาชนเพิ่มขึ้นตามลำดับ ดังคำกล่าวของผู้บริหารและอดีตผู้ร่วมก่อตั้งที่ได้แสดงความคิดเห็นว่า

“มีกลุ่มผู้ชมที่สื่อกระแสหลักไม่ได้ให้ความสนใจ เพราะไม่มีอำนาจซื้อ เช่น กลุ่มของเด็ก ในเมื่อสื่ออื่นๆ เขาไม่ทำเพื่อเด็ก เราก็เลยเป็นตัวนำในการเพิ่มสัดส่วนของกลุ่มรายการเด็กและ

เยาวชนให้มีจำนวนชั่วโมงที่สูงกว่าของฟรีทีวีทุกๆ ช่องเพราะเรามองผู้ชมเป็นพลเมือง ไม่ใช่ ‘ผู้บริโภค’ (สุวิทย์ สารสินพิจิตร, สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2556)

“ต้องมองว่ารูปแบบรายการนั้นเป็น สลัดโบล์ หรือ Multing Port ก็คือต้องพยายามให้รายการเป็นสิ่งที่ประชาชนรู้สึกถึงการมีส่วนร่วมและดูได้ทุกรายการ ไม่ใช่ตอบโจทย์เฉพาะคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นพิเศษ เหมือนสลัดโบล์ที่ถูกจับแยกออกมาเป็นชั้นๆ และตอบโจทย์เฉพาะบางกลุ่มเท่านั้น” (ต่อพงศ์ เสลานนท์, สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2555)

“การบริหารรายการปัญหาคือ เนื้อหานั้นถือว่าดีแล้วแต่วิธีการในการนำเสนอไปยังผู้ชมยังเป็นสิ่งที่ผู้บริหารควรจะต้องนำไปแก้ไขกันเพิ่มเติมว่าจะทำอย่างไรให้เข้าถึงกลุ่มคนต่างๆ ได้มากกว่าที่เป็นอยู่ ไม่ใช่เป็นรายการที่เอาแต่สั่งสอนเพียงอย่างเดียว” (นวลน้อย ตรีรัตน์, สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2555)

ซึ่งในประเด็นการนำเสนอเนื้อหาของทางสถานีนั้น ในมุมมองของนักวิชาชีพสื่อและนักเคลื่อนไหวทางสังคมได้ตั้งข้อสังเกตไว้อย่างน่าสนใจว่า

“ด้วยการที่มีกลุ่ม Ngo อยู่ในสถานีเป็นจำนวนมาก จึงทำให้มีวิธีคิดเป็นไปในแบบนี้ เนื่องจากหลักคิดของ Ngo คือ ความเจ็บช้ำใจจากการที่สื่อกระแสหลักไม่ให้ความสำคัญในการให้พื้นที่แก่เขา และเมื่อเขามีอำนาจ มีพื้นที่สื่อเป็นของตนเองแล้ว จึงมีการนำเสนอที่ประเคประดังกันออกมา โดยที่บางประเด็นมันไม่ถูกจังหวะ ถูกกระแส และความสนใจของคนดูส่วนใหญ่ จึงทำให้รูปแบบรายการและเนื้อหาที่นำเสนอไม่น่าสนใจ ไม่มีศิลปะในการนำเสนอ” (ใบทองแห้ง, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2556)

“ด้วยการเลือกคนในสาย Ngo เข้ามามาก่อนข้างเยอะ ทำให้แนวคิดเป็นไปในแบบนี้ทั้งหมด เลยมีปัญหาในเรื่องของความคิดสร้างสรรค์และศิลปะในการนำเสนอ เนื้อหาที่มีความเขยมาก จะต้องเสพเนื้อหาที่มีสาระ ซีเรียส ถามคำถามแรงๆ ที่ดูทำทนายตามลักษณะของ Ngo กระแสหลัก เนื้อหานะใช่ ความตั้งใจนะมี แต่ทีวีมันเป็นงานศิลปะ คุณปล่อยอะไรออกมา ยังมองว่าคุณภาพไม่ถึง” (สมบัติ บุญงามอนงค์, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2556)

จึงอาจกล่าวได้ว่าวิธีการนำเสนอของ Thai PBS ยังมีรูปแบบที่ไม่น่าสนใจ และเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้น้อยกว่าที่ควรจะเป็น ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากแนวคิดแบบภาคประชาสังคมในระดับชนชั้นนำของบอร์ดบริหารที่มีสัดส่วนของคนกลุ่มนี้อยู่ค่อนข้างมาก จึงมีความคาดหวังและต้องการที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตและเปลี่ยนแปลงสังคมตามลักษณะอุดมการณ์หลักของกลุ่ม ทำให้ละเลยและไม่เข้าใจถึงรูปแบบในการนำเสนอผ่านทางรายการที่จำเป็นต้องใช้ความเป็นศาสตร์และศิลป์จากความเป็นมืออาชีพของสื่อ

สถานีโทรทัศน์ Thai PBS มุ่งผลิตและเผยแพร่รายการโทรทัศน์ประเภทข่าวสาร สารประโยชน์ทางการศึกษาและสาระบันเทิงในสัดส่วนที่เหมาะสม โดยยึดถือประโยชน์ของ สาธารณะเป็นหลัก ทั้งนี้รูปแบบรายการโทรทัศน์ของ Thai PBS ซึ่งการดำเนินงาน สสท. แบ่งเป็น 3 รูปแบบคือ

1. รายการที่ทางสถานีฯทำการผลิตเอง
2. รายการที่ทางสถานีฯร่วมผลิตกับหน่วยงานภายนอก
3. รายการที่ทางสถานีฯจัดหาจากแหล่งอื่น

ซึ่งการแบ่งเกณฑ์ตามประเภทของผู้ผลิตรายการในข้อที่ 2 สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติ ส.ส.ท. ตามมาตรา 8 (4) ได้ระบุอำนาจหน้าที่ขององค์การไว้ว่า “ร่วมมือกับ หน่วยงานของรัฐ องค์กรภาคเอกชน ชุมชน หรือหน่วยงานต่างประเทศหรือองค์การระหว่าง ประเทศหรือสถานีวิทยุหรือสถานีโทรทัศน์ขององค์การสื่อสารสาธารณะของต่างประเทศ ในการ ผลิตรายการอันเป็นการส่งเสริมความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะหรือสร้างความร่วมมือทาง วัฒนธรรมระหว่างกัน” ดังปรากฏเป็นข้อมูลในแต่ละปีดังนี้

ปี พ.ศ. 2551

ซึ่งเป็นปีแห่งการก่อตั้ง ส.ส.ท. ผู้สนับสนุนองค์กรส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของการ สนับสนุนรายการเพื่อนำเสนอผ่านหน้าจอไทยพีบีเอส เช่น กรณีของสำนักงานกองทุน สนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ซึ่งเป็นแหล่งทุนภายนอกที่สนับสนุนรายการด้านเด็กและ เยาวชนนั้น ทางไทยพีบีเอส ได้นำรายการของ สสส. มาออกอากาศทางสถานีในรูปแบบให้เปล่า โดย สสส. เป็นผู้รับผิดชอบงบประมาณในการผลิตรายการเองทั้งหมด ซึ่งภายหลังได้มีการลงนามบันทึก ข้อตกลงความร่วมมือกัน (MOU) กับไทยพีบีเอสในแต่ละไตรมาสว่าจะร่วมกันผลิตรายการใดบ้าง ดังปรากฏดังนี้

ตารางที่ 4.3 รายการที่ผลิตโดยเครือข่าย สสส. ปี พ.ศ. 2551

ลำดับ	ชื่อรายการ	ผู้สนับสนุน
1	Canny Kids	สสส.
2	ขบวนการนักอ่าน	สสส.
3	คิดดี คิดสนุก	สสส.
4	เมืองไทยวัยชน	สสส.
5	มดคันไฟ	สสส.
6	Generation Why	สสส.
7	เพื่อนภาษา English	สสส.
8	เปิดโลกนิทาน	สสส.
9	แนวเล็กๆ ของเด็กแนว	สสส.
10	ลักยิ้ม	สสส.
11	ต้นกล้าแห่งความดี	สสส.
12	นิทานอีสป	สสส.
13	เด็ก เด็ก อยากรู้	สสส.
14	What and Why	สสส.
15	ช่างคิด ช่างสังเกต	องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ
16	Click Zone	สำนักงานส่งเสริมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์แห่งชาติ
17	วิวุ่นรุ่นเล็ก	สสส.
18	ไดอารี่นี้มีรัก	สสส.
19	คู่มือทดลองวิทย์	สสส.
20	สมุดพกสีชมพู	สสส.
21	ขบวนการไร้พุง	สสส.
22	พลเมืองเด็ก	สสส.

ที่มา: นิธิตา สิริพงษ์ทักษ์มิต (2554)

ในปี 2551 ในกลุ่มรายการเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นกลุ่มรายการที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกมากที่สุด เป็นรายการจากเครือข่ายของ สสส. จำนวน 20 รายการจากทั้งหมด 22 รายการ คิดเป็นร้อยละ 91 ของรายการทั้งหมด

ปี พ.ศ. 2552

นอกจากรายการในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ สสส. ให้การสนับสนุนเป็นองค์กรหลักแล้ว ทางไทยพีบีเอส ยังได้นำรายการที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกอื่นๆ มาทำการทดลองออกแบบการทำงานโดยร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับเครือข่ายประชาสังคม จัดตั้งคณะทำงานเพื่อกำหนดทิศทาง ประเด็นและเนื้อหารายการในแต่ละตอนร่วมกัน เช่น

1. รายการ “หัวใจใกล้กัน” เป็นความร่วมมือกันขององค์กรและเครือข่ายทางสังคม ได้แก่ แผนงานสื่อสร้างสุขภาวะเยาวชน (สสย.) มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว และมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก

2. รายการ “พันแสงรุ่ง” เป็นความร่วมมือกับศูนย์ศึกษาสันติวิธี

3. รายการเกมโชว์ “คนเก่งภาษาไทย” และรายการ “รู้จักภาษาไทย” เป็นความร่วมมือกับราชบัณฑิตยสถาน

4. “ทั่วถิ่นแดนไทย” และรายการ “เที่ยวไทยไม่ตกยุค” เป็นความร่วมมือกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

5. รายการ “สิทธิวิวาทะ” เป็นความร่วมมือกับมูลนิธิเอเชีย

6. รายการเกมโชว์ “วิจัยไทยคิด” เป็นความร่วมมือกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

7. รายการ “ชาววิทย์ ชิดชาวบ้าน” เป็นความร่วมมือกับ เนคเทค

8. สารคดีชุด “เสด็จประพาสต้น” เป็นความร่วมมือกับธนาคารกสิกรไทยหลังจากประสบความสำเร็จจากการออกอากาศ สารคดี “100 ปี ไกลบ้าน ตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” โดยธนาคารกสิกรไทยเป็นผู้รับผิดชอบงบประมาณในการผลิตกว่า 10 ล้านบาทด้วยการว่าจ้างบริษัทภายนอกผลิต เป็นต้น

กลุ่มรายการเด็กและเยาวชนที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ปีพ.ศ. 2552

ตารางที่ 4.4 รายการที่ผลิตโดยเครือข่าย สสส. ปี พ.ศ. 2551

ลำดับ	ชื่อรายการ	ผู้สนับสนุน
1.	ขบวนการไร้พุง	สสส.
2.	คิดดี คิดดี	สสส.
3.	พลเมืองเด็ก	สสส.
4.	ขบวนการนักอ่าน	สสส.
5.	สมุดพกชมพู	สสส.
6.	ช่างคิดช่างสังเกต	องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ
7.	คู่มือทดลองวิทย์	สสส.
8.	มดคันไฟ	สสส.
9.	ไคอาร์นี้มีรัก	สสส.
10.	ว่าวุ่นรุ่นเล็ก	สสส.
11.	Click Zone	สำนักงานส่งเสริมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์แห่งชาติ
12.	เมืองไทยวัยชน	สสส.
13.	What and Why	สสส.
14.	Generation Why	สสส.
15.	รู้รักภาษาไทย	ราชบัณฑิตยสถาน
16.	ข้ามนิทานตำนานทรรษา	สสส.
17.	คนเก่งภาษาไทย	ราชบัณฑิตยสถาน

ที่มา: นิธิตา สิริพงษ์ทักษิณ (2554)

ในปี 2552 กลุ่มรายการเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นกลุ่มรายการที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกมากที่สุด เป็นรายการจากเครือข่ายของ สสส. จำนวน 13 รายการจากทั้งหมด 17 รายการ คิดเป็นร้อยละ 76 ของรายการทั้งหมด⁵

⁵ ข้อมูลในปี 2551 -2552 อ้างอิงจากงานวิจัยภายนอก ในปี 2553 ไม่ปรากฏผลการบันทึกข้อมูล หลักฐานการสนับสนุนรายการจากหน่วยงานภายนอกของไทยพีบีเอส โดยทางหน่วยงานภายในของไทยพีบีเอส เริ่มบันทึกข้อมูลอย่างเป็นทางการตั้งแต่ปี 2554 เป็นต้นมา

ในปี 2554 - 2555 มีรายการที่สนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ปรากฏอยู่ในจำนวนพอสมควร โดยเฉพาะ สสส. ซึ่งมีสายสัมพันธ์อันแน่นกับทาง สสส. มาช้านานนั้น เป็นหน่วยงานที่มีจำนวนรายการโทรทัศน์ออกอากาศกับทางสถานีมากที่สุด กล่าวคือ

ปีพ.ศ. 2554

ตารางที่ 4.5 รายการที่ผลิตโดยเครือข่าย สสส. ปี พ.ศ. 2554

ลำดับ	ชื่อรายการ	ผู้สนับสนุน
1	ชีวิตเลือกได้	ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา
2	ทั่วถิ่นแดนไทย	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
3	ครูมืออาชีพ	สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
4	พลเมืองเด็ก	สสส.และบ้านบันดาลใจ
5	ป ปลา ตากลม	สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาการเด็กและครอบครัว ม.มหิดล
6	ใต้ฟ้าเดียวกัน	สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
7	ช่างคิด ช่างสังเกต	องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ (อพวช.)
8	หนังสือชีวิต	มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว
9	เป็นเด็ก (Kids Only)	มูลนิธิพันธกิจพระพร (ไทย)
10	ภาษามือไทยวันละคำ	สมาคมคนหูหนวก
11	ใจเต็มใจ	ป่าใหญ่ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.)
12	ล้อเล่น โลก	สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ
13	วิจัยไทยคิด	สมาธิเรชั่น สนง.กองทุนสนับสนุนการวิจัย
14	ก้าวไกลไปกับความรู้คือประทีป	บริษัท เอสโซ่ ประเทศไทย จำกัด(มหาชน)
15	พูดจาภาษาไทย	ราชบัณฑิตสถาน
16	มหาธีรราชเจ้า	บ.โกลบอล อินเทอร์เน็ตคอมมิวนิเคชั่น วัชรวิบูลวิทยาลัย
17	ช่างคิด ช่างสังเกต	องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ (อพวช.)
18	Human Guide	คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
19	ธีรราชเจ้าอมสยาม	ธนาคาร กสิกรไทย กำลังดี บ.โกลบอล อินเทอร์เน็ตคอมมิวนิเคชั่น
20	ดอกไม้ใต้หมอน	สสส. บ.จีไอดี เนทเวิร์ก จำกัด
21	คนเก่งภาษาไทย	ราชบัณฑิตสถาน
22	Happy everyday	สสส. โต๊ะกลมโทรทัศน์
23	บ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย	บ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อรายการ	ผู้สนับสนุน
24	ขุนรองปลัดชู	บ.บีบีฟิคเจอร์ จำกัด
25	สถาปัตยกรรมศิลป์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
26	คิดส์ชวนคิด	สสส./บ.ทิงเกอร์ & คูเออร์ จก.
27	ไซค์คิดส์ พิชิตปริศนา	วิริตา เอ็นิเมชั่น

ที่มา: ข้อมูลภายใน สสท.

ในปี 2554 รายการที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เป็นรายการจากเครือข่ายของ สสส. จำนวน 9 รายการจากทั้งหมด 27 รายการ คิดเป็นร้อยละ 33 ของรายการทั้งหมด

ปีพ.ศ. 2555

ตารางที่ 4.6 รายการที่ผลิตโดยเครือข่าย สสส. ปี พ.ศ. 2555

ลำดับ	ชื่อรายการ	ผู้สนับสนุน
1	ป.ปลาตากลม	Okmd / บริษัท เข็มขาวคอมมูนิเคชั่น จำกัด
2	ทั่วถิ่นแดนไทย	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย/บริษัท ชูสก จำกัด
3	สุขแท้ด้วยปัญญา	เครือข่ายพุทธิกา ,กลุ่มเค็กรักป่า
4	พูดจาภาษาไทย	ราชบัณฑิตสถาน/บริษัท สมมาตรเอนชั่น จำกัด
5	Happy everyday	สสส./โต๊ะกลมโทรทัศน์
6	ดอกไม้ได้หอม	สสส./บ.จีโอดี เนทเวิร์ก จำกัด
7	ซาย์คิดส์ พิชิตปริศนา	สสท/บริษัท วิริตา จำกัด
8	คิดส์ชวนคิด	สสส./บ.ทิงเกอร์ & คูเออร์ จก.
9	ครูมืออาชีพ	ม.บูรพา /ไทยทีชเชอร์ ทีวี
10	คนเก่งภาษาไทย	ราชบัณฑิตสถาน/บริษัท สมมาตรเอนชั่น จำกัด
11	มหัศจรรย์เส้นเล็ก	สสส./บริษัท เนชั่น บอร์ดแคสติ้ง คอร์ปอเรชั่น จำกัด
12	เคลียร์ คัท ชัดเจน	สทท./บริษัทอะเสด เวย์ จำกัด
13	Bicycle diary	สสส./บริษัท ซ็อคคัทโปรดักชั่น จำกัด

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อรายการ	ผู้สนับสนุน
14	ห้องเรียนที่ใหญ่ที่สุดในโลก	ม.บูรพา/ไทยทีชเชอร์ ทีวี
15	เปิดโลก เปิดเล่ม	แผนงานส่งเสริมวัฒนธรรมการอ่าน /บริษัทเทออสมีเคีย จำกัด
16	ร้อยคน ร้อยธรรม	มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญโญ/บริษัท สไมล์ ครีเอทีฟ กรุป จำกัด
17	เที่ยวไทยไม่ตกยุค	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย/บริษัท เอ็กเทนเดอร์ จำกัด
18	วิตามินข่าว	สสส./บริษัท แก๊งค์ซูเปอร์ จำกัด
19	เป็นเด็กรักสัตว์	มูลนิธิพันรภิจักร์พระพร (ไทย)
20	เป็นเด็กชอบทำ	มูลนิธิพันรภิจักร์พระพร (ไทย)
21	ฟาฟา	สสส./บริษัท บ้านครุณ จำกัด
22	ร่วมกันปฏิรูปประเทศไทย	สำนักงานปฏิรูป/บริษัท ชมฉวีวรรณ จำกัด
23	ใจดีสู้เสือ	สสย./ บริษัทเคอซัน จำกัด
24	วิชาพึ่งตน	สสส./ บริษัท ทีวีบูรพา จำกัด
25	ขอยสุขา	สสส./บริษัท แอนิเมชั่น จำกัด
26	แมวเหมียวเล่าเรื่องไทย	ราชบัณฑิตยสถาน/ บริษัท เงินเว่ จำกัด
27	สารคดีขบวนเรือพยุหยาตราชล มาคร	กองทัพเรือ

ที่มา: ข้อมูลภายใน สสท.

ในปี 2555 รายการที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เป็นรายการจากเครือข่ายของ สสส. จำนวน 10 รายการจากทั้งหมด 27 รายการ คิดเป็นร้อยละ 37 ของรายการทั้งหมด

จากปรากฏการณ์ในลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ว่ากลุ่มเครือข่ายซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนในการร่วมผลักดันสื่อสาธารณะในประเทศไทยมาตั้งแต่เริ่มต้น โดยเฉพาะ สสส. นั้น มีบทบาทสำคัญในการเข้าร่วมใช้พื้นที่ของทางสถานีฯ ผ่านการสนับสนุนรายการแบบให้เปล่ามากถึงร้อยละ 91 ในปี พ.ศ.2551 ร้อยละ 76 ในปี 2552 ก่อนที่จะมีจำนวนที่ลดลงเป็นร้อยละ 33 ในปี 2554 และร้อยละ 37 ในปี 2555 ตามลำดับ ซึ่งในประเด็นนี้ผู้บริหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพิจารณารายการได้ชี้แจงว่า

“ตั้งแต่ปี 54 เป็นต้นมา รายการที่นำเสนอมาแบบสำเร็จรูปนี้ผมจะไม่เอา เพราะไม่รู้ว่าจะไปเล่นอะไรกันมาหรือเปล่า โปร่งใสหรือเปล่า เราอาจจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องแต่เราจะไม่อยากไปแตะต้อง ผมเลยใช้คำว่าเป็นรายการที่ร่วมผลิต นั่นหมายความว่าผมต้องสามารถลงไปร่วมได้ ควบคุมเนื้อหาของคุณได้ แก้ไข Content ของคุณได้ ซึ่งผู้ผลิตที่เขาบริสุทธิ์ใจก็เข้าใจเราดี ก็ทำอย่างนี้มาโดยตลอด” (สุวิทย์ ศาสนพิจิตร, สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2556)

ส่วนในประเด็นที่มีการนำรายการที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกเข้ามาเป็นจำนวนมากในช่วงแรกนั้น ผู้ร่วมก่อตั้งและคณะกรรมการบริหาร ได้กล่าวว่าส่วนหนึ่งเป็นเพราะปัญหาทางการเงินขององค์กรเองจึงจำเป็นต้องหาภาคีในการร่วมสนับสนุนรายการในรูปแบบต่างๆ

“ปัญหาในเรื่องของเงินที่ค่อนข้างจำกัด จึงทำให้ต้องมีการดึง Third Party เข้ามาให้การสนับสนุนในรูปแบบของรายการที่ให้เปล่า ทำให้เกิดการครอบงำหรือแผ่อิทธิพลไปในภาพกว้าง และไม่เกิดการมีส่วนร่วมที่แท้จริงจากภาคประชาชน” (ต่อพงศ์ เสลานนท์, สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2555)

“หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนรายการในช่วงนั้น เช่น สสส. เขาก็เข้ามาในฐานะที่มี Product อยู่กับเรา โดยที่เขาเองก็ต้องยอมรับฟังความคิดเห็นของทางฝ่ายผู้ดูแลเรื่องของรายการว่ารายการไหนออกได้หรือไม่ได้ แต่ต้องยอมรับว่าในช่วงแรกๆ เรามีรายการอยู่ค่อนข้างน้อย รายการไหนของเขาที่ไหนว่าสอดคล้องกับเราก็มีการนำมาออกอากาศ แต่ในระยะหลังจะเห็นได้ว่ามีจำนวนที่ลดลง เมื่อเราสามารถหาผู้ผลิตได้มากขึ้นความหลากหลายมันก็เกิดขึ้นมากกว่าในช่วงแรกๆ” (นวลน้อย ตรีรัตน์, สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2555)

“ตอนนั้นเราประสบปัญหาทางการเงิน เนื่องจากต้องเอาไปสร้างตึกอาคารสำนักงานใหม่ของเราเองเพื่อความเป็นอิสระ เราจึงต้อง Save เงินก่อนนี้พอสมควร จะต้องหาเงินประมาณ 2 พันล้านภายใน 3 ปี เพื่อจะมาก่อสร้างอาคาร ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องนำรายการจากผู้ร่วมสนับสนุนภายนอกเข้ามา ซึ่งคนเหล่านี้ให้ความอนุเคราะห์มาแบบให้เปล่าซึ่งมีจำนวนรายการค่อนข้างมาก ตอนนั้นจึงเห็นได้ว่ารายการของ NGO ค่อนข้างมากในช่วงแรกๆ” (สมชัย สุวรรณบรรณ, สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2555)

“มีการการสนับสนุนรายการจากความร่วมมือของหน่วยงานภายนอก โดย ธนาคารกสิกรไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บริษัทผู้ผลิตรายการ และตัว Thai PBS เองเพื่อนำออกอากาศ เช่น สารคดี “100 ปีไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” ซึ่งถือว่าเป็นรายการสารคดีที่สร้างชื่อให้กับทางสถานีมาก นอกจากนี้ยังมี สสส. ที่ร่วมสนับสนุนรายการในช่วงดังกล่าว เนื่องจาก สสส. เองมีรายการเด็กและเยาวชนเป็นจำนวนมากแต่ช่องทางในการออกอากาศผ่านสื่ออื่นนั้นไม่คืนัก

เลยมีการคุยกันเพื่อขอนำมาออกอากาศที่ Thai PBS แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นจะต้องอยู่ในเงื่อนไขและแนวทางของทางสถานีฯ ด้วย “ไม่ใช่ออกได้ทั้งหมด” (นวนน้อย ตรีรัตน์, สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2555)

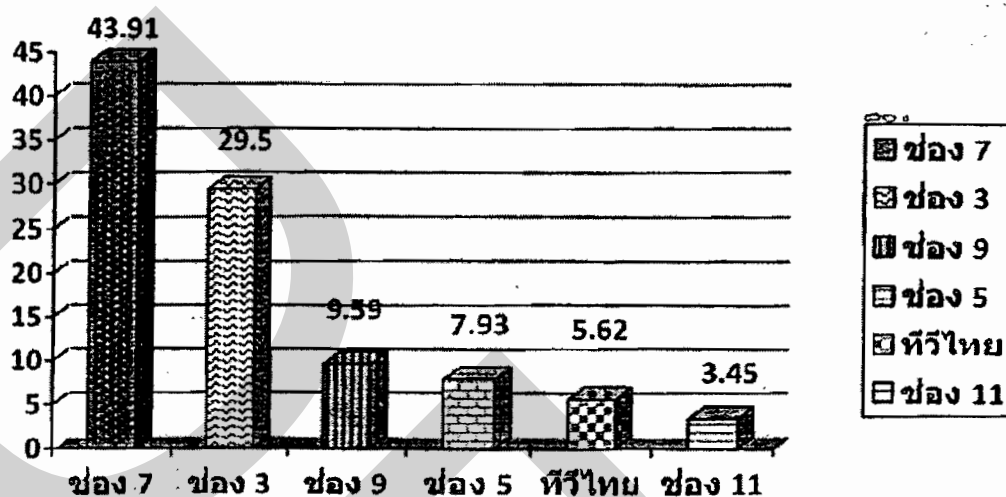
แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นรายการที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ก็จำเป็นที่จะต้องมีเนื้อหาสาระที่ตรงกับเงื่อนไขของทางสถานีฯ ด้วย จึงจะสามารถออกอากาศได้ ดังที่ผู้อำนวยการสำนักรายการได้กล่าวว่า

“รายการไม่ว่าจากหน่วยงานใดก็แล้วแต่ที่จะนำมาออกอากาศ อันแรกเลยคือจะต้องดูว่าตรงกับแผนการจัดทำรายการของเราหรือไม่ ถ้าตรงกันเราเรียกว่ามี Program propose เดียวกัน ก็สามารถนำมาออกอากาศได้” (สุวิทย์ สาสนพิจิตร, สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2556)

นอกจากนี้ในด้านการผลิตรายการ ส.ส.ท. เครื่องคิดในเรื่องจริยธรรมวิชาชีพสื่อ ส.ส.ท. มี “ข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมของวิชาชีพเกี่ยวกับการผลิตและการเผยแพร่รายการ” (2551) โดยฝ่ายบริหารได้ออก “แนวทางปฏิบัติเพื่อธำรงจริยธรรมวิชาชีพการผลิต การจัดหา และการเผยแพร่รายการ” (2552) เพื่อกำกับดูแลลักษณะของรายการ การรายงานข่าว การแพร่ภาพ การใช้คำพูดที่จะมีผลต่อบุคคลที่อยู่ในข่าว เป็นต้น ความลึกซึ้งถูกต้องชัดเจนของเนื้อหา และความน่าสนใจของรูปแบบการนำเสนอ ช่วงเวลาที่นำเสนอ นอกจากนี้ ส.ส.ท. ยังต้องมี “แผนจัดทำรายการประจำปี” ซึ่งฝ่ายบริหารต้องนำเสนอเพื่อให้คณะกรรมการนโยบายอนุมัติ ทั้งนี้เพื่อกำกับดูแลความหลากหลายของรายการที่สอดคล้องกับนโยบาย จะเห็นได้ว่ากรรมการนโยบายมีบทบาทสูงทั้งในด้านนโยบายและการกำกับดูแลการบริหาร แต่กรรมการนโยบายมีหน้าที่รับผิดชอบต่อสาธารณะ โดยต้องรายงานผลการดำเนินงานต่อรัฐสภา

ปี 2553 ส.ส.ท.ให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านรายการมากขึ้น ดังเห็นได้จากการเพิ่มขึ้นของงบประมาณในส่วนดังกล่าวจากปีที่ผ่านมาถึงร้อยละ 33 มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การจัดผังรายการเพื่อเพิ่มความหลากหลายและคุณภาพของรายการให้ตอบสนองกลุ่มผู้ชมเฉพาะมากขึ้น โดยในกระบวนการจัดทำรายการ ผังรายการอยู่บนฐานข้อมูลและการระดมความคิดเห็นจากหลากหลายภาคส่วน มีความพยายามที่จะขยายฐานผู้ชมโดยการสร้างฐานผู้ชมใหม่ในช่วง Prime Time เน้นไปยังกลุ่มเด็ก ครอบครัวเยาวชน และคนรุ่นใหม่ พร้อมกับเพิ่มสัดส่วนรายการสาระบันเทิง รายการคู่มิตรองผู้บริโภค รายการเพื่อผู้สูงอายุ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รายการด้านการเกษตร พร้อมกับเน้นการนำเสนอรายการเชิงประเด็นที่ทันต่อสถานการณ์ ส่งเสริมสังคมประชาธิปไตย และสร้างเสริมความคิดและนวัตกรรมใหม่ๆ สำหรับในภาพรวม การจัดสรรเนื้อหาเพื่อนำเสนอสู่หน้าจอจึงเป็นสัดส่วน ข่าวสารร้อยละ 38.18 สาระบันเทิงร้อยละ 23.66 และสาระความรู้และสารคดีร้อยละ 38.16 (สัดส่วนรายการจากผังรายการเดือนมิถุนายน 2553) อันเป็นสัดส่วนที่ใกล้เคียงตามที่กำหนดไว้ใน พรบ. ส.ส.ท.

จากข้อมูลสำรวจความนิยมในการรับชมรายการโดย AGB Nielsen ระหว่างวันที่ 1 มกราคม-31 ธันวาคม 2553 จากกลุ่มตัวอย่างประชาชนอายุ 4 ปีขึ้นไปทั่วประเทศทั้งสิ้น 4,697,000 คน พบว่า อัตราร้อยละของความนิยมของ ส.ส.ท.อยู่ในลำดับที่ 5 จากช่องฟรีทีวีทั้งหมด 6 สถานี

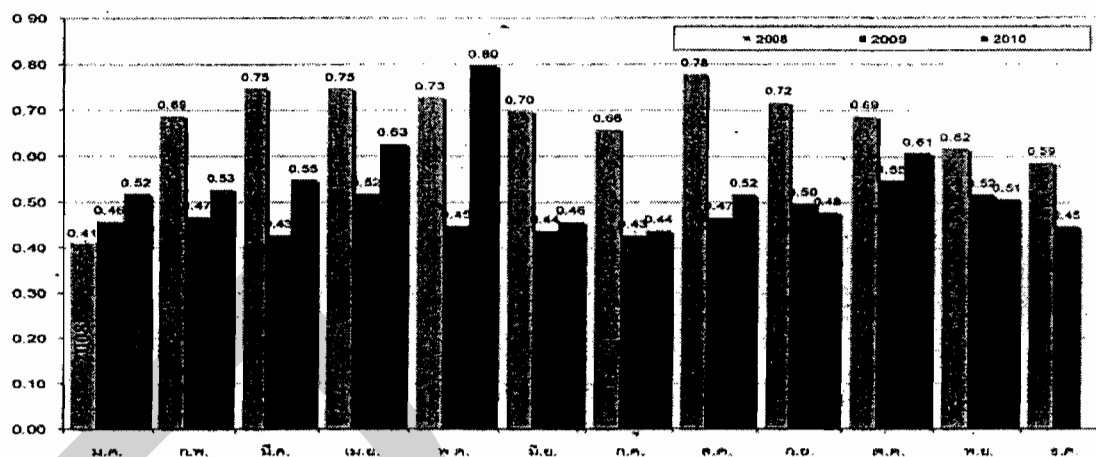
ภาพที่ 4.11 ข้อมูลสำรวจความนิยมในการรับชมรายการ ระหว่างวันที่ 1 มกราคม-31 ธันวาคม 2553

โดยในภาพรวมของการรับชมโทรทัศน์เป็นดังนี้

- 1) ช่อง 7 มีอัตราร้อยละการรับชมมากที่สุด คือ ร้อยละ 43.91 มีจำนวนผู้ชมทั้งสิ้น 2,709,000 คน
- 2) ช่อง 3 มีอัตราร้อยละการรับชม คือ ร้อยละ 29.50 มีจำนวนผู้ชมทั้งสิ้น 1,820,000 คน
- 3) ช่อง 9 มีอัตราร้อยละการรับชม คือ ร้อยละ 9.59 มีจำนวนผู้ชมทั้งสิ้น 591,000 คน
- 4) ช่อง 5 มีอัตราการรับชม คือ ร้อยละ 7.93 มีจำนวนผู้ชมทั้งสิ้น 489,000 คน
- 5) ช่อง ไทยพีบีเอส มีอัตราร้อยละการรับชม คือ ร้อยละ 5.62 มีจำนวนผู้ชมทั้งสิ้น 347,000 คน
- 6) ช่อง NBT มีอัตราร้อยละการรับชม คือ ร้อยละ 3.45 มีจำนวนผู้ชมทั้งสิ้น 213,000 คน

จากการวิเคราะห์ของ Nielsen ระบุว่า ตั้งแต่เริ่มมีการออกอากาศในปีพ.ศ. 2551-2553 เป็นต้นมา พบว่า ปีพ.ศ. 2551 ไทยพีบีเอสมีจำนวนผู้ชมมากที่สุด เนื่องจากเป็นครั้งแรก

ของทิวีสธารณะในประเทศไทยทำให้ประชาชนให้ความสนใจ อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ. 2552 ผู้ชมเริ่มมีจำนวนที่ลดน้อยลง แต่ในปี พ.ศ. 2553 จำนวนผู้ชมไทยพีบีเอสกลับเพิ่มขึ้นอีกครั้ง จากการสำรวจพบว่าเพียงช่วงเดียวที่ไทยพีบีเอสมีความนิยมในการรับชมขึ้นเป็นอันดับ 3 คือ ช่วงเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นช่วงที่มีเหตุการณ์วิกฤตการณ์ทางการเมือง อันกระตุ้นให้ผู้ชมหันกลับมาดูสถานีไทยพีบีเอสมากขึ้น โดยจากการสำรวจของศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัยกรุงเทพ (กรุงเทพโพลล์) ว่าด้วยการให้ข้อมูลข่าวสารและความเป็นกลางของข่าวสารท่ามกลางวิกฤตการณ์เมือง พบว่าด้วยความน่าเชื่อถือของ ไทยพีบีเอสในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารทำให้กลุ่มตัวอย่างให้คะแนนความน่าเชื่อถือในข่าวสารที่ได้รับกับไทยพีบีเอสสูงสุดเมื่อเปรียบเทียบกับสถานีอื่น อันสอดคล้องกับข้อมูลของสำนักวิจัยความเห็นที่ระบุว่า ตลอดปี 2553 ประชาชนแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการแจ้งเบาะแส ระหว่างวันที่ 14-21 พฤษภาคม 2553 ถึง 1,701 ครั้ง จาก 2,862 ความคิดเห็นที่มีต่อ ไทยพีบีเอส ตลอดทั้งปี ซึ่งจากข้อมูลข้างต้นนี้เองสะท้อนให้เห็นบทบาทของไทยพีบีเอส ในฐานะที่พึ่งทางด้านข้อมูลข่าวสารของประชาชนในภาวะวิกฤต ซึ่งถือเป็นจุดแข็งและข้อได้เปรียบของสถานีโทรทัศน์สาธารณะแห่งนี้ (โครงการประเมินผลการดำเนินงานประจำปี 2553 ส.ส.ท., 2553, น. 42)

ภาพที่ 4.12 สถิติการรับชมโทรทัศน์ที่มากขึ้นในช่วงวิกฤตการณ์การเมือง

สถิติการรับชมโทรทัศน์ที่มากขึ้นในช่วงวิกฤตการณ์การเมืองเดือน พฤษภาคม 2553 โดยผู้ชมมีสถิติการรับชมโทรทัศน์นานขึ้นทั่วประเทศโดยเฉลี่ยร้อยละ 7 และในเขตกรุงเทพมหานครร้อยละ 23 ในขณะที่ความนิยมในการรับชมโทรทัศน์มีมากขึ้นระหว่างวันที่ 13 - 21 พฤษภาคม เป็นร้อยละ 23 เมื่อเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันในปีก่อน สํารวจจากกลุ่มตัวอย่าง 737 คน เพื่อประเมินความพึงพอใจของประชาชนต่อการทำหน้าที่ของ ส.ส.ท.ในช่วงวิกฤตการณ์การเมือง (14-21 พฤษภาคม 2553) (โครงการประเมินผลการดำเนินงานประจำปี ส.ส.ท. 2553)

จากข้อมูลการจัดอันดับความนิยมของผู้ชมรายการโทรทัศน์ (Rating) สะท้อนผ่านความคิดเห็นของนักวิชาการนิเทศศาสตร์ ผู้บริหารองค์กร และผู้ร่วมก่อตั้ง ดังนี้

“ธรรมชาติของสื่อที่วิจิงจริงๆ แล้วเป็นสื่อที่มีความบันเทิงสูง เพราะว่าเข้าถึงง่ายด้วยรูปแบบการนำเสนอ แต่ปัญหาก็คือว่าถูกจับจ้องด้วยฟรีทีวีอื่นๆ ไปเกือบหมดแล้ว โดยเฉพาะช่อง 3 กับช่อง 7 ซึ่งเป็นทุนก็จริงแต่ว่าชาวบ้านชอบไปซะแล้ว ก็เหมือนกับด้วยความเคยชิน หลายสิบปีที่ผ่านมาเรียกว่าแทบจะไม่เปลี่ยนใจกันเลย ก็ยังชื่นชมกัน โดยเฉพาะช่อง 3 เปลี่ยนมาเป็นครอบครัวข่าว ครอบครัวบันเทิง ก็กลายเป็นว่าทำรายการสาระให้เป็นรูปแบบง่ายๆ คนก็เลยหลงเหลือมาคิดใจไทยพีบีเอสไม่มากเท่าที่ควร นี่คือนิถังของการแข่งขันเจอปัญหาแบบนี้ ไม่ต้องพูดถึงในชนบทซึ่งเป็นแฟนเหนียวแน่นช่อง 7 ช่อง 3 แค่ว่า 2 ช่องนี้ก็กินเปอร์เซ็นต์ไปเกินครึ่ง มากกว่าครึ่งแล้วเหลือๆ อาจจะ 70-80 เปอร์เซ็นต์ด้วยซ้ำไป เพราะฉะนั้นไทยพีบีเอส ก็ต้องไปอยู่ส่วนที่เหลือ ที่ยังต้องมีช่อง 9 มีช่อง 5 อีก ตอนนี่ก็เลยกระปรก กระเปรี้ยวอยู่กับช่อง 11 ผมว่าในแง่นี้ก็น่าเห็นใจในเชิงการแข่งขันว่าทำงานกันเหนื่อยพอสมควร” (อศวิน เนตรโพธิ์แก้ว, สัมภาษณ์, 22 พฤศจิกายน 2555)

“การที่เป็นเครือข่ายระดับชาติ คุณต้องครอบคลุมคนดูให้ได้กว้างที่สุด สิ่งที่น่าเสนอต้องตัดข้าม ลักษณะทางสังคมประชากร ถึงแม้ว่าเขาจะไม่แคร์กับเรื่อง Rating แต่ก็ต้องมีคนดู

เพราะฉะนั้นก็ต้องรองรับคนที่ตัดข้ามในคุณสมบัติสังคมประชากรให้ได้มากที่สุดพอสมควรมากกว่าจะไปมุ่งเน้นเฉพาะบางกลุ่ม อาจจะมีอยู่ว่าทิวาธารณะต้องมองถึงเรื่องของคนกลุ่มน้อย คนที่ไม่ได้รองรับในสื่อกระแสหลัก แต่ว่าลักษณะของความเป็นสื่อส่วนกลางก็ยังคงสูงอยู่” (พิง รอรามสูต ธรรมนันทน์, สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2554)

“สำหรับเรื่อง Rattig ถือเป็นเรื่องหนึ่งที่เราต้องให้ความสำคัญ และ Rattig ทั่วไปจะเป็น Rattig ในเชิงปริมาณมากกว่า Rattig ในเชิงคุณภาพ ซึ่ง Rattig ในเชิงปริมาณเราก็ให้ความสำคัญในระดับหนึ่ง แต่ไทยพีบีเอส จะไม่ใช่ Rattig ในเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว เราจะใช้ Rattig ในเชิงคุณภาพด้วย คือ ต้องดูลึกลงไปถึงเรื่องคุณค่าคุณประโยชน์ของรายการที่ผลิตออกมา ต้องมีประโยชน์ต่อประชาชนกลุ่มใหญ่ของประเทศ ซึ่งเป็นกลุ่มรากหญ้า กลุ่มผู้คนที่ไร้อำนาจการต่อรอง กลุ่มผู้ที่คือโอกาสและไม่มีความหมายทางสังคม และนี่คือภารกิจหลักของทิวาธารณะ” (พลเดช ปิ่นประทีป, 2554, น. 31)

“ช่องนี้ถ้าจะประเมินคงไม่ใช่เอา Rattig ตัวเดียวเป็นตัวตั้ง แต่ให้เอา Rattig x Impact หรือตัวคุณค่าของรายการ ถ้าเอา Rattig อย่างเดียวคุณค่าทิวาเอกชนจะดีที่สุด แต่ในขณะที่เดียวกันสิ่งที่ผมเป็นห่วงคือ เขาให้ความสำคัญกับ Rattig น้อยเกินไป จะเป็นรายการที่มีคุณค่าแต่คนไม่มีคนดูไม่ได้ ทั้งสองอย่างมันจะต้องไปด้วยกัน” (สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2556)

“รายการที่มองว่าสำหรับกลุ่มคนแต่ละประเภทจริงๆ นั้น ไม่จำเป็นที่คนประเภทนั้นจะต้องดูเสียทั้งหมด ยกตัวอย่างเช่น รายการคนพิการ ไม่จำเป็นต้องทำให้คนพิการดู แต่ต้องทำให้คนที่ไม่พิการซึ่งอยู่ใกล้ๆ ดู ทำให้เขารู้ว่าทำไมเราต้องนึกถึงคนพิการ ให้เกิดการตระหนักโดยที่คนพิการกับไม่พิการอยู่ร่วมกันได้” (สุวิทย์ สาสนพิจิตร, สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2556)

“เราไม่ใช่ทำรายการเพื่อให้คนยากจนนะ เรามีรายการของคนทุกชั้น เพราะสาธารณะมันกว้างมาก ถ้าขึ้นเราทำรายการสำหรับให้คนยากจนดู ขอโทษเถอะเขาก็ไม่ดู เขาดูช่อง 7 เขาดูช่อง 3 อย่างเราทำรายการเด็กเนี่ยไม่ใช่ทำให้เด็กดูนะ เราต้องการให้ผู้ใหญ่ดูด้วย ต้องการให้สาธารณะดู ซึ่งสาธารณะไม่ใช่เด็กแต่เด็กเป็นส่วนหนึ่งของสาธารณะ ถึงแม้เขาไม่ดูแต่รายการทุกรายการของเราจะไม่ไปซ้ำเติมเขา จะต้องทำให้สังคมเห็นปัญหาของเขา ผู้นำของประเทศมาดูรายการแล้วต้องคิดถึงประโยชน์ของคนกลุ่มนั้นให้ได้ กลุ่มเหล่านี้ต่อไปถ้าเขาเริ่มแข็งแรงขึ้นเขาเริ่มมีการศึกษา มีความคิด มีอะไรหลายๆ อย่างเขาจะเริ่มเลือก และเราจะเป็นทางเลือกหนึ่งของเขา” (พลเดช ปิ่นประทีป, สัมภาษณ์, 26 ธันวาคม 2555)

“ด้วยลักษณะเนื้อหาที่ไม่อิงตลาด เลยไม่อาจคาดหวังในเชิง Rattig ได้ ในสังคมบริโภคนิยมบ้านเราก็ต้องยอมรับเลยว่าสื่อสาธารณะไม่มีวันจะได้รับความนิยมอย่างสื่อกระแสหลักอย่างแน่นอน ซึ่งถ้าเราจะต้องไปแข่งกับเขาแสดงว่าก็ต้องเหมือนเขา นั่นก็จะเกิดคำถามว่าแล้ว

จะมีสื่อสาธารณะไปเพื่ออะไร เปรียบเทียบอย่างนี้ครับว่ามีคลองๆ หนึ่งซึ่งมีคนทิ้งสิ่งปฏิกูลลงไป ในน้ำตลอดเวลา แต่ไทยพีบีเอส พยายาม บั่น อีเอ็มบอล ลงไปในน้ำ ถามว่าจะทำให้น้ำหายเสียเลย ไหมในเมื่อ 3 5 7 9 ทิ้งน้ำเสียลงไปทุกวัน เราคงทำได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น อย่างน้อยก็ทำให้คนได้ เห็นว่ายังมีคนพยายามที่จะคอยบั่น อีเอ็มบอล ลงไปสู่ลำคลองอยู่ อย่าไปคำนึงถึงปริมาณมันไม่ สำคัญ ง่ายๆ ถ้าผมสามารถเปลี่ยนใจหมอสักครึ่งประเทศให้กลับมารับใช้สังคมแทนที่จะไปรับ ใช้ทุน ถ้าทำให้ครู 4 แสนคนดูผมได้ละ อย่างนี้ผมไม่ต้องมีคนดู 20 ล้าน 30 ล้านคนก็ได้นะ” (สุวิทย์ สาสนพิจิตร, สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2556)

จากข้อมูลแสดงให้เห็นถึงเนื้อหารายการของสถานีฯที่มีการเข้าถึงมวลชนในระดับที่ต่ำ แต่เข้าถึง Change agents ในระดับที่สูง ซึ่งจากหลักคิดที่จะให้กลุ่มคนชั้นกลางซึ่งมีอิทธิพลในการ เปลี่ยนแปลงสังคม (Change agents) ได้รับชมมากกว่าคนกลุ่มอื่นๆ ตามที่ทางผู้บริหารได้ให้ สัมภาษณ์ นับเป็นเรื่องที่น่าวิตกเป็นอย่างยิ่งถึงเจตนารมณ์ในการจัดตั้งสื่อสาธารณะที่จำเป็นต้อง ผลิตรายการเพื่อรับใช้สาธารณะซึ่งหัวใจก็คือประชาชนทุกภาคส่วนในสังคม

ดังนั้นถึงแม้ Rattting จะไม่ใช่สิ่งที่สำคัญที่สุดในการดำเนินการสื่อสาธารณะ แต่อย่างไร ก็ตามในการผลิตรายการจำเป็นจะต้องคำนึงถึงฐานผู้ชมที่ให้ความสนใจเป็นที่ตั้ง ฉะนั้นทาง Thai PBS เองจึงต้องมีความพยายามในการที่จะวางกลยุทธ์ต่างๆ เกี่ยวกับรายการให้มีความหลากหลาย เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย และตอบ โจทย์กลุ่มผู้ชมให้มากกว่าที่เป็นอยู่ โดยดำรงอยู่บนเจตนารมณ์ ของความเป็นสื่อสาธารณะที่เน้นประโยชน์ส่วนใหญ่ของสังคมเป็นสำคัญ

4.2.5 การเผยแพร่รายการ

โทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS มีเครือข่ายให้บริการครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศโดยไม่ จัดเก็บค่าสมาชิกและไม่หารายได้จากโฆษณา เว้นแต่เป็นการแจ้งว่าเป็นผู้สนับสนุน โทรทัศน์ สาธารณะและรายการที่จะเผยแพร่ต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโทรทัศน์สาธารณะ

กล่าวโดยสรุปคือ นำเสนอข่าวสารที่มีผลกระทบต่อสาธารณะอย่างรวดเร็ว รอบด้าน และเป็นธรรม เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างอย่างสมดุล บน พื้นฐานของข้อมูลที่ถูกต้อง ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ส่งเสริม การศึกษา ส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความสามัคคีในสังคม และรายการอื่นๆ เช่น รายการบันเทิงที่สร้างสรรค์ยกระดับสุนทรียภาพของประชาชน

นอกจากนี้ทางสถานีฯยังให้บริการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่รายการภายใน ขอบเขตแห่งวัตถุประสงค์ขององค์กร ได้แก่ บริการผลิตสื่อโทรทัศน์ และบริการระบบเครือข่าย สารสนเทศอีกด้วย

4.2.6 รายได้

โทรทัศน์สาธารณะเป็นอิสระจากธุรกิจและกลุ่มทุน ไม่สามารถหารายได้เชิงพาณิชย์จากการโฆษณา ดังนั้นรายได้ของโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS จึงมีที่มาจากแหล่งต่อไปนี้

1. เงินและทรัพย์สินที่ได้รับโอนมาจากสถานีโทรทัศน์ ไอทีวี
2. เงินที่รัฐบาลจ่ายให้เป็นทุนประเดิม
3. เงินบำรุงโทรทัศน์สาธารณะที่จัดเก็บจากผู้มีหน้าที่เสียภาษีตามกฎหมายว่าด้วยสุรา และกฎหมายว่าด้วยยาสูบในอัตราร้อยละ 1.5 ของภาษีที่เก็บได้ โดยให้มีรายได้สูงสุดปีงบประมาณละไม่เกิน 2,000 ล้านบาท และให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังมีอำนาจในการปรับเพิ่มรายได้สูงสุดนี้ทุกสามปี โดยพิจารณาอัตราเงินเฟ้อของปีที่ผ่านมา

4. ค่าบริการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
5. เงินหรือทรัพย์สินที่ได้รับบริจาค
6. เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดที่ได้รับจากผู้สนับสนุน
7. รายได้จากแสวงหาประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญา
8. ดอกผลที่เกิดจากเงินหรือทรัพย์สินของโทรทัศน์สาธารณะ

ทั้งนี้จะนำรายได้้นอกจากข้อ 1 และข้อ 2 อย่างน้อยร้อยละ 10 ไปใช้ในการจัดการรายการจากผู้ผลิตรายการอิสระ ผู้ผลิตรายการอิสระขนาดเล็กและผู้ผลิตรายการชุมชน หรือเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการดังกล่าวต่อไป

แต่ด้วยรายได้หลักที่มาจากแหล่งทุนภาษีสรรพสามิตปีละ 2 พันล้านบาทนั้น ในอนาคตย่อมไม่เพียงพอต่อการดำเนินการขององค์กรที่มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง แม้ในกฎหมายจะเขียนไว้ว่าให้มีการพิจารณาเงินสนับสนุนองค์กรดังกล่าวในทุกๆ 3 ปี โดยรัฐมนตรีกระทรวงการคลังเป็นผู้ให้ความเห็นชอบ ในทางปฏิบัติคงเป็นเรื่องที่ยากอยู่พอสมควรที่จะจัดสรรงบประมาณสนับสนุนเพิ่มเติม ทั้งในแง่ของสภาพการณ์ทางการเมืองที่ยังไม่นิ่งพอ ความสัมพันธ์ของรัฐบาลชุดปัจจุบันกับตระกูลชินวัตร ผู้เป็นเจ้าของกิจการ ITV ที่ถูกยึดคืนคืนมาก่อน วิธีการทำงานขององค์กรเองที่ทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของภาครัฐและเป็นกระบอกเสียงให้กับภาคประชาชนอยู่ตลอดเวลา การสถาปนาตนเองเป็นองค์กรอิสระที่ปลอดจากอำนาจรัฐและอำนาจทุน ทำให้ทางองค์กรจึงมีข้อจำกัดในเรื่องของงบประมาณในการบริหารจัดการในระยะยาว สิ่งเหล่านี้จำเป็นที่องค์กรเองจะต้องตระหนักถึงและเร่งหาวิธีการในการระดมทุนจากแหล่งอื่นๆ ตามที่กฎหมายสามารถจะเอื้อให้กระทำได้ เหล่านี้สอดคล้องกับข้อกังวลของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการผลักดันสื่อสาธารณะที่ร่วมแสดงความคิดเห็นว่า

“เรามีการกำหนดตัวเลขที่ต้องการไว้ที่ 2,000 ล้านในช่วงแรก ทุกๆ 3 ปีก็จะให้มีการทบทวนใหม่ปรับขึ้นประมาณ 5 -10 % ตรงนี้เป็นอำนาจของรัฐมนตรีคลัง ซึ่งรัฐมนตรีคลังก็คือตัวแทนของพรรคแกนนำรัฐบาล เพราะฉะนั้นมันก็จะผูกอยู่กับพรรคแกนนำรัฐบาล แต่ทางกรรมการเขาก็ยังเชื่อว่ามันจะเป็นกลไกกึ่งอัตโนมัติ ถึงแม้ว่ารัฐมนตรีคลังจะไม่เห็นด้วยแต่เสมือนว่ามันจะมีแรง มีมือที่มองไม่เห็นคือ ความเป็นเจ้าของและการที่ต้องการให้มันเติบโตขึ้นจะเป็นตัวผลักดันให้รัฐมนตรีคลังทำตามทำนองนั้น” (ต่อพงษ์ เสลานนท์ อ้างถึงใน พัทธนันท์ วิเศษสมวงศ์ : 2551, น.109)

“ผมว่าที่วิสาหธารณะมันติดอยู่ที่เรื่องเงินเท่านั้นเอง ว่าคุณจะใช้จ่ายกับรัฐไปตลอดแบบนี้หรือ มันจะไหวหรือ ความยั่งยืน หรือเรื่องเงินอย่างเดียว คือรัฐต้องพร้อมจัดให้คุณตลอดเมื่อคุณจะมาแบบนี้ แต่วิธีที่รัฐทำไม่ยั่งยืน เพราะการเมืองจะแทรก เพราะรัฐไม่มีวันพอ ช่อง 11 ก็ยังไม่พอ จะเอาช่องอื่นอีก และพอเริ่มทำรายการแขวะรัฐบาลขึ้นมา ก็เริ่มกระตุกว่าคุณเอาเงินผมปีหน้าผมไม่ให้ละ หรือรัฐไม่พูดเองแต่ให้สภาพูดซึ่งก็คือ ส.ส.ฝ่ายรัฐบาลพูดแทน” (สมเกียรติ อ่อนวิมล อ้างถึงใน พัทธนันท์ วิเศษสมวงศ์ : 2551. น.158)

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าในแง่ของแหล่งสนับสนุนด้านการเงินของสื่อสาธารณะมีความย้อนแย้งกันอยู่พอสมควร ระหว่างแนวคิดในเชิงอุดมการณ์ที่ต้องการให้ประชาชนเป็นเจ้าของสื่อโดยตรง แต่มีความจำเป็นต้องพึ่งพารายได้จากรัฐ รวมถึงวิธีการหารายได้จากแหล่งอื่นๆ ในรูปแบบของระบบธุรกิจหรือเงินบริจาคเพื่อให้สื่อสาธารณะสามารถดำเนินงานอยู่ได้ภายใต้ภูมิทัศน์สื่อที่เปลี่ยนแปลงและการแข่งขันที่สูงของธุรกิจสื่อในปัจจุบัน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้อาจจะทำให้ Thai PBS มีโอกาสที่จะถูกแทรกแซงได้ทั้งจากฝ่ายการเมือง กลุ่มทุน และกลุ่มผลประโยชน์ ส่งผลต่ออุดมการณ์และจุดยืนของความเป็นสื่อสาธารณะที่อาจจะผิดเพี้ยนไปจากเจตนารมณ์เดิมของการก่อตั้งได้ในท้ายที่สุด

“การกำเนิดเกิดขึ้นของ Thai PBS ถือว่าเป็นจิตวิญญาณหรือเจตนารมณ์ที่ต้องการมีสื่อที่มีเสรีภาพในการนำเสนอและถือว่าการทบทวนแนวคิดที่เกิดขึ้นกับ ไอทีวี ในอดีตอีกครั้งหนึ่ง เพราะฉะนั้นแล้วจะสังเกตได้ว่าจะมีการพูดถึงแหล่งทรัพยากรที่จะมาหล่อเลี้ยงองค์กรแห่งนี้กันมาโดยตลอดว่า จะทำอย่างไรให้เกิดอิสรภาพมากที่สุด ก็เลยมองที่โมเดลของ ส.ส. ซึ่งอันนั้นก็เป็นตัวอย่างที่ใช้เงินจากภาษีบาป ซึ่งมาจากเหล้า บุหรี่ ในการนำมาแก้ไขปัญหาหรือเปลี่ยนแปลงสังคม และยังถือว่าการตอบ โจทย์ในเรื่องของอิสรภาพของการที่ไม่ต้องพึ่งพาทุน โดยที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ แต่ก็มีแรงต้านทางการเมืองพอสมควรจริงๆ แนวคิดเบื้องต้นไม่ได้คิดในลักษณะนี้แต่จะเอาตัวเปอร์เซ็นต์เป็นหลัก แต่ก็มียุทธศาสตร์ที่คัดค้านเลยมีตัวเลขสองพันล้านบาทเกิดขึ้นมา” (ต่อพงษ์ เสลานนท์, 2555)

“Era marked Tax เป็นวิธีคิดของ W.H.O. คือแนวคิดในการเอาสินค้ามาป สิ้นค้าที่ ทำลายสุขภาพแล้วเก็บภาษีตัดตรงเพื่อเอามาทำงานสร้างเสริมสุขภาพ มันเป็นเรื่องที่เหมาะสมและ ตรงไปตรงมาที่สุด ที่สำคัญคือรัฐบาลไม่ได้สูญเสีย สมมติว่ารัฐบาลเก็บภาษีบุหรี่ได้ 100% เป็นเงิน ปีละสองแสนล้าน ความหมายของ Era marked Tax คือ ไม่ได้เอาจาก 2 แสนล้านนี้มาเข้า สสส. แต่ ผู้ประกอบการต้องจ่ายเพิ่มอีก 2% ของยอดรวมภาษีที่เขาต้องจ่ายตรงให้กับรัฐบาล ซึ่งก็คือมาจากประชาชนที่ซื้อสินค้า คือ นอกจากที่เขาเสียแสนล้านแล้ว เขาก็จะเสีย 2% จากแสนล้าน จ่ายตรง เข้ากองทุนนี้ นี่ละที่เขาเรียก Era marked Tax คือมันถูกต่อท่อเอาไว้ตรง ได้อันนี้ เข้าอันนี้ ไม่ต้องไป ผ่านอะไร ขึ้นอยู่กับว่าปีนั้นเก็บภาษีได้เท่าไร 2% ก็จะเป็นเท่านั้น แต่ละปีเงินจะไม่แน่นอน แต่ส่วน ใหญ่บุหรี่กับเหล้าบอกได้เลยว่า มันไม่ค่อยลด ถึงจะลดก็ลดไม่มาก มันจะอยู่อย่างนี้ตลอด ต่างประเทศเขาถึงนิยมใช้ Era marked Tax ทำงานยากๆ ที่ต้องใช้การขับเคลื่อนจากหลายๆ ฝ่าย เพราะ หนึ่ง มีความมั่นคงทางการเงิน ยั่งยืน และแน่นอน เพราะส่วนใหญ่จะถูกกำหนดเอาไว้ตั้งแต่ ต้นปีเลยว่าเอา Era marked Tax ไปทำอะไร นี่คือสิ่งที่ว่าทำไมเขาจึงใช้ระบบ Era marked Tax กันเยอะในต่างประเทศ แต่ของไทยจะมีเฉพาะที่ สสส. ในช่วงแรก” (วิลาสินี พิพิธกุล อ้างถึงใน พัทธนันท์ วิเศษสมวงศ์ : 2551. น.115)

“เนื่องจากว่าในตอนนี้ออกกฎหมาย เขามองว่าคอร์สเริ่มต้นที่เราน่าจะพอทำงานให้กับ สาธารณะได้คือปีหนึ่งเขาสามารถจะแบ่งปีนจากภาษีบาปได้ประมาณสองพันล้าน แต่ว่าสอง พันล้านถ้าเราขายงานออกไปในแง่ของในสื่อที่เป็น Social media มีวิทย์อะไรทั้งหลาย ตัวนี้มันไม่ พอแน่นอน เพราะฉะนั้นในแง่นี้เขาก็เปิดโอกาสให้เราโดยที่ตัวให้รัฐมนตรีคลังเป็นผู้ที่มีสิทธิ์ พิจารณาขยับ แต่ต้องขยับขึ้น เพราะฉะนั้นทุก 3 ปีเราสามารถที่จะขยับขึ้น ซึ่งเราก็เสนอเรื่องไปให้ รัฐมนตรีคลังพิจารณาว่า ภารกิจเราขาย กลุ่มเป้าหมายเราขาย ประเด็นเราขาย เพราะฉะนั้นเราก็ ขอให้ทบทวนเรื่องนี้ แต่ก็ไม่แน่ใจว่ารัฐมนตรีคลังแต่ละยุคเขานิ่งพอที่จะทบทวนเรื่องการทำ ให้อายุของสังคมประชากรไปโดยเข้มแข็ง มั่นคง ยั่งยืนได้แค่ไหน” (มัทนา หอมล่อ, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2555)

“ถ้าเปรียบเทียบเรากับสื่อสาธารณะอย่าง BBC ของอังกฤษ หรือ NHK ของญี่ปุ่น ก็จะ พบว่ารายได้เขาสูงกว่าเรามาก เพราะเขาได้ภาษีจากเครื่องรับโทรทัศน์ ของเราปีละ 2,000 ล้าน ถ้าดู แล้วไม่เยอะและเราจะต้องมีภารกิจด้านวิทย์และสื่อใหม่ๆ เพิ่มมากขึ้น ถ้าถามว่าพอไหมก็คงบอกว่า มันไม่พอ กฎหมายกำหนดไว้ว่าทุก 3 ปี เราสามารถทำเรื่องขอให้กระทรวงการคลังทบทวนได้ เราก็ ทำเรื่องขอไปแล้ว แต่ก็ยังไม่ได้รับการตอบรับ ขณะเดียวกันเราก็เข้าใจ เพราะบางคนอาจรู้สึกที่เรา ได้เยอะเมื่อเทียบกับคนอื่น ๆ จริงๆ ผมคิดว่าเราเองมีภารกิจที่ชัดเจน และสิ่งที่เราทำมันก่อให้เกิด ประโยชน์เป็นมูลค่ามากมายมหาศาล” (วสันต์ ภัยหลิกดิ์, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2555)

“การขยายรายได้มองไปที่ 3 กลุ่มใหญ่ อันแรกคือภาษี ก็เป็นส่วนหนึ่งที่เหมือนกับเป็นเงินพื้นฐาน ส่วนที่สองที่เราที่เราคุยกันก็คือ เรามองในแง่ที่ว่าน่าจะดึงจากประชาชนภาคส่วนต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น มีการคุยกันว่าเป็นไปได้ไหมที่จะออกแบบกิจกรรมที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเหมือนกับที่อังกฤษเองเขามีภาษีที่ให้ประชาชนจ่ายกับคนที่เข้ามาดูในสปีนปี หรือในอเมริกาเองก็ลงขัน คืออันนี้เป็นไปได้ไหมที่ประชาชนรายบุคคลจะได้เข้ามามีส่วน ประชาชนบางคนคุณแล้วอาจจะรู้สึกว่าได้จ่ายเยอะแต่ว่ารวมกันแล้วเป็นก้อนโต ซึ่งคุยว่าสมมุติว่าคนจ่ายวันละบาทใน 365 วัน 10 ล้านคนก็ได้เท่าไรแล้ว นี่ยกตัวอย่าง อันนี้เป็นกลุ่มที่สองที่คิดว่าเราจะทำยังไงที่จะหาผู้ชำนาญการแล้วก็ระดมประชาชนทุกกลุ่มเข้ามามีส่วน กลุ่มที่สาม เป็นกลุ่มที่เป็นเหมือนกับผู้ที่มีความสามารถในการที่จะทำงานบริหารทรัพยากรด้วยกันซึ่งก็เป็นนักธุรกิจ เราก็คุยกันว่าสามกลุ่มนี้น่าจะเป็น Special ที่จะทำงานในฝั่งของเรามันยืนด้วยขาตัวเองได้ในระยะยาว” (มติชนออนไลน์, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2555)

“เราก็คิดว่านอกจากรายได้ตรงนี้แล้ว รายได้จากแหล่งอื่นก็เป็นเรื่องที่จะต้องหามา ไม่ว่าจะเป็นทั้งในแง่ของเม็ดเงินหรือการสนับสนุน เช่น การผลิตรายการบางรายการก็อาจจะมีการสนับสนุน ซึ่งตรงนี้ของเราชัดเจนว่าเราไม่สามารถโปร โมทผู้สนับสนุนหน่วยงานองค์กรได้ เราคุยกันแม้กระทั่งการขึ้นโลโก้หรืออะไรก็ต้องระมัดระวัง และในหน้าจอทีวีต้องไม่ทำ เราก็จะขึ้นเพียงขอบคูดนในลักษณะที่เป็นองค์กร เป็นบริษัทมากกว่าที่จะเป็นแบรนด์สินค้า แต่ถามว่าหาใหม่เราก็หาการสนับสนุนทั้ง In - cash In - kind หากการสนับสนุนรายการต่างๆ เข้ามา หรือมีบางหน่วยงานที่เขาผลิตรายการแล้วตรงกับทิศทางหรือนโยบายของเราเราก็เอามาออก ซึ่งก็เป็นการลดค่าใช้จ่ายบางส่วนก็มี การหารายได้อื่นๆ เราก็คิดอยู่ นอกจากการหาผู้สนับสนุนรายการ เช่น เรื่องของลิขสิทธิ์ การเอารายการไปขาย หรือการใช้เครื่องมือ Infrastructure, Facility” (วสันต์ ภัยหลีกภัย, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2555)

“อย่างที่ทราบนะครับเราโฆษณาไม่ได้ คนก็อยากจะบริจาค จริงๆ แล้วกฎหมายนี้ให้เราทำได้นะไม่ใช่ไม่ให้เราทำ มาตรา 9 มาตรา 11 เงินบำรุงองค์กรนี้ไม่ใช่ว่าไม่ได้ ยกตัวอย่างง่ายๆ เรื่องลิขสิทธิ์ เรามีลิขสิทธิ์เยอะแยะ เราอาจไปหารายได้หรือหาประโยชน์จากทรัพย์สิน ยกตัวอย่างรายการ พันแสงรุ่ง Asian Focus หรือ English Breakfast พวกเหล่านี้รายการต่างๆ ที่เรามีอยู่เนี่ยหรือละครเราก็ไปหาประโยชน์ตรงนี้ได้ ตอนนี้อยู่กำลังทำอยู่นะครับ หรือมาตรา 11 เงินบำรุง เงินทรัพย์สิน ค่าธรรมเนียม ค่าบริการ อย่างเช่น ศูนย์อาคารการเรียนรู้ เรามีห้องสมุดที่ใหญ่ เรามีพิพิธภัณฑ์ เรามีห้องสัมมนาสี่สิบ สี่สิบ หกสิบที่นั่ง แล้วเรามีห้องสัมมนาใหญ่หกร้อยที่นั่ง เราก็สามารถหารายได้จากตรงนี้ได้” (วุฒิชัย ฤทธิกุลวงศ์, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2555)

“เราได้วางรากฐานทางการเงินให้มีการออกแบบเป็น 3 ก้อนเสา ก้อนเสาที่ 1 คือ เงินที่มาจากภาษีบาป ปีละ 2 พันล้านที่มีมาอยู่แล้ว แต่ในระยะยาวอาจจะไม่เพียงพอถ้ามีการขยายงานเพิ่มมากขึ้น ก้อนเสาที่ 2 คือ เราต้องมีธุรกิจซึ่งเป็นธุรกิจที่ทำเพื่อสังคม โดยการจดทะเบียนเป็นบริษัทร่วมทุนโดย Thai PBS ถือหุ้น 99% เมื่อเป็นในนามบริษัทจำกัด เท่ากับเราไม่ต้องใช้กติกาสื่อสาธารณะ นั่นทำให้เราสามารถโฆษณาได้ เช่น ถ้าเราจะทำหนังสือ นิตยสาร Franchise หรือของที่ระลึกต่างๆ เป็นต้น ส่วนก้อนเสาที่ 3 คือ ระบบเงินบริจาค ซึ่งเราจะต้องตั้งมูลนิธิขึ้นมาก่อน ต่อไปจะมีกองทุนในการรับเงินบริจาค โดยมีสำนักงานตลาดเพื่อสังคมเป็นกลไกในการระดมทุน และรับผิดชอบในก้อนเสาที่ 2 และ 3 อย่างนี้เป็นต้น” (พลเดช ปิ่นประทีป, สัมภาษณ์, 26 ธันวาคม 2555)

ตารางที่ 4.7 งบรายได้และค่าใช้จ่าย ส.ส.ท. ปี 2551- 2553

รายการ	2551	2552	2553
รายได้			
เงินบำรุงองค์กร	1,857,064,259.70	2,038,140,200.72	2,097,783,410.63
ดอกเบี้ยรับ	17,796,851.07	18,051,411.54	27,289,423.47
รายได้อื่น	537,195.75	23,577,369.43	12,960,857.10
รวมรายได้	1,875,398,306.52	2,079,768,981.69	2,137,979,691.20
ค่าใช้จ่าย			
เงินเดือนและค่าตอบแทน	256,202,604.25	330,204,468.32	378,075,148.30
ต้นทุนผลิตและจัดหารายการ	267,222,275.34	357,680,318.11	479,449,709.72
ค่าใช้จ่ายในการบริการ	228,275,877.30	300,265,484.07	316,334,353.84
ค่าเสื่อมราคา	26,071,655.05	1,022,587,261.81	79,464,821.04
รวมค่าใช้จ่าย	1,012,417,311.94	1,090,407,532.31	1,325,324,032.90
รายได้สูงกว่าค่าใช้จ่ายสุทธิ	862,980,994.58	989,361,449.38	884,655,658.30

ที่มา: รายงานการประเมินผลการดำเนินงาน ส.ส.ท. 2553

จากตารางงบรายได้ของ สสท. ในช่วง 3 ปีแรก ยังไม่นับรวมงบประมาณที่จะต้องนำไปก่อสร้างอาคารสำนักงานขององค์กรอีกเป็นจำนวนมาก จึงทำให้เกิดปัญหาสภาพคล่องทางการเงินในช่วงแรกพอสมควร ทางสถานีจึงจำเป็นต้องขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ดังที่ผู้อำนวยการขององค์กรได้กล่าวไว้

“ตอนนั้นเราประสบปัญหาทางการเงิน เนื่องจากต้องเอาไปสร้างตึกอาคารสำนักงานใหม่ของเราเองเพื่อความเป็นอิสระ เราจึงต้อง Save เงินก้อนนี้พอสมควร จะต้องหาเงินประมาณ 2 พันล้านภายใน 3 ปี เพื่อจะมาก่อสร้างอาคาร ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องนำรายการจากผู้ร่วมสนับสนุนภายนอกเข้ามา ซึ่งคนเหล่านี้ให้ความอนุเคราะห์มาแบบให้เปล่าซึ่งมีจำนวนรายการค่อนข้างมาก ตอนนั้นจึงเห็นได้ว่ารายการของ Ngo ค่อนข้างมากในช่วงแรกๆ “ (สมชัย สุวรรณบรรณ, สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2555)

หากพิจารณาถึงที่มาของแหล่งรายได้จะเห็นได้ว่า มีลักษณะเดียวกับ สสส. ซึ่งเป็นองค์กรพันธมิตรที่ร่วมในการขับเคลื่อนสื่อสาธารณะมาโดยตลอด คือมาจากภานีสรรพสามิตเป็นหลัก จึงทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่างตอบแทนของการสนับสนุนรายการจาก สสส. เป็นจำนวนมาก ในยามที่ทางสถานีประสบปัญหาทางการเงิน เพื่อแลกกับพื้นที่การนำเสนอผ่านทางสื่อกระแสหลักซึ่งก็คือ Thai PBS อันจะส่งผลต่อการครอบงำและมีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางรายการ และร่วมใช้พื้นที่ของทางสถานีฯ มากกว่าภาคส่วนอื่นๆ ของสังคมได้

จากปรากฏการณ์การก่อรูปของสื่อวิทยุโทรทัศน์ที่ผ่านมา รวมถึงการเข้ามามีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อสถานีฯ นั้น สามารถนำมาวิเคราะห์ผ่านบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ของประเทศไทยนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ว่ามีเหตุหรือปัจจัยใดที่จะส่งผลในเชิงโครงสร้างการบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อองค์กรสื่อวิทยุโทรทัศน์อันเป็นลักษณะเฉพาะของประเทศไทย ตามคำกล่าวของ Baran & Davis (1995)⁶ ที่ได้กล่าวว่า สื่อมวลชนเป็นผลผลิตของสังคม ฉะนั้นสังคมเป็นแบบไหนสื่อก็จะเป็นอย่างนั้น ได้ดังนี้

⁶ Baran & Davis ผู้สร้างสรรค์ทฤษฎีบรรทัดฐานของสื่อมวลชน (Normative Theories of Media Performance)

4.3 โครงสร้างทางการเมืองการปกครองของไทย

โครงสร้างทางการเมืองการปกครองของไทยในอดีตก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จนถึงปัจจุบัน สามารถจำแนกได้ดังต่อไปนี้

4.3.1 รูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม

โดยทั่วไปหมายถึง รูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่ม เกิดขึ้นเองจากการปฏิสัมพันธ์ (interaction) กันระหว่างมนุษย์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งมีทั้งการแก้ปัญหา การร่วมมือกัน การขัดแย้งและการตกลงยินยอม เป็นต้น ในสมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ การจัดระเบียบทางสังคมมีรากฐานอยู่ที่กำลังคนหรือแรงงานไพร่ ที่มีพื้นฐานแนวความคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นเจ้าของแผ่นดินภายในราชอาณาจักร และทรงเป็นเจ้าของชีวิตของพสกนิกรไม่ว่าจะเป็นเจ้านาย ขุนนาง ไพร่ และทาส ดังนั้น รูปแบบความสัมพันธ์ของคนในสมัยนี้จึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมูลนายระดับสูงและมูลนายระดับล่างอีกรูปแบบหนึ่ง นอกเหนือไปจากความสัมพันธ์ระหว่างมูลนายและไพร่โดยทั่วไป เป็นความสัมพันธ์กันแบบอุปถัมภ์ ทั้ง 2 ฝ่ายจะมีความผูกพันกันเป็นส่วนตัว มีการแสวงหาแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กับมูลนาย โดยทั่วไปจะให้ความคุ้มครองดูแลไพร่ ขณะที่ไพร่จะต้องผูกพันและมีความจงรักภักดีต้องสละแรงงานช่วยมูลนาย แสวงหาสิ่งของต่างๆ ให้มูลนายของตน

นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างมูลนายและไพร่ดังกล่าวแล้ว ภายใต้การจัดระเบียบทางสังคมในสมัยนั้นยังมีความสัมพันธ์ระหว่างมูลนายระดับสูงและมูลนายระดับล่าง ซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นลักษณะความสัมพันธ์บนรากฐานของการอุปถัมภ์ค้ำชู การเคารพเชื่อฟัง และความอ่อนน้อม โดยที่มูลนายในฐานะผู้บังคับบัญชาจะให้ความช่วยเหลือความคุ้มครองแก่มูลนายระดับล่าง ขณะเดียวกันก็มีหน้าที่ออกคำสั่งตามระเบียบประเพณีและกฎหมายให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตาม ส่วนมูลนายระดับล่างมีหน้าที่ต้องเคารพเชื่อฟังปฏิบัติตามคำสั่ง ไม่ได้เถียง มีความอ่อนน้อมและไม่ให้คำแนะนำใดๆ โดยที่ผู้บังคับบัญชามีได้ร้องขอ ซึ่งความสัมพันธ์ทางสังคมทั้ง 2 รูปแบบดังกล่าวได้ดำเนินเรื่อยมาจนกระทั่งมาถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์จึงได้ยกเลิกไป มาในตอนหลังไพร่ได้กลายมาเป็นสามัญชนซึ่งได้แก่ ชาวนา ชาวไร่ และกรรมกร มีความสัมพันธ์กับรัฐโดยผ่านสังคมที่กำลังเปลี่ยนผ่านเป็นสังคมสมัยใหม่ ไม่ใช่ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ในระบบไพร่อีกต่อไป

4.3.2 ค่านิยม ความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณีกับการเมืองไทย

ค่านิยม โดยทั่วไปหมายถึง แนวคิดเกี่ยวกับสิ่งที่คนส่วนใหญ่ชอบปรารถนาต้องการหรือความรู้สึกอื่นซึ่งมนุษย์เชื่อถือถือเป็นแนวทางสำหรับการประพฤติปฏิบัติ

ในกรณีของการเมืองไทย ค่านิยมเด่นๆ ของคนไทยที่มีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ค่านิยมในเรื่องของการนับถือส่วนบุคคล โดยเฉพาะผู้ที่มีอาวุโส ผู้ที่มีอำนาจวาสนา ค่านิยมในเรื่องชอบทำบุญสุนทาน ชอบทางสายกลาง ถือตนเองเป็นใหญ่ การไม่ชอบแสดงความคิดเห็น การรักษาตัวรอด เป็นต้น ค่านิยมเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นค่านิยมในสังคมจารีตนิยมที่มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนกระทั่งถึงสมัยรัตนโกสินทร์ การที่ประชาชนคนไทยมีวัฒนธรรมค่านิยมในลักษณะที่กล่าวข้างต้นโดยเฉพาะในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ก็เพราะสังคมไทยเป็นสังคมที่มีโครงสร้างแบบศักดินาที่ใช้หลักชาติกำเนิด เกียรติและฐานะทางราชการ ความมั่งคั่ง และการศึกษาเป็นเครื่องกำหนด ดังนั้น ค่านิยมของคนในสังคมที่เกิดขึ้นจึงมีพื้นฐานมาจากการยึดถือเอาสิ่งเหล่านี้มาเป็นแนวคิด

“เมืองไทยตั้งแต่ครั้งโบราณที่ยังไม่เรียกว่าเป็นประเทศนั้น ประชาชนมีสถานะที่ต่างจากวันนี้นัก กล่าวคือ เป็นไพร่และ เป็นทาส เท่านั้น ไม่มีเป็นอย่างอื่นเลย และเป็นอยู่ในสภาพนั้นอย่างยาวนานเป็นร้อยเป็นพันปี จิตสำนึกและพฤติกรรมแบบ ไพร่ - ทาสจึงติดมาในสายเลือด หรืออาจเรียกว่า Social DNA ก็ได้ มาจนถึงทุกวันนี้” (พลเดช ปิ่นประทีป, 2553, น. 34)

ความเชื่อ โดยทั่วไปหมายถึง การยอมรับข้อเสนอข้อใดข้อหนึ่งว่าเป็นจริงโดยที่ยังไม่อาจพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เช่น การสร้างความชอบธรรม ถือว่าเป็นค่านิยมความเชื่อที่มีมาอย่างต่อเนื่องและยาวนานจากอดีตสู่ปัจจุบันซึ่ง โดยทั่วไปการมีความชอบธรรมในการปกครอง ถือว่ามีส่วนช่วยให้การกระทำของฝ่ายรัฐบาลหรือฝ่ายปกครองมีความถูกต้อง มีความสงบเรียบร้อยเกิดขึ้นในสังคม ทำให้ประชาชนพลเมือง หรือผู้ปกครองมีความสำนึกในหน้าที่ของตนว่า ควรเชื่อฟังผู้ที่มีอำนาจหน้าที่และปฏิบัติตามคำสั่งของฝ่ายนั้นด้วยดี เมื่อเป็นเช่นนี้จะเห็นได้ว่าการมีความเชื่อหรือมีความคิดในเรื่องของความชอบธรรมในการปกครองจึงเป็นผลดีในทางสนับสนุนผู้ปกครอง ดังนั้น ผู้ปกครองจึงต้องพยายามสร้างความชอบธรรมขึ้นมา ซึ่งสามารถสร้างได้สองวิธี วิธีที่หนึ่ง เป็นการสร้างความชอบธรรมของรัฐบาลหรือผู้ปกครองโดยใช้ความคิดความเชื่อค่านิยมซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม เป็นมรดกทางวัฒนธรรมเป็นกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมจารีตนิยมที่ประชาชนยึดถือร่วมกัน วิธีที่สอง เป็นการสร้างความชอบธรรมโดยใช้ความสามารถของรัฐบาล หรือผู้ปกครองในการตอบสนองความต้องการด้านต่างๆ แก่ประชาชน ดังจะเห็นได้จากในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 นั้น สยามได้สร้างรัฐสมบูรณาญาสิทธิธิราชขึ้นมา ไม่ใช่เฉพาะในแง่ที่พระมหากษัตริย์ตั้งอำนาจจากขุนนางชั้นผู้ใหญ่ในกรุง เจ้าประเทศราช และเจ้าเมืองที่อยู่ห่างไกลออกไปเท่านั้น แต่ยังสร้างสมบูรณาญาสิทธิธิราชย์ในแง่ที่ได้ตั้งอำนาจหน้าที่ที่เคยอยู่กับชุมชนชาวบ้านทั้งหลายให้มาอยู่กับรัฐและระบบราชการอีกด้วย เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการปกครอง รัฐรวมศูนย์ผูกขาดอธิปไตย (Monocratic State) ลักษณะเช่นนี้คือสิ่งที่คณะราษฎรได้แย่งยึดมาจาก

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 นั้นเอง แต่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้นสิ่งหนึ่งที่สำคัญคือ ความจำเป็นที่จะต้องมีผู้นำที่มาจาก การเลือกตั้งของประชาชน แต่หน้าที่ของประชาชนที่พึงกระทำได้คงมีเพียงการเสียดูแล การพทฎหมาย และลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเท่านั้น เมื่อเลือกตั้งเสร็จแล้วประชาชนก็จำต้องถอยห่างออกมา ปล่อยให้รัฐทำอะไรในมิติส่วนรวมแต่เพียงผู้เดียวด้วยความชอบธรรมต่อไป โดยที่ชุมชนชาวบ้านและภาคประชาสังคมแทบจะไม่มีบทบาทในการมีส่วนร่วมใดๆ อีกเลย (จุมพล หนิมพานิช, อ้างแล้ว)

จึงอาจกล่าวได้ว่า การจัดระเบียบทางสังคมหรือรูปแบบความสัมพันธ์ที่รัฐพยายามสร้างความชอบธรรมในการปกครองด้วยลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างมุลนายกับไพร่ซึ่งเป็นการสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในอดีต เพื่อหวังผลให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและจารีตนิยมที่ประชาชนใช้ยึดถือร่วมกัน ยังคงส่งผลและมีอิทธิพลต่อการเมืองการปกครองของไทยจวบจนถึงปัจจุบันมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน

“ตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา มีการปฏิรูปประเทศ พุงต่างๆ คือ โครงสร้างรัฐชนิดใหม่ที่สามารถแผ่อำนาจไปถึงประชาชนแต่ละคนในที่ไกลๆ ได้โดยตรงอย่างเท่าเทียมกัน อย่างน้อยอันนี้เป็นทฤษฎีก่อน ในทางปฏิบัติจริงแน่นอนในสมัยท่านยังทำไม่ได้ แต่แนวโน้มอันนี้ถูกทำต่อมา แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี 2475 แต่คณะราษฎรก็ยังคงทำอย่างเดียวกับที่รัชกาลที่ 5 ท่านทำมา มีการขยายมากขึ้นๆ โดยเฉพาะจำนวนข้าราชการของรัฐบาลกลางหลังปี 2475 เพิ่มขึ้นเป็นเท่าตัว ยิ่งมาสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยิ่งเพิ่มขึ้นอีกไม่รู้กี่เท่าตัว ยิ่งเพิ่มมากก็ยิ่งเข้ามาอยู่ใกล้ตัวประชาชนมากขึ้นๆ และตั้งแต่รัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ก็ไม่ได้มีความคิดที่จะให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในรัฐนี้ ทำให้เองหมดทุกอย่าง คุณไม่ต้องมาเกี่ยว คุณมีหน้าที่ทำนาก็ทำนาไป” (นิธิ เอียวศรีวงศ์, สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2554)

ชนบธรรมเนียมประเพณีกับการเมืองไทย

ชนบธรรมเนียมประเพณีโดยทั่วไปหมายถึง แบบแผนพฤติกรรมต่างๆ ที่ได้มีการปฏิบัติสืบทอดกันมานานหลายชั่วอายุคน โดยได้มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาโดยกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม การสืบทอดดังกล่าวอาจเป็นไปโดยการบอกเล่าจจากพฤติกรรมของคนรุ่นก่อน หรือโดยการศึกษาจากหนังสือตำราต่างๆ ที่ได้มีการขีดเขียนไว้ อย่างไรก็ตามมีชนบธรรมเนียมประเพณีไทยหลายเรื่องที่มีความสัมพันธ์กับการเมืองไทย อาทิ เรื่องของการให้ความสำคัญแก่นุคคละอาวุโส ทั้งในแง่ของคุณวุฒิและวัยวุฒิ และการเคารพเชื่อฟังกันตามลำดับอาวุโส เหล่านี้ก็เป็นประเพณีที่ยึดถือกันมา โดยถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้ที่ฟังเคารพเชื่อฟังผู้ที่มีอาวุโสสูงกว่า ดังนั้น เมื่อใดก็ตามที่ผู้อาวุโสสูงกว่าได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งไปแล้วผู้ที่มีอาวุโสน้อยกว่าโดยทั่วไปมักจะนิ่งเฉยไม่แสดงความคิดเห็น

ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีดังกล่าวถ้าเป็นการเมืองการปกครองแบบ
สมบูรณาญาสิทธิราชย์ ขนบธรรมเนียมประเพณีเหล่านี้ถือว่าสอดคล้องไปกันได้กับระบบการเมือง
การปกครองแบบนั้น แต่เมื่อระบบการเมืองการปกครองเปลี่ยนมาเป็นแบบประชาธิปไตยดังเช่น
ปัจจุบัน ขนบธรรมเนียมประเพณีเหล่านี้ได้กลายเป็นอุปสรรคปัญหาทันที

ดังนั้นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมในอดีต ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมูลนายกับ
ไพร่ หรือระหว่างมูลนายระดับสูงกับระดับล่างในแบบอุปถัมภ์ที่ยอมรับความแตกต่างในเรื่องฐานะ
ของบุคคล เน้นการพึ่งผู้อื่นและการยึดมั่นในตัวบุคคล ซึ่งเป็นลักษณะของวัฒนธรรมค่านิยมของคน
ไทย ส่วนหนึ่งจึงเป็นที่มาของความไม่พอใจของสามัญชนบางกลุ่มที่นำไปเป็นข้ออ้างถึงในการ
เปลี่ยนแปลงการปกครองในปีพ.ศ. 2475 แต่อย่างไรก็ตามแม้ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
พ.ศ. 2475 วัฒนธรรมค่านิยมของสังคมไทยในเรื่องต่างๆ เช่น ค่านิยมในเรื่องของการยอมรับนับถือ
ตัวบุคคล โดยเฉพาะผู้ที่มีอาวุโส ผู้ที่มีอำนาจวาสนา ก็ยังคงอยู่และมีส่วนทำให้ระบบความสัมพันธ์
ทางชนชั้นในสังคมการเมืองไทยในรูปแบบเจ้านายกับลูกน้องยังคงอยู่ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่ง
อำนาจการคุ้มครอง การฝากเนื้อฝากตัว ในระบบอุปถัมภ์ ซึ่งค่านิยมเหล่านี้ได้กลายมาเป็นอุปสรรค
เมื่อมีการนำระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยมาใช้ กล่าวคือ มีข้าราชการจำนวนไม่
น้อยต่างพยายามสร้างอภิสิทธิ์ สร้างอำนาจ สร้างอิทธิพลให้กับตนเอง โดยมีผู้ได้บังคับบัญชาเป็น
ฐานอำนาจให้ผู้บังคับบัญชาโดยทั่วไป เมื่อได้รับการคุ้มครองจากผู้บังคับบัญชาที่จะมีความสำนึก
ในบุญคุณของผู้บังคับบัญชา โดยแสดงออกในรูปของความซื่อสัตย์จงรักภักดี ทำทุกอย่างเพื่อตอบ
แทนบุญคุณของผู้บังคับบัญชาตน ขณะเดียวกันบรรดาข้าราชการทั้งหลายก็พยายามแสดงตนเป็น
นายประชาชน ความสัมพันธ์ของข้าราชการยังมีลักษณะของความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์มากกว่าจะ
มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นทางการตามกฎระเบียบที่วางไว้

จึงอาจกล่าวได้ว่า การเมืองการปกครองของไทยในสมัยก่อนเริ่มต้นมาจากระบบสังคม
ที่มีโครงสร้างแบบศักดินา ใช้หลักชาติกำเนิด เกียรติและฐานะทางราชการ ความมั่งคั่ง และ
การศึกษาเป็นเครื่องกำหนด ส่งผลถึงวัฒนธรรมค่านิยมต่างๆ ในสังคมจวบจนถึงในปัจจุบัน เช่น
ค่านิยมในเรื่องของการยอมรับในอาวุโส ผู้ที่มีอำนาจวาสนา ความสัมพันธ์ทางชนชั้นในระบบ
อุปถัมภ์ เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจการคุ้มครอง หรือผลประโยชน์ต่างตอบแทนในรูปแบบต่างๆ
ค่านิยมการสร้างความชอบธรรมในการปกครองที่มีส่วนช่วยให้การกระทำของฝ่ายรัฐบาลหรือฝ่าย
ปกครองมีความถูกต้อง มีความสงบเรียบร้อยเกิดขึ้นในสังคม โดยเฉพาะผู้ปกครองที่มีอาวุโส ทั้งนี้
เพราะมีความเชื่อว่าตนและกลุ่มของตนเท่านั้นที่มีสิทธิที่จะปกครอง มีสิทธิที่จะใช้อำนาจ ไม่ใช่
ประชาชนหรือผู้ใดปกครอง ทำให้พลเมืองมีความสำนึกในหน้าที่ของตนว่าควรเชื่อฟังผู้ที่มีอำนาจ
หน้าที่และควรปฏิบัติตามคำสั่งของฝ่ายนั้นด้วยดี ซึ่งวิธีดังกล่าวเป็นการสร้างความชอบธรรม โดย

ใช้ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมเป็นมรดกทางวัฒนธรรมเป็นเกณฑ์ทางศีลธรรมจารีตนิยมที่ประชาชนยึดถือร่วมกัน สอดคล้องกับที่นักวิชาการและนักเคลื่อนไหวทางสังคมได้กล่าวว่า

“แม้ที่บ้านเรามีการปกครองระบอบประชาธิปไตยไปแล้วก็ตาม แต่ของเราเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีชนชั้น ก็คือคนที่จะมีอภิสิทธิ์ที่จะอยู่ได้ จะต้องมียศประกอบ เช่น คุณมีอำนาจ เพราะสื่อเองก็ยังสนใจคนที่มีอำนาจ” (จิราพร วิริยศักดิ์พันธ์, สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2554)

“ประเทศไทยในสมัยโบราณเมื่อเราพูดถึงรัฐไทยสมัยโบราณ เรากำลังพูดถึงกลุ่มคนจำนวนน้อยมากที่อยู่ในศูนย์กลางและในความเป็นจริงแล้วอำนาจของเขาที่จะมีไปถึงชนบทที่อยู่ห่างไกล ซึ่งเป็นที่อยู่ของคนส่วนใหญ่ในประเทศมีน้อยมาก และไม่ใช่อำนาจโดยตรง อำนาจที่แผ่ไปถึงต้องเป็นอำนาจที่ผ่านลำดับชั้นไปเรื่อยๆ จนกระทั่งถึงคนที่อยู่ใกล้ที่สุดถึงจะสามารถใช้อำนาจ เพราะฉะนั้นเมื่อไรที่คุณใช้อำนาจผ่านคน อำนาจก็จะถูกแปลงเป็นปกติธรรมดา” (นิธิ เอียวศรีวงศ์, สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2554)

“ระบบไพร่และระบบทาสเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นแนวตั้ง มีเจ้านายอยู่ข้างบน ประชาชนอยู่ข้างล่าง จิตสำนึกไพร่-ทาส คือ จิตสำนึกที่พึ่งพา คือพึ่งพาเจ้านาย ซึ่งเป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า เก่งกว่า จิตสำนึกและพฤติกรรมแบบนี้ยังคงมาจนถึงปัจจุบัน เวลาเราอยากจะให้ลูกเข้าโรงเรียนชื่อดังพ่อแม่ก็ต้องหาทางฝากผู้มีอำนาจและมักต้องมีของตอบแทน (ส่วย) ดิดไม้ดิดมือไปด้วย” (พลเดช ปิ่นประทีป, 2553, น. 31)

ซึ่งกระบวนการเหล่านี้เมื่อมีการเปลี่ยนผ่านการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยที่ต้องการเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนแล้วจะเห็นได้ว่ามีอุปสรรคเกิดขึ้นทันที เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่นับแต่อดีต ยังมีทัศนคติความเชื่อตลอดจนพฤติกรรมทางการเมืองที่ยังไม่สอดคล้องกับหลักการปกครองแบบประชาธิปไตยซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน แต่กลับเป็นความคิดความเชื่อที่มีลักษณะสอดคล้องกับระบบการเมืองแบบดั้งเดิมที่มีลักษณะรวมอำนาจทั้งหมดไว้กับบุคคลคนเดียวหรือนุคคลกลุ่มน้อย เช่น การเกรงกลัวในอำนาจ การไม่แสดงความคิดเห็น การยอมรับในความไม่เท่าเทียมกัน การเชื่อในเรื่องอาวุโส เป็นต้น หน้าที่ของประชาชนที่พึงกระทำได้คงมีเพียงการเสียดทาน เคารพกฎหมาย และลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเท่านั้น เมื่อเลือกตั้งเสร็จแล้วประชาชนก็จำต้องถอยห่างออกมา ปล่อยให้รัฐทำอะไรในมิตส่วนรวมแต่เพียงผู้เดียวด้วยความชอบธรรมต่อไป โดยที่ชุมชน ชาวบ้าน และภาคประชาสังคมแทบจะไม่มีบทบาทอะไรอีกเลยเมื่อเป็นเช่นนี้การต่อต้านอำนาจในอดีตจึงแทบไม่มี สอดคล้องกับนักวิชาการและนักเคลื่อนไหวทางสังคมซึ่งแสดงความคิดเห็นว่า

“โครงสร้างสังคมไทยถ้าเรายอมรับว่าเป็นเสรีนิยมประชาธิปไตยโดยหลักการ ก็น่าจะสนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาคพลเมือง แต่ในข้อเท็จจริงที่เป็นประสบการณ์ตรงของคนทำงานภาคประชาสังคมก็จะพบว่า โครงสร้างแบบนี้มิได้สนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองเสมอไป เพราะว่าสังคมที่บอกว่าเป็นประชาธิปไตย แต่ว่าการเข้าถึงจริงก็ยอมรับว่ายังเป็นสังคมที่ยังมีลักษณะชนชั้นเชิงอำนาจอยู่” (จิราพร วิวิศศักดิ์พันธ์, สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2554)

“ระบบอุปถัมภ์ค่อนข้างสูงในสังคมไทยปัจจุบันนี้ ระบบอำนาจนิยมค่อนข้างสูงในทุกระดับ เพราะฉะนั้นในบางกรณีการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ถูกยอมรับกลายเป็นตกกัน คือยอมรับในเชิงสัญลักษณ์ แต่ไม่ได้ถูกยอมรับในเชิงสาระจริงๆ มันก็ยังคงเป็นเรื่องของการต่อสู้อยู่วางอำนาจในแบบของอำนาจรัฐ” (จอณ อึ้งภากรณ์, สัมภาษณ์, 29 ธันวาคม 2554)

“โดยโครงสร้างมันมีกฎหมายที่ยอมรับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เช่น ในระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าของ สปสช. ตอนนั้นเรากำหนดไว้ว่าอยากจะให้มีภาคประชาชนอย่างน้อย 9 คนในกรรมการ 30 กว่าคน สัก 1 ใน 3 ก็ได้ แต่ก็ถูกลดลงมาเหลือแค่ 5 คนแล้วในทางปฏิบัติจริงๆ ภาคประชาชนจะเพียบเป็นตลอดในการประชุม เพราะว่าส่วนที่เหลือไม่ว่าจะเป็นรัฐมนตรีหรือเจ้ากระทรวงต่างๆ เขาก็จะคุมเกมตลอด เลยทำให้ภาคประชาชนแทบจะไม่มีสิทธิมีเสียงอะไรเลยในทางปฏิบัติ” (สุเทพ วิไลเลิศ, สัมภาษณ์, 6 มกราคม 2555)

“อย่างที่ผมจะบอกคุณจนพูดเสมอมาว่า เขาอยากได้ประชาธิปไตยที่กินได้ ก็คือประชาธิปไตยที่แค่ทำให้เขาจับปลาในลำน้ำมูลได้เหมือนเดิม แค่นั้นเขาก็มีปัญญาที่จะเลี้ยงดูครอบครัวของเขา ส่งลูกหลานเขาเรียนแล้ว พี่เชื่อว่าทำนองเดียวกัน คนจนเมืองที่อยู่ในเมืองซึ่งจริงๆ ก็คือคนชนบทที่จะต้องมาหาโอกาสในเมือง เขาก็คงคิดแบบนี้เหมือนกันว่า เขาขอแค่การปกครองที่เขาอาจจะเข้าใจคำว่าประชาธิปไตยคือการปกครองที่ทำให้เขากินอิ่มนอนหลับ นอนอุ่น มีงานทำ มีข้าวกินมีงานทำ ลูกเขาได้เรียนหนังสือ แค่นั้นเอง” (สุชาดา จักรพิสูทธิ์, สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2554)

“สื่อช่องอื่นเขาจะมองผู้ชมเป็นผู้บริโภค แต่ว่าสื่อ Thai pbs มองผู้ชมเป็นพลเมือง แต่ผู้ชมเองกลับไม่รู้ว่าตัวเองคือพลเมือง เมื่อมองตนเองเป็นผู้บริโภคก็รู้สึกว่ารายการไม่สนุก ไม่สร้างความบันเทิง” (ไมตรี จงไกรจักร, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ตลอดเวลาที่ผ่านมามีความนึก ความเชื่อ ตลอดจนพฤติกรรมทางการเมืองที่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการปกครองในระบบประชาธิปไตยคือ ทักษะคิดและฐานคิดของฝ่ายปกครอง เช่น นักการเมือง และข้าราชการประจำ ยังคงมีวิธีคิดแบบอำนาจนิยม เป็นการปกครองแบบบนลงล่างที่ยังคงตกค้างจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ปฏิเสธการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ผนวกกับประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมเองยังไม่ได้เปลี่ยนทัศนคติทางการเมืองให้มี

ลักษณะสอดคล้องกับการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง แม้ว่าการเลือกตั้งใน
 ระยะเวลาต่างๆ จะมีผู้ออกมาใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยเฉลี่ยเพิ่มมากขึ้น แต่การมีส่วน
 ร่วมในรูปแบบอื่นๆ เช่น การเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การเข้าร่วมกับพรรคในการรณรงค์หาเสียง
 การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ในเรื่องส่วนตัว การมีบทบาทในชุมชน ฯลฯ ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ให้
 ความสำคัญหรืออยากจะเข้าไปมีส่วนร่วมมากนัก สาเหตุสำคัญส่วนหนึ่งมาจากค่านิยม ความคิด
 ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือวัฒนธรรมของคนไทยที่มีความเชื่อว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง
 นั้นเป็นเรื่องของคนกลุ่มน้อย คนไม่มีอำนาจและความสามารถเพียงพอที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับทาง
 การเมืองได้ และมักจะมองบุคคลที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือข้าราชการนั้นเป็นผู้ที่มีอำนาจ
 อิทธิพล และบารมี ที่พวกเขาต้องเคารพยำเกรง ตลอดจนถึงเชื่อมั่นในอำนาจนั้นๆ ตามที่ถูก
 ครอบงำโดยโครงสร้างของระบบการเมืองการปกครองของไทยที่เป็นระบบศักดินาในอดีตและ
 ตกค้างมาจนถึงปัจจุบัน กระบวนการขับเคลื่อนประเด็นต่างๆ ของสังคมมีแต่กลุ่มเครือข่ายและ
 พลเมืองที่กระตือรือร้นอยู่เพียงจำนวนหนึ่งเท่านั้น อันเป็นการสะท้อนถึงทัศนคติ ความเชื่อ และ
 พฤติกรรมของประชาชนในการมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมต่างๆ ของสังคมได้เป็นอย่างดี

4.4 โครงสร้างทางเศรษฐกิจของไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2398–ปัจจุบัน)

นับแต่สมัยสุโขทัยที่ไทยเริ่มมีประวัติศาสตร์ที่แน่นอน ระบบเศรษฐกิจไทยอยู่ภายใต้
 ระบบศักดินาแล้ว ศิลาจารึกสุโขทัยระบุว่าสังคมเศรษฐกิจไทยสมัยนั้นมีไพร่ และข้าไททั้งหลาย
 ขึ้นกับพวกเจ้าพวกขุน และเมื่อพวกเจ้าพวกขุนสิ้นชีวิตลงบรรดาไพร่และข้าไททั้งหลายจะถูกโอน
 เป็นของลูกของพวกเจ้าพวกขุนเหล่านี้ แสดงให้เห็นว่าระบบเศรษฐกิจสุโขทัยมิได้เป็นระบบ
 เศรษฐกิจของเสรีชน แต่เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีชนชั้น มีเจ้าและมีไพร่ซึ่งแสดงถึงลักษณะศักดินา
 ในสมัยอยุธยา ลักษณะเศรษฐกิจศักดินาปรากฏชัดเจนในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้ออก
 กฎหมายจัดแบ่งจำนวนที่นาให้แก่พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการไปถือครองดูแล โดยมีชาวนา
 ผู้เป็นไพร่รับช่วงถือครองไปทำนาและส่งส่วยผลผลิตให้แก่เจ้านายข้าราชการ นอกจากนั้นระบบ
 การเมืองยังสนับสนุนคุ้มครองระบบการชู้ครีตทางเศรษฐกิจ ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มี
 บทบาทโดยตรงในการแจกจ่ายที่ดินแก่เจ้าขุนมูลนาย บังคับให้ชาวนาต้องขึ้นสังกัดเป็นไพร่กับ
 เจ้านาย มีการแบ่งแยกเด็ดขาดระหว่างเจ้านายผู้ปกครองกับชาวนาผู้อยู่ได้ปกครอง ในระบบนี้ผู้
 อยู่ได้ปกครองไม่มีสิทธิในการปกครองเลย ถ้ารวมกลุ่มกันเรียกร้องจะถูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏและถูก
 ปราบปรามอย่างทารุณ วัฒนธรรมและศาสนาถูกใช้เป็นเครื่องมือของระบบเศรษฐกิจและการเมือง
 ศาสนาพุทธถูกผสมด้วยศาสนาพราหมณ์และภูติความในลักษณะที่จะสนับสนุนระบบศักดินา เช่น
 การเน้นเรื่องของพิธีกรรมความศักดิ์สิทธิ์ในพระราชพิธีต่างๆ เพื่อแสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์

สมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นเทวดาวตาร ย่อมมีความชอบธรรมที่จะปกครองสิทธิขาดแต่ผู้เดียว “การสร้าง ความแตกต่างอย่างมากระหว่างชนชั้นเป็นเรื่องบุญกรรมมาแต่ก่อน ชนชั้นต่ำควรยอมรับ ความทุกข์ยากของตัวเองเพราะเป็นการชดใช้กรรมเก่า เป็นเรื่องที่ยุติธรรมแล้ว นอกจากนี้วรรณคดี ต่างๆ สมัยศักดินาก็โน้มนำให้เห็นบุญญาธิการของผู้ปกครอง ส่วนประชาชนธรรมดาซึ่งเป็นผู้ผลิต ที่แท้จริงกลับ ไม่มีบทบาทใดๆ เลย” (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2524)

กล่าวได้ว่าจากในอดีตระบบเศรษฐกิจของไทยอยู่ในรูปของการผูกขาดการค้าโดยรัฐมา โดยตลอด แต่หลังการเปิดประเทศเพื่อทำการค้ากับตะวันตกในปี พ.ศ. 2398 ถือว่าเป็นการเข้าสู่ ระบบทุนนิยมโลก โดยมีการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง สัญญาที่ว่าด้วยเรื่องของพระราชไมตรีทาง การค้าระหว่างไทยกับอังกฤษ เมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2398 หลังการทำสนธิสัญญา ก่อให้เกิด ผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายต่อเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมไทย เช่น ทำลายการผูกขาดทางการค้า ก่อให้เกิดการค้าเสรี การเพิ่มจำนวนพ่อค้า เกิดชนชั้นนายทุน การเกิดกิจกรรม ทางการค้าใหม่ๆ เช่น ธุรกิจนายหน้า การบริการ การประกันภัย ฯลฯ การผลิตของไทยเริ่มเน้นการ ส่งออก เช่น ข้าว ดีบุก ไม้สัก ยางพารา เกิดกระบวนการแบ่งงานกันทำ อุตสาหกรรมพื้นบ้าน บางอย่างสลายตัวลง นอกจากนี้ยังมีผลกระทบต่อรายได้ รายจ่ายของรัฐ ทำให้มีการปรับปรุงระบบ ภาษีอากรในสมัยรัชกาลที่ 4 และที่ 5 ซึ่งมีผลกระทบต่อราษฎรไทยในยุคนั้นเป็นอย่างมาก การ ปรับตัวเพื่อการอยู่รอดภายใต้โครงสร้างทุนนิยมโลกจึงเกิดขึ้น และเห็นได้ชัดจากเมื่อครั้ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินการปฏิรูปประเทศให้มีความทันสมัย โดยการ ปรับตัวทางด้านการเมืองในการสร้างชาติ (Nation - state) ก็เพื่อบูรณาการให้คนไทยมีความรู้สึก เป็นคนชาติเดียวกันมากยิ่งขึ้น ซึ่งการปรับตัวนี้เป็นการสร้างอำนาจศูนย์กลางแห่งรัฐให้มีความ ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยดำเนินการด้วยกุศโลบายทางการเมือง การปกครอง และการศึกษา เป็นสำคัญ

การปรับตัวดังกล่าว เป็นการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดท่ามกลางอิทธิพลของลัทธิล่าอาณานิคม ครั้นเมื่อสงครามโลกได้อุบัติขึ้นและสิ้นสุดลงไป ทำให้โครงสร้างอำนาจโลกเปลี่ยนแปลงไป ด้วย กล่าวคือ ประเทศอุตสาหกรรมที่ก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นผู้ชนะสงคราม และอาศัย ประโยชน์จากการเป็นผู้ชนะสงครามนี้เงินจูงใจระดมทรัพยากรเพื่อสร้างความเป็นมหาอำนาจ ทุนนิยมผูกขาด และครอบงำประเทศด้อยพัฒนาและผู้แพ้สงคราม

นอกจากนั้นในระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยในอดีตยังได้มีการแบ่งประชาชน ออกเป็น 2 ประเภท คือ ไพร่ กับ ทาส

ระบบไพร่ มีนายหรือมูลนาย เป็นหัวหน้ากลุ่ม ชายไทยทุกคนต้องไปขึ้นทะเบียนกับ นาย จึงจะได้รับสิทธิในการคุ้มครองภัยจากโจรผู้ร้าย เค็คร้อนมีนายช่วย สามารถหักล้างรางวัล ที่ดินทำกินได้ แต่เมื่อถึงยามศึกสงครามต้องพร้อมที่จะถูกเกณฑ์ไปรบได้ทันที

มูลนายจะอาศัยอยู่ในเมือง หัวเมือง และราชธานี ส่วนไพร่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ชุมชน โดยทำหน้าที่เป็นหน่วยผลิต ส่งผลผลิตที่เหลือไปบำรุงมูลนาย ผู้ที่ไม่ได้เดินทางมารับใช้มูลนายโดยตรง แต่ส่งส่วยมาให้มูลนายแทน เรียกว่า ไพร่ส่วย เนื่องจากระบบเศรษฐกิจยุคนั้นเป็นระบบเศรษฐกิจแบบส่วย (Tribute Economy) ส่วนไพร่ที่ถวายตัวรับใช้กษัตริย์เรียกว่า ไพร่หลวง และไพร่ที่กษัตริย์มอบให้แก่ข้าราชการเรียกว่า ไพร่สม

ประชาชนอีกประเภทหนึ่งคือ ทาส ทาสเป็นคนที่ถูกกวาดต้อนมาจากที่อื่น พวกเขาเสียสรีระหรือพวกเขาที่มีความผิดติดตัวบางคนตกเป็นหนี้จน ต้องขายตัวเป็นทาส ลูกหลานทาสก็ต้องเป็นทาสไปด้วย มีการซื้อขายทาสได้ ทาสไม่มีสิทธิในที่ทำกินแบบไพร่ และมักไม่ต้องถูกเกณฑ์ไปรบ

ทั้งระบบไพร่และระบบทาสเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นแนวดิ่ง มีเจ้านายอยู่ข้างบน ประชาชนอยู่ข้างล่าง จิตสำนึกไพร่-ทาส คือ จิตสำนึกที่พึ่งพา คือพึ่งพาเจ้านายซึ่งเป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า เก่งกว่า จิตสำนึกและพฤติกรรมแบบนี้ยังคงมาถึงปัจจุบัน

ระบบไพร่สิ้นสุดลงพร้อมกับการปฏิรูประบบราชการในรัชสมัยของรัชกาลที่ 5 (ช่วง พ.ศ. 2440) โดยการรวมศูนย์อำนาจการปกครองเข้าสู่ส่วนกลาง ส่วนระบบทาสสิ้นสุดลงในเวลาต่อมา (ช่วง พ.ศ. 2448) เวลานั้นประเทศเข้าสู่ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างเต็มตัว โดยมีข้าราชการสมัยใหม่เข้าทำหน้าที่ปกครองแทนมูลนาย ส่วนไพร่-ทาส ก็กลายเป็นราษฎรในปกครอง และด้วยรูปแบบของความสัมพันธ์แนวดิ่งของสังคมไทย และสำนึกแบบไพร่ - ทาส ที่มีมายาวนาน ได้ทำให้ข้าราชการซึ่งควรจะเป็นผู้รับใช้ประชาชน กลับกลายเป็นเจ้าขุนมูลนายยุคใหม่แทน

30 ปีต่อมา ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของไทยก็สิ้นสุดลง ซึ่งเป็นระยะเวลาที่สั้นมาก เมื่อเกิดการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 มีเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด

“เกือบ 80 ปีผ่านมาแล้ว ความเป็นพลเมืองของคนไทยซึ่งเป็นเป้าหมายเชิงอุดมคติของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยยังพัฒนาไปไม่ได้มากนัก ด้วยสำนึกและพฤติกรรมคนไทยจำนวนมากยังเป็นแบบไพร่-ทาส ที่คอยแต่พึ่งพาบางคนเป็นแบบราษฎรในปกครองที่สุดแต่ว่า นักการเมือง หรือข้าราชการจะให้ทำอะไร บางคนเป็นแบบผู้บริโภครที่สนใจหวงแหวนแต่เฉพาะสิทธิของตัวเองเท่านั้น ซึ่งก็ไม่ใช่ความผิดอะไรที่พวกเขาจะเป็นเช่นนั้น” (พลเดช ปิ่นประทีป, 2553, น. 33)

นอกจากนี้ อเนก เหล่าธรรมทัศน์ นักคิดทางสังคมคนสำคัญยังได้ตั้งข้อสังเกตถึงรากฐานของคนไทยและสังคมไทยว่า

“คนไทยส่วนมากยังมีระบบวิธีคิดว่าตนเองเป็นไพร่ (client) หรือคิดแบบไพร่ ที่จะต้องมีมูลนายที่ดี โหยหากคนดี จึงมักขาดสำนึกของความเป็นพลเมืองและมองปัญหาในเชิงโครงสร้างไม่ออก” (อนุก เหล่าธรรมทัศน์, 2539)

หลังเหตุการณ์การทำสนธิสัญญาเบาว์ริง ก่อให้เกิดผลกระทบต่างๆ อย่างมากมายต่อเศรษฐกิจของไทย เช่น ทำลายการผูกขาดทางการค้า ก่อให้เกิดการค้าเสรี การเพิ่มจำนวนพ่อค้า เกิดชนชั้นนายทุน ดังตัวอย่างเช่น

นายทุนจากระบบภาษีอากรผูกขาด

ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 ระบบเจ้าภาษีนายอากรผูกขาดเฟื่องฟูอย่างมาก แม้หลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง ซึ่งทำให้รัฐได้หันมาเพิ่มรายได้จากภาษีอากรมากขึ้น โดยให้เอกชนประมูลผูกขาดภาษีฝิ่น อากรสุรา บ่อนเบี้ยหอย ผู้ประมูลได้เป็นนายทุนชาวจีนเป็นส่วนใหญ่ ในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประมาณว่ารายได้ครึ่งหนึ่งของรัฐมาจากการประมูลผูกขาดภาษี ฝิ่น สุรา บ่อนเบี้ยหอย

นายทุนจากระบบการเช่าเมือง

นายทุนในระบบนี้จะได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าเมือง และพร้อมกับอำนาจทางการเมืองที่กษัตริย์มอบหมายให้ เช่น กิจการเหมืองแร่ นายทุนเช่าเมืองมักเป็นชาวจีน จะผูกขาดการค้า การผลิต ภาษีอากร เจ้าเมืองอาจจะออกทุนรอนให้ราษฎรไปทำมาค้าขายก่อน การโอนมอบการบริการและการคลังให้หัวเมือง

นายทุนข้าราชการ

ศิริลักษณ์ สักดิ์เกรียงไกร ได้อธิบายลักษณะของนายทุนดังกล่าวว่า เป็นทุนการค้าเน้นกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างนายทุนกับชนชั้นปกครอง ภายใต้การสนับสนุนด้านเงินทุนจากพระคลังข้างที่ นายทุนขณะนั้นส่วนใหญ่ก็คือชาวจีน พระคลังข้างที่เป็นแหล่งเงินทุนเนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมไทยในขณะนั้น ทุนจะกระจุกตัวอยู่ที่สถาบันพระมหากษัตริย์ การกู้ยืมจากพระคลังข้างที่ จึงเท่ากับว่านายทุนมีความสัมพันธ์และได้รับการสนับสนุนจากรัฐ ทางด้านหนึ่งนายทุนมีลักษณะเป็นข้าราชการรับใช้รัฐ อีกด้านหนึ่งเป็นนักธุรกิจ นายทุนในลักษณะนี้จึงเรียกว่า นายทุนข้าราชการ (Bureaucratic capitalist)

นายทุนนายหน้า

นายทุนนายหน้าหรือที่เรียกว่า คอมปราโด มีหลายรูปแบบ เช่น คอมปราโดซื้อสินค้าเพื่อส่งออก คอมปราโดเรือ คอมปราโดเบงค

หลังสนธิสัญญาเบาว์ริง การค้าของประเทศขยายตัวมากขึ้น การเปิดประเทศรับการขยายตัวของทุนนิยมจากโพ้นทะเล ซึ่งนายทุนชาติตะวันตกเหล่านี้ต้องการบริการด้านตัวแทนหรือ

นายทุนนายหน้าเพื่อช่วยในการดำเนินธุรกิจของตน เช่น ธุรกิจส่งออก ธุรกิจนำเข้า และกิจการธนาคาร ฯลฯ

ระบบเศรษฐกิจศักดินาผสมนายทุน จากการขยายตัวทางการค้าทำให้มีการลงทุนมากมายทั้งนายทุนจีนและนายทุนต่างชาติ นายทุนจีนในไทยมีลักษณะเป็นนายทุนข้าราชการ ซึ่งมีความสัมพันธ์อันดีและร่วมแบ่งผลประโยชน์กับชนชั้นปกครอง

ซึ่งการประนีประนอมระหว่างฝ่ายศักดินากับฝ่ายนายทุน มิได้เป็นผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจไทยเลยด้วยรูปแบบผู้เผด็จการมีความสัมพันธ์กับชนชั้นศักดินาและนายทุน มีความใกล้ชิดในการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างกัน ขณะเดียวกันผู้เผด็จการจะไม่ยอมออกกฎหมายใดๆ ที่จะกระทบกระเทือนเจ้าของที่ดินรายใหญ่และนายทุน รวมถึงกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินและภาษีมรดก หรือกฎหมายรับรองการจัดตั้งสหภาพกรรมกร ฯลฯ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ,2524) และจากสภาพเศรษฐกิจการเมืองของไทยทำให้นายทุนไม่สามารถนำการเปลี่ยนแปลงมาสู่สังคมไทยให้เป็นสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรมได้ เพราะนายทุนยังคงร่วมมือแบ่งผลประโยชน์กับชนชั้นปกครองเดิม

จากเหตุการณ์ปัญหาเศรษฐกิจในข้างต้น ทำให้เป็นสาเหตุในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 โดยหลังจากเปิดประเทศในปีพ.ศ. 2398 รัฐบาลต้องสูญเสีรายได้จากการผูกขาดทางการค้าจนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ 6 รัฐบาลเริ่มประสบปัญหาการขาดดุลงบประมาณเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจโลก ประกอบกับรายจ่ายในราชสำนักเพิ่มขึ้นอย่างมาก การขาดดุลการคลังเรื้อรังไปจนถึงในสมัยรัชกาลที่ 7 ผวนกัปในยุคนั้น ได้มีผู้สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนไม่พอใจวิธีการแก้ปัญหาเศรษฐกิจในยุคดังกล่าว และต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย กลุ่มผู้ก่อการดังกล่าวได้อ้างถึงปัญหาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นเพื่อใช้เป็นสาเหตุในการปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คณะราษฎรซึ่งประกอบด้วย ทหาร ตำรวจ พลเรือน อาทิ พ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนา พ.ด.หลวงพิบูลสงคราม ร.อ.หลวงเสรีเริงฤทธิ์ หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) ฯลฯ ได้ร่วมมือกันยึดอำนาจจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว แล้วเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย

การเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้ คณะราษฎรได้ให้ความหวังแก่ประชาชนในรูปแบบต่างๆ เช่น การรักษาความเป็นเอกราชทางเศรษฐกิจ การหางานให้ราษฎรทุกคนทำ การให้ประชาชนมีเสรีภาพและเสมอภาค การให้การศึกษาแก่ประชาชนอย่างเต็มที่ แนวคิดของผู้นำฝ่ายพลเรือนคือ หลวงประดิษฐมนูธรรมนั้นถือว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นเพียงแนวทางที่จะก้าวไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

หากมองในแง่การเมืองการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้มาจากเบื้องบน ประชาชนมิได้เข้าร่วม กระบวนการต่อสู้ด้วยความสำนึกทางการเมือง การตื่นตัวต้อนรับจึงน้อย หากมองในแง่การล้มล้าง สักคินา คณะราษฎรทำได้เพียงล้มสักคินาลงบางส่วนเท่านั้น คือทำลายความสัมพันธ์ทางการผลิต (Mode of Production) ระหว่างชนชั้นสักคินากับราษฎร เหล่านี้จึงเป็นการบรรลุผลในเชิงการเมือง เท่านั้น คือเปลี่ยนระบบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบบกษัตริย์ภายใต้ รัฐธรรมนูญ แต่ไม่บรรลุผลมากนักทางด้านเศรษฐกิจ ระบบกรรมสิทธิ์แบบสักคินาบางส่วนยังคง ถูกรักษาไว้ ทั้งไม่มีการเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศจากเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2524) ในด้านวัฒนธรรม ประเพณี และวรรณกรรม คณะราษฎรไม่ได้ เปลี่ยนแปลงความคิดความเชื่อในสิ่งที่ยั่งยืน แต่ได้ยกเลิกระเบียบประเพณีบางอย่างที่ก่อให้เกิด ความรู้สึกถึงความไม่เสมอภาค หนึ่ง วรรณกรรมต่างๆ ที่ออกมาในยุคนี้มีส่วนทำให้ประชาชน สำนึกถึงเสรีภาพและศักดิ์ศรีของมนุษย์

เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นครองอำนาจ ได้พยายามที่จะเอาอำนาจรัฐมาทำลายการ ผูกขาดทางการค้าในประเทศ โดยจัดตั้งรัฐวิสาหกิจขึ้นมาอย่างมากมาย แต่หลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ ุทธระวัชต์ ปฏิวัติสำเร็จ นโยบายนี้ก็ถูกเปลี่ยนแปลง โดยจอมพลสฤษดิ์ ได้ริเริ่มจัดทำแผนพัฒนา ประเทศขึ้นเป็นครั้งแรก จากภาวะเศรษฐกิจถดถอยทั่วโลกหลังสงครามโลก โดยนโยบายในการ ฟื้นฟูประเทศในขณะนั้นคือ การสร้างความเป็นอุตสาหกรรม ซึ่งยึดเอาประเทศอุตสาหกรรมเป็น แบบอย่าง แนวคิดการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติจึงเกิดขึ้น เพื่อสร้างความเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจ อันเป็นเป้าหมายของการสร้างสังคมไทยให้มีความทันสมัยดุจดังสังคมตะวันตก (วิภาวี พิจิตบันดาล, 2545) โดยรูปแบบของสถานการณ์ดังกล่าว นักวิชาการได้กล่าวเสริมว่า

“เราถูกแรงบีบทั้งจากการที่คนไทยไปศึกษาต่อต่างประเทศ หรือไปรับรู้เกี่ยวกับ โลก ตะวันตก หรือถูกบีบจากโลกข้างนอกก็ตาม ทำให้เราออกกฎหมายที่ดูเหมือนประหนึ่งเปิดให้มี ส่วน ร่วมประชาชนเพิ่มมากขึ้น กฎหมายเหล่านั้นเป็นกฎหมายที่จริงๆ แล้วแฝงไว้ซึ่งการรักษาอำนาจรัฐ อย่างค่อนข้างเข้มขันทีเดียว เพราะฉะนั้นดูจากรูปภายนอก ให้เราแต่งหน้าทาปากให้ฝรั่งเห็นว่าเราก็ เหมือนเขานะ แต่พอคุณลึกลงไปจริงๆ แล้วไม่ใช่ เรายังพยายามรักษาอำนาจรัฐไว้อย่างเก่า” (นิธิ เอียวศรีวงศ์, สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2554)

จากข้อมูลในเบื้องต้นจะเห็นได้ว่าเศรษฐกิจก่อนยุคเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น อยู่ใน รูปของการผูกขาดการค้าโดยรัฐ รายได้ของแผ่นดินส่วนใหญ่จึงอยู่ในรูปของการเก็บภาษีอากร จวบ จนในยุคสมัยที่ได้มีการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับอังกฤษเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2398 ก่อให้เกิด การเปลี่ยนทางเศรษฐกิจอย่างมากมาย เช่น ทำลายการผูกขาดการค้า ก่อให้เกิดการค้าเสรี การ เพิ่มจำนวนของพ่อค้า เกิดชนชั้นนายทุน และการผูกขาดปัจจัยการผลิตจากภาครัฐไปสู่กลุ่มชนชั้น

ดังกล่าวซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยในสังคม โดยเฉพาะในลักษณะของนายทุนข้าราชการ (Bureaucratic Capitalist) ซึ่งเป็นการลงทุนดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างนายทุนกับชนชั้นปกครอง ภายใต้การสนับสนุนด้านเงินทุนจากภาครัฐ ทางหนึ่งนายทุนมีลักษณะเป็นข้าราชการรับใช้รัฐ อีกทางหนึ่งเป็นนักธุรกิจ และด้วยสภาพเศรษฐกิจของไทยในลักษณะดังกล่าว ทำให้ไม่สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเป็นระบบสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรมได้ เพราะนายทุนยังคงร่วมมือแบ่งผลประโยชน์กับชนชั้นปกครองเดิมอยู่นั่นเอง

จวบจนในปี พ.ศ. 2475 ด้วยสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำ รัฐบาลเริ่มประสบปัญหาการขาดดุลงบประมาณอย่างต่อเนื่อง คณะราษฎรซึ่งประกอบด้วย ทหาร ตำรวจ พลเรือน ได้อ้างสาเหตุของปัญหาดังกล่าวเพื่อนำไปสู่การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปเป็นระบอบประชาธิปไตย มองในแง่การเมืองระดับประเทศ การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้มาจากเบื้องบนของชนชั้นปกครอง หาใช่การเข้าร่วมกระบวนการของประชาชนในการต่อสู้ด้วยจิตสำนึกทางการเมืองอย่างแท้จริงไม่ การมีส่วนร่วมและการตื่นตัวจึงมีน้อยอยู่ในวงอันจำกัดเท่านั้น โดยสิ่งที่คณะราษฎรกระทำได้สำเร็จคือการทำลายความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างราษฎรกับสถาบันกษัตริย์ในระบบศักดินาลงเสีย

ส่วนในระดับท้องถิ่นนั้น นับจากอดีตได้เกิดปัญหาสะสมจากความอยุติธรรมทางสังคม ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความไม่มั่นคงในการดำเนินชีวิต การถูกเลือกปฏิบัติจากภาครัฐ เรื้อรังจนกลายเป็นปัญหาร่วมของคนในระดับรากหญ้าซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ในสังคมมาโดยตลอด ผนวกกับสถานการณ์การแข่งขันทางเศรษฐกิจของโลกในขณะนั้น เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในระบบเศรษฐกิจอย่างรุนแรง การเปลี่ยนผ่านจากยุคเกษตรกรรมไปสู่ยุคอุตสาหกรรมใหม่ โดยอ้างการพัฒนาเพื่อความทันสมัย ทำให้เกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรกขึ้นในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อันเป็นวาทกรรม (discourse) ที่สามารถครอบงำ (hegemony) และสร้างความชอบธรรมในการใช้อำนาจรัฐ เพื่อดำเนินการพัฒนาสังคมไทยให้กลายเป็นสังคมแบบรัฐทุนนิยมผูกขาดได้ เช่น การอพยพของผู้คนจากชนบทเข้าสู่เมือง ด้วยนโยบายของภาครัฐที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเมืองมากกว่าชนบท โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร ที่กลายเป็นแหล่งดูดซับทรัพยากรจากทั่วทุกภูมิภาค มีการกระจุกตัวของอำนาจและความเจริญต่างๆ ของคนในสังคม ค่านิยมที่แผ่ขยายไปในชุมชน หมู่บ้าน ผ่านทางสื่อต่างๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง เป็นแรงกระตุ้นพฤติกรรมของชาวชนบทให้นิยมและหลงใหลในวิถีชีวิตของคนเมือง ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมโดยถ้วนหน้า ดังจะเห็นได้จากการเร่งพัฒนาโครงการลงทุนอย่างขนานใหญ่ ซึ่งเป็นทุนจากต่างประเทศทั้งในแง่เงินทุน เครื่องจักร และเทคโนโลยี อันเป็นสภาพการพัฒนาแบบทุนนิยมที่พึ่งพาจากต่างประเทศ

ภายใต้บ่วงรัดของการพัฒนาแบบพึ่งพานี้ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาความด้อยพัฒนา (Development under development) ขึ้น ซึ่งเป็นภาวะของความสัมพันธ์เชิงเสียเปรียบ เพราะเป็นความสัมพันธ์ที่สร้างกลไกการคุกคามกำไรและมูลค่าส่วนเกินจากประเทศด้อยพัฒนาหรือประเทศรอบข้างไปสู่ประเทศศูนย์กลางหรือเมืองแม่ ส่งผลให้เมืองแม่ร่ำรวย ขณะที่กลับสร้างความยากจนและความด้อยพัฒนาให้ประเทศบริวารหรือประเทศรอบข้างมากขึ้นทุกขณะ

4.5 โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมของไทย

พจนานุกรมภาษาไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายของคำ “สังคม” ไว้ว่า

สังคม น. คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันตามระเบียบกฎเกณฑ์โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญร่วมกัน ; วงการหรือสมาคมของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น สังคมชั้นสูง ว. ที่เกี่ยวกับการพบปะสังสรรค์หรือชุมนุมชน เช่น วงสังคม งานสังคม (ป.)

ถ้าเช่นนั้น “สังคมไทย” ตามความหมายในพจนานุกรมก็คือ กลุ่มคนที่เรียกตัวเองหรือถูกผู้อื่นเรียกว่า “ไทย” ที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน ตามระเบียบกฎเกณฑ์และวัตถุประสงค์ของคน “ไทย” ด้วยกัน ถ้ากำหนดได้ว่า 1) ใครคือคน “ไทย” 2) มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันมาตั้งแต่เมื่อไร 3) ตามระเบียบกฎเกณฑ์อย่างไร และ 4) ด้วยวัตถุประสงค์สำคัญอะไรร่วมกัน เราก็คงกำหนด “สังคมไทย” ได้ว่าอยู่ที่ไหน ตั้งแต่เมื่อไร มีลักษณะอย่างไร และมีขอบเขตจำกัดแค่ไหน ฯลฯ (พิทยา สายหู, 2545)

โครงสร้างสังคมไทยในอดีตโดยทั่วไปมักแบ่งออกเป็นสองประเภทคือ ชุมชนเมือง และ ชุมชนชนบท ชุมชนชนบทความหมายกว้างๆ หมายถึง อาณาเขตชนบทอันกว้างใหญ่ไพศาล และด้อยความเจริญทางวัตถุ ในขณะที่ชุมชนเมืองหมายถึง อาณาเขตเมืองที่มีความเจริญก้าวหน้าด้านวัตถุมากกว่าชนบท เมื่อนำมาเทียบกันชุมชนเมืองมักเป็นแหล่งความเจริญ ถูกห้อมล้อมด้วยชุมชนชนบทที่ตั้งอยู่เป็นหย่อมๆ ในสังคมหนึ่งๆ แต่ก็อาจติดต่อสื่อสารสัมพันธ์ระหว่างกันได้

ลักษณะของชุมชนเมืองในอดีต

1. ประชากร สังคมเมืองมีประชากรอยู่หนาแน่น โดยเฉพาะเมืองที่เป็นราชธานี ส่วนเมืองชั้นรองๆ ลงมาจะมีความหนาแน่นของประชากรไม่มากนัก เพราะประชากรสมัยนั้นยังมีไม่มาก แต่กล่าวโดยทั่วไปแล้วสังคมเมืองมีประชากรหนาแน่นกว่าสังคมชนบท

2. ศูนย์กลางทางการเมือง สังคมเมืองของไทยในอดีตเป็นที่ตั้งของที่ทำการรัฐบาล อาจเป็นเมืองหลวง ลูกหลวง หลานหลวง เมืองจัตวา ศรี โท เอก เป็นศูนย์กลางค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า โดยเฉพาะเมืองหลวง เช่น เมืองสุโขทัยและอยุธยา

3. ศูนย์กลางการศึกษาและศาสนา แม้ในสมัยโบราณสังคมเมืองมักเป็นที่ตั้งของโรงเรียนหรือสถานศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม สถานศึกษาเหล่านี้ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในวัดซึ่งมีอยู่มากในเมือง และอยู่ในความอุปถัมภ์ของพระสงฆ์ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่ง ในสังคมเมืองสมัยนั้น

4. ความเป็นเมืองและคนเมือง ความเป็นเมืองของสังคมเมืองในอดีต นอกจากจะเป็นที่ชุมนุมของคนและบ้านเรือนอย่างหนาแน่นกว่าชนบทแล้ว ยังมีความเป็นเมืองอย่างอื่นอีก เช่น สัญลักษณ์ของความเจริญ ความสำคัญทางการเมือง การบริหาร และความร่ำรวยหรือฐานะทางเศรษฐกิจสูง คนเมืองเป็นคนมีการศึกษา ฉลาดเฉลียว เป็นคนชั้นสูง เป็นข้าราชการ ข้าราชการสำนัก หรือเชื้อสายเจ้านาย ขุนนาง หรือพ่อค้า เป็นต้น

5. ความหลากหลาย สังคมเมืองแม้ในอดีตก็มีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมมากกว่าสังคมชนบท เช่น มีคนหลายสถานะที่สูงต่ำ กลางอยู่ด้วยกัน มีคนต่างชาติต่างภาษา ต่างประเพณีและต่างอาชีพอยู่ด้วยกัน

6. ความสัมพันธ์ทางสังคม สังคมเมืองในอดีตของไทยมีความสัมพันธ์ระหว่างคนเมืองชนิตทุกขุม คือความสัมพันธ์ไม่ได้เป็นเป้าหมายในตัวแต่เป็นทางไปสู่เป้าหมาย เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้ากับลูกค้า ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ความสัมพันธ์ระหว่างคนเมืองด้วยกันมักไม่สนิทชิดเชื้อกันมาก ยกเว้นเครือญาติหรือหมู่มิตรสหาย

ลักษณะของชุมชนชนบทในอดีต

1. ประชากร ชุมชนชนบทในอดีตประกอบด้วยไพร่อันเป็นส่วนใหญ่ของสังคม และไพร่เหล่านี้ส่วนใหญ่ก็ตั้งบ้านเรือนอยู่ในสังคมชนบท แม้ว่าจะมีจำนวนมาก แต่ประชากรก็ไม่มี ความหนาแน่น เพราะพื้นที่กว้างขวางไม่เบียดเสียดกันเหมือนในสังคมเมือง

2. ชุมชนหมู่บ้าน ชุมชนชาวไทยในอดีตเป็นกลุ่มของบ้านราษฎรที่มาตั้งรวมกันอยู่ในท้องที่ชนบทถัดจากเมืองออกมาหรือห่างจากเมือง เรียกว่าหมู่บ้าน ชาวบ้านดำรงชีวิตอยู่ด้วยกันมานานชั่วลูกชั่วหลานร่วมทุกข์ร่วมสุขมาด้วยกัน เอื้อเพื่อช่วยเหลือกัน เอาแรงกัน ลงแขกช่วยกัน ทำงาน มีแบบวิถีชีวิตของตนเองเป็นสังคมประเพณีอย่างชัดเจน (Traditional society)

3. โครงสร้างของชุมชนชนบท สังคมชนบทประกอบด้วยคนเชื้อชาติเดียว ศาสนาเดียว ภาษาเดียว อาชีพเดียวคือการเพาะปลูกหรือเกษตรกรรมเป็นหลัก ฐานะของคนในหมู่บ้านชนบทส่วนใหญ่ค่อนข้างยากจน อาจมีเชื้อชาติอื่นบ้างแต่อยู่ด้วยกันมานานจนกลายเป็นไทย พูดภาษาไทย นับถือศาสนาพุทธ

4. วัฒนธรรม ศาสนา และประเพณี ชุมชนชนบทในอดีตเป็นชุมชนที่เคร่งครัดในวัฒนธรรมศาสนาและประเพณี พระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือ วัดเป็นสถานที่เคารพสักการะ ผู้คน

ยินดีและเต็มใจช่วยงานวัด ผู้ชายมักบวชพระเมื่ออายุเข้าเกณฑ์ ประเพณีต่างๆ เช่น เข้าพรรษา ออกพรรษา กฐิน ผ้าป่า โคนจุก บวชนาค ทรุษสงกรานต์ บุญลาน ฯลฯ จะได้รับการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดครบถ้วน

5. ความยากจน ล้าหลัง และโรคภัย นับเป็นสภาพทั่วไปของชุมชนชนบทที่มีเศรษฐกิจแบบพอเพียง ต้องพึ่งดินฟ้าอากาศซึ่งแห้งแล้งได้เสมอ อันเป็นเหตุทำให้ชาวชนบทคอยอยากอยากไว้การอยู่ห่างไกลความเจริญเป็นสาเหตุให้ชุมชนล้าหลัง มีโรคภัยและไม่แข็งแรง

6. การพึ่งตนเอง เป็นลักษณะเด่นอีกอย่างหนึ่งของสังคมชนบทในอดีต กล่าวโดยทั่วไปก็คือเป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ ถึงแม้ว่าจะยากจน ล้าหลัง หรือมีโรคภัยดังกล่าวมาแล้ว แต่ชาวบ้านก็มีสิ่งที่ต้องการน้อยดำรงชีวิตอยู่อย่างง่ายๆ ไม่ต้องพึ่งผู้อื่น พยายามช่วยตนเอง ประหยัดอดทน จึงสามารถพึ่งตนเองได้มาก

7. ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างกัน เป็นไปอย่างกันเอง เหนียวแน่น ไม่ใช่ญาติก็เหมือนญาติ ประกอบกับการไม่มีผลประโยชน์ขัดกัน มีอุดมคติชนบทที่พยายามเข้ากันให้ได้อยู่อย่างสงบ หลีกเลี่ยงการขัดแย้ง ดังนั้นชุมชนชนบทในอดีตจึงเป็นชุมชนที่สงบ ความสัมพันธ์ทางสังคมแน่นหนาแน่นมาก ซึ่งนักเคลื่อนไหวทางสังคมได้แสดงความคิดเห็นว่า

“ชนบทจริงๆ แล้วเรามีลักษณะของการรวมกลุ่มเขอะ ชนบทมีพื้นที่สาธารณะเขอะ อย่างเช่น ถ้าบอกว่ามีงานทอดกฐิน อันนี้เป็นพื้นที่สาธารณะของคนชนบท และคนชนบทก็จะลงแรง จะมีคำพูดติดปาก เช่น ลงแขก ลงแรง และลงขัน อะไรก็แล้วแต่ แต่ว่าเราจะมีในลักษณะของการรวมกลุ่ม เพื่อพื้นที่สาธารณะ ลักษณะของคนในชนบทจะมีลักษณะการใช้สื่อแบบบอกกันปากต่อปาก อันนั้นเขารวมกลุ่มกันตลอดเวลาและไม่ค่อยได้พึ่งสื่อ หรือด้วยวิถีชีวิตของเขาเรียบง่าย เขาบริโภคน้อย หรือ วิถีชีวิตของเขาเรียบง่าย และก็ไม่มีความต้องการมาก เขาก็พร้อมที่จะสละส่วนตนเพื่อกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะค่อนข้างมาก” (จิราพร วิริยศักดิ์พันธ์, สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2554)

ส่วนโครงสร้างสังคมไทยในปัจจุบัน โดยในที่นี้จะกล่าวเฉพาะในส่วนของลักษณะและกลุ่มของสังคมในชุมชนเมือง เปรียบเทียบกับลักษณะและกลุ่มของชุมชนชนบท ดังนี้

ลักษณะของชุมชนเมืองในปัจจุบัน

ในที่นี้หมายถึงชุมชนที่เป็นเขตเทศบาล ทั้งเทศบาลตำบล เทศบาลเมือง เทศบาลนคร และเทศบาลพิเศษ คือ กรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา ชุมชนเหล่านี้มีลักษณะเฉพาะสามประการคือ

1) ทางเศรษฐกิจ เทศบาลเหล่านี้มีกิจกรรมเศรษฐกิจด้านการค้า อุตสาหกรรม และบริการ เป็นส่วนใหญ่ ประชากรโดยเฉลี่ยแล้วมีรายได้สูง 2) ทางการเมือง ชาวเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองมากและ

เป็นรูปแบบการปกครองที่ชาวบ้านปกครองตนเอง (local self-government) มากที่สุด เมื่อเทียบกับการปกครองตนเองแบบอื่นของประเทศไทย และ 3) ทางสังคม เขตเมืองเป็นอาณาเขตที่มีประชากรอยู่หนาแน่น มีประชากรอพยพเข้ามามาก ประชากรมีการศึกษาสูง ครอบครัวขนาดเล็ก และมีบริการด้านสุขภาพอนามัยมากพอ คนที่มีสถานภาพทางสังคมสูงไม่ว่าจะเป็นทางโลกหรือฆราวาสและทางธรรมได้แก่ พระ เณร หรือนักบวชของศาสนาอื่นก็อาศัยอยู่ในเมือง

“เวลานี้คนชั้นกลางขยายตัว คนชั้นล่างหดเล็กลงเยอะมาก อย่างที่นักวิชาการหลายคนบอกว่าสังคมไทยเปลี่ยนไปแล้ว เพราะว่าเราเป็นคนชั้นกลางกันหมด เรามีความฝันแบบเดียวกัน ความฝันแบบเดียวกันอันนั้นคืออะไร ความฝันที่จะให้ลูกหลานของตัวเองได้รับการศึกษาที่ดี เพื่อไปให้พ้นจากความจน หรือไปสู่โอกาสที่ดีกว่านี้ ความฝันอันที่ 2 ก็คือ เข้าถึงสาธารณสุข เข้าถึงบริการด้านสุขภาพอนามัยได้เท่าๆ คนอื่นๆ เจ็บป่วยแล้วมีปัญญาจะไปโรงพยาบาลหรือไปหาหมอโดยไม่ต้องเป็นกังวลหรือเครียดเรื่องไม่มีเงินจะจ่าย ความฝัน 2 เรื่องนี้ เป็นความฝันหลักของคนไทยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมามานทุกวันนี้” (สุชาติ จักรพิสุทธิ์, สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2554)

มีสิ่งที่ควรกล่าวเพิ่มเติมเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของชุมชนเมืองของไทยในสมัยปัจจุบันคือ

1. อาณาเขตเมือง ปัจจุบันสังคมไทยมีทั้งเมืองเล็กเมืองใหญ่เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ตั้งอยู่กระจายกันทั่วประเทศ อาณาเขตเมืองในปัจจุบันจึงกว้างขวางขึ้นมาก ประชากรในเขตเมืองก็เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

2. โครงสร้างสังคม สังคมเมืองของไทยในปัจจุบันมีการจำแนกแจกแจงมากยิ่งขึ้น หรือมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นว่าในเมืองมีอาชีพหลากหลาย เชื้อชาติ ภาษา ศาสนาของคนเมืองก็หลากหลาย บริการด้านการศึกษา สาธารณสุข หรือนันทนาการ รวมทั้งการสื่อสารก็มีความหลากหลายมาก

3. ปัญหาสังคม ในขณะที่ทัศนะหนึ่งกล่าวว่าภาวะความเป็นเมือง (urbanism) เป็นดัชนีแสดงความเจริญก้าวหน้าของสังคมอย่างหนึ่ง แต่อีกทัศนะหนึ่งก็ปรากฏคู่กันมานั้นคือ ยังมีความเป็นเมืองมากขึ้นเพียงใดปัญหาสังคมก็เพิ่มตามมากขึ้นเท่านั้น ปัญหาสังคมเมืองของไทยปัจจุบันที่เห็นได้ชัดมีมาก เช่น แหล่งเสื่อมโทรม มลพิษทางดิน น้ำ อากาศ แสง เสียง อาชญากรรม การจลาจล โสเภณีและโรคเอดส์

4. ความเป็นศูนย์กลาง เขตเมืองของไทยปัจจุบันยังคงความเป็นศูนย์กลางหลายด้าน เช่น ศูนย์กลางทางการเมือง การบริหาร ศูนย์กลางด้านศาสนา ศูนย์กลางทางการศึกษา ศูนย์กลางทางคมนาคมขนส่ง ศูนย์กลางการสื่อสารมวลชน ศูนย์กลางทางการค้าบริการและอุตสาหกรรม

ตลอดจนศูนย์กลางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิชาการและการศึกษาวิจัยด้านต่างๆ ด้วย ดังที่นักวิชาการทางด้านสังคมศาสตร์ได้กล่าวว่า

“ทุกวันนี้กว่าครึ่งของคนไทยเข้ามาอยู่ในเขตที่เราเรียกว่าเมืองแล้ว เป็นสังคมที่ถูกระบุว่า Urbanized ในระยะเวลาประมาณ 20 ปีที่ผ่านมาเร็วมากๆ เพราะฉะนั้นการที่คนจำนวนมากครึ่งเข้ามาอยู่ในเมืองก็ได้รับการสื่อสารคมนาคมที่ดี ได้ข้อมูลที่เท่าเทียมกัน รวมทั้งได้รับการปกป้องคุ้มครองจากรัฐมากกว่า เอาเพียงแค่ว่าจำนวนตำรวจต่อพื้นที่ตารางกิโลเมตรก็มากกว่าแล้ว” (นิธิ เอียวศรีวงศ์, สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2554)

5. ความสัมพันธ์ทางสังคม ความสัมพันธ์ของคนเมืองในปัจจุบันเป็นความสัมพันธ์แบบทุนนิยมปัจเจกนิยมมากขึ้น คนเมืองมีลักษณะตัวใครตัวมัน (Individualism) สูง การติดต่อสัมพันธ์กันเป็นเพียงทางผ่านไปสู่อะไรบางอย่างเท่านั้น ความสัมพันธ์แบบหลวมๆ เช่นนี้ คืบคลานเข้าไปถึงวงญาติและครอบครัวด้วย แม้จะยังไม่รุนแรงเหมือนสังคมที่พัฒนาถัดมา ดังที่นักวิชาการทางด้านสื่อสารมวลชนได้กล่าวว่า

“คนที่อยู่ในเมืองที่มีลักษณะปัจเจก คือต่างคนต่างอยู่ ตัวใครตัวมัน แล้วเวลาเขาจะสื่อสารถึงกัน เขาก็ไม่ไปเคาะประตูบ้านหรือไม่ได้ไปบอกกัน คนพวกนี้อาศัยสื่อมวลชน ถ้าอยากจะบอกอะไรก็จะมีลักษณะเป็นส่วนกลางข่าวประกาศผ่านสื่อมวลชน หรืออีกทางหนึ่งคือการซื้อพื้นที่ผ่านสื่อมวลชน ซึ่งชาวบ้านไม่ใช่ นอกจากนี้คนที่วิถีชีวิตแบบคนเมืองเป็นคนที่มีบริโภคนิยม ใช้สาธารณูปโภคเยอะ สิ้นเปลือง ใช้น้ำ ใช้ไฟ ใช้รถยนต์ ถ้าเกิดว่าน้ำไฟหยุดคุณตายเลย ฉะนั้นเขาต้องใช้พื้นที่สาธารณะเรียกร้องสิทธิของปัจเจก แต่เมื่อเทียบกับคนชนบท สิทธิของเขาไม่ใช่พื้นที่สาธารณะของสื่อ สิทธิเขาถูกละเมิดเยอะ ซึ่งเขาไม่เคยเรียกร้องว่าบ้านเค้ามีไฟไม่ก็ดวง แต่ถ้าไฟจะดับอาทิตย์ 2 อาทิตย์เขาก็ไม่รู้ไปพูดกับใครก็ไฟมันดับทำไม แต่พอคนกรุงไม่ได้เพราะว่าฉันต้องขายของ ฉะนั้นการเรียกร้องสิทธิผ่านสื่อหรือว่าการใช้สิทธิของเขาในฐานะที่เป็นภาคพลเมืองของคนในเมืองมีสูงกว่าคนในชนบทแน่นอน” (จิราพร วิริยศักดิ์พันธ์, สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2554)

ลักษณะของชุมชนชนบทในปัจจุบัน

ชุมชนชนบทปัจจุบันในที่นี้หมายถึง อาณาเขตนอกจากเขตเทศบาล นอกเขตกรุงเทพมหานคร และนอกเขตเมืองพัทยาออกไปทั้งหมด จึงเป็นขอบเขตที่กว้างขวาง เป็นที่อยู่อาศัยของคนชนบท ซึ่งยังเป็นชานนา ชาวไร่ ชาวสวน คนงานรับจ้างในนา ไร่ สวน นอกจากนี้ยังหมายถึงโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ที่กำลังขยายออกไป โรงสีข้าวที่มีอยู่เดิมและเพิ่มมากขึ้น เป็นพื้นที่ที่ไม่ค่อยมีต้นไม้หนาที่บเหมือนอดีต ภูเขาหัวโล้นที่ไม่มีต้นไม้ปกคลุมเช่นแต่ก่อน แม่น้ำ ลำธาร และทะเล

กล่าวโดยสังเขป ลักษณะของชุมชนชนบทปัจจุบันผิดแปลกไปจากชุมชนชนบทในอดีตหลายอย่างหลายประการ

1. ความทันสมัย สังคมชนบทไทยปัจจุบันมีความทันสมัยไม่ห่างจากสังคมเมืองมากนัก เพราะถนนหนทางทั้งรถยนต์และรถไฟสามารถไปมาได้สะดวกทั่วถึง นอกจากนั้นความเจริญทางการสื่อสารมวลชน เช่น วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ โดยเฉพาะสื่อ 2 ประการแรก มีความแพร่หลายมากสำหรับวิทยุโทรทัศน์ซึ่งชาวบ้านได้เห็นภาพและได้ฟังเสียงพร้อมกัน ยิ่งทำให้เข้าใจเรื่องต่างๆ ได้ดี ประกอบกับการศึกษาก็มากขึ้น สูงขึ้น ชนบทไทยจึงล้าหลังน้อยลง ดังที่นักวิชาการทางด้านสื่อสารมวลชนได้กล่าวว่า

“สิทธิของคนในชนบทเริ่มดีขึ้นตั้งแต่รัฐธรรมนูญปี 2540 เพราะได้ระบุไว้ในมาตรา 40 ที่บอกว่า คลื่นวิทยุโทรทัศน์และทรัพยากรของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ ตอนแรกพวกสื่อนี้มันเป็นของเฉพาะ ของคนบางส่วนบางกลุ่ม ของคนในเมือง ของคนรวย ของรัฐเท่านั้น แต่ตอนนี้ฉันก็ใช้ได้ เขาก็เริ่มใช้ เมื่อเขาเริ่มใช้ การมีส่วนร่วมของเขาก็มากขึ้น คนก็คิดถึงเขามากขึ้น ฉะนั้นปัญหาอุปสรรค ไม่ว่าจะ เป็นบทเรียนเชิงบวก บทเรียนของการประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหา หรือแม้กระทั่งปัญหาทุกขั้วร้อนที่เขาอยากฝากบอกร่วมกันแก่หรือฝากบอกไปถึงรัฐ มันได้มีการพูดคุยกันมากขึ้น ช่องว่างก็จะเริ่มแคบลงๆ พอมาถึง พรบ.ขององค์กรกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะ มันก็ทำให้ตรงนี้ก็ยังแคบเข้า” (จิราพร วิริยศักดิ์พันธ์, สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2554)

2. สังคมเกษตรกรรม สังคมชนบทไทยในปัจจุบันยังคงเป็นสังคมเกษตรกรรม และยังคงพึ่งพาธรรมชาติต่อไป ชาวชนบทส่วนใหญ่ยังเป็นชาวนา ชาวไร่ ชาวสวน ชาวประมงริมทะเล แม้ว่าเครื่องจักรเครื่องกล โครงการพัฒนาต่างๆ ของรัฐและเอกชนจะเข้าไปช่วยเหลือแล้วก็ตาม และแม้ว่าจะมีความใกล้ชิดกับเมืองมากขึ้นแล้ว แต่ก็ยังหนีความเป็นเกษตรกร ชาวประมงไปไม่พ้น

3. การพึ่งพิงเมือง สังคมชนบทไทยปัจจุบันไม่สามารถจะพึ่งตนเองได้มากเหมือนแต่ก่อนเนื่องจากเหตุผลหลายประการ อาทิ การรับวัฒนธรรมเมืองเข้ามามาก เช่น ใช้เครื่องจักร เครื่องยนต์จากเมือง ทำให้ต้องซื้ออะไหล่ชิ้นส่วนมาซ่อมแซม ต้องใช้น้ำมัน ใช้ข้าวของที่ผลิตในเมือง การนิยมวัตถุมากขึ้น ทำให้อยากมีอยากได้อย่างที่ได้เห็นจากวิทยุโทรทัศน์ ได้ยินจากวิทยุกระจายเสียง หรืออ่านพบจากหนังสือพิมพ์ และแม้แต่อาชีพการงาน ชาวชนบทจำนวนมากไม่น้อยก็เดินทางเข้าเมืองเพื่อหารายได้

4. มาตรฐานต่ำ สังคมชนบทไทยปัจจุบันยังคงมีคุณภาพชีวิตต่ำ เมื่อมาเปรียบเทียบกับสังคมเมือง ชาวชนบทยังยากจน รายได้ต่ำ แหล่งรายได้มักจำกัดคือจากเกษตรกรรมอย่างเดียว บริการด้านสุขภาพอนามัยยังไม่พร้อมไม่ทั่วถึง บริการด้านการศึกษา แม้จะมีปริมาณเพิ่มมากกว่า

อดีต แต่คุณภาพก็ยังไม่ทัดเทียมกับบริการของสังคมเมือง ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของชาวชนบทยังต่ำอยู่

5. วัฒนธรรมและประเพณีนิยม แม้ว่าความทันสมัยด้านต่างๆ จะไหลบ่าเข้าสู่ชุมชนชนบทอย่างมาก การติดต่อกับเมืองสะดวกขึ้น มากขึ้น การศึกษาดีขึ้น แต่ชาวชนบทก็ยังยึดมั่นถือมั่นในขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ยังยึดถือประเพณีนิยมกันอยู่มาก ไม่ว่าจะเป็นการบวชเรียน เป็นพระ เป็นเณร ทอดผ้าป่า ทอดกฐิน ตรุษสงกรานต์ แห่เทียนจำพรรษา หรืองานบุญ แห่สำหรับกับข้าว ประเพณีกินเจ ฯลฯ ยังคงปฏิบัติกันอยู่ แม้ว่าระดับความเคร่งครัดจะค่อยๆ ลดต่ำลง

6. ความสัมพันธ์ทางสังคม กล่าวโดยเปรียบเทียบกับของชุมชนเมือง ความสัมพันธ์ในครอบครัวเครือญาติระหว่างเพื่อนฝูงเพื่อนบ้านในหมู่บ้านในหมู่เดียวกัน ละแวกตำบล อำเภอเดียวกัน ยังนับว่าเหนียวแน่นมั่นคงกว่าของชุมชนเมือง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแต่ละชุมชนมีประชากรไม่หนาแน่น รู้จักมักคุ้นกันดี ชาวชนบทยังไม่ยึดถือผลประโยชน์ทางวัตถุสูงนัก และยังยึดถือประเพณีนิยมค่อนข้างสูงกันอยู่ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2545) ดังที่นักวิชาการทางด้านนิเทศศาสตร์ได้กล่าวว่า

“คนชนบทในสังคมดั้งเดิมอยู่กันแบบมีเชื้อโย ทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นเกิดขึ้นจากพวกเขาเห็นผู้นำของตัวเอง ปลุกกระดมยกกันมาชุมนุมกันทั้งหมู่บ้าน หรือการคุยข้อมูลต่างๆ ผ่านทางสื่อหลายชนิด และเมื่อมีเหตุการณ์ที่คนของพวกเขาเสียชีวิต จึงสร้างความโกรธแค้น แม้จะทำอะไร ไม่ได้แต่พวกเขาก็ใช้สิทธิ์ในทางประชาธิปไตยด้วยการเลือกตั้งในพรรคที่ตัวเองชอบ” (พิรงรอง รามะสูต วัฒนันท์, สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2554)

ค่านิยมทางวัฒนธรรม สนิท สัมครการ ให้คำจำกัดความของ “ค่านิยมทางวัฒนธรรม” ว่าหมายถึงแนวคิด แนวทางปฏิบัติต่างๆ ที่คนในแต่ละวัฒนธรรม มีความนิยมชมชอบเลือกหรือยึดถือเอามาเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมต่างๆ ของคน (สนิท สัมครการ, 2521)

อดุล วิเชียรเจริญ ให้ทัศนะว่า ค่านิยมที่เป็นลักษณะเฉพาะของคนไทยมีหลากหลายลักษณะ แต่ในที่นี้ผู้วิจัยจะขอหยิบยกเฉพาะคุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนดังนี้

1. ความเฉื่อย

จะเห็นได้ว่า ความเฉื่อยเป็นค่านิยมที่ฝังแน่นในตัวประชาชนในสังคมเกษตรกรรม ทำให้ขาดความกระตือรือร้นในการทำงานและพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ นอกจากนั้นยังทำงานเฉพาะเท่าที่จำเป็นในการครองชีพเท่านั้น

2. การถือฐานานุรูป

ในลักษณะของสังคมเกษตร ถือว่าการที่จะได้รับตำแหน่งหน้าที่การงานนั้นย่อมเป็นไปตามฐานานุรูป ตามฐานะของบุคคล ตามชาติวุฒิหรือกำเนิดของบุคคล ซึ่งตรงข้ามกับสังคม

อุตสาหกรรม การได้รับตำแหน่งหน้าที่การงาน มักเป็นไปตามความสามารถของบุคคลเป็นมาตรฐานตัดสิน

3. การถือความสัมพันธ์ส่วนตัว

ในสังคมเกษตร ความสัมพันธ์ส่วนตัวมีความจำเป็นในการพิจารณาให้คนเข้าทำงานหรือมอบหมายงาน ผู้เป็นญาติกัน ผู้ที่รู้จักมักคุ้นจะได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษมากกว่าผู้ไม่เคยคุ้นเคยแม้จะมีคุณวุฒิสูงกว่าก็ตาม

4. การถือประโยชน์ตนเอง

ถ้าหากงานที่ทำนั้น ไม่ให้ประโยชน์แก่ตัวก็มักไม่ทำหรือทำด้วยความไม่เต็มใจ

5. การถืออำนาจ

ผู้ได้บังคับบัญชา มีหน้าที่ในการรับคำสั่งและปฏิบัติตาม โดยถือว่าถูกต้องหรือไม่ถูกต้องในการสั่งงาน มิใช่อยู่ที่เหตุผล แต่อยู่ที่ผู้มีอำนาจเป็นผู้สั่งหรือไม่ และคนไทยมักไม่แสดงในการขัดแย้งกับผู้มีอำนาจ ถ้าทนไม่ได้ก็หนีไปเสีย เป็นการศึกษาเอาตัวรอด (อคุล วิเชียรเจริญ, 2525)

จากลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของไทยที่มีการแบ่งกลุ่มออกเป็นสังคมเมืองและสังคมชนบทนั้น โดยลักษณะทางกายภาพที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของพลเมืองในสังคมนั้นพบว่าบริบทของสังคมในชนบทซึ่งมีการดำรงวิถีชีวิตของตนเองเป็นสังคมประเพณีอย่างชัดเจน (Traditional society) ชาวบ้านดำรงชีวิตอยู่ด้วยกันมายาวนานชั่วลูกชั่วหลาน ร่วมทุกข์ร่วมสุขมาด้วยกัน เอื้อเพื่อเอื้อแก่ เอื้อแรงช่วยเหลือกัน ลงแขกช่วยกันทำงานบนพื้นฐานความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันของคนชนบทที่เหนียวแน่น ความรู้จักมักคุ้นของสมาชิกในชุมชน การไม่ยึดถือเอาผลประโยชน์ทางวัตถุมากนัก และยึดถือประเพณีนิยมค่อนข้างสูง เอื้อให้เกิดรูปแบบในการสร้างการมีส่วนร่วมของพลเมืองหรือสมาชิกในชุมชน สร้างสำนึกความรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ ร่วมกัน ก่อให้เกิดจิตอาสา จิตสาธารณะ โดยถือเอากิจของส่วนรวมเป็นกิจของตนเองเป็นอย่างมาก

นอกจากนี้สังคมชนบทในอดีตยังมีลักษณะเด่นคือ เป็นชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้ ถึงแม้ว่าจะยากจนหรือลำบากเพียงใดก็ตาม แต่ชาวบ้านก็มีสิ่งที่ต้องการน้อย ดำรงชีวิตอยู่อย่างง่ายๆ ไม่ต้องพึ่งพิงผู้อื่น พยายามช่วยเหลือตนเอง ประหยัด อดทน จึงสามารถพึ่งตนเองได้มาก ซึ่งแตกต่างจากสังคมชนบทในปัจจุบันที่ไม่สามารถจะพึ่งพาตนเองได้มากเหมือนในสมัยก่อน เนื่องจากเหตุผลหลายประการ เช่น การรับเอาวัฒนธรรมเมืองเข้ามามากในลักษณะวัตถุนิยม การใช้ข้าวของที่ผลิตจากในเมือง ความอยากได้ใคร่มีอย่างที่ได้เห็นจากสื่อประเภทต่างๆ รวมถึงการเดินทางเข้าเมืองเพื่อแสวงหาอนาคตที่ดีกว่า อันจะเป็นการกระตุ้นพฤติกรรมของชาวชนบทให้นิยมและหลงใหลในวิถีชีวิตของคนเมืองมากยิ่งขึ้น

ส่วนสังคมเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เราจะพบว่าเป็นศูนย์กลางและสัญลักษณ์ของความเจริญ ความสำคัญทางการเมือง การบริหารและทางเศรษฐกิจมาโดยตลอด ความสัมพันธ์ไม่ได้เป็นเป้าหมายในตัว แต่เป็นทางไปสู่เป้าหมาย โดยส่วนใหญ่จึงมีความสัมพันธ์กันแบบหลวมๆ ไม่สนิทชิดเชื้อเหมือนในสังคมชนบท

จากบริบทเหล่านี้ส่งผลถึงกระบวนการในการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองในสังคม ในรูปแบบที่เรียกร้องหรือทำงานผ่านกลุ่มตัวแทน เพื่อทำหน้าที่และปกป้องผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มที่มีความคิดเห็น อุดมการณ์ ผลประโยชน์ร่วมกัน และก่อให้เกิดกลุ่มสังคมเฉพาะด้านที่จะมีมากขึ้นตามสัดส่วนของโครงสร้างทางสังคมเมืองที่เติบโตและสลับซับซ้อน ซึ่งมีการจำแนกทางโครงสร้างที่มากกว่าในสังคมชนบทอย่างเห็นได้ชัด ในรูปแบบการปกครองที่ชาวบ้านปกครองตนเอง (Local self - government) มากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับ การปกครองตนเองรูปแบบอื่นๆ ของไทย

ตารางที่ 4.8 สรุป การเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของพลเมืองในแต่ละยุค

ปัจจัย	ยุค	การมีส่วนร่วมของพลเมือง
สังคม	อดีต	รูปแบบความสัมพันธ์แบบ ปีกแผ่นเชิงกลไก (Mechanical solidarity) เป็นชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้ เอื้อให้เกิดรูปแบบในการสร้างการมีส่วนร่วมของพลเมืองหรือสมาชิกในชุมชน สร้างสำนึกความรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ ร่วมกัน ก่อให้เกิดจิตอาสา จิตสาธารณะ โดยถือเอากิจของส่วนรวมเป็นกิจของตนเองเป็นอย่างมาก
	ปัจจุบัน	รูปแบบความสัมพันธ์แบบ ปีกแผ่นเชิงอินทรีย์ (Organic solidarity) มีการแบ่งงานกัน รับผิดชอบ ส่งผลถึงการมีส่วนร่วมของภาคพลเมือง ในรูปแบบที่เรียกร้องหรือทำงานผ่านกลุ่มตัวแทน เพื่อทำหน้าที่ปกป้องผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มที่มีความคิดเห็น อุดมการณ์ ผลประโยชน์ร่วมกัน และก่อให้เกิดกลุ่มสังคมเฉพาะด้านมากขึ้น

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

ปัจจัย	ยุค	การมีส่วนร่วมของพลเมือง
การเมือง	อดีต	สังคมที่มีโครงสร้างแบบศักดินารวมอำนาจทั้งหมดไว้กับบุคคลคนเดียวหรือบุคคลกลุ่มน้อย มีความสัมพันธ์ในลักษณะมูลนายกับไพร่ หรือมูลนายระดับสูงกับระดับล่างในแบบอุปถัมภ์ที่ยอมรับความแตกต่างในเรื่องฐานะของบุคคล เน้นการพึ่งผู้อื่นและการยึดมั่นในตัวบุคคล โดยชนชั้นที่ถูกปกครองจะไม่มีสิทธิมีเสียงและขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของสังคม
การเมือง	ปัจจุบัน	ค่านิยมในระบบอุปถัมภ์และการโหยหามูลนายยังคงอยู่ ประชาชนมีความสำนึกในหน้าที่ของตนว่าควรเชื่อฟังผู้ที่มีอำนาจหน้าที่และปฏิบัติตามคำสั่งของฝ่ายนั้นด้วยดี การมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นเป็นเรื่องของคนกลุ่มน้อย คนไม่มีอำนาจและความสามารถเพียงพอที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับทางการเมืองได้ และมักจะมองบุคคลที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือข้าราชการนั้นเป็นผู้ที่มีอำนาจอิทธิพล และบารมี ที่พวกตนต้อง

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

ปัจจัย	ยุค	การมีส่วนร่วมของพลเมือง
		เคารพยำเกรง ตลอดจนต้องเชื่อมั่นในอำนาจนั้นๆ ตามที่ถูกครอบงำโดยโครงสร้างของระบบการเมืองการปกครองของไทยที่เป็นระบบศักดินาในอดีตจวบจนถึงปัจจุบัน
เศรษฐกิจ	อดีต	ในอดีตอยู่ในรูปของการผูกขาดการค้าโดยรัฐ รายได้ของแผ่นดินส่วนใหญ่มาจากการเก็บภาษีอากร หลังจากเปิดประเทศทำการค้ากับประเทศตะวันตก ก่อให้เกิดการค้าเสรี การเพิ่มจำนวนของพ่อค้า การมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของชนชั้นนายทุน
	ปัจจุบัน	การทำลายความสัมพันธ์ทางการผลิตในระบบศักดินา เปลี่ยนผ่านจากยุคเกษตรกรรมไปสู่ยุคอุตสาหกรรมใหม่ เกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งส่งผลต่อบทบาทของภาคพลเมืองกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสังคมมากยิ่งขึ้น

ที่มา: เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

4.6 ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างสื่อวิทยุโทรทัศน์ในประเทศไทยกับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

การจัดตั้งสถานีโทรทัศน์ในประเทศไทยมีจุดเริ่มต้นมาจากการที่รัฐบาลได้มีแนวคิดที่จะนำโทรทัศน์มาใช้เป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์ และเพื่อสนองประโยชน์ตามที่หน่วยราชการนั้นๆ ได้ตั้งขึ้นมา เช่น สถานีโทรทัศน์ของทางราชการทหารก็มุ่งประโยชน์ที่จะใช้เพื่อการทหารเป็นหลัก ส่วนสถานีของทางราชการหรือด้านพลเรือนก็มุ่งประโยชน์ที่จะใช้สื่อโทรทัศน์ไปในทางประชาสัมพันธ์เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในงาน สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นกลุ่มมวลชนได้มากที่สุด จึงอาจกล่าวได้ว่า รูปแบบการปกครองในระบบอำนาจนิยมของรัฐและทหารที่มีมาเป็นระยะเวลายาวนาน ทำให้การดำเนินงานขององค์กรสื่อฯขาดความเป็นอิสระในทางวิชาชีพ เนื่องจากจิตสำนึกและกระบวนการทำงานถูกครอบงำอยู่ภายใต้โครงสร้างของอำนาจรัฐที่เป็นเจ้าของสัมปทาน (Ownership of means of production) ภายใต้วาทกรรม “ความมั่นคงของชาติ” เป็นหลัก ทำให้การทำหน้าที่ให้ข่าวสาร ความรู้และความบันเทิงของสื่อโทรทัศน์ จึงเป็นไปภายใต้เงื่อนไขของปัจจัยทางการเมืองมากกว่ามาตรฐานจรรยาบรรณและอุดมการณ์ทางวิชาชีพของนักสื่อสารมวลชนด้านโทรทัศน์อย่างแท้จริง ต่อมาเมื่อประเทศมีการพัฒนาเติบโตมากขึ้น เศรษฐกิจการค้าเกิดการขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว เอกชนก็เริ่มมีแนวคิดว่าควรจะได้นำเอาสื่อวิทยุโทรทัศน์นี้มาใช้เป็นเครื่องมือในการหาประโยชน์ให้กับกลุ่มตนในรูปแบบการโฆษณาเหมือนกับอารยประเทศบ้าง ซึ่งสามารถจะประหยัดค่าใช้จ่ายและเวลาได้มากกว่าการใช้สื่อชนิดอื่นๆ อันเป็นที่มาของระบบทุนนิยมในปัจจุบัน

จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของพัฒนาการสื่อวิทยุโทรทัศน์ในประเทศไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันดังข้อมูลที่ได้กล่าวอ้างถึงในข้างต้น จึงไม่น่าแปลกใจที่ปรัชญาแห่งวิชาชีพของนักวิชาชีพด้านโทรทัศน์ จะมีลักษณะผสมผสานระหว่างอุดมการณ์แนวพาณิชยนิยมและแนวรัฐนิยม ซึ่งทำให้รายการต่างๆ เน้นไปในด้านการบันเทิงเป็นส่วนใหญ่ ส่วนรายการข่าวมีลักษณะเผยแพร่ผลงานรัฐบาล หรือนัยหนึ่งคือการโฆษณาชวนเชื่อทางการเมืองตั้งแต่ยุคแรกเริ่ม ดังที่ สนิทร์ สิทธิรักษ์ (2543) ได้ศึกษาการกำเนิดของเทคโนโลยีโทรทัศน์ในประเทศไทยและสรุปได้ว่าการเกิดขึ้นของโทรทัศน์ไทยเกิดขึ้นภายใต้บริบทของสังคมที่กำลังมีการต่อสู้ทางการเมืองและการสื่อสารอย่างรุนแรงทั้งระดับประเทศและระดับโลก โดยรัฐบาลนั้นคาดหวังให้สื่อโทรทัศน์เข้ามาช่วยควบคุมสื่อหนังสือพิมพ์ที่มักจะยืนอยู่ฝ่ายค้านของรัฐบาลมากกว่า และให้เป็นเครื่องมือการสร้างภาพลักษณ์ให้กับรัฐบาล ดังนั้นบทบาทหน้าที่ของโทรทัศน์ในขณะนั้นจึงไม่เพียงให้ข่าวสารความรู้และความบันเทิงภายใต้กรอบนโยบายของรัฐเท่านั้น ยังเป็นเครื่องมือทางการเมืองของ

รัฐบาลอย่างเต็มรูปแบบ นักวิชาชีพด้านโทรทัศนจึงมีฐานะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐและปฏิบัติงานตามนโยบายของรัฐ โดยที่ยังไม่มีการนิยามอุดมการณ์ทางวิชาชีพของสื่อโทรทัศน์แต่อย่างใด

นอกจากนั้นหากวิเคราะห์ในเชิงบริบทแวดล้อมต่างๆ ที่ส่งผลต่อโครงสร้างและรูปแบบการดำเนินการของสถานีวิทยุโทรทัศน์ในประเทศไทย สามารถจำแนกได้ดังนี้

การเมืองการปกครอง

การเมืองการปกครองของไทยในสมัยก่อนเริ่มต้นมาจากสังคมที่มีโครงสร้างแบบศักดินา ใช้หลักชาติกำเนิด เกียรติและฐานะทางราชการ ความมั่งคั่ง และการศึกษาเป็นเครื่องกำหนดส่งผลถึงวัฒนธรรมค่านิยมต่างๆ ในสังคมจวบจนถึงในปัจจุบัน เช่น ค่านิยมในเรื่องของการยอมรับในอาวุโส โดยถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้ย่อยที่พึงเคารพเชื่อฟังผู้ที่มีอาวุโสสูงกว่า ดังนั้นเมื่อใดก็ตามที่ผู้อาวุโสสูงกว่าได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งไปแล้วผู้ที่มีอาวุโสน้อยกว่าโดยทั่วไปมักจะนิ่งเฉยไม่แสดงความคิดเห็น ส่งผลต่อความสัมพันธ์ทางชั้นชนในระบบอุปถัมภ์ เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจการคุ้มครอง หรือผลประโยชน์ต่างตอบแทนในรูปแบบต่างๆ ค่านิยมการสร้างความชอบธรรมในการปกครองที่มีส่วนช่วยให้การกระทำของฝ่ายรัฐบาลหรือฝ่ายปกครองมีความถูกต้อง มีความสงบเรียบร้อยเกิดขึ้นในสังคม โดยเฉพาะผู้ปกครองที่มีอาวุโส ทั้งนี้เพราะมีความเชื่อว่าตนและกลุ่มของตนเท่านั้นที่มีสิทธิที่จะปกครอง มีสิทธิที่จะใช้อำนาจ ไม่ใช่ประชาชนหรือผู้ใดปกครอง ทำให้พลเมืองมีความสำนึกในหน้าที่ของตนว่าควรเชื่อฟังผู้ที่มีอำนาจหน้าที่และควรปฏิบัติตามคำสั่งของฝ่ายนั้นด้วยดี สอดคล้องกับสิ่งที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ว่า ปัจจัยทางวัฒนธรรมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเสริมสร้างพลังจากรากหญ้า ทำให้ประชาชนทั่วไปยังคงอยู่ภายใต้แอกของระบบอุปถัมภ์ที่ผสมผสานทั้งศักดินานิยม ทุนนิยม และบริโคนิยม ชาวบ้านทั่วไปยังหวังพึ่งพิงและให้อำนาจเต็มที่กับผู้ปกครองโดยปราศจากการตรวจสอบ ประกอบกับระบบจริยธรรมที่อ่อนล้า ทำให้เกิดความฉ้อฉลในระบบการเมืองโดยภาคประชาชนไม่สามารถเป็นพลังตรวจสอบได้ (ผาสุก พงษ์ไพจิตรและคณะ, 2545) ซึ่งวิธีดังกล่าวเป็นการสร้างความชอบธรรม โดยใช้ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม เป็นมรดกทางวัฒนธรรม เป็นเกณฑ์ทางศีลธรรมจารีตนิยมที่ประชาชนยึดถือร่วมกัน การปลูกฝังความเชื่อหรือความคิดในลักษณะเช่นนี้กล่าวว่าจะเป็นผลดีในทางสนับสนุนผู้ที่ปกครอง ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีดังกล่าวหากเป็นการเมืองการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ สิ่งเหล่านี้นับว่าสอดคล้องไปกันได้กับระบบการเมืองการปกครองแบบนั้น แต่เมื่อระบบการเมืองการปกครองเปลี่ยนมาเป็นแบบประชาธิปไตยดังเช่นปัจจุบัน ขนบธรรมเนียมประเพณีเหล่านี้ได้กลายเป็นอุปสรรคทันที กล่าวคือ ทัศนคติและฐานคิดของฝ่ายปกครอง เช่น นักการเมือง และข้าราชการประจำ ที่ยังคงมีวิธีคิดแบบอำนาจนิยม เป็นการเมืองการปกครองแบบบนลงล่าง ซึ่งเป็นมรดกทางความคิดที่ยังคงตกค้างจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน รวมถึงการปฏิเส

ธการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เช่น การปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้นสิ่งหนึ่งที่สำคัญคือ ความจำเป็นที่จะต้องมีส่วนนำที่มาจาก การเลือกตั้งของประชาชน แต่หน้าที่ของประชาชนที่พึงกระทำได้คงมีเพียงการเสียดทานี เคารพกฎหมาย และลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเท่านั้น เมื่อเลือกตั้งเสร็จแล้วประชาชนก็จำต้องถอยห่างออกมา ปล่อยให้รัฐทำอะไรในมิตส่วนรวมแต่เพียงผู้เดียวด้วยความชอบธรรมต่อไป โดยที่ภาคประชาชนแทบจะไม่มีบทบาทในการมีส่วนร่วมใดๆ อีกเลย หรือรูปแบบการถือครองคลื่นความถี่ของสื่อวิทยุโทรทัศน์โดยภาครัฐที่เลือกนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อฝ่ายตนและปิดหูปิดตาประชาชนมาโดยตลอด ในแบบ “เขามืออะไรให้คูก็ต่อคู” ภายใต้วาทกรรม “ความมั่นคงของชาติ” จึงทำให้สื่อเหล่านี้ถูกครอบครองโดยภาครัฐทั้งหมด เช่น สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 5 บริหารงานโดยกองทัพบก กระทรวงกลาโหม สถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 บริหารงานโดยกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นของรัฐโดยตรง รวมถึงสถานีช่องอื่นๆ ที่ปล่อยให้ภาคเอกชนสัมปทานไปเพื่อดำเนินการในเชิงพาณิชย์ แต่ยังคงอยู่ภายใต้กรรมสิทธิ์ของตนเอง

จึงกล่าวได้ว่า รูปแบบความสัมพันธ์ที่รัฐพยายามสร้างความชอบธรรมในการปกครองด้วยลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างมุลนายกับไพร่ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในอดีต เพื่อหวังผลให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและจารีตนิยมที่ประชาชนใช้ยึดถือร่วมกัน ยังคงส่งผลและมีอิทธิพลต่อการเมืองการปกครองของไทยจวบจนถึงปัจจุบันมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน สาเหตุที่สำคัญส่วนหนึ่งมาจากค่านิยม ความคิด ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือวัฒนธรรมของคนไทยที่มีความเชื่อว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นเป็นเรื่องของคนกลุ่มน้อย คนไม่มีอำนาจและความสามารถเพียงพอที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับทางการเมืองได้ และมักจะมองบุคคลที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือข้าราชการนั้นเป็นผู้ที่มีอำนาจ อิทธิพล และบารมี ที่พวกตนต้องเคารพยำเกรง ตลอดจนต้องเชื่อมั่นในอำนาจนั้นๆ ตามที่ถูกครอบงำโดยโครงสร้างของระบบการเมืองการปกครองของไทยที่เป็นระบบศักดินาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมจึงยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงทัศนคติทางการเมืองให้มีลักษณะสอดคล้องกับการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

ฉะนั้นการขับเคลื่อนประเด็นหรือกิจกรรมทางสังคมที่ต้องการการมีส่วนร่วมหรือพลังจากภาคประชาชน จึงยังคงมีแต่เพียงกลุ่มเครือข่ายและพลเมืองที่กระตือรือร้นอยู่เพียงจำนวนหนึ่งเท่านั้น ดังปรากฏการณ์ของสื่อโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ซึ่งถือกำเนิดจากการผลักดันของกลุ่มนักวิชาการหัวก้าวหน้า นักเคลื่อนไหวทางสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน และกลุ่มภาคีเครือข่ายเพียงบางกลุ่ม หากเกิดจากความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมไม่ ทำให้ขาดความรู้สึกถึงการมีส่วนร่วมและความผูกพันที่มีต่อองค์กร ซึ่งปรากฏการณ์ที่ภาครัฐไม่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในลักษณะเช่นนี้ปรากฏให้เห็นหลายต่อหลายครั้งในประวัติศาสตร์ชาติ

ไทย อาทิ เช่น เหตุการณ์การปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ไปเป็นระบอบประชาธิปไตย กระทำโดยคณะราษฎรซึ่งประกอบด้วย ทหาร ตำรวจ พลเรือน มอง ในแง่การเมืองระดับประเทศ การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้มาจากเบื้องบนของชนชั้นปกครอง หาใช่การ เข้าร่วมกระบวนการของประชาชนในการต่อสู้ด้วยจิตสำนึกทางการเมืองอย่างแท้จริงไม่ ทำให้การ มีส่วนร่วมและการตื่นตัวของประชาชนจึงมีน้อยและก่อตัวอยู่ในวงจำกัดเท่านั้น รวมถึงการจัดทำ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ซึ่งเนื้อหาได้ระบุถึง “แนวคิดการพัฒนาประชา รัฐ” ซึ่งเป็นแนวคิดที่สนับสนุนส่งเสริมประชาสังคมในรูปแบบต่างๆ ของรัฐที่ชัดเจนมากขึ้น (สมคิด, 2540) กล่าวคือ การผลักดันให้เกิดประชาคมจังหวัด ประชาคมอำเภอ และประชาคมตำบล ทั่วประเทศ เป็นการดำเนินงานร่วมกันของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติหรือกระทรวงมหาดไทย ร่วมกับสถาบันการศึกษาและองค์กรเอกชน แต่มีข้อสังเกตคือ ขบวนการในการผลักดันในยุคนั้น มีลักษณะสังการให้เกิดขึ้นอย่างไม่เป็นไปตามธรรมชาติ แต่ เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่บ้านเมืองที่ถูกเร่งรัดมาจากส่วนกลางอีกทอดหนึ่งมากกว่า หรือแม้กระทั่งการถือกำเนิดสถานีโทรทัศน์ช่องแรกของประเทศไทย ในสมัย จอมพล ป. พิบูล สงคราม ที่มีเสียงคัดค้านจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายค้าน หนังสือพิมพ์ และประชาชนในยุคนั้นว่าไม่สมควรจัดตั้งขึ้น เพราะเป็นการใช้งบประมาณแผ่นดินโดยไม่จำเป็น เนื่องจากนำเงินภาษี ของราษฎรไปอุดหนุนความบันเทิงให้กับคนส่วนน้อย กระบวนการจัดตั้งเป็นไปเพราะความ ต้องการของผู้นำทางการเมืองที่มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นสื่อ โฆษณาชวนเชื่อให้กับรัฐแต่เพียง เท่านั้น

เหล่านี้จึงเป็นการสะท้อนถึงทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมทางการเมืองของภาครัฐ และประชาชนไทยที่มีต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของสังคมได้เป็นอย่างดี

เศรษฐกิจ

ปัจจัยทางเศรษฐกิจถือเป็นอีกหนึ่งตัวแปรที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงเหตุบ้าน การเมืองของประเทศไทยมาตั้งแต่ในอดีตกล่าวคือ นับเริ่มตั้งแต่เปิดประเทศในปีพ.ศ.2398 รัฐบาล ต้องสูญเสียรายได้จากการผูกขาดทางการค้าอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับปัญหาการขาดดุล งบประมาณ เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจโลก รวมถึงจำนวนรายจ่ายในราชสำนักที่เพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก ทำให้การขาดดุลการคลังเรื้อรังไปจนถึงในปีพ.ศ. 2475 ด้วยสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำ รัฐบาลเริ่ม ประสบปัญหาการขาดดุลงบประมาณอย่างต่อเนื่อง คณะราษฎรซึ่งประกอบด้วย ทหาร ตำรวจ พล เรือน ได้อ้างสาเหตุของปัญหาดังกล่าว อันนำไปสู่การปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจาก ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปเป็นระบอบประชาธิปไตย มองในแง่การเมืองระดับประเทศ การ เปลี่ยนแปลงครั้งนี้มาจากเบื้องบนของชนชั้นปกครอง หาใช่การเข้าร่วมกระบวนการของประชาชน

ในการต่อสู้ด้วยจิตสำนึกทางการเมืองอย่างแท้จริงไม่ การมีส่วนร่วมและการตื่นตัวจึงมีน้อยอยู่ในวงอันจำกัด

ส่วนในระดับท้องถิ่นนั้น นับจากอดีตได้เกิดปัญหาสะสมจากความอยุติธรรมทางสังคม ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความไม่มั่นคงในการดำเนินชีวิต การถูกเลือกปฏิบัติจากภาครัฐ เรือร้งจนกลายเป็นปัญหาาร่วมของคนในระดับรากหญ้าซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ในสังคมมาโดยตลอด ผนวกกับสถานการณ์การแข่งขันทางเศรษฐกิจของโลกในขณะนั้น เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในระบบเศรษฐกิจอย่างรุนแรง การเปลี่ยนผ่านจากยุคเกษตรกรรมไปสู่ยุคอุตสาหกรรมใหม่ โดยอ้างการพัฒนาเพื่อความทันสมัย ทำให้เกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรกขึ้นในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อันเป็นวาทกรรม (discourse) ที่สามารถครอบงำ (hegemony) และสร้างความชอบธรรมในการใช้อำนาจรัฐ เพื่อดำเนินการพัฒนาสังคมไทยให้กลายเป็นสังคมแบบรัฐทุนนิยมผูกขาดได้ เช่น การอพยพของผู้คนจากชนบทเข้าสู่เมือง ด้วยนโยบายของภาครัฐที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเมืองมากกว่าชนบท โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร ที่กลายเป็นแหล่งดูดซับทรัพยากรจากทั่วทุกภูมิภาค มีการกระจุกตัวของอำนาจและความเจริญต่างๆ ของสังคมอย่างมากมาย

จากข้อมูลในเบื้องต้นกล่าวได้ว่า เศรษฐกิจก่อนยุคเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นอยู่ในรูปของการผูกขาดการค้าโดยรัฐ จวบจนมีการเปิดประเทศขึ้นในปีพ.ศ. 2398 ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง เช่น ทำลายการผูกขาดทางการค้า ก่อให้เกิดการค้าเสรี การเพิ่มจำนวนของพ่อค้า เกิดชนชั้นนายทุน และการผูกขาดปัจจัยการผลิตจากภาครัฐไปสู่กลุ่มชนชั้นดังกล่าวซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยในสังคม โดยเฉพาะในลักษณะของนายทุนข้าราชการ (Bureaucratic Capitalist) ซึ่งเป็นการลงทุนดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างนายทุนกับชนชั้นปกครอง ภายใต้การสนับสนุนด้านเงินทุนจากภาครัฐ ทางหนึ่งนายทุนมีลักษณะเป็นข้าราชการรับใช้รัฐ อีกทางหนึ่งเป็นนักธุรกิจ ด้วยสภาพเศรษฐกิจของไทยในลักษณะดังกล่าว ทำให้ไม่สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเป็นระบบสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรมได้ เพราะนายทุนยังคงร่วมมือแบ่งผลประโยชน์กับชนชั้นปกครองเดิมอยู่ สิ่งเหล่านี้ตกทอดมาจนถึงปัจจุบันดังปรากฏในโครงสร้างองค์กรสื่อวิทยุโทรทัศน์ไทย เช่น องค์กรสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.) ซึ่งทางรัฐบาลผู้ถือครองกรรมสิทธิ์คลื่นความถี่ได้เปิดให้เอกชน โดยบริษัท บางกอกเอ็นเตอร์เทนเมนท์ จำกัด ของตระกูลมาลินนท์ ได้รับสัมปทานจาก อ.ส.ม.ท. ไปเพื่อดำเนินการบริหารจัดการสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 สถานีโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์ทีวี มีการแปรรูปเป็นองค์กรมหาชน เข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ แต่ยังคงเป็นรูปแบบรัฐวิสาหกิจอยู่ เนื่องจากหน่วยงานของรัฐคือกระทรวงการคลังเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 ได้รับสัมปทานจากกองทัพบก บริหารงานโดย

บริษัทกรุงเทพวิทยุโทรทัศน์ จำกัด โดยมีตระกูลรัตนรักษ์ จากธนาคารกรุงศรีอยุธยาเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ สถานีโทรทัศน์ไอทีวี ได้รับสัมปทานจากสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (สปน.) บริหารงานโดยกลุ่มสยามทีวีแอนด์คอมมิวนิเคชั่น ซึ่งเป็นบริษัทในเครือของธนาคารไทยพาณิชย์ และสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ก่อนที่จะตกไปอยู่ในการครอบครองของตระกูลชินวัตร และถูกฟ้องร้องแพ่งคดีความจนถูกตัดสินให้ยึดคืนสัมปทานคืนในที่สุด

สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนย้ายของวิธีการผลิตในลักษณะความเป็นเจ้าของ (Ownership) ซึ่งเปลี่ยนการครอบครองจากภาครัฐในอดีตมาอยู่ภายใต้กลุ่มทุน ดังเช่น การให้สัมปทานแก่เอกชนของสถานีโทรทัศน์ช่อง 7 โดยกองทัพบก สถานีโทรทัศน์ช่อง 3 โดย อสมท. และสถานีโทรทัศน์ ITV โดยสำนักปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นต้น

สังคมและวัฒนธรรม

จากลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของไทย ซึ่งแบ่งออกเป็นสังคมชนบทและสังคมเมือง โดยลักษณะทางกายภาพที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของพลเมืองในสังคมนั้นพบว่า บริบทของสังคมในชนบทซึ่งมีการดำรงวิถีชีวิตของตนเองเป็นสังคมประเพณีอย่างชัดเจน (Traditional society) ชาวบ้านดำรงชีวิตอยู่ด้วยกันมายาวนานชั่วลูกชั่วหลาน ร่วมทุกข์ร่วมสุขมาด้วยกัน เอื้อเพื่อเอื้อแก่ เอาแรงช่วยเหลือกัน ลงแขกช่วยกันทำงานบนพื้นฐานความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันของคนชนบทที่เหนียวแน่น ความรู้จักมักคุ้นของสมาชิกในชุมชน การไม่ยึดถือเอาผลประโยชน์ทางวัตถุมากนัก และยังยึดถือประเพณีนิยมค่อนข้างสูง เอื้อให้เกิดรูปแบบในการสร้างการมีส่วนร่วมของพลเมืองหรือสมาชิกในชุมชน สร้างสำนึกความรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ ร่วมกันก่อให้เกิดจิตอาสา จิตสาธารณะ โดยถือเอากิจของส่วนรวมเป็นกิจของตนเองเป็นอย่างมาก เหล่านี้หากมองผ่านมิติการมีส่วนร่วมในเชิงวิถีชีวิตแบบสังคมประเพณีนั้น ถือว่าเป็นคุณสมบัติเฉพาะของคนในชนบทที่มีมาช้านาน แต่หากมองในมุมการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางการเมืองนั้นกับพบว่า ยังคงมีค่านิยมและวัฒนธรรมบางอย่างที่ติดตัวและสืบต่อกันมาจากอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นอุปสรรคสำคัญในหลายลักษณะ เช่น ความเฉื่อย เป็นค่านิยมที่ฝังแน่นของคนในสังคมเกษตรกรรม ทำให้ขาดความกระตือรือร้นในการทำงานและพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ การถือฐานานุรูป ในลักษณะของสังคมเกษตร ถือว่าการที่จะได้รับตำแหน่งหน้าที่การงานนั้นย่อมเป็นไปตามฐานานุรูปตามฐานะของบุคคล ตามชาติวุฒิหรือกำเนิดของบุคคล ซึ่งตรงข้ามกับสังคมอุตสาหกรรมที่การได้รับตำแหน่งหน้าที่การงานมักเป็นไปตามความสามารถของบุคคลเป็นมาตรฐานตัดสิน การถือความสัมพันธ์ส่วนตัว ในสังคมเกษตร ความสัมพันธ์ส่วนตัวมีความจำเป็นในการพิจารณาให้คนเข้าทำงานหรือมอบหมายงาน ผู้เป็นญาติกัน ผู้ที่รู้จักมักคุ้นจะได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษมากกว่าผู้ไม่เคยคุ้นเคย แม้จะมีคุณวุฒิสูงกว่าก็ตาม การถือประโยชน์ตนเอง ถ้าหากงานที่ทำนั้นๆ ไม่ให้

ประโยชน์แก่ตัวก็มักไม่ทำหรือทำด้วยความไม่เต็มใจ การถืออำนาจ ผู้ได้บังคับบัญชา มีหน้าที่ในการรับคำสั่งและปฏิบัติตามโดยถือว่าถูกต้อง หรือไม่ถูกต้องในการสั่งงาน มิใช่อยู่ที่เหตุผล แต่อยู่ที่ผู้มีอำนาจเป็นผู้สั่งหรือไม่ และคนไทยมักไม่แสดงในการขัดแย้งกับผู้มีอำนาจ ถ้าทนไม่ได้ก็หนีไปเสีย เป็นการรักษาเอาตัวรอด

คำนิยามเหล่านี้เมื่อวิเคราะห์ผ่านปรากฏการณ์ของสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS เช่น การคัดสรรสมาชิกสภาผู้ชมผู้ฟังของทางสถานีฯ ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มตัวแทนที่มาจากภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศ พบว่าเป็นอุปสรรคอย่างมากทั้งในแง่ของ ความเฉื่อย ขาดความกระตือรือร้นในการที่จะอาสาตนเองเข้ามาเพื่อช่วยเหลืองานของสังคม การถือฐานานุรูป ที่ทำให้เกิดการเจียมเนื้อเจียมตัว มองว่าการขันอาสาเข้ามาทำงานนั้นเป็นเรื่องไกลตัว ตนเอง ไม่มีความสามารถเพียงพอ การถือความสัมพันธ์ส่วนตัว ทำให้เกิดการชักชวนของพวกพ้องและกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ มากกว่าที่จะเข้ามาด้วยจิตอาสาอย่างแท้จริง การถือประโยชน์ตนเอง ซึ่งเมื่อเข้ามาแล้วกลุ่มสมาชิกก็มุ่งหวังที่จะใช้พื้นที่ตรงนี้ในการเอื้อประโยชน์ให้กลุ่มตนมากกว่าผลประโยชน์ของส่วนรวม การถืออำนาจโดยสมาชิกบางคนเข้ามาเพื่อหวังผลประโยชน์ในเชิงอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตัวตนมากกว่าส่วนรวม

ส่วนสังคมเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ เราจะพบว่าเป็นศูนย์กลางและสัญลักษณ์ของความเจริญ ความสำคัญทางการเมือง การบริหารและทางเศรษฐกิจมาโดยตลอด ความสัมพันธ์ของคนในสังคมไม่ได้เป็นเป้าหมายในตัว แต่เป็นทางไปสู่เป้าหมาย โดยส่วนใหญ่จึงมีความสัมพันธ์กันแบบหลวมๆ ไม่สนิทชิดเชื้อเหมือนในสังคมชนบท สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองในสังคมเมือง ในรูปแบบที่เรียกร้องหรือทำงานผ่านกลุ่มตัวแทน เพื่อทำหน้าที่และปกป้องผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มที่มีความคิดเห็น อุดมการณ์ ผลประโยชน์ร่วมกัน และก่อให้เกิดกลุ่มประเด็นทางสังคมเฉพาะด้านที่จะมีมากขึ้นตามสัดส่วนของโครงสร้างทางสังคมเมืองที่เติบโตและสลับซับซ้อน ดังจะเห็นได้จากจำนวนของกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคีเครือข่ายภาคประชาสังคมต่างๆ ซึ่งในระยะหลังได้เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก การก่อตัวของกลุ่มตัวแทนภาคประชาสังคมเหล่านี้มีการจำแนกทางโครงสร้างที่มากกว่าในสังคมชนบทอย่างเห็นได้ชัด และเป็นรูปแบบการปกครองที่ชาวบ้านปกครองตนเอง (Local self - government) มากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับ การปกครองตนเองรูปแบบอื่นๆ ของไทย

บทที่ 5

การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมและพลเมือง

ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศไทย ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา แนวความคิดเรื่อง “ประชาสังคม” (civil society) ได้เข้ามามีบทบาทในฐานะที่เป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาที่รุมเร้าสังคมไทย โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่า หากสังคมใดที่การรวมตัวของประชาชนมีความเข้มแข็ง และสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองหรือกำหนดนโยบายสำคัญของประเทศแล้ว สังคมนั้นก็จะได้รับการพัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้อง ยั่งยืน และตอบสนองความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคมได้

แม้ว่าแนวความคิดในเรื่องประชาสังคมจะไม่ใช่อะไรใหม่ เพราะเป็นแนวคิดที่ได้มีการปฏิบัติมาแต่ดั้งเดิมในหลายชุมชนของประเทศไทย แต่ก็ไม่ใช่นวัตกรรมที่แพร่หลายและง่ายต่อการเข้าใจของสาธารณชนในปัจจุบัน ถึงกระนั้นก็ตามเป็นเรื่องน่ายินดีที่แนวความคิดนี้ได้รับความสนใจอย่างจริงจังอีกครั้งหนึ่ง โดยในทศวรรษที่ผ่านมาและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหลายฉบับ ได้มีการบัญญัติเอาแนวคิดประชาสังคมไว้ในหลายส่วนด้วยกัน ดังเช่น ในกรอบกฎหมายไทย พระราชบัญญัติวิธีการปกครอง พ.ศ. 2539 ซึ่งเป็นกฎหมายฉบับแรกที่ทำให้สิทธิกับบุคคล คณะบุคคล มีหลักการเปิดให้ประชาชนในฐานะปัจเจกหรือคณะบุคคลมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจของเจ้าหน้าที่รัฐที่กระทบกับประชาชนได้ สำหรับในแง่ นโยบาย โดยทั่วไปรัฐบาลจะมีนโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมและสนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชน แต่ต้องเป็นกลุ่มที่มีแนวทางตามที่รัฐต้องการ การจัดตั้งกลุ่มโดยภาครัฐเอง ส่วนใหญ่เป็นการดำเนินงานของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ในขณะที่การรวมกลุ่มชุมชนของประชาชนเพื่อเรียกร้องต่างๆ รัฐมักจะระแวงระวังและไม่ไว้วางใจ หาหนทางในการตรวจสอบควบคุมเสมอ โดยการออกคำสั่งต่างๆ มาควบคุมการชุมนุมแม้จะเป็นไปโดยสันติก็ตาม แต่เนื้อหาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยเฉพาะในฉบับที่ 8 ได้ระบุถึง “แนวคิดการพัฒนาประชารัฐ” ซึ่งเป็นแนวคิดที่สนับสนุนส่งเสริมประชาสังคมในรูปแบบต่างๆ ของรัฐที่ชัดเจนมากขึ้น (สมคิด เลิศไพฑูรย์, 2540) กล่าวคือ กิจกรรมที่เด่นชัดของภาครัฐที่มีการระบุเอาไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในครั้งนั้นคือ การผลักดันให้เกิดประชาคมจังหวัด ประชาคมอำเภอ และประชาคมตำบลทั่วประเทศ เป็นการทำงานร่วมกันของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือกระทรวงมหาดไทย ร่วมกับสถาบันการศึกษาและองค์กรเอกชน แต่มีข้อสังเกตคือขบวนการ

ในการผลักดันในยุคนี้ มีลักษณะสั่งการให้เกิดขึ้นอย่างไม่เป็นไปตามธรรมชาติ แต่เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่บ้านเมืองที่ถูกเร่งรัดมาจากส่วนกลางอีกทอดหนึ่งมากกว่า ฉะนั้น แนวทางการพัฒนาระบบการเมืองและเศรษฐกิจสังคมของประเทศไทยในระยะยาว จึงจำเป็นต้องยิ่งที่ค้ำไปสู่อำนาจรัฐประชาสังคมประชาธิปไตย ประชาสังคมท้องถิ่น รัฐท้องถิ่น และต้องปฏิรูประบบราชการให้เปิดพื้นที่ให้ประชาสังคมเข้ามาช่วยคิด ช่วยทำให้ส่วนรวมมากยิ่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

ทั้งนี้หัวใจสำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนขบวนการประชาสังคมคือ คุณธรรมแบบพลเมือง ซึ่งเน้นการมีจริยธรรมเพื่อส่วนรวม (civic virtue) การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง (civic education) จึงมีความสำคัญมาก ควรพัฒนาคุณธรรมนี้ให้เป็นอุดมการณ์ใหม่ มีน้ำหนักความสำคัญเท่าเทียมกันกับอุดมการณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ “ความเป็นพลเมือง” ต่างจาก “ความเป็นราษฎร” แบบไทย ที่มีรากลึกมาจากระบบอุปถัมภ์ระหว่างเจ้าขุนมูลนายที่เป็นผู้ให้และไพร่ที่เป็นผู้รับ ราษฎรมักมองตนเองเป็นผู้บ่อดอกยความช่วยเหลือหรือการให้จากผู้ใหญ่ ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ได้มีการผลิตซ้ำออกมาในรูปวัฒนธรรมที่สยบยอมต่ออำนาจของผู้ที่มีอำนาจมากกว่า เปิดช่องให้มีการใช้อำนาจบาตรใหญ่ไร้เหตุผลไร้คุณธรรมเพื่อประโยชน์ส่วนตนมากขึ้น และใช้ฐานอำนาจที่มีอยู่เพื่อทำการล้อราษฎรบังหลวงให้อำนาจที่มีอยู่ได้สถาปนาอย่างแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นยากจะถอน ในขณะที่พลเมืองต้องเป็นผู้รุกร้องการมีส่วนร่วม รู้สิทธิมีพันธกิจต่อสังคม มีจิตสำนึกสาธารณะ กล้าคิด กล้ารับผิดชอบ และเสียสละต่อส่วนรวม เพื่อความอยู่ยั่งยืนของพลเมืองเองในระยะยาว (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2540)

ส่วนบทบาทภาคประชาสังคมกับการให้ความสำคัญในเรื่องการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในประเทศไทยกับการสร้างประโยชน์แก่สาธารณะนั้น คงต้องนับเนื่องจากเหตุการณ์เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 ที่คนไทยต้องปะทะกันในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ในครั้งนั้นสื่อวิทยุโทรทัศน์ตกเป็นจำเลยของสังคมอย่างเด่นชัด เพราะถูกใช้เป็นเครื่องมือของเผด็จการทหารในการบิดเบือนข้อเท็จจริงอย่างมาก ทำให้ประชาชนต้องออกจากบ้านมาดูเหตุการณ์จริงด้วยตัวเองที่ถนนราชดำเนิน ครั้งนั้นเป็นครั้งสำคัญที่กระแสดความตื่นตัวเรียกร้องให้มีการปฏิรูปสื่อเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ทั้งจากนักวิชาการ สื่อมวลชน และองค์กรพัฒนาเอกชน ทำให้รัฐบาลซึ่งมีนายอานันท์ ปันยารชุน ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ต้องมีการตั้งคณะกรรมการปรับปรุงสื่อของรัฐขึ้นมาทำหน้าที่ปฏิรูปสื่อ โดยการอนุมัติให้มีสถานีโทรทัศน์ช่องใหม่ ภายใต้ชื่อสถานีโทรทัศน์ไอทีวี

หลังจากเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 นับได้ว่าเป็นจุดหักเหที่สำคัญที่สุดจุดหนึ่งของการเมืองไทยในรอบศตวรรษนี้ ทำให้ผู้คนที่ตื่นตัวในกระแสประชาธิปไตยได้จัดตั้งเป็นกลุ่มและองค์กรต่างๆ เพื่อเคลื่อนไหวเรียกร้องให้นำผู้สั่งการปราบปรามประชาชนมาลงโทษ ลด

อิทธิพลทางการเมืองของกองทัพ เร่งสร้างประชาธิปไตยและเรียกร้องให้กระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่น โดยเฉพาะให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัด สำหรับสถาบันภาคธุรกิจเอกชน ประกอบด้วยสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และสมาคมธนาคารไทย ได้ร่วมกันเสนอข้อคิดเห็นทางการเมืองเพื่อประโยชน์แก่ประเทศชาติเป็นครั้งแรก เรียกร้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องยุติการกระทำที่จะนำไปสู่เหตุการณ์รุนแรง เรียกร้องความร่วมมือจากทุกฝ่ายช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจไทย และเรียกร้องให้ยุบสภาผู้แทนราษฎรและจัดการเลือกตั้งใหม่ (สภาหอการค้าไทย, 2434, น.6)

เมื่อการเมืองพัฒนาเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น มีการเปิดพื้นที่ให้แสดงออกถึงความคับข้องใจ และการเรียกร้องทางการเมือง วาทกรรมระดับนานาชาติในประเด็นเรื่องสิทธิ อัดลัทธิ และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม กระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวในสังคมไทย ขณะเดียวกันการเฟื่องฟูขึ้นของระบบรัฐสมัยใหม่ เศรษฐกิจเสรีนิยม และรูปแบบใหม่ๆ ของอำนาจโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้ความขัดแย้งเรื่องทรัพยากร การแตกกระจายของชุมชนต่างๆ และการคุกคามวิถีชีวิตของผู้คนเพิ่มขึ้น กล่าวโดยสรุป พัฒนาการสู่ระบอบประชาธิปไตย ความจำเริญเติบโตทางเศรษฐกิจและโลกาภิวัตน์นำไปสู่ผลกระทบที่ขัดกัน 2 ประการคือ คุกคามวิถีชีวิตและการทำมาหากินที่ผู้คนพึงพอใจ แต่ในขณะเดียวกันเปิดโอกาสทางการเมืองและให้ความชอบธรรมกับขบวนการทางสังคม (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ, 2545, น. 23)

สิ่งเหล่านี้นับเป็น โอกาสอันดีสำหรับกระแสการปฏิรูปการเมืองที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการเมืองของภาคประชาชน อันนำไปสู่การร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่โดยสภาร่างรัฐธรรมนูญ ผลในเชิงรูปธรรมที่เห็นชัดที่สุดคือรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 ซึ่งมีบทบัญญัติขยายสิทธิของประชาชนเพิ่มมากขึ้น การขยายสิทธิของพลเมืองดังกล่าวเป็นคุณูปการสำคัญที่เกิดจากการรวมกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มองค์กรที่หลากหลายทั้งในเมืองและชนบท ที่ทั้งเรียกร้องจากรัฐร่วมมือกับรัฐ ขัดแย้งกับรัฐ จนถึงต่อต้านรัฐ ดังที่สมคิด เลิศไพฑูรย์ (2540) พิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้แก่ การเพิ่มคำว่ากลุ่มเกษตรกร องค์กรเอกชน ในความหมายของหมุ่คณะอื่น มีมาตราที่รับรองสิทธิชุมชนชัดเจน เปิดโอกาสให้ประชาสังคมตั้งพรรคการเมืองได้ เปิดโอกาสให้ประชาชนจำนวน 50,000 คน สามารถเสนอร่างกฎหมายและเสนอถอดถอนชื่อนักการเมืองได้ รับรองการศึกษานอกระบบ โรงเรียน กำหนดองค์กรตรวจสอบอำนาจรัฐที่เป็นอิสระหลายองค์กร เช่น ผู้ตรวจการแผ่นดินรัฐสภา ศาลปกครอง และศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งองค์กรประชาสังคมสามารถไปใช้สิทธิได้ ที่สำคัญคือการรับรองการมีอยู่ของประชาสังคมในรูปแบบองค์กรเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน ซึ่งกำหนดให้ผู้แทนขององค์กรเข้าร่วมในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติด้วย

ปัจจุบันเริ่มมีการยอมรับกันอย่างกว้างขวางที่จะเรียกการเคลื่อนไหวนี้ในภาพรวมว่าเป็น “ขบวนการประชาสังคม” (Civil society movements) การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงในภาคประชาชนนี้ได้ถูกวิเคราะห์ว่า เป็นขบวนการที่ทำให้การเมืองภาคประชาชนเข้มแข็งขึ้น นับเป็นทางเลือกใหม่ที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางจากนักคิดนักทฤษฎีที่สนใจการเปลี่ยนแปลงสังคมและระบบการเมือง และถูกนำเสนอให้เป็นอุดมการณ์ใหม่ของการพัฒนาบ้านเมืองทั้งในบ้านเราและต่างประเทศ เป็นการทำการเมืองที่เน้นความเป็นปัจเจกชนในฐานะพลเมืองที่กระตือรือร้นตระหนักว่าตนเองมีสิทธิมีเสียงในการสร้างบ้านแปงเมืองอย่างแท้จริง

การปะทุขึ้นของขบวนการเหล่านี้มีความสำคัญ เพราะสำแดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงแบบฉีกแนวจากอดีต สังคมไทยผ่านประสบการณ์ขบวนการทางการเมืองของมวลชนแนวกว้างน้อยมาก ขบวนการกึ่งชาติก็ไม่มี เพราะมีเคียดแค้นเป็นอาณานิคมของใคร ทั้งขบวนการชาตินิยมที่พอจะมีอยู่บ้างก็กระจุกตัวอยู่กับชนชั้นนำจำนวนน้อยเท่านั้น ขบวนการสังคมนิยมถูกทำลายลงอย่างรวดเร็วและสิ้นสุดลงพร้อมๆกับการสิ้นสุดลงของสงครามเย็น ดังนั้น ขบวนการทางสังคมแห่งทศวรรษ 2530 และ 2540 จึงเป็นจุดเริ่มต้นของขบวนการมวลชนที่อาจจะคงอยู่เป็นขบวนการระยะยาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทที่ขบวนการโลกาภิวัตน์กำลังแผ่ขยายไปในอัตราที่เร่งเร็ว ขบวนการทางสังคมต่างๆจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (ผาสุกพงษ์ไพจิตร และคณะ, 2545, น. 24)

จากสิ่งเหล่านี้จึงทำให้ความคิดความรู้ของนักวิชาการ องค์กรภาคประชาสังคม และความต้องการของสังคมตลก เป็นแนวคิดการปฏิรูปสื่อวิทยุโทรทัศน์ที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2540 ซึ่งมีการเขียนไว้ถึงการปฏิรูปสื่อในมาตรา 39 - 41 โดยเฉพาะมาตรา 40 ที่ว่าด้วย “คลื่นความถี่เป็นทรัพยากรสาธารณะ” ที่ควรจะมีองค์กรอิสระในการจัดสรรคลื่นความถี่ ทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ใหม่ให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะอย่างแท้จริงเพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชน นับว่าเป็นการพลิกโฉมสื่อวิทยุและโทรทัศน์ไทยให้มีสิทธิเสรีภาพในการแสวงหาและนำเสนอข่าวสารมากยิ่งขึ้น เจตนารมณ์ตามบทบัญญัติจึงมุ่งประเด็นไปที่ประโยชน์สาธารณะและการให้บริการสาธารณะเป็นหลัก แต่เนื่องจากที่ผ่านมาการดำเนินงานด้านวิทยุโทรทัศน์ของประเทศไทยไม่เคยมุ่งเน้นที่การบริการสาธารณะมาก่อน ดังนั้น ภารกิจหลักประการหนึ่งในการปฏิรูปสื่อที่เห็นเป็นรูปธรรมที่สุด ก็คือการจัดตั้ง สถานีวิทยุโทรทัศน์สาธารณะ (Public service broadcasting : PSB) ที่ให้ความหวังกับคนไทยว่า ถึงเวลาแล้วที่ต้องส่งกายนาสื่อวิทยุโทรทัศน์ของรัฐให้มีความเป็นอิสระจากอำนาจรัฐและทุนเสียที

แต่ตลอดเวลาที่ผ่านมามีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแล้ว แต่ในทางปฏิบัติกลับไม่อาจผลักดันให้เกิดโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาสาระเช่นนั้นได้ เพราะรัฐบาลไม่ใส่ใจในการเร่งรัดให้เกิด

กลไกตามมาตรา 40 เกิดการติดขัดสารพัดปัญหา ทั้งในแง่กฎหมาย ผลประโยชน์ทางการเมือง วิธีคิดของผู้มีอำนาจ ระบบสื่อวิทยุโทรทัศน์ของไทยจึงยังคงย่ำอยู่กับที่ อันสะท้อนภาพปัญหาเชิงโครงสร้างที่ระบบสื่อวิทยุโทรทัศน์ยังถูกยึดกุมโดยสื่อของรัฐและสื่อพาณิชย์อย่างเหนียวแน่น รวมทั้งความไม่จริงจังในการปฏิรูปสื่อของรัฐบาล สิ่งทีภาคประชาชนเรียกร้องจนได้มาจึงมีอันให้หยุดนิ่งอยู่เพียงแค่นี้ในตัวหนังสือเท่านั้น

แต่กระนั้นก็ตาม ได้มีการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมในนามคณะทำงานติดตามมาตรา 40 ซึ่งประกอบด้วย มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน กลุ่มเพื่อนประชาชน เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรประชาชน ทำหน้าที่ในการติดตามทวงถามความโปร่งใสของภาครัฐในการดำเนินการ การต่อสู้ทางความคิดที่แตกต่างระหว่างภาคประชาชนกับภาครัฐและภาคธุรกิจเกิดขึ้นอย่างเข้มข้นบนความเชื่อที่แตกต่าง ระหว่างแนวคิดเรื่องสิทธิของประชาชน โดยองค์กรพัฒนาเอกชน กับแนวคิดที่อ้างเรื่องตลาดแข่งขันเสรีของภาคธุรกิจ และแนวทางของรัฐที่ยังเชื่ออำนาจนิยมบางส่วนผสมกับแนวคิดทุนนิยมเสรี แต่ต้องอยู่ในกำกับของคำว่า “ความมั่นคงแห่งชาติ”

บทเรียนการต่อสู้ของประชาชนมีมากมาย จุดสำคัญคือการพยายามสร้างกระแสจากนอกสภาควบคู่ไปกับการต่อสู้ในสภา ผ่านกิจกรรมการเคลื่อนไหว เช่น การยื่นหนังสือ จดหมายเปิดผนึกถึงคำคัดค้านและข้อเรียกร้องต่างๆ นับครั้งไม่ถ้วน การแถลงข่าวประกาศเจตนารมณ์ การจัดเวทีสัมมนาเชิงรุกต่อรัฐ การทำณรงค์ด้วยเอกสารแผ่นพับ ล่ารายชื่อนักวิชาการและตัวแทนภาคประชาชน 40 รายชื่อ จากคนที่เป็นที่ยอมรับของสังคมเพื่อเรียกร้องให้มีการทำประชาพิจารณ์ หรือการให้ประชาชนมีส่วนร่วมด้วยการส่งไปรษณียบัตรกดดันรัฐ เพื่อสนับสนุนแนวคิดของภาคประชาชน เช่น ข้อเสนอให้มี 2 องค์กรอิสระเพื่อจัดสรรคลื่น ให้มีการกำหนดสัดส่วนของคณะกรรมการสรรหาที่มาจากภาคประชาชน และการกำหนดสัดส่วนให้ภาคประชาชนเป็นเจ้าของคลื่นความถี่เช่นเดียวกับภาครัฐและภาคธุรกิจ

นอกจากการเคลื่อนไหวนอกสภาของภาคประชาชนแล้ว การทำงานในสภาเพื่อร่างกฎหมายก็จำเป็นอย่างยิ่งเช่นกัน โดยภาคประชาชนได้ร่วมกับนักวิชาการประสานกับพรรคการเมืองเพื่อขอที่นั่งหรือโควตาของกรรมการ ซึ่งขณะนั้นพรรคความหวังใหม่ได้ให้ตัวแทนนักวิชาการและตัวแทนภาคประชาชนเข้าไปเป็นกรรมการ 3 คน และได้โควตาจากรัฐบาล 1 คน จึงทำให้การต่อสู้ในสภาเข้มข้นมากขึ้น แต่เนื่องจากในเชิงจำนวนมีน้อยเมื่อเทียบกับกรรมการที่เป็นตัวแทนจากภาครัฐและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทำให้ตัวแทนจากนักวิชาการและภาคประชาชนต้องทำงานหนัก วิวาทะในสภาเป็นไปอย่างเผ็ดร้อน แต่ด้วยกระแสการตรวจสอบจากสื่อมวลชนและภาคประชาชนที่ติดตามอย่างใกล้ชิดและเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง หลายครั้งที่ม็อบ

ในเชิงกดดัน เช่น การพร้อมใจกันใส่เสื้อที่เขียนข้อความ “มาตรา 40 คินสื่อให้ประชาชน” เข้าไปนั่ง ฟังการประชุมกันเต็มห้องประชุม การนำขนมเค็กของจริงที่เขียนการแบ่งสัดส่วนสื่อภาครัฐ เอกชน ประชาชน อย่างสมดุลย์ไปยื่นให้กับกรรมการเพื่อบอกว่า “แบ่งเค็กคินสื่อให้ประชาชน บ้าง” หรือการที่ตัวแทนประชาชนกลุ่มต่างๆ เช่น เด็กและเยาวชน ชาวไทยภูเขา กลุ่มคนจนเมือง สมัชชาคนจน หมุนเวียนกันไปยื่นข้อเรียกร้องให้กับกรรมการพร้อมป้ายผ้า และกล่องทีวีวิทยุของเด็ก เพื่อเรียกร้องในเชิงสัญลักษณ์ว่า มาตรา 40 ต้องคินสื่อให้ประชาชน เป็นต้น

ต่อมาได้เกิดจุดเปลี่ยนครั้งใหญ่สำหรับประเทศไทย เมื่อมาตรา 40 ที่ระบุถึงสิทธิของประชาชนในการสื่อสารเป็นเจ้าของสื่อ ได้ถูกยกเลิกไปพร้อมกับรัฐธรรมนูญปี 2540 จากการรัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 สื่อวิทยุโทรทัศน์ยังคงอยู่ภายใต้การปกครองที่มาจากการใช้กำลังทหารภายใต้การนำของ พล.อ.สนธิ บุญยรัตกลิน ซึ่งแม้จะไม่มีมาตรการควบคุมสื่อมวลชนอย่างเข้มงวด แต่ก็ยังมีแนวโน้มของการถูกคุกคาม ลิดรอน แทรกแซง และปิดกั้นการรับรู้ของประชาชน ซึ่งมีตั้งแต่การปิดเว็บไซต์ของเครือข่าย 19 กันยายนด้านรัฐประหาร การบล็อกเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน การปิดวิทยุชุมชนกว่า 300 แห่งในภาคเหนือ รวมถึงการที่สื่อมวลชนไทยต้องระมัดระวังตัวเองในการเสนอข่าวตามการ “ขอความร่วมมือ” ให้นำเสนอ ไม่นำเสนอข่าวสารใดๆ โดยที่การขอความร่วมมือในลักษณะนี้คือ การใช้อำนาจกำชับให้ปฏิบัติตาม ซึ่งดูแลก็ไม่ต่างจากการคุกคามสื่อมวลชนอย่างหนึ่งเช่นกัน สภาพของการขาดสิทธิเสรีภาพในกิจการวิทยุโทรทัศน์ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าถึงได้ หากตกอยู่ในสภาพเป็นผู้รับอยู่ฝ่ายเดียวนั้น จึงมีมาตั้งแต่ก่อนยุครัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ในยุครัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ และยังคงอยู่จนถึงในยุครัฐบาลปัจจุบัน จะแตกต่างก็เพียงแต่วิธีการแทรกแซงและข้ออ้างในการเข้าแทรกแซงจำกัดสิทธิ์เท่านั้น

ผนวกกับเหตุการณ์ที่สถานีโทรทัศน์ไอทีวี ถูกทวงคืนสัมปทานจากการที่ได้มีการแก้ไขสัญญาเพื่อลดค่าสัมปทานรายปีและมีการเพิ่มสัดส่วนรายการบันเทิงให้มากขึ้น ทำให้สถานีโทรทัศน์ช่องดังกล่าวกลายเป็นสื่อที่หน่วยงานของรัฐมีกรรมสิทธิ์เป็นเจ้าของโดยสมบูรณ์ ส่งผลให้นักวิชาการและนักวิชาชีพสายสื่อสารมวลชนพร้อมทั้งองค์กรภาคประชาชน ต่างตระหนักถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากประเด็นดังกล่าว จึงเรียกร้องให้รัฐบาลของพล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ดำเนินการปฏิรูปสื่ออย่างจริงจัง โดยเน้นความเป็นอิสระจากการเมืองและกลุ่มทุน เพื่อให้สามารถตั้งมั่นบน “ประโยชน์สุขของสาธารณะ” ได้อย่างแท้จริง ภายใต้หลักคิด มีความเท่าเทียม เป็นธรรมและทั่วถึง สนับสนุนสื่อที่หลากหลาย เน้นประโยชน์สาธารณะมากกว่าประโยชน์ทางการค้า โดยรูปธรรมของข้อเสนอมีสาระสำคัญ อาทิ เช่น รัฐต้องจัดให้มีวิทยุและโทรทัศน์บริการสาธารณะ รัฐต้องมีหลักประกันที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ไม่ใช่เป้าหมายหลักของธุรกิจสื่อเชิงพาณิชย์ เช่น เด็ก เยาวชน คนพิการ ชน

กลุ่มน้อย ผู้ด้อยโอกาส ฯลฯ เข้าถึงช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายในทุกระดับ ทั้งในระดับชุมชน ท้องถิ่น จังหวัด และระดับชาติ รวมถึงการดำเนินงานสื่อเพื่อบริการสาธารณะของภาครัฐและสื่อ ภาครัฐกิจเอกชน รัฐต้องกำหนดสัดส่วนเนื้อหารายการสาระและบันเทิง รวมทั้งต้องเปิดพื้นที่ให้ ภาคประชาชนเข้าไปใช้เพื่อสื่อสาร บอกเล่าปัญหาและความต้องการของกลุ่มคนต่างๆอย่าง หลากหลาย ทั้งถึง และเท่าเทียม

นอกจากนี้ชุมชนท้องถิ่นต้องมีสิทธิเป็นเจ้าของสื่อ เพื่อประโยชน์สาธารณะของชุมชน ท้องถิ่นนั้นๆ โดยประชาชนในฐานะเจ้าของทรัพยากรและผู้บริโภคสื่อ ต้องมีส่วนร่วมในการ กำหนดและตัดสินใจนโยบายที่เกี่ยวกับสื่อ รวมถึงการมีส่วนร่วมในการจัดสรรคลื่นความถี่ กำหนดเนื้อหา ช่วงเวลา รายการ ที่สอดคล้องกับความจำเป็นและความต้องการของกลุ่มคนที่ แตกต่างหลากหลายในสังคมอย่างเพียงพอ ซึ่งเหล่านี้จะเป็นกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการสื่อสาร ร่วมคิดร่วมทำ บนเป้าหมายสถานภาพของสื่อภาคประชาชนกับ รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ อันเป็นที่มาของบทบัญญัติเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนภายใต้ รัฐธรรมนูญปี 2550 จึงเป็นการถือกำเนิดขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่ง ประเทศไทย (Thai Public Broadcasting Service) หรือ ส.ส.ท. ในฐานะองค์การสื่อสาธารณะที่ไม่ แสวงผลกำไรแห่งแรกของประเทศไทย เพื่อดำเนินการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ที่ สนับสนุนการพัฒนาสังคมที่มีคุณภาพและคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทย โดยผ่านทาง บริการข่าวสารที่เที่ยงตรง รอบด้าน สมดุล และเชื่อถือตรงต่อจรรยาบรรณ ภายใต้ชื่อ “โทรทัศน์ สาธารณะ Thai PBS” เมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2551 ซึ่งถือกำเนิดขึ้นมาท่ามกลางกระแสเรียกร้อง ถึงสิทธิเสรีภาพในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอย่างกว้างขวาง ทั้งถึง และเท่าเทียม การมีส่วนร่วมใน พื้นที่สาธารณะของภาคพลเมืองที่ปลอดจากการแทรกแซงจากอำนาจรัฐ และอำนาจทุนดังที่เคยมีมา ในอดีต

โดยหลักคิดในการสร้างและสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ถือเป็น ส่วนหนึ่งในพันธกิจสำคัญที่กำหนดไว้ในกฎหมาย โดยถูกออกแบบไว้หลายหมวด ได้แก่ การจัดตั้ง และระดมทุน (หมวด 1) การเผยแพร่รายการ (หมวด 4) มีสภาผู้ชมผู้ฟัง (หมวด 5) เป็นช่องทางรับ ฟังความเห็นข้อเสนอแนะและติชมจากประชาชนในส่วนอื่นๆ ทั่วประเทศ เพื่อกำหนดแนวทาง ปรับปรุงและพัฒนาองค์กรต่อไป นอกจากนี้ ยังกำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการ ตรวจสอบและประเมินผล (หมวด 6)

ส.ส.ท. มุ่งหวังให้คนไทยรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและร่วมพัฒนาองค์กรไปพร้อมกัน ส่งเสริมให้ประชาชนในทุกระดับของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในหลากหลายรูปแบบโดยคาดหวังให้ เกิด ผลลัพธ์จากการทำงานในวงกว้าง จึงได้ออกแบบโครงสร้างองค์กรให้มีด้าน “ประชาสังคม”

เป็นหนึ่งในสามด้านหลัก เพื่อทำงานกับเครือข่ายภาคประชาสังคม อาทิ องค์กรภาคีต่างๆ กลุ่มองค์กรภาคประชาชน ตลอดจนพลเมืองที่เข้มแข็ง (Active citizen) ทุกภูมิภาคทั่วประเทศอันเป็นเจ้าของประเทศที่แท้จริง รวมทั้งงานสร้างเครือข่ายและการขับเคลื่อนกลไกอื่นๆ เพื่อสนับสนุนงานหน้าจอ Thai PBS

การมีส่วนร่วมในองค์กรสื่อสารณะแห่งนี้ เริ่มตั้งแต่ยังไม่กำเนิด ส.ส.ท. นั่นคือ มีความเคลื่อนไหวครั้งสำคัญของกลุ่มเครือข่ายองค์กรทางสังคม องค์กรเอกชน ภาควิชาการ องค์กรวิชาชีพสื่อภาคประชาชน ตลอดจนกลุ่มการเมือง สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) สายสื่อมวลชน ในช่วงรัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ผลักดันให้เกิดกฎหมายผ่านการพิจารณาจากที่ประชุมสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ สามารถจัดตั้งองค์กร ส.ส.ท. จนกระทั่งได้คลื่นความถี่โทรทัศน์มาจัดตั้งสถานีโทรทัศน์ “ทีวีไทย” เป็นสื่อสาธารณะนำร่องก่อนจะขยายไปสู่สื่ออื่นๆ ในอนาคต

หนึ่งในการผลักดันและเคลื่อนไหวของกลุ่มเครือข่ายในครั้งนั้นคือการถือกำเนิดของเครือข่ายเพื่อนทีวีสาธารณะ ซึ่งเป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นก่อนที่จะมีโทรทัศน์สาธารณะหรือองค์กรกระจายเสียงและแพร่หลายสาธารณะแห่งประเทศไทย (ส.ส.ท.) อย่างเป็นทางการ ซึ่งจากลักษณะของสื่อสาธารณะแห่งแรกของประเทศไทยที่มีกระบวนการก่อตั้งที่องค์กรภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง “เครือข่ายเพื่อนทีวีสาธารณะ” จึงเป็นหนึ่งในความเคลื่อนไหวที่มีส่วนสำคัญในการทำให้ประเทศไทยได้สื่อสาธารณะที่มีเจตนารมณ์ในการรักษาผลประโยชน์ของสาธารณชน โดยสมาชิกในเครือข่ายประกอบด้วยนักวิชาการ สื่อสารมวลชน องค์กรพัฒนาเอกชน และสื่อมวลชนที่มีประสบการณ์ทำงานในองค์กรสื่อมวลชนสาธารณะในต่างประเทศ รวมตัวกัน โดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน คือ ต้องการรณรงค์ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสื่อสาธารณะและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในองค์กรสื่อสารณะ

กลุ่มเพื่อนทีวีสาธารณะเปิดตัวอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2551 โดยจัดงานสัมมนาเพื่อระดมความเห็นต่อรูปแบบทีวีสาธารณะในประเทศไทย และได้จัดทำแถลงการณ์ยืนยันหลักการที่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของการดำเนินงานสถานีวิทยุสาธารณะเสนอให้รัฐบาลในขณะนั้นผ่านคุณหญิงทิพาวดี เมฆสวรรค์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อดำเนินการ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ประการที่ 1 ขอให้มีการดำเนินการตามเจตนารมณ์ของกฎหมายพระราชบัญญัติองค์กรกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย พ.ศ. ... ต้องเป็นสถานีที่มีความเป็นอิสระ ปราศจากการแทรกแซงจากองค์กร หน่วยงานทั้งในทางตรงและทางอ้อมที่จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสถานีวิทยุโทรทัศน์เพื่อสาธารณะ

ประการที่ 2 ขอให้มีการดำเนินการจัดเวทีสาธารณะทั้งในส่วนกลางและในส่วนภูมิภาค เพื่อจัดทำผังรายการวิทยุโทรทัศน์ที่ประกอบด้วยรายการที่ตอบสนองต่อความต้องการและความรู้ของประชาชนเพื่อทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในสถานีวิทยุโทรทัศน์สาธารณะ ในการร่วมพัฒนาผังรายการ ทั้งนี้สถานีวิทยุโทรทัศน์สาธารณะต้องมีสัดส่วนรายการที่มีความหลากหลายและครบถ้วน ทั้งรายการประเภทข่าว รายการสารคดี รายการสำหรับเด็กเยาวชนและครอบครัว โดยในส่วนของเนื้อหารายการนั้น ประกอบด้วย เนื้อหาที่ส่งเสริมความรู้ในด้านต่างๆ เช่น ส่งเสริมความคิด ความรู้ทางวิชาการ คุณธรรมจริยธรรม ทักษะในการใช้ชีวิต ส่งเสริมความหลากหลาย รวมทั้งความสัมพันธ์ในครอบครัว

ประการที่ 3 ขอให้มีการดำเนินการจัดเวทีสาธารณะทั้งในส่วนกลางและในส่วนภูมิภาค เพื่อเตรียมการจัดตั้งสภาผู้ชมที่มีองค์ประกอบจากตัวแทนของประชาชนในทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง เพื่อกลไกในการติดตามการทำงาน โดยประชาชนที่มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

ประการที่ 4 ขอให้มีการดำเนินการประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจและให้ความรู้แก่ประชาชนผ่านสื่อของรัฐทุกประเภทและเปิดช่องทางรับฟังความคิดเห็นต่อรายการโทรทัศน์สาธารณะของประชาชน

หลังจากนั้นเครือข่ายเพื่อนทีวีสาธารณะ ได้จัดเวทีวิชาการทั้งในกรุงเทพมหานครและในส่วนภูมิภาคประมาณ 10 ครั้ง เพื่อสร้างความเข้าใจกับประชาชนและระดมความคิดเห็นในประเด็นเกี่ยวกับ สัดส่วนผังรายการประเภทรายการ และกลไกการมีส่วนร่วมในโทรทัศน์สาธารณะ ขณะเดียวกันก็เร่งให้สร้างความรู้ความเข้าใจกับสังคมในวงกว้าง

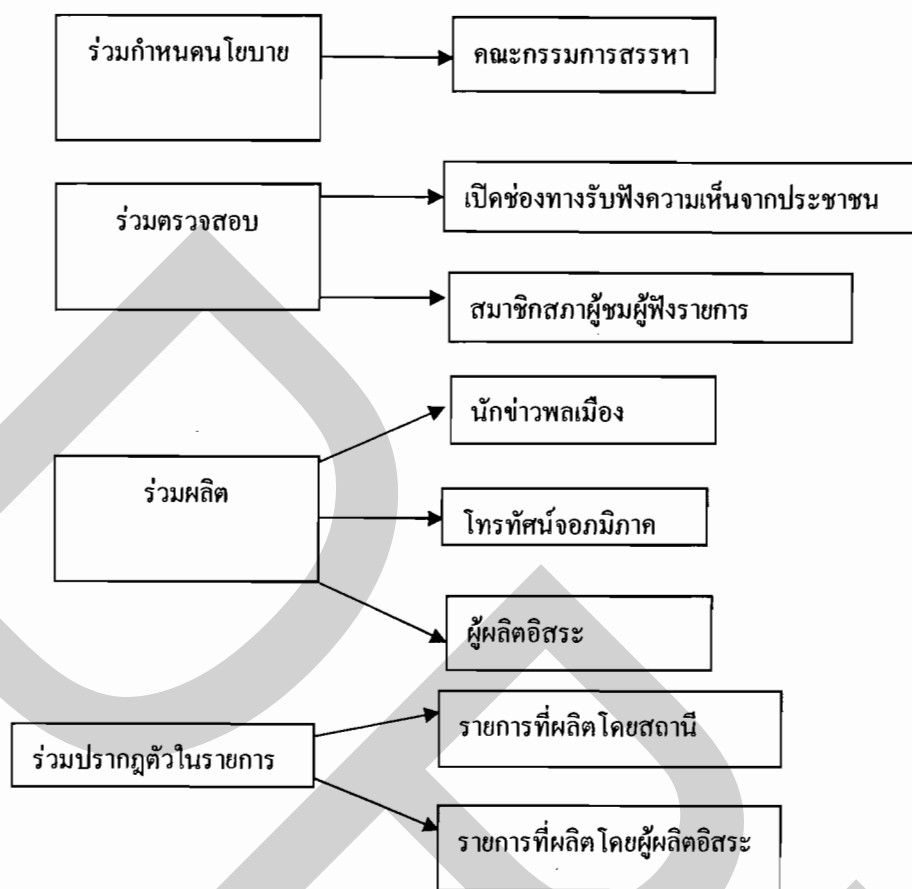
บทบาทของเครือข่ายเพื่อนทีวีสาธารณะ ไม่ได้จำกัดวงอยู่เพียงแต่การผลักดันให้เกิดสถานีวิทยุโทรทัศน์สาธารณะเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่ขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาในเชิงคุณภาพอีกด้วย ดังนั้นในระยะแรกของการดำเนินงานสถานีโทรทัศน์ Thai PBS เครือข่ายเพื่อนทีวีสาธารณะ ได้จัดกิจกรรมร่วมกับองค์กรพันธมิตรอย่างต่อเนื่องเพื่อระดมความเห็นเสนอต่อ ส.ส.ท. เช่น กิจกรรมร่วมพัฒนารายการเด็กและครอบครัวและแผนงานสื่อสร้างสุขภาวะเยาวชน โดยดำเนินการร่วมกับมูลนิธิเครือข่ายครอบครัวและเครือข่ายครอบครัวและแผนงานสื่อสร้างสุขภาวะเยาวชน โดยดำเนินการร่วมกับมูลนิธิเครือข่ายครอบครัวและเครือข่ายครอบครัวเฝ้าระวังสร้างสรรค์สื่อเมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2551 และยังได้ร่วมมือกับนักวิชาการสื่อสารมวลชน เปิดเวทีเสวนาวิชาการ “กรรมการนโยบายโทรทัศน์ไทย คุณสมบัติที่ต้องสนองเจตนารมณ์ทีวีไทย ทีวีสาธารณะ” ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2551 เพื่อกระตุ้นให้สังคมและสื่อมวลชนตระหนักถึงความสำคัญของคณะกรรมการนโยบายเป็นไปอย่างโปร่งใส

อาจกล่าวได้ว่าหัวใจสำคัญของงานด้านประชาสังคม คือ การขับเคลื่อนงานแนวระนาบประสานกับเครือข่ายเพื่อทำงานร่วมกัน ดังนั้นการมีส่วนร่วมเชิงโครงสร้างองค์การและนโยบายจึงประกอบด้วย

1. มีคณะกรรมการนโยบายด้านประชาสังคม 4 คน จากคณะกรรมการ 9 คน
2. มีส่วนงานด้านประชาสังคมอยู่ในโครงสร้างการทำงานขององค์การ
3. มีคณะอนุกรรมการด้านการมีส่วนร่วม โดยมีบุคคลภายนอกร่วมเป็นอนุกรรมการ
4. มีอนุกรรมการรับและพิจารณาเรื่องร้องเรียนจากประชาชน
5. มีฝ่ายกิจการเรื่องร้องเรียน เป็นหน่วยงานรับฟังความคิดเห็นทั้งข้อเสนอแนะ ดิชมเพื่อปรับปรุงราชการและเรื่องร้องเรียนจากประชาชน ผ่านช่องทางต่าง ๆ อาทิ โทรศัพท์ (ตลอด 24 ชั่วโมง) โทรสาร จดหมาย ไปรษณียบัตร อีเมลล์ เมื่อเจ้าหน้าที่รับข้อมูลแล้วจะรีบส่งต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการต่อไป
6. มีนโยบายด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเครื่องกำกับกับทิศทางการทำงาน

ส.ส.ท. มีกระบวนการทำงานร่วมกับเครือข่ายทางสังคม ภาคพลเมืองตลอดจนกลุ่มองค์กรต่างๆที่จะมาร่วมพัฒนาผลผลิตที่สื่อสารผ่านหน้าจอของไทยพีบีเอส และสื่ออื่นๆ สะท้อนฐานความคิดของกระบวนการพัฒนาสื่อสาธารณะที่มุ่งเน้นการสร้างและพัฒนาเครือข่าย รวมทั้งความร่วมมือในการร่วมคิด ร่วมพัฒนา ร่วมผลิต ร่วมสะท้อนความคิดเห็น ร่วมรับประโยชน์ในฐานะเจ้าของร่วม ร่วมเรียนรู้ และที่สำคัญคือ “ร่วมรับผิดชอบต่อสังคม” เป้าหมายร่วมของการสร้างและพัฒนาเครือข่ายการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดแรงขับเคลื่อนของสังคมที่ส่งผลสะท้อนในแนวกว้างและแนวลึก ทั้งในการผลิตเนื้อหารายการ ประเด็นการนำเสนอข่าว ตลอดจนผลักดันให้เกิดการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมในเชิงบวก

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลสามารถจำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อสื่อสาธารณะ Thai PBS ออกได้เป็น 4 รูปแบบได้ดังนี้

ภาพที่ 5.1 แสดงรูปแบบการมีส่วนร่วมของพลเมือง

ที่มา: เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

5.1 การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย

5.1.1 คณะกรรมการสรรหา

คณะกรรมการสรรหา มีหน้าที่ในการสรรหาคณะกรรมการนโยบายที่ถือเป็นกลไกสูงสุดในการบริหารองค์กร ทำหน้าที่กำหนดทิศทาง และกำกับดูแลการดำเนินงานขององค์กร ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้รับผลประโยชน์อย่างทั่วถึง เท่าเทียม และสร้างสรรค์ โดยกรรมการสรรหาในขณะนั้นมาจากองค์กรที่เป็นตัวแทนของภาคส่วนต่างๆ ในสังคม 15 องค์กร ได้แก่

1. ประธานสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ
2. นายกษมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย

3. นายกสมาพันธ์สมาคมวิชาชีพวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์
4. ประธานสภาสถาบันนักวิชาการด้านสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย
5. ประธานคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน
6. ประธานสหพันธ์องค์กรผู้บริโภค
7. ประธานสภาองค์กรพัฒนาเด็กและเยาวชนในพระบรมราชูปถัมภ์
8. ประธานสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย
9. นายกสภานายความ
10. ผู้อำนวยการสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
11. ผู้จัดการกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
12. ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
13. ปลัดกระทรวงการคลัง
14. ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม
15. ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

จากโครงสร้างของคณะกรรมการสรรหาซึ่งมาจาก 15 องค์กร จะเห็นได้ว่ามีหน่วยงานจากภาครัฐเข้ามาร่วมด้วยเพียง 4 องค์กรเท่านั้นนอกนั้นเป็นภาคประชาสังคมทั้งหมด ทั้งนี้เนื่องจากเจตนาเริ่มต้นเป็นการออกแบบมาในลักษณะไม่ไว้ใจการเมือง เพื่อให้รัฐบาลไม่สามารถเข้าไปแทรกแซงการสรรหาคณะกรรมการนโยบายได้ ซึ่งถือเป็นข้อกังวลหลักในขณะนั้น ซึ่งหนึ่งในคณะกรรมการสรรหาในขณะนั้นได้กล่าวเพิ่มเติมว่า

“โมเดลการออกแบบ Thai PBS ถูกออกแบบมาเพื่อไม่ให้ไว้ใจการเมือง เราจึงเอาองค์กร 15 องค์กรมาเป็นกรรมการสรรหา จะเห็นได้ว่ามีหน่วยงานภาคประชาสังคมเข้ามาค่อนข้างเยอะ” (ต่อพงศ์ เสดานนท์, สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2555)

“ในฐานะที่ตนเองเป็นหนึ่งในคณะกรรมการสรรหา พบได้ว่าโครงสร้างของคณะกรรมการสรรหาถูกออกแบบมาเพื่อให้รัฐบาลไม่สามารถเข้าไปแทรกแซงการสรรหาคณะกรรมการนโยบายได้ ซึ่งถือเป็นความกังวลในขณะนั้นเกี่ยวกับการแทรกแซงทางการเมืองในการสรรหากรรมการนโยบาย

โดยกรรมการสรรหาในขณะนั้นมีองค์กรจากภาคส่วนต่างๆมาร่วมกันสรรหาจากหลายส่วนงาน เช่น ประธานสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ นายกสมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย ประธานคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน ประธานสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย นายกสภานายความ ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งโมเดลการออกแบบของคณะกรรมการสรรหาใน พรบ.สื่อสารฯ ก็เป็นรูปแบบที่นำมาประยุกต์กับการสรรหาในกฎหมายของ กสทช. ซึ่งมีวิธี

คิดที่คล้ายๆกัน และเป็นคนร่างคนเดียวกันคือ ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์” (ต่อพงศ์ เสดานนท์, 2555)

“หากเราดูโครงสร้างของ พรบ.องค์กรกระจายเสียง กับ พรบ.ของ สสส. โครงสร้างจะคล้ายคลึงกัน คือ มีคณะกรรมการระดับนโยบายที่มาจากกระบวนการสรรหา มีผู้จัดการทำองนั้น” (อนุสรณ์ ศรีแก้ว อ้างใน พัทธนันท์ วิเศษสมวงศ์ : 2551. น.101)

แต่มีข้อคำถามจากกลุ่มคนส่วนหนึ่งของสังคมว่า 11 องค์กรภาคประชาสังคมดังกล่าว เป็นตัวแทนที่ดีของภาคประชาชนหรือไม่ ดังนักวิชาชีพสื่อได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า

“หากมองเฉพาะองค์กรวิชาชีพสื่อ คู่มือของเราจะมีประธานสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ กับนายกสมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย แต่สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ จริงๆแล้วมาจากผู้บริหารหนังสือพิมพ์ไม่ได้มาจากนักหนังสือพิมพ์ทั้งหมด สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย พูดให้ถึงที่สุดก็ยังคงเป็นแค่ “สมาคม” ของนักข่าวส่วนหนึ่ง นักข่าววิทยุโทรทัศน์ไม่ได้เป็นสมาชิกทุกคน คล้ายๆ สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์ คือมีนักข่าวก๊วนเดียวทำกิจกรรมอยู่ ผลัดกันเป็นนายกสมาคม ผลัดกันเป็น ผอ.สถาบันอิศรา ทั้งสององค์กรไม่ได้เป็นผู้แทนวิชาชีพสื่ออย่างเป็นทางการ ไม่ได้มีกฎหมายรองรับ แต่กลับมีอำนาจสรรหากรรมการนโยบาย คูแลงบประมาณที่ปีละ 2,000 กว่าล้าน หรือนายกสมาพันธ์สมาคมนักวิชาชีพวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ปัจจุบันก็คือคุณจันรรค์ สิริตัน จาก JSL ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวแทนวิชาชีพในอีกแห่งหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่านี่เป็นตัวแทนผู้ผลิตรายการเชิงพาณิชย์เพื่อผู้ชมกระแสหลัก

ส่วนตัวแทนองค์กรเกี่ยวกับสื่อรายสุดท้าย คือประธานสภาสถาบันนักวิชาการด้านสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย องค์กรนี้ตั้งขึ้นหลังพฤษภา 35 ในกระแสปฏิรูปสื่อ เป็นเสมือนที่ประชุมคณบดีด้านนิเทศศาสตร์และวารสารศาสตร์ 80 สถาบัน ช่วงหนึ่งเคยมีบทบาทในการสรรหากสช. ปัจจุบันกลายเป็นองค์กรตายซาก แต่ยังมีอำนาจสรรหากรรมการนโยบาย TPBS อยู่ นี่เป็นตัวอย่างของการกำหนดองค์กรที่ไม่มีกฎหมายรองรับไว้ในตัวบทกฎหมาย องค์กรเหล่านี้อาจเป็นตัวแทนภาคประชาสังคมในระยะเวลานึง แต่ต่อมาก็เสื่อมสภาพและถดถอยในกระแสสื่อใหม่” (ใบตองแห่งออนไลน์, 2555)

“องค์กรเหล่านี้ที่เข้ามาเป็นกรรมการสรรหาเคยเป็นองค์กรที่เรียกร้องความชอบธรรม และได้รับการยอมรับในสังคม แต่ไม่ได้มีที่มาที่ชอบธรรมจากประชาชน และเมื่อมีอคติทางการเมืองของคนกลุ่มนี้เกิดขึ้น มีการเอียงข้าง เลือกข้างไปแล้ว ความชอบธรรมและการยอมรับต่างๆ มันจึงหายไป คนกลุ่มหนึ่งอาจจะยอมรับ แต่อีกกลุ่มหนึ่งนั้นไม่ยอมรับ จึงไม่สามารถบอกได้ว่าเป็นตัวแทนของภาคประชาชนอย่างแท้จริง เป็นการกระจุกตัวเฉพาะกลุ่มตัวแทนที่ร่วมขับเคลื่อน

สื่อสาธารณะมาตั้งแต่แรกเท่านั้น “ไม่มีความหลายหลายอย่างเพียงพอจากคนกลุ่มอื่นๆ” (ใบตองแห้ง, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2556)

ซึ่งจากข้อสังเกตข้อมูลในข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า โครงสร้างและสัดส่วนคณะกรรมการสรรหานั้นถูกออกแบบมาเพื่อให้รัฐบาลไม่สามารถเข้าไปแทรกแซงการสรรหาคณะกรรมการนโยบายได้ โดยมีองค์กรจากภาคส่วนต่างๆมาร่วมกันสรรหาจากหลายส่วนงาน และมีหน่วยงานจากภาครัฐเข้าร่วมด้วยเพียง 4 หน่วยงานเท่านั้น แต่เมื่อพิจารณาจากกลุ่มตัวแทนภาคประชาสังคม 11 องค์กรนั้นอาจกล่าวได้ว่าหาใช่เป็นตัวแทนของประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศไม่ แต่กลับเป็นตัวแทนของกลุ่มเครือข่ายภาคประชาสังคมที่ร่วมกันผลักดันโทรทัศน์สาธารณะให้ถือกำเนิดขึ้นในช่วงแรกเสียส่วนใหญ่ ทำให้เส้นทางการกำหนดทิศทางขององค์กรจึงยังไม่มีหลากหลายในการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่างๆของสังคมอย่างกว้างขวาง ด้วยองค์ประกอบของกรรมการสรรหาข้างต้น เราจึงได้กรรมการนโยบายในกลุ่มเครือข่ายของภาคประชาสังคมในระดับชนชั้นนำที่ร่วมผลักดันสื่อสาธารณะเข้ามาเป็นจำนวนมาก

5.2 การมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ

การตรวจสอบและการประเมินผลการดำเนินงานของโทรทัศน์สาธารณะ ในความเป็น “สื่อสาธารณะ” ไม่เพียงแต่องค์กรจะมุ่งมั่นผลิตงานหน้าจอให้เป็นรายการที่ดี มีประโยชน์ต่อผู้ชมเท่านั้น ภารกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่งนั่นคือ การทำให้องค์กรแห่งนี้ได้ถูกตรวจสอบและประเมินผลการทำงาน ทั้งจากกลไกภายในของ ส.ส.ท. เอง และการตรวจสอบจากองค์กรภายนอก โดยเน้นการมีส่วนร่วมในมิติที่หลากหลาย ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หลักของการวิจัย ผู้ศึกษาจึงเลือกศึกษาเฉพาะการตรวจสอบจากหน่วยงานภายนอกในส่วนของภาคพลเมืองเท่านั้น

กลไกตรวจสอบจากภายนอกองค์กร

5.2.1 เปิดช่องทางรับฟังความเห็นจากประชาชนทั่วไป

5.2.2 สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ

5.2.1 เปิดช่องทางรับฟังความเห็นจากประชาชนทั่วไป

ส.ส.ท. สร้างช่องทางหลากหลายเพื่อเปิดรับฟังความเห็นและข้อเสนอแนะจากประชาชนทั่วไป ผ่านจดหมาย โทรศัพท์ โทรสาร อีเมล ตลอด 24 ชั่วโมง ข้อมูลทุกประเภทที่ได้รับ จะมีหน่วยประมวลผล รวบรวมอย่างรวดเร็วเพื่อส่งต่อให้ผู้เกี่ยวข้องได้ใช้ทบทวนตัวเอง นำไปสู่การพัฒนาให้ได้ผลงานที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้น เป็นที่น่าเชื่อถือ ได้รับการยอมรับและความไว้วางใจจากสาธารณชนโดยรวม ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นช่องทางต่างๆได้ดังนี้

5.2.1.1 ศูนย์เพื่อนไทยพีบีเอส

ด้วยตระหนักว่าประชาชนมีความคาดหวังต่อมาตรฐานของสื่อสาธารณะ และจำเป็นต้องมีพื้นที่รับความรู้สึกทั้งเชิงบวกและเชิงลบของสาธารณะไทยพีบีเอส จึงจัดให้มี “ศูนย์เพื่อนไทยพีบีเอส” เป็นช่องทางสื่อสารสองทางกับประชาชน ในการรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ดิชม เพื่อนำไปพัฒนารายการให้สอดคล้องกับความต้องการและเกิดประโยชน์ต่อผู้ชม รวมถึงรับเรื่องร้องเรียนจากประชาชนในกรณีที่ผู้ผลิตรายการ หรือพนักงานขององค์การกระทำหรือผลิตรายการที่ขัดต่อข้อบังคับด้านจริยธรรมของวิชาชีพ และยังเป็นช่องทางรับแจ้งเหตุจากผู้ชมในกรณีวิกฤตสำคัญๆ เช่น สถานการณ์ภัยพิบัติ หรือเหตุการณ์ทางการเมือง เป็นต้น โดยมีการทำงานเชื่อมโยงกับเครือข่ายเพื่อนสื่อสาธารณะทั่วประเทศ รวมทั้งสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการในแต่ละภูมิภาค

ศูนย์เพื่อนไทยพีบีเอสเปิดรับการติดต่อหลายช่องทางทั้งทางอีเมล โทรศัพท์ ไปรษณีย์ โซเชียลมีเดีย ฯลฯ โดยช่องทางที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ อีเมล และโทรศัพท์ เป็นหน่วยงานที่ดูแลโดยสำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วม โดยได้รับความสนใจจากบรรดาแฟนพันธุ์แท้ของสถานีโทรทัศน์ Thai PBS ในการแสดงความคิดเห็น การดิชม และแจ้งเบาะแสดต่างๆเพื่อช่วยสนับสนุนการทำงานของสถานี

ในภาวะปกติ ศูนย์เพื่อนไทยพีบีเอส เป็นกลไกสื่อสารสองทางกับสังคมในการรวบรวมประเด็น ดิชม ข้อเสนอแนะจากผู้ชม เพื่อร่วมกันพัฒนากระบวนการทำงาน โดยยึดหลักการการทำงานที่ว่า “น่าเชื่อถือและตรวจสอบได้” ทั้งนี้มีการหยิบยกประเด็นที่สำคัญไปใช้สื่อสารเพื่อสร้างการเรียนรู้กับผู้ชมผ่านรายการ เปิดบ้านไทยพีบีเอส ตลอดจนการทำหน้าที่สำคัญคือ การสร้างความเข้าใจกับผู้ชมในประเด็นจริยธรรม รวมทั้งความหมายของสื่อสาธารณะผ่านการสื่อสารในทุกช่องทาง

ตลอดทั้งปี 2553 มีผู้ชมเสนอความคิดเห็นผ่านศูนย์เพื่อนไทยพีบีเอส จำนวน 4,563 ครั้ง เป็นความคิดเห็นเชิงบวกร้อยละ 48 เชิงลบร้อยละ 4 และข้อเสนอแนะร้อยละ 48 ในภาวะไม่ปกติ จากเหตุบ้านการเมือง ประชาชนแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการแจ้งเบาะแสดระหว่างวันที่ 14 – 21 พฤษภาคม 2553 ถึง 1,701 ครั้ง จาก 2,862 ความคิดเห็นที่มีต่อ ส.ส.ท.ตลอดทั้งปี ซึ่งจากข้อมูลข้างต้นนี้เองสะท้อนให้เห็นบทบาทของ ส.ส.ท. ในฐานะที่พึ่งทางค้ำข้อมูลข่าวสารของประชาชนในภาวะวิกฤต ซึ่งถือเป็นจุดแข็งและข้อได้เปรียบของสถานีโทรทัศน์สาธารณะแห่งนี้ (โครงการประเมินผลการดำเนินงานประจำปี ส.ส.ท., 2553, น. 27)

ซึ่งใน ปี 2553 ถือว่าเป็นอีกบทพิสูจน์หนึ่งในการทำหน้าที่ของศูนย์เพื่อนไทยพีบีเอสในการเป็นหน่วยงานปฏิสัมพันธ์กับผู้ชมของไทยพีบีเอส และสร้างความเข้าใจในการทำหน้าที่สื่อ

สาธารณะต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เห็นถึงความคาดหวังในการทำหน้าที่ สื่อสารมวลชนที่น่าเชื่อถือและเป็นที่ยิ่งของประชาชนอย่างแท้จริง รวมถึงยังเป็นพื้นที่ในการ เชื่อมต่อกับสังคมในสถานะที่ไม่ปกติในบ้านในเมือง หรือเกิดสถานการณ์ฉุกเฉินและภัยพิบัติในอีก ทางหนึ่งด้วย

โดยตัวโครงสร้างของศูนย์เพื่อนไทยพีบีเอสเองนั้น สมาชิกมาจากกลุ่มแฟนพันธุ์แท้ที่ คอยติดตามและตรวจสอบการทำงานของสถานีฯผ่านทางหน้าจออยู่ทางบ้าน พร้อมทั้งแสดงความ คิดเห็น ดิชม แนะนำ ผ่านทางช่องทางต่างๆที่ทางสถานีได้เปิดให้อยู่ตลอดเวลา อันแสดงถึงบทบาท ของความเป็นเจ้าของ สำนักและรู้สึกถึงการมีส่วนร่วมกับองค์กร อันเป็นปรัชญาของความเป็นสื่อ สาธารณะอย่างแท้จริง

“สภาผู้ชมผู้ฟังนั้นแบ่งออกเป็น 2 ก้อน สภาคือเป็นองค์คณะ แต่ว่าตัวเพื่อน Thai pbs ตัวเครือข่ายเพื่อนสื่อสาธารณะ มันเกิดจากปัจเจกก่อนแล้วถึงจะมารวมกันเป็นเครือข่าย แล้วก็ทุก คนก็สนับสนุนความคิดเห็นในระดับปัจเจกอันนั้นก็ต่างกันตรงนี้ และสมาชิกสภาผู้ชมผู้ฟังในปี นี้จะมีการเพิ่มสัดส่วนของแฟนพันธุ์แท้อีกค่ะ เพิ่มจากปัจเจกคือมาจากศูนย์เพื่อน Thai pbs 9 ภูมิภาค แล้ว feedback เข้ามาเยอะๆไม่ต้องสมัครด้วยเพราะว่าถ้าคุณสมัครเป็นเพื่อน Thai pbs ก็ กรอกข้อมูลมาเสนอคณะกรรมการไปเลย กรรมการก็จะคัดเลือกจากผล” (สุมนา สุวรรณอำภา, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2555)

แต่ในการทำงานร่วมกับสภาผู้ชมผู้ฟังซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเครือข่ายองค์กรพัฒนา เอกชนนั้นก็มีปัญหาและอุปสรรคอยู่บ้างในช่วงแรกๆกล่าวคือ

“การที่มีแฟนพันธุ์แท้ เข้าร่วมด้วยนี่ในส่วนตัวผม ผมมองว่ากลุ่มนี้มีความสามารถ ในด้านของการเสนอแนะ จับผิดอะไร แต่ว่าด้านกระบวนการไม่เคยผ่านมาก่อนเลย เพราะไม่ได้อยู่ใน กลุ่มเครือข่ายอะไรอย่างนี้ แต่เราก็ต้องยอมรับว่ามันมีความหลากหลายอยู่ตรงนี้จริง มันก็เลยทำให้ สภาทำงานกว่าจะจูนกัน ปรับกัน มันสร้างอุปสรรคในการทำงานขึ้นในช่วงแรกมากเกินกว่าจะ ทำความเข้าใจกันได้ เพราะว่าการกลุ่มไม่เข้าใจว่าทำไมต้องมีการจัดเครือข่ายรับฟัง กลุ่มนี้เขาไม่รู้จัก เลยเครือข่ายคืออะไร” (ไมตรี จงไกรจักร, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

ศูนย์เพื่อนไทยพีบีเอส ปรับการทำงานให้มีความคล่องตัวในช่วงวิกฤตการเมือง (มีนาคม – พฤษภาคม 2553) เพื่อประสานการทำงานกับรายการสถานีประชาชนจากสำนักข่าว ในการ ทำงานเป็น “ศูนย์เฝ้าระวัง” รับแจ้งเบาะแส เหตุฉวน เหตุร้าย และความเดือดร้อนของประชาชน ตลอด 24 ชั่วโมง ขยายเครือข่ายเพื่อนไทยพีบีเอส ร่วมพัฒนาสื่อสาธารณะ มีการจัดกิจกรรมสร้าง การรับรู้และการมีส่วนร่วมให้กับผู้ชมในพื้นที่ต่างๆ การขยายเครือข่าย และรับสมัครสมาชิก “เพื่อนไทยพีบีเอส” ร่วมพัฒนาสื่อสาธารณะ ปัจจุบันมีจำนวนสมาชิกทั้งสิ้น 8,204 ราย นอกจากนี้

ยังมีการจัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์เพื่อขยายเครือข่ายกลุ่มผู้ชมพันธุ์แท้ของไทยพีบีเอส เช่น “พบเพื่อน ไทยพีบีเอส” และกิจกรรม “การสื่อสารภาษาเมื่อผ่านหน้าจอไทยพีบีเอส”

5.2.1.2 การจัดทำรายการเปิดบ้านไทยพีบีเอส

รายการเปิดบ้านไทยพีบีเอส ออกอากาศทุกวันเสาร์ – อาทิตย์ เวลา 20.20 น. – 20.30 น. เป็นรายการที่สื่อสารเรื่องราวจากประเด็นความคิดเห็นของผู้ชมผู้ฟังที่มีต่อไทยพีบีเอส ตอบข้อสงสัยที่ผู้ชมส่งเข้ามาผ่านศูนย์เพื่อนไทยพีบีเอส และเพื่อเป็นเครื่องประกันว่า ความคิดเห็นสำคัญของผู้ชมผู้ฟังที่เสนอมาได้รับการพิจารณาเพื่อนำไปใช้ รายการมุ่งสร้างการเรียนรู้และความเข้าใจร่วมระหว่างคนทำงานและผู้ชม บทบาทของความเป็นสื่อสาธารณะและคุณค่าของสื่อ คาดหวังให้ผู้ชมเกิดการรู้เท่าทันสื่อและส่งผลในการพัฒนาการให้บริการ การผลิตและเผยแพร่รายการตามกรอบจริยธรรมสื่อสาธารณะ

จากที่ผ่านมามีสื่อสาธารณะแห่งนี้วางบทบาทตัวเองในการเป็นพื้นที่เรียนรู้ที่สร้างความเข้าใจของคนในสังคมในการแลกเปลี่ยน สื่อสารข้อมูล เป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้มีการอธิบายและรับฟังเหตุผลระหว่างกัน กิจกรรมการพูดคุยระหว่างคนทำงานของ ส.ส.ท. กับเครือข่ายทางสังคมจึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ เครือข่ายภาคพลเมืองมิใช่เพียงผู้ให้ข้อมูลแก่สื่อเท่านั้น ในหลายๆครั้งยังทำหน้าที่เป็นผู้เฝ้าระวังสถานการณ์ รายงานข้อมูลในฐานะพลเมืองร่วมสื่อสาร ทั้งที่ผ่านหน้าจอและเครือข่ายสังคมออนไลน์ต่างๆ เครือข่ายพลเมืองเหล่านี้เป็นภาคีสำคัญที่ร่วมขับเคลื่อนสังคมไปพร้อมกับสื่อสาธารณะ ปฏิบัติการร่วมเช่นนี้มุ่งหวังในการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายสาธารณะที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนให้มากที่สุด

5.2.1.3 กลไกการสร้างเครือข่ายภาคประชาสังคม

เครือข่ายและการมีส่วนร่วมการพัฒนาเครือข่ายเป็นอีกหนึ่งภารกิจสำคัญตามนโยบายที่กำหนดให้สื่อสาธารณะต้องทำงานอย่างมีส่วนร่วมเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ชมผู้ฟังได้นำเสนอข้อคิดเห็นร่วมพัฒนาและใช้ประโยชน์โดยมุ่งหวังให้ประชาชนรู้สึกผูกพันและเป็นเจ้าของสื่อสาธารณะ

การพัฒนาเครือข่ายมีหลายสำนักเข้ามามีบทบาททั้งโดยตรงและโดยอ้อม สำนักที่มีบทบาทโดยตรงคือ สำนักรับฟังและการมีส่วนร่วม สำนักเครือข่ายสื่อพลเมืองและสำนักพัฒนาทุนทางสังคมปัจจุบันไทยพีบีเอสมีเครือข่ายหลายกลุ่มทั้ง กลุ่มทางสังคม กลุ่มวิชาชีพกลุ่มวิชาการ กลุ่มสื่อสาธารณะภูมิภาค กลุ่มสื่อชุมชน กลุ่มธุรกิจเอกชน กลุ่มการเมืองการปกครอง เป็นต้น

การทำงานพัฒนาเครือข่าย แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1. การทำงานร่วมกับสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการและเครือข่าย ในการรับฟังความคิดเห็นจากผู้ชมผู้ฟังที่มีต่อสื่อสาธารณะ เพื่อพัฒนาการผลิตและเผยแพร่รายการ ตลอดจนพัฒนาเครือข่ายเพื่อนสื่อสาธารณะและผลักดันประเด็นทางสังคมเพื่อการแก้ปัญหา

2. การร่วมมือกับเครือข่ายทางสังคมในการผลิตรายการ

3. การร่วมมือกับเครือข่ายในการจัดกิจกรรมเพื่อขับเคลื่อนประเด็นต่างๆ กับสาธารณะ

4. การบริหารศูนย์เพื่อนไทยพีบีเอส และการจัดทำรายการเปิดบ้านไทยพีบีเอส

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับนักวิชาการ สถาบันการศึกษา หน่วยวิจัย โดยจัดทำธนาคารสมอง ทาง ส.ส.ท. ได้มีการจัดกิจกรรมสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในส่วนองที่เป็นกิจกรรมในจอและนอกจอ ได้แก่ กิจกรรมภาคสนาม เวทีสาธารณะ การเสวนาระดมสมองกับภาคส่วนต่างๆ เป็นต้น

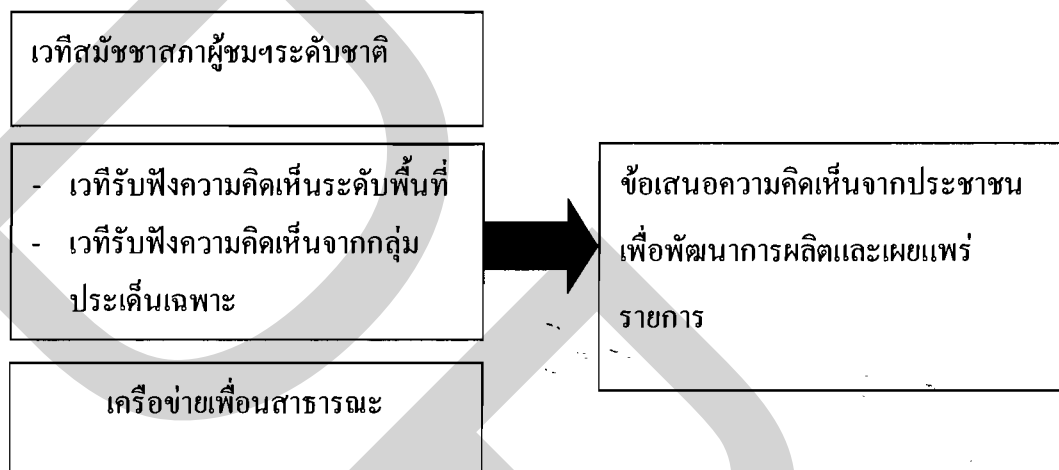
“เนื่องจากสื่อสาธารณะเรามองว่าเจ้าของคือสาธารณชนทั่วไป ดังนั้น เราก็อยากให้ผู้ชมได้ตระหนักถึงตรงนี้ เข้ามาร่วมเป็นเจ้าของ และ ACTIVE ในเรื่องนี้ การที่มีสภาผู้ชมผู้ฟังเป็นส่วนหนึ่งในฐานะผู้ชมผู้ฟัง ในฐานะที่เป็นเจ้าของอยู่ด้วยเขาก็จะช่วยขับเคลื่อนในแง่ที่ว่ารายการหรือสิ่งที่เรานำเสนอออกไปนี้เป็นอย่างไรบ้าง เขาดูแล้วเป็นอย่างไร น่าจะมีข้อเสนอ มีการปรับปรุงอย่างไร นอกนั้นเราคิดว่าคนในสังคมกลุ่มต่างๆ ล้วนแล้วแต่เป็นเจ้าขององค์กร เราก็พยายามเปิดให้เขามีส่วนร่วมทั้งในแง่รายการต้องมีความหลากหลาย ทั้งผู้ด้อยโอกาส วัยรุ่น วัยสูงอายุ เด็ก ผู้หญิง คนเมือง คนชนบท เราก็พยายามที่จะดูว่ากลุ่มเป้าหมายเราคือทุกภาคส่วนของสังคม แล้วเราก็มองว่าการสร้างเครือข่ายของผู้ชมผู้ฟังเป็นสิ่งสำคัญ เรามีศูนย์เพื่อน TPBS เพื่อรับฟัง เวลาเมื่อไหร่ก็จะโทรศัพท์มา แฟกซ์มา เมล์มา หรือเขียนจดหมาย ไปสการ์คมมา เราก็จะรับฟังแล้วนำ feedback ครองนี้มาให้กรรมการบริหารรับทราบสม่ำเสมอ รายงานให้กรรมการรับทราบเป็นระยะๆ ว่า feedback ของประชาชน ผู้ชม ผู้ฟังเป็นอย่างไรบ้าง ช่วงแรกๆ ผมจำได้ว่า เสียงวิพากษ์วิจารณ์เข้ามา ก็อาจจะกล้ากึ่งมีบวกมีลบ แต่ในระยะหลังๆ มา มีเสียงบวก เสียงชื่นชม พอใจมากขึ้นเรื่อยๆ” (วสันต์ ภัยพิบัติ, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2555)

ผลจากการทำงานร่วมกับเครือข่าย

การมีส่วนร่วมของเครือข่าย ได้ส่งผลต่อการดำเนินงานของสื่อสาธารณะในหลายมิติ เช่น

1. นำข้อเสนอมาพัฒนาแผนการจัดทำรายการ
2. ปรับปรุงแก้ไขปัญหาเฉพาะจุดหรือเฉพาะประเด็น เช่น การสะท้อนปัญหาพื้นที่รับสัญญาณ ไม่ได้นำไปสู่การตั้งคณะทำงานเพื่อศึกษาและแก้ไขปัญหา
3. ทำให้เห็นทิศทางหรือมีต้นแบบของรายการที่ควรนำเสนอในสื่อสาธารณะ

4. ทำให้ประเด็นปัญหาของชุมชนได้รับการนำเสนอ เกาะติดรายงานต่อเนื่องจนเกิดการคลี่คลายหรือการเคลื่อนไหวของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น การเชื่อมเครือข่ายร่วมปฏิบัติการในพื้นที่และนำเสนอข่าวแรงงานไร้สัญชาติ ช่วยกู้วิกฤตอุตสาหกรรมหลังน้ำท่วม ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นการกระตุ้นให้ทุกฝ่ายสนใจป้องกันสารเคมีรั่วไหล ทำให้ไม่มีการสูบน้ำจากนิคมฯ ปล่อยสู่ชุมชนอย่างขาดการจัดการที่ดี เป็นต้น

ภาพที่ 5.2 แสดงการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนเพื่อพัฒนารายการ

ความร่วมมือกับภาคประชาสังคม

นอกจากผลิตข่าวสาร สารประโยชน์ และสารบันเทิงที่แตกต่างไปจากสื่อทั่วไปแล้ว ความแตกต่างที่เห็นเด่นชัดและทำให้ ส.ส.ท. มีความเป็นสื่อสาธารณะอย่างชัดเจนคือ บทบาทของด้านประชาสังคม ซึ่งเป็นหนึ่งในสามหน่วยงานหลักของ ส.ส.ท สอดคล้องกับภารกิจตามกฎหมายหมวด 1 มาตรา (5) สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อมในการกำหนดทิศทางขององค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยสื่อสาธารณะทำงานร่วมกับภาคประชาสังคมในหลายๆ มิติ อาทิ เช่น การส่งเสริมให้ประชาชนเป็นผู้ผลิตข่าวและรายการด้วยตนเอง การฝึกกำลังกับภาคยุทธศาสตร์ในการจัดกิจกรรมขับเคลื่อนณรงค์สร้างสรรค์สังคมในประเด็นต่างๆ

การร่วมกับเครือข่ายในการผลิตรายการออกเผยแพร่ทางสื่อต่างๆ ของไทยพีบีเอส การร่วมกับภาคประชาสังคมในการใช้สื่อสาธารณะเป็น “พื้นที่สาธารณะเพื่อการมีส่วนร่วม” ในการส่งเสริมความเข้มแข็งของประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมในนโยบายสาธารณะของภาคประชาสังคม

นอกจากนี้ก่อนหน้าในช่วงที่สถานการณ์ทางการเมืองเข้าขั้นวิกฤต (มีนาคม – พฤษภาคม 2553) สื่อสาธารณะแห่งนี้ได้ทำหน้าที่เปิดเวทีจากทุกภาคส่วนเพื่อหาทางเลือกใหม่ในการลดความรุนแรงของสถานการณ์อย่างเป็นรูปธรรม เป็นเวทีสื่อสารสำหรับผู้เห็นต่าง สร้าง “เพื่อน” ท่ามกลางสถานการณ์ขัดแย้ง ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการลดความเผชิญหน้าและเป็นที่พึ่งของคนที่กำลังเดือดร้อน ผลจากการจัดเวทีแลกเปลี่ยนอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดเครือข่ายอาสาสมัครฟื้นฟูสังคมที่ช่วยกันเสนอทางออกและลงมือปฏิบัติในแนวทางของแต่ละฝ่ายโดยหวังให้สถานการณ์คลี่คลายลง การนำเสนอข่าวสถานการณ์ควบคู่ไปกับรายการ “ฝ่าวิกฤตการเมืองไทย” ในช่วงเวลานั้น มีประเด็นหลักมาจากการระดมความคิดเห็นของพลเมืองภาคส่วนต่างๆ และรายการ “ฟังด้วยหัวใจ” เป็นการแลกเปลี่ยนจากกลุ่มคนทำงานรับฟังเพื่อฟื้นฟูสังคมเป็นหลัก จุดประกาย สร้างความเข้าใจ และถ่ายทอดกระบวนการรับฟังอย่างเข้าใจเหตุผลของกันและกัน

ในช่วงสถานการณ์น้ำท่วมใหญ่ของประเทศไทย ไทยพีบีเอส ได้เข้าร่วมกระบวนการทำงานกับเครือข่ายอาสาสมัครภาคประชาชนฟื้นฟูภัยพิบัติ ทำหน้าที่เป็นช่องทางสื่อสารข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสถานการณ์ แนวทางการป้องกัน แจกชุดช่วยเหลือ การส่งต่อความช่วยเหลือต่างๆ มากกว่านั้นคือ การนำเสนอเพื่อผลักดันประเด็นการรวมพลังทางสังคมเพื่อแก้ปัญหากันเองของภาคประชาชน โดยไม่ต้องรอรับการช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก การเชื่อมโยงให้เครือข่ายภาคพลเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมร่วมกับ ส.ส.ท. เพื่อให้เกิดกระบวนการสื่อสารสังคมที่สร้างการรับรู้อย่างเข้าใจร่วมกัน อีกทั้งเอื้ออำนวยให้เกิดการผลักดันไปสู่เป้าหมายของการสร้างสังคมที่เป็นธรรม โดยได้พัฒนา “เครือข่ายร่วมรณรงค์เพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม” ขึ้นในปี 2553 เน้นขับเคลื่อนประเด็นเรื่องเด็ก เยาวชนและครอบครัว ร่วมกับเครือข่ายทั้งองค์กรภาครัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชน ผ่านการผลิตรายการ 2 รายการคือ รายการหัวใจใกล้กัน และภาพยนตร์ชุดก่อน 18 สารคดีสั้นชุด ประชาธิปไตยชุมชน โดยมีลักษณะการทำงานรูปแบบพหุภาคี ตั้งแต่การพัฒนาประเด็นเนื้อหาที่จะสื่อสารกับสังคมร่วมกับเครือข่ายเจ้าของประเด็นเป็นร่วมกันสร้างรายการให้มีคุณภาพ พร้อมไปกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของทั้งคณะทำงานในการผลิตรายการให้สื่อสาธารณะ

การแต่งตั้งบุคคลภายนอกร่วมเป็นอนุกรรมการชุดต่างๆ

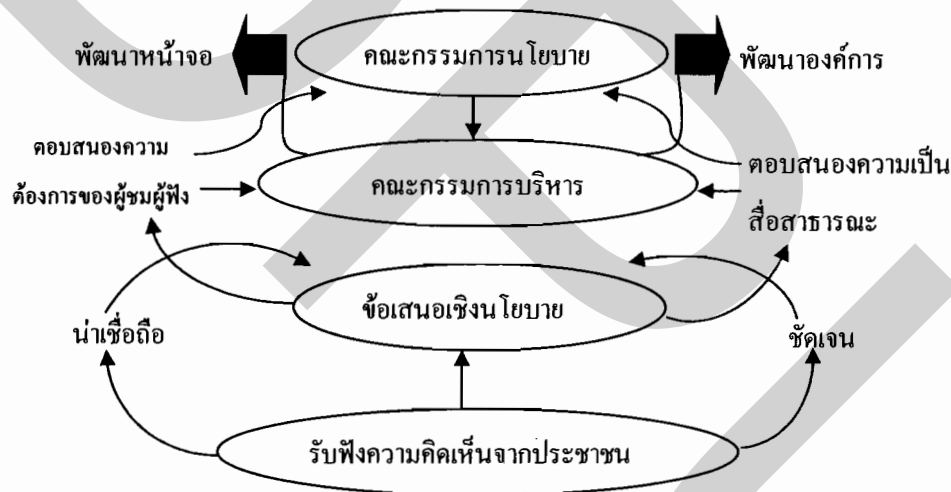
ส.ส.ท.ให้ความสำคัญกับการเปิดเผยข้อมูลและการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง เพื่อให้องค์การเป็นสื่อของสาธารณะอย่างแท้จริง ในความหมายความว่า ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึง ใช้ประโยชน์และตรวจสอบได้อย่างตรงไปตรงมา ดังนั้น จึงเป็นที่มาของการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญหรือเกี่ยวข้องกับประเด็นใดประเด็นหนึ่ง ทั้งภาควิชาการ วิชาชีพและภาคสังคม ได้มีส่วนร่วมในคณะทำงานชุดต่างๆของ ส.ส.ท. อาทิ อนุกรรมการพิจารณาคัดเลือกรายการในประเภท

ต่างๆแยกตามลักษณะรายการ เช่น สารคดี รายการสำหรับเด็กและเยาวชน รายการปกิณกะบันเทิง เป็นต้น

การเปิดให้บุคคลภายนอกได้ร่วมเป็นคณะกรรมการ นอกจากจะได้รับความช่วยเหลือจากผู้ที่มีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้าน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการคัดสรรให้ได้เนื้อหาและรูปแบบรายการที่น่าสนใจแล้ว ยังเป็นโอกาสสำคัญที่ ส.ส.ท. ได้แสดงความจริงใจต่อสาธารณะ เปิดให้มีการสอบทานการทำงานตลอดเวลา ดังนั้น หากมีความผิดพลาดหรือพบความไม่ปกติไม่โปร่งใสใดๆเกิดขึ้น ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของความเป็นสื่อสาธารณะ แน่ใจว่าสังคมยอมรับรู้ได้ทันที

5.2.1.4 ดี ชม เสนอแนะ

กรอบคิดและกระบวนการรับฟังความคิดเห็นผู้ชมผู้ฟังรายการไทยพีบีเอส

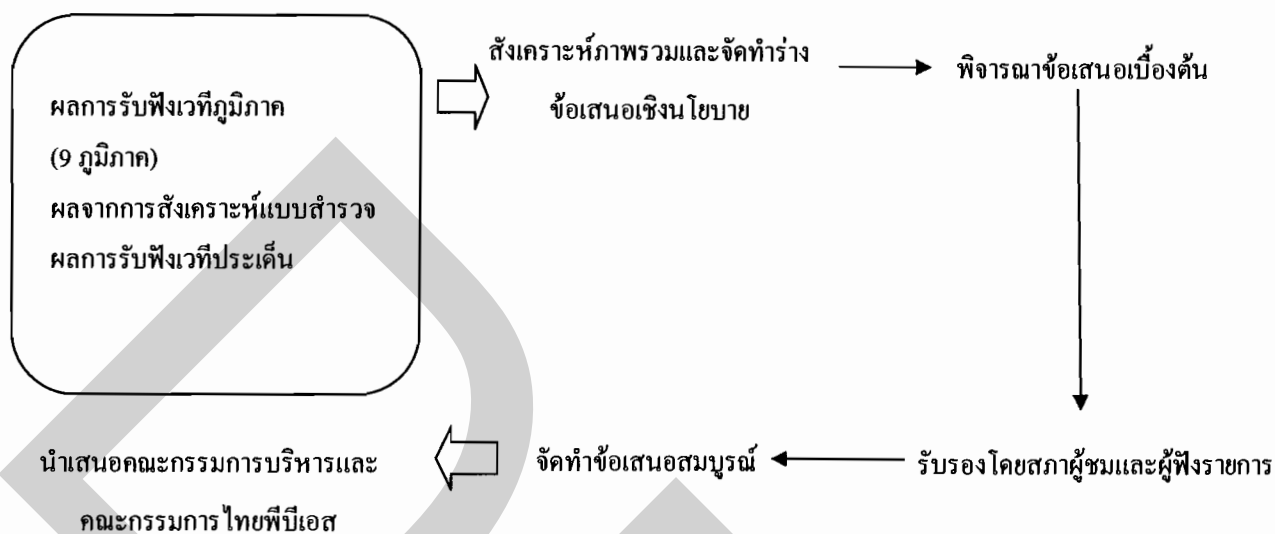

ภาพที่ 5.3 แสดงกรอบคิดและกระบวนการรับฟังความคิดเห็นผู้ชมผู้ฟังรายการไทยพีบีเอส

การพิจารณาข้อเสนอเชิงนโยบายจากเครือข่ายเพื่อนสื่อสาธารณะ ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. การพิจารณาร่างเบื้องต้น โดยผู้เข้าร่วมประกอบด้วย คณะทำงานวิชาการ คณะทำงานรับฟังความคิดเห็นนักวิชาการภูมิภาค และนักวิชาการประเด็น
2. การรับรองข้อเสนอเชิงนโยบายโดยสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ โดยผู้เข้าร่วมประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ นักวิชาการ และผู้แทนจากพื้นที่ประเด็น

การสังเคราะห์ผลการรับฟังและการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย

ภาพที่ 5.4 แสดงการสังเคราะห์ผลการรับฟังและการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย

ตัวอย่างรูปแบบการสังเคราะห์ผลการรับฟังและการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย อาทิ เช่น การจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น ในวันอังคารที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553 จากแนวทางการพัฒนาวิชาการด้านนโยบายของ รศ. อรศรี งามวิทย์พงศ์ (ชื่อโครงการ “ประชุมสัมมนาเพื่อบูรณาการนโยบายและปฏิบัติการด้านการมีส่วนร่วมมือจาก ส.ว และ ส.ส. ทั้งฝ่ายค้าน ฝ่ายรัฐบาล เพื่อร่วมระดมความคิดเห็นในประเด็น เรื่อง “บทบาทสื่อสาธารณะที่สังคมไทยต้องการ”

ผลจากการระดมความคิดเห็น สามารถแยกได้เป็น 3 ประเด็นคือ

1. ความคาดหวังต่อสื่อสาธารณะ
2. การดำเนินงานที่ผ่านมา
3. ข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุงการทำงานที่หลากหลายมิติของผลงานทั้งหน้าจอและหลังจอ เช่น ความเป็นสื่อสาธารณะที่เปิดรับให้ประชาชนสามารถเดินเข้ามาและนำเสนอความคิดเห็น / บทบาทในการให้การศึกษา การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ / ความหลากหลายของรายการเพื่อตอบสนองสังคมไทยที่เป็นสังคมพหุวัฒนธรรม / การทำงานเป็นทีมร่วมกับทุกภาคส่วนของสังคม / เป็นพื้นที่หรือเวทีประชาสังคมที่เข้าไปสู่ประชาชนที่เปรียบเสมือนการเข้าสู่ใจกลางปัญหาจริงๆ รวมทั้งเปิดพื้นที่ให้คนเก่ง คนดี ซึ่งเป็นคนเล็กๆ ในสังคมได้แสดงออก ฯลฯ

หลังจากการรับฟังความคิดเห็นภาคการเมืองแล้ว ส.ส.ท. เห็นพ้องว่า แนวทางในการเสาะแสวงหาความร่วมมือจากภาคีนั้นเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่ช่วยสะท้อนมุมมอง แง่คิด ยกระดับศักยภาพ การดำเนินงานของ ส.ส.ท. ในทุกภาคส่วนงาน ไม่ว่าจะป็นนโยบายบริหาร หรือ

ระดับปฏิบัติการ อีกทั้งยังได้ช่วยให้ข้อเสนอแนะที่ดี ๆ ต่อความเป็นสื่อสาธารณะของประชาชน เพื่อประชาชนที่เติบโตอย่างมั่นคงในปีใหม่ พ.ศ. 2554 และในปีต่อไปอย่างยิ่งขึ้นไป

ผลจากการดำเนินงานในปี 2553 สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการได้จัดกระบวนการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนใน 9 ภูมิภาค 76 จังหวัด และเวทีประเด็นเฉพาะทางสังคม 20 ประเด็น รวม 111 เวที มีผู้เข้าร่วมทั้งสิ้น 7,638 คน เกิดการรวมตัวกันเป็น “เครือข่ายเพื่อนสื่อสาธารณะระดับจังหวัด” ขึ้น โดยผลจากการรับฟังความคิดเห็นได้นำไปเป็นข้อมูลสำคัญในการจัดทำแผนพัฒนารายการของ ส.ส.ท. ต่อไป

5.2.1.5 การร้องเรียน

คณะกรรมการรับและพิจารณาเรื่องร้องเรียนจากประชาชน เป็นอนุกรรมการตามกฎหมายของคณะกรรมการนโยบาย ประกอบด้วยผู้แทนกรรมการนโยบาย ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก ผู้แทนสมาคมวิชาชีพสื่อ ผู้แทนองค์กรคุ้มครองผู้บริโภค และผู้แทนสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ มีหน้าที่พิจารณาเรื่องร้องเรียนจากประชาชนที่เห็นว่ารายการที่เผยแพร่โดย ส.ส.ท. มีลักษณะขัดหรือละเมิดต่อจริยธรรมของสื่อ ทั้งนี้ โดยอาศัยข้อบังคับองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย ว่าด้วยจริยธรรมของวิชาชีพเกี่ยวกับการผลิตและการเผยแพร่รายการ พ.ศ. 2552 เป็นมาตรฐานในการพัฒนา

จากกลไกที่ทางสถานีฯ ได้ออกแบบในข้างต้น เพื่อใช้เป็นช่องทางสร้างการมีส่วนร่วมกับภาคพลเมือง โดยเฉพาะในระดับปัจเจกบุคคลจากที่บ้าน ซึ่งไม่ผ่านการทำงานร่วมกับสภาผู้ชมผู้ฟังนั้น สามารถอธิบายผ่านความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์กลุ่ม กลุ่มตัวแทนต่างๆ ในสังคมซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของทางสถานีฯ จำนวน 5 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มความหลากหลายทางเพศ กลุ่มแรงงานในระบบและแรงงานนอกระบบ กลุ่มคนจนเมือง พบว่า ทุกกลุ่มมีสัดส่วนการเข้าถึงสถานีฯ น้อย ทำให้ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมกับทางสถานี โดยทุกกลุ่มให้การติดตามรับชมรายการจาก Thai PBS อยู่ในสัดส่วนระดับกลางถึงต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับ การรับชมฟรีทีวีช่องอื่นๆ โดย กลุ่มที่รับชมมากที่สุดคือกลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มแรงงานในระบบและแรงงานนอกระบบ ซึ่งดูรายการของทางสถานีทุกวัน เฉลี่ยวันละ 1.30 ชั่วโมง และ 1 ชั่วโมง ในสัดส่วนที่ลดหลั่นกันไป และกลุ่มที่รับชมน้อยที่สุดคือกลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มเพศทางเลือก และกลุ่มเกษตรกร โดยให้เหตุผลว่า เวลาในการออกอากาศไม่ตรงกับวิถีชีวิตของตนเอง หวังรายการมีการปรับเปลี่ยนบ่อย รวมถึงรูปแบบรายการไม่น่าสนใจเมื่อเปรียบเทียบกับรายการจากโทรทัศน์ช่องอื่นๆ โดยแต่ละกลุ่มให้เหตุผลว่า

กลุ่มเด็กและเยาวชน

“ส่วนใหญ่จะไม่ค่อยดูทีวีอยู่แล้ว จะเล่นเน็ตส่วนใหญ่” (นุรีย์ เจ๊ะแหว, สัมภาษณ์ 3 พฤศจิกายน 2555)

“บางรายการที่ชอบชมฉายตอนดึกๆ เช่น เสวนาเด็กห้ามออกศึกมาก ตอนเช้าต้องไปเรียนเลยไม่ได้ดู” (เสถียรพงศ์ เหมือนพิมพ์, สัมภาษณ์ 3 พฤศจิกายน 2555)

“รายการดูยาก เน้นสาระและความรู้มากเกินไป” (ทัศนีย์ รุ่งเกรียงไกร, สัมภาษณ์ 3 พฤศจิกายน 2555)

“รายการเปลี่ยนบ่อยมาก ควรจะเช็คดูด้วยว่ารายการไหนได้รับความนิยมหรือไม่ได้รับความนิยม ไม่ใช่เปลี่ยนมันทุกรายการ อย่างนี้ถ้ามีรายการใหม่ๆมาก็ไม่อยากดูแล้ว เพราะเดี๋ยวก็ต้องเปลี่ยนผังกันอีก” (เทพพร ศิริสวัสดิ์, สัมภาษณ์ 3 พฤศจิกายน 2555)

กลุ่มคนจนเมือง

“ด้วยอาชีพทำให้ไม่ค่อยมีเวลาดูทีวีเลย ถ้าจะต้องดูก็เน้นรายการเกษตร ปัญหาปากท้องช่องทางทำกินเป็นหลัก แต่เวลาที่ฉายบางทีก็ยังไม่กลับถึงบ้านเลย เลยไม่ได้ดู” (รังสรรค์ สุขเกษม, สัมภาษณ์, 2 พฤศจิกายน 2555)

“หาช่องไม่เจอเมื่อก่อนเคยอยู่ช่องที่ 6 ตอนหลังเขามาเซตจานดาวเทียมใหม่ ‘ไม่รู้’ ไปอยู่ช่องไหน นี่ขี้เกียจกว่าช่อง 6 เป็นช่องนกออยู่เนี่ย” (สกล ฤทธิญาติ, สัมภาษณ์ 2 พฤศจิกายน 2555)

กลุ่มความหลากหลายทางเพศ

“จะดูก็หลังเที่ยงคืนไปแล้ว เวลาที่ช่องอื่นไม่มีอะไรน่าสนใจ” (ชนวรรณ อินทวร, สัมภาษณ์ 1 พฤศจิกายน 2555)

“รายการดูเครียด ดูแล้วชอบสั่งสอน แทนที่จะแทรกข้อคิดผ่านทางรายการแล้วให้เราไปคิดเองจะดีกว่า ชอบขี้ดเขียดเนื้อหา หรือชอบคิดแทนคนดูว่าจะต้องดูรายการอะไร” (ชาติพงษ์ พุดทิวา, สัมภาษณ์ 1 พฤศจิกายน 2555)

“รูปแบบรายการ กำหนดคนดูแบบกว้างเกินไป เช่น เด็ก วัยรุ่น คนชรา แต่ไม่เข้าถึงว่าเด็กวัยไหน วัยรุ่นแบบไหน น่าจะมีการเจาะกลุ่มเฉพาะไปเลย” (รัตพล นาคสุริยวงศ์, สัมภาษณ์ 1 พฤศจิกายน 2555)

กลุ่มแรงงานในระบบและแรงงานนอกระบบ

“ชอบตรงไม่มีโฆษณา รายการมีสาระดี เบื่อพวกละครน้ำเน่าก็ยังมีช่องนี้ให้ดูอยู่ บางทีก็เปิดทิ้งไว้ช่องเดียวเลย” (ช่วง รัฐวนิชย์, สัมภาษณ์ 4 พฤศจิกายน 2555)

“เนื้อหาสาระเยอะกว่าช่องอื่นๆ ข่าวสารน่าเชื่อถือ แต่ที่ชอบคือไม่มีโฆษณา” (อมรรุฒิสร, สัมภาษณ์ 4 พฤศจิกายน 2555)

กลุ่มผู้สูงอายุ

“ชอบตรงที่มีรายการข่าวสารคดี มีความเที่ยงตรง ไม่ค่อยเอียงข้างดี ที่สำคัญไม่มีโฆษณา แต่รายการก็พ้าน้อยไปน้อย” (ทรงเดช สร้อยสุวรรณ, สัมภาษณ์ 5 พฤศจิกายน 2555)

“ชอบรายการสารคดีท่องเที่ยว เช่นท่องเที่ยวโลกกว้าง สถานีอื่นไม่ค่อยมีนะ ดูแล้วเพลินดี รายการข่าวก็ดีนะ ไม่ค่อยชอบข่าวเช้าแจ๊ะแจ๊ะ อย่างช่อง 3 ช่อง 7” (กัลยาณี แก้วน้อย, สัมภาษณ์ 5 พฤศจิกายน 2555)

นอกจากนี้ยังสามารถจำแนกพฤติกรรมการชมของแต่ละกลุ่มได้ดังนี้

กลุ่มผู้สูงอายุ รายการส่วนใหญ่ที่รับชมคือ กลุ่มรายการข่าวและสารคดี

กลุ่มเด็กและเยาวชน รายการส่วนใหญ่ที่รับชมคือ กลุ่มรายการสารบันเทิง

กลุ่มความหลากหลายทางเพศ รายการส่วนใหญ่ที่รับชมคือ กลุ่มรายการสารบันเทิง

กลุ่มแรงงานในระบบและแรงงานนอกระบบ รายการส่วนใหญ่ที่รับชมคือ กลุ่มรายการข่าวและสารคดี

กลุ่มคนจนเมือง รายการส่วนใหญ่ที่รับชมคือ กลุ่มรายการเกษตร ข่าวพยากรณ์อากาศ และรายการช่องทางทำกิน

จากข้อมูลในข้างต้นจะเห็นได้ถึงอัตราส่วนการเข้าถึงของผู้ชมที่มีต่อสถานีฯ ในจำนวนน้อย จึงย่อมส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆกับทางสถานีฯที่จะมีระดับต่ำตามไปด้วย โดยผู้ชมส่วนใหญ่ยอมรับว่าไม่ได้เกิดความรู้สึกร่วมกับทางสถานีฯมากนัก โดยรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่เคยกระทำคือ การโทรศัพท์เข้าไปสอบถามข้อมูลน้ำท่วม การขอความช่วยเหลือเรื่องอุ้งยังชีพในช่วงสถานการณ์น้ำท่วมปี 2554 การกด Like ใน Fan page ของทางสถานีฯ และติดตามข้อมูลข่าวสารผ่านทาง Tweeter เท่านั้น

“เคยโทรศัพท์เข้าไปขออุ้งยังชีพตอนน้ำท่วม บอกบ้านเลขที่อะไรอย่างดี รับปากเราว่าจะเอามาให้ ก็ไม่ให้ ไม่มาเลย โทรกลับไปหาเขาอีกรอบปรากฏว่ามาแจกจริงแต่ไม่ถึง แล้วเงื่อนไขเยอะต้องขอบัตรประชาชน คนมันเค็ดร้อนบางทีก็ไม่ได้เอาบัตรมาน่าจะหยวนๆกันบ้าง” (บงกชทรัพย์ห้วง สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2555)

“เคยโทรศัพท์เข้าไปในรายการช่วงน้ำท่วม เคยโทรเข้าไปบ่อยๆ ไปปรึกษาเรื่องน้ำท่วม ความคืบหน้าต่างๆอะไรพวกนี้” (ทรงเดช สร้อยสุวรรณ สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2555)

“ตามใน Tweeter ของสถานีอยู่ ติดตามพวกข่าวอะไรพวกนี้ ก็ตามมานานแล้วนะ ข้อมูลเขาไวดี” (รุ่งเรือง เสนีย์ศรีสกุล, สัมภาษณ์ 4 พฤศจิกายน 2555)

โดยเหตุผลหนึ่งของการมีส่วนร่วมที่ค่อนข้างน้อยคือ จดจำหมายเลขโทรศัพท์ของทางสถานีไม่ได้ อยากให้มี Hot line สายด่วนในการให้รายละเอียดในทุกๆเรื่อง

“น่าจะมีเป็น Hot line สายด่วน 50 สาย เบอร์โทรศัพท์ที่มีจำไม่ค่อยได้ ทำอย่างนี้น่าจะสะดวกกว่า เข้าได้ทุกระดับเลย” (กัลยาณี แก้วน้อย, สัมภาษณ์ 5 พฤศจิกายน 2555)

“ให้ขึ้นเบอร์โทรศัพท์ที่นานๆกว่านี้หน่อย บางทีเร็วแล้วจดไม่ทัน หรือมีเบอร์กลางที่ติดต่อแล้วได้ทั้งหมดจะยิ่งดี บางทีจะโทรไปถามข้อมูลแต่เบอร์หายไปแล้วจดไม่ทันก็มี” (สกล ฤทธิญาติ, สัมภาษณ์ 2 พฤศจิกายน 2555)

“ควรมีเบอร์ Hot line สายตรงเพิ่มด้วย เพื่อใช้ร้องทุกข์น่าจะสะดวกกว่า เนื่องจากโทรศัพท์มันมีหลายเบอร์จะจำไม่ค่อยได้” (นุริย์ เจ๊ะแวง, สัมภาษณ์ 3 พฤศจิกายน 2555)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่ากลุ่มผู้ชมจากทางบ้านซึ่ง Thai PBS มองว่าเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของทางสถานีนั้น ไม่ได้ให้ความสนใจติดตามรับชมรายการของสถานีมากเท่าที่ควรเมื่อเปรียบเทียบกับสถานีโทรทัศน์ช่องอื่นๆที่มีการออกอากาศ จึงส่งผลกระทบต่อความร่วมมือในรายการที่มีน้อยตามไปด้วย

5.2.2 การตรวจสอบจากสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ

สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ เป็นอีกหนึ่งกลไกสำคัญที่สะท้อนความคิดเห็นจากประชาชนทั่วทุกภูมิภาค ผ่านกิจกรรมต่างๆซึ่งจัดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำข้อเสนอแนะเหล่านั้นสื่อสารกลับมายัง ส.ส.ท. ในอีกบทบาทหนึ่งสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการจะทำหน้าที่ติดตามตรวจสอบการทำงานของ ส.ส.ท. ด้วยเช่นกันว่า ได้ปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของความเป็นสื่อสาธารณะมากน้อยเพียงใด ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ได้รับมาจะถูกนำไปนำไปปฏิบัติเพื่อให้ได้ผลงานที่ดีขึ้นและตอบสนองความต้องการของประชาชนโดยส่วนร่วม

โดยสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการเกิดขึ้นตามมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย พ.ศ.2551 มีสมาชิกสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการทั้งสิ้นจำนวน 50 คน มาจาก 9 ภูมิภาคทั่วประเทศไทย และ 24 กลุ่มเฉพาะทางสังคมที่มีความหลากหลาย โดยผ่านกระบวนการสรรหาและคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนด นับเป็นครั้งแรกของสื่อโทรทัศน์ในเมืองไทยที่มีการออกแบบกลไกนี้เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมจากประชาชนอย่างกว้างขวางในระดับประเทศ โดยความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆได้ถูกนำมาพัฒนาและปรับปรุงการทำงานอย่างต่อเนื่อง

สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ ส.ส.ท. จึงเป็นกลุ่มผู้แทนจากกลุ่มเฉพาะหรือองค์กรตัวแทนของภูมิภาคและกลุ่มประเด็นเฉพาะที่มีบทบาทร่วมกับเครือข่ายเพื่อนสื่อสาธารณะในการสะท้อนกลับความเห็นและความต้องการในแง่มุมมองของผู้ชมที่มีต่อการผลิตและเผยแพร่รายการของ ส.ส.ท. เพื่อพัฒนาการทำงานอย่างต่อเนื่อง

รูปแบบโครงสร้างของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการถูกออกแบบมาเพื่อความเป็นสื่อสาธารณะ รับฟังความเห็นของผู้ชมผู้ฟังโดยสมาชิกสภาผู้ชมผู้ฟังมีหน้าที่ต้องชมรายการแล้วให้ความเห็น โดยสภาผู้ชมผู้ฟัง แต่ละคนมาด้วยความเข้าใจและความคาดหวังต่างกัน เมื่อขาดการจัดการและการให้ข้อมูลที่ครบถ้วนจาก ส.ส.ท. (เช่น การปฐมนิเทศ) และสมาชิกมาพบกับเฉพาะตอนประชุมทำให้ไม่รู้บทบาทหน้าที่ บางคนไม่ได้ชมไทยพีบีเอส ทำให้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ ในปี 2553 ส.ส.ท. จึงปรับเปลี่ยนระบบและระเบียบสำหรับสภาฯ ชุดที่ 2 โดยแบ่งสมาชิกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ กลุ่มที่ 1 คือ ส่วนที่มาจากตัวภูมิภาค 9 ภูมิภาคเช่นเดิม กลุ่มที่ 2 มาจากประเด็น กลุ่มที่ 3 เป็นแฟนประจำของไทยพีบีเอสที่ติดต่อสื่อสารแสดงความคิดเห็นต่อ ส.ส.ท. กลุ่มที่ 4 เป็นสมาชิกของสภาชุดที่หนึ่ง โดยคัดเลือกมาร้อยละ 10 จากสมาชิก 50 คนของชุดที่หนึ่ง โดยให้มีการเลือกกันเอง และเลือกกรรมการที่ทำหน้าที่เหมือนกับเป็นการบริหารหรือเป็นประสานงานกิจการของสภาฯ

สาระสำคัญของระเบียบองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (ส.ส.ท.) ว่าด้วยสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ พุทธศักราช 2551

ที่มาของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ

เพื่อให้การพัฒนา การให้บริการ และการผลิตรายการขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย มีคุณภาพสอดคล้องกับประโยชน์สาธารณะและสังคม สะท้อนความต้องการของประชาชน และเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายและการดำเนินการของ ส.ส.ท. โดยให้มีการประชุมอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการนโยบาย ส.ส.ท. กำหนด

บทบาทสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ

1. รับฟัง รวบรวมข้อมูลที่สะท้อนความต้องการของผู้ชมและผู้ฟังรายการของ ส.ส.ท.
2. จัดให้มีการระดมความคิดเห็น การรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากประชาชนในภูมิภาค และในวงกว้าง
3. จัดทำข้อเสนอแนะที่มีเหตุผลสนับสนุนที่สมบูรณ์จากข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ เสนอต่อคณะกรรมการบริหาร และคณะกรรมการนโยบาย ส.ส.ท. เพื่อให้ดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด

การได้มาซึ่งสมาชิกสภาผู้ชมและผู้ฟัง

ขั้นตอนที่ 1 จากการเสนอชื่อของ องค์การเครือข่ายประชาสังคมใน 9 ภูมิภาคและองค์การเครือข่ายภาคประชาสังคม 16 กลุ่มเฉพาะ (เสนอชื่อได้ องค์การ/กลุ่มเฉพาะละ 2 คน)

องค์การเครือข่ายประชาสังคม คือ การรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ ไม่ค้ากำไร และไม่จำเป็นต้องเป็นนิติบุคคลหรือมูลนิธิ สมาคม

ขั้นตอนที่ 2 ผ่านการคัดเลือกกันเอง ในการประชุมของผู้ได้รับการเสนอชื่อจากองค์กร
เครือข่ายประชาสังคมใน 9 ภูมิภาค และองค์กรเครือข่ายภาคประชาสังคม 16 กลุ่ม

ขั้นตอนที่ 3 หรือขั้นตอนสุดท้าย คือ ผ่านการคัดเลือกของที่ประชุม
คณะกรรมการนโยบาย ส.ส.ท.

การจำแนกองค์กรเครือข่ายประชาสังคมใน 9 ภูมิภาค

1. ภาคเหนือตอนบน 8 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน เชียงราย
พะเยา แพร่ น่าน

2. ภาคเหนือตอนล่าง 9 จังหวัด ได้แก่ พิจิตร โลก ดาก เพชรบูรณ์ สุโขทัย อุตรดิตถ์
นครสวรรค์ อุทัยธานี กำแพงเพชร พิจิตร

3. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 11 จังหวัด ได้แก่ อุรธานี หนองบัวลำภู
หนองคาย เลย มุกดาหาร สกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด

4. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 8 จังหวัด ได้แก่ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์
สุรินทร์ อุบลราชธานี อำนาจเจริญ ศรีสะเกษ ยโสธร

5. กรุงเทพมหานครและปริมณฑล 6 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ปทุมธานี
นนทบุรี นครปฐม สมุทรสาคร สมุทรปราการ

6. ภาคกลาง – ภาคตะวันออก 11 จังหวัด ได้แก่ จันทบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ตราด
นครนายก ปราจีนบุรี พระนครศรีอยุธยา ระยอง ลพบุรี สระแก้ว สระบุรี

7. ภาคกลาง – ภาคตะวันตก 9 จังหวัด ได้แก่ กาญจนบุรี ชัยนาท ประจวบคีรีขันธ์
เพชรบุรี ราชบุรี สมุทรสงคราม สิงห์บุรี สุพรรณบุรี อ่างทอง

8. ภาคใต้ตอนบน 7 จังหวัด ได้แก่ สุราษฎร์ธานี ชุมพร ระนอง นครศรีธรรมราช ภูเก็ต
พังงา กระบี่

9. ภาคใต้ตอนล่าง 7 จังหวัด ได้แก่ ตรัง พัทลุง ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลา สตูล
องค์กรประเภทกลุ่มเฉพาะ ประกอบด้วย

1. กลุ่มเด็ก อายุไม่เกิน 15 ปี และกลุ่มครอบครัว

2. กลุ่มเยาวชน อายุตั้งแต่ 15 ปี แต่ไม่เกิน 25 ปี

3. กลุ่มผู้สูงอายุ ที่มีอายุมากกว่า 60 ปี

4. กลุ่มสตรี

5. กลุ่มความหลากหลายทางเพศ

6. กลุ่มพิการ

7. กลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อย

8. กลุ่มแรงงานในระบบและแรงงานนอกระบบ

9. กลุ่มธุรกิจและผู้ประกอบการ

10. กลุ่มคนจนเมือง

11. กลุ่มผู้บริโภค

12. กลุ่มสุขภาพ

13. กลุ่มสิทธิมนุษยชน

14. กลุ่มฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

15. กลุ่มสื่อทางเลือก

16. กลุ่มศิลปะ

ขั้นตอนการเสนอชื่อบุคคลที่เหมาะสม เสนอได้กลุ่มละ 2 คน โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างหญิงและชาย รายชื่อที่เหลือจะจัดทำเป็นรายชื่อสำรอง เพื่อเสนอแต่งตั้งเป็นสมาชิกกรณีสมาชิกพ้นสภาพก่อนครบวาระ เพื่อทำหน้าที่ตามระยะเวลาที่เหลือของผู้ที่เข้าไปทำหน้าที่แทน แต่กรณีสมาชิกพ้นจากตำแหน่งไม่เกิน 120 วัน ก่อนครบวาระ (2 ปี) ไม่ต้องมีการเสนอรายชื่อสำรองเพื่อรับตำแหน่งแทน

คุณสมบัติ

1. สนใจชมและฟังรายการต่าง ๆ ของ ส.ส.ท.
2. มีเวลา และมีจิตอาสาทำหน้าที่รวบรวมความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้ชมผู้ฟังในภูมิภาคหรือในกลุ่มของคน เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการบริหารและคณะกรรมการนโยบาย ส.ส.ท.
3. ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นอิสระ เป็นกลาง และสุจริต
4. ไม่เคยถูกไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากงานเพราะทุจริต ประพฤติมิชอบ ประพฤติชั่วร้ายแรง
5. ไม่เคยต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งศาล เพราะร่ำรวยผิดปกติ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ
6. ไม่เป็นส่วน กรรมการ ในธุรกิจภาคเอกชน หรือไม่เป็นผู้บริหารในหน่วยงานของรัฐ ในกิจการเกี่ยวกับวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ โทรคมนาคม
7. ไม่ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือเป็นผู้บริหารในพรรคการเมืองหรือในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

เงื่อนไข การเป็นสมาชิก

1. ดำรงตำแหน่งคราวละ 2 ปี และไม่ดำรงตำแหน่งเกิน 2 วาระติดต่อกัน

2. ค่าตอบแทน คือ ค่าเบี้ยประชุมและค่าใช้จ่ายเกี่ยวเนื่องกับการทำหน้าที่ เช่น ค่าเดินทาง ค่าที่พัก และอื่นๆตามที่ระเบียบกำหนด

เหตุผลของการพ้นสมาชิกภาพสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ

สมาชิกจะพ้นจากตำแหน่งเมื่อ ดาย ลาออก ขาดคุณสมบัติตามที่กำหนด ประพฤติเสียหยาบร้ายแรงและสมาชิกมีมติให้ออกด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 2 ใน 3

ข้อปฏิบัติของ ส.ส.ท. เกี่ยวกับสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ ได้แก่

1. กรรมการนโยบาย ส.ส.ท. คณะทำงานประสานงานการสรรหาสมาชิกสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ ไม่มีสิทธิได้รับการสรรหาเป็นสมาชิก

2. ประธานคณะกรรมการนโยบาย ส.ส.ท. ต้องเรียกประชุมสมาชิกภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับการแต่งตั้งและให้สมาชิกเลือกกันเอง เพื่อเป็นประธาน 1 และรองประธาน 2 คน

3. ข้อบังคับการประชุมสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ ให้เป็นไปตามที่สมาชิกสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการกำหนดขึ้น

4. ประธานกรรมการบริหาร ส.ส.ท. ต้องแต่งตั้งกรรมการบริหารคนหนึ่ง เพื่อทำหน้าที่เป็นเลขานุการสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ

5. ส.ส.ท. ต้องจัดให้มีหน่วยงานภายใน ส.ส.ท. ทำหน้าที่สนับสนุนการดำเนินงานของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการเป็นการเฉพาะ

6. ส.ส.ท. ต้องจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอแก่การดำเนินงาน และการพัฒนาสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ

7. ประธานกรรมการนโยบาย ส.ส.ท. เป็นผู้รักษาการตามระเบียบนี้ (ระเบียบองค์การกระจายเสียง และแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทยว่าด้วยสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ พุทธศักราช 2551)

8. กรณีที่ข้อขัดแย้ง หรือการตีความ หรือการบังคับใช้ตามระเบียบนี้ให้ถือว่าคำวินิจฉัยของที่ประชุมคณะกรรมการนโยบาย ส.ส.ท. เป็นที่สุด

ดังจะเห็นได้ว่าสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ จึงเป็นกลไกสำคัญที่สร้างการมีส่วนร่วมของพลเมืองในสถาบันสื่อสาธารณะ มุ่งเน้นการยกระดับสังคมและการพัฒนาคุณภาพชีวิต รวมทั้งช่วยให้สังคมเข้าใจเรื่องสื่อสาธารณะและรู้เท่าทันสื่อมากขึ้น

ผลการดำเนินงานของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ ในปีพ.ศ.2553 พบว่า ได้ร่วมมือกับนักวิชาการในพื้นที่ของแต่ละภูมิภาคในการจัดเวทีการรับฟัง รวบรวมข้อมูลความต้องการของผู้ชมและผู้ฟังรายการของ ส.ส.ท. ทั้งระดับพื้นที่ (เวที่ย่อยระดับภูมิภาค 9 ภูมิภาค 76 จังหวัด เวทีประเด็นเฉพาะทางสังคม 20 ประเด็นและเวทีระดับชาติ รวมทั้งสิ้น 111 เวที มีผู้เข้าร่วมทั้งสิ้น 7,638

คน มีการรวมตัวกันเป็น “เครือข่ายเพื่อสื่อสารณะระดับจังหวัด”) ผลจากรับฟังความคิดเห็นได้นำไปเป็นข้อมูลสำคัญในการจัดทำแผนพัฒนารายการของ ส.ส.ท.และเพื่อจัดทำเป็นรายงานข้อเสนอแนะที่มีเหตุผลสนับสนุนสมบูรณ์เสนอต่อคณะกรรมการบริหารและคณะกรรมการนโยบาย จำนวน 2 ฉบับคือ เอกสารรายงานสรุปการประชุมสมัชชาผู้ชมและผู้ฟังระดับชาติประจำปี 2553 “สร้างสรรค์สื่อไทย สู่อุตสาหกรรมคุณภาพคุณธรรม” และรายงานสรุปการประชุมรับฟังความคิดเห็นในเวทีภูมิภาคและเวทีประเด็น (รายงานโครงการประเมินผลการดำเนินงานประจำปี 2553, 2553, น. 44)

“อันนี้ถือเป็นกลไกที่ดีมากสำหรับสังคมไทยที่มีส่วนเป็นเจ้าของแล้วตรวจสอบกำกับทิศทางของการทำงานของสื่อ คนดูของเราในอดีตสื่อทำให้เขาเป็นผู้บริโภคอยู่แต่ข่าวสารที่ออกมาหน้าจอชอบ ไม่ชอบใช้ใหม่ ไม่ชอบก็เปลี่ยน ชอบก็ดูต่อ แต่ว่าบทบาทของสื่อสาธารณะเราต้องมีหน้าที่ยกระดับคุณภาพของคนดู ในกฎหมายเขียนไว้ชัดเจน เพราะฉะนั้นกลไกตรงนี้ของเรามันต้องมีเพื่อจะทำอะไรให้ทุกสื่อทราบว่าเรามีภารกิจนี้ ผู้ชมผู้ฟังเป็นภารกิจของเรา

สภาผู้ชมฯ เรามีกลไกการมีส่วนร่วมใหญ่โตมาก แต่สภาผู้ชมเองเขาก็พูดชัดเจนว่าถ้าองค์กรนี้ไม่ตอบสนองสาธารณะ ตอบสนองแต่ตัวเององค์กรเองเขาก็จะไม่ทำงานด้วย เพราะฉะนั้นวิธีคิดส่วนตัวเขาก็จะคิดแบบนี้เหมือนกันว่า เราจำเป็นต้องทำเพื่อตอบสนองสาธารณะหรือไม่ จะคิดกระบวนการอะไรก็ได้ให้ตอบได้ว่ากำลังทำเพื่อใครอยู่ โดยตัว Concept ของความเป็นสื่อสาธารณะมีวัตถุประสงค์อยู่แล้วว่า พลเมืองก็คือเป้าหมายหลักที่จะเป็นกลไกที่จะเปลี่ยนวิธีคิดแบบนี้เข้าไปสู่ประชาชนคนอื่นๆ อันนี้ก็เหมือนเป็นแนวทาง แนวนโยบายการปฏิบัติของคนทำงานตามแนวนโยบายคือ เราในฐานะที่เป็นคนปฏิบัติงาน รับงานมาทำเราก็จะทำตามนโยบายที่กำหนด และก็ตอบวัตถุประสงค์องค์กรได้ ตอบภารกิจได้ ตัวสำนักรับฟังความคิดเห็นของภาคพลเมืองก็จะมีพื้นฐานสำคัญคือ เปลี่ยนสำนักผู้บริโภคให้เป็นสำนักพลเมืองในการลุกขึ้นมา เอาธุระมาทำงานเพื่อส่วนอื่นๆ ในการพัฒนาสังคมให้มันดีขึ้น อันนี้ก็ถือเป็นกลไกหลักที่ทำงานด้วย ทั้งสภาผู้ชมผู้ฟังทั้งเครือข่ายใดๆก็ตามมันเป็น concept เดียวกันว่าจะทำยังไงให้กลไกที่มีอยู่ได้ไปปฏิบัติงานเพื่อขับเคลื่อนความเป็นพลเมืองเหล่านี้ได้” (สุนา สุวรรณอำภา, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2555)

“งาน 3 ปีที่ผ่านมา สภาผู้ชมผู้ฟังรายการและสำนักต่างๆของสื่อสาธารณะ เน้นสร้างความเข้าใจว่าสื่อสาธารณะเป็นอย่างไร มีบทบาทหน้าที่อะไรและใครเป็นเจ้าของ จึงทำให้เครือข่ายประชาชน คนเล็ก คนน้อยเข้ามาให้ข้อเสนอแนะ กำหนดนโยบาย เสนอผ่านช่องทางต่างๆของสื่อสาธารณะ เพราะเป้าหมายเดียวกันคือ การสร้างสังคมคุณภาพและคุณธรรม เราในฐานะสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการที่มีได้หวังประโยชน์เฉพาะตน แต่เราหวังที่จะสร้างสังคมของเราให้ไปสู่สังคมที่มีคุณภาพ และสังคมแห่งคุณธรรม โดยถ้าติดตามการทำงานมาตั้งแต่ต้นอาจจะเห็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องอยู่

บ้าง อาจจะมีสิ่งที่ไม่เหมาะสมอยู่บ้าง เพราะนี่คือสื่อสาธารณะ เราจึงได้ติชม และเสนอแนะอย่างสร้างสรรค์ตลอดมา เราจึงต้องสร้างความเชื่อมั่นให้สังคม เรียนรู้และสร้างสรรค์สิ่งดีๆผ่านสื่อสาธารณะต่อไป และใครอย่าได้คิดที่จะทำลายให้เจตนารมณ์ของคนเล็กคนน้อยและสังคมไทยที่ต้องการจะลุกขึ้นมาปกป้อง เพราะอาจเป็นการสร้างความขัดแย้งของสังคมขึ้นอีก” (ไมตรี จงไกรจักร, 2554, น. 20)

“สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการไทยพีบีเอส มีแนวทางการทำงาน 3 เรื่องหลักๆ ที่ใช้สื่อสาธารณะเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเปลี่ยนแปลงนี้ คือ 1) การขยายเครือข่ายเพื่อนสื่อสาธารณะให้มีความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่สื่อสาธารณะ พร้อมทั้งเพื่อให้มีข้อเสนอแนะต่อสื่อสาธารณะอย่างมีเหตุมีผล 2) การรับฟังความคิดเห็นและประมวลข้อเสนอเชิงนโยบาย โดยการประสานเชื่อมร้อยเครือข่ายให้ครอบคลุมทุกประเด็นงานและพื้นที่ทั้ง 9 ภูมิภาค เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญในการพัฒนารายการต่างๆ รวมถึงการทำข้อเสนอเชิงนโยบาย เสนอต่อกรรมการนโยบายในการกำหนดทิศทางสื่อสาธารณะ และ 3) การรับฟังความคิดเห็นเชิงยุทธศาสตร์ อาจเป็นแนวทางใหม่ที่สภาผู้ชมกำหนดเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการทำงานปีนี้ เนื่องจากเมื่อข้อเสนอเชิงนโยบายไปกำหนดทิศทางสื่อสาธารณะ แต่อาจขาดเนื้อหาประเด็นสาธารณะและยังขาดสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของเครือข่ายเพื่อนสื่อสาธารณะ สภาผู้ชมฯ กรรมการนโยบาย กรรมการบริหาร เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการ และผู้สื่อข่าวภูมิภาค” (ไมตรี จงไกรจักร, 2554, น. 15)

“ในโครงสร้างก็จะมีฝ่าย บอร์ดกรรมการนโยบาย กรรมการบริหาร และก็จะมีส่วนผู้ชมสามฝ่ายนี้ทำงานไปด้วยกัน เพราะฉะนั้นเราจะเห็นได้ว่านอกจากจะมีฝ่ายบริหาร ฝ่ายกำหนดนโยบาย แล้วก็จะมีส่วนผู้ชม ซึ่งมาจากภาคพลเมืองโดยผ่านกระบวนการคัดสรร ก็คือดึงตัวแทนที่มาจากภูมิภาคต่างๆทั้งหมด 9 ภูมิภาค และ 24 ประเด็นปัญหา เช่น ปัญหาชนกลุ่มน้อย ปัญหาความหลากหลายทางเพศ กลุ่มหลากหลายทางเพศ กลุ่มเด็ก กลุ่มเยาวชน กลุ่มสูงอายุมารวมทั้งหมด 24 ประเด็น และก็มาจากแฟนพันธุ์แท้ก็จำนวนหนึ่ง แฟนพันธุ์แท้คือคนที่เป็แฟนดูในเว็บประจำของ Thai pbs ติดตามอย่างต่อเนื่องก็จะได้รับการคัดเลือกมา” (สุพจน์ จรุงจิตร์, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2555)

แต่การได้มาซึ่งสมาชิกและกระบวนการจัดตั้งของสภาผู้ชมผู้ฟังนั้น ได้ถูกตั้งข้อสังเกตจากนักวิชาการและนักวิชาชีพทางด้านนิเทศศาสตร์ ว่า

“คำว่าพลเมืองก็ยังเป็นปัญหาอยู่เหมือนกัน เพราะว่าถ้าเอาพลเมืองในตามทฤษฎี เขาก็มองว่ามาถูกทางแล้ว ก็คือว่าในเมื่อปฏิเสธอำนาจรัฐ ปฏิเสธอำนาจทุน นี้แหละก็คือทางเลือกของประชาชนตรงนี้ ซึ่งถ้ามองมุมนี้ก็คือมาถูกทาง แต่ถ้ามองให้ละเอียดให้ลึกกว่านั้น ก็คือที่บอกว่ามาถูกทาง ทางเลือกตรงนี้แล้ว แต่ว่าก็ยังเป็นแค่ประชาชนกลุ่มเล็กๆกลุ่มหนึ่งที่ยังเป็นผู้มีบทบาททาง

สังคมมากกว่าไม่ใช่กลุ่มฐานล่างจริงๆ ฉะนั้นตรงนี้ก็เลยกลายเป็นปัญหา” (อศวิณ เนตรโพธิ์แก้ว, สัมภาษณ์, 22 พฤศจิกายน 2554)

“การจัดตั้งสภาผู้ชมอยู่ภายใต้เครือข่ายของ Ngo สายหมอประเวศเสียเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมีการเชื่อมโยงกันเข้ามาจากกลุ่มเครือข่ายที่คุ้นเคยและเคยทำงานร่วมกันมา ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ใช้กันในกลุ่มของ Ngo อยู่แล้ว และมีทัศนคติที่มาจากเป้าหมายเดียวกันนั่นคือเอียงข้างเกือบทั้งหมด จึงมีความโน้มเอียงของการนำเสนอเรื่องราวในด้านเดียวมาโดยตลอด ขาดความหลากหลายในความเป็นสาธารณะจริงๆ ควรจะเอาคนเข้าไปให้มันมีความหลากหลายมากกว่านี้” (ใบตองแห้ง, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2556)

จากบทบาทหน้าที่ของสภาผู้ชมผู้ฟังในการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองนั้น สมาชิกสภาผู้ชมผู้ฟังเองได้แสดงความคิดเห็นว่า ก่อให้เกิดสำนักแห่งการมีส่วนร่วมของกลุ่มเครือข่ายและผู้คนโดยส่วนใหญ่ในสังคม ซึ่งตระหนักและให้ความสำคัญที่จะเข้ามาร่วมใช้พื้นที่สาธารณะของไทยพีบีเอสในวิกฤติต่างๆ มากยิ่งขึ้น

“สภาผู้ชมมีหน้าที่ดูหน้าจอบว่า ตอบสนองผู้ชมหรือไม่ มีรายการที่เหมาะสมไม่เหมาะสมหรือไม่อย่างไร ซึ่งผ่านกระบวนการรับฟังความคิดเห็นซึ่งก็คือผู้ชมชาวบ้าน สมาชิกสภาผู้ชมก็จะมีหน้าที่ในการรับฟังความคิดเห็นว่าหน้าจอบเป็นอย่างไร ซึ่งเรามีการจัดเวทีระดมความคิดเห็นกันขึ้นมา มีการทำแบบสอบถาม มีงานวิจัยที่เป็นทางวิชาการออกมา ซึ่งมันก็จะมีความหลากหลายคนชอบไม่ชอบ ช่วงเวลาไหน คนดูต้องการอะไร ซึ่งแน่นอนว่ามีความแตกต่างกันหลากหลาย แต่มันก็เห็นแนวโน้มสักว่าคนดูต้องการอย่างไร ตรงนี้มันทำให้เมื่อสภาผู้ชมฯ ทำหน้าที่อย่างนี้ได้ข้อมูลสะท้อนกลับไปที่กรรมการนโยบายและกรรมการบริหารก็จะทำการพูดคุยประชุมกันบ้าง อะไรบ้าง ซึ่งตรงนี้นั้นจะส่งผลต่อหน้าจอบ เราจะเห็นได้ว่าสิ่งที่เราไปเสนอมานในเรื่องหลักๆ มันถูกนำไปปฏิบัติจริง อาจจะได้ไม่ทุกเรื่อง แต่เรื่องหลักๆ เรื่องสำคัญๆ มันจะถูกนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหน้าจอบได้ชัดเจน” (สุพจน์ จรรย์จิตร, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2555)

“เราก็เริ่มไปแสดงความเป็นเจ้าของว่าสื่อช่องนี้เราเป็นเจ้าของให้คนเข้าใจคำว่าสาธารณะมากขึ้น คำว่าสาธารณะมันต้องช่วยกันบำบัดดูแล มีถึงกับเอารายการ Thai pbs เองไปใช้ในโรงเรียน มันมีหมู่บ้าน Thai pbs นะคือเอารายการไปสอนเด็กในโรงเรียนเลย หนึ่งทุ่มมาดูรายการด้วยกันแล้ววิจารณ์กัน แล้วเราก็ส่งเสริมให้เด็กมาทำการบ้านด้วยกัน ดูทีวีช่องนี้แล้วเขารู้สึกกันยังไง” (กิตติชัย ไสสะอาด, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

“เราเคยเสนอว่าให้ผลิตละคร เขาก็เริ่มผลิตแล้วที่นี้เขาก็จะทำผลิตไปเรื่อย อันที่สองเราเสนอให้ทำสารคดีเอง ตอนนี้เขาก็เริ่มทำ สารคดีสายน้ำอะไรอย่างนี้ที่กำลังออกอากาศ เราเสนอตั้งแต่ต้นแล้ว หรือว่าเรื่องสารคดีที่เป็นเรื่องของวัฒนธรรมที่เราไปเอาวิถีชีวิตชนเผ่าต่างประเทศมา

ให้ผลิตเองอะไรอย่างนี้ นี่เขาทำหลายอย่างผมเห็นนะ เสนอเรื่องหนังให้ทำเอง ทำละครบ้างแต่ละครเชิงสร้างสังคม เขาก็เริ่มทำปุ๊บคิดทำอะไรขึ้นมาแบบนี้ หรือเราเสนอเรื่องชีวิตของแกนนำนักต่อสู้เขาก็ทำ เราเสนอปีที่แล้วด้วยซ้ำนะ ไม่นาน ผมคิดว่าเขาทำเยอะมาก เวลาเราเสนอไม่ใช่เสนอแบบหน่อมแน้มนะ ต้องเสนอในเชิงหลักการใหญ่ๆ” (กิตติชัย ไสสะอาด, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

“ข้อเสนอจากภาคประชาชนเยอะมาก ยังอยากจะให้มีละคร อยากจะให้มีเกมโชว์ด้วยซ้ำนะ ผมไปฟังเวทีไหน ทำไมไม่มีละคร ทำไมไม่มีเกมโชว์ อันนี้เป้าหมายเราก็คือว่า ต้องการให้แฟนของเรามีคุณภาพ พอเปิดไปถึงปั๊บมันก็จะรู้สึกว่าการวิชาการอีกแล้ว มันจะเครียดเหมือนละครเรื่องปุ๊บก็คุ้มมันจะนิ่งๆไง แต่มันสอดคล้องกับปัญหาสังคมที่มันเกิดขึ้นจริง” (ไมตรี จงไกรจักร, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

ในส่วนของการกระบวนการทำงานนั้น คณะกรรมการนโยบายและอดีตประธานสภาผู้ชมผู้ฟังได้แสดงความคิดเห็นว่า

“ในทางกฎหมาย สภาผู้ชมผู้ฟังเป็นกลไกอิสระที่ขึ้นกับกรรมการนโยบาย ในกระบวนการทำงาน เขาก็จะคอยกันมีเวทีเล็กทั่วประเทศ ในเวทีนั้นก็จะมีกรรมการบริหารเข้าไปนั่งอยู่ ซึ่งก็จะพูดคุยแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และหลังจากมีการเสนอรายงานออกมามีกรรมการบริหารก็จะเอาไปดูว่าเขาจะเอาข้อเสนอเหล่านี้มาแก้ไข มาพัฒนา ปรับปรุงตรงไหนและก็เสนอให้คณะกรรมการนโยบายเห็นชอบ คือตัวกฎหมายมันระบุแค่ 2 ส่วนเท่านั้นเอง เขาเขียนว่าเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาบริการ ผลิตรายการให้ได้คุณภาพสอดคล้องกับประโยชน์สาธารณะทางสังคม สะท้อนความต้องการของผู้ใช้บริการและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย ประกอบด้วยตัวแทนจากภาคประชาชนไม่เกิน 50 คน ในย่อหน้า 3 ของมาตรา 45 ในหมวด 5 พูดไว้ชัดเจนว่าให้กรรมการบริหารดำเนินการรวบรวมความเห็นและคำแนะนำ ฉะนั้นตรงนี้สภาผู้ชมผู้ฟังก็จะรวบรวมและก็เสนอส่งไปที่กรรมการบริหาร อันนี้มันไม่ใช่สายบังคับบัญชา แต่ส่งให้คนทำงานเขาจะได้ให้คำแนะนำได้ หลังจากคนทำงานรวบรวมเอาคำแนะนำมาแล้วเสนอต่อคณะกรรมการนโยบาย พร้อมเสนอแนวทางในการบริการและการผลิตรายการหรือปรับปรุงแผนแม่บท เราให้เสียงของเขาถึงขนาดมาใช้ปรับปรุงแผนแม่บทและรายการของเราเลย” (มัทนา หอมล่อ, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2555)

“วาระของพวกเราอยู่คราวละ 2 ปี เป็นได้ไม่เกิน 2 สมัย ทุกไตรมาสนี่จะต้องสะท้อนความต้องการหน้าจอของคนที่เป็นเครือข่าย ถึงกรรมการบริหารกับกรรมการนโยบายเลยว่าทีวีช่องคุณเนี่ยรายการเป็นยังไงพอใจไหม พอปีหนึ่งจะจัดสัมมนาสื่อสาธารณะ ก็คือเชิญชวนคนทั้งประเทศมารวมตัว กันและเป็นการยกระดับการทำงานของภาคประชาสังคมก็คือ ให้เขามาดูเห็นว่าสื่อ

สาธารณะจริงๆแล้วมันคืออะไร ทำหน้าที่ร่วมกันยังไง ฝ่ายผลิตเป็นยังไง ทำไมเขาผลิตรายการอย่างนี้มาคุยกันมากขึ้น” (กิตติชัย ไสสะอาด, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

“ขั้นตอนในการทำงานมีทั้งขั้นตอนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เรื่องคว่นเราก็คงพูดคุยกันก่อนไม่ต้องถึงวาระ ซึ่งเราได้รับเรื่องกันมาจากเวที เช่นเรื่องสัญญาณไม่ทั่วถึงเราก็อคุยกับผู้บริหารพูดคุยไป แต่ไม่เป็นทางการ ก็มานั่งคุยกันแล้วก็ปฏิบัติกันไปแล้ว แยกกันไปแล้ว อย่างเรื่องสัญญาณตอนนี้ก็ตั้งคณะกรรมการขึ้นมาจัดการแก้ปัญหาสัญญาณ ซึ่งเราก็ต้องตามคณะกรรมการบริหารว่าดำเนินการไปถึงไหน ในแบบนี้ไม่รอถึงวาระ แต่บางเรื่องที่มีมันเป็นเรื่องไม่เร่งด่วนก็ไปตามวาระ ซึ่งตรงนี้จะมียกเอกสาร มิงานออกมาชัดเจนในข้อเสนอมีที่ไปที่ไปชัดเจน คือข้อเสนอของสภาเราตั้งกติกากันว่าเราจะไม่เสนอด้วยคำพูดลอยๆทุกอย่างมีที่ไปที่ไป ฉะนั้นก็ต้องเป็นมติสภา เวทีไหนจัดอย่างไรคนกลุ่มไหนเข้าร่วมอย่างไร คนกลุ่มนี้มีความคิดเห็นอย่างไร ไม่ใช่ว่าจัดเวทีขึ้นมาและมีคน 50 คน ไม่รู้มาจากไหนมาพูดคุยแล้วเสนอ ก็จะไม่เป็นสาระ ไม่ชัดเจนเราก็ตัดทิ้ง เพราะฉะนั้นตรงนี้มันทำให้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น และที่สำคัญเราใช้นักวิชาการจากภูมิภาคต่างๆเข้ามาร่วมทำเอกสาร ซึ่งมันทำให้ดูน่าเชื่อถือ มันเห็นตัวเลข มันเห็นสถิติ มันเห็นอะไรชัดเจน ไม่ได้พูดด้วยปากเปล่าลอยๆ” (สุพจน์ จริงจิตร, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2555)

จากข้อมูลในข้างต้นจึงกล่าวได้ว่า ที่มาที่ของสภาผู้ชมผู้ฟังนั้นขาดความหลากหลายของภาคส่วนต่างๆ ถึงแม้จะมีการกำหนดตัวแทนจากแต่ละกลุ่มภูมิภาคและกลุ่มประเด็น แต่มีข้อสังเกตคือ จะเป็นเพียงตัวแทนของกลุ่มคนที่เคลื่อนไหวทางสังคมและมีทัศนคติทางการเมืองที่คล้ายกันเสียเป็นส่วนใหญ่ มากกว่าจะเป็นกลุ่มตัวแทนที่มาจากกลุ่มฐานล่างและมีทัศนคติทางการเมืองที่แตกต่างอย่างแท้จริง

ในส่วนพัฒนาการของสภาผู้ชมผู้ฟังในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา (ปีพ.ศ.2551 – 2553) นั้น มีพัฒนาการที่ดีขึ้นเป็นลำดับ จากที่ในช่วงแรกอาจจะยังมีปัญหาและอุปสรรคในเรื่องต่างๆ เช่น ความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ความไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหาร พนักงานหรือตัวสมาชิกของสภาผู้ชมผู้ฟังเองก็ตาม โดยที่นักวิชาการ คณะกรรมการนโยบาย ประธานสภาผู้ชมผู้ฟังและอดีตประธานสภาผู้ชมผู้ฟัง มีความคิดเห็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ

“ช่วงแรกๆยอมรับว่าตัวสภาผู้ชมฯก็อาจจะไม่ใช่สมาชิกสภาผู้ชมจริงๆ สภาผู้ชมบางคนไม่เคยดูไทยพีบีเอสด้วยซ้ำ คือเขาอาจจะทำงานด้านภาคประชาชนก็จริง แต่วิถีชีวิตเขาชินกับการบริโภคฟรีทีวี ทีวีเสรี เขายังคิดรายการประจำ เขาจึงไม่เคยดู ก็ถามว่าการตั้งแบบนี้มันต้องมีการกำหนดคุณสมบัติให้ใหม่นอกเหนือจากจะทำงานที่เกี่ยวข้องกับภาคบริการสังคมแล้ว คุณมีความตระหนักในเรื่องอะไร และจริงๆแล้วคุณต้องสามารถวิจารณ์ได้ หรือว่าชมรายการทีวีแต่ไม่ดู

ใจ เหมือนกับเป็นสภาวะการณ์ที่ต้องเร่งจัดทำ คือเร่งจัดตั้งสภาผู้ชมและผู้ฟังก็เอาเลย เครือข่ายภาคประชาสังคมส่งมาๆอย่าลืม ฉะนั้นการพูดแต่ละครั้งก็พูดแต่ความฝันหมดเลย ไม่เคยพูดถึงข้อเท็จจริงหรือรายการจริงว่าตรงนี้ดีหรือไม่ดี ทุกครั้งที่มิเวทีเขาจะพูดไม่ได้เลยว่า ตรงนี้เขามีความเห็นต่อรายการปัจจุบันอย่างไร แต่เขาจะพูดว่า เขาอยากได้อะไร ซึ่งเหมือนกับการมาขอกับศาลเจ้าเทวดา ว่าลูกข้างอยาก ได้อย่างนี้ๆ คือ เรารู้เลยว่า เขาไม่เคยดู ถ้าเคยดูเขาจะบอกได้” (จิราพร วิริยศักดิ์พันธ์, สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2554)

“พัฒนาการที่ผ่านมาจวบจนถึงปัจจุบันมีทิศทางที่ดีขึ้นเรื่อยๆ เมื่อเปรียบเทียบกับในสมัยแรกๆ ที่สภาผู้ชมผู้ฟังยังมีความสับสนในบทบาทหน้าที่ของตนเอง ความเข้าใจในตัวขององค์กร และความไว้วางใจระหว่างกันของคณะทำงานด้วยกันเอง และบุคลากรของ Thai PBS เอง ในแต่ละชุด โดยในแต่ละปีมันเป็นการยกระดับของผู้ชมเองและก็วิจารณ์สื่อสาธารณะให้เป็น ให้เขาเรียนรู้ว่ากลไกภายในการทำสื่อมันทำมาอย่างไร แล้วสื่อสาธารณะมันมีความเป็นสาธารณะอย่างไร สื่อช่องธรรมดา กับ Free TV ที่มีอยู่มันต่างกันยังไงก็บอกเขา เขาก็ต้องเรียนรู้ นะ คนดูเขาก็ต้องเรียนรู้ว่าอันนี้มันคือ Drama นะ อันนี้มันของจริงนะ สื่อต้องมี จรรยาบรรณเหมือนกัน ถ้าเป็นเด็กแล้วเอามาออกอากาศเลยโล่งใจอย่างนี้ไม่ได้ สื่อช่องนี้จะต้องมีจริยธรรม

สภาชุดแรกเนี่ยจัดกระบวนการให้ความรู้ เรื่องของความเป็นสื่อสาธารณะ การดูแลให้ เป็นแล้ววิจารณ์เป็น เราเน้นตรงนี้และก็ทำเครือข่าย ในชุดแรกเราใช้คำว่าได้แกนประสานและผู้ชม เข้มขัน เราจะคัดเลือกจังหวัดละประมาณ 5 คน และก็ทำเครือข่าย คือหมายความว่า 5 คนนี้ต้องมีเครือข่ายในพื้นที่ในอำเภอหรือในจังหวัดของตนเองซึ่งสามารถไปรับฟังความคิดเห็นจากกลุ่มเหล่านี้ ซึ่งคนกลุ่มนี้จะเป็นระดับผู้ชมเข้มขัน” (กิตติชัย ไสสะอาด, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

“เท่าที่ดูมา 2 สมัย ความตื่นตัว ความตั้งอกตั้งใจของผู้ที่ได้รับการสรรหาเข้ามาเป็นสภาผู้ชมผู้ฟังดีขึ้นเรื่อยๆ ในแง่ที่ว่า เขาพยายามหากลไกในพื้นที่เพื่อที่จะสะท้อนว่าผังรายการเป็นยังไง ต้องบอกว่าคุณภาพของการสะท้อนมันพัฒนาขึ้นมาเรื่อยๆ แต่เดิมนั้นก็แค่ สื่ แสง เสียงสวยไซ้ใหม่ ต่อมาก็มีสาระ ต่อมาก็มี Approach มี Branding มีความนุ่มลึกขึ้นเรื่อยๆ เพราะฉะนั้นในแง่ของเราเราก้ถือว่าผู้ชมผู้ฟังเป็นกลไกที่ดีมากๆ ในการสร้างผลคูณให้คนดูได้เข้ามาเป็นเจ้าของ ก็ช่วยเราตรวจสอบว่าในส่วนที่มันเป็นหน้าจอ เป็นผลงานที่มันแปลงนโยบายออกไปนี่มันใช่หรือไม่ใช่ เพราะว่าเขาจะมีการประชุมทันที อันไหนที่มันสามารถปรับไปได้เลยเขาจะทำทันที อะไรที่มันเป็นเรื่องที่ซับซ้อนขึ้น เช่น ทิศทางการทำงาน ความชัดเจนของเขา ความชัดเจนของเรา เอาคนทำงานมานั่งคุยกันแล้วทำรายการ paper ประจำปี กรรมการบริหารจะต้องเอา paper ประจำปีเข้าไปศึกษา แล้วก็เสนอมาว่าทางออกคืออะไรให้กับคณะกรรมการนโยบาย พร้อมกันนั้นในรายงานประจำปีของเราจะมีข้อเสนอของผู้ชมผู้ฟังที่จะเสนอให้กับสาธารณะชนได้รู้ เพราะฉะนั้นในแง่

กลไกของเขาถูกพัฒนาหรือหยิบยกมาเป็นกลไก สิ่งที่เขาเสนอมันได้รับการปฏิบัติทุกระดับ แต่ถามว่าเพียงพอไหม ต้องตอบว่าตอนนี้มันเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างคนคู่ สื่อ กับนโยบาย มันจะทำให้เรื่องพวกนี้มันก้าวไปด้วยกันมันเป็นจังหวะที่สร้างการเปลี่ยนแปลงได้สูง” (มัทนา หอมล่อ, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2555)

“แรกๆ บรรยากาศในการประชุม ตอนที่เราเชิญผู้บริหารเขาก็จะไม่ไปหรือว่าไปก็อยู่แป๊บเดียวแล้วก็กลับ เพราะว่าอันนี้ผมก็ไม่โทษเขาเพราะสมาชิกสภาเราบางทีก็แบบแรง วิพากษ์วิจารณ์เขาตรงไปตรงมา ทันทีทันใดมันก็เลยทำให้รู้สึกได้ว่าเหมือนกับอยู่คนละฝ่าย เวลาประชุมสภาที่จะเชิญเขาไปแลกเปลี่ยนอยู่ทุกการประชุม อาจจะมีประธานบริหาร ประธานนโยบายไปด้วย รองผู้อำนวยการคนอื่นๆก็จะไปฟังอยู่เป็นประจำ ทำให้เราเห็นว่ากรรมการบางท่านยังงงๆกับสื่อสารณะหรือยังงงๆกับสภาผู้ชมหรือขั้นจะทำไยบุฝ่ายประชาสังคม เคยคิดกันอย่างนั้นเลย มันเหมือนกับเราได้ยินมา แต่อาจจะไม่พูดตรงๆว่ามันทำไมต้องมี แต่ว่าหลังจากจัดงานสมัชชาชาตินี้ก็ได้รับการยอมรับสูงในฐานะที่สภามีนงานวิชาการที่ออกมา ข้อเสนอแนะที่ออกมา รูปแบบการจัดงานซึ่งแตกต่างจากงานสมัชชาทั่วไป” (ไมตรี จงไกรจักร, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

ในส่วนของจำนวนสมาชิกสภาผู้ชมผู้ฟังนั้น ทั้งทางอดีตประธานสภาผู้ชมผู้ฟังและประธานสภาผู้ชมผู้ฟังคนปัจจุบัน ได้สะท้อนความคิดเห็นในมุมมองที่มีทั้งเห็นด้วยและเห็นต่างกัน โดยเฉพาะประเด็นการจัดตั้งสภาผู้ชมผู้ฟังส่วนภูมิภาค กล่าวคือ

“ถามว่าโครงสร้างโดยรวมเนี่ยปัจจุบันผมว่าไปได้ละในโครงสร้าง 50 คน แล้วในระเบียบยังบอกถึงว่าสามารถตั้งเป็นสภาผู้ชมและผู้ฟังในระดับภูมิภาคได้นะ คิดว่าครั้งหน้าน่าจะก้าวไปถึงขั้นนั้นได้ โดยทำงานคู่ขนานกันไปกับส่วนกลาง ซึ่งมันน่าจะสะท้อนปัญหาได้มากกว่าก็เหมือนคนในพื้นที่มันน่าจะสะท้อนปัญหาคนในพื้นที่ได้มากกว่า” (กิตติชัย ไสสะอาด, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

“ความคิดผมถ้าสัดส่วนผมคิดว่าเหมาะสม แต่ว่าส่วนของผู้ชมที่เป็นแฟนพันธุ์แท้ต้องลดจำนวนลง อาจจะเหลือสักสองคนอะไรอย่างนี้แล้วไปเพิ่มสัดส่วนของสมาชิกเก่า ซึ่งถ้าใหม่ล้วนผมมองว่าทำงานยากมาก เพราะว่าเขาไม่เข้าใจกรอบ กว่าจะมาทำความเข้าใจหมดไปปีหนึ่ง พอเริ่มปีที่สองเริ่มจะเข้าใจ อ้าวหวิดวาระอีกแล้ว ทีนี้ผมคิดว่าควรจะเป็นแบบอย่างน้อยที่สุดนะมันควรจะมีสักเก้าสักสิบ และก็แฟนพันธุ์แท้สอง แล้วก็ประเด็นอื่นรวมๆแล้วไม่น่าจะเกินห้าสิบ

ส่วนเรื่องสัดส่วนห้าสิบคนนี้ก็น่าจะโอเคแล้ว เพราะว่าภาคประชาชนในสภาแบบนี้จะมีบางคนที่ใช้เป็นฐานทางการเมือง ซึ่งบางคนพอเป็นแล้วจากเดิมเปลี่ยนก็มีนะ เช่นนำเอาสื่อสารณะตรงนี้ไปใช้กดดันในเครือข่ายของตัวเอง ยกฐานะตัวเอง มันมีอยู่จริงแต่เราบอกไม่ได้ว่าคนนั้นคนนี้ มันไม่ใช่ทุกคนนะแต่ว่ามันมีบางคน และก็กันไว้ก่อนใช้ใหม่ครบถ้วนจะมีแบบนั้น

พอเราเห็นแล้วบางที่ยังไม่ได้ตั้งเลขก็ไปประกาศตัวเองว่าเป็นประธานก็มีอยู่จริง เราก็เลยต้องระวัง คือภาคประชาชนนี่พอเป็นอะไรที่ทางการก็จะเสีย ประชาชนเรามันแปลกมันติดการเมือง พอเริ่มเป็นคำว่าสภาซึ่งมีกฎหมายรองรับมันก็เพี้ยนไป เพราะฉะนั้นสภาผู้ชมเราก็กลัว เพราะมันมีคนแบบ นี้อยู่บ้าง แต่ถ้าเกิดเราปล่อยให้มันเป็นแบบนี้ไปได้คนอื่นมันก็ต้องเจออำนาจเหมือนกัน เราก็ระวัง อันนี้สูงมาก

ส่วนแนวคิดเรื่องสภาผู้ชมผู้ฟังส่วนภูมิภาคนั้น ความเป็นจริงในระยะเบียบ ผมคิดว่าสภามันก็แต่งตั้งได้เป็นเครือข่ายแกนประสานในระดับภูมิภาค ซึ่งอาจจะมีสมาชิกสภาเป็นประธานเป็นอะไรก็ว่ากันไป ผมว่ามันทำได้ แต่ว่าเราเคยเห็นปัญหาของมันก็คือว่า พอตั้งแบบภาคมันก็จะ เป็นเชิงอำนาจ เป็นประธานภาคขึ้นมาแบบคล้ายๆเหมือนพวกสหภาพพวกอะไรนี้แหละครับ (ไมตรี จงไกรจักร, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2555)

จากประเด็นดังกล่าวจะเห็นได้ว่าตัวแทนของสภาผู้ชมฯ ทั้งสองคน มีความคิดเห็นที่ สอดรับกันในเรื่องของจำนวนสมาชิก แต่เห็นต่างกันในเรื่องของแนวคิดสภาผู้ชมผู้ฟังส่วน ภูมิภาค ซึ่งอดีตประธานสภาฯ มีความคิดเห็น ว่า ควรที่จะมีการกระจายออกไปยังภูมิภาคเพื่อการ สะท้อนปัญหาให้ได้มากยิ่งขึ้น แต่ประธานสภาฯ คนปัจจุบันกลับเห็นว่า ไม่ควรที่จะให้มีสภาผู้ชม ผู้ฟังส่วนภูมิภาค เนื่องจากจะกลายเป็นการทำงานในเชิงอำนาจมากเกินไป เช่น อาจจะมีบางคนที่ ใช้เป็นฐานทางการเมือง หรือนำเอาสื่อสาธารณะตรงนี้ไปใช้กดดันในเครือข่ายของตัวเอง ยกฐานะ ตัวเอง เป็นต้น

ส่วนกระบวนการคัดสรรเพื่อให้ได้มาซึ่งสมาชิกนั้น นักวิชาการและประธานสภาผู้ชม ผู้ฟังได้แสดงความคิดเห็นว่า

“ช่วงแรกที่เข้ามาในแต่ละส่วนที่เป็นกลุ่มเครือข่ายยังไม่ลงตัวเท่าไรหรอก แล้วก็พวก การเมือง ขวบนกันคึกคักเข้ามามากกว่าที่จะสมัครใจ การคัดเลือกคือ ครั้งแรกจะคัดเลือกจาก ตัวแทนเครือข่าย สมมุติว่าแรงงาน ก็เอาแรงงานในระบบมาคุยกันเลย มีทั้งหมด 15 เครือข่าย แรงงาน สมมุติว่ามีสหภาพแรงงาน 43 แห่งมาคุยกันแล้วก็เลือกตัวแทน จำนวนคนก็ประมาณ 50 คน เมื่อก่อนมีการกำหนด 16 กลุ่มประเด็นกับ 9 ภูมิภาค ระยะเวลาที่ผ่านมาเพิ่มเป็น 24 ประเด็น” (จิราพร วิริยศักดิ์พันธ์, สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2554)

“สภาผู้ชมผู้ฟังในยุคแรกๆ สมัยอาจารย์ไพบูลย์คือ เข้ามาจากที่ว่าสมาชิกของแต่ละ เครือข่ายส่งชื่อเข้ามาก่อน ทั้งในรูปแบบของภูมิภาคและประเด็น และทีนี้คนที่ได้รับการเสนอชื่อก็ มาเลือกกันเองให้เหลือ 4 คน กรรมการนโยบายก็เลือก 2 เพื่อมาเป็นสมาชิกสภา เมื่อก่อนมันมี 16 ประเด็น 9 ภูมิภาค ทีนี้ก็พอรอบนี้เปลี่ยนไป ก็คือเพิ่มเป็น 24 ประเด็น ก็มีคนเสนอส่วนหนึ่ง ส่วน ที่สองก็คือเสนอชื่อมาแล้วกรรมการนโยบายเลือกเลย เลือกคนเดียว ประเด็นละ 1 คนเท่านั้น และก็

มีแฟนพันธุ์แท้ 9 คนโดยเขาเลือกจากข้อเสนอแนะของผู้ชมทางบ้านในการแสดงความคิดเห็นที่เห็นว่าคดี ที่นี้ในส่วนตัวผมผมมองว่ากลุ่มนี้มีความสามารถในด้านของการเสนอแนะ จับผิดอะไรอย่างนี้ แต่ว่าด้านกระบวนการไม่เคยผ่านมาก่อนเลยเพราะไม่ได้อยู่ในกลุ่มเครือข่าย ไม่ได้ผ่านกระบวนการมาก่อน แต่เราก็ต้องยอมรับว่ามันมีความหลากหลายอยู่ตรงนี้จริง มันก็เลยทำให้สภาต้องมีการปรับ การจูนกัน” (ไมตรี จง ไกรจักร, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

จากประเด็นดังกล่าวจะสังเกตได้ว่าแฟนพันธุ์แท้จากทางบ้านส่วนหนึ่งของสมาชิกสภาผู้ชมและมีสถานะเป็นปัจเจกบุคคล คงสถานะที่อาจจะยังไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มสมาชิกเก่าที่เป็นกลุ่มเครือข่ายพัฒนาเอกชนซึ่งคุ้นเคยกันอยู่แล้วในช่วงแรกมากนัก จำเป็นที่จะต้องมีการปรับท่าที ทักษะและวิธีการในการทำงานร่วมกันให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

ส่วนประเด็นการยอมรับในข้อเสนอและความคิดเห็นต่างๆของกรรมการนโยบาย กรรมการบริหาร ที่มีต่อสภาผู้ชมผู้ฟังนั้น มีทิศทางที่ดีขึ้นจากเมื่อก่อนค่อนข้างมาก ส่วนหนึ่งสืบเนื่องจากการปรับรูปแบบข้อเสนอแนะเป็นในเชิงวิชาการมากยิ่งขึ้น โดยสะท้อนผ่านความคิดเห็นของสมาชิกฯ ดังนี้

“ในเรื่องหลักๆที่เราสะท้อนไป หรือการระดมความคิดเห็นจากพื้นที่ขึ้นมาแล้วผ่านเราไป ตรงนี้ผมคิดว่าน่าพอใจนะ แต่เรื่องเล็กๆน้อยๆบางเรื่องก็ยังไม่ได้รับการตอบสนอง ผมก็คิดว่ามันเป็นเรื่องธรรมดา เพราะว่าการปฏิบัติกับความคิดเห็นที่เสนอเข้ามาบางทีบางเรื่องมันก็ทำไม่ได้ทุกเรื่อง อันนี้เราก็ต้องยอมรับความจริง บางเรื่องเราเสนอมามีข้อจำกัด บางเรื่องเราเสนอเข้ามาโดยระยะเวลามันยังไม่เหมาะไม่ควรที่จะทำ หรือเขายังไม่พร้อมเราไม่รู้ แต่เรื่องหลักๆได้รับการตอบสนองอย่างดี ผมใช้คำว่าอย่างดี” (สุพจน์ จริจิจิตร, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2555)

“จากการจัดสมัชชาชาติที่ผ่านมาเสียงสะท้อนดีมากครับ ผมคิดว่าทำให้ฝ่ายบริหารเขายอมรับสภาพมากขึ้น เพราะว่าการระดมความคิดเห็นที่เราเสนอไปในวันนี้มันมีที่มาที่ไป ข้อเสนอต่างๆที่ได้มาจากในงานสมัชชาก็เกิดเป็นผล แต่ข้อเสนอบนเวทีวันนี้การสรุปบางครั้งอาจจะไม่ครอบคลุม เพราะเวลามันสั้น แต่พอเราออกเป็นเอกสารแล้วเสนอเนี่ย เขาก็ยอมรับว่าเป็นข้อเสนอที่ดีคนรับฟัง” (ไมตรี จง ไกรจักร, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

“รูปแบบการทำงานชุดแรกๆเราก็ถามตรงๆเลยว่า ที่ผมเสนอคุณทำอะไรแล้วบ้าง คุณมีปัญหอะไรกับผมบ้าง ก็คือคุยกันแบบนี้ เขาก็บอกมาว่า ฉันต้องการอย่างนี้นะ 10 ข้อ 10 ประเด็นอย่างนี้นะ ฉันต้องการคือให้คุณพัฒนาหน้าจอสื่อ คือผมว่าความเข้าใจของนักวิชาการกับภาคประชาสังคมและของ Thai pbs เอง ในช่วงปีแรกยังน้อย คือภาคประชาสังคมเวลานั้นเค็ดรื้อมันอยากสะท้อน ฉะนั้นถามเรื่องการทำงานร่วมกันตอนแรกๆน้อย สภาผู้ชมผู้ฟังชุดที่สองดีกว่า เริ่มมี

การพูดคุยกัน คือชุดแรกผมมองว่าอาจจะยังไม่เข้าใจในบทบาทของตนเองมากกว่า” (กิตติชัย ไสสะอาด, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

“การที่มีบอร์ดบริหารหลายชุดนี้ถ้าเป็นงานอื่นผมว่าทำง่าย แต่งานสื่อสารณะมันเป็นเรื่องที่ต้องละเอียดอ่อน เพราะผมคิดว่าบุคคลใดๆ ไปจำกัดหรือไปบงการสื่อมันก็จะไม่เป็นอิสระ เพราะฉะนั้นต้องสร้างความเข้าใจกับสาธารณะว่า การที่เราจะกำหนดทิศทางสื่อสารณะมันก็ต้องกำหนดทางยุทธศาสตร์ มันไม่สามารถกำหนดได้ว่าคุณต้องทำอันนี้หรือไม่ทำอันนี้ มันพูดไม่ได้ ถ้ามันแสดงว่าสื่อไม่เป็นอิสระ มีกลุ่มควบคุมไม่ว่าจะเป็นส่วนใดก็ตาม ซึ่งมันไม่เหมาะ อันนี้ผมเห็นด้วยว่ามันควรต้องเป็นอย่างนั้น แต่ว่าเป็นข้อเสนอเชิงทิศทาง เชิงยุทธศาสตร์ ไม่ใช่อยู่ๆอยากจะไม่ชอบใจ ไม่พอใจมันก็จะมียะไรแบบนี้อยู่ในสังคมไทยเยอะ มีความรู้สึกว่ามันไม่ไปตอบสนองเรา บางทีผู้ชมอาจจะมองสื่อไม่ออก ยังมองในฐานะผู้บริโภคอยู่ ไม่ได้มองในฐานะผู้ใช้บริการ อย่างสื่อช่องอื่นเขาก็จะมองผู้ชมเป็นผู้บริโภค แต่ว่าสื่อ Thai pbs มองผู้ชมเป็นผู้ให้บริการ แต่ผู้ชมเองไม่รู้ตัวตัวเองคือผู้ใช้บริการ” (ไมตรี จงไกรจักร, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

ในส่วนของปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของสภาผู้ชมผู้ฟังทั้งที่มีต่อเพื่อนสมาชิกด้วยกันกับผู้บริหารและพนักงานของไทยพีบีเอสเองนั้น ได้สะท้อนผ่านความคิดเห็นของสมาชิกฯ ในหลากหลายประเด็น ดังนี้

ประเด็นในเรื่องความรู้ความเข้าใจในปรัชญาของความเป็นสื่อสารณะนั้น สมาชิกสภาผู้ชมซึ่งเป็นตัวแทนของภาคประชาชนได้ยอมรับว่ายังคงมีมุมมอง ความคิด ความเชื่อ และความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของสื่อสารณะที่เน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนของกลุ่มผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไปกล่าวคือ

“ผมคิดว่ามันมีหลายแบบ อันที่หนึ่งสมาชิกสภาเข้าใจเรื่องสื่อสารณะมากน้อยแค่ไหน อันที่สองเข้าใจงานสื่อมากน้อยแค่ไหน อันที่สามก็ต้องเข้าใจตัวเองว่าตัวเองมีความรู้มากน้อยแค่ไหน เพราะฉะนั้นถ้ายอมรับสามตัวมันก็จะทำงานได้ เชิงหลักการ เชิงนโยบาย เชิงยุทธศาสตร์ แต่ถ้าเรามองเชิงส่วนตัว ความเห็นส่วนตัว ความคิดส่วนตัวมันก็ไม่พอและรู้สึกขัดแย้งว่าทำไมเขาไม่เปลี่ยน แต่ผมไม่รู้สึว่าเขาไม่เปลี่ยนโดยส่วนตัวผมนะ ในฐานะนายไมตรีไม่รู้สึว่าเขาไม่รับฟังเลย แต่ถ้าในฐานะสภาสมาชิกสภาหลายคนบอกว่าเขาไม่ปฏิบัติตามหลายเรื่อง แต่ผมคิดว่าที่เราเสนอไปมันก็เป็นข้อเสนอเชิงนโยบาย เพราะเขาก็ไปประกอบเชิงนโยบายได้ ในเชิงปฏิบัติมันก็ไปวางแนวปฏิบัติได้ เหมือนเราออก พรบ.วันนี้ก็ออกกฎกระทรวง นี่มันปฏิบัติยังงี้” (ไมตรี จงไกรจักร, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

“ในมุมมองผมและในส่วนที่มีความเห็นจากสภาหลายครั้งก็จะมองว่ากรรมการบริหารบางคนก็ไม่ได้เข้าใจคำว่าสื่อสารณะ หรือว่ากรรมการบริหารบางคนมาจากฐานคิดที่ไม่เชื่อใน

เรื่องสื่อสาธารณะ เน้นเรื่องของธุรกิจและอาจจะมองเรื่องของผู้ชมในเชิงปริมาณ ไม่ได้เชิงคุณภาพ อย่างนี้ ซึ่งเราแลกเปลี่ยนกันหลายรอบเพราะว่ามีผู้บริหารบางท่านทำให้ เรา รู้สึกว่าทำไมสื่อสาธารณะต้องไปตอบโจทย์กับกลุ่มคนส่วนใหญ่ของประเทศซึ่งเป็นคนจนมากไป แต่ว่าในมุมมองของเราก็คือว่ากลุ่มอื่นเขามีช่องทางอื่นเยอะ พอมันเป็นอย่างนี้มันก็เลยกลายเป็นเหมือนกับว่ามันเอียง ซึ่งต้องยอมรับว่ากลุ่มคนในสังคมไทยเสียงส่วนใหญ่ คนส่วนใหญ่ก็คือคนจน แต่ว่าคนจนไม่มีพื้นที่ในสื่ออื่นๆเลยยกเว้นสื่อสาธารณะที่เดียว เสียงก็ยังแตกกันอยู่ ไปคนละทางกันอยู่ในเรื่องของสื่อสาธารณะในกลุ่มผู้บริหาร

เท่าที่เราฟังแล้วสภาเราวิเคราะห์ มันยังมีแบบนี้อยู่ และก็ยังมีผู้บริหารบางท่านคิดถึงขั้นที่จะคล้ายๆกับปิดช่องทาง และปิดพื้นที่ของสภาผู้ชมไปอย่างนั้นเลย ผมรู้สึกแบบนี้แหละ จากวิธีคิดของเขา วิธีพูดของเขา วิธีเสนอเราให้เราทำยัง ใจอันที่หนึ่ง อันที่สอง ก็คือว่าเหมือนกับว่าสภาผู้ชมต้องอยู่ใต้การกำกับของเขาด้วยหรือเปล่า มันจะมีผู้บริหารแบบนี้อยู่ เห็นมุมนี้ อีกอันหนึ่งก็คือว่าฝ่ายปฏิบัติการซึ่งไม่เข้าใจว่าทำไมต้องมีสภาผู้ชม ซึ่งขณะนี้หลายฝ่ายดูเหมือนสภาผู้ชมคือผู้ปฏิบัติเหมือนรัฐบาลฝ่ายค้านที่คอยตรวจสอบ เพราะว่าความที่เขาไม่เข้าใจสื่อสาธารณะ ผมรู้สึกว่าฝ่ายปฏิบัติเกินครั้งที่ยังไม่เข้าใจว่าสื่อสาธารณะคืออะไร การที่มีประชาชนมาคอยตรวจสอบ ติดตาม เสนอแนะต่างๆดูเหมือนการจับผิด ทำงานไม่คล่องตัวเหมือนเมื่อก่อนที่เขาเคยชินกันอยู่กับการเป็นสื่อพาณิชย์มาก่อน” (กิตติชัย ไสสะอาด, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

“การถือกำเนิดก่อนหน้าซึ่งถูกละหุ้เราไม่ว่ากัน คนที่มาทำก็หลุมุนหลุ่ลเก ไปดึงคนนั้น คนนี้เข้ามา คือ โจทย์ของเขาตอนนั้นแค่ให้มีงานออก ก็ยังไม่รู้เลยว่าความเป็นสาธารณะอยู่ตรงไหน ก็ทำไปเรียนไปรู้กันไป ผมว่าถ้าภายใน 3 ปีถึง 5 ปีจากนี้ยังไม่มีหลักที่แน่นอนมันคง องค์กรสื่อนี้จะลำบาก จะขาดแรงสนับสนุน เพราะว่าง่อนแง่นอยู่แล้วในแง่ฐานคนดู และสภาพทางการเมืองที่ปรับตลอดเวลา และมีการแข่งขันทางการเมืองไม่หยุดนิ่ง ฉะนั้นก็พลาดไม่ได้ในช่วง 3 ปีจากนี้ไม่เกิน 5 ปี” (อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว, สัมภาษณ์, 22 พฤศจิกายน 2555)

“ผมว่าสมาชิกสภาหลายคนไม่ยอมรับความจริงว่าตัวเองมีองค์ความรู้แค่ไหน คิดว่ารู้ไปทั้งหมด ประเมินรายการได้ไม่จริง ผมเห็นแล้วการดูทีวีนะในสมาชิกสภาเราคนดูแล้วของจริงก็คือที่เกรซ กัญญาอร ดูแล้ววิเคราะห์ได้ว่ารายการนี้รุนแรงไม่รุนแรง ส่วนพวกเราก็คือแบบ เฮ้ย! ทำไม่เนื้อหามันแคบเกินไป หรือว่าผู้ประกาศพูดผิดหลายครั้ง” (ไมตรี จงไกรจักร, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

“ความเข้าใจของพนักงาน Thai pbs ต่อสภาผู้ชมฯคิดว่าเป็นเรื่องที่จะต้องปรับทัศนคติกันยกใหญ่คือ ผมไม่รู้ว่ามันเกิดอะไรขึ้นในยุคก่อน ผมเป็นสมาชิกสภา ผมรู้สึกว่าสมาชิกสภารุ่นแรกในอดีตที่ผมพอเจอมาบ้าง ก็จะมีรู้สึกว่าไม่พอใจและรู้สึกคับข้องกับท่าทีของ Thai pbs ตั้งแต่

ผู้บริหารระดับกลางลงมาล่าง ในขณะที่เดียวกันในส่วนของพนักงาน Thai pbs ก็มีทัศนคติไม่ดีต่อสภาผู้ชม เหมือนกับสภาผู้ชมเข้าไปแทรกแซง เข้าไปโน้มน้าวไปนี้เหมือนกับเจ้ากี้เจ้าการ รู้สึกว่าเขาจะรู้สึกอย่างนั้นกับสภาผู้ชม แต่ว่าพอรุ่นสองเรามาเห็นเราก็เลยใช้วิธีการเดินเข้าหาและก็เคารพให้เกียรติเขา เรามีสิทธิเสนอแต่ในขณะเดียวกันใจเราไม่ไปล่วงล้ำ ที่นี้พอเราใช้ทำที่ที่นุ่มนวลเข้าหา ผมก็เห็นว่าเขาตอบสนองดีนะ เสียแต่ว่าพนักงานระดับกลางกับระดับล่างอาจจะยังคงติดภาพเก่าๆ ติดภาพว่าสภาผู้ชมมีหน้าที่เหมือนกับทำหน้าที่ไปไล่จิกไล่บี้เหมือนฝ่ายค้านกับฝ่ายรัฐบาล ฝ่ายตรวจสอบอะไรอย่างนี้ สิ่งที่เรารู้สึกได้เช่น คำพูดในเชิงไม่ยอมรับหรือในลักษณะแบบตั้งป้อมไว้ก่อนเพื่อป้องกันตัวเอง บางทีเขาอาจจะมองว่าเราไปไล่บี้เขาไหมหรือเปล่าผมไม่แน่ใจ มันก็เลยมีลักษณะป้องกันตัวเอง” (สุพจน์ จริงจิตร, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2555)

“ผมว่ามันมีเจตนารมณ์ร่วมกันระหว่างคนที่มาทำงานสภาฯกับคนผู้เข้ามาคือ ต้องการสร้างสถานีโทรทัศน์ที่มันมีเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ ผมลองฟังเสียงแล้วมันจะออกมาโทนนี้คือ มีสิทธิ มันมีเจตจำนง มันมีเจตนา จุดประสงค์ร่วมกันนะ มันมีจุดร่วม จุดร่วมก็คือทุกคนอยากจะมาสร้างทีวีสาธารณะร่วมกัน ผมว่าเป็นปัจจัยใหญ่เลย อย่างผมนี้ผมทุ่มเทเรื่องนี้มากและก็พยายามมากเลย เพราะว่าผมรู้สึกว่าทีวีสาธารณะมันมีความจำเป็นต่อประเทศไทย เพราะว่ามันมีคนกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ของประเทศนี้ไม่สามารถเข้าถึงสื่อเข้าถึงอะไรได้เลย คนชายขอบทั้งหลายอะไรอย่างนี้ ซึ่งตรงนี้นั้นทำให้ผมมีความรู้สึกที่ผมต้องทุ่มเทให้สถานีนี้อยู่ให้ได้และมีคุณภาพก็ประมาณนี้ คือความรู้สึกนี้เป็นความรู้สึกเท่าที่ผมสังเกตจากการฟังจากการพูดคุย ทำให้คนมีกำลังใจที่จะทำเรื่องนี้ ส่วนตัวของผู้บริหารเองนั้นส่วนใหญ่ยังมีความเข้าใจในความเป็นสื่อสาธารณะที่แตกต่างกันและเหลื่อมๆกันอยู่ แต่ก็ได้ไม่ได้เป็นอุปสรรคอะไรมาก” (สุพจน์ จริงจิตร, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2555)

นั่นแสดงให้เห็นถึงกรอบคิดในลักษณะเชิงอำนาจนิยมที่ถูกคิดตั้งมาช้านานของบุคลากรบางส่วนใน Thai PBS และยังคงตกค้างมาจากรูปแบบการทำงานในสื่อเชิงพาณิชย์ อีกทั้งยังรู้สึกอึดอัดและขบข้องใจกับการที่จะต้องถูกตรวจสอบจากหน่วยงานซึ่งเป็นของภาคประชาชน ซึ่งถือว่าเป็น โครงสร้างใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นในประเทศไทย

นอกจากนี้ยังมีประเด็นที่สมาชิกกลุ่มเครือข่ายแต่ละกลุ่มพยายามจะใช้พื้นที่ของไทยพีบีเอส เพื่อทำการผลักดันประเด็นต่างๆที่เป็นผลประโยชน์ของกลุ่มผ่านหน้าจออยู่ตลอดเวลา โดยไม่คำนึงถึงปัญหาที่กระทบต่อผู้คน โดยส่วนใหญ่ในสังคมเท่าที่ควร

“หลายคนไม่ยอมรับความจริงนี้ว่าตัวเองเชี่ยวชาญ เกียงกันเอง บางคนไม่รู้อะไรเลย รู้แต่ว่ารายการฉันไม่ได้ออกเลย ทำไมไม่มาทำประเด็นฉันเลย ผมถามว่าประเด็นคุณทำอะไรให้เป็น

ตัวข่าวบ้าง คุณทำอะไรบ้างบอกมาสิเขาจะ "ได้" ไปทำ รู้แต่จะทำอะไร ประเด็นมันไม่ได้ "ออกทีวี" (ไมตรี จงไกรจักร, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

“ในการตั้งสภาชุดแรก ถามว่าการทำงานในชุดแรกก็ยังมีบททดลองกัน ในหลายส่วน การจับผิดจับถูกหรือการก้าวมาครั้งแรกที่จะทำงานเนี่ยมันไม่ได้ง่ายอย่างที่คิด เพราะว่าการทำงานเขา เครือข่ายของภาคประชาชนมาทำหน้าที่ คือเขาบางทีเขาไม่เข้าใจคำว่าบทบาท แรกๆมีปัญหาเยอะมาก และกลุ่มคนที่เลือกมาเนี่ยก็ยังมีตัวตน มีปัจเจกกว่าคืออยากจะเอาเรื่องของตัวเองออกทีวีใช้สื่อ ตรงนี้ แต่จริงๆแล้วเป้าหมายหลักในการมาทำหน้าที่สภาไม่ใช่เรื่องของตัวเอง มันต้องเป็นเรื่องของภาพรวม แต่ถ้าถามว่าเรื่องน้ำ ไม่ใช่เรื่องน้ำของคน สุราษฎร์ฯ ไม่ใช่เรื่องน้ำของคนเชียงใหม่ มันต้องเรื่องน้ำของคนทั้งประเทศ” (กิตติชัย ไสสะอาด, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

“ปัญหาชุดแรกๆส่วนใหญ่เป็นปัญหาเรื่องคนมันอยากออกทีวี คือเข้าใจว่าการมาทำหน้าที่ตรงนี้คือการให้ตัวเองได้ออกทีวี เขามองว่าปัญหาของเขาไม่ถูกสะท้อนออกหน้าจอ อาจจะบิบอกว่า ทำไมไม่ทำข่าวมันออกมาประท้วง มาชุมนุม ทำไมไม่ทำข่าวแรงงานเลย ทำไมไม่ทำข่าวชนเผ่าเลย ส่วนภาคีเครือข่ายที่คัดเลือกมาก็ต้องได้คนมีคุณภาพมาด้วยนะ ไม่ใช่คุณเอาคนใกล้ชิด ยังมีความอึดอัดในการทำงานอยู่ มีการบ่นอยู่ ถ้าองค์กรไหนงานมานั่งบ่น นั่งนิทนาฬานายองค์กรนี้จะมีปัญหาภายในทุกที่ มีปัญหาแบบมีเงาเงา ในการทำงานพวกนี้ผมมองว่าถ้าคุณไม่สะท้อนความหลากหลายและไม่เปิดพื้นที่ให้คนได้มีโอกาสมันเข้าไปไม่ถึงพื้นที่ที่ทีวีหรอก แต่ว่าพวกเราที่มาอยู่ก็ไม่เปิดใจพูดเรื่องนี้กัน อย่างเช่นความรู้ไม่เท่ากัน ทำงานกับเครือข่ายไม่เท่ากัน เช่น แฟนพันธุ์แท้ อย่างนี้เขาไม่ได้ไปทำงานรับฟังความคิดเห็น เพราะนั่งดูน่าจ้ออย่างเดียวยังไงใหม่ ไม่เหมือนคนกลุ่มเครือข่ายอย่างผมเนี่ย รวมถึงในสถาบันการศึกษาก็ไม่มีหลักสูตรหรือให้ความรู้พวกนี้ ผมมองว่าสถาบันการศึกษายังไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องพวกนี้ ถ้าสถาบันการศึกษาให้ความสำคัญกับเรื่องพวกนี้คงจะมีคุณภาพมากกว่านี้” (กิตติชัย ไสสะอาด, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

“การที่มีแฟนพันธุ์แท้ เข้ามาร่วมด้วยในส่วนตัวผม ผมมองว่าคนกลุ่มนี้มีความสามารถในด้านของการเสนอแนะจับผิด แต่ว่าด้านกระบวนการไม่เคยผ่านมาก่อนเลย เพราะไม่ได้มีอยู่ในกลุ่มเครือข่ายอะไรอย่างนี้ แต่เราก็ต้องยอมรับว่ามันมีความหลากหลายอยู่ตรงนี้จริง มันก็เลยทำให้สภาทำงานกว่าจะจูนกัน ปรับกัน มันสร้างอุปสรรคในการทำงานขึ้นในช่วงแรกมากเกินกว่าจะทำความเข้าใจกันได้ เพราะว่ากลุ่มนี้ไม่เข้าใจว่าทำไมต้องมีการจัดเครือข่ายรับฟัง กลุ่มนี้เขาไม่รู้จักเลยเครือข่ายคืออะไร ที่นี้พอพูดเรื่องเครือข่าย พอพูดเรื่องการจัดองค์กรรูปแบบต่างๆเขาก็จะงง ไม่เข้าใจ ตามไม่ทัน ที่นี้ความเป็นสภาสิทธิเท่าเทียมกันไง ทุกคนก็พูดได้ตลอดไปเรื่อย ที่นี้ก็ทำให้การควบคุมการประชุม ผมว่าช่วงแรกลำบากใจมาก แต่ตอนหลังนี่ก็เริ่มปรับตัวกันเข้าใจกันมากขึ้น” (ไมตรี จงไกรจักร, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

จากทัศนะในเรื่องของความสัมพันธ์และการยอมรับซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกสภาผู้ชมฯ ย่อมแสดงให้เห็นถึงปัญหาและความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองอยู่พอสมควร

ซึ่งสอดคล้องกับผลการประเมินจากศูนย์บริการวิชาการ เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ได้สรุปว่า ข้อเสนอแนะจากสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการส่วนหนึ่งได้ถูกนำไปพิจารณาเพื่อปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพของการผลิตรายการต่างๆ ของ ส.ส.ท. แต่ข้อเสนอแนะส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการพิจารณาจากผู้ที่เกี่ยวข้องมากนัก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการยอมรับหรือไม่ยอมรับในความเชี่ยวชาญด้านสื่อและหรือการผลิตรายการของสมาชิกสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ ดังนั้นข้อเสนอแนะทางการพัฒนาข้างต้นของคณะกรรมการบริหาร แม้ว่าจะอยู่บนพื้นฐานของความเห็นและคำแนะนำของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการแต่ก็ไม่ถูกนำไปดำเนินการต่อ

ซึ่งประเด็นที่ควรพิจารณารณหนึ่งคือ ข้อเสนอแนะจากสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการบางกรณีแม้ว่าจะเป็นข้อเสนอที่ดี แต่พบว่าไม่ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงจริงที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากความล่าช้าในกระบวนการจัดทำเอกสารรายงานสรุปข้อเสนอแนะอันเนื่องมาจากข้อจำกัดของบุคลากรภาคประชาสังคมอันเป็นธรรมชาติของนักพัฒนาหรือนักขับเคลื่อนสังคม (รายงานโครงการประเมินผลการดำเนินงานประจำปี, 2553, น. 57)

5.3 การมีส่วนร่วมในการผลิต

5.3.1 นักข่าวพลเมือง

เริ่มแรก ส.ส.ท. ได้สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานราชการ องค์กรอิสระ กว่า 20 แห่ง เพื่อสนับสนุนการผลิตรายการที่เป็นประโยชน์ อีกทั้งเปิดพื้นที่ให้ผู้ผลิตอิสระกว่า 20 แห่ง สร้างสรรค์รายการคุณภาพ ส.ส.ท. ยังให้การสนับสนุนผู้ผลิตระดับกลางและขนาดใหญ่อีกหลายกลุ่มที่เสนอรายการทั้งสาระและบันเทิงให้แก่ผู้ชม ทำให้หน้าจอไทยพีบีเอสมีรายการที่หลากหลายสอดคล้องกับความต้องการของผู้ชมตั้งแต่ระดับเด็กๆเยาวชน คนรุ่นใหม่ จนถึงผู้ใหญ่พ่อแม่ ผู้ปกครอง คนทำงาน และผู้สูงวัย ตลอดจนกลุ่มคนด้อยโอกาส

นอกจากกลุ่มรายการสาระและบันเทิงที่เปิดโอกาสให้ผู้ผลิตภายนอกได้ร่วมงานแล้ว “นักข่าวพลเมือง” เป็นตัวอย่างรูปธรรมที่ชัดเจนที่สุดของการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนอย่างกว้างขวาง ไทยพีบีเอสเปิดพื้นที่หน้าจอให้คนไทยทุกคนได้มีโอกาสผลิตข่าวโทรทัศน์ด้วยตัวเอง บอกเล่าเรื่องราวทั้งในเชิงสร้างสรรค์ การอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น อันหลากหลายหรือสะท้อนปัญหาที่เกิดในชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ไข

แนวคิดนักข่าวพลเมือง (Citizen Journalism) เกิดขึ้นมานับทศวรรษในหลายประเทศที่พลเมืองเห็นความสำคัญของการเชื่อมต่อกันให้เกิดเป็น โครงข่ายการสื่อสารความรู้ จากเดิมที่ถูกจัดวางให้เป็นลูกค้าหรือผู้บริโภคเพียงทางเดียว

การเชื่อมต่อกันเป็นเครือข่ายนั้นมีทั้งที่เกิดขึ้นบนพื้นที่สื่อใหม่ อาทิ เว็บไซต์ อีเมลล์ บล็อก สื่อมัลติมีเดีย โดยไม่เกี่ยวข้องกับสื่อกระแสหลัก และมีจำนวนไม่น้อยที่เข้าถึงหรือเชื่อมตัวเองเข้าเป็นเครือข่ายการสื่อสารกับสื่อหลัก อาทิ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

สำหรับนักข่าวพลเมืองไทยพีบีเอส เกิดขึ้นบนฐานคิดที่ว่า พลเมืองที่มีจิตสาธารณะและเห็นความสำคัญของการสื่อสาร สามารถมีบทบาทในการเชื่อมต่อเรื่องราวหลากหลายแง่มุมของชุมชนกับสังคมใหญ่ผ่านสื่อสาธารณะ สอดคล้องกับพันธกิจของ ส.ส.ท. ที่ต้องการส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมของประชาชนเพื่อสร้างสังคมประชาธิปไตย สะท้อนความหลากหลายของสังคม ด้วยการเปิดพื้นที่ให้แก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มเฉพาะต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในทุกระดับเพื่อประโยชน์ของสาธารณะเป็นสำคัญ

นักข่าวพลเมืองไทยพีบีเอสมาจากกลุ่มคนที่หลากหลาย ทั้งชาวบ้านทั่วไป เด็ก เยาวชน นักศึกษา ครู อาจารย์ นักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน นักสื่อสารชุมชน ผู้ใช้แรงงาน เกษตรกร ตัวแทนกลุ่มปัญหาทางสังคม กลุ่มผู้ด้อยโอกาส กลุ่มชาติพันธุ์ ชาวเล ฯลฯ เชื่อมต่อเป็นเครือข่ายนักข่าวพลเมือง ทำหน้าที่สื่อมวลชนเคียงบ่าเคียงไหล่กับนักข่าวมืออาชีพ ในฐานะสื่อภาคพลเมืองและจรรยาบรรณ “พื้นที่ของประชาชน” เพื่อให้ทุกคน ทุกชุมชนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสื่อสาธารณะ ไทยพีบีเอสจึงมี “งานสื่อภาคพลเมือง” เป็นส่วนสำคัญในโครงสร้างและภารกิจหลักขององค์กร โดยมีสำนักเครือข่ายสื่อพลเมืองเป็นหน่วยประสานและดำเนินงานเสริมศักยภาพสื่อภาคพลเมืองและผู้ผลิตภาคประชาชน ให้เกิดรูปธรรมของการสื่อสารผ่านทุกช่องทางของไทยพีบีเอส เพราะสิทธิในการสื่อสารเป็นของพลเมืองทุกคน ไทยพีบีเอสจึงเปิดพื้นที่การสื่อสารสาธารณะให้พลเมือง ได้ร่วมสร้าง “ประชาธิปไตยในการสื่อสาร” อย่างเป็นรูปธรรม ผ่านกลไก “นักข่าวพลเมือง” ซึ่งกลายเป็นเอกลักษณ์ของไทยพีบีเอส สะท้อนถึงความมุ่งมั่นและชัดเจนในการทำหน้าที่สร้างความเข้มแข็งของพลเมืองในฐานะภาคส่วนที่ร่วมรับผิดชอบต่อสังคม โดยการสื่อสารเรื่องราวของชุมชน แต่ทว่าสัมพันธ์กับภาพใหญ่อย่างมีนัยสำคัญ เป็นเรื่องราวอันหลากหลายที่คนส่วนใหญ่รวมทั้งสื่อกระแสหลักมักเข้าไม่ถึง หรือเคยมองว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่ไทยพีบีเอส เปิดพื้นที่ให้ได้นำเสนอด้วยมุมมองของคนในพื้นที่เอง ปัจจุบันมีผู้ผ่านการเสริมศักยภาพเป็นนักข่าวพลเมืองรวมกว่า 2,000 คน และได้ร่วมกันสื่อสารผ่านทุกช่องทางของไทยพีบีเอส ทั้งรูปแบบข่าวและรายการมากกว่า 1,000 ชิ้น

“ช่วงข่าวพลเมือง” ช่องทางหลักของเครือข่ายสื่อพลเมืองออกอากาศทุกวันจันทร์ถึงศุกร์ในช่วงข่าวค่ำ และยังมีเว็บไซต์นักข่าวพลเมือง www.citizenmedia.thaipbs.or.th ที่รองรับข่าวที่นักข่าวพลเมืองผลิตข่าวเป็นกิจกรรมด้านสื่อที่เป็นยุทธศาสตร์สำคัญของ ส.ส.ท ดังจะเห็นได้จาก การที่ ส.ส.ท.กำหนดเวลาด้านข่าวไว้ร้อยละ 40 ของเวลาที่ให้กับรายการทั้งหมด บุคลากร เจ้าหน้าที่ข่าว นักข่าวอิสระ นักข่าวพลเมือง (อาสาสมัคร) ประมาณ 1:1:1

บนฐานคิดของ ส.ส.ท. เองที่มีความเชื่อว่าความเป็น“นักข่าว”ไม่ควรถูกผูกขาดโดยคนในวิชาชีพข่าวเท่านั้น ประชาชนทั่วไปก็สามารถที่จะทำหน้าที่สะท้อนปัญหาหรือเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชุมชนเหมือนนักข่าวอาชีพ ในฐานะคนในพื้นที่ที่เชื่อมโยงเข้าปัญหาและประเด็นต่างๆ มากกว่าคนนอกพื้นที่ จึงเป็นที่มาของ “นักข่าวพลเมือง”ผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแทนของคนในพื้นที่ และชุมชนต่างๆ ในการบอกเล่าเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นผ่านทางจอ “ Thai PBS ”

“อันนี้ผมคิดว่ามันเปลี่ยนไปเยอะ เพราะว่าการปรากฏตัวของคนบางกลุ่มซึ่งไม่คิดว่าเขาจะได้ใช้ มันไม่ใช่แบบเดิมแล้วละที่มีเฉพาะนายกรัฐมนตรี เจ้ากระทรวง นักธุรกิจ ผมคิดว่ามันไปทะลยกรอบของทีวีพาณิชย์ด้วยนะครับ” (สมเกียรติ จันทรสีมา, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2555)

ตัวอย่าง กรณีเรื่องพลูระเบิดที่ จ.สุพรรณบุรีอย่างนี้ ก็มีงานนักข่าวพลเมืองออกไปจีนหนึ่งหมายถึงว่ามันมีประเด็นที่มีมากกว่าแค่การที่สื่ออธิบาย เนื่องจากชัดเจนว่าถูกปิดข่าว มันมีข้อมูลบางตัวที่สื่อหนังสือพิมพ์ไม่กล้าเสนอ การที่ชาวบ้านเองออกมาถก เขาอธิบายว่า หนึ่ง เขาไม่เห็นด้วยเรื่องการจุดพลู ไม่มีใครถามชาวบ้านเรื่องนี้ สอง เรื่องการเยียวยาที่เกิดขึ้นมันก็ยังได้ไม่ทั่วถึง สาม ที่สำคัญเรื่องการรื้อย้าย ถ้าเป็นประเด็นอย่างนี้ถ้ามองเชื่อมคือ คนคุณเองมีประสบการณ์เรื่องพลู ไม่ใช่ดูทีวี มันกลายเป็นให้ความบันเทิงทุกที่ที่มีงาน ฉะนั้นประเด็นของสุพรรณฯมันถือว่าเป็นกรณีศึกษาได้ มันไม่มีกฎหมายอะไรมาคุ้มครอง คุณเล่าเรื่องการใช้วัตถุระเบิดเลย ประเด็นสุพรรณฯเราพบว่าคนจุดพลูจริงๆก็คือชาวบ้านซึ่งเขาจ้างมาจุดไม่ใช่เป็นอแกในเซอร์หรือผู้เชี่ยวชาญอะไรเลย มาถึงอาจจะแค่ซื้อมาและก็หาคนมาจุด ซึ่งอันนี้ถือว่ามันมีปัญหา มันไม่ปลอดภัย แต่ประเด็นนี้ไม่มีใครพูดถึงนะครับ และเรื่องของพื้นที่ก็ถือว่าเป็นประเด็นเป็นโจทย์ใหญ่และเขาคงจะมองเรื่องของการเอาพื้นที่มาใช้ในการปรับปรุงและทำให้ตัวอุทยานมันกว้างขวางขึ้น แต่มันก็มีประเด็นทั้งในพื้นที่ ประเด็นที่มันเชื่อมกันน้องเราก็คุยกับนักข่าวพลเมืองแล้วก็คุยกันว่าต้องตั้งทีมขึ้นมาทำในส่วนของข่าวเจาะ” (สมเกียรติ จันทรสีมา, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2555)

ขอบข่ายงานนักข่าวพลเมือง

นักข่าวพลเมืองของไทยพีบีเอส ทำงานในลักษณะจิตอาสา ไม่ได้รับค่าตอบแทนจากทางองค์กร เพราะฉะนั้นนักข่าวพลเมืองจึงเป็นคนในท้องถิ่นที่ต้องการมีส่วนร่วมใช้สื่อสาธารณะเพื่อประโยชน์ของชุมชนอย่างแท้จริง การสื่อสารเกิดจากคนในแต่ละพื้นที่เป็นผู้ริเริ่ม ก่อน

ปรึกษาหารือกับทีมนักข่าวพลเมืองของไทยพีบีเอส จึงประเด็น การค้นหาข้อมูล วิเคราะห์ และ การผลิตผลงาน หลักสำคัญคือการใช้พื้นที่และความต้องการของคนในพื้นที่เป็นตัวตั้ง

ผลงานของนักข่าวพลเมืองหลายครั้ง ทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายนักข่าวพลเมืองกลุ่มต่างๆ และทีมข่าวของไทยพีบีเอสเพื่อนำเสนอประเด็นร่วมที่มีผลกระทบต่อสังคม อาทิ เช่น การเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพฯ ซึ่งทีมนักข่าวพลเมืองหลายพื้นที่ของกรุงเทพฯ ได้ทำข่าว และรายงานสดทางโทรศัพท์มายังรายการข่าวของไทยพีบีเอส

นอกจากนั้น ยังมีการทำงานร่วมกันระหว่างนักข่าวพลเมืองกับทีมข่าวไทยพีบีเอส และ เกิดรายการในลักษณะวางแผนร่วมกัน เช่น การเกาะติดประเด็นสัญญาชาติและกรณีที่ดินคลอง โยง ซึ่ง นอกจากจะเสนอผลงานในรูปแบบข่าวแล้ว ยังขยายผลไปสู่การเปิดเวทีสาธารณะให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนและหาทางออกจากวังวนดังกล่าว จนเกิดแนวทางแก้ปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม

ผลงานของนักข่าวพลเมืองที่โดดเด่นและถูกพัฒนาต่อโดยทีมข่าวไทยพีบีเอส จน กลายเป็นประเด็นที่สร้างแรงกระเพื่อมทางสังคมมีอยู่หลายเรื่อง อาทิ กรณี ฟองจันทร์ สุขแสนห์ บุคคลเสมือนไร้สัญชาติ ตามมาตรา 23 ที่ได้รับการลงทะเบียนรายการสัญชาติไทย (ทร.14) จนทำให้บุคคลเสมือนไร้สัญชาติอื่นๆ นำไปเป็นบรรทัดฐานเพื่ออื่นขอลงรายการฯ เช่นกัน

กรณีที่ดิน ค.คลองโยง อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ที่ต่อสู้เพื่อรักษาสิทธิการเช่าซื้อที่ดิน ทำกินตั้งแต่บรรพบุรุษ จนหน่วยราชการยอมรับสิทธิดังกล่าว ทั้งยังเป็นแรงบันดาลใจให้กลุ่ม ชาวนา เกษตรกรในพื้นที่ต่างๆ ลุกขึ้นมาทวงสิทธิอันชอบธรรมของพวกเขา

หรือล่าสุด กรณีชาวอุรกลาไว้อยู่ที่บ้านสังกะอู๋ บนเกาะลันเตา จ.กระบี่ ซึ่งเกิดความขัดแย้งในชุมชนเนื่องจากการเข้ามาของศาสนาใหม่ ซึ่งหลังจากเรื่องราวดังกล่าวถูกถ่ายทอดโดย นักข่าวพลเมือง ทำให้เกิดการสื่อสารและมีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาเจรจาทางออก กระทั่ง สามารถบรรเทาปัญหาให้ลุล่วงไปได้ นอกจากนี้เรื่องราวยังถูกขยายไปถึงกลุ่มชาวเลอื่นๆ เช่น ชาวมอแกน มอเกลิ้น กระทั่งนำไปสู่การถกเถียงแลกเปลี่ยนเรื่องการดูแลให้ความคุ้มครองกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลในรูปแบบของเขตวัฒนธรรมพิเศษ แต่จนถึงขณะนี้ยังไม่มีข้อสรุปในเรื่องดังกล่าว

งานฝึกอบรมนักข่าวพลเมือง

เพื่อเตรียมความพร้อมของนักข่าวพลเมืองอีกทั่วเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนที่ สนใจเข้าร่วมเป็นนักข่าวพลเมืองได้เข้าถึงพื้นที่การสื่อสารอย่างแท้จริง ทีมข่าวไทยพีบีเอส โตะข่าวพลเมืองได้จัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับเครือข่ายที่สนใจ ทั้งนี้ฐานคิดของการฝึกอบรมเน้นการ ประหยัด โดยใช้ทรัพยากรของชุมชนเป็นหลัก ทั้งในเชิงประเด็นและการทำงานจริง ซึ่งผู้เข้าอบรม

จะต้องจัดหาอุปกรณ์ทำงานที่ต้องใช้จริงมาในการฝึกอบรม โดยทางไทยพีบีเอส จะสนับสนุนเรื่ององค์ความรู้ การเล่าเรื่อง เทคนิคการตัดต่อ และการพัฒนาระบบการทำงานร่วมกัน

วิธีการคัดเลือกผู้เข้าอบรมฯ ส่วนใหญ่ทางกลุ่มชุมชนเครือข่ายฯ แสดงเจตจำนงเข้าร่วม ซึ่งอาจจะเป็นเครือข่าย 15 – 20 คน หรือเป็นลักษณะกลุ่มเล็กๆ โดยทีมฝึกอบรมฯ อาจจะมีนัดหมายลงพื้นที่โดยเฉพาะ กรณีที่พื้นที่ใกล้เคียงกันอาจจะรวมกลุ่ม ณ ที่ใดที่หนึ่ง หรือจัดช่วงเวลาการอบรมให้ใกล้เคียง และสะดวกกับการเดินทางของทีมฯ

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมที่ ส.ส.ท. ยึดถือ ได้ถูกสะท้อนผ่านกิจกรรมและงานต่างๆ ที่ปรากฏทั้งผ่านหน้าจอสถานีโทรทัศน์ “ไทยพีบีเอส” และงานหลังจอคือการสร้างเครือข่ายกลุ่มพลเมืองผู้ตื่นรู้ (active citizen) กลุ่มผู้ผลิตอิสระรายเล็ก รายย่อยและระดับชุมชน รวมไปถึงทุกภาคส่วนของประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกระดับขององค์การ ตั้งแต่การออกแบบตราสัญลักษณ์ ร่วมเป็นคณะกรรมการและกรรมการชุดต่างๆ ร่วมเป็นผู้ผลิตรายการ จนกระทั่งร่วมตรวจสอบการทำงานผ่านรูปแบบสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ สะท้อนความเห็นและนำติชมรายการผ่านทุกช่องทาง

รายการที่ผลิตสู่หน้าจอ ได้คำนึงถึงความหลากหลายและดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม เคารพและยอมรับความแตกต่างในเวลาเดียวกัน พนักงานทุกระดับใน ส.ส.ท. ได้รับโอกาสครั้งสำคัญจากการทำงานร่วมกับเครือข่ายและภาคส่วนต่างๆ เรียนรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมกับพัฒนาระบบการทำงานร่วมกัน ข้อเสนอแนะติชมทั้งหมดถูกส่งต่อไปยังผู้เกี่ยวข้องให้เร่งปรับปรุงรายการให้ดีขึ้น โดยมีเป้าหมายสำคัญที่สุด คือ ประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมอันเป็นการสานต่อพันธกิจองค์การนั่นเอง

“นักข่าวพลเมืองไม่ใช่ของ Thai pbs นะครับแต่เป็นตัวของเขาเองจริงๆ ตอนนี้ก็มีช่องที่เขาทราบเข้ามาติดต่อขอชวนไปเป็นนักข่าวอิสระของเขา แต่เขาก็ยังไม่ไป อย่างวิธีคิดมันอาจจะคนละแบบ ในกรณีของช่องอื่นๆเขาจะมองเรื่องที่ว่าเขาต้องการข่าวอะไรเขาก็จะสั่งมา แต่ของเราเองนั้นตัวนักข่าวพลเมืองเขาต้องการจะสื่อสารยังไงให้เขาประสบความสำเร็จต่อตนเอง ถ้าจะสื่อสารแบบนี้มันได้หรือไม่ได้คนจะเข้าใจไหม ฉะนั้นมันจะคนละวิธีคิด” (สมเกียรติ จันทรสีมา, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2555)

ส.ส.ท. ได้จัดสรรงบประมาณและบุคลากรในการฝึกอบรม “นักข่าวพลเมือง” ในภูมิภาคต่างๆ เพื่อให้เขาเหล่านั้นสามารถทำหน้าที่เป็นปากเสียงให้กับชุมชนของตัวเอง “นักข่าวพลเมือง” จึงเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายภาคประชาสังคมที่ ส.ส.ท. ได้ร่วมกับประชาชนในภาคต่างๆ จัดตั้งขึ้นเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ในการกำหนดทิศทาง การผลิตรายการทั้งทางตรงและทางอ้อม

ในปัจจุบัน (พ.ศ.2553) นักข่าวพลเมืองอยู่ในการกำกับดูแลของสำนักสื่อพลเมือง สถานีโทรทัศน์ Thai PBS มีนักข่าวพลเมืองที่ให้การสนับสนุนอยู่เบื้องหลังกว่า 1,773 คน การสร้างเครือข่ายนักข่าวพลเมืองทาง ส.ส.ท. โดยการทำงานของสำนักเครือข่ายสื่อสาธารณะได้มีการสร้างเครือข่ายนักข่าวพลเมืองผ่านโครงการพัฒนาและเสริมศักยภาพนักข่าวพลเมืองประจำปี 2553 ด้วยงบประมาณ 1,732,873 บาท โดยสามารถฝึกอบรมนักข่าวพลเมืองทั้งสิ้น 449 คน ผลิตป้อน ส.ส.ท.ทั้งสิ้น 260 ชิ้น ในจำนวนนี้มีอย่างน้อย 6 ประเด็นจากชิ้นงานนักข่าวพลเมืองที่ก่อให้เกิดแรงกระเพื่อมทางสังคม ได้แก่

1. กรณีชาวบ้านแม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย คัดค้านถนนขนถ่านหินลิกไนต์ของบริษัทเอกชนไทย
2. ประเด็นการทำลายป่าพรุควนเคร็ง จ.นครศรีธรรมราช
3. ปัตตานีโมเดลในกรณีการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติอย่างมีส่วนร่วมและตรงประเด็น
4. การมีส่วนร่วมในประเด็นการเลือกตั้งใหญ่ในพม่าและการสร้างการมีส่วนร่วมในชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย
5. การจัดตั้งสภาอะเมะเมื่อจะคี
6. การร่วมรายงานข่าววิกฤตภัยพิบัติน้ำท่วมใหญ่ทั่วประเทศช่วงปลายปี 2553 (รายงานโครงการประเมินผลการดำเนินงานประจำปี 2553, 2553, น. 44)

นอกจากนี้งาน “ ประชุมใหญ่ประจำปีนักข่าวพลเมือง ” ในช่วงต้นปี 2553 ถือเป็นจุดเริ่มต้นเจตจำนงการสื่อสารเพื่อขับเคลื่อนเปลี่ยนแปลงสังคม และการพัฒนาให้เกิดเครือข่ายนักข่าวพลเมืองระดับภาค ซึ่งหลังจากนั้นในพื้นที่ภาคเหนือ ภาคใต้ มีการรวมตัวเป็นเครือข่ายเพื่อร่วมขับเคลื่อนวาระของภาคพลเมืองผ่าน “ คณะทำงานกองบรรณาธิการร่วมภาคประชาสังคม ” สถานีโทรทัศน์ภูมิภาคกรณี “ ถนนขนถ่านหินลิกไนต์ อ.แม่ฟ้าหลวง ” ซึ่งเป็นโครงการของบริษัทเอกชนไทยแห่งหนึ่งที่ขนส่งถ่านหินจากเมืองกอก ประเทศพม่า ผ่านเส้นทางชุมชนในเขต 5 ตำบลของ อ.แม่ฟ้าหลวง เชื่อมกับถนนพหลโยธิน และไปสิ้นสุดที่ จ.สระบุรี ถูกเสนอในที่ประชุมกอง บ.ก. ร่วมภาคประชาสังคมภาคเหนือให้เป็นประเด็นนำร่องเพื่อขับเคลื่อนใน “ แผนขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ข่าวภาคประชาสังคม ” โดยนักข่าวพลเมือง จ.เชียงราย เปิดประเด็นว่าจะมีการดำเนินโครงการดังกล่าว โดยที่ชาวบ้านในพื้นที่ไม่ทราบเรื่องมาก่อน ทีมข่าวภูมิภาคและทีมข่าวส่วนกลางก็ได้มีการลงพื้นที่เก็บข้อมูลและนำเสนอผ่านพื้นที่ข่าวและรายการ อาทิ ช่วงข่าวต่างๆของรายการเปิดปมอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ภาคพลเมืองในพื้นที่ก็ตื่นตัวเรื่องข้อมูลข่าวสารและใช้พื้นที่รายการ “เวทีสาธารณะ” เร่งรัดให้หน่วยงานทั้งรัฐและเอกชนดำเนินการให้ถูกต้องตามกฎหมาย รวมถึงการ

รับฟังความคิดเห็นจากประชาชนในพื้นที่อย่างเป็นระบบ ทำให้เกิดกระแสคนเขียนรายเรียกร้องให้ ทบสวน โครงการฯ พร้อมผลักดันให้มีการศึกษาผลกระทบด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมก่อนเปิดเผย ข้อมูลต่อสาธารณะ

“ผมพบกับชาวบ้านชื่อแม่ผานะครับเมื่อปีที่แล้ว แยกไปพูดที่ธรรมศาสตร์ แม่ผานะก็พูด ว่า เดียวนี้เขาใช้เครื่องมือ เขาเป็นนักข่าวพลเมืองแล้วที่จะมาแก้ปัญหาของชาวบ้านได้ มันช่วยเป็น channel ให้เขาได้ แต่อันนี้หมายถึงว่าเราจะต้องแจ้งพอที่จะกล้า ที่จะบอกเขาว่า ไม่ใช่ที่เราไม่เห็น ใจหรือว่าเข้าใจความทุกข์เขานะ แต่ว่าประเด็นคือว่าคุณไม่ต้องมาอธิบายให้เราฟังหรอก เรารู้ อยู่แล้วคุณเป็นยังไง แต่คุณต้องอธิบายให้คนอื่นซึ่ง หนึ่ง อาจจะไม่เคยมาเลยหมายถึงอะไร สอง อาจจะ มองมือบในแง่ลบ เพราะว่าเจอมือบเยอะ สาม เขารู้สึกว่าเขามีประโยชน์กับการสร้าง อันนั้น ต่างหากที่เขาต้องอธิบายให้ฟัง เพราะนี่คือสิ่งที่คุณต้องการใช้ใหม่ มันจะต้องเข้าใจว่าคนมันคิด ไม่เหมือนกัน ไม่จั้นเราก็ทำคุณเองใช้ใหม่ครับ ผมก็รู้สึกว่ามันก็เปลี่ยน เปลี่ยนเขาไปได้เยอะ” (สมเกียรติ จันทรสีมา, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2555)

ดังนั้นนักข่าวพลเมืองจึงเป็นนวัตกรรมขององค์การและเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ ส.ส.ท. ในฐานะสื่อสาธารณะได้เปิดพื้นที่ให้กับประชาชนที่จะเสนอข่าวจากพื้นที่ของตน เพื่อเป้าหมายของ การเป็นสื่อสาธารณะ โดยทาง ส.ส.ท. เองจะมีการขยายจำนวนนักข่าวพลเมืองให้เพิ่มมากขึ้น เพื่อให้มีความหลากหลายจากคนหลายกลุ่มหลายอาชีพต่อไป

“หลักการของผมคือ เรื่องการสื่อสารถือว่าเป็นสิทธิของทุกคนที่จะสื่อสารได้ นักข่าว พลเมืองโดยตัวเขาเองเขาไม่ใช่ นักข่าว แต่เขาจะเป็นนักข่าวเมื่อตัวเขาเองลุกขึ้นมาสื่อสาร ถ้าเขาไม่ สื่อสารเขาก็เป็นแค่คนธรรมดาทั่วไป เขาอาจจะอยู่เป็นชาวบ้าน เป็นแฟนประจำของ Thai pbs เขา อาจจะ feedback เมื่อเห็นเรื่องราวต่าง ถ้ามีประเด็นที่เขาอยากสื่อสารในพื้นที่เขาก็จะเป็นนักข่าว พลเมือง แล้วก็สื่อสารในเรื่องที่ว่า คือจริงๆมันจะเป็นส่วนที่สัมพันธ์กัน สิ่งที่เขาสื่อสารออกมาแล้ว มันใช่หรือไม่ใช่ ผิดถูกชั่วดีสังคมจะเป็นตัวอธิบาย” (สมเกียรติ จันทรสีมา, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2555)

“มันเป็นเครื่องมือในการสร้างแรงบันดาลใจในบางประเด็นทำให้เห็นว่า เขาพอจะมี ความหวัง นี่คือการทำให้รู้สึกว่ามีคามฝันและความหวังพอมันดีขึ้น มันจะเดินไปข้างหน้า โดยคนเล็กคนน้อยเป็นคนสร้าง ถ้าพูดถึงการใช้พื้นที่มันคงมีไม่พอตามความต้องการของชาวบ้าน มีชาวบ้านบางกลุ่มพอได้ใช้ก็รู้สึก Happy หรือว่าถ้าใช้แล้วถ้ามันยังไม่ตอบ โจทย์ ถ้าใช้แล้วมัน ต้องใช้อีก ซึ่งถ้าใช้ไม่ได้ก็อาจจะมึประเด็นอีกเหมือนกัน เพราะอย่างที่บอกคือ มันเป็นเรื่องความคิด แต่หน้าที่ของผมคือ ต้องทำให้เขารู้สึกว่าไม่ไปรบกับสื่อแล้วก็คิดว่าเขาใช้สื่อยังไง คือมันเป็นแค่มัน เหมือนอาวุธที่อาจจะไปถูกคนได้ มันต้องใช้เมื่อถึงเวลาหรือบางทีมันไม่จำเป็นต้องใช้สื่อใหญ่ทุก

ครั้ง แต่ว่าการสื่อสารอาจจะต้องเกิดขึ้นตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น สอง การใช้ที่ว่า
 นี้มันอาจจะหมายความทำให้เกิดการเรียนรู้ก็ได้ และกระบวนการของการสื่อสารมันมากกว่าแค่การ
 ใช้หน้าจอ หน้าทีผมคือทำให้เห็นว่ามันมีเครื่องมือมากกว่าหน้าจอ ฉะนั้นพอดคิดเป็นโจทย์แบบนี้มัน
 ก็เหมือนกับกลายเป็นความคาดหวังของเขาไปในตัว แต่ถามว่าเชิงองค์กรมันต้องอธิบายไหม มันก็
 ต้องอธิบายได้ ถ้าไปดูผังรายการก็จะบอกว่ารายการมันก็จะอธิบายเชิงคุณค่าของสังคมว่ามันควร
 ต้องมีรายการประเภทไหนบ้างที่ทำหน้าที่ตอบโจทย์สังคม” (สมเกียรติ จันทรสีมา, สัมภาษณ์,
 2 กุมภาพันธ์ 2555)

แต่จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาในข้างต้น มีข้อพึงสังเกตคือ พบว่ายังมีลักษณะของการยอม
 ให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น กลุ่มประชาสังคมที่ผลักดันเรื่องราวประเด็นเข้ามาเป็นนักข่าวพลเมือง
 เพื่อที่จะใช้เป็นช่องทางในการผลักดันผลประโยชน์ของกลุ่มตนเอง

ซึ่งหากเปรียบเทียบกับสื่อสาธารณะในต่างประเทศเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของนักข่าว
 พลเมืองนั้น กลับพบว่ามีความคลุมเครือและการให้ความสำคัญที่แตกต่างกัน กล่าวคือ สถานีโทรทัศน์ ชั้น
 นำของโลกหลายแห่งทำหน้าที่เพียงเปิดช่องทางการนำเสนอให้กับผู้ที่ประสงค์จะส่งผลงานข่าวเข้า
 มาและทางสถานีเป็นผู้คัดเลือกเท่านั้น จะไม่มีความผูกพันและไม่ต้องเป็นกังวลว่าการตัดสินใจของ
 ทางสถานีในการนำผลงานออกอากาศจะกระทบกระเทือนใจของผู้ที่ส่งผลงานเข้ามา ซึ่งแตกต่าง
 จาก ส.ส.ท.ที่สถานีจะอยู่ในฐานะของผู้อุปถัมภ์นักข่าวพลเมือง ทำให้อาจเกิดทัศนคติที่เอนเอียงใน
 การพิจารณาผลงานการออกอากาศ อันส่งผลถึงผลประโยชน์แอบแฝงของกลุ่มที่อาจจะตามมาได้
 ในที่สุด

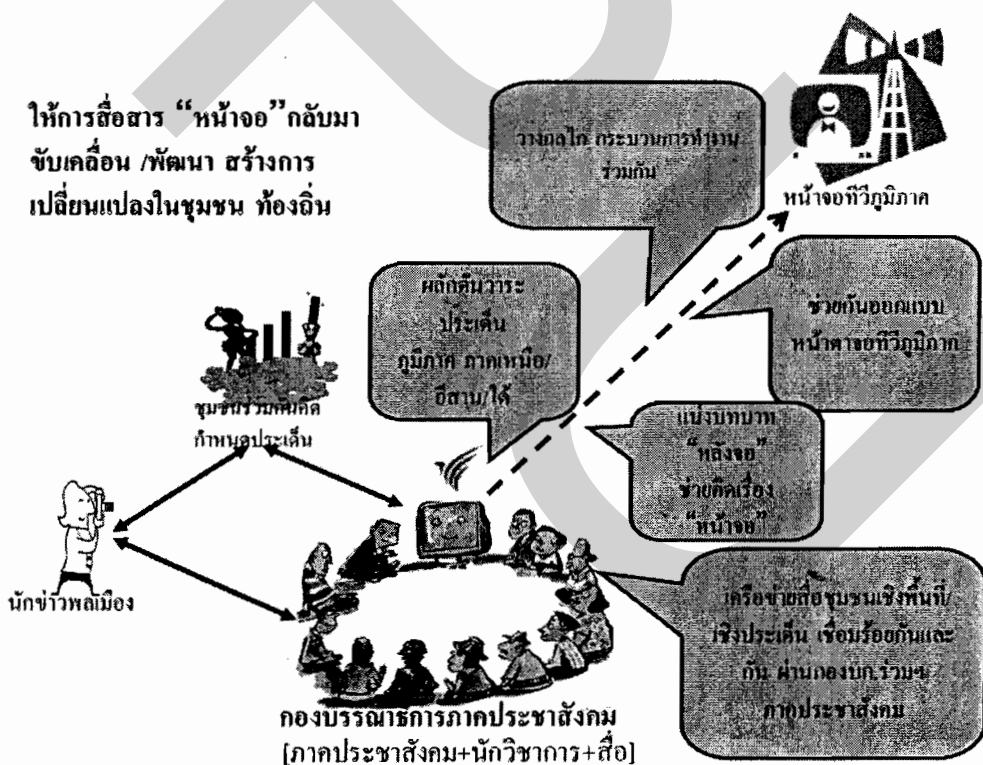
“ใน BBC เขาจะไม่ให้ประชาชนไปทำข่าวโดยตรง เขาก็มีเหตุผลเหมือนกัน ผมถามว่า
 ทำไม เขาก็บอกว่าประชาชนไม่ใช่ นักข่าว การเป็นนักข่าวต้องเป็นมืออาชีพเท่านั้น พวกนั้นเองเขา
 ถือว่าการเป็นฝ่ายข่าวต้องเป็นมืออาชีพซึ่งแตกต่างมาก เพราะของเรานักข่าวพลเมืองมันไม่ใช่มือ
 อาชีพ เป็นใครก็ได้ชาวบ้านก็ได้ คาสีตาสาก็ได้ที่อยากจะเอาเป็นธุระของสังคม อันนี้มุมมองไม่
 เหมือนกัน” (วุฒิ ถิลาภุศลวงศ์, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2555)

รวมถึงบทบาทหน้าที่ของนักข่าวพลเมืองในปัจจุบันที่ยังไม่เข้มแข็งและไม่สามารถ
 แสดงศักยภาพได้อย่างเพียงพอ ซึ่งนักวิชาการได้แสดงความคิดเห็นว่า

“เห็นข่าวของนักข่าวพลเมืองทำข่าวทุกวันนะค่ะ ทำไมถึงมีแต่ข่าววัฒนธรรมประเพณี
 มีแต่ข่าว Event ของภาคพลเมือง ตัวปัญหาของภาคพลเมืองอยู่ตรงไหน ทำไมไม่กล้าแตะ และทั้งที่
 กระบวนการเบื้องหลังของเขามันมีการ ไปฝึกอบรม มีสำนักทั้งหลายที่เอามืออาชีพอย่าง สมเกียรติ
 จันทรสีมา อัจฉรวาดิ บัควลี คนเหล่านี้เป็นมืออาชีพนะ พี่ยอมรับว่าเขาเก่งเขามีความตั้งใจจริง แต่ที่
 ว่านโยบายของเขาหรือว่าอย่างไรที่กำกับให้เขาเป็นศูนย์รวมชาวบ้านเพียงแค่ว่า บอกมาคุณมีปัญหา

อะไรเดี๋ยวจนเขียนเอง เดี๋ยวจนถ่ายทำเอง ชาวบ้านไม่สามารถมองภาพรวม เขาทำได้แค่เล่าว่า มันก็ต้องมี Middle Man ที่จะต้องไป Create มันใหม่ ไปเขียนมันใหม่ ไปปรับปรุงใหม่ อันนี้ก็เข้าใจได้ แต่ประเด็นล่ะ ทำไมประเด็นการเมือง ปัญหาปากท้องที่จะฟ้องร้องต่อรัฐ ฟ้องร้องต่อความไม่เป็นธรรม มันทำไมหายไปในช่วงของไทยพีบีเอส ทำไมมันมีแต่ข่าววัฒนธรรมประเพณี Event ประเทศนี้สวยสดงดงาม ที่มาทั้งหมดมาจากจุดขึ้นทางการเมือง“ (สุชาดา จักรพิสูทธิ์, สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2554)

“การที่มีพลเมืองเป็นนักข่าว นั่นดี แต่ผมคิดว่าการนำเสนอข่าวที่ไม่มี Direction เป็นไปไม่ได้ คุณต้องมี Direction ให้เขา ไม่ใช่ว่าคุณมาจากอุบลฯ คุณว่าไปคุณอยากทำอะไรก็ได้เราก็กินให้ แต่ว่าคุณสามารถใช้พลังของนักข่าวพลเมืองที่คุณมีทั่วประเทศเจาะเรื่อง ได้เลย เช่น เรื่องผลกระทบของเขื่อน ยกตัวอย่าง เอาทั้งจากอุบลฯ จากศรีสะเกษ แล้วมา Edit ใหม่ สร้างเป็นเรื่องขึ้นมาว่าผลกระทบจากเขื่อน โดยนักข่าวพลเมือง Theme เดียวกันเลย แต่ว่าต้องมีคนส่วนกลางที่ทำให้มันเกิดเป็นเรื่องขึ้นมา อย่างนี้เป็นต้น เพราะว่าคุณมีพลังที่จะทำได้ ในขณะที่ทีวีช่องอื่นทำไม่ได้ ส่วนกลางต้องทำงาน ไม่ใช่แค่ถ่ายไปถ่ายมา แล้วเลือกๆมาลง ผมว่าอย่างนี้ไม่พอ คือไม่ได้ใช้พลังที่มีอยู่ให้เต็มที่” (นิธิ เอียวศรีวงศ์, สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2554)

ภาพที่ 5.5 แสดงกระบวนการในการทำงานของนักข่าวพลเมืองทั้งหน้าจอและหลังจอ

ที่มา: รายงานประจำปี ส.ส.ท. 2554

5.3.2 จอภูมิภาค

บนแนวคิดที่ว่า “ประเทศไทยไม่ใช่แค่กรุงเทพฯ” การให้ความสำคัญกับ “ท้องถิ่น” ปราบกฏปรธรรมผ่านรายการต่างๆ มาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการจัดให้มีรายการโทรทัศน์ภูมิภาคหรือ “จอภูมิภาค” มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ระหว่างเครือข่ายภาคพลเมืองกับไทยพีบีเอสในการสื่อสารสาธารณะ โดยมีเครือข่ายที่หลากหลายเข้าร่วม อาทิ เครือข่ายในเชิงประเด็น เครือข่ายสื่อพลเมือง เครือข่ายนักวิชาการ เครือข่ายสื่อท้องถิ่น โดยมี “จอภูมิภาค” เป็นเครื่องมือสร้างการมีส่วนร่วมใช้พื้นที่เพื่อสื่อสาร ผ่านกลไกที่เรียกว่า “กอง บก.ร่วม” หรือ “กองบรรณาธิการภาคประชาสังคม” (ประกอบด้วยทีมงานไทยพีบีเอสร่วมกับภาคพลเมือง และนักวิชาการ) เป็นเวทีระดมความคิด ค้นหาประเด็นค้นหาแหล่งข่าว และกำหนดแนวทางการนำเสนอ เมื่อผลิตรายการแล้ว นอกจากจะออกอากาศทางไทยพีบีเอสแล้ว ยังร่วมกันเชื่อมขยายออกสื่อใหม่และสื่ออื่นๆ ในหลายลักษณะ ที่สำคัญที่สุดคือการนำเรื่องราวที่ออกทางหน้าจอไปสู่การจัดเวทีขบคิดและขับเคลื่อนต่อในพื้นที่ ทำให้ประเด็นปัญหาไม่ได้จบไปพร้อมกับแต่ละตอนที่ออกอากาศเพียงเท่านั้น จอภูมิภาคเปิดแห่งแรกที่ภาคใต้ในปี 2551 ปี 2553 เปิด “ทีวีจอเหนือ” และต้นปี 2554 ได้เปิด “จออีสาน” เพื่อให้เรื่องราวจากภูมิภาคเป็นส่วนหนึ่งของข่าวสารที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อกระแสหลัก นำเสนอโดยผู้เป็นเจ้าของประเด็นและในภาษาของคนท้องถิ่นเองนอกจากนี้ ในปี 2554 ยังได้จัดผังเวลาให้กับรายการจากภูมิภาคทั้งสามรายการ คือ “คิสลาตัน ณ แคนใต้” “ทีวีจอเหนือ” และ “ทีวีจออีสาน” จากเดิมที่ออกอากาศเฉพาะพื้นที่ในแต่ละภูมิภาค ขยับมาออกอากาศทั่วประเทศ เพื่อให้ผู้ชมในพื้นที่ได้รับรู้เรื่องราวที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นภาคต่างๆ พร้อมต่อยอดแนวคิดสังคมที่หลากหลาย ผ่านรายการที่ผลิตโดยผู้ทำหน้าที่สื่อภาคพลเมืองที่ทำงานร่วมกับไทยพีบีเอส เช่น “บ้านเรอกี่บ้านฉัน” “พลเมืองผู้เปลี่ยนทิศ” และ “เด็กมีเรื่อง” ที่สำคัญ ทุกรายการจากจอภูมิภาค คือการร่วมแรงร่วมใจของภาคประชาสังคม นักวิชาการท้องถิ่น และสื่อสาธารณะ โดยตั้งเป้าหมายที่จะใช้รายการที่ออกหน้าจอ กลับมาเป็นเครื่องมือขับเคลื่อน พัฒนาและสร้างการเปลี่ยนแปลงในท้องถิ่น โดยเชื่อมกับ “นักข่าวพลเมือง” ซึ่งเป็นกำลังหลัก นำเอาพลังประชาคมมาขยายผ่านหน้าจอสื่อสารณะให้เกิดพลังทวีคูณ

รายการ “คิสลาตัน ณ แคนใต้” เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างรูปธรรมของไทยพีบีเอส ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมผลิตรายการ โดยคำนึงถึงความต้องการของผู้ชมเป็นหลัก รายการนี้เกิดขึ้นจากฐานคิดที่ว่าประเทศไทยมีความหลากหลาย ผู้คนแต่ละภูมิภาคมีวิถีชีวิต ความเชื่อและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง คนไทยจำนวนมากนับถือศาสนาอิสลาม มีความแตกต่างทางประวัติศาสตร์และขนบธรรมเนียมประเพณี ดังนั้น รายการที่ผลิตและเผยแพร่จากส่วนกลางมีอาจตอบสนองหรือเป็นประโยชน์แก่ผู้ชมได้มากเพียงพอ ประกอบกับ

สถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ดังกล่าวทำให้เห็นความจำเป็นที่จะต้องใช้พลังจากสื่อโทรทัศน์นำเสนอข่าวสารเพื่อเป็นทางเลือกสำหรับการแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหา

ด้วยฐานคิดที่ว่าไม่มีผู้ใดจะเข้าใจประเด็นหรือรู้เรื่องได้ดีมากกว่าเจ้าของเรื่องหรือคนในพื้นที่ ดังนั้นการผลิตรายการ ตีตลาดัน ณ แคนใต้ จึงออกแบบ โครงสร้างทีมงานที่มีลักษณะเฉพาะ คือ เป็นความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่ภาคใต้กับทีมงานของไทยพีบีเอส โดยการจัดตั้ง “คณะทำงานขับเคลื่อนและผลิตรายการข่าวท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้” ประกอบด้วยนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาต่างๆ ในภาคใต้ สื่อมวลชนท้องถิ่น องค์กรเอกชน และภาคประชาสังคมในพื้นที่ ทำงานร่วมกับศูนย์ข่าวไทยพีบีเอส ภาคใต้จังหวัดสงขลา ประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดรูปแบบรายการประเด็นที่จะนำเสนอในแต่ละตอน รวมไปถึงกระบวนการผลิตที่ให้ทีมผลิตในท้องถิ่น กองบรรณาธิการส่วนกลางในกรุงเทพฯ ทำหน้าที่เพียงที่ปรึกษาและให้คำแนะนำในภาพรวมเท่านั้น

การขยายบทบาทสื่อสารณะมายังระดับภูมิภาคของ ส.ส.ท. เริ่มดำเนินงานอย่างเด่นชัดในปี 2552 โดยสำนักเครือข่ายสื่อพลเมืองและสำนักข่าว สร้างการทำงานร่วมเพื่อผลิตรายการ หนึ่งในของความพยายามคือการริเริ่มสร้าง “กองบรรณาธิการร่วมภาคประชาสังคม” กลไกการเรียนรู้เพื่อร่วมรับผิดชอบร่วมกันระหว่างภาคพลเมืองกับสื่อสารณะ โดยเชิญชวนตัวแทนภาคพลเมืองที่มีจิตอาสาเข้ามามีร่วมออกแบบและกำหนดนโยบายทิศทางรวมถึงพัฒนา กลไกการทำงานที่สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม และกระจายบทบาทไปตามศักยภาพ

“เรามีคณะกรรมการนำร่องเพื่อพัฒนารายการของสถานีโทรทัศน์ภูมิภาค ซึ่งตรงนี้ก็ถือได้ว่าเราใช้พื้นที่เพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้โดยใช้เงื่อนไขของการพัฒนามาเป็นเงื่อนไข และที่ชวนเครือข่ายมาร่วมกัน ถ้าคิดว่าเขาจะพัฒนารายการซึ่งมันตอบโจทย์ภาคสังคมควรจะเป็นยังไง และที่ชวนทางผู้ผลิต ชวนทางส่วนของบุคลากร คณะกรรมการการผลิตเข้ามามีส่วนร่วม มันจะมีความเข้มข้นมากขึ้น จะมีองค์ประกอบ 3 ส่วนก็จะมี ตัวภาคประชาชน สองคือคนทำสื่อ รวมถึง Thai pbs ด้วย แล้วก็นักวิชาการ 3 ส่วนจะทำหน้าที่ในการเสนอเป็น Think tank ก็เป็นเสมือนคนที่ร่วมกันคิดผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วม” (สมเกียรติ จันทรสีมา, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2555)

“ในอดีตส่วนกลางจะต้องเป็นผู้คิดประเด็น แต่ปัจจุบันเราเปลี่ยนให้คนในภูมิภาคช่วยกันคิดและลงมือทำงานร่วมกัน เนื่องจากคนในพื้นที่ย่อมเห็นปัญหาต่างๆ ได้ลึกซึ้งกว่าส่วนกลาง ดังนั้นสถานีภูมิภาคหรือจภูมิภาคจึงไม่ใช่แค่คิดว่ารายการโทรทัศน์อะไร แต่ต้องคิดใหม่ว่าสถานีควรทำหน้าที่นำเสนอรายการที่ตอบโจทย์คนในพื้นที่ เราจึงฝึกอบรมสื่อชุมชนใน

พื้นที่แต่ละภาค และเข้าไปมีบทบาทในการเชื่อมกับสถาบันการศึกษา เพื่อให้มีความเป็นสื่อ
สาธารณะอย่างแท้จริง” (อัจฉราวดี บัวคดี, 2553, น. 14)

ภารกิจหลักในช่วงแรกคือ การเปิดพื้นที่สื่อโทรทัศน์ Thai PBS ให้กับเนื้อหาระดับ
ท้องถิ่น ทั้งนี้ได้มีพัฒนาการนำจอพื้นที่ต่างๆ โดยแบ่งเป็นภูมิภาค เริ่มจากการกำเนิดของจอใต้ ปี
พ.ศ. 2551 ในฐานะโครงการนำร่องที่เน้นการทำงานเชิงประเด็นอันเกี่ยวข้องกับความไม่สงบใน
ชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีคณะทำงานนำร่องพัฒนารายการทีวีภูมิภาคภาคใต้ มีเครือข่ายเข้ามาประมาณ
10 คน ปีพ.ศ.2552 ได้มีการพัฒนาจออีสาน แต่เนื่องด้วยปัญหาของทัศนคติที่ไม่ตรงกัน โดยศูนย์
ข่าวภูมิภาคมองว่าถ้าเส้นและอคติในพื้นที่รุนแรง ทำให้จออีสานได้ระงับการดำเนินการไป ในขณะที่
ปีพ.ศ. 2553 จอเหนือได้เริ่มพัฒนาและยังคงออกอากาศอยู่ ปัจจุบันทางสถานีโทรทัศน์ ส.ส.ท. ได้
ใช้เนื้อหาจากพื้นที่ภูมิภาคออกอากาศ 2 ส่วนคือ

1. การออกอากาศเฉพาะในพื้นที่ ได้แก่ ในภาคใต้ออกอากาศทุกวันศุกร์ 11.05 – 12.00
น. ในภาคเหนือ ทีวีจอเหนือออกวันเสาร์เวลา 11.05 – 12.00 น. ในขณะที่ทีวีจออีสานได้กลับมาเปิด
ตัวอย่างจริงจังอีกครั้งในปลายเดือนมกราคม 2554

2. การออกอากาศทั่วประเทศ โดยในไตรมาส 2 ปี 2554 ทางสถานีได้ทำการรวมจอ
ออกอากาศให้ได้คู่มือหาภูมิภาคร่วมกันทั่วประเทศในวันเสาร์ (รายงานโครงการประเมินผลการ
ดำเนินงานประจำปี 2553, 2553, น. 47)

“จอภูมิภาคเป็นเครื่องมือในการสร้างสถานีสื่อสาธารณะระดับภูมิภาค ซึ่งถือเป็นวิธีทำ
การทำงานแบบใหม่ระหว่างคนในพื้นที่กับทีมงานของ ส.ส.ท. และเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างการ
มีส่วนร่วมเป็นรูปธรรมในพื้นที่ เราจึงเชิญคนในพื้นที่มาช่วยกันออกแบบว่า สถานีภูมิภาคของสื่อ
สาธารณะในแต่ละพื้นที่จะต้องมีบทบาทอย่างไร รายการควรเป็นแบบใด เราเริ่มทดลองทำด้วยกัน
ในแต่ละภูมิภาค เป็นเวลา 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ส่วนการออกอากาศจะขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของ
คนในพื้นที่นั้นๆ โดยทุกคนจะได้รับชมจอกกลางทั่วทั้งประเทศ แต่พอถึงช่วงเวลาที่กำหนด สัญญาณ
ก็จะตัดเผยแพร่เฉพาะพื้นที่ ยกตัวอย่างเช่น ถ้า 17 จังหวัดภาคเหนือต้องการให้ออกอากาศวันเสาร์
เวลา 11.00 น.-12.00 น. เมื่อถึงเวลาดังกล่าว สัญญาณก็จะตัดสู่จอภูมิภาค เขาก็จะได้ดูรายการ
ท้องถิ่นที่เขามีส่วนร่วมในการผลิต” (อัจฉราวดี บัวคดี, 2553, น. 15)

นอกจากการร่วมขับเคลื่อนรายการโทรทัศน์ภูมิภาค ทีวีจอเหนือ คีลสตาร์ ณ แคนใต้
รวมถึงทีวีจออีสาน ซึ่งเกิดขึ้นในต้นปี 2554 กอง บ.ก.ร่วมภาคประชาสังคม ยังมีบทบาทร่วม
ผลักดันและขับเคลื่อนประเด็นซึ่งเป็นวาระของสังคมผ่านพื้นที่อื่นๆของ ส.ส.ท. อย่างต่อเนื่อง
ก่อให้เกิดรายการนำร่อง 50 นาที ต่อสัปดาห์ ซึ่งสื่อสาธารณะอย่างไทยพีบีเอสได้ทำหน้าที่เป็น

พื้นที่ทำงาน ร่วมสร้างการเรียนรู้และเข้าใจถึงบทบาทการร่วมสร้างสังคมคุณภาพและคุณธรรมของ
ทั้งภาคประชาชนและบุคลากรของส.ส.ท. เองด้วย

“ภาคประชาสังคมเป็นกลไกที่เกิดขึ้นในระดับภูมิภาคให้นำหนักกับพื้นที่ในส่วน
ภูมิภาค ที่ผ่านมามีเรื่องการสื่อสารทั้งหลายมันถูกตรงกลางเป็นคนสั่งการ สำหรับผมมองเห็นภาพ
ว่าเรากำลังอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนผ่าน เป็นต้นว่าการสื่อสาร ไม่ได้ผูกขาดอยู่กับใครคนใดคนหนึ่ง
อนาคตการสื่อสารพอมันกระจายออกไปแล้วมันไม่ได้มีศูนย์กลางเดียว มันเป็นเรื่องขยายการสื่อสาร
ที่มีโหนดมากมาย ฉะนั้นสิ่งที่เราเห็นตอนนี้เราต้องไปเสริมทักษะ ศักยภาพและก็ทำให้มีกลไกการ
ทำงานที่มันจะลง จะทำให้พื้นที่ซึ่งเดิมมันก็จะมีโอกาสที่จะ Feed back หรือเติมข้อมูลเพื่อที่จะ
สามารถทำงานได้ ให้ลองพัฒนาคุณภาพในแนวทาง เช่น ถ้าว่าพูดถึงภาคเหนือ ณ แคว้นนี้ผมคิดว่า
เราจินตนาการไปแค่ภาคเหนือ 10 กว่าจังหวัด แต่เรากำลังพูดถึงลาว พม่า ซึ่งมันมีซึ่งถือว่ามันเป็น
Regional ของทางฝั่งอีสานแล้วก็จะนึกถึง กัมพูชา เวียดนาม ไซ้ใหม่ครับ และก็ทางใต้ก็จะ
เป็นทางด้านมลายู มาเลเซียซึ่งมันมีวัฒนธรรม มันมีภาษาที่ใกล้เคียงกันกว่า ฉะนั้นจะเห็นว่าการเติบโต
ของแต่ละพื้นที่มันจะเป็นไปตามที่มีตามเงื่อนไขเอกลักษณ์ของเขา สิ่งที่เราต้องทำให้ได้ถ้า
การศึกษาเป็นเรื่องที่สำคัญ ต้องทำให้เขามีความแข็งแกร่งพร้อมที่จะทำงานเพื่อรองรับการเติบโต
พร้อมสิ่งที่เกิดขึ้นทำให้คนเข้าใช้ได้ อันนี้คือแนวคิดนะครับ แล้วสิ่งที่มันจะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต
ผมคิดว่า คือการพัฒนาให้มันเป็นสถานีโทรทัศน์ภูมิภาค” (สมเกียรติ จันทระสีมา, สัมภาษณ์, 2
กุมภาพันธ์ 2555)

แต่จากข้อมูลในเชิงลึกกล่าวได้ว่า จุดกำเนิดของรายการโทรทัศน์จ่อภูมิภาคนั้น แท้จริง
แล้วเบื้องหลังจ่อเกิดมาจากความคุ้นเคยกันเป็นส่วนตัวระหว่างบรรณาธิการจากส่วนกลางของ
สถานีกับเครือข่ายภาคประชาสังคมในภูมิภาคที่มีมาก่อนแล้ว ร่วมมือกันกำหนดเงื่อนไข ทิศทาง
และรูปแบบในการทำงานระหว่างกัน ทั้งนี้เพื่อที่จะผลักดันผลงานผ่านหน้าจอออกมาให้เห็นเป็น
รูปธรรม ซึ่งเป็นการถือกำเนิดในระดับนโยบายจากด้านบนลงสู่ด้านล่าง โดยภาคพลเมืองจะร่วมรับ
หลักการเพื่อไปดำเนินการต่อ มากกว่าการที่จะถือกำเนิดจากความต้องการของภาคพลเมืองที่อยู่ใน
ภูมิภาคนั้นซึ่งมีความเข้าใจในสิทธิเสรีภาพการเข้าถึงสื่อระดับประเทศ ในการใช้เป็นช่องทางเพื่อ
เรียกร้อง ผลักดันประเด็น หรือตั้งคำถามต่อสังคมที่พวกเขาไม่เคยมีโอกาสที่จะได้รับความสนใจ
จากสื่อกระแสหลักมาก่อน อันเป็นไปตามรูปแบบของสื่อสาธารณะที่จำเป็นจะต้องเริ่มจากฐานราก
ที่แข็งแรงเสียก่อน นั่นคือการถือกำเนิดมาจากความต้องการของภาคพลเมืองอย่างแท้จริง ก่อนที่จะ
พัฒนาไปสู่รูปแบบของการมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้นต่อไป ดังที่นักวิชาการด้านสื่อได้กล่าวไว้ว่า

“ปัจจัยที่สามารถรักษาความผูกพันเอาไว้ได้คือ สถานีภูมิภาคต้องเป็นมากกว่า
สถานีโทรทัศน์ทางกายภาพ โดยต้องเป็นพื้นที่ทางสังคม เพื่อเข้าไปอยู่ในหัวใจของคนท้องถิ่น ผ่าน

กิจกรรมหลังจที่สร้างความคิดถึง เข้าถึง ร่วมทุกข์ ร่วมสุขและจับต้องได้ให้เกิดขึ้นในหัวใจของคนท้องถิ่น” (ภัทรา บุรารักษ์, 2552)

5.3.3 ผู้ผลิตอิสระ

ส.ส.ท. มีนโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคต่างๆในสังคมในการผลิตรายการที่มีเนื้อหาสร้างสรรค์ หลากหลายและตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างกว้างขวางที่สุดภายใต้ พ.ร.บ. องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย ส.ส.ท. จึงมีหน้าที่สนับสนุนและพัฒนาศักยภาพและการสร้างสรรค์การผลิตรายการของผู้ผลิตอิสระและผู้ผลิตระดับชุมชน โดย ส.ส.ท. ได้จัดสรรงบประมาณไม่เกินร้อยละสิบของรายได้ที่ ส.ส.ท. ได้รับ เพื่อสนับสนุนการผลิตรายการของผู้ผลิตอิสระ และจัดสรรเวลาออกอากาศที่เหมาะสมสำหรับรายการเหล่านี้

หนึ่งในนโยบายสำคัญของ ส.ส.ท. คือการส่งเสริมและสนับสนุนและสร้างการมีส่วนร่วมจากผู้ผลิตอิสระ เพื่อผลิตรายการออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ Thai PBS ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย มาตรา 43 (7) ที่กำหนดให้องค์การฯต้องสนับสนุนผู้ผลิตอิสระจัดสรรเวลาให้ออกอากาศได้เพียงพอ ส.ส.ท. มีกระบวนการคัดเลือกรายการที่โปร่งใสและเป็นธรรม โดยผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาคัดสรรรายการซึ่งประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ของ ส.ส.ท. ตัวแทนจากกลุ่มวิชาชีพนักวิชาการ เครือข่ายภาคประชาสังคม โดยคณะกรรมการฯมีหน้าที่กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณารายการเปิดรับ และคัดสรรรายการในกลุ่มต่างๆ ดังนี้

1. กลุ่มรายการละครและภาพยนตร์
2. กลุ่มรายการสารประโยชน์และสารคดี
3. กลุ่มรายการเด็ก ครอบครัวและเยาวชน
4. กลุ่มรายการสารบันเทิงและรายการปกิณกะ
5. กลุ่มรายการต่างประเทศ

หลังจากที่ผู้ผลิตยื่นเสนอรายการตามขั้นตอนและระเบียบของ ส.ส.ท. แล้ว รายการทั้งหมดจะได้รับการลงทะเบียนเพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูลเพื่อใช้ประกอบการพิจารณารายการและคุณสมบัติของผู้ผลิต และส.ส.ท. จะแจ้งตอบรับการลงทะเบียนข้อเสนอรายการให้ผู้ผลิตรายการที่ยื่นเสนอรายการได้ทราบภายใน 15 วันทำการ คณะกรรมการพิจารณาคัดสรรรายการจะคัดสรรรายการจากเอกสารและตัวอย่างรายการ โดยใช้หลักเกณฑ์ผู้ผลิตรายการอิสระดังต่อไปนี้ประกอบกันในการคัดเลือกข้อเสนอรายการ

1. ด้านเนื้อหา ซึ่งจะพิจารณาเรื่องความแปลกใหม่ ความน่าสนใจ การลำดับและความชัดเจนของเนื้อหา ความกระชับและครบถ้วนของข้อมูล มุมมองที่แตกต่าง ความน่าเชื่อถือของข้อมูล และการสร้างคุณค่า

2. การนำเสนอ ซึ่งจะพิจารณาถึงรูปแบบรายการ ความยาวในการนำเสนอ โครงสร้างรายการ เช่น การเปิดปิดและลำดับการนำเสนอ จุดที่สร้างแรงดึงดูดใจในการรับชม กลวิธีและเทคนิคในการเล่าเรื่อง ตัวแทนในการนำเสนอ เช่น พิธีกร การคัดเลือกผู้ร่วมรายการ

3. การผลิตรายการ ซึ่งจะพิจารณาถึงศิลปะและเทคนิคในการผลิต เช่น การจัดแสง การเลือกสถานที่อุปกรณ์ประกอบเทคนิคการตัดต่อ การใช้กราฟิกและดนตรีประกอบต่างๆ รวมถึงการบริหารจัดการผลิตให้เป็นไปตามงบประมาณและการตรงต่อเวลา

4. ต้องเป็นรายการที่มีคุณค่าสอดคล้องกับนโยบายและหลักจริยธรรมในการเผยแพร่รายการของ ส.ส.ท.

5. ความคุ้มค่าในการผลิตรายการ

6. อื่นๆตามที่ ส.ส.ท. จะประกาศเพิ่มเติมในแต่ละครั้ง รายการที่เสนอจะได้รับการพิจารณาตามลำดับและ/หรือตามความเร่งด่วนของการจัดหารายการ และอาจแจ้งให้ผู้เสนอรายการมาชี้แจงข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาคัดสรรรายการ ส.ส.ท. จะแจ้งผลการพิจารณาเป็นลายลักษณ์อักษร โดยชี้แจงเหตุผลและรายละเอียดของการพิจารณาให้ผู้ผลิตรายการที่ยื่นเสนอรายการได้ทราบ

รูปแบบการสนับสนุนรายการ

สถานีโทรทัศน์ Thai PBS สนับสนุนงบประมาณ ร้อยละ 100 และเป็นผู้ถือครองลิขสิทธิ์ ร้อยละ 100

สถานีโทรทัศน์ Thai PBS สนับสนุนงบประมาณตามแต่ละดุลยพินิจและเป็นผู้ถือครองลิขสิทธิ์ ร้อยละ 100

สถานีโทรทัศน์ Thai PBS ร่วมสนับสนุนงบประมาณบางส่วน และเป็นผู้ถือครองลิขสิทธิ์ร่วม หรือถือครองลิขสิทธิ์ตามเงื่อนไขที่ตกลงกัน สถานีโทรทัศน์ Thai PBS ร่วมสนับสนุนเวลาออกอากาศโดยสถานีโทรทัศน์ Thai PBS ดูแลการผลิตรายการให้เป็นไปตามนโยบายสถานีฯ ทั้งนี้การให้สิทธิในการออกอากาศเป็นการตกลงร่วมกันเป็นกรณีๆ ไป

ผู้ผลิตรายการอิสระ แบ่งออกเป็น

1. ผู้ผลิตรายการอิสระประเภทชุมชน ต้องมีคุณสมบัติดังนี้

1.1 เป็นชุมชนตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ.2551

1.2 มีหลักฐานการจดทะเบียน ออกให้โดยผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือผู้อำนวยการเขต และต้องเป็นไปตามแบบที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนกำหนด

1.3 มีความต่อเนื่องการจดทะเบียนการจัดตั้งอย่างน้อย 6 เดือน และมีเอกสารหลักฐานแสดงการดำเนินกิจกรรมซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป

1.4 การดำเนินกิจกรรมของชุมชนที่ผ่านมาต้องชอบด้วยกฎหมาย และไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน อนึ่งในกรณีมีปัญหาเกี่ยวกับคำจำกัดความผู้ผลิตอิสระประเภทชุมชนในความหมายอื่นใดที่มีได้ระบุไว้ในกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้ผู้อำเภอ ส.ส.ท. เป็นผู้พิจารณาและคำวินิจฉัยให้ถือเป็นที่สุด

2. ผู้ผลิตรายการอิสระที่เป็นนิติบุคคล

2.1 เป็นนิติบุคคลซึ่งจดทะเบียนมาแล้วตั้งแต่ 1 ปี ขึ้นไปตามที่ ส.ส.ท. กำหนด

2.2 มีหลักฐานแสดงให้เห็นว่ามีผู้บริหารหรือบุคลากรที่มีประสบการณ์ในการผลิตรายการเผยแพร่ทางโทรทัศน์

2.3 ไม่เป็นบุคคลล้มละลายและไม่เคยมีประวัติเสียหายในการผลิตรายการหรือการทำงานใดๆ มาก่อน

3. ผู้ผลิตรายการอิสระที่เป็นบุคคลธรรมดาหรือคณะบุคคล ต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

3.1 ไม่เป็นพนักงานหรือลูกจ้างของนิติบุคคลซึ่งประกอบอาชีพด้านการผลิตรายการเผยแพร่ทางโทรทัศน์ หรือสถานีวิทยุโทรทัศน์ หรือบริษัทในเครือของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งใด หรือองค์การสื่อสาธารณะใด

3.2 ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย และไม่เคยมีประวัติเสียหายในการผลิตรายการหรือการทำงานใดๆ มาก่อน

ส.ส.ท. สนับสนุนให้ผู้พิการที่มีความสามารถในการผลิตรายการสามารถเสนอรายการได้ และผู้ผลิตรายการต้องถือปฏิบัติตามข้อบังคับองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย ว่าด้วยจริยธรรมของวิชาชีพเกี่ยวกับการผลิตและการเผยแพร่รายการ ปี พ.ศ. 2552 และรายการที่ผลิตต้องเป็นรายการที่มีเนื้อหาและคุณค่าตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 43 แห่งพระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย ปี พ.ศ. 2551

แต่จากข้อมูลที่ผ่านมาผู้วิจัยพบว่ารายการที่ถูกผลิตโดยกลุ่มผู้ผลิตอิสระในระดับชุมชนนั้นมีสัดส่วนที่น้อยกว่ากลุ่มอื่นๆ ซึ่งประเด็นนี้ผู้บริหาร Thai PBS ได้ชี้แจงว่า

“เหตุผลหนึ่งอาจจะด้วยความไม่พร้อม และมีข้อจำกัดด้วยวิถีคิดที่เพียงแต่ต้องการสะท้อนมุมมอง สะท้อนปัญหามากกว่าการที่จะเข้าไปผลิตเอง เพราะต้องทำเป็นอาชีพ แต่เราก็พยายามที่จะผลักดันหรือยกระดับกลุ่มคนเหล่านี้ให้มีการผลิตที่มากไปกว่าการทำหน้าที่นักข่าว

พลเมืองแต่เพียงอย่างเดียว แต่ก็ไม่ใช่ว่าจะไม่มีนะ เช่น รายการทางผ่านของบีระ ที่เพิ่งจบไปก็เป็นส่วนหนึ่งของผู้ผลิตจากชุมชน อย่างนี้เป็นต้น” (เทพชัย หยอง, สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2555)

ส.ส.ท. ได้สร้างช่องทางให้แก่ผู้ผลิตอิสระในการสร้างสรรค์ผลงานที่แปลกใหม่ โดยไม่มีข้อผูกมัดทางธุรกิจมากนัก จึงทำให้ผู้ผลิตอิสระที่ไม่มีประสบการณ์ในการผลิต แต่มีความคิดสร้างสรรค์ในการนำเสนอรายการแบบใหม่ๆ ได้มีช่องทางในการเผยแพร่รายการตนเองที่สื่อพาณิชย์มักไม่ให้โอกาสแก่ผู้ผลิตที่นำเสนอรายการเหล่านี้ ผู้ผลิตอิสระที่ได้ทำงานกับ ส.ส.ท. มีความแน่นอนทางด้านรายได้ในระดับหนึ่ง เนื่องจากผู้ผลิตอิสระเหล่านี้ได้รับเงินสนับสนุนจาก ส.ส.ท. เป็นจำนวนตามที่ตกลงกัน โดยไม่จำเป็นต้องหาผู้สนับสนุนอื่นๆ นอกจากการให้เงินสนับสนุนแล้ว ส.ส.ท. ยังได้ใช้เครือข่ายที่ตนมีอยู่ในการให้การสนับสนุนแก่ผู้ผลิตอิสระทางด้านข้อมูลเกี่ยวกับผู้ชมและผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้คำปรึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาของรายการที่ควรจะเป็นเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของ ส.ส.ท.

ในการคัดเลือกผู้ผลิตอิสระ ส.ส.ท. จะเป็นผู้กำหนดขั้นตอนต่างๆ และเปิดรับสมัครผู้ผลิตอิสระ โดยให้ผู้ผลิตอิสระส่งข้อเสนอรายการพร้อมทั้งรายละเอียดมาให้แก่ ส.ส.ท. และ ส.ส.ท. จะแต่งตั้ง “คณะกรรมการคัดสรรรายการ” ทำหน้าที่คัดเลือกรายการตามเกณฑ์การพิจารณาของ ส.ส.ท. โดยคำนึงถึงความเหมาะสมตามลักษณะเฉพาะของแต่ละรายการ กระจายสัดส่วนของรายการและผู้ผลิตรายการตามกลุ่มรายการประโยชน์ สารบันเทิง สารคดี เด็กและเยาวชน

รายการเหล่านี้ที่ได้รับการอนุมัติจ้างผลิต จะต้องทำสัญญาในลักษณะเดียวกัน และเมื่อดำเนินการผลิตไปได้สามเดือน ผู้ผลิตอิสระจะต้องต่อสัญญา โดย “คณะกรรมการจัดทำแผนและผังรายการ” และ “คณะกรรมการครีเอทีฟบอร์ด” เป็นผู้ได้รับการแต่งตั้งให้พิจารณาต่อสัญญา

“ผังรายการสามารถปรับได้ทุกๆ สามเดือน แต่ถ้ารายการใดที่มีเหตุผลให้เชื่อว่าไม่ใช่สาธารณชนอย่างนี้ ถ้าแบบพึ่งเหตุผลจากที่โน่นที่นี้แล้วมาประมวลอย่างมีเหตุผล และทั้งงานวิชาการ ประกอบกันก็สามารถถอดได้เลย คือรายการบางรายการถูกถอดโดยความเห็นนะ ที่นี้บางรายการเขาก็เลยมองสภาวะเป็นลูกธนู ซึ่งมันอาจจะยังไม่เคยได้คุยกับเขาก่อนบอกเขาเลย แต่คุณก็ไปบริหารนโยบายและก็ถอดเขา ถามว่าจะมีปัญหากับผู้ผลิตอิสระมั๊ยนี่ก็เริ่ม แต่ว่าตอนหลังเราก็เลยปรับโดยเชิญเขามาคูด้วย งานสมัชชาชาติครั้งที่ผ่านมาก็เลยชวนผู้ผลิตมาเยอะ ครั้งก่อนไม่มีนะ เราประชุมร่วมกันเพื่อแลกเปลี่ยนว่าต่อไปถ้าเรามีความเห็นอะไร ประชาชนเสนอเราก็คงจะเสนอให้คุณปรับทิศทางก่อน และสามเดือนเราถึงจะเสนอ แต่อาจจะยังไม่ถึงกับปรับผังออกอะไรอย่างนี้นะ จะเสนอในเชิงนโยบาย ไม่เช่นนั้นข้อเสนอรายละเอียดปลีกย่อยจากผู้ชมทางบ้านอาจจะทำให้ผัง

รายการต่างๆรวม เราไม่ได้ดูถูกผู้ชมแต่ว่าผู้ชมขาดความเข้าใจเรื่องสื่อสาธารณะที่ดีพอ” (ไมตรี จงไกรจักร, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

ซึ่งในความเป็นจริงวิธีการดังกล่าวจะทำให้ขาดความต่อเนื่องในการรับชมรายการของผู้ชม และบั่นทอนความเชื่อมั่นของผู้ผลิตที่มีต่อสถานีได้ ดังตัวแทนของผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มได้กล่าวว่า

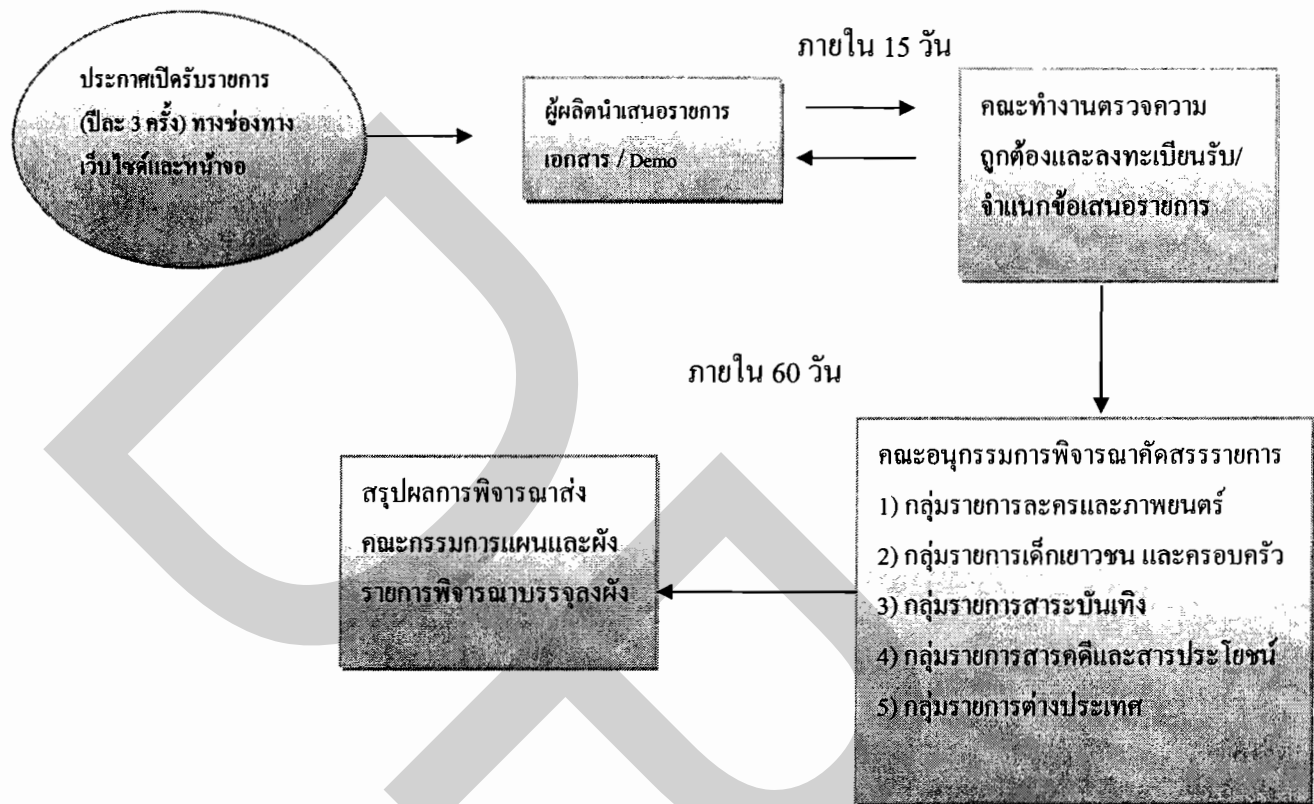
“รายการเปลี่ยนบ่อยมาก ควรจะเช็คว่ารายการไหนได้รับความนิยมหรือไม่ได้รับความนิยม ไม่ใช่เปลี่ยนมันทุกรายการ อย่างนี้ถ้ามีรายการใหม่ๆมาก็ไม่อยากดูแล้ว เพราะเดี๋ยวก็ต้องเปลี่ยนผังกันอีก” (เทพพร ศิริสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 2 พฤศจิกายน 2555)

และสอดคล้องกับผลวิจัยจากหน่วยงานภายนอกที่ได้กล่าวว่า ในบางกรณี ส.ส.ท. ต้องการสร้างและพัฒนาผู้ผลิตอิสระรายใหม่ ๆ จึงให้โอกาสผู้ผลิตอิสระรายใหม่เข้ามาผลิตรายการ ป้อนให้แก่ ส.ส.ท. แทนที่ผู้ผลิตอิสระรายเดิมที่สามารถผลิตรายการได้ดี มีคุณภาพและเป็นที่ต้องการของผู้ชม วิธีการนี้ยังสามารถลดทอนการพึ่งพิงผู้ผลิตอิสระเพียงบางรายและกระจายการมีส่วนร่วมให้แก่ผู้ผลิตอิสระรายอื่นๆ ถึงแม้ว่า ส.ส.ท. จะมีเป้าหมายที่ดี แต่การบรรลุประสงค์ในการสร้างผู้ผลิตอิสระรายใหม่และการสร้างการมีส่วนร่วมสามารถทำได้โดยไม่จำเป็นต้องสูญเสียผู้ผลิตอิสระรายเดิม โดย ส.ส.ท. สามารถกำหนด “ส่วนผสมรายการจากผู้ผลิตอิสระรายเดิมและรายใหม่” เพื่อให้ผู้ผลิตอิสระรายเดิมสามารถพัฒนารายการได้อย่างต่อเนื่อง สร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ผลิตรายเดิมและรายใหม่ผ่านช่องทาง การพบปะและประชุมอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ (รายงานโครงการประเมินผลการดำเนินงานประจำปี, 2553, น. 51)

กลไกการคัดเลือกรายการ หลักการคัดกรองรายการ

ด้วยนโยบายการคัดสรรรายการผู้ผลิตที่เป็นลำดับขั้นตอน เพื่อสะท้อนความโปร่งใสทางสถานีไทยพีบีเอส ได้มีการจัดทำคู่มือปฏิบัติในการจัดหาและสนับสนุนรายการอย่างชัดเจน ทั้งนี้การจัดหารายการจากผู้ผลิตอิสระภายในประเทศมีกระบวนการขั้นตอน คือ

ขั้นตอนการคัดเลือกรายการ

ภาพที่ 5.6 แสดงขั้นตอนการคัดเลือกรายการ

จากการสนับสนุนของประชาชนในหลายภาคส่วน ทั้งในการเป็นผู้ชมและผู้ร่วมผลิตรายการนี้เอง ส่งผลให้สถานีโทรทัศน์ ส.ส.ท. มีความเป็นสื่อกลางที่เชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารของผู้ส่งสารกับผู้รับสาร ซึ่งได้รับการสนับสนุนในเชิงข้อมูลและกระบวนการผลิตมาจากประชาชนทั่วประเทศ อันสร้างแรงสนับสนุนที่มีความพิเศษไปจากสถานีโทรทัศน์ฟรีทีวีช่องอื่นๆ ที่เน้นการสื่อสารแบบทางเดียว (one way communication) และการมีส่วนร่วมของผู้ชมในฐานะของการเป็นผู้รับสารเท่านั้น

กระบวนการคัดเลือกผู้ผลิตอิสระ

สำหรับกระบวนการคัดเลือกผู้ผลิตอิสระภายในประเทศ นับเป็นการใช้พื้นที่สำหรับผู้ผลิตรายการรายย่อยให้มีบทบาทและมีพื้นที่ในการออกอากาศในระบบฟรีทีวี และเป็นการส่งเสริมอุตสาหกรรมผลิตเนื้อหาในสื่อมวลชนไทยได้เป็นอย่างดี ตามระเบียบ โดยในปี 2553 มีผู้ผลิตอิสระได้ยื่นข้อเสนอและได้รับการตอบรับให้จัดทำรายการเป็นจำนวน 43 บริษัท โดย 22

บริษัท คือบริษัทใหม่ที่ยังไม่เคยผลิตรายการให้ ส.ส.ท.มาก่อน ทั้งนี้ในกระบวนการคัดกรองได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาคัดสรรรายการ 5 กลุ่มด้วยกัน เพื่อสร้างความโปร่งใสในการคัดเลือกรายการที่จะได้ออกอากาศ

การพัฒนาเครือข่ายผู้ผลิตรายการอิสระ

ส.ส.ท.ได้ดำเนินนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนผู้ผลิตรายการอิสระหรือผู้ผลิตอิสระที่มีขีดความสามารถในการผลิตรายการที่มีคุณภาพและมีเนื้อหาสาระที่ตรงตามพันธกิจของ ส.ส.ท. ซึ่งที่ผ่านมา ส.ส.ท.ได้เปิดโอกาสให้ผู้ผลิตอิสระได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนารายการมาอย่างต่อเนื่อง ในปี 2553 ได้ให้การสนับสนุนผู้ผลิตอิสระจำนวน 43 ราย มีจำนวนรายการทั้งสิ้น 45 รายการ รายการส่วนใหญ่เป็นรายการประเภทสารประโยชน์ (ร้อยละ 60 ของรายการทั้งหมด) รองลงมาคือรายการประเภทเด็กและเยาวชน (ร้อยละ 28.29 ของรายการทั้งหมด) ซึ่งสอดคล้องกับจำนวนผู้ผลิตรายการอิสระที่ได้รับเงินสนับสนุนจาก ส.ส.ท. อีกด้วย และจึงทำให้ผู้ผลิตรายการอิสระที่ผลิตรายการประเภทสารประโยชน์ และประเภทเด็กและเยาวชนได้รับเงินสนับสนุนเป็นสัดส่วนร้อยละ 51.13 และร้อยละ 37.16 ของมูลค่าทั้งหมด

พัฒนาการของผู้ผลิตอิสระ

ทั้งนี้พัฒนาการของผู้ผลิตอิสระ พบว่า ในปี 2551 ทาง ส.ส.ท. ได้ใช้งบประมาณเปรียบเทียบผู้ผลิตอิสระในรอบ 3 ปี สนับสนุนผู้ผลิตอิสระจำนวน 33 บริษัท เพื่อจัดทำรายการ 35 รายการ ด้วยเงิน 108,567,280 บาท ในขณะที่ในปี 2552 ได้สนับสนุนผู้ผลิตอิสระจำนวน 38 บริษัท เพื่อจัดทำรายการ 39 รายการ ด้วยเงิน 165,048,399 บาท และในปี 2553 ที่ผ่านมาได้สนับสนุนผู้ผลิตอิสระจำนวน 43 บริษัท เพื่อจัดทำรายการ 45 รายการ ด้วยเงิน 129,606,999 บาท ซึ่งตลอดระยะเวลา 3 ปี ทางสถานีโทรทัศน์ Thai PBS ได้เปิดโอกาสให้ผู้ผลิตอิสระมีพื้นที่ในการออกอากาศว่าร้อยละ โดยในปี 2553 ได้มีผู้ผลิตอิสระหน้าใหม่ที่เข้ามาทำรายการให้กับสถานีโทรทัศน์ทีวีไทยกว่า 22 รายเมื่อเทียบกับปี 2552 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสได้เปิดพื้นที่ให้กับผู้ผลิตอิสระหน้าใหม่ในทุกๆปี ในการผลิตรายการป้อนให้กับทางสถานี (รายงานโครงการประเมินผลการดำเนินงานประจำปี, 2553, น. 53)

ตารางที่ 5.1 พัฒนาการของผู้ผลิตอิสระแยกตามจำนวนงบประมาณที่อุดหนุนและจำนวนบริษัทของผู้ผลิตอิสระระหว่างปี 2551 – 2553

ตัวชี้วัดพัฒนาการ	2551	2552	2553
งบประมาณ	108,567,280	165,048,399	129,606,999
จำนวนรายการ	35	39	45
จำนวนบริษัทผู้ผลิตอิสระรวม	33	38	43
จำนวนบริษัทผู้ผลิตอิสระหน้าใหม่	-	11	22

ตารางที่ 5.2 รายการที่ได้รับงบประมาณอุดหนุนสูงสุด 5 อันดับ ประจำปี 2552 – 2553

2552			2553		
ชื่อรายการ	ชื่อบริษัท	งานผลิต/นาฬิกา	ชื่อรายการ	ชื่อบริษัท	งานผลิต/นาฬิกา
ผู้ฝันลูกหนังไทย	น.ส. ศศิธร หาญอภิสิทธิ์โชค	30,316	ครอบครัวพรรษา	นส. พชร สุภรัตน์พงศ์	25,000
ห้องโลกสีคราม	บจก.บลูเพลนเน็ต	21,400	ภาพสะท้อน	คณะบุคคลศิลปะในการใช้ชีวิต	15,000
รักนก รักษ์ป่า รักษาโลก	บจก.บีกริช	12,483	सानศิลป์ในป่าสวย	หจก.คิดได้	12,333
Unseen กล้ายไม้	คณะบุคคลให้คุณ	11,235	การ์ตูนหมู่บ้านบุญอู่ม	นส.เดือนเต็ม สาลิตุล	8,500
เมล็ดข้าวเล่าเรื่อง	นส.จิตติมา ผลเสวก	8,333	ห้องโลกพระราชนิพนธ์	บจก.ชันชายนส์ไมล์	10,700

จากการวิเคราะห์งบประมาณและบริษัทผู้ผลิตอิสระที่ป้อนรายการให้สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสในช่วงต้นจะเห็นว่า ส.ส.ท. ได้มีกระบวนการที่พยายามจะเปิดพื้นที่การแข่งขันให้แก่ผู้ผลิตอิสระอย่างหลากหลาย เพื่อไม่ให้เกิดการผูกขาดรายการแก่ผู้ผลิตอิสระรายใดรายหนึ่ง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นเมื่อพิจารณาถึงต้นทุนทางและที่มาของผู้ผลิตอิสระในหลายราย จะพบว่ามีสายสัมพันธ์หรือ

อยู่ภายใต้เครือข่ายของผู้ผลิตรายการมืออาชีพรายใหญ่อยู่ในหลายๆครั้ง ดังข้อสังเกตของนักวิชาการทางด้านสื่อสารมวลชน

“ผู้ผลิตส่วนใหญ่เป็นมืออาชีพเข้ามา ยังไม่มีความหลากหลายของความผู้ผลิตอิสระ น่าจะเปิดอย่างเช่น สมมุติว่า Slot หนึ่ง ในช่วงนี้เป็นของผู้ผลิตอิสระและพัฒนาเหมือนเราพัฒนา SME ขึ้นมา หรืออย่างนักศึกษาจบใหม่จากที่ต่างๆ มี Slot หนึ่งใหม่ที่พื้นที่นี้เป็นพื้นที่สำหรับ Freelance ยังไม่เห็นนะ ก็จะมีแต่กลุ่ม Big Name เห็นได้เลย” (กุลทิพย์ ศาสตราวุฒิจ, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2554)

5.4 การมีส่วนร่วมปรากฏตัวในรายการ

หนึ่งในบทบาทหน้าที่สำคัญของสื่อสาธารณะคือ การทำเปิด “พื้นที่สาธารณะ” เพื่อให้ประชาชนทุกภาคส่วนในสังคม ทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบในด้านต่างๆ รวมทั้งผู้ที่มีความรู้และผู้เกี่ยวข้อง ได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจและความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาหรือแสวงหาทางออกในประเด็นที่มีผลกระทบต่อสาธารณะ สะท้อนวิถีชีวิต ปัญหาและความต้องการซึ่งเกี่ยวข้องกับนโยบายทั้งในระดับชุมชน ท้องถิ่น และระดับประเทศ โดย Thai PBS จะทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะทั้งหน้าจอและหลังจอ เพื่อให้ประชาชนร่วมรับประโยชน์ผ่านทางรายการของสถานี

ซึ่งจากประเด็นดังกล่าว สามารถหาคำตอบจากแนวคิดดังกล่าวผ่านการวิเคราะห์เนื้อหาของรายการ จำนวน 4 รายการ โดยแบ่งออกเป็นรายการที่ผลิตโดยทางสถานี 2 รายการและรายการที่ผลิตโดยผู้ผลิตอิสระอีก 2 รายการ ในรอบ 3 เดือน จำนวนทั้งหมด 48 เทปรายการ ประกอบด้วยรายการที่ผลิตโดยสถานี

1. รายการเวทีสาธารณะ¹ จำนวน 12 เทปรายการ
2. รายการส่วนภูมิภาค² ที่วิจจอเหนือ จำนวน 12 เทปรายการ

รายการที่ผลิตโดยผู้ผลิตอิสระ

1. รายการชุมชนต้นแบบประชาธิปไตย³ จำนวน 12 เทปรายการ

¹ รายการโทรทัศน์ประเภทสาระข่าว ผลิตโดย ฝ่ายข่าวไทยพีบีเอส

² รายการที่นำเสนอวิถีชีวิตของคนภาคเหนือ ผลิตโดยไทยพีบีเอส ร่วมกับเครือข่ายประชาสังคม 17 จังหวัดภาคเหนือและสถานีข่าวภูมิภาค

³ รายการสารคดีที่ใช้หลักประชาธิปไตยในการนำพาชุมชนผ่านพ้นวิกฤติ ผลิตโดยบริษัท เฮอริควิลิส ครีเอชั่น จำกัด

2. รายการอิฐก้อนแรก⁴ จำนวน 12 เทปรายการ

โดยมีเกณฑ์การแบ่งกลุ่มพลเมืองออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มพลเมืองจากภาครัฐ หมายถึง กลุ่มคนที่มีการแต่งตั้ง จัดตั้ง หรือคัดเลือกเข้ามา โดยกระบวนการทางภาครัฐ เช่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง นักการเมือง

2. กลุ่มพลเมืองจากภาคประชาสังคม / เครือข่ายชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มีการแต่งตั้ง จัดตั้ง หรือคัดเลือกเข้ามา โดยกระบวนการทางภาคพลเมือง เช่น มูลนิธิองค์กรเอกชน กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มตัวแทนของชุมชนต่างๆ

3. กลุ่มปัจเจกบุคคล หมายถึง พลเมืองที่ไม่มีการแต่งตั้ง จัดตั้ง หรือถูกคัดเลือกเข้ามา โดยกระบวนการของกลุ่มใดๆ และมีสถานะเป็นปัจเจก

โดยมีข้อมูลดังนี้

⁴ รายการตัวแทนของเยาวชนกลุ่มคนรุ่นใหม่ ผลิตโดยบริษัท ดี ชิงค์ พลัส จำกัด

ตารางที่ 5.3 การเปรียบเทียบรายการเวทีสาธารณะ

รายการ เกณฑ์	ส่วนประกอบเพื่อการเปรียบเทียบรายการ				ผู้ผลิตรายการ
	ประเภทของพลเมือง	ความหลากหลายของกลุ่ม พลเมือง	โอกาสในการปรากฏตัวของพลเมือง	เนื้อหาในการนำเสนอ ประเด็นสาธารณะ	
รายการเวทีสาธารณะ ออกอากาศ : ทุกวันเสาร์ เวลา 14.05 – 15.00 น.	1. พลเมืองจัดตั้ง 2. ปัจจุบันบุคคล	พลเมืองแบ่งออกเป็น 1. พลเมืองจัดตั้ง โดยภาครัฐ 2. พลเมืองจัดตั้ง โดยภาค ประชาสังคม 3. ปัจจุบันบุคคล	โอกาสในการปรากฏตัวของพลเมือง <u>พลเมืองภาคีรัฐมีโอกาสมีส่วนร่วมใน รายการ = 34 % ประกอบด้วย</u> - การร่วมสนทนาในรายการ (โอกาสในการ ปรากฏตัว) = 36 % การสัมภาษณ์ = 27 % <u>พลเมืองภาคีประชาสังคมมีโอกาสมีส่วนร่วม ร่วมในรายการ = 34 % ประกอบด้วย</u> - การร่วมสนทนาในรายการ (โอกาสในการ ปรากฏตัว) = 37 % การสัมภาษณ์ = 22 % <u>ปัจเจกบุคคลมีโอกาสมีส่วนร่วมใน รายการ = 32 % ประกอบด้วย</u> - การร่วมสนทนาในรายการ (โอกาสในการ ปรากฏตัว) = 27 % การสัมภาษณ์ = 51 %	เปิดพื้นที่สาธารณะเพื่อ คนทุกกลุ่มอย่างเท่า เทียม สนทนา สะท้อน สถานการณ์ เจาะลึก ปัญหา ทำความเข้าใจ และร่วมกันหาทางออก ทั้งการแก้ปัญหาเฉพาะ หน้า และการขับเคลื่อน สังคมเพื่อกำหนด นโยบายสาธารณะ ด้วย กระบวนการการมีส่วนร่วม ร่วม ดำเนินรายการโดยคุณ ณตยา แววีร์รุปลี	ทีมข่าว ทวีไทย

ตารางที่ 5.4 รายการเวทีสาธารณะในรอบ 3 เดือน ระหว่างเดือนกันยายน 2553 - กุมภาพันธ์ 2554 จำนวน 12 เวิร์กช็อป

ลำดับรายการ	4 กย.	25 กย.	2 ตค.	9 ตค.	16 ตค.	30 ตค.	6 พย.	13 พย.	20 พย.	27 พย.	11 ธค.	5 กพ.	หน่วย : คน
จำนวนพลเมืองที่เข้าร่วมรายการทั้งหมด	53	53	53	53	53	53	53	53	53	53	53	54	187
- พลเมืองภาครัฐ	17	7	6	20	12	10	20	7	16	12	44	16	64
- พลเมืองภาคประชาสังคม	6	4	3	9	4	10	9	3	6	5	9	3	63
- ป๊อเจกบุคคล	8	1	3	4	4	0	0	1	3	6	16	10	60
รวมปรากฏตัวในรายการ	3	2	0	7	4	0	11	3	7	1	19	3	146
- พลเมืองภาครัฐ	6	4	3	7	2	4	7	3	6	4	8	2	53
- พลเมืองภาคประชาสังคม	8	1	3	3	3	0	0	1	3	4	15	10	54
- ป๊อเจกบุคคล	3	0	0	2	1	0	10	3	1	1	17	1	39
รวมสัมภาษณ์	0	0	0	2	2	6	2	0	0	1	1	1	41
- พลเมืองภาครัฐ	0	0	0	2	2	6	2	0	0	1	1	1	11
- พลเมืองภาคประชาสังคม	0	0	0	1	1	0	0	0	0	2	1	0	9
- ป๊อเจกบุคคล	0	2	0	5	3	0	1	0	6	0	2	2	21

ตารางที่ 5.5 สรุปผลการวิเคราะห์รายการเว็บไซต์สาธารณะ

สัดส่วน	ร้อยละ
- พลเมืองภาครัฐ	34
- พลเมืองภาคประชาสังคม	34
- ปัจเจกบุคคล	32
การปรากฏตัวในรายการ ร้อยละ 78 แบ่งออกเป็น	
- พลเมืองภาครัฐปรากฏตัวในรายการ	36
- พลเมืองภาคประชาสังคมปรากฏตัวในรายการ	37
- ปัจเจกบุคคลปรากฏตัวในรายการ	27
รวมร้อยละ	100
การสัมภาษณ์ในรายการ ร้อยละ 22 แบ่งออกเป็น	
- พลเมืองภาครัฐสัมภาษณ์ในรายการ	27
- พลเมืองภาคประชาสังคมสัมภาษณ์ในรายการ	22
- ปัจเจกบุคคลสัมภาษณ์ในรายการ	51
รวมร้อยละ	100

5.4.1 รายการที่ผลิตโดยสถานี

รายการเวทีสาธารณะ รายการที่ผลิตโดยทางสถานี มีสัดส่วนของพลเมืองจากภาครัฐ และพลเมืองจากภาคประชาสังคมที่มีส่วนร่วมในรายการในสัดส่วนที่เท่ากันคือ ร้อยละ 34 ส่วน พลเมืองที่มีฐานะเป็นปัจเจกบุคคลมีส่วนร่วมในรายการร้อยละ 32

ภาพที่ 5.7 แสดงการมีส่วนร่วมของพลเมือง

อันแสดงให้เห็นว่ารายการเวทีสาธารณะซึ่งเป็นรายการที่ผลิตโดยสถานีเองนั้นให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมและรัฐในสัดส่วนที่เท่ากัน และให้ความสำคัญกับพลเมืองที่เป็นปัจเจกน้อยที่สุด

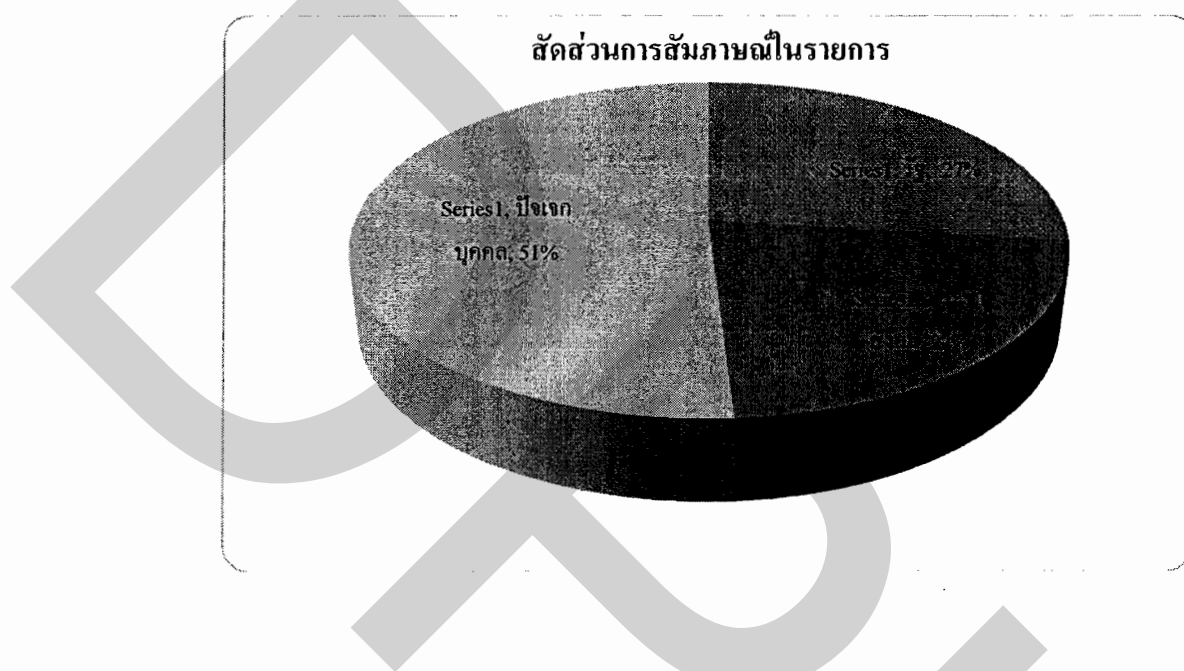
สัดส่วนการปรากฏตัวในรายการ ร้อยละ 78 แบ่งออกเป็น

ภาพที่ 5.8 แสดงสัดส่วนการปรากฏตัวในรายการ

และเมื่อพิจารณาลงไปถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมพบว่า ทางรายการให้โอกาสภาคประชาสังคมปรากฏตัวในรายการมากที่สุดคือร้อยละ 37 รองลงมาคือภาครัฐ ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันคือ ร้อยละ 36 ส่วนปัจเจกบุคคลนั้นปรากฏตัวในรายการน้อยที่สุด ร้อยละ 27

สัดส่วนการให้สัมภาษณ์ในรายการ ร้อยละ 22 แบ่งออกเป็น

ภาพที่ 5.9 แสดงสัดส่วนการให้สัมภาษณ์ในรายการ

ส่วนการให้ข้อมูลในลักษณะการสัมภาษณ์นั้น ทางรายการให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลมากที่สุดถึงร้อยละ 51 โดยให้ความสำคัญกับภาครัฐในระดับที่รองลงมา ร้อยละ 27 และภาคประชาสังคมเองที่ร้อยละ 22

นั่นแสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของพลเมืองในระดับปัจเจกบุคคลซึ่งไม่ได้สังกัดเครือข่ายใดมีโอกาสที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมกับรายการน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับพลเมืองกลุ่มอื่นๆ หรือเมื่อพิจารณาถึงรูปแบบในการเข้าร่วมปรากฏตัวในรายการก็มีโอกาสน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่นๆ คงกระทำได้เพียงช่องทางในการแจ้ง หรือให้ข้อมูลกับทางรายการเท่านั้นที่ถูกเปิดโอกาสให้ในสัดส่วนที่มากที่สุดเมื่อเปรียบกับรูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมแบบอื่นๆ

ตารางที่ 5.6 การเปรียบเทียบรายการ ที่วิจัยเหนือ

เกณฑ์		ส่วนประกอบเพื่อการเปรียบเทียบรายการ			ผู้ผลิตรายการ
รายการ	ประเภทของพลเมือง	ความหลากหลายของกลุ่มพลเมือง	โอกาสในการปรากฏตัวของพลเมือง	เนื้อหาในการนำเสนอประเด็นสาธารณะ	
รายการที่วิจัยเหนือ ออกอากาศทางภาคเหนือ : ทุกวันเสาร์ เวลา 11.00 - 12.00 น.	1. พลเมืองจัดตั้ง 2. บัณฑิตจบคน	พลเมืองแบ่งออกเป็น 1. พลเมืองจัดตั้ง โดยภาครัฐ 2. พลเมืองจัดตั้ง โดยภาคประชาสังคม 3. บัณฑิตจบคน	โอกาสในการปรากฏตัวของพลเมือง <u>พลเมืองภาครัฐมีโอกาสในการมีส่วนร่วมในรายการ = 28% ประกอบด้วย</u> - การร่วมสนทนาในรายการ (โอกาสในการปรากฏตัว) = 28 % การสัมภาษณ์ = 29 % <u>พลเมืองภาคประชาสังคมมีโอกาสในการมีส่วนร่วมในรายการ = 28% ประกอบด้วย</u> - การร่วมสนทนาในรายการ (โอกาสในการปรากฏตัว) = 38 % การสัมภาษณ์ = 20 % <u>บัณฑิตจบคนมีโอกาสในการมีส่วนร่วมในรายการ = 44% ประกอบด้วย</u> - การร่วมสนทนาในรายการ (โอกาสในการปรากฏตัว) = 34 % การสัมภาษณ์ = 51 %	การนำเสนอประเด็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นแล้วหรือจะเกิดขึ้นในอนาคตและคาดว่าจะส่งผลกระทบกับวิถีชีวิตของคนภาคเหนือ เรื่องตั้งงานเรื่องสำคัญ ที่คนในชุมชนต้องการสืบสานทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ภายใต้วาระภาคประชาชนเพื่อให้ "ที่วิจัยเหนือ" เป็นก้าวสำคัญในการร่วมมือสร้างสื่อสาธารณะ ระดับภูมิภาคของคนภาคเหนือ <u>ดำเนินรายการโดย</u> คุณเกศินี เชื้อวรรณ	ทีวีไทย ร่วมกับเครือข่ายประชาสังคม 17 จังหวัดภาคเหนือ สถานีภูมิภาค ภาคเหนือ

ตารางที่ 5.7 รายการที่จื่อเหนือในรอบ 3 เดือน ระหว่างตุลาคม - ธันวาคม 2553

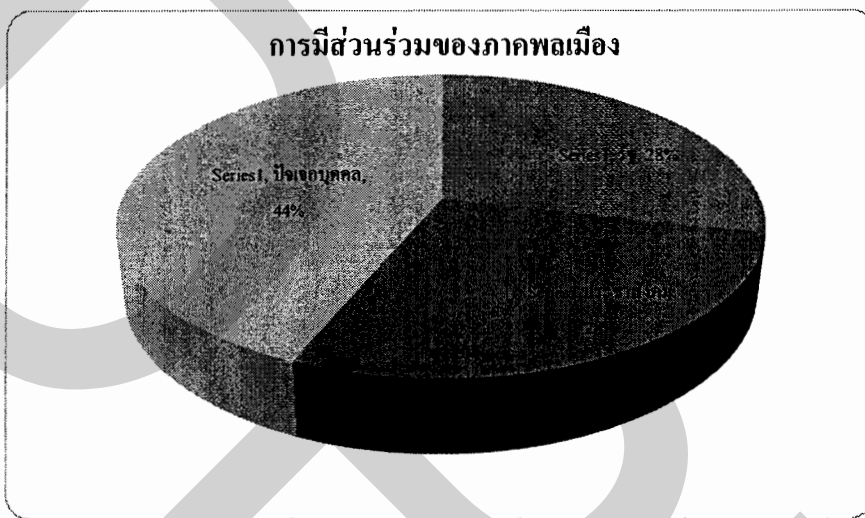
ลำดับรายการ	2 ตค.	9 ตค.	16 ตค.	23 ตค.	6 พย.	13 พย.	20 พย.	27 พย.	4 ธค.	11 ธค.	18 ธค.	25 ธค.	หน่วย: คน
จำนวนพลเมืองที่เข้าร่วมรายการทั้งหมด	53	53	53	53	53	53	53	53	53	53	53	53	
- พลเมืองภาครัฐ	13	8	11	11	11	7	8	13	15	4	11	7	119
- พลเมืองภาคประชาสังคม	3	2	2	2	5	1	5	0	5	1	6	2	34
- บัณฑิต	2	3	1	2	4	2	0	7	4	3	2	3	33
- บัณฑิต	8	3	8	7	2	4	3	6	6	0	3	2	52
รวมปรากฏตัวในรายการ													53
- พลเมืองภาครัฐ	2	1	1	2	5	1	0	0	0	0	2	1	15
- พลเมืองภาคประชาสังคม	1	3	1	2	0	2	0	3	4	3	0	1	20
- บัณฑิต	4	1	3	1	0	2	0	1	1	0	3	2	18
รวมสัมภาษณ์													66
- พลเมืองภาครัฐ	1	1	1	0	0	0	5	0	5	1	4	1	19
- พลเมืองภาคประชาสังคม	1	0	0	0	4	0	0	4	0	0	2	2	13
- บัณฑิต	4	2	5	6	2	2	3	5	5	0	0	0	34

ตารางที่ 5.8 สรุปผลการวิเคราะห์รายการที่วิจัยเหนือ

สัดส่วน	ร้อยละ
- พลเมืองภาครัฐ	28
- พลเมืองภาคประชาสังคม	28
- ปัจเจกบุคคล	44
การปรากฏตัวในรายการ ร้อยละ 45 แบ่งออกเป็น	
- พลเมืองภาครัฐปรากฏตัวในรายการ	28
- พลเมืองภาคประชาสังคมปรากฏตัวในรายการ	38
- ปัจเจกบุคคลปรากฏตัวในรายการ	34
รวมร้อยละ	100
การตีพิมพ์ในรายการ ร้อยละ 55 แบ่งออกเป็น	
- พลเมืองภาครัฐตีพิมพ์ในรายการ	29
- พลเมืองภาคประชาสังคมตีพิมพ์ในรายการ	20
- ปัจเจกบุคคลตีพิมพ์ในรายการ	51
รวมร้อยละ	100

รายการเวทีจอเหนือ

รายการที่ร่วมผลิตโดยภาคประชาสังคม 17 จังหวัดภาคเหนือและทางสถานี มีสัดส่วนของพลเมืองจากภาครัฐและพลเมืองจากภาคประชาสังคมที่มีส่วนร่วมในรายการเท่ากันคือ ร้อยละ 28 โดยมีสัดส่วนพลเมืองที่มีฐานะเป็นปัจเจกบุคคลมีส่วนร่วมในรายการถึงร้อยละ 44 นั้นหมายความว่ารายการที่เวทีจอเหนือให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลในภาพรวมมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับพลเมืองประเภทอื่นๆ

ภาพที่ 5.10 แสดงการมีส่วนร่วมของพลเมือง

รายการที่เวทีจอเหนือ สัดส่วนการปรากฏตัวในรายการ ร้อยละ 45 แบ่งออกเป็น

ภาพที่ 5.11 แสดงสัดส่วนการปรากฏตัวในรายการ

แต่เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมในรูปแบบของการปรากฏตัวในรายการนั้น พบว่าทางรายการกลับให้ความสำคัญกับกลุ่มภาคประชาสังคมปรากฏตัวในรายการมากที่สุดที่ ร้อยละ 38 โดยปัจเจกบุคคลถูกลดระดับความสำคัญลงมาอยู่ที่ร้อยละ 34 และภาครัฐน้อยที่สุดร้อยละ 28 รายการทีวีจอเหนือ สัดส่วนการให้สัมภาษณ์ในรายการ ร้อยละ 55 แบ่งออกเป็น

ภาพที่ 5.12 แสดงสัดส่วนการสัมภาษณ์ในรายการ

ส่วนการมีส่วนร่วมในลักษณะการสัมภาษณ์เพื่อให้ข้อมูลนั้น ทางรายการได้กันพื้นที่ส่วนนี้ไว้ให้แก่ปัจเจกบุคคลมากที่สุดถึงร้อยละ 51 รองลงมาคือ ภาครัฐในสัดส่วนร้อยละ 29 และน้อยที่สุดคือภาคประชาสังคม ร้อยละ 20

และเมื่อเปรียบเทียบรายการที่ผลิตจากสถานีทั้ง 2 รายการกับการมีส่วนร่วมในรายการซึ่งใช้เกณฑ์ในการแบ่งพลเมืองออกเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ พลเมืองภาครัฐ พลเมืองภาคประชาสังคม และปัจเจกบุคคลที่ไม่สังกัดเครือข่ายใด พบว่า

รายการเวทีสาธารณะซึ่งผลิตโดยส่วนกลางของทางสถานี ให้ความสำคัญกับการเข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะของรายการในภาพรวม กับกลุ่มภาครัฐและภาคประชาสังคมในสัดส่วนที่เท่ากัน และให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลน้อยที่สุด

ส่วนรายการทีวีจอเหนือที่ทางสถานีร่วมผลิตกับภาคประชาสังคมใน 17 จังหวัดภาคเหนือ นั้น ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะของรายการในภาพรวม กับกลุ่มที่

เป็นปัจเจกบุคคลมากที่สุด และให้ความสำคัญกับพลเมืองภาครัฐและภาคประชาสังคมในสัดส่วนที่เท่ากัน

แต่หากพิจารณาไปถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมในรายการซึ่งแบ่งย่อยออกเป็น 2 ลักษณะคือ ร่วมปรากฏตัวในรายการ และร่วมให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เพื่อแสดงความคิดเห็น พบว่าผลการวิเคราะห์มีความคล้ายคลึงกันในหลายลักษณะกล่าวคือ

ทั้งสองรายการให้ความสำคัญกับตัวแทนจากกลุ่มภาคประชาสังคมมากที่สุด กับการปรากฏตัวในรายการ ส่วนปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นพลเมืองที่ไม่ได้สังกัดเครือข่ายนั้น ทั้งสองรายการให้ความสำคัญในลำดับต้นๆเช่นกัน แต่ในฐานะของผู้ที่ร่วมให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็น ประกอบการสัมภาษณ์แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น

สรุปผลการเปรียบเทียบรายการ

รายการที่ผลิตโดยทางสถานีเองนั้น ให้ความสำคัญกับพลเมืองจากภาคประชาสังคมมากที่สุดในการร่วมปรากฏตัวในรายการ โดยถึงแม้รายการที่วิจจอเหนือจะมีสัดส่วนของการมีส่วนร่วมจากปัจเจกบุคคลในภาพรวมที่มากกว่าพลเมืองกลุ่มอื่นๆก็ตาม แต่ก็ยังเป็นเพียงการมีส่วนร่วมในฐานะของผู้ที่แสดงความคิดเห็น หรือให้ข้อมูล เพื่อประกอบการสัมภาษณ์แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น หาใช่การเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น ร้องเรียน หรือร่วมอภิปรายประเด็นต่างๆในรายการไม่ และนอกจากนี้พบว่าพื้นที่ในการนำเสนอมากกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนรายการที่วิจจอเหนือทั้งหมดที่ทำการศึกษา เป็นเรื่องราวใน จ. เชียงใหม่ ที่สำนักข่าวที่วิจจอเหนือสังกัดอยู่ อันแสดงให้เห็นถึงการตอบสนองผลประโยชน์ส่วนตนของกลุ่ม เกิดการกระจุกตัวของประเด็นปัญหาต่างในพื้นที่ ที่ไม่ครอบคลุมอย่างเพียงพอ

เหล่านี้เป็นการสะท้อนถึงอิทธิพลของกลุ่มเครือข่ายพลเมืองภาคประชาสังคมที่ร่วมก่อตั้งสถานียังคงมีบทบาทในการร่วมสนทนาและปรากฏตัวในรายการมากกว่าที่จะเป็นพื้นที่ของพลเมืองอย่างแท้จริง รวมถึงการกระจุกตัวของพื้นที่ในการนำเสนอที่ไม่มีความหลากหลายอย่างเพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ว่า

“แม้ที่บ้านเรามีการปกครองระบอบประชาธิปไตยแล้วก็ตาม แต่ของเราเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีชนชั้น ก็คือคนที่จะมีอภิสิทธิ์ที่จะอยู่ได้ จะต้องมืองค์ประกอบ เช่น คุณมีอำนาจ เพราะสื่อเองก็ยังสนใจคนที่มีอำนาจ” (จิราพร วิริยศักดิ์พันธ์, สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2554)

ตารางที่ 5.9 การเปรียบเทียบรายการชุมชนต้นแบบประชาธิปไตย

รายการ	ส่วนประกอบเพื่อการเปรียบเทียบรายการ				ผู้ผลิตรายการ
	ประเภทของผลเมือง	ความหลากหลายของกลุ่ม ผลเมือง	โอกาสในการปรากฏตัวของผลเมือง	เนื้อหาในการนำเสนอ ประเด็นสาธารณะ	
<p>เกณฑ์</p> <p>รายการชุมชนต้นแบบ ประชาธิปไตย ออกอากาศ : ออกอากาศทุกวัน เสาร์ เวลา 11.05 – 12.00 น.</p>	<p>1. ผลเมืองจัดตั้ง</p> <p>2. บึงเจกบุคคล</p>	<p>ผลเมืองแบ่งออกเป็น</p> <p>1. ผลเมืองจัดตั้งโดยภาครัฐ</p> <p>2. ผลเมืองจัดตั้งโดยภาค ประชาสังคม</p> <p>3. บึงเจกบุคคล</p>	<p>โอกาสในการปรากฏตัวของผลเมือง</p> <p>ผลเมืองภาครัฐมีโอกาสในการมีส่วนร่วมใน รายการ = 20% ประกอบด้วย</p> <p>- การร่วมสนทนาในรายการ (โอกาสในการ ปรากฏตัว) = 18 % การสัมภาษณ์ = 21 %</p> <p>ผลเมืองภาคประชาสังคมมีโอกาสในการมีส่วน ร่วมในรายการ = 46% ประกอบด้วย</p> <p>- การร่วมสนทนาในรายการ (โอกาสในการ ปรากฏตัว) = 65 % การสัมภาษณ์ = 35 %</p> <p>บึงเจกบุคคลมีโอกาสในการมีส่วนร่วมในรายการ = 34% ประกอบด้วย</p> <p>- การร่วมสนทนาในรายการ (โอกาสในการ ปรากฏตัว) = 17 % การสัมภาษณ์ = 44 %</p>	<p>นำเสนอในรูปแบบสาร คดี ด้านเนื้อหา บอกเล่า ถึงวิธีการและ กระบวนการ ในการใช้ หลักประชาธิปไตยใน การฝ่าฟันอุปสรรค ปัญหา นำพาชุมชนผ่าน พันวิกฤติผ่านตัวละคร ที่เป็นบุคคลจริงใน ชุมชนนั้นๆ</p> <p>ดำเนินรายการโดย คุณชลณัฐ โภษิต</p>	<p>บริษัท เซอร์คิว ลิส ครีเอชัน จำกัด</p>

ตารางที่ 5.10 รายการชุมชนต้นแบบประชาธิปไตย ในรอบ 3 เดือน ระหว่างเดือน มกราคม - เมษายน 2554 จำนวน 12 เทศบาลการ

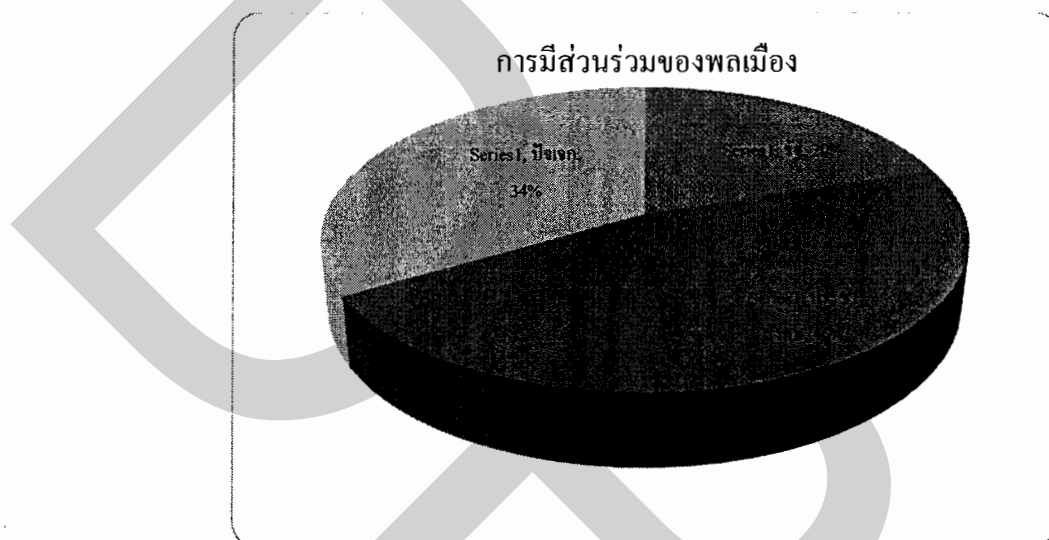
ลำดับรายการที่	8 มค.	15 มค.	22 มค.	29 มค.	5 กพ.	12 กพ.	19 กพ.	26 กพ.	5 มีค.	12 มีค.	26 มีค.	2 เมย.	หน่วย : คน
จำนวนพลเมืองที่เข้าร่วมรายการทั้งหมด	54	54	54	มค.54	54	54	54	54	54	54	54		
พลเมืองภาครัฐ	12	14	14	14	10	12	11	19	10	12	14	13	155
พลเมืองภาคประชาสังคม	1	1	7	1	1	1	1	3	2	3	5	5	31
ปัจเจกบุคคล	8	7	4	4	7	6	3	8	4	8	6	7	72
รวมปรากฏตัวในรายการ	3	6	3	9	2	5	7	8	4	1	3	1	52
รวมปรากฏตัวในรายการ													60
- พลเมืองภาครัฐ	0	0	2	1	1	1	0	1	1	1	2	1	11
- พลเมืองภาคประชาสังคม	3	3	4	2	1	6	1	4	4	3	5	3	39
- ปัจเจกบุคคล	0	3	1	1	0	3	0	1	1	0	0	0	10
รวมสัมภพณ์													95
- พลเมืองภาครัฐ	1	1	5	0	0	0	1	2	1	2	3	4	20
- พลเมืองภาคประชาสังคม	5	4	0	2	6	0	2	4	0	5	1	4	33
- ปัจเจกบุคคล	3	3	2	8	2	2	7	7	3	1	3	1	42

ตารางที่ 5.11 สรุปผลการวิเคราะห์รายการชุมนุมชนต้นแบบประชาธิปไตย

สัดส่วน	ร้อยละ
- พลเมืองภาครัฐ	20
- พลเมืองภาคประชาสังคม	46
- ปัจเจกบุคคล	34
การปรากฏตัวในรายการ ร้อยละ 39 แบ่งออกเป็น	
- พลเมืองภาครัฐปรากฏตัวในรายการ	18
- พลเมืองภาคประชาสังคม ปรากฏตัวในรายการ	65
- ปัจเจกบุคคลปรากฏตัวในรายการ	17
รวมร้อยละ	100
การสัมภาษณ์ในรายการ ร้อยละ 61 แบ่งออกเป็น	
- พลเมืองภาครัฐสัมภาษณ์ในรายการ	21
- พลเมืองภาคประชาสังคมสัมภาษณ์ในรายการ	35
- ปัจเจกบุคคลสัมภาษณ์ในรายการ	44
รวมร้อยละ	100

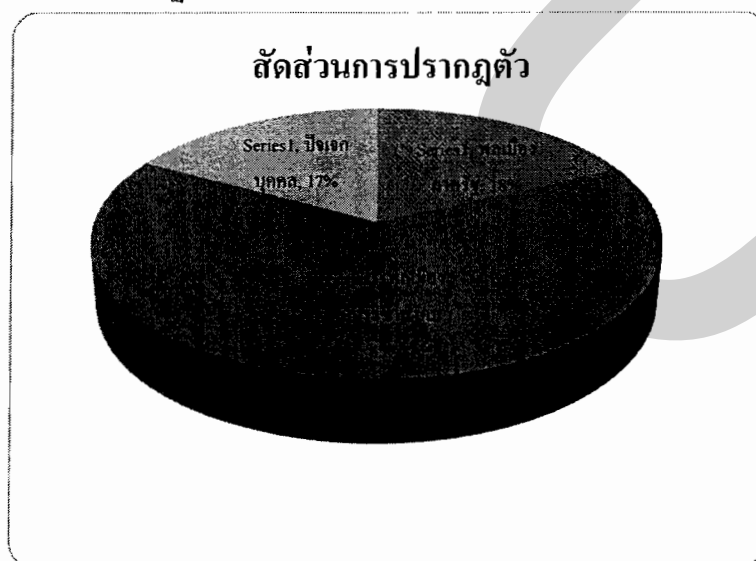
5.4.2 รายการที่ผลิตโดยผู้ผลิตอิสระ

รายการชุมชนต้นแบบประชาธิปไตย ให้ความสำคัญกับกลุ่มของพลเมืองจากภาคประชาสังคมเข้าร่วมในรายการมากที่สุด ร้อยละ 46 ปีเจกบุคคล ร้อยละ 34 และภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในรายการน้อยที่สุดในสัดส่วน ร้อยละ 20 อันแสดงให้เห็นถึงจุดยืนของรายการที่ให้ความสำคัญกับภาคประชาสังคมมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับพลเมืองกลุ่มอื่นๆ

ภาพที่ 5.13 แสดงการมีส่วนร่วมของพลเมือง

สัดส่วนการปรากฏตัวในรายการ ร้อยละ 39 แบ่งออกเป็น

ภาพที่ 5.14 แสดงสัดส่วนการปรากฏตัวในรายการ

เมื่อพิจารณาไปถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมพบว่า ทางรายการให้โอกาสภาคประชาสังคมปรากฏตัวในรายการมากที่สุดคือร้อยละ 65 รองลงมาคือภาครัฐ ในสัดส่วน ร้อยละ 18 ส่วนปัจเจกบุคคลนั้นปรากฏตัวในรายการน้อยที่สุด ร้อยละ 17

สัดส่วนการให้สัมภาษณ์ในรายการ ร้อยละ 61 แบ่งออกเป็น

ภาพที่ 5.15 แสดงสัดส่วนการสัมภาษณ์ในรายการ

ส่วนการให้ข้อมูลในลักษณะการสัมภาษณ์นั้น ทางรายการให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลมากที่สุดถึงร้อยละ 44 โดยให้ความสำคัญกับภาคประชาสังคมในระดับที่รองลงมา ร้อยละ 35 และภาครัฐน้อยที่สุด ร้อยละ 21

นั่นแสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของพลเมืองในระดับปัจเจกบุคคลซึ่งไม่ได้สังกัดเครือข่ายใดมีโอกาสที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยรายการค่อนข้างน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับพลเมืองภาคประชาสังคม และเมื่อพิจารณาถึงรูปแบบการร่วมปรากฏตัวในรายการก็มีโอกาสน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่นๆ คงกระทำได้เพียงช่องทางในการแจ้ง หรือให้ข้อมูลกับทางรายการเท่านั้น ที่ถูกเปิดโอกาสให้ในสัดส่วนที่มากที่สุดเมื่อเปรียบกับรูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมแบบอื่นๆ

ตารางที่ 5.12 การเปรียบเทียบรายการอิฐก้อนแรก

รายการ	ส่วนประกอบเพื่อการเปรียบเทียบรายการ				ผู้ผลิตรายการ
	ประเภทของพลเมือง	ความหลากหลายของกลุ่มพลเมือง	โอกาสในการปรากฏตัวของพลเมือง	เนื้อหาในการนำเสนอประเด็นสาธารณะ	
<p>เกณฑ์</p> <p>รายการอิฐก้อนแรก</p> <p>ออกอากาศ : ทุกวันเสาร์ เวลา 10.30 น.</p>	<p>1. พลเมืองจัดตั้ง</p> <p>2. บึงเจกบุคคล</p>	<p>พลเมืองแบ่งออกเป็น</p> <p>1. พลเมืองจัดตั้งโดยภาครัฐ</p> <p>2. พลเมืองจัดตั้งโดยภาคประชาสังคม</p> <p>3. บึงเจกบุคคล</p>	<p>โอกาสในการปรากฏตัวของพลเมือง</p> <p>พลเมืองภาครัฐมีโอกาสในการมีส่วนร่วมในรายการ = 8 % ประกอบด้วย</p> <p>- การร่วมสนทนาในรายการ (โอกาสในการปรากฏตัว) = 4 % การสัมภาษณ์ = 12 %</p> <p>พลเมืองภาคประชาสังคมมีโอกาสในการมีส่วนร่วมในรายการ = 39 % ประกอบด้วย</p> <p>- การร่วมสนทนาในรายการ (โอกาสในการปรากฏตัว) = 34 % การสัมภาษณ์ = 43 %</p> <p>บึงเจกบุคคลมีโอกาสในการมีส่วนร่วมในรายการ = 53 % ประกอบด้วย</p> <p>- การร่วมสนทนาในรายการ (โอกาสในการปรากฏตัว) = 62 % การสัมภาษณ์ = 45 %</p>	<p>การนำอิฐก้อนหลังซึ่งเป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ ไปเรียนรู้และใช้ชีวิตร่วมกับบุคคลที่เป็นเสมือนกับอิฐก้อนแรก ที่วางรากฐาน และอุทิศตนเพื่อสังคม โดยไม่ได้หวังถึงผลตอบแทน ผ่านการพูดคุยและการทำกิจกรรมร่วมกันของคน 2 วัย 2 สถานะ</p> <p>ดำเนินรายการโดย คุณโสภณ ศรีสกุล</p> <p>คุณพริดา โยธาสมุทร</p>	<p>บริษัท คี ริ่งค์ พลัส จำกัด</p>

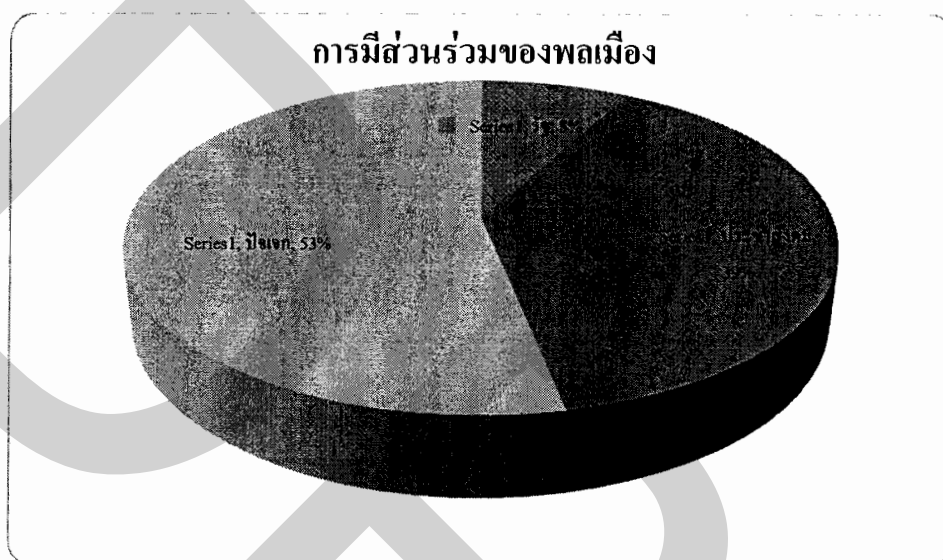
ตารางที่ 5.13 รายการอิฐก้อนแรก ในรอบ 3 เดือนระหว่างเดือน มกราคม – มีนาคม 2554 จำนวน 12 เทปรายการ

	1 มค.	8 มค.	22 มค.	29 มค.54	5 กพ.	12 กพ.	19 กพ.	26 กพ.	5 มีค.	12 มีค.	19 มีค.	26 มีค.54	หน่วย : คน
จำนวนพลเมืองที่เข้าร่วมรายการทั้งหมด	7	7	4	7	8	5	4	5	3	4	5	3	62
- พลเมืองภาครัฐ	0	1	0	0	2	0	0	2	0	0	0	0	5
- พลเมืองภาคประชาสังคม	0	3	2	6	3	0	2	1	0	3	2	2	24
- ปัจเจกบุคคล	7	3	2	1	3	5	2	2	3	1	3	1	33
รวมปรากฏตัวในรายการ													29
- พลเมืองภาครัฐ	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
- พลเมืองภาคประชาสังคม	0	1	1	1	1	0	1	1	0	2	1	1	10
- ปัจเจกบุคคล	2	1	2	1	3	2	2	1	2	0	1	1	18
ร่วมสัมภาษณ์													33
- พลเมืองภาครัฐ	0	1	0	0	2	0	0	1	0	0	0	0	4
- พลเมืองภาคประชาสังคม	0	2	1	5	2	0	1	0	0	1	1	1	14
- ปัจเจกบุคคล	5	2	0	0	0	3	0	1	1	1	2	0	15

ตารางที่ 5.14 สรุปผลการวิเคราะห์รายการอิฐก้อนแรก

สัดส่วน	ร้อยละ
- พลเมืองภาครัฐ	8
- พลเมืองภาคประชาสังคม	39
- ปัจเจกบุคคล	53
การปรากฏตัวในรายการ ร้อยละ 47 แบ่งออกเป็น	
- พลเมืองภาครัฐปรากฏตัวในรายการ	4
- พลเมืองภาคประชาสังคม ปรากฏตัวในรายการ	34
- ปัจเจกบุคคลปรากฏตัวในรายการ	62
รวมร้อยละ	100
การสัมภาษณ์ในรายการ ร้อยละ 53 แบ่งออกเป็น	
- พลเมืองภาครัฐสัมภาษณ์ในรายการ	12
- พลเมืองภาคประชาสังคมสัมภาษณ์ในรายการ	43
- ปัจเจกบุคคลสัมภาษณ์ในรายการ	45
รวมร้อยละ	100

รายการอิฐก้อนแรก ให้ความสำคัญกับปัจจัยบุคคลมากที่สุดถึงร้อยละ 53 พลเมืองจากภาคประชาสังคมร้อยละ 39 และพลเมืองจากภาครัฐน้อยที่สุดในสัดส่วนเพียงร้อยละ 8 เท่านั้น อันแสดงให้เห็นถึงจุดยืนของรายการที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยบุคคลมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับพลเมืองกลุ่มอื่นๆ

ภาพที่ 5.16 แสดงสัดส่วนการมีส่วนร่วมในรายการ
สัดส่วนการปรากฏตัวในรายการร้อยละ 47 แบ่งออกเป็น

ภาพที่ 5.17 แสดงสัดส่วนการปรากฏตัวในรายการ

เมื่อพิจารณาลงไปถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมพบว่า ทางรายการให้โอกาสปัจเจกบุคคลปรากฏตัวในรายการมากที่สุดถึงร้อยละ 62 รองลงมาคือภาคประชาสังคม ในสัดส่วน ร้อยละ 34 ส่วนภาครัฐนั้นปรากฏตัวในรายการน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 4 เท่านั้น

สัดส่วนการให้สัมภาษณ์ในรายการ ร้อยละ 53 แบ่งออกเป็น

ภาพที่ 5.18 แสดงสัดส่วนการสัมภาษณ์ในรายการ

ส่วนการให้ข้อมูลในลักษณะการสัมภาษณ์นั้น ทางรายการให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลมากที่สุดถึงร้อยละ 45 โดยให้ความสำคัญกับภาคประชาสังคมในระดับที่รองลงมา ร้อยละ 43 และภาครัฐน้อยที่สุด ร้อยละ 12

นั้นแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับพลเมืองในระดับปัจเจกบุคคลซึ่งไม่สังกัดเครือข่าย และถือว่าเป็นตัวแทนของพลเมืองอย่างแท้จริง กับโอกาสที่จะเข้าไปร่วมใช้พื้นที่สาธารณะกับทางรายการมากที่สุดในทุกๆมิติ ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมในภาพรวม การปรากฏตัวในรายการ หรือการให้ข้อมูล ชี้แจง ประกอบการสัมภาษณ์ ส่วนแล้วแต่มีสัดส่วนของการมีส่วนร่วมที่สูงกว่าพลเมืองประเภทอื่นๆทั้งสิ้น

และเมื่อเปรียบเทียบรายการที่ผลิตจากผู้ผลิตอิสระทั้ง 2 รายการกับการมีส่วนร่วมในรายการ ซึ่งใช้เกณฑ์ในการแบ่งพลเมืองออกเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ พลเมืองภาครัฐ พลเมืองภาคประชาสังคม และปัจเจกบุคคลที่ไม่สังกัดเครือข่ายใด พบว่า

รายการชุมชนต้นแบบประชาธิปไตย ให้ความสำคัญกับการเข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่ สาธารณะของรายการในภาพรวมกับกลุ่มภาคประชาสังคมมากที่สุด และให้ความสำคัญกับภาครัฐ น้อยที่สุด

ส่วนรายการอิฐก้อนแรกนั้น ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะของ รายการในภาพรวม กับกลุ่มที่เป็นปัจเจกบุคคลมากที่สุด และให้ความสำคัญกับพลเมืองภาครัฐ น้อย ที่สุด

แต่หากพิจารณาไปถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมในรายการซึ่งแบ่งย่อยออกเป็น 2 ลักษณะคือ ร่วมปรากฏตัวในรายการ และร่วมให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เพื่อแสดงความคิดเห็น ปรากฏผลดังนี้

ทั้งสองรายการให้ความสำคัญกับกลุ่มตัวแทนที่แตกต่างกัน โดยรายการชุมชนต้นแบบ ประชาธิปไตยให้ความสำคัญกับกลุ่มภาคประชาสังคมมากที่สุด กับการการมีส่วนร่วมในภาพรวม และรูปแบบการปรากฏตัวในรายการ ส่วนรายการอิฐก้อนแรกนั้นให้ความสำคัญกับกลุ่มปัจเจก บุคคลซึ่งเป็นพลเมืองที่ไม่ได้สังกัดเครือข่ายมากที่สุด ในทุกมิติ เช่น การมีส่วนร่วมในภาพรวม รูปแบบการปรากฏตัวในรายการ รวมถึงการสัมภาษณ์เพื่อประกอบการให้ข้อมูล แต่สิ่งหนึ่งที่มี ความสอดคล้องกันคือทั้งสองรายการซึ่งเป็นผู้ผลิตอิสระให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมใน ภาพรวมของตัวแทนจากภาครัฐในสัดส่วนน้อยที่สุด

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังทำการวิเคราะห์ด้วบทของรายการจำนวน 4 รายการ เพื่อหา คุณลักษณะของอุดมการณ์ที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของพลเมือง เปรียบเทียบระหว่างผู้ผลิตรายการ ของทางสถานีและผู้ผลิตรายการอิสระ โดยมีรายละเอียดดังนี้

รายการที่ทางสถานีผลิตเอง

ตารางที่ 5.15 การวิเคราะห์ด้วบท รายการเวทีสาธารณะ

เกณฑ์	ข้อสังเกต
แนวคิดหลักในการนำเสนอ	- สิทธิมนุษยชน ปรากฏอยู่ใน 5 เทปรายการ
ด้วบท (รูปแบบการนำเสนอ / เพลง ประกอบรายการ / สัญลักษณ์ที่แสดง ถึงการมีส่วนร่วมของพลเมือง)	- นำเสนอในลักษณะของรายงานพิเศษ เพื่อนำไปสู่ที่มาของ ประเด็นปัญหาในการสนทนา - ไม่มีเพลงประจำรายการ ใช้การเลือกเพลงที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่ ต้องการนำเสนอในประเด็นนั้นๆ - Interlude : เวทีสนทนา ความขัดแย้ง หลากหลายความคิด - Subtitle : แนะนำช่องทางในการรับชมรายการย้อนหลัง และ

ตารางที่ 5.15 (ต่อ)

เกณฑ์	ข้อสังเกต
	<p>แนะนำรายการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ถ่ายทำนอกสถานที่เป็นส่วนใหญ่ ร่วมสนทนาบริเวณลานกลางแจ้งของชุมชน ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับชุมชนหรือภูมิภาคนั้น ส่วนการถ่ายทำในสถานที่ที่ใช้ในกรณีที่ประเด็นการสนทนาเป็นเรื่องในเชิงนโยบาย หรือปัญหาผลกระทบต่อสังคมในระดับชาติ
<p>รูปแบบการดำเนินรายการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ประเด็นการสนทนา / เนื้อหารายการ 	<ul style="list-style-type: none"> - เปิดพื้นที่สาธารณะเพื่อเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประเด็นสนทนามุ่งเน้นปัญหาในระดับมหภาค โดยกลุ่มตัวแทนที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะหาข้อสรุปในการขับเคลื่อนไปสู่การผลักดันนโยบายสาธารณะต่อไป - พบการนำเสนอเรื่องราวในจังหวัดภาคใต้มากที่สุดปรากฏใน 5 เทปรายการ ประเด็นส่วนใหญ่เป็นปัญหาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนชาติพันธุ์ และการปฏิรูปการศึกษา แต่ไม่พบการระจุกตัวของ การนำเสนอในประเด็นใดประเด็นหนึ่งเป็นพิเศษ
<p>คุณลักษณะของผู้ร่วมรายการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - คุณลักษณะของพิธีกร (บุคลิกภาพ / สถานะทางสังคม) 	<ul style="list-style-type: none"> - คุณณาทยา แว่ววีรคุปต์ สื่อมวลชนผู้คร่ำหวอดในวงการมาช้านาน ซึ่งเป็นพิธีกรจากส่วนกลาง เน้นบุคลิกภาพที่เรียบง่ายเพื่อเข้ากับรูปแบบของรายการที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ โดยการดำเนินรายการเพียง คนเดียว
<ul style="list-style-type: none"> - คุณลักษณะของแขกรับเชิญ - สถานะทางเศรษฐกิจ - สถานะทางสังคม - สถานะทางการเมือง 	<ul style="list-style-type: none"> - ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มคนชั้นกลางในทั้งส่วนกลางและภูมิภาค เนื่องจากเน้นกลุ่มพลเมืองจัดตั้งจากภาครัฐ มากกว่ากลุ่มพลเมืองที่เป็นปัจเจกอย่างแท้จริง - สถานะทางสังคม กลุ่มนักวิชาการและพลเมืองที่จัดตั้งโดยภาครัฐ/เอกชน เป็นส่วนใหญ่ และมีภูมิลำเนาอยู่ทั้งจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาค - นักการเมืองท้องถิ่น (ปรากฏตัวใน 2 เทปรายการ)
<p>รูปแบบในการมีส่วนร่วมของพลเมือง</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความถี่ / บ่อยในการปรากฏตัว 	<ul style="list-style-type: none"> - เข้าร่วมสนทนาและสัมภาษณ์ในรายการ - มีการปรากฏตัวซ้ำในรายการของกลุ่มนักวิชาการและกลุ่ม NGOs 2-3 ท่าน

ตารางที่ 5.16 การวิเคราะห์ตัวบท รายการทีวีจอเหนือ

เกณฑ์	ข้อสังเกต
แนวคิดหลักในการนำเสนอ	<ul style="list-style-type: none"> - วัฒนธรรมท้องถิ่น ปรากฏอยู่ใน 8 เทปรายการ
ตัวบท (รูปแบบการนำเสนอ / เพลงประกอบรายการ / สัญลักษณ์ที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมของพลเมือง)	<ul style="list-style-type: none"> - นำเสนอในลักษณะของรายงานพิเศษ เพื่อนำไปสู่ที่มาของประเด็นปัญหาในการสนทนา รวมถึงช่วงต่างๆของรายการที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการสนทนาในข้างต้น - ไม่มีเพลงประจำรายการ แต่จะเน้นเพลงพื้นเมือง อันแสดงถึงอัตลักษณ์ของท้องถิ่นในรายการ - รูปประโยค : รายการที่จะเก็บเกี่ยวเรื่องราวต่างๆที่เกิดขึ้นในพื้นที่ภาคเหนือ มาเล่าสู่ให้ชมกัน - ผู้ดำเนินรายการชี้ชวนให้พลเมืองเข้าร่วมคิดชม และแนะนำเรื่องราวในชุมชนเพื่อการนำเสนอ ผ่านที่อยู่ของรายการที่ จ. เชียงใหม่ พร้อมรับของที่ระลึกจากทางรายการ - ถ่ายทำนอกสถานที่เป็นส่วนใหญ่ ร่วมสนทนาบริเวณสถานที่สาธารณะของชุมชน ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับชุมชนหรือภูมิภาคนั้น ส่วนการถ่ายทำในสถานที่จะใช้ในกรณีที่ประเด็นการสนทนาเป็นเรื่องในเชิงนโยบาย พุคคัยกับพลเมืองที่จัดตั้งโดยภาครัฐ / เอกชน
รูปแบบการดำเนินรายการ - ประเด็นการสนทนา/เนื้อหารายการ	<ul style="list-style-type: none"> - รายการทีวีจอเหนือ ประเด็นสนทนามุ่งเน้นเนื้อหาในระดับจุลภาค โดยกลุ่มตัวแทนในชุมชนที่เกี่ยวข้องร่วมกันนำเสนอการสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงการผลักดันประเด็นย่อยภายในชุมชนเพื่อจะหาข้อยุติ อันจะนำไปสู่การผลักดันนโยบายสาธารณะต่อไป - ข้อสังเกต พบว่า จากจำนวน 12 เทปรายการ มากกว่าครึ่งคือ 7 รายการ เป็นรายการที่นำเสนอประเด็นการสนทนาที่เกี่ยวข้องกับ จ. เชียงใหม่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของทางรายการเป็นส่วนใหญ่ ทำให้เกิดการกระจุกตัวและขาดความหลากหลายของพื้นที่ในการนำเสนอประเด็นสาธารณะอย่างแท้จริง

ตารางที่ 5.16 (ต่อ)

เกณฑ์	ข้อสังเกต
<p>คุณลักษณะของผู้ร่วมรายการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - คุณลักษณะของพิธีกร (บุคลิกภาพ / สถานะทางสังคม) 	<ul style="list-style-type: none"> - คุณเกศินี เขียววรรณ สื่อมวลชนในท้องที่ จ. เชียงใหม่ นิติระดับปริญญาโททางด้านนิเทศศาสตร์ ม.แม่โจ้ กับบุคลิกภาพที่เรียบง่ายเพื่อเข้ากับรูปแบบของรายการที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ ดำเนินรายการเพียงคนเดียว
<ul style="list-style-type: none"> - คุณลักษณะของแขกรับเชิญ - สถานะทางเศรษฐกิจ - สถานะทางสังคม - สถานะทางการเมือง 	<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มคนชั้นล่างระดับรากหญ้าในชนบทเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากทางรายการเน้นกลุ่มพลเมืองจัดตั้งจากพลเมืองในชุมชนเป็นหลัก - สถานะทางสังคม กลุ่มชาวบ้านที่ถูกจัดตั้งเพื่อเป็นตัวแทนให้กับคนในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ โดยเน้นภูมิปัญญาในพื้นที่ จ. ภาคเหนือ เป็นหลัก - นักการเมืองท้องถิ่น (ปรากฏตัวใน 6 เทปรายการ)
<p>รูปแบบในการมีส่วนร่วมของพลเมือง</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความดี / บ่อยในการปรากฏตัว 	<ul style="list-style-type: none"> - การรับชม – ผลិតสื่อ - การร่วมวางแผน และกำหนดนโยบายของรายการ - ไม่พบการปรากฏตัวซ้ำในรายการของสมาชิกกลุ่มต่างๆ เนื่องจากมีความหลากหลายของกลุ่มพลเมือง และเป็นประเด็นปัญหาเฉพาะถิ่นนั้นๆ

รายการที่ผลิตโดยผู้ผลิตอิสระ

ตารางที่ 5.17 การวิเคราะห์ด้วยท รายการชุมชนต้นแบบประชาธิปไตย

เกณฑ์	ข้อสังเกต
แนวคิดหลักในการนำเสนอ	<ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนเข้มแข็ง ปรากฏใน 10 เทปรายการ
ด้วยท (รูปแบบการนำเสนอ / เพลงประกอบรายการ / สัญลักษณ์ที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมของพลเมือง)	<ul style="list-style-type: none"> - นำเสนอในรูปแบบของสารคดีคัดสรรสนทนากับคนในชุมชน ด้วยมุมมองในรูปแบบสารคดีมีอาชีพที่สวยงาม พร้อมเพลงประจำรายการ เปิดคลอในบางช่วงของรายการ ทำให้เกิดความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น - สัญลักษณ์ของรายการ รูปต้นไม้ใหญ่ที่มีประชาชนยื่นล้อมอยู่โดยรอบที่ปรากฏในบางช่วงของรายการ แสดงถึงการมีส่วนร่วมของพลเมืองในชุมชนที่ทางรายการต้องการนำเสนอ - การขึ้นเครดิตและแนะนำการขอข้อมูลเพิ่มเติมของชุมชนที่ออกอากาศ รวมทั้งช่องทางการชมรายการย้อนหลัง และการติชมรายการ ในช่วงท้ายของรายการ - มี Subtitle ในช่วงสนทนาที่เป็นภาษาล้าน - ถ่ายทำนอกสถานที่ในพื้นที่ของชุมชนต่างจังหวัดเป็นส่วนใหญ่
<p>รูปแบบการดำเนินรายการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ประเด็นการสนทนา / เนื้อหารายการ 	<ul style="list-style-type: none"> - ประเด็นสนทนามุ่งเน้นปัญหาในระดับจุลภาค ที่บอกเล่าถึงวิธีการและกระบวนการ ในการใช้หลักประชาธิปไตยในการฝ่าฟันอุปสรรคปัญหานำพาชุมชนผ่านพ้นวิกฤติผ่านตัวละครที่เป็นบุคคลจริงในชุมชนนั้นๆ - เรื่องราวส่วนใหญ่ในรายการนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับการสร้างชุมชนเข้มแข็ง เช่น รูปแบบการทำสหกรณ์ชุมชน ป่าชุมชน สภามุ่บ้าน ศูนย์การชุมชน สภาเยาวชนชุมชน รากฐานของการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นแนวคิดหลักของรายการ - ไม่พบการกระจัดของการนำเสนอในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งหรือประเด็นใดประเด็นหนึ่งเป็นพิเศษ

ตารางที่ 5.17 (ต่อ)

เกณฑ์	ข้อสังเกต
<p>คุณลักษณะของผู้ร่วมรายการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - คุณลักษณะของพิธีกร (บุคลิกภาพ / สถานะทางสังคม) 	<ul style="list-style-type: none"> - คุณชลณีภรณ์ โกยกุล ผ่านงานทางด้านพิธีกรและผู้จัดรายการหลากหลายประเภท อดีตนัฒิตคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กับบุคลิกที่สวยๆ เสือเชิร์ตกับกางเกงยีนส์และรองเท้าผ้าใบ ผมที่รวบ ใบน้ำที่ไม่ได้แต่งแต้ม เพื่อนำเสนอให้เข้ากับผู้คนในพื้นที่ โดยดำเนินรายการเพียงคนเดียว
<ul style="list-style-type: none"> - คุณลักษณะของแขกรับเชิญ - สถานะทางเศรษฐกิจ - สถานะทางสังคม - สถานะทางการเมือง 	<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มคนชั้นล่างระดับรากหญ้าในชนบทเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากทางรายการเน้นกลุ่มพลเมืองในชุมชนเป็นหลัก - สถานะทางสังคม กลุ่มชาวบ้านที่ถูกจัดตั้งเพื่อเป็นตัวแทนให้กับคนในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ โดยเน้นภูมิถิ่นานาในพื้นที่เป็นหลัก - นักการเมืองท้องถิ่น (ปรากฏตัวใน 5 เทปรายการ)
<p>รูปแบบในการมีส่วนร่วมของพลเมือง</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความถี่ / บ่อยในการปรากฏตัว 	<ul style="list-style-type: none"> - เข้าร่วมสนทนาและสัมภาษณ์ในรายการ - ไม่พบการปรากฏตัวซ้ำในรายการของสมาชิกกลุ่มต่างๆ เนื่องจากมีความหลากหลายของกลุ่มพลเมือง และเป็นประเด็นปัญหาเฉพาะถิ่นนั้นๆ

ตารางที่ 5.18 การวิเคราะห์ตัวบท รายการอิฐก้อนแรก

เกณฑ์	ข้อสังเกต
แนวคิดหลักในการนำเสนอ	<ul style="list-style-type: none"> - พลังของคนรุ่นใหม่ ปรากฏในทุกเทปรายการ
ตัวบท (รูปแบบการนำเสนอ / เพลงประกอบรายการ / สัญลักษณ์ที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมของพลเมือง)	<ul style="list-style-type: none"> - นำเสนอในรูปแบบของสารคดีคัดสรรการสนทนากับตัวแทนเยาวชนในชุมชนนั้น ด้วยมุมมองที่แปลกตา/สวยงาม/ทันสมัย ผสมกราฟิกและเพลงประจำรายการ เปิดคลอในบางช่วง ทำให้เกิดความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น - สัญลักษณ์ของรายการ กราฟิกรูปก้อนอิฐ ที่ปรากฏในบางช่วงของรายการ แสดงถึงความหมายของอิฐก้อนแรกที่อุทิศตนเพื่อสังคม ซึ่งทางรายการต้องการนำเสนอ - การขึ้นเครดิตข้อความในช่วงแรกของรายการนิยามถึงการเป็นอิฐก้อนแรกของสังคม - มี Subtitle แนะนำและติชมรายการผ่านทาง E-mail และ Subtitle ให้กับผู้พิการทางหูตลอดรายการ - ถ่ายทำนอกสถานที่ในพื้นที่ของชุมชนในต่างจังหวัดเป็นส่วนใหญ่
<p>รูปแบบการดำเนินรายการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ประเด็นการสนทนา / เนื้อหารายการ 	<ul style="list-style-type: none"> - สารคดีสำหรับเยาวชน ที่จะให้ผู้ชมจินตนาการไปพร้อมกับอิฐก้อนหลังซึ่งเป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ เพื่อไปเรียนรู้และใช้ชีวิตร่วมกับบุคคลที่เป็นเสมือนกับอิฐก้อนแรก ที่วางรากฐานและอุทิศตนเพื่อสังคม โดยไม่ได้หวังสิ่งตอบแทน ผ่านการพูดคุยและการทำกิจกรรมร่วมกัน ของคน 2 วัย 2 สถานะ ที่จะสร้างสรรค์สิ่งดีๆ ให้กับสังคม - เนื้อหาของรายการ โดยส่วนใหญ่เน้นไปที่เรื่องราวตัวอย่างของเยาวชนและกลุ่มเยาวชนที่กระทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมในรูปแบบต่างๆ - ไม่พบการกระจุกตัวของกรนำเสนอในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งหรือประเด็นใดประเด็นหนึ่งเป็นพิเศษ

ตารางที่ 5.18 (ต่อ)

เกณฑ์	ข้อสังเกต
<p>คุณลักษณะของผู้ร่วมรายการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - คุณลักษณะของพิธีกร (บุคลิกภาพ / สถานะทางสังคม) 	<ul style="list-style-type: none"> - คุณโสภณ ศรีสกุล ผ่านงานทางด้านพิธีกรและผู้จัดรายการหลากหลายประเภท อดีตบัณฑิตคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กับบุคลิกที่ดูทันสมัยกับเสื้อยืด กางเกงยีนส์ รองเท้าผ้าใบ และทรงผมสกินเฮด เพื่อนำเสนอให้เข้ากับยุคสมัยของคนรุ่นใหม่ โดยดำเนินรายการสลับกับคุณพาริศา โยธาสมุทร พิธีกรสาวดาวรุ่งที่มีบุคลิกคล้ายคลึงกัน
<ul style="list-style-type: none"> - คุณลักษณะของแขกรับเชิญ - สถานะทางเศรษฐกิจ - สถานะทางสังคม - สถานะทางการเมือง 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นกลุ่มเยาวชนที่มาจากครอบครัวชนชั้นกลางและล่างในชนบทเป็นส่วนใหญ่เนื่องจากเน้นกลุ่มพลเมืองแท้จริงในชุมชนเป็นหลัก - สถานะทางสังคม กลุ่มตัวแทนเยาวชนในชุมชนชนบท ซึ่งเป็นระดับนักเรียน/นักศึกษาเป็นส่วนใหญ่ - ไม่ปรากฏ
<p>รูปแบบในการมีส่วนร่วมของพลเมือง</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความถี่/บ่อยในการปรากฏตัว 	<ul style="list-style-type: none"> - เข้าร่วมสนทนาและสัมภาษณ์ในรายการ - ไม่พบการปรากฏตัวซ้ำในรายการของสมาชิกกลุ่มต่างๆ เนื่องจากมีความหลากหลายของประเด็นในการนำเสนอ รวมถึงสถานที่ในการถ่ายทำ

สรุปการวิเคราะห์ตัวบ่งชี้รายการที่ผลิตโดยสถานี

รายการที่ผลิตจากทางสถานีพบแนวคิดหลัก อยู่ 2 แนวคิด คือ การเรียกร้องสิทธิมนุษยชน และการส่งเสริมวัฒนธรรมชุมชน ที่ปรากฏในเนื้อหาของรายการเวทีสาธารณะ และรายการทีวีจอเหนือ ซึ่งเป็นการผลิตเนื้อหาที่สะท้อนจากอุดมการณ์ของ สสท. เองที่ต้องการเน้นในเรื่องของ สิทธิมนุษยชน และ การส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังปรากฏอยู่ในวัตถุประสงค์ขององค์กร ในข้อที่ 4 ส่งเสริมเอกลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรม เสริมสร้างความสามัคคีในสังคม และข้อที่ 5 สะท้อนความหลากหลายของสังคม เป็นพื้นที่ให้แก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มเฉพาะต่างๆอย่างเหมาะสม เพื่อการมีส่วนร่วมทั้งในระดับชุมชนและระดับชาติ

โดยประเด็นส่วนใหญ่ที่มีการนำเสนอผ่านทางรายการ พบว่ามีการกระจุกตัวภายในพื้นที่ที่อยู่พอสมควร เช่น รายการทีวีจอเหนือ จากจำนวน 12 เทปรายการ พบว่ามากกว่าครึ่ง คือ 7

รายการ เป็นรายการที่นำเสนอประเด็นการสนทนาที่เกี่ยวข้องกับ จ. เชียงใหม่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของทางรายการเป็นส่วนใหญ่ ส่วนรายการเวทิสาธารณะ เป็นการนำเสนอเรื่องราวหรือพื้นที่ในภาคใต้มากที่สุดปรากฏใน 5 เทปรายการ อันแสดงถึงการกระจุกตัวในการร่วมใช้พื้นที่สาธารณะของทางรายการที่เจาะจงเฉพาะกลุ่มและเฉพาะพื้นที่มากเกินไป ทำให้ไม่มีความหลากหลายเพียงพอ

รูปแบบในการนำเสนอพบว่า มีการเปิดพื้นที่สาธารณะให้มีการแสดงความคิดเห็นภายในพื้นที่ของชุมชนโดยส่วนใหญ่ โดยจำลองลานสาธารณะในชุมชนเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อให้มีความคล้อยคลึงการทำประชาคมหมู่บ้านที่สมาชิกมีความคุ้นเคยกันคืออยู่แล้ว ในประเด็นปัญหาที่ต้องการหาข้อสรุปอันจะผลักดันเพื่อเป็นนโยบายสาธารณะต่อไป และเลือกที่จะถ่ายทอดการสนทนาประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องในเชิงนโยบายเฉพาะภายในสถานที่หรือส่วนราชการนั้นๆ อันแสดงถึงบรรยากาศของความเป็นทางการในบางฉากบางตอน นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับกลุ่มของพลเมืองจากภาครัฐและภาคประชาสังคม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นตัวแทนของคนชั้นปกครองทั้งจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาคมากกว่าพลเมืองที่แท้จริงในชุมชน รวมถึงพบความถี่ในการปรากฏตัวของนักวิชาการบางท่านในรายการเวทิสาธารณะ และมีรูปแบบการมีส่วนร่วมในรายการตั้งแต่รูปแบบของการรับชม การร่วมวางแผน และกำหนดนโยบายในรายการที่วิจจะเหนือ

สรุปการวิเคราะห์ที่ตอบรายการที่ผลิตโดยผู้ผลิตอิสระ

รายการที่ผลิตจากผู้ผลิตอิสระพบแนวคิดหลัก อยู่ 2 แนวคิด คือ พลังของคนรุ่นใหม่ และ ชุมชนเข้มแข็ง ที่ปรากฏในเนื้อหาของรายการอิฐก้อนแรก และ รายการชุมชนต้นแบบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการผลิตเนื้อหาที่สะท้อนจากอุดมการณ์ของ สสท. เองที่ต้องการเน้นในเรื่องคุณภาพของพลเมือง และ ความสัมพันธ์อันดีของชุมชน ดังปรากฏอยู่ในวัตถุประสงค์ขององค์กรข้อที่ 2 เป็นเครื่องมือแห่งการเรียนรู้ เสริมสร้างสติปัญญาและสุขภาวะแก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า ทุกระดับอายุ ให้เป็นพลเมืองคุณภาพ และข้อที่ 6 สร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชน ประชาชน และประชาคมโลก

โดยประเด็นส่วนใหญ่ที่มีการนำเสนอ นั้นจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการสร้างชุมชนเข้มแข็ง เช่น รูปแบบการทำสหกรณ์ชุมชน ป่าชุมชน สภาหมู่บ้าน ตลาดชุมชน สภาเยาวชนชุมชน รวมไปถึงตัวอย่างของเยาวชนและกลุ่มเยาวชนที่กระทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมในรูปแบบต่างๆ

คุณลักษณะของผู้เข้าร่วมรายการ ให้ความสำคัญกับกลุ่มพลเมืองภาคประชาสังคมและพลเมืองที่แท้จริงในชุมชนซึ่งมีสถานะทางเศรษฐกิจในระดับรากหญ้าเป็นส่วนใหญ่ และให้ความสำคัญกับกลุ่มตัวแทนจากภาครัฐในสัดส่วนที่น้อยกว่ากลุ่มอื่นๆ จึงมีบรรยากาศของการเป็นตัวแทนมวลชนที่ดี ผ่านการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการในเนื้อหาประเด็นปัญหาต่างๆ ด้วยรูปแบบ

ของการมีส่วนร่วมจากพลเมืองที่มีความหลากหลาย ไม่พบการปรากฏตัวซ้ำของสมาชิกกลุ่มต่างๆ รวมถึงการนำเสนอประเด็นซ้ำในพื้นที่ของกลุ่มผลประโยชน์ในรายการดังเช่นรายการที่ถูกผลิตจากทางสถานี นอกจากนี้ยังมีการคำนึงถึงผู้รับชมที่พิการทางการได้ยิน โดยการใส่ตัวอักษรบรรยายได้ภาพเอาไว้ในรายการอิฐก้อนแรก และตัวอักษรบรรยายได้ภาพในกรณีที่มีภาษาถิ่นของรายการชุมชนต้นแบบประชาธิปไตยอีกด้วย และมีระดับในการมีส่วนร่วมของพลเมืองส่วนใหญ่ในรายการเฉพาะ การรับชม/ปรากฏตัว/ร่วมสนทนาและสัมภาษณ์ในรายการเท่านั้น

ซึ่งนักวิชาชีพทางด้านสื่อยังได้กล่าวเสริมในประเด็นดังกล่าวว่า

“รายการส่วนใหญ่ที่คนดูจะเป็นรายการที่จัดทำโดยคนนอกทั้งนั้น สิ่งที่ทางสถานีผลิตเองน่าผิดหวังเมื่อเทียบกับงบประมาณที่มี ทั้งหมดทั้งปวงล้วนมาจากความอคติทางการเมือง ทำให้สูญเสียความเป็นมืออาชีพไป” (ใบตองแห้ง, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2556)

สรุปผลการวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบรายการ

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบเนื้อหาของรายการที่ผลิตโดยสถานีและรายการที่ถูกผลิตโดยผู้ผลิตอิสระนั้นอาจกล่าวได้ว่า ทั้งรายการที่ผลิตโดยทางสถานีและรายการที่ผลิตจากผู้ผลิตอิสระนั้นล้วนแล้วแต่ผลิตชุดความคิดหลักของตนเองจากเป้าหมายเดียวกันนั่นคือ อุดมการณ์ของทางสถานีเองที่สะท้อนผ่านวัตถุประสงค์หลักขององค์กร แต่หากลงในรายละเอียดกับพบข้อแตกต่างคือ รายการที่ผลิตโดยผู้ผลิตอิสระ ให้ความสำคัญกับพลเมืองจากภาคประชาสังคมและปัจเจกบุคคลในทุกมิติของการมีส่วนร่วมมากที่สุด และให้ความสำคัญกับตัวแทนจากภาครัฐในสัดส่วนที่น้อยกว่าตัวแทนกลุ่มอื่นๆอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งถือเป็นแนวทางที่ถูกต้องทั้งปรัชญาและเจตนารมณ์ในการก่อตั้งสื่อสาธารณะที่จำเป็นต้องปลอดจากการควบคุมและแทรกแซงทั้งจากอำนาจรัฐและทุน เมื่อเปรียบเทียบกับรายการที่ผลิตจากทางสถานี กลับพบว่า ทางรายการให้ความสำคัญกับภาครัฐและภาคประชาสังคมในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันมากที่สุด โดยเฉพาะเงื่อนไขการปรากฏตัวในรายการเพื่อร่วมใช้พื้นที่สาธารณะนั้นพบว่า รายการที่ผลิตจากทางสถานีให้ความสำคัญกับภาครัฐและภาคประชาสังคมในบทบาทที่สูงมากกว่าปัจเจกบุคคล โดยตัวแทนจากปัจเจกบุคคลซึ่งไม่ได้สังกัดเครือข่ายใดๆนั้นคงทำได้เพียงการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเพื่อประกอบการสัมภาษณ์แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น อันแสดงให้เห็นถึงค่านิยมและแนวคิดในระบบอำนาจนิยมและระบบอุปถัมภ์ของบุคลากร ส.ส.ท. ซึ่งยังคงตกค้างมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในการให้ความสำคัญกับภาครัฐและกลุ่มผลประโยชน์จากภาคประชาสังคมในลักษณะต่างตอบแทน ดังปรากฏให้เห็นจากการนำเสนอประเด็นเฉพาะพื้นที่ของรายการทีวีจอเหนือ และรายการเวทีสาธารณะ รวมถึงการปรากฏตัวซ้ำของผู้ร่วมรายการบางคน ซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์ เป็นต้น

นอกจากนี้ในการเปิดโอกาสให้พลเมืองทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามาร่วมใช้พื้นที่สาธารณะผ่านทางรายการของสถานีนั้น พบว่า จากข้อมูลทางด้านรายการที่ได้จากการศึกษาในช่วงต้น สามารถวิเคราะห์ผ่านแนวคิดพื้นที่สาธารณะ (Public sphere) ในทัศนะของเจอร์เก้น ฮาเบอร์มาส นักวิชาการชาวเยอรมัน โดยจำแนกเป็นรูปแบบต่างๆ ได้ดังนี้

การผลิตรายการ

พบว่ากลุ่มเครือข่ายที่ร่วมผลักดันและมีสายสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นกับบอร์ดบริหาร อย่างเช่น สสส. มีส่วนในการเข้าไปใช้พื้นที่ในการนำเสนอรายการผ่านทางสถานีมากกว่าผู้ผลิตรายการรายอื่น รวมถึงรายการที่ผลิตจากทางสถานีเองนั้นขาดความหลากหลายในการนำเสนอกลุ่มประเด็นพื้นที่และการปรากฏตัวของผู้ร่วมรายการ แต่เป็นการนำเสนอที่กระจุกตัวเฉพาะประเด็นและพื้นที่เสียเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้ขาดความเป็นสาธารณะ ทั้งนี้เมื่อย้อนกลับไปดูที่ต้นทุนของกระบวนการผลิตพบว่า รูปแบบและแนวคิดในการผลิตและจัดทำรายการถูกกำหนดมาจากบรรณาธิการในส่วนกลางของทางสถานีเสียเป็นส่วนใหญ่ หากเกิดขึ้นจากความต้องการของบรรณาธิการในส่วนภูมิภาคหรือประชาชนในพื้นที่ไม่ ทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมของพลเมืองในการผลิตมีทิศทางที่เริ่มจากระดับบนลงสู่ระดับล่างมากกว่าที่จะเกิดขึ้นจากความต้องการของพลเมืองในระดับล่างเสนอขึ้นไปสู่ระดับบนหรือการสื่อสารในแนวระนาบอย่างที่ควรจะเป็นในสื่อสาธารณะ

สัดส่วนรายการ

พบว่ามีการตีความของกลุ่มเป้าหมายในแต่ละปีที่มีความแตกต่างกัน อันสืบเนื่องมาจากการที่ยังไม่ตกผลึกทางความคิดในการนิยามความหมายของสื่อสาธารณะ ซึ่งพิจารณาได้จากแผนการจัดทำรายการในปี พ.ศ. 2552 และปีพ.ศ. 2553 ที่มีความย้อนแย้งกัน กล่าวคือในปี พ.ศ. 2552 ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายหลักของสถานี คือ คนส่วนใหญ่ของประเทศ นั้นหมายความว่า ปริมาณหรือจำนวนผู้ชมถือเป็นหนึ่งในปัจจัยหลักที่ทางสถานีจะให้ความสำคัญในการรับชมรายการ อันสะท้อนผ่าน สัดส่วน ผัง และรูปแบบรายการ แต่แผนการจัดทำรายการในปี พ.ศ. 2553 กลับกล่าวว่าการจัดทำรายการต้องคำนึงถึงประชาชนผู้ได้รับประโยชน์มากกว่าจำนวนผู้ชมรายการ อันเป็นการแสดงเจตนารมณ์ในการเข้าถึงเฉพาะกลุ่มเท่านั้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงทิศทาง สัดส่วน ผัง และรูปแบบรายการของทางสถานีที่มีการเข้าถึงมวลชนในระดับที่ต่ำแต่หวังผลการเข้าถึง Change agents และกลุ่มเฉพาะที่ค้อยโอกาสจากสื่อกระแสหลักในระดับที่สูง เหล่านี้จะเป็นข้อจำกัดอันส่งผลต่อความหลากหลายของประชาชนที่จะเข้ามาร่วมใช้พื้นที่สาธารณะของสถานีเป็นอย่างมาก

ผังรายการ

สถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ยังคงมีการจัดผังรายการในรูปแบบของทีวีในเชิงพาณิชย์ซึ่งปรากฏอยู่โดยทั่วไป ที่มักนิยมนำเอารายการประเภทข่าวและภาคบันเทิงไว้ ออกอากาศในช่วงภาคค่ำ (Evening Programming) ซึ่งเป็นเวลาที่มีผู้ชมมากที่สุด (Prime time) รูปแบบการจัดผังรายการในลักษณะเช่นนี้จะทำให้เกิดสภาพการแข่งขันในสนามเดียวกันของสื่อสาธารณะกับสื่อเชิงพาณิชย์ได้โดยไม่ตั้งใจ ซึ่งจะไม่เป็นผลดีทั้งในแง่ของการเปรียบเทียบเชิงความนิยม (Rating) ระหว่างรายการ ความหลากหลายของรายการ และการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายเฉพาะของทางสถานี ตามวัตถุประสงค์ของแผนการจัดทำรายการได้

เนื้อหารายการ

ยังคงมีรูปแบบการนำเสนอที่ยึดติดกับอุดมการณ์ในเชิงอำนาจนิยมและระบบอุปถัมภ์ ในลักษณะต่างตอบแทนซึ่งปรากฏชัดเจนในกลุ่มรายการที่ถูกผลิตจากทางสถานี ที่ให้ความสำคัญกับการปรากฏตัวของกลุ่มตัวแทนจากภาครัฐและภาคประชาสังคมเฉพาะกลุ่ม มากกว่าการพยายามที่จะก่อให้เกิดความหลากหลายจากกลุ่มตัวแทนในภาคส่วนอื่นๆ รวมถึงปัจเจกบุคคลในสังคมที่ไม่ได้สังกัดเครือข่ายใด กับโอกาสในการปรากฏตัวและร่วมใช้พื้นที่สาธารณะในรายการของทางสถานี

และเมื่อวิเคราะห์ไปถึงประเด็นสำคัญของแนวคิดพื้นที่สาธารณะในทัศนะของฮาเบอร์ มาสซ้อหนึ่งซึ่งได้กล่าวไว้ว่า “ผลจากการพูดคุยนั้นจะต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบางอย่างตามมา” พบว่า ทางสถานีฯมีการผลักดันประเด็นนโยบายสาธารณะผ่านทางรายการอยู่ในหลายประเด็น อาทิ เหตุการณ์ช่วงต้นปีพ.ศ. 2553 ท่ามกลางความขัดแย้งจากเหตุการณ์การชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดงที่มีแนวโน้มบานปลายไทยพีบีเอสได้เปิดพื้นที่ให้กับเครือข่ายภาคประชาชนหลายกลุ่มเพื่อช่วยกันระดมสมอง ค้นหาสาเหตุของความขัดแย้งผ่านการจัดเวทีสมัชชาหลายต่อหลายครั้ง แนวคิดจากกระบวนการคิดอย่างมีส่วนร่วมทำให้เกิดข้อสรุปในการตั้งสมัชชาประชาชนปฏิรูปประเทศทำหน้าที่ระดมความคิดเห็นเพื่อหนุนเสริมการทำงานของภาครัฐ ในการหาแนวทางปฏิรูปการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เพื่อลดช่องว่างของความเหลื่อมล้ำและความเป็นธรรม ซึ่งมีการเสนอต้นตอของความขัดแย้งผ่านจอไทยพีบีเอสอย่างต่อเนื่อง

โดยเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2553 นายกรัฐมนตรีได้ประกาศแนวทางปรองดอง 5 ข้อ หนึ่งในนั้นคือ การวางกลไกการปฏิรูปประเทศและได้มีการแต่งตั้งนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นประธานคณะกรรมการปฏิรูป และ ศ.นพ.ประเวศ วะสี เป็นประธานกรรมการสมัชชาปฏิรูป มีคณะทำงาน ซึ่งประกอบด้วยภาคประชาชนที่เคยใช้พื้นที่ข่าวไทยพีบีเอสเสนอแนวคิดร่วมทำงานอยู่จำนวนมาก เมื่อเวลาผ่านไปกว่า 5 เดือนคณะกรรมการปฏิรูปได้จัดประชุมใหม่ร่วมกันกับภาค

ประชาชนจากทั่วประเทศไป 1 ครั้งเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2553 และไทยพีบีเอส ได้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางถ่ายทอดสดการประชุมฯ ทั่วประเทศ

จนถึงสิ้นสุคปีพ.ศ. 2553 แม้ภารกิจการปฏิรูปประเทศของคณะกรรมการทั้ง 2 ชุดจะไม่ได้บรรลุภารกิจเกินกว่าการศึกษาปัญหาเพื่อสรุปเป็นข้อเสนอ แต่ก็ถือว่าเป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่นโยบายสาธารณะได้มีการกำหนดอย่างมีส่วนร่วม โดยมีสื่อสาธารณะอย่างไทยพีบีเอส คอยเฝ้าติดตามเปิดพื้นที่และให้ความสำคัญมาโดยตลอด นับเป็นครั้งแรกที่เครือข่ายภาคพลเมืองเพื่อเปลี่ยนประเทศไทยผ่านสื่อสารสาธารณะจากทั่วประเทศได้มาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และวางแนวความคิดทางร่วมเพื่อขับเคลื่อนสังคม

นอกจากนี้เหตุการณ์ในปีพ.ศ. 2553 เครือข่ายภาคพลเมืองประกอบด้วย ตัวแทนเครือข่ายนักข่าวพลเมือง เครือข่ายสื่อพลเมือง ตัวแทนเครือข่ายเชิงประเด็นจากทั่วประเทศกว่า 500 คน ได้มาร่วมตัวกันที่ศูนย์ประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์รังสิต อ. คลองหลวง จ. ปทุมธานี ระหว่างวันที่ 18 - 19 ธันวาคม พ.ศ. 2553 เครือข่ายที่เข้าร่วมงาน “ เปลี่ยนประเทศไทยด้วยพลังพลเมือง ” เหล่านี้มีส่วนร่วมขับเคลื่อนวาระทางสังคมผ่านพื้นที่สาธารณะของ ส.ส.ท. ไม่ว่าจะเป็นบทบาทของอาสาสมัครนักข่าวพลเมือง ตัวแทนภาคประชาสังคมที่ร่วมขับเคลื่อนสถานีโทรทัศน์ภูมิภาคผ่านกลไกกองบรรณาธิการร่วมภาคประชาสังคม รวมถึงภาคพลเมืองที่แสดงตัวเองว่าเป็นเจ้าของประเด็น เป็นคนต้นเรื่องและร่วมสื่อสารขับเคลื่อนใน 3 ประเด็นหลักคือ 1. ประเด็นการจัดการที่ดิน 2. ความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองกับอำนาจรัฐ และ 3. การเตรียมรับมือภัยพิบัติ โดยภาคพลเมืองผ่านพื้นที่ข่าวและรายการข่าวของ ส.ส.ท.

“เราใช้สื่อสาธารณะในการเคลื่อนที่มีอาจารย์หมอประเวศ คุณอนันท์ โดยเราเคลื่อนผ่านกระบวนการประชาชน กลุ่มที่เกิดขึ้นไม่ใช่เกิดเพราะคนอื่นนะ ผมเป็นคนเสนอชื่อเองแต่สังคมไม่รู้เท่าไร หมอประเวศนี่ผมเป็นคนเอ่ยชื่อจากปากผมต่อหน้านายกฯอภิสิทธิ์ ส่วนคุณอนันท์ผมก็เสนอชื่อเองเกิดจากกระบวนการประชาชน พอออกแบबरระคมความเห็นเสร็จว่ามีเนื้อหาอะไร มีเนื้อหาที่ต้องปฏิรูปที่ด้าน เราระคมความเห็นทุกกลุ่มมาแล้วจัดทำเป็นรายประเด็น ได้ข้อมูลทั้งหมดเสร็จก็เสนอ จะปฏิรูปยังงี้ก็ออกแบबरค้กรกัน ไปเจรจากับนายกฯก็ไปกันแค่ 11 คนเท่านั้นเข้าไปที่ราบ 11 ในช่วงนั้นบอกนายกฯว่าเราขอจัดเวทีปฏิรูปประเทศ” (ไมตรี จงไกรจักร, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

“ประเด็นนโยบายสาธารณะที่เห็นได้ชัดเจนในการผลักดันคือเรื่องคนไทยพลัดถิ่น เพราะว่าคนไทยพลัดถิ่นถ้าพูดจริงๆเขาอาจใช้สื่อหลายประเภท อาจจะใช้โทรทัศน์หลายช่องแต่ช่องหลักที่เปิดประเด็นและก็สามารถทำความเข้าใจกับสังคมได้ ให้สังคมเข้าใจความเป็นไทยพลัดถิ่นเป็นที่ยอมรับทั้งในส่วนของเขาและในส่วนของคนทำงานก็คือ Thai pbs ชัดเจนเลย ตอนนี้

กระบวนการได้ไปถึงการแก้ไข พบ.แล้วก็จะได้สัญชาติประมาณมิถุนายน แต่จะมีปัญหาเรื่องระเบียบที่กระทรวงมหาดไทยยังถือว่าเป็นอุปสรรค โดยตัวกฎหมายนี้เขาจะได้สัญชาติเดือนมิถุนายนนี้มีผล Thai pbs จับเรื่องนี้ตั้งแต่คนไทยยังไม่รู้ ไม่ได้ยินไม่รู้จักไทยพลัดถิ่นคืออะไร ค่อยอธิบายกันมาจนกระทั่งได้รับความสนใจ” (สุวิทย์ จริงจิตร, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2555)

“ตอนนั้นคือกระบวนการประชาชน แต่ว่าเราใช้ Thai pbs เป็นภาคีเพื่อนร่วมกัน สปร. เกิดเพราะเครือข่ายประชาชนยกระดับเป็นประเด็นสาธารณะให้เกิดการปฏิรูปประเทศ ทำเรื่องกระบวนการยุติธรรมก็เกิดกลไกกระบวนการยุติธรรมขึ้นมา รองปลัดกระทรวงยุติธรรมเป็นประธาน แล้วมันเกิดกระแสสังคมเกิดขึ้นมีผู้พิพากษาหลายคนลงมาทำงานวิจัยเรื่องกระบวนการยุติธรรม หรือคดีหลายคดีที่ตัดสินมาแบบ อภิวัตน์ที่เขาเรียกว่า ตุลาการภิวัตน์ มันก็เกิดคำแบบนี้ขึ้นมา หรือว่าการปฏิรูปที่คิดเรื่อง โฉนดชุมชน เรื่องธนาคารที่ดินก็เกิดขึ้นจากการผลักดันของประชาชนสื่อสาธารณะแล้วสร้างกระแส หน่วยงานก็ตอบรับและร่วมกันทำ แต่มันต้องใช้พลังกดดันด้วย ที่นั่นมันไม่มีเอกสารจะเสนอและยอมรับมันไม่มีเลย มี สปร. อันเดียวที่บอกเวทินั้นไม่ต้องชุมนุม เวทีเป็นเชิงจัดสมัชชาใหญ่คนเป็นพันสองพันคน และก็เสนอนายกฯแต่เราไปทาบตามทั้งหมดแล้วไง เรามีนงานวิชาการ ไปเสนอนายกฯแล้วว่าต้องอย่างนี้ๆ คนต้องการอย่างนี้ มันใช้กระบวนการแบบนี้หมดเลย แต่ว่าที่เกิดก็คือว่าหน่วยงานรัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยอมรับต่อเมื่อมีมวลชนมานั่งเฝ้าทุกวันเลขนะ สื่อเป็นแค่เครื่องมือหนึ่งที่ยกให้คนอื่นรู้ บอกให้สังคมรู้มาบอกคนที่เข้าใจเท่านั้นเอง” (ไมตรี จงไกรจักร, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

ในประเด็นนโยบายสาธารณะจะสังเกตได้ว่า มีกระบวนการขับเคลื่อนของกลุ่มเครือข่ายที่มีสายสัมพันธ์กับผู้ผลักดัน โทรททัศน์สาธารณะในช่วงแรกอยู่หลายประเด็น เช่น สมัชชาปฏิรูปประเทศ ที่มี ศ.นพ.ประเวศ วะสี เป็นประธานกรรมการ เครือข่ายเปลี่ยนประเทศไทยด้วยพลังพลเมือง การปฏิรูปที่ดิน โฉนดชุมชน ธนาคารที่ดิน ที่กลุ่มภาคประชาสังคมในเครือข่ายเป็นผู้ผลักดัน โดยที่ความเข้าใจส่วนใหญ่ของกลุ่มเครือข่ายที่มีต่อนโยบายนั้น ยังมีความคลาดเคลื่อนในเรื่องมุมมองที่แตกต่างกัน ส่วนใหญ่มุ่งเน้นประเด็นที่เอื้อต่อผลประโยชน์ของกลุ่มตนเป็นที่ตั้งมากกว่าที่จะคำนึงถึงประเด็นเนื้อหาซึ่งเป็นประโยชน์ส่วนใหญ่ของสังคม และสามารถจะพัฒนาไปสู่ความเป็นนโยบายสาธารณะต่อไป ดังสมาชิกเครือข่ายเพื่อน Thai PBS ประธานสภาผู้ชมผู้ฟังและอดีตประธานสภาผู้ชมผู้ฟังได้แสดงข้อคิดเห็นว่า

“ผมก็ดูจากทุกเวทีที่เราเข้าไปนะ ที่เราเห็นก็คือ ทุกๆเวทีพลเมืองก็เรียกร้องสิ่งที่ตัวเองต้องการ โดยไม่สนใจว่า มันจะเป็นสาธารณะหรือไม่เป็นสาธารณะ ผมชอบรายการนี้ ผมต้องการรายการนี้ ผมเป็นคนชายขอบ ผมต้องการให้รายการของไทยพีบีเอส พูดถึงเรื่องคนชายขอบ ผมอยู่พื้นที่นี้ผมต้องการให้คุณพูดถึงวัฒนธรรมพื้นที่นี้ ไม่สนใจคนอื่น ผมต้องการพูดอย่างนี้ ผมอยู่

ชุมชนนี้ ผมมีปัญหาตรงนี้คุณต้องเสนอเรื่องนี้ นี่คือสิ่งที่ผมเห็นทุกๆ เวที ว่าสิ่งที่เขาเรียกร็อง คือเขาเรียกร็องในการเป็นส่วนตัว ผมเรียกส่วนตัว ไม่ได้เป็นเรื่องของสาธารณะเลย เพราะฉะนั้นสิ่งที่คุณจะต้องเรียกร็อง คือเรียกร็องที่มันเกี่ยวข้องกับสาธารณะ เพราะฉะนั้นอันที่คุณเรียกร็องถ้ามันเกี่ยวข้องกับสาธารณะ ผมคิดว่านโยบายยังอาจจะเปลี่ยนได้ แต่ถ้าคุณเรียกร็องแล้วเกี่ยวกับพื้นที่คุณเองโดยเฉพาะ เกี่ยวกับพวกตัวของคุณเอง โดยเฉพาะ นโยบายไม่มีวันเปลี่ยนหรอก เป็นไปไม่ได้ ตรงนั้นทักษะยังคงเป็นทักษะของคนที่จะเข้าไปเรียกร็องอยู่ดีว่า คุณต้องพยายามเรียกร็องในสิ่งที่ป็นสาธารณะสิ มันถึงจะได้รับการตอบสนอง” (ชาญไชย วิกรวงษ์วิช, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2555)

“จริงๆผมคิดว่ามันเป็นหลายอันหลายเรื่องอยู่นะ แต่สำคัญก็คือว่ากลุ่มเครือข่ายที่ยกระดับเนื้อหาประเด็นเหล่านั้นขึ้นสู่เนื้อหาสาธารณะมันจะต้องมีมิติของการยกระดับเนื้อหาของประเด็นตนเองให้เป็นเรื่องของสาธารณะซึ่งหลายเครือข่ายไม่เข้าใจ อย่างเช่น ที่เราร่วมกันผลักดันเรื่องของการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมเราก็ใช้ประเด็นต่างๆเพื่อเชื่อมโยง อันนี้เราก็ใช้วิธีการร่วมมือก็คือว่า หนึ่ง เนื้อหาประเด็นของตัวเองที่จะทำให้สาธารณะเข้าใจ แต่ต้องอธิบายในเชิงสาธารณะไม่ใช่บอกว่าเป็นเรื่องของนายไมตรี แต่เป็นเรื่องนี้มันจะส่งผลกระทบต่อคนอื่นอีกเท่าไรหรืออย่างนี้ พอเราคุยแบบนี้มันก็จะ มี บก.ข่าวภูมิภาคและ บก.วาระประเทศไทย ก็พยายามคุยเนื้อหาแบบนั้นกัน ถ้าเข้าใจกันก็ร่วมกันเคลื่อน อันที่สอง ก็คือว่า เครือข่ายยกระดับตัวเองขึ้นมาสู่ประเด็นสาธารณะเองและก็ทำตัวเองให้เป็นข่าวเอง เช่น คนไทยพลัดถิ่นซึ่งได้อธิบายกันแล้วแต่ว่าเขาก็ยังไม่เข้าใจเท่าไรในช่วงแรก เราก็พยายามคิดทุกมุขเลยนะ คือผมเป็นกลไกหลักในการคิดเรื่องคนไทยพลัดถิ่นด้วย แต่ก็ถูกมองว่าเป็นเรื่องที่ประธานสภาทำไมออกทีวีทุกตอน” (ไมตรี จงไกรจักร, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

“ต้องดูว่านโยบายหลักของ Thai pbs เองตอนนี้มันเป็นทีวีที่ให้อิทธิพล ไม่ใช่ทีวีที่ต้องการเรตติ้งให้คนดูมากก็เริ่มปรับ ถามว่านโยบายเรื่องสังคมคุณภาพคุณธรรมเขาทำมากขึ้น อย่างเรื่องให้เวลากับสถานีประชาชน เวทีสาธารณะ เวทีพลเมือง ความเป็นพลเมืองมากขึ้น ประชาชนเปลี่ยนประเทศไทยอย่างนี้ เขาก็ทำรายการพวกนี้มากขึ้น เอาความต้องการของคนที่มีปัญหาในสังคม เป็นนโยบายเลยนะว่าต้องทำให้สังคมมีคุณภาพ คุณธรรม” (กิตติชัย ไสสะอาด, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2555)

โดยตลอดช่วงเวลาระหว่างปีพ.ศ. 2553 – 2554 กลุ่มภาคประชาสังคมกับไทยพีบีเอสได้ร่วมกันผลักดันสร้างความเปลี่ยนแปลงผ่านการนำเสนอข่าวในประเด็นสาธารณะในหลายเรื่อง เช่น

ข่าวคนไทยพลัดถิ่น

ภาคประชาสังคมร่วมกับไทยพีบีเอสได้เปิดประเด็นข่าวและเกาะติดเรื่องราวของคนไทยพลัดถิ่น ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่อาศัยในประเทศไทยแต่ไม่ได้รับสิทธิความเป็นไทยและมีการรวมตัวเรียกร้องสิทธิอย่างต่อเนื่อง โดยนำเสนอผ่านรายการเวทีสาธารณะ รายการข่าวประจำวัน รายการเปิดปม ฯลฯ โดยเฉพาะรายการเวทีสาธารณะ ซึ่งจัดขึ้นครั้งแรกในช่วงปลายปี 2553 ที่ จ.ระนอง และอีกครั้งในเดือนมีนาคม 2554 ในวันที่กลุ่มคนไทยพลัดถิ่นเดินเท้าเข้ากรุงเทพฯ เพื่อมาเรียกร้องสิทธิที่หน้ารัฐสภา ยังได้ใช้พื้นที่สื่อสาธารณะส่งเสียงที่ไม่ได้รับความสนใจ ให้ดังไปถึงผู้กำหนดนโยบายและสังคมวงกว้าง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การขับเคลื่อน พ.ร.บ. สัญชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2555) เป็นผลสำเร็จ

ข่าวบุกรุกป่าสวนผึ้งราชบุรี

ปัญหาที่ดินราชพัสดุกว่า 3 หมื่นไร่ ในพื้นที่ อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี ถูกกลุ่มนายทุนบุกรุกมาหลายปี ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์และประชาชนในพื้นที่ และยังมีประชาชนนอกพื้นที่ที่ถูกหลอกให้ซื้อที่ดินอย่างผิดกฎหมาย ไทยพีบีเอส มีบทบาทสำคัญในการตามติดสถานการณ์และรายงานข่าวตลอดหลายเดือนตั้งแต่ปลายปี 2553 จนถึงเดือนมีนาคม 2554 โดยร่วมกับกรมการทหารช่างและกรมสอบสวนคดีพิเศษ เจ้าหน้าที่ได้สร้างความรู้ความเข้าใจให้กับคนในพื้นที่ และการอบรมข้อกฎหมายให้กับผู้ปฏิบัติหน้าที่พิทักษ์ป่าเกิดเป็น “สวนผึ้งโมเดล” ที่กองทัพบกนำไปใช้ในการบริหารจัดการพื้นที่ที่ถูกบุกรุกบริเวณอื่นๆ จนถึงปัจจุบัน และทำให้กองทัพบกสามารถดำเนินการให้กรมทหารช่างมาสำรวจปักหมุดที่ดินใหม่ ยกเลิกการเรียกเก็บภาษีที่ดินอย่างผิดกฎหมายของนักการเมืองท้องถิ่น ทำให้เกิดการเช่าที่กับกรมธนารักษ์อย่างถูกต้อง และได้พื้นที่กลับคืนมาแล้วกว่าหมื่นไร่

ข่าวขบวนการไม้พะยูนข้ามชาติ

ไม้พะยูนเป็นไม้ยืนต้นเนื้อแข็งหายากที่มีความสำคัญในเชิงนิเวศน์ อีกทั้งมีราคาสูง เพราะมีความเชื่อในคนบางกลุ่มว่าเป็นไม้มงคล แต่มีเหลืออยู่เพียงแห่งเดียวในผืนป่าทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย หลังจากให้เห็นว่ามีการจับกุมการลักลอบตัดไม้พะยูนในพื้นที่หลายครั้ง ทำให้ทีมข่าวไทยพีบีเอสหยิบประเด็นดังกล่าวมาทำข่าวเชิงสืบสวนสอบสวน เสนอข่าวผ่านรายการ “ที่นี่ไทยพีบีเอส” เป็นจำนวน 12 ตอน โดยไม่เพียงรายงานถึงเหตุการณ์การเข้าจับกุม แต่ชี้ให้เห็นถึงลักษณะวิธีการลักลอบตัดและขนไม้อย่างผิดกฎหมาย ผ่านเส้นทางการลำเลียงที่ได้รับการช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ถือเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อส่งต่อไม้ไปยังจุดหมายปลายทางที่ประเทศจีน ในขณะที่กฎหมายด้านป่าไม้ยังล้าสมัย ต้องมีการผลักดันให้มีการปรับแก้ไข

กฎหมายให้สามารถปกป้องรักษาผืนป่าและทรัพยากรธรรมชาติของไทยให้คงอยู่เพื่อลูกหลานในอนาคตต่อไป (รายงานประจำปี ส.ส.ท, 2554, น. 42)

อย่างไรก็ตามการจะสร้างประเด็นของรายการให้นำไปสู่การกำหนดวาระของประเทศหรือนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้นจำเป็นต้องเข้าถึงกลุ่มคนที่มีศักยภาพในการผลักดันประเด็นต่างๆ ของชุมชน (Change agents) เพื่อขับเคลื่อนให้เกิดผลตามที่ผู้ผลิตรายการต้องการให้มาก ซึ่งจากข้อมูลการสำรวจทัศนคติส่วนใหญ่ของ AGB Nielsen พบว่า รายการเปลี่ยนประเทศไทย ได้รับความนิยมอยู่ในลำดับที่ 6 เมื่อเทียบกับรายการในช่วงเวลาเดียวกันทั้ง 6 สถานีฟรีทีวีตลอดปี 2553 ซึ่งสวนทางกับการสำรวจของทีมประเมินภายนอก จากการประชุมกลุ่มย่อยกับกลุ่มเอ็นจีโอและประชาชนใน 5 ภูมิภาค ตัวแทนของ Change agents ได้ให้คะแนนการรับชมรายการเปลี่ยนประเทศไทยสูงเป็นอันดับหนึ่งคู่กับรายการพินิจนคร ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงรายการในลักษณะดังกล่าวที่มีการเข้าถึงมวลชนในระดับที่ต่ำ แต่เข้าถึง Change agents ในระดับที่สูง อันส่งผลถึงทิศทางและแนวโน้มของสถานีฯ ที่อาจจะให้ความสำคัญกับคนกลุ่มนี้มากเป็นพิเศษ

ด้วยบทบาทหน้าที่ดังกล่าว หากเปรียบเทียบกับสื่อสาธารณะชั้นนำในต่างประเทศ เช่น BBC ของประเทศอังกฤษ หรือ NHK ของประเทศญี่ปุ่น จะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือในประเทศเหล่านั้นประชากรทั้งในแง่ของปัจเจกและประชาสังคมมีความแข็งแรง คนชั้นกลางในสังคมมีจำนวนมาก ฐานะดี การศึกษาดี โอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร รวมถึงการพึ่งพาตนเองทำได้ดีกว่า สื่อในประเทศเหล่านั้นจึงไม่มีความจำเป็นต้องทำหน้าที่เป็นตัวขับเคลื่อนสังคม แต่จะทำหน้าที่เพียงการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจาก Thai PBS ด้วยปัจจัยแวดล้อมหลายอย่างทำให้สื่อสาธารณะของไทยจำเป็นต้องมีบทบาทในการขับเคลื่อนสังคมไปพร้อมกันกับการทำหน้าที่อื่นๆ โดยประเด็นหลักคือ การเปิดโอกาสให้กับคนชั้นล่างที่ไม่ได้รับความสนใจจากสื่อกระแสหลักได้มีเวทีในการแสดงออกหรือสะท้อนปัญหาในพื้นที่ของตน รวมถึงการต่างตอบแทนภาคีกลุ่มเครือข่ายภาคประชาสังคมที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนและเรียกร้องสื่อสาธารณะในช่วงแรก ซึ่งมีความคาดหวังในรูปแบบหรือจริตที่มีความต่างกันอย่างสมดุล เหล่านี้ นับเป็นข้อแตกต่างในบทบาทหน้าที่เมื่อเปรียบเทียบกับสื่อสาธารณะชั้นนำในต่างประเทศ ที่กรรมการนโยบายชุดแรกของ Thai PBS ได้วางรากฐานไว้ ดังคำกล่าวขององค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ซึ่งได้ศึกษาสื่อสาธารณะในภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก และได้ให้คำจำกัดความถึงบทบาทหน้าที่ของสื่อสาธารณะไว้ว่า

สื่อวิทยุและโทรทัศน์เป็นสื่อที่เข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวางที่สุด โดยเฉพาะประชาชนส่วนใหญ่ของโลกที่อาศัยอยู่ในชนบทและมีการระดับศึกษาดำ ดังนั้น สื่อสาธารณะจึงมีบทบาทสำคัญมากที่จะสร้างโอกาสการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะของประชาชน

โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนา สื่อสาธารณะจะเป็นเครื่องมือให้การศึกษาและวัฒนธรรม พัฒนาความรู้และเป็นเวทีสร้างปฏิสัมพันธ์ในหมู่พลเมือง

กล่าวโดยสรุป การเปิดพื้นที่สาธารณะผ่านทางรายการของสถานีนั้น พบว่า เป็นรูปแบบพื้นที่สาธารณะที่มีลักษณะของการรวมศูนย์ ขาดความหลากหลายในแง่ของการนำเสนอประเด็น และการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่างๆของสังคมอย่างกว้างขวาง ถึงแม้ทาง Thai PBS เองจะได้แสดงให้เห็นถึงเจตนาที่ดีในการร่วมผลักดันประเด็นนโยบายสาธารณะผ่านทางรายการต่างๆหลากหลายประเด็น แต่เมื่อลงไปวิเคราะห์ย้อนกลับพบว่าประเด็นที่มีการผลักดันเป็นนโยบายสาธารณะนั้นเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของกลุ่มภาคประชาสังคมและภาคีเครือข่ายที่ร่วมผลักดัน Thai PBS มาในช่วงแรกเสียเป็นส่วนใหญ่ โดยในประเภทรายการนั้นพบว่า รายการที่ผลิตโดยสถานีไม่เกิดการสะท้อนความเป็นพื้นที่สาธารณะในเชิงการเข้าถึง (Access) มากเท่าที่ควร เนื่องจากไม่เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) ต่อประเด็นนั้นๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมปรากฏตัวในรายการ เพื่อแสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะใดๆ คงทำได้แต่เพียงการให้ข้อมูลผ่านทางรายการเท่านั้น อันแสดงให้เห็นถึงค่านิยมและแนวคิดในระบบอำนาจนิยมและระบบอุปถัมภ์ของบุคลากร ส.ส.ท. ซึ่งยังคงตกค้างมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งให้ความสำคัญกับภาครัฐและกลุ่มผลประโยชน์จากภาคประชาสังคมในลักษณะต่างตอบแทน ดังปรากฏให้เห็นจากการนำเสนอประเด็นเฉพาะพื้นที่ของรายการที่ผลิตจากสถานี รวมถึงการปรากฏตัวซ้ำของผู้ร่วมรายการบางคน ซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์ เป็นต้น

5.5 ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของพลเมือง

จากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในเบื้องต้นสามารถวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ได้ดังนี้

สืบเนื่องจากวัฒนธรรมทางการเมือง และค่านิยมทางสังคมของไทยในระบบศักดินา ที่รัฐพยายามสร้างความชอบธรรมในการปกครองด้วยลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างมูลนายกับไพร่ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในอดีต ยังคงส่งผลและมีอิทธิพลต่อวิถีคิดของคนไทยมาจนถึงปัจจุบัน ผนวกกับจุดกำเนิดขององค์กรอย่างรีบเร่งในยุครัฐประหารจากกลุ่มคนเพียงบางกลุ่ม ขาดกระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนในหลากหลายมิติ ทำให้ไม่เกิดการตื่นรู้และตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพในการมีส่วนร่วมกับสื่อสาธารณะเท่าที่ควร อันส่งผลต่อความผูกพันและความเป็นเจ้าขององค์กร ผนวกกับทัศนคติทางการเมืองของกลุ่มผู้ผลักดันซึ่งประกอบด้วย กลุ่มองค์กรภาคประชาสังคม และบุคลากรส่วนหนึ่งภายในองค์กรมีความโน้มเอียงทางการเมืองไปในลักษณะเดียวกันคือต่อต้านรัฐบาลของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรึ ทำให้ทิศทาง แนวคิด และ

วัฒนธรรมการทำงานของกลุ่มผู้ผลักดันได้เข้ามาครอบงำกระบวนการบริหารจัดการองค์กรให้มีรูปแบบดังที่ปรากฏคือ เป็นองค์กรที่มีลักษณะเป็นอาณาจักรของคนเฉพาะกลุ่ม เอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มผลประโยชน์ซึ่งมีอุดมการณ์เดียวกันและมีส่วนเกี่ยวข้องในการร่วมผลักดันองค์กรนี้มาตั้งแต่แรกเสียเป็นส่วนใหญ่ และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในระดับปัจเจกบุคคลค่อนข้างน้อยนับตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ พบว่า ผู้ที่เข้ามาเป็นตัวแทนในฐานะแฟนพันธุ์แท้จากทางบ้านในสภาผู้ชมผู้ฟัง ซึ่งโดยคุณสมบัติจะต้องเป็นปัจเจกบุคคลซึ่งไม่สังกัดชายใด กลับปรากฏตัวแทนจากกลุ่มเครือข่ายเข้ามาทำหน้าที่ในสัดส่วนดังกล่าวแทน รวมถึงการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลในรูปแบบการปรากฏตัวในรายการนั้น พบว่า รายการที่ถูกผลิตจากทางสถานีนั้นเปิดโอกาสให้มีการปรากฏตัวในรายการค่อนข้างน้อย คงทำได้เพียงการให้ข้อมูลผ่านเข้ามาในรายการเท่านั้น อันแสดงให้เห็นถึงความไม่จริงจังในการเปิดโอกาสให้ปัจเจกบุคคลจากภายนอกซึ่งไม่ได้สังกัดเครือข่ายใดๆ ได้เข้ามาร่วมตรวจสอบการทำงานขององค์กรและร่วมใช้พื้นที่สาธารณะผ่านทางรายการในการเรียกร้องสิทธิประโยชน์ต่างๆ ที่พึงจะกระทำได้ในสื่อสาธารณะซึ่งดำเนินการภายใต้ภาษีของประชาชน

นอกจากนี้ยังคงพบเห็นอุดมการณ์เชิงอำนาจนิยมและระบบอุปถัมภ์ปรากฏผ่านทางเนื้อหาของรายการที่ผลิตโดยสถานีอยู่บ่อยครั้ง รวมถึงการเข้าถึงของพลเมืองที่มีต่อสื่อสาธารณะ Thai PBS ยังมีอัตราส่วนที่ค่อนข้างต่ำ ขาดความหลากหลายและกระจุกตัวเฉพาะกลุ่ม เมื่อเปรียบเทียบกับ Free TV ช่องอื่นๆ สิ่งเหล่านี้ปฏิเสธไม่ได้ว่าส่วนหนึ่งเป็นผลกระทบจากการนิยามความเป็นสื่อสาธารณะของคณะผู้บริหารที่ยังไม่ตกผลึกทางความคิด โดยมีชุดความคิดที่ต่างกันระหว่างสื่อสาธารณะที่ต้องการรับใช้คนส่วนใหญ่ของสังคม หรือเพื่อมุ่งยกระดับคุณภาพชีวิตและรับใช้กลุ่มคนที่ด้อยโอกาสจากสังคมแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น โดยสะท้อนผ่านนโยบายการบริหารรายการที่ยังคงมีความขัดแย้งกันในบางภารกิจ ส่งผลถึงรูปแบบการนำเสนอ และเนื้อหาของรายการที่จะส่งผ่านไปยังกลุ่มเป้าหมายจึงมีความแตกต่างกันตามการตีความ เหล่านี้ทำให้ความรู้สึกถึงการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อสถานีจึงมีสัดส่วนที่น้อยตามไปด้วย ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองที่มีต่อสื่อสาธารณะแห่งแรกของประเทศไทยเป็นอย่างยิ่ง

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง โครงสร้างโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS กับการมีส่วนร่วมของพลเมือง ผู้วิจัยได้ทำการสรุปและอภิปรายผล โดยนำเสนอข้อมูลตามลำดับของคำถามการวิจัยดังนี้

1. ปัจจัยใดในโครงสร้างของสังคมไทย ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของพลเมือง
2. โครงสร้างการดำเนินงานของโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ส่งผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมของพลเมือง อย่างไร
3. พลเมืองมีส่วนร่วมต่อโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ในรูปแบบใด
4. ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมระหว่างพลเมืองกับโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS คืออะไร

6.1 สรุปผลการวิจัย

6.1.1 โครงสร้างทางสังคมที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของพลเมือง

การเมืองการปกครอง

การเมืองการปกครองของไทยในสมัยก่อนเริ่มต้นมาจากสังคมที่มีโครงสร้างแบบศักดินา ใช้หลักชาติกำเนิด เกียรติและฐานะทางราชการ ความมั่งคั่ง และการศึกษาเป็นเครื่องกำหนดเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางชั้นชนในระบบอุปถัมภ์ (patron-client relationship) เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจการคุ้มครอง หรือผลประโยชน์ต่างตอบแทนในรูปแบบต่างๆ รวมถึงค่านิยมการสร้าง ความชอบธรรมในการปกครองที่มีส่วนช่วยให้การกระทำของฝ่ายรัฐบาลหรือฝ่ายปกครองมีความถูกต้อง มีความสงบเรียบร้อยเกิดขึ้นในสังคม โดยเฉพาะผู้ปกครองที่มีอาวุโส ทั้งนี้เพราะมีความเชื่อว่าตนและกลุ่มของตนเท่านั้นที่มีสิทธิที่จะปกครอง มีสิทธิที่จะใช้อำนาจ ไม่ใช่ประชาชนหรือผู้ได้ปกครอง ทำให้พลเมืองมีความสำนึกในหน้าที่ของตนว่าควรเชื่อฟังผู้ที่มีอำนาจหน้าที่และควรปฏิบัติตามคำสั่งของฝ่ายนั้นด้วยดี ซึ่งวิธีดังกล่าวเป็นการสร้างความชอบธรรม โดยใช้ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม เป็นมรดกทางวัฒนธรรม เป็นเกณฑ์ทางศีลธรรม จารีตนิยมที่ประชาชนยึดถือร่วมกัน มาจวบจนถึงในปัจจุบัน การปลูกฝังความเชื่อหรือความคิดในลักษณะเช่นนี้กล่าวว่าจะเป็นผลดีในทางสนับสนุนผู้ที่ปกครอง ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีดังกล่าว

หากเป็นการเมืองการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ สิ่งเหล่านี้นับว่าสอดคล้องไปกันได้กับระบบการเมืองการปกครองแบบนั้น แต่เมื่อระบบการเมืองการปกครองเปลี่ยนมาเป็นแบบประชาธิปไตยดังเช่นปัจจุบัน ขนบธรรมเนียมประเพณีเหล่านี้ได้กลายเป็นอุปสรรคทันที กล่าวคือทัศนคติและฐานคติของฝ่ายปกครอง เช่น นักการเมือง และข้าราชการประจำที่ยังคงมีวิถีคิดแบบอำนาจนิยม เป็นการปกครองแบบบนลงล่าง ซึ่งเป็นมรดกทางความคิดที่ยังคงตกค้างจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน รวมถึงการปฏิเสธการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เช่น รูปแบบการถือครองที่ดิน ความถี่ของสื่อวิทยุ โทรทัศน์ โดยภาครัฐที่เลือกนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อฝ่ายตน และปิดหูปิดตาประชาชนมาโดยตลอด ในแบบ “เขามืออะไรให้คูก็ตองคู” ภายใต้วาทกรรม “ความมั่นคงของชาติ” จึงทำให้สื่อเหล่านี้ถูกครอบครองโดยภาครัฐทั้งหมด

เศรษฐกิจ

ปัจจัยทางเศรษฐกิจถือเป็นอีกหนึ่งตัวแปรที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงเหตุบ้านการเมืองของประเทศไทยมาตั้งแต่ในอดีตกล่าวคือ นับเริ่มตั้งแต่เปิดประเทศในปีพ.ศ. 2398 ไปจนถึงในปีพ.ศ. 2475 ด้วยสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำรัฐบาลเริ่มประสบปัญหาการขาดดุลงบประมาณอย่างต่อเนื่อง คณะราษฎรซึ่งประกอบด้วย ทหาร ตำรวจ พลเรือน ได้อ้างสาเหตุของปัญหาดังกล่าวอันนำไปสู่การปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปเป็นระบอบประชาธิปไตย มองในแง่การเมืองระดับประเทศ การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้มาจากเบื้องบนของชนชั้นปกครอง หาใช่การเข้าร่วมกระบวนการของประชาชนในการต่อสู้ด้วยจิตสำนึกทางการเมืองอย่างแท้จริงไม่ การมีส่วนร่วมและการตื่นตัวจึงมีน้อยอยู่ในวงอันจำกัด หากมองในแง่การล้มล้างคณะราษฎรทำได้เพียงล้มสัคนาลงบางส่วนเท่านั้น คือทำลายความสัมพันธ์ทางการผลิต (Relation of Production) ระหว่างชนชั้นศักดินากับราษฎร ส่งผลกระทบต่อการเมืองการปกครอง ในการเปลี่ยนระบบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ แต่ไม่บรรลุผลมากนักทางด้านเศรษฐกิจ ระบบกรรมสิทธิ์แบบศักดินาบางส่วนยังคงถูกรักษาไว้ ทั้งไม่มีการเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศจากเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2524)

ส่วนในระดับท้องถิ่นนั้น นับจากอดีตได้เกิดปัญหาสะสมจากความอยุติธรรมทางสังคม ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความไม่มั่นคงในการดำเนินชีวิต การถูกเลือกปฏิบัติจากภาครัฐ เรื้อรังจนกลายเป็นปัญหาร่วมของคนในระดับรากหญ้าซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ในสังคมมาโดยตลอด ผนวกกับสถานการณ์การแข่งขันทางเศรษฐกิจของโลกในขณะนั้น เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างอย่างรุนแรง การเปลี่ยนผ่านจากยุคเกษตรกรรมไปสู่ยุคอุตสาหกรรมใหม่ โดยอ้างการพัฒนาเพื่อความทันสมัย ทำให้เกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรกขึ้นในสมัย จอม

พลสฤทธ์ ษนะรัชต์ อันเป็นวาทกรรม (discourse) ที่สามารถครอบงำ (hegemony) และสร้างความชอบธรรมในการใช้อำนาจรัฐ เพื่อดำเนินการพัฒนาสังคมไทยให้กลายเป็นสังคมแบบรัฐทุนนิยมผูกขาดได้

จากข้อมูลในข้างต้นกล่าวได้ว่า เศรษฐกิจก่อนยุคเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นอยู่ในรูปของการผูกขาดการค้าโดยรัฐ จวบจนมีการเปิดประเทศขึ้นในปีพ.ศ. 2398 ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง เช่น ทำลายการผูกขาดทางการค้า ก่อให้เกิดการค้าเสรี การเพิ่มจำนวนของพ่อค้า เกิดชนชั้นนายทุน และการผูกขาดปัจจัยการผลิตจากภาครัฐไปสู่กลุ่มชนชั้นดังกล่าวซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยในสังคม เช่น นายทุนข้าราชการ เป็นการลงทุนทางเศรษฐกิจระหว่างนายทุนกับชนชั้นปกครอง ในรูปแบบของระบบเศรษฐกิจศักดินาผสมนายทุนซึ่งเรียกว่า “ทุนนิยมขุนนาง” อันแสดงถึงความสัมพันธ์อันดีและร่วมแบ่งผลประโยชน์กันระหว่างชนชั้น สิ่งเหล่านี้ตกทอดมาจนถึงปัจจุบันดังปรากฏในโครงสร้างองค์กรสื่อวิทยุโทรทัศน์ไทย กรณีการเคลื่อนย้ายระบบกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิต (Ownership of means of production) ซึ่งเปลี่ยนการครอบครองจากภาครัฐในอดีตกายอยู่ใต้กลุ่มทุน เช่น องค์กรสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.) ซึ่งทางรัฐบาลผู้ถือครองกรรมสิทธิ์คลื่นความถี่ได้เปิดให้เอกชนโดยบริษัท บางกอกเอ็นเตอร์เทนเมนท์ จำกัด ของตระกูลมาลินนท์ ได้รับสัมปทานจาก อ.ส.ม.ท.ไปเพื่อดำเนินการบริหารจัดการสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 สถานีโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์ทีวี มีการแปรรูปเป็นองค์กรมหาชนเข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ แต่ยังคงเป็นรูปแบบรัฐวิสาหกิจอยู่ เนื่องจากหน่วยงานของรัฐคือกระทรวงการคลังเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 ได้รับสัมปทานจากกองทัพบก บริหารงานโดย บริษัทกรุงเทพวิทยุโทรทัศน์ จำกัด โดยมีตระกูลรัตนรักษ์ จากธนาคารกรุงศรีอยุธยาเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ สถานีโทรทัศน์ไอทีวี ได้รับสัมปทานจากสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (สปน.) บริหารงานโดยกลุ่มสยามทีวีเอนด์คอมมิวนิเคชั่น ซึ่งเป็นบริษัทในเครือของธนาคารไทยพาณิชย์ และสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ก่อนที่จะตกไปอยู่ในการครอบครองของตระกูลชินวัตร และถูกฟ้องร้องแพ้งค์ความจนถูกตัดสินให้ยึดคลื่นสัมปทานคืนในที่สุด

สังคมและวัฒนธรรม

จากลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของไทย ซึ่งแบ่งออกเป็นสังคมชนบทและสังคมเมืองโดยลักษณะทางกายภาพที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของพลเมืองในสังคมนั้นพบว่า บริบทของสังคมในชนบทซึ่งมีการดำรงวิถีชีวิตของตนเองเป็นสังคมประเพณีอย่างชัดเจน (Traditional society) ชาวบ้านดำรงชีวิตอยู่ด้วยกันมายาวนานชั่วลูกชั่วหลาน ร่วมทุกข์ร่วมสุขมาด้วยกันเอื้อเพื่อเอื้อแก่ เอาแรงช่วยเหลือกัน ลงแขกช่วยกันทำงานบนพื้นฐานความสัมพันธ์ทางสังคม

ระหว่างกันของคนชนบทที่เหนียวแน่น เอื้อให้เกิดรูปแบบในการสร้างการมีส่วนร่วมของพลเมืองหรือสมาชิกในชุมชน สร้างสำนึกความรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ ร่วมกัน ก่อให้เกิดจิตอาสา จิตสาธารณะ โดยถือเอากิจของส่วนรวมเป็นกิจของตนเองเป็นอย่างมาก เหล่านี้หากมองผ่านมิติการมีส่วนร่วมในเชิงสังคมประเพณีนั้น ถือว่าเป็นคุณสมบัติเฉพาะของคนในชนบทที่มีมาช้านาน แต่หากมองในมุมการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางการเมืองนั้นกลับพบว่า ยังมีค่านิยมและวัฒนธรรมบางอย่างที่ตกค้างและสืบทอดกันมาจากอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นอุปสรรคสำคัญในหลายลักษณะ เช่น ความเฉื่อย เป็นค่านิยมที่ฝังแน่นของคนในสังคมเกษตรกรรม ทำให้ขาดความกระตือรือร้นในการทำงานและพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ การถือฐานานุกรม ในลักษณะของสังคมเกษตร ถือว่าการที่จะได้รับตำแหน่งหน้าที่การงานนั้นย่อมเป็นไปตามฐานานุกรม ตามฐานะของบุคคล ตามชาติวุฒิหรือกำเนิดของบุคคล ซึ่งตรงข้ามกับสังคมอุตสาหกรรมที่การได้รับตำแหน่งหน้าที่การงานมักเป็นไปตามความสามารถของบุคคลเป็นมาตรฐานตัดสิน การถือความสัมพันธ์ส่วนตัว ในสังคมเกษตร ความสัมพันธ์ส่วนตัวมีความจำเป็นในการพิจารณาให้คนเข้าทำงานหรือมอบหมายงาน ผู้เป็นญาติกัน ผู้ที่รู้จักมักคุ้นจะได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษมากกว่าผู้ไม่เคยคุ้นเคย แม้จะมีคุณวุฒิสูงกว่าก็ตาม การถือประโยชน์ตนเอง ถ้าหากงานที่ทำนั้นๆ ไม่ให้ประโยชน์แก่ตัวก็มักไม่ทำหรือทำด้วยความไม่เต็มใจ การถืออำนาจ ผู้ได้บังคับบัญชา มีหน้าที่ในการรับคำสั่งและปฏิบัติตาม โดยถือว่าถูกต้องหรือไม่ถูกต้องในการสั่งงาน มิใช่อยู่ที่เหตุผล แต่อยู่ที่ผู้มีอำนาจเป็นผู้สั่งหรือไม่ และคนไทยมักไม่แสดงการขัดแย้งกับผู้มีอำนาจ ถ้าทนไม่ได้ก็หนีไปเสีย เป็นการรักษาเอาตัวรอด

ค่านิยมทางสังคมไทยเหล่านี้ซึ่งยังคงตกค้างและสืบทอดกันมาจากอดีตถึงปัจจุบัน เมื่อวิเคราะห์ผ่านปรากฏการณ์ของสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS เช่น การคัดสรรสมาชิกสภาผู้ชมผู้ฟังของทางสถานีฯ หรือการฝึกอบรมนักข่าวพลเมือง ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มตัวแทนที่มาจากภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศ พบว่าเป็นอุปสรรคอย่างมากทั้งในแง่ของ ความเฉื่อย ขาดความกระตือรือร้นในการที่จะอาสาตนเองเข้ามาเพื่อช่วยเหลืองานของสังคม การถือฐานานุกรม ที่ทำให้เกิดการเจียมเนื้อเจียมตัว มองว่าการขึ้นอาสาเข้ามาทำงานนั้นเป็นเรื่องไกลตัว ตนเองไม่มีความสามารถเพียงพอ การถือความสัมพันธ์ส่วนตัว ทำให้มีการชักชวนพวกพ้องและกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ เกิดขึ้น มากกว่าที่จะเข้ามาด้วยจิตอาสาอย่างแท้จริง มีการเอาถือประโยชน์ตนเองเป็นหลัก ซึ่งเมื่อเข้ามาแล้วกลุ่มสมาชิกก็มุ่งหวังที่จะใช้พื้นที่ตรงนี้ในการเอื้อประโยชน์ให้กลุ่มตนมากกว่าผลประโยชน์ของส่วนรวม การถืออำนาจ โดยสมาชิกบางคนเข้ามาเพื่อหวังผลประโยชน์ในเชิงอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตัวตนมากกว่าส่วนรวม

ส่วนสังคมเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น เราจะพบว่าเป็นศูนย์กลางและสัญลักษณ์ของความเจริญ ความสำคัญทางการเมือง การบริหารและทางเศรษฐกิจมาโดยตลอด ความสัมพันธ์

ของคนในสังคมไม่ได้เป็นเป้าหมายในตัว แต่เป็นทางไปสู่เป้าหมาย โดยส่วนใหญ่จึงมีความสัมพันธ์กันแบบหลวมๆ ไม่สนิทชิดเชื้อเหมือนในสังคมชนบท สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองในสังคมเมือง ในรูปแบบที่เรียกว่าหรือทำงานผ่านกลุ่มตัวแทน เพื่อทำหน้าที่และปกป้องผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มที่มีความคิดเห็น อุดมการณ์ ผลประโยชน์ร่วมกัน และก่อให้เกิดกลุ่มประเด็นทางสังคมเฉพาะด้านที่จะมีมากขึ้นตามสัดส่วนของโครงสร้างทางสังคมเมืองที่เติบโตและเติบโตซับซ้อน ดังจะเห็นได้จากจำนวนของกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคีเครือข่ายภาคประชาสังคมต่างๆ ซึ่งได้เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก การก่อตัวของกลุ่มตัวแทนภาคประชาสังคมเหล่านี้มีการจำแนกทางโครงสร้างที่มากกว่าในสังคมชนบทอย่างเห็นได้ชัด องค์กรพัฒนาเอกชนหลายแห่งได้ปรับบทบาทจากผู้ปฏิบัติงานมาเป็นภาคีหนึ่งของเครือข่ายองค์กรชาวบ้านและองค์กรประชาชน โดยหลายฝ่ายเริ่มเชื่อมโยงระหว่างนโยบายเฉพาะด้านกับการเมืองในเชิงโครงสร้าง ต่อมาเริ่มมีกระแสเรียกร้องให้มีการลดทอนอำนาจรัฐในมิติต่างๆ หลายประเด็น จนอาจเรียกได้ว่าเป็นฐานความคิดของการปฏิรูปการเมืองในสังคมไทย (ผาสุกพงษ์ไพจิตร และคณะ, 2545)

6.1.2 โครงสร้างโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS กับความร่วมมือของพลเมือง

6.1.2.1 กระบวนการในการผลักดันให้เกิดสื่อสาธารณะในประเทศไทย

กระบวนการในการผลักดันให้เกิดสื่อสาธารณะในประเทศไทย เป็นดำเนินการภายใต้แนวคิด สามเหลี่ยมเข็มนาฬิกา ซึ่งสามมุมประกอบด้วย

มุมที่ 1 การสร้างความรู้ ด้วยการวิจัยเพื่อหาความรู้ในการแก้ปัญหาสังคมที่ต้องการได้แก่ งานวิจัยชุดโครงการ “การปฏิรูประบบสื่อ” จำนวน 13 เรื่อง (2546) โดยคณะนักวิจัยจากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), โครงการศึกษาความเป็นไปได้และแนวทางในการจัดตั้งสถานีโทรทัศน์สำหรับเด็กและครอบครัว โดยคณะนักวิจัยจาก ทีดีอาร์ไอ สนับสนุนโดยมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

มุมที่ 2 การเคลื่อนไหวทางสังคม หมายถึง การที่สังคมเข้ามาร่วมเรียนรู้ ร่วมบอกความต้องการ นี่คือการจัดการเรียนรู้ ซึ่งต้องแปรความรู้ในมุมที่ 1 ให้อยู่ในรูปที่สังคมจะเข้าใจได้ง่าย เข้าร่วมได้ เรียกว่าความรู้เพิ่มอำนาจให้สาธารณะ (Empowerment) ถ้าปราศจากความรู้ที่ถูกต้อง สังคมจะเคลื่อนไหวได้ยาก ไม่มีพลัง หรือเคลื่อนไหวแล้วพียงไปทางอื่น การจัดตั้งโทรทัศน์สาธารณะครั้งแรกในประเทศไทย เป็นตัวอย่างที่ดีของการพัฒนานโยบายสาธารณะที่คนในสังคมมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง ทั้งฝ่ายวิชาการ สมาคมวิชาชีพ องค์กรภาคสังคม องค์กรผู้บริโภค เครือข่ายครอบครัว

เครือข่ายสื่อเพื่อเด็ก เครือข่ายการปฏิรูปสื่อภาคประชาชน เครือข่ายนักธุรกิจ กลุ่มคนรักบีบีซี เป็นต้น เหล่านี้สอดคล้องกับนักวิชาการทางด้านเศรษฐศาสตร์ที่ได้กล่าวว่า

“ขบวนการเคลื่อนไหวนับแต่นี้ต่อไปจะเป็นลักษณะเฉพาะกลุ่มมากขึ้น มีเอกลักษณ์เฉพาะที่ค่อนข้างหลากหลาย ไม่มีทางเป็นหนึ่งเดียว แนวคิดเรื่องอุดมการณ์เดียว รบที่เดียว ยุทธศาสตร์เดียว อาจไม่สามารถกระทำได้ในขบวนการทางสังคมแบบใหม่ หากจะมีองค์กรเจ้าภาพซึ่งประสานความร่วมมือเพื่อระดมคนเข้ามาแล้วจึงนำไปสู่ประเด็นเคลื่อนไหวร่วมกัน” (ผาสุกพงษ์ไพจิตรและคณะ, 2545)

มุมที่ 3 อำนาจรัฐ หรืออำนาจทางการเมือง เป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ เพราะเป็นผู้ใช้อำนาจรัฐ บริหารการใช้ทรัพยากรของรัฐและเป็นผู้ออกกฎหมาย การมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางของภาคสังคม มีส่วนสำคัญที่ช่วยเร่งผลักดันให้ฝ่ายการเมือง โดยเฉพาะรัฐบาลตื่นตัวตามไปด้วย นอกจากนี้ยังมีแรงสนับสนุนสำคัญจากสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ สายสื่อมวลชน ทำให้การพิจารณาร่างกฎหมายนี้ผ่านไปด้วยดี

จึงอาจกล่าวได้ว่า จุดกำเนิดโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS อยู่ภายใต้การผลักดันของกลุ่มภาคประชาสังคมระดับชนชั้นนำ (Elite civil society) โดยคนกลุ่มนี้ได้นำแนวความคิดที่ผ่านกระบวนการวิจัยและค้นคว้าในเชิงวิชาการ ไปขยายต่อยังภาคอื่นๆ เช่น ภาครัฐ กลุ่มนักวิชาชีพ เพื่อก่อให้เกิดแนวร่วมในการผลักดันสถานีโทรทัศน์สาธารณะที่ปลอดจากอำนาจรัฐและอำนาจทุน

ฉะนั้นจากข้อสังเกตของผู้วิจัย ในกิจกรรมการขับเคลื่อนประเด็นทางสังคมที่ต้องการการมีส่วนร่วมหรือพลังจากภาคประชาชน จึงยังคงมีแค่เพียงกลุ่มเครือข่ายและพลเมืองที่กระตือรือร้นอยู่จำนวนหนึ่งเท่านั้น หากใช้เกิดจากการมีส่วนร่วมและความต้องการของประชาชนอย่างกว้างขวางไม่ เหล่านี้สืบเนื่องมาจากโครงสร้างการเมืองการปกครองของไทยในระบบศักดินาที่รัฐพยายามสร้างความชอบธรรมในการปกครองด้วยลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างมูลนายกับไพร่ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในอดีต ยังคงส่งผลและมีอิทธิพลต่อวิถีคิดของคนไทยมาอย่างต่อเนื่องและยาวนานจวบจนถึงปัจจุบัน ประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมจึงยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงทัศนคติทางการเมืองให้มีลักษณะสอดคล้องกับการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

6.1.2.2 กระบวนการสรรหาและการได้มาซึ่งคณะกรรมการชุดต่างๆ อันประกอบด้วยกรรมการนโยบาย

จากสัดส่วนของคณะกรรมการนโยบายในยุคแรกที่ผ่านมาการสรรหา ซึ่งถือว่ามิบทบาทสำคัญในการวางรากฐานและร่วมกำหนดโครงสร้างของ ส.ส.ท. มีกลุ่มตัวแทนจากภาคประชาสังคมอยู่ในจำนวนที่เกินกว่ากึ่งหนึ่งของกรรมการที่มีทั้งหมด 9 คน รวมถึงสัดส่วนด้านบริหารจัดการองค์กร ปรากฏชื่อ นายแพทย์พลเดช ปิ่นประทีป อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพัฒนา

สังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งทำงานอยู่ในภาคประชาสังคมมายาวนาน และมีคุณสมบัติที่สามารถจะลงสมัครในสัดส่วนของภาคประชาสังคมซึ่งมีโควตาอยู่ 4 คน ได้ แต่กลับลงสมัครในสัดส่วนด้านบริหารจัดการองค์กรแทน นอกจากนั้นในกลุ่มของกิจการสื่อสารมวลชนเองยังปรากฏชื่อ ผศ.ดร.เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ ประธานสถาบันพัฒนาสื่อภาคประชาชน ซึ่งเป็นอีกบุคคลหนึ่งที่ทำงานทางด้านสื่อภาคประชาชนมาโดยตลอด จึงจะเห็นได้ว่าในจำนวนคณะกรรมการนโยบาย 9 คนซึ่งอยู่ในฐานะผู้บริหารสูงสุดขององค์กร มีบทบาทหน้าที่ในการกำหนดและควบคุมทิศทางขององค์กรนั้น มีกลุ่มภาคประชาสังคมระดับชนชั้นนำ (Elite civil society) และนักวิชาการที่เคยทำงานในภาคประชาสังคมเข้าร่วมด้วยสูงถึง 6 คน โดยที่มีตัวแทนจากสายวิชาชีพสื่อมวลชนจริงๆ เข้าไปเพียง 1 คนเท่านั้นคือ นายสมชัย สุวรรณบรรณ จนผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการร่วมผลักดันสื่อสาธารณะในขณะนั้นถึงกับยอมรับว่า ตัวแทนฝ่ายสื่อฯ มีสัดส่วนที่น้อยจนเกินไป ทำให้รูปแบบและทิศทางของความเป็นองค์กรสื่อฯ ไม่มีความชัดเจนเพียงพอ จึงมีปัญหามันในเรื่องของการตีความบทบาทหน้าที่ขององค์กรสื่อฯ ที่มีความแตกต่างกันของคณะกรรมการบริหาร ซึ่งแต่ละคนมีชุดความคิดที่แตกต่างกัน เหล่านี้ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในระหว่างการทำงาน รวมถึงการวางรากฐาน ทิศทาง และบทบาทหน้าที่ของ ส.ส.ท. ในช่วงแรกเป็นอย่างมาก จึงอาจกล่าวได้ว่าโครงสร้างของสื่อสาธารณะแห่งแรกของประเทศไทยที่ได้ถือกำเนิดขึ้นมานั้น มีเงาของกลุ่มภาคประชาสังคมระดับชนชั้นนำ (Elite civil society) พาดทับอยู่อย่างชัดเจน

สมาชิกสภาผู้ชมผู้ฟัง

สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ ส.ส.ท. เป็นกลุ่มผู้แทนจากกลุ่มเฉพาะหรือองค์กรตัวแทนของภูมิภาคและกลุ่มประเด็นเฉพาะจำนวนไม่เกิน 50 คนที่มีบทบาทร่วมกับเครือข่ายเพื่อนสื่อสาธารณะในการสะท้อนกลับความเห็นและความต้องการในแง่มุมมองของผู้ชมที่มีต่อการผลิตและเผยแพร่รายการของ ส.ส.ท. เพื่อพัฒนาการทำงานอย่างต่อเนื่อง แต่เนื่องจากในช่วงแรกของการก่อตั้งองค์การกระบวนการคัดสรรยังไม่มีความชัดเจนเพียงพอ ทำให้สมาชิกส่วนหนึ่งถูกชักชวนเข้ามาด้วยผลประโยชน์แอบแฝงอื่นๆ โดยมีความความเข้าใจและความคาดหวังที่แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ผนวกกับขาดการจัดการในองค์ความรู้ที่ครบถ้วนจาก ส.ส.ท.เอง รวมถึงตัวสมาชิกจะมาพบกันเฉพาะตอนประชุมเท่านั้น จึงทำให้เกิดความไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง ในช่วงแรกจึงมีปัญหาและอุปสรรคต่างๆ อยู่ตลอดเวลา เช่น ความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ความไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหาร พนักงานหรือแม้กระทั่งตัวสมาชิกของสภาผู้ชมผู้ฟังเองก็ตาม จนทำให้เกิดการชอนทับและขัดแย้งกันในบางภารกิจ

6.1.2.3 วัฒนธรรมองค์กร

วัฒนธรรมองค์กรที่ทาง ส.ส.ท. พยายามจะให้เป็นที่คือ จริยธรรม ซึ่งมีการผลักดัน ส่งเสริม พร้อมปลูกฝังให้บุคลากรทั้งหมดขององค์กร รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้ซึมซับและตระหนักถึง จนถึงขั้นที่คาดหวังว่าจะเป็นอัตลักษณ์พิเศษ หรือ DNA ของคนในองค์กรแห่งนี้ ตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาสิ่งเหล่านี้ได้ปรากฏผลให้เห็นเป็นที่ประจักษ์กับบุคคลภายนอกโดยเฉพาะผลงานหน้าจอซึ่งได้รับการยอมรับมากยิ่งขึ้น แต่ด้านหลังจอ นั้น บางครั้งการยึดมั่นในจริยธรรมมากเกินไป ก็ส่งผลให้การทำงานสะดุดติดขัดด้วยความไม่คุ้นชินในระยะแรกๆ ทำให้เป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการปรับตัวของพนักงานส่วนใหญ่ที่มีพื้นฐานมาจากทีวีในเชิงพาณิชย์ ในการที่จะหลอมรวมให้เป็นหนึ่งเดียวกันเป็นอย่างมาก

6.1.2.4 การบริหารรายการ

6.1.2.5 สัดส่วนรายการ จากการเปรียบเทียบสัดส่วนของกลุ่มรายการประเภทต่างๆ ใน

รอบ 3 ปี (พ.ศ.2551 – 2553) พบว่าในช่วงปี พ.ศ.2551 ซึ่งเป็นปีแรกที่ทางสถานีได้เปิดดำเนินการ นั้น ทางสถานีได้ให้ความสำคัญกับกลุ่มรายการประเภทข่าวและสารคดีมากที่สุดก่อนจะมีการปรับ สัดส่วนลงใน 2 ปีต่อมาตามลำดับ รวมถึงการให้ความสำคัญกับกลุ่มรายการประเภทสารประโยชน์ ในช่วง 2 ปีแรกในการเปิดดำเนินการค่อนข้างมาก ก่อนที่จะถูกปรับลดลงมาในปีที่ 3 โดยกลุ่ม รายการที่มีการเติบโตสวนขึ้นมาจากปีแรกอย่างต่อเนื่องคือ กลุ่มรายการสารบันเทิง ทั้งนี้ตาม นโยบายสัดส่วนรายการ แผนการจัดทำรายการ และข้อเสนอแนะจากสมาชิกสภาผู้ชมผู้ฟังของ ทางสถานีซึ่ง

ข้อมูลเมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนของรายการในปีที่ 3 (พ.ศ.2553) จะมีสัดส่วนที่ใกล้เคียง กับเกณฑ์ของนโยบายด้านสัดส่วนรายการที่ระบุว่า รายการข่าวและสารคดีจะต้องมีสัดส่วนของ เวลาในการออกอากาศของรายการอยู่ที่ร้อยละ 40 รายการสารประโยชน์ร้อยละ 30 และรายการ สารบันเทิงร้อยละ 30 มากที่สุด

แต่มีข้อพึงสังเกตจากผู้วิจัยคือ การจัดสัดส่วนรายการในลักษณะดังกล่าว ส่งผลต่อ ความนิยมรายการของผู้ชมส่วนหนึ่งที่ติดตามรับชมรายการข่าวและสารคดีพอสมควร โดยพิจารณา จากผลการวิเคราะห์ของ AC Nielsen ที่ระบุว่า ตั้งแต่เริ่มมีการออกอากาศในปีพ.ศ. 2551 – 2553 เป็นต้นมา พบว่าปีแรกที่มีการออกอากาศ (พ.ศ. 2551) ไทยพีบีเอส มีจำนวนผู้ชมมากที่สุด แต่ในปี ที่ 2 (พ.ศ. 2552) ผู้ชมเริ่มมีจำนวนที่ลดลง ครั้นพอมาถึงในปีที่ 3 (พ.ศ. 2553) จำนวนผู้ชมไทยพีบี เอสกลับเพิ่มขึ้นอีกครั้ง โดยขึ้นถึงอันดับ 3 ในช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2553 ซึ่งเป็นช่วงที่มี วิกฤตการณ์ทางการเมืองและทางสถานีฯได้นำเสนออย่างต่อเนื่อง อันมีผลกระตุ้นให้ผู้ชมกลุ่มนี้หัน กลับมาดูสถานีไทยพีบีเอสมากขึ้นอีกครั้ง สอดคล้องกับผลการประเมินคุณภาพรายการที่มีการ

เผยแพร่ประจำปี 2551 ที่ปรากฏผลว่า ส่วนใหญ่ของผู้ชมที่แสดงความคิดเห็นผ่านช่องทางต่างๆ ของทางสถานีฯ แสดงออกว่าให้ความสนใจต่อกลุ่มรายการข่าวมากกว่ากลุ่มรายการสารประโยชน์ และรายการสาระบันเทิง (รายงานประจำปี ส.ส.ท., 2551) สิ่งเหล่านี้เมื่อพิจารณาจากแผนการจัดทำ รายการในปี พ.ศ. 2552 และปีพ.ศ. 2553 จะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกันถึงทิศทางและแนวโน้ม ที่จำนวนผู้ชมของสถานีจะถูกลดลงอย่างต่อเนื่อง เช่น ในปี พ.ศ. 2552 ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมาย หลักของสถานีคือ คนส่วนใหญ่ของประเทศ แต่แผนการจัดทำรายการในปี พ.ศ. 2553 กลับกล่าวว่าการจัดทำรายการต้องคำนึงถึงประชาชนผู้ได้รับประโยชน์มากกว่าจำนวนผู้ชมรายการ อันเป็นการ แสดงเจตนารมณ์ที่ย้อนแย้งในการเข้าถึงเฉพาะกลุ่มเท่านั้น

สิ่งเหล่านี้ปฏิเสธไม่ได้ว่าส่วนหนึ่งเป็นผลกระทบจากการนิยามความเป็นสื่อสาธารณะ ของคณะผู้บริหารที่ยังไม่ตกผลึกทางความคิด โดยมีชุดความคิดที่ต่างกันระหว่างสื่อสาธารณะที่ ต้องการรับใช้คนส่วนใหญ่ของสังคม หรือเพื่อมุ่งยกระดับคุณภาพชีวิตและรับใช้กลุ่มคนที่ด้อย โอกาสจากสังคมแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ผนวกกับเนื้อหารายการของ Thai PBS เองซึ่งมีความ เป็นสาระสูง (Hard content) ในช่วงแรกกลับถูกจำกัดกับกลุ่มผู้นำทางความคิดซึ่งเป็นชนชั้นกลาง มากกว่าที่จะเป็นกลุ่มคนชั้นล่างซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในสังคม อันสะท้อนให้เห็นถึงเนื้อหา รายการดังกล่าวที่มีการเข้าถึงมวลชนในระดับที่ต่ำแต่เข้าถึง Change agents ในระดับที่สูง ซึ่งเจตนาที่จะ กระทำเพื่อให้กลุ่มคนชั้นกลางที่มีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงสังคมเหล่านี้ (Change agents) ได้ รับชมมากกว่าคนกลุ่มอื่นๆ นับเป็นเรื่องที่น่าวิตกเป็นอย่างยิ่งถึงจุดยืนและเจตนารมณ์ในการจัดตั้ง สื่อสาธารณะที่จำเป็นต้องผลิตรายการเพื่อรับใช้สาธารณะ ซึ่งหัวใจก็คือประชาชนทุกภาคส่วนใน สังคม

6.1.2.6 รูปแบบรายการ

รูปแบบรายการของสถานีฯซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกแบบให้เปล่า นั้น กลุ่มเครือข่ายซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการผลิตคั่นสื่อสาธารณะในประเทศไทยมาตั้งแต่แรก โดยเฉพาะ สสส. มีบทบาทสำคัญในการเข้ามาร่วมใช้พื้นที่ผ่านทางรายการในกลุ่มเด็กและเยาวชน ของทางสถานีฯมากที่สุด ซึ่งจากประเด็นดังกล่าวผู้ร่วมก่อตั้งและคณะกรรมการบริหาร ได้กล่าวว่า ส่วนหนึ่งเป็นเพราะปัญหาทางการเงินขององค์กรเอง จึงจำเป็นต้องหาภาคร่วมสนับสนุนรายการ ผ่านทางรูปแบบต่างๆ

ปัจจัยเหล่านี้หากขาดการตระหนักถึงอาจทำให้ Thai PBS มีโอกาสถูกแทรกแซงจาก กลุ่มผลประโยชน์ได้ง่าย อันจะส่งผลกระทบต่ออุดมการณ์ จุดยืนของความเป็นสื่อสาธารณะที่จะ ผิดเพี้ยนและคลาดเคลื่อนไปจากเจตนารมณ์เดิมของการจัดตั้งได้ในที่สุด

6.1.2.7 ผังรายการ

ตลอดเวลา 3 ปีที่ผ่านมาทางสถานีให้ความสำคัญกับรายการภาคค่ำ (Evening Programming) ในช่วงเวลา 18.01 – 00.00 น. มากที่สุดถึง 2 กลุ่มรายการ คือ กลุ่มรายการข่าวและสารคดี และกลุ่มรายการสารบันเทิง ควบคู่กันไปในส่วนที่สูงกว่าช่วงเวลาในการออกอากาศอื่นๆ มาโดยตลอด

จึงอาจกล่าวได้ว่า Thai PBS ยังคงมีการจัดผังรายการในรูปแบบของทีวีในเชิงพาณิชย์ที่มักนิยมนำเอารายการประเภทข่าวและภาคบันเทิงไว้ออกอากาศในช่วงภาคค่ำ (Evening Programming) ซึ่งเป็นเวลาที่มีผู้ชมมากที่สุด (Prime time) รูปแบบการจัดผังรายการในลักษณะเช่นนี้จะทำให้เกิดสภาพการแข่งขันในสนามเดียวกันของสื่อสาธารณะกับสื่อเชิงพาณิชย์ได้โดยไม่ต้องใจ ซึ่งจะไม่เป็นผลดีทั้งในแง่ของการเปรียบเทียบเชิงความนิยม (Rating) ระหว่างรายการ ความหลายหลายของรายการ และการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายของทางสถานีได้ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ถูกสะท้อนผ่านข้อมูลที่ได้จากการประมวลความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อสถานีทั่วประเทศจากการจัดทำของสภาผู้ชมผู้ฟังรายการว่า รายการไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ เพราะเวลาออกอากาศกับเวลาที่กลุ่มเป้าหมายต้องการชมไม่สอดคล้องกัน ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาวิจัยช่วงเวลาที่เหมาะสมในการจัดวางผังรายการต่างๆ ให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมายมากกว่าที่เป็นอยู่

6.1.2.8 รายได้

ด้วยรายได้หลักที่มาจากแหล่งทุนภาษีสรรพสามิตปีละ 2 พันล้านบาท ในอนาคตย่อมไม่เพียงพอต่อการดำเนินการขององค์กรที่มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง แม้ในกฎหมายจะเขียนไว้ว่าให้มีการพิจารณาเงินสนับสนุนองค์กรดังกล่าวในทุกๆ 3 ปี โดยรัฐมนตรีกระทรวงการคลังเป็นผู้ให้ความเห็นชอบ ในทางปฏิบัติคงเป็นเรื่องที่ยากอยู่พอสมควรที่จะจัดสรรงบประมาณสนับสนุนเพิ่มเติม ทั้งในแง่ของสภาวะการณ์ทางการเมืองที่ยังไม่นิ่งพอ การสถาปนาตนเองเป็นองค์กรอิสระที่ปลอดจากอำนาจรัฐและอำนาจทุน ทำให้ทางองค์กรจึงมีข้อจำกัดในเรื่องของงบประมาณการบริหารจัดการในระยะยาว สิ่งเหล่านี้จำเป็นที่องค์กรเองจะต้องตระหนักถึง และเร่งหาวิธีการในการระดมทุนในรูปแบบอื่นๆ ตามที่กฎหมายสามารถจะเอื้อให้กระทำได้ เพื่อให้สื่อสาธารณะสามารถดำเนินงานอยู่ได้ภายใต้ภูมิทัศน์สื่อที่เปลี่ยนแปลง และการแข่งขันที่สูงของธุรกิจสื่อในปัจจุบัน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้อาจจะทำให้ Thai PBS มีโอกาสที่จะถูกแทรกแซงได้ทั้งจากฝ่ายการเมือง กลุ่มทุน และกลุ่มผลประโยชน์อื่นๆ อันจะส่งผลกระทบต่ออุดมการณ์และจุดยืนของความเป็นสื่อสาธารณะที่จะผิพเพี้ยนและกลาดเคลื่อนไปจากเจตนารมณ์เดิมของการจัดตั้งได้ในที่สุด

6.1.3 รูปแบบการมีส่วนร่วมของพลเมือง

6.1.3.1 การมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองในการกำหนดนโยบาย

คณะกรรมการสรรหา ทำหน้าที่ในการสรรหาคณะกรรมการนโยบายซึ่งถือเป็นกลไกสูงสุดในการบริหารองค์การและมีหน้าที่กำหนดทิศทาง กำกับดูแลการดำเนินกิจการขององค์การให้ เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้รับผลประโยชน์อย่างทั่วถึง เท่าเทียม และสร้างสรรค์ โดยกรรมการสรรหาในขณะนั้นมาจากองค์กรที่เป็นตัวแทนของภาคส่วนต่างๆ ใน สังคม 15 องค์กร

ซึ่งจากข้อสังเกตกล่าวได้ว่า โครงสร้างและสัดส่วนคณะกรรมการสรรหานั้นถูก ออกแบบมาเพื่อให้รัฐบาลไม่สามารถเข้าไปแทรกแซงการสรรหาคณะกรรมการนโยบายได้ โดยมี องค์กรจากภาคส่วนต่างๆ มาร่วมกันสรรหาหลายส่วนงาน และมีหน่วยงานจากภาครัฐเข้าร่วม ด้วยเพียง 4 หน่วยงานเท่านั้น แต่เมื่อพิจารณาจากกลุ่มตัวแทนภาคประชาสังคม 11 องค์กรนั้นอาจ กล่าวได้ว่าหาใช่เป็นตัวแทนของประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศไม่ แต่กลับเป็นตัวแทนของกลุ่ม เครือข่ายภาคประชาสังคมที่ร่วมผลักดันหรือมีความสัมพันธ์อันดีกับผู้ร่วมผลักดัน โทรทัศน์ สาธารณะให้ถือกำเนิดขึ้นในช่วงแรกเสียเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ต้นทางการกำหนดทิศทางของ องค์กรจึงขาดความหลากหลายในการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่างๆ ของสังคมอย่างกว้างขวาง และ ด้วยคุณสมบัติของกรรมการสรรหาข้างต้น Thai PBS จึงได้กรรมการนโยบายในกลุ่มเครือข่ายของ ภาคประชาสังคมที่ร่วมผลักดันสื่อสาธารณะเข้ามาเป็นจำนวนมาก จึงอาจกล่าวได้ว่าโครงสร้างของ สื่อสาธารณะแห่งแรกของประเทศไทยที่ได้ถือกำเนิดขึ้นมานั้น มีเงาของกลุ่มภาคประชาสังคมระดับ ชนชั้นนำ (Elite civil society ที่ร่วมผลักดันสื่อสาธารณะพาดพิบอยู่อย่างชัดเจน

6.1.3.2 การมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองในการตรวจสอบการทำหน้าที่ขององค์กร

ในความเป็น “สื่อสาธารณะ” ไม่เพียงแต่องค์กรจะมุ่งมั่นผลิตงานหน้าจอให้เป็นรายการ ที่ดี มีประโยชน์ต่อผู้ชมเท่านั้น ภารกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ องค์กรแห่งนี้จะต้องถูก ตรวจสอบและประเมินผลการทำงานทั้งจากกลไกภายในของ ส.ส.ท.เอง รวมไปถึงการตรวจสอบ จากองค์กรภายนอกต่างๆ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองในมิติที่หลากหลาย โดยใน ประเด็นที่เห็นเด่นชัดคือ

1. เปิดช่องทางรับฟังความเห็นจากประชาชนทั่วไป
2. สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ

1. การเปิดช่องทางรับฟังความเห็นจากประชาชนทั่วไป

ส.ส.ท. สร้างช่องทางหลากหลายเพื่อเปิดรับฟังความเห็นและข้อเสนอแนะจาก ประชาชนทั่วไป ผ่านจดหมาย โทรศัพท์ โทรสาร อีเมล นอกจากนี้ยังมีศูนย์เพื่อน Thai PBS

รายการเปิดบ้าน Thai PBS รวมถึงการแต่งตั้งคณะกรรมการรับและพิจารณาเรื่องร้องเรียนจากประชาชน เป็นอนุกรรมการตามกฎหมายของคณะกรรมการนโยบาย ประกอบด้วยผู้แทนกรรมการนโยบาย ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก ผู้แทนสมาคมวิชาชีพสื่อ ผู้แทนองค์กรคุ้มครองผู้บริโภคและผู้แทนสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ มีหน้าที่พิจารณาเรื่องร้องเรียนจากประชาชนที่เห็นว่ารายการที่เผยแพร่โดย ส.ส.ท. มีลักษณะขัดหรือละเมิดต่อจริยธรรมของสื่ออีกด้วย

2. สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ

สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ เป็นอีกหนึ่งกลไกสำคัญที่จะทำหน้าที่ติดตามตรวจสอบการทำงานของ ส.ส.ท. ว่า ได้ปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของความเป็นสื่อสาธารณะมากน้อยเพียงใด ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ได้รับมาจะถูกนำไปนำไปปฏิบัติเพื่อให้ได้ผลงานที่ดีขึ้นและตอบสนองความต้องการของประชาชนโดยส่วนร่วม จากข้อมูลพบว่า ที่มาของสมาชิกส่วนใหญ่สังกัดเครือข่ายภาคประชาสังคมที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ผลักดันองค์กรสื่อสาธารณะมาก่อนแล้ว รวมถึงความไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง ทำให้ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์การทำหน้าที่ของสภาฯ ได้ หลังจากที่มีปัญหาดังกล่าว ส.ส.ท. จึงปรับเปลี่ยนระบบและระเบียบสำหรับสภาฯ ใหม่ โดยมีการนำแฟนประจำของไทยพีบีเอสที่ติดต่อสื่อสารแสดงความเห็นต่อ ส.ส.ท. จากที่บ้าน เข้ามาร่วมเป็นหนึ่งในสมาชิกสภาผู้ชมผู้ฟังฯ แต่ปัญหาคือ ขาดการยอมรับจากกลุ่มเครือข่ายสมาชิกเก่าที่ทำงานร่วมกันอยู่ก่อนแล้ว และต้องใช้เวลาในการปรับตัวเพื่อทำหน้าที่อยู่พอควร เหล่านี้เป็นการสะท้อนปัญหาของการขาดเอกภาพในการดำเนินการ ความรู้และความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของเหล่าสมาชิก รวมถึงการปิดกั้นโอกาสในการเข้าถึงและมีส่วนร่วมของพลเมืองในระดับปัจเจกบุคคล อันจะส่งผลถึงความผูกพัน ความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของในการเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร ที่ยังคงมีปัญหาคอขวดอยู่ไม่น้อย ทั้งในแง่ของการยอมรับบทบาทหน้าที่ในการทำงาน และช่องทางในการเข้าถึง ซึ่งถูกจับจองโดยกลุ่มเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์กับองค์กรอยู่ก่อนแล้ว

นอกจากนี้ยังพบประเด็นที่สมาชิกกลุ่มเครือข่ายแต่ละกลุ่มพยายามจะใช้พื้นที่ของไทยพีบีเอส เพื่อทำการผลักดันประเด็นต่างๆ ที่เป็นผลประโยชน์ของกลุ่มผ่านหน้าจอ โดยไม่คำนึงถึงปัญหาที่กระทบต่อผู้คนที่ส่วนใหญ่ในสังคมเท่าที่ควร ส่วนระดับการยอมรับของผู้บริหารที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสภาผู้ชมผู้ฟังนั้น พบว่า ผู้บริหารส่วนหนึ่งมีฐานคิดที่ไม่เชื่อในเรื่องสื่อสาธารณะการที่มีประชาชนหรือคณะบุคคล คอยตรวจสอบ ติดตาม เสนอแนะต่างๆ ดูเหมือนเป็นการจับผิดทำให้การทำงานไม่คล่องตัวเหมือนเมื่อครั้งที่ตนยังเป็นสื่อพาณิชย์มาก่อน จึงมีแนวคิดที่จะปิดช่องทางและพื้นที่ของสภาผู้ชมฯ ในช่วงแรก ซึ่งสอดคล้องกับผลการประเมินจากหน่วยงานภายนอกที่กล่าวว่า ข้อเสนอแนะส่วนใหญ่ของสภาผู้ชมผู้ฟัง มักไม่ได้รับการพิจารณาจากผู้

เกี่ยวข้องมากนัก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการไม่ยอมรับในความเชี่ยวชาญด้านสื่อและหรือการผลิต รายการของสมาชิกสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ ดังนั้นข้อเสนอแนวทางการพัฒนาข้างต้นของ คณะกรรมการบริหาร แม้ว่าจะอยู่บนพื้นฐานของความเห็นและคำแนะนำของสภาผู้ชมและผู้ฟัง รายการ แต่ก็ไม่ถูกนำไปเพื่อดำเนินการต่อ (รายงาน โครงการประเมินผลการดำเนินงานประจำปี, 2553, น. 58)

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่ากระบวนการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำหน้าที่ของ องค์กรนั้น คงกระทำกันเฉพาะในกลุ่มเครือข่ายภาคประชาสังคมที่ตื่นรู้เพียงบางกลุ่ม และมีสาย สัมพันธ์อันดีกับผู้บริหารส่วนหนึ่งขององค์กร ซึ่งเป็นการคัดเลือกตัวแสดงที่ถูกกำหนดโดยระดับ นโยบายจากด้านบนลงล่าง มากกว่าที่จะเกิดจากการตระหนักถึงและขันอาสาเข้ามาในบทบาท หน้าที่ของภาคพลเมือง ด้วยความรัก ความผูกพัน และความจำเป็นเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร ซึ่ง เป็นการสร้างรากฐานการมีส่วนร่วมที่แท้จริงจากพลเมืองในการได้จากระดับล่างขึ้นไปสู่ระดับบน เหล่านี้จึงเต็มไปด้วยข้อเรียกร้องและผลักดันในเชิงผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม ขาดการยอมรับในการ มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

6.1.3.3 การมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองในการผลิตรายการ

นักข่าวพลเมือง

นักข่าวพลเมืองไทยพีบีเอส มาจากกลุ่มคนที่หลากหลาย ทั้งชาวบ้านทั่วไป เด็ก เยาวชน นักศึกษา ครูอาจารย์ นักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน นักสื่อสารชุมชน ผู้ใช้แรงงาน เกษตรกร ตัวแทน กลุ่มปัญหาทางสังคม กลุ่มผู้ด้อยโอกาส กลุ่มชาติพันธุ์ ชาวเล ฯลฯ เชื่อมต่อเป็นเครือข่ายนักข่าว พลเมือง ทำหน้าที่สื่อมวลชนในฐานะสื่อภาคพลเมืองและจรรยาบรรณ “พื้นที่ของประชาชน” เพื่อให้ ทุกคน ทุกชุมชนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสื่อสาธารณะ

แต่จากข้อมูล พบว่ายังมีลักษณะของการยอมให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น เครือข่าย สมาชิกภาคประชาสังคมที่ผลักดันเรื่องราวประเด็นของกลุ่มเข้ามาเป็นนักข่าวพลเมือง เพื่อที่จะใช้ เป็นช่องทางในการผลักดันผลประโยชน์ของกลุ่มตนอยู่ ซึ่งหากเปรียบเทียบกับสื่อสาธารณะใน ต่างประเทศเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของนักข่าวพลเมืองนั้น พบว่ามีมุมมองและการให้ความสำคัญ ในประเด็นที่แตกต่างกัน กล่าวคือ สถานีโทรทัศน์ชั้นนำของโลกหลายแห่งทำหน้าที่เพียงเปิดช่อง ทางการนำเสนอให้กับผู้ที่ประสงค์จะส่งผลงานข่าวเข้ามาและทางสถานีเป็นผู้คัดเลือกเท่านั้น ซึ่ง แตกต่างจาก ส.ส.ท.ที่สถานีจะอยู่ในฐานะของผู้อุปถัมภ์นักข่าวพลเมือง ทำให้เกิดทัศนคติที่เอน เอียงในการพิจารณาผลงานการออกอากาศ อันส่งผลถึงผลประโยชน์แอบแฝงของกลุ่มที่อาจจะ ตามมาได้ในที่สุด

รวมถึงบทบาทหน้าที่ของนักข่าวพลเมืองในปัจจุบันที่ยังไม่เข้มแข็งและไม่สามารถแสดงศักยภาพได้อย่างเพียงพอหากเปรียบเทียบกับเครือข่ายที่มีอยู่ทั่วประเทศ โดยเนื้อหาและประเด็นส่วนใหญ่มุ่งนำเสนอเฉพาะในเชิงศิลปวัฒนธรรม มากกว่าการที่จะมุ่งนำเสนอเนื้อหาที่เป็นประเด็นทางการเมือง เศรษฐกิจ ปัญหาปากท้องของภาคประชาชน เพื่อเรียกร้องความไม่เป็นธรรมในสังคม ซึ่งอาจจะกระทบในเชิงอำนาจต่อภาครัฐและกลุ่มทุนได้ในที่สุด

จอภูมิภาค

บนแนวคิดที่ว่า “ประเทศไทยไม่ใช่แค่กรุงเทพฯ” การให้ความสำคัญกับ “ท้องถิ่น” ปรากฏยุทธศาสตร์ผ่านรายการต่างๆ มาอย่างต่อเนื่อง การจัดให้มีรายการโทรทัศน์ภูมิภาคหรือ “จอภูมิภาค” มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ระหว่างเครือข่ายภาคพลเมืองกับไทยพีบีเอส ในการสื่อสารสาธารณะ โดยมีเครือข่ายที่หลากหลายเข้าร่วม เป็นเวทีระดมความคิด ค้นหาประเด็น ค้นหาแหล่งข่าว และกำหนดแนวทางการนำเสนอ

แต่จากข้อมูลพบว่า จุดกำเนิดของรายการโทรทัศน์จอภูมิภาคนั้น เบื้องหลังจ่อเกิดมาจากความคุ้นเคยกันเป็นส่วนตัวระหว่างบรรณาธิการจากส่วนกลางของสถานีฯกับเครือข่ายภาคประชาสังคมในภูมิภาคที่มีมาก่อนแล้ว ร่วมมือกันกำหนดเงื่อนไข ทิศทางและรูปแบบในการทำงานระหว่างกัน ทั้งนี้เพื่อที่จะผลักดันผลงานผ่านหน้าจอออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นการถือกำเนิดในระดับนโยบายจากด้านบนลงสู่ด้านล่าง โดยภาคพลเมืองจะร่วมรับหลักการเพื่อไปดำเนินการต่อ มากกว่าการที่จะถือกำเนิดจากความต้องการของภาคพลเมืองที่อยู่ในภูมิกานั้นซึ่งมีความเข้าใจในสิทธิเสรีภาพการเข้าถึงสื่อระดับประเทศ และใช้เป็นช่องทางเพื่อเรียกร้อง ผลักดันประเด็น หรือตั้งคำถามต่อสังคมในสิ่งที่พวกเขาไม่เคยมีโอกาสนจะได้รับ ความสนใจจากสื่อกระแสหลักมาก่อน อันเป็นไปตามรูปแบบของสื่อสาธารณะที่จำเป็นจะต้องเริ่มจากรากที่แข็งแรงเสียก่อน นั่นคือการถือกำเนิดมาจากความต้องการของภาคพลเมืองอย่างแท้จริง ก่อนที่จะพัฒนาไปสู่รูปแบบของการมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้นต่อไป

ผู้ผลิตอิสระ

หนึ่งในนโยบายสำคัญของ ส.ส.ท. คือการส่งเสริม สนับสนุน และสร้างการมีส่วนร่วมจากผู้ผลิตอิสระ เพื่อผลิตรายการออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ Thai PBS ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย มาตรา 43 (7) ที่กำหนดให้องค์การฯต้องสนับสนุนผู้ผลิตอิสระจัดสรรเวลาให้ออกอากาศได้เพียงพอ โดยทำการแบ่งประเภทของผู้ผลิตรายการอิสระ ออกเป็น 2 รูปแบบคือ 1. ผู้ผลิตรายการอิสระประเภทชุมชน 2. ผู้ผลิตรายการอิสระที่เป็นนิติบุคคล

แต่จากข้อมูลพบว่า รายการที่ถูกผลิตโดยกลุ่มผู้ผลิตอิสระในระดับชุมชนนั้นมีสัดส่วนที่น้อยกว่ากลุ่มอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัด โดยผู้บริหาร Thai PBS ได้ชี้แจงว่าเหตุผลส่วนหนึ่งอาจจะเป็นด้วยความไม่พร้อม และมีข้อจำกัดด้วยวิถีชีวิตที่ส่วนใหญ่เพียงแต่ต้องการสะท้อนมุมมอง สะท้อนปัญหาของตนมากกว่าการที่เข้าไปทำการผลิตเองซึ่งจะต้องทำเป็นอาชีพ

นอกจากนั้นรายการเหล่านี้เมื่อได้รับการอนุมัติข้างผลิต จะต้องมีการทำสัญญากับทางสถานีฯ และเมื่อดำเนินการผลิตไปได้สามเดือน ผู้ผลิตอิสระจะต้องต่อสัญญาโดย “คณะกรรมการจัดทำแผนและผังรายการ” และ “คณะกรรมการครีเอทีฟบอร์ด” เป็นผู้ได้รับการแต่งตั้งให้พิจารณาต่อสัญญา แต่ถ้ารายการใดที่มีเหตุผลให้เชื่อว่าเนื้อหาไม่ถูกผลิตเพื่อประโยชน์สาธารณะ ก็สามารถถอดออกจากการปรับผังซึ่งจะมีอยู่ในรอบ 3 เดือนได้เลย ซึ่งโดยวิธีการดังกล่าว ส.ส.ท. มองว่าเพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้กับผู้ผลิตรายใหม่ๆ และป้องกันการยึดครองพื้นที่การผลิตรายการโดยรายใดรายหนึ่งเป็นหลัก ซึ่งในความเป็นจริงวิธีการดังกล่าวจะทำให้ขาดความต่อเนื่องในการรับชมรายการของผู้ชม และบั่นทอนความเชื่อมั่นของผู้ผลิตที่มีต่อสถานีได้

นอกจากนี้ท่ามกลางความพยายามของ ส.ส.ท. ที่จะเปิดพื้นที่ให้แก่ผู้ผลิตอิสระอย่างหลากหลายเพื่อไม่ให้เกิดการผูกขาดรายการแก่ผู้ผลิตอิสระรายใดรายหนึ่งนั้น แต่จากการพิจารณาถึงต้นทุนและที่มาของผู้ผลิตอิสระ กลับพบว่า ผู้ผลิตอิสระหลายรายมีสายสัมพันธ์หรืออยู่ภายใต้เครือข่ายของผู้ผลิตรายการมีอาชีพรายใหญ่ หาใช่เป็นสนามแข่งขันที่มีความหลากหลายตามที่ ส.ส.ท. ได้ตั้งใจไว้ไม่

6.1.3 การมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองกับการปรากฏตัวในรายการ

รายการที่ผลิตจากทางสถานีเองนั้นโดยประเด็นส่วนใหญ่ที่มีการนำเสนอผ่านทางรายการ พบว่ามีการกระจุกตัวภายในพื้นที่ที่อยู่พอสมควร ทำให้ไม่มีความหลากหลายเพียงพอ

ส่วนรูปแบบในการนำเสนอพบว่า ให้ความสำคัญกับกลุ่มของพลเมืองจากภาครัฐและภาคประชาสังคม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นตัวแทนของคนชั้นปกครองทั้งจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาคมากกว่าพลเมืองในระดับปัจเจกบุคคลที่แท้จริงในชุมชน นอกจากนี้ยังพบความถี่ในการปรากฏตัวซ้ำของนักวิชาการบางท่านในรายการเวทีสาธารณะ

ส่วนรายการที่ผลิตโดยผู้ผลิตอิสระ ประเด็นโดยส่วนใหญ่ที่มีการนำเสนอจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการสร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยรูปแบบการนำเสนอไม่พบการกระจุกตัวในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง หรือประเด็นใดประเด็นเป็นพิเศษ

คุณลักษณะของผู้เข้าร่วมรายการนั้นให้ความสำคัญกับกลุ่มพลเมืองภาคประชาสังคมและพลเมืองในระดับปัจเจกบุคคลเป็นส่วนใหญ่ และให้ความสำคัญกับกลุ่มตัวแทนจากภาครัฐน้อยกว่ากลุ่มอื่นๆ จึงมีบรรยากาศของการเป็นตัวแทนมวลชนที่ดี ไม่พบการปรากฏตัวซ้ำของสมาชิก

กลุ่มต่างๆ รวมถึงการนำเสนอประเด็นซ้ำในพื้นที่ของกลุ่มผลประโยชน์ในรายการดังเช่นรายการที่ถูกผลิตจากทางสถานี

6.1.3.1 สรุปผลการเปรียบเทียบรายการ

จากการเปรียบเทียบเนื้อหารายการที่ผลิตโดยสถานีและรายการที่ถูกผลิตโดยผู้ผลิตอิสระนั้น กล่าวได้ว่า ทั้งรายการที่ผลิตโดยทางสถานีและรายการที่ผลิตจากผู้ผลิตอิสระนั้นล้วนแล้วแต่ผลิตชุดความคิดหลักของตนเองจากเป้าหมายเดียวกันนั่นคือ อุดมการณ์ของทางสถานีที่สะท้อนผ่านวัตถุประสงค์หลักขององค์กร แต่หากลงในรายละเอียดกลับพบข้อแตกต่างคือ รายการที่ผลิตโดยผู้ผลิตอิสระ ให้ความสำคัญกับพลเมืองจากภาคประชาสังคมและปัจเจกบุคคลในทุกมิติของการมีส่วนร่วมมากที่สุด และให้ความสำคัญกับตัวแทนจากภาครัฐในสัดส่วนที่น้อยกว่าตัวแทนกลุ่มอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัด ซึ่งถือเป็นแนวทางที่ถูกต้องทั้งปรัชญาและเจตนารมณ์ในการก่อตั้งสื่อสาธารณะที่จำเป็นต้องปลอดจากการควบคุมและแทรกแซงทั้งจากอำนาจรัฐและทุน เมื่อเปรียบเทียบกับรายการที่ผลิตจากทางสถานี กลับพบว่า ทางรายการให้ความสำคัญกับภาครัฐและภาคประชาสังคมในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันมากที่สุด โดยเฉพาะเงื่อนไขการปรากฏตัวในรายการนั้นพบว่า รายการที่ผลิตจากทางสถานีให้ความสำคัญกับภาครัฐและภาคประชาสังคมในบทบาทที่สูงมากกว่าปัจเจกบุคคล โดยตัวแทนจากปัจเจกบุคคล คงทำได้เพียงการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเพื่อประกอบการสัมภาษณ์แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น อันแสดงให้เห็นถึงค่านิยมและแนวคิดในระบบอำนาจนิยมและระบบอุปถัมภ์ของบุคลากร ส.ส.ท. ซึ่งยังคงตกค้างมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในการให้ความสำคัญกับภาครัฐและกลุ่มผลประโยชน์จากภาคประชาสังคมในลักษณะต่างตอบแทน ดังปรากฏให้เห็นจากการนำเสนอประเด็นเฉพาะพื้นที่ของรายการที่ผลิตจากสถานีฯ รวมถึงการปรากฏตัวซ้ำของผู้ร่วมรายการบางคน ซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์ เป็นต้น

จากข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปรูปแบบการมีส่วนร่วมของพลเมืองได้ว่า พลเมืองสังกัดกลุ่มเครือข่ายภาคประชาสังคมที่มีสายสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ผลักดันองค์กรสื่อสาธารณะมาในช่วงแรก สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในทุกมิติของสถานีฯ แต่พลเมืองในภาคส่วนอื่นๆ ของสังคมที่อยู่นอกเหนือกลุ่มเครือข่ายดังกล่าว โดยเฉพาะปัจเจกบุคคลที่ไม่ได้สังกัดเครือข่ายใดๆ นั้น กลับได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วมกับทางสถานีฯ ในสัดส่วนที่ค่อนข้างน้อย โดยประเภทการมีส่วนร่วมที่มีเห็นเด่นชัดที่สุดคือ การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบจากภาคประชาชน โดยการแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะผ่านทางสถานีฯ เท่านั้น สาเหตุส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากพลเมืองเองที่ยังไม่ตื่นรู้ในสิทธิการเข้าถึงสื่อสาธารณะอย่างเพียงพอ และปัจจัยสำคัญที่จะปฏิเสธไม่ได้คือ อัตราการเข้าถึงของพลเมืองที่มีต่อโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS มีสัดส่วนค่อนข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับฟรีทีวีช่องอื่นๆ รวมถึงการไม่รู้ลึกถึงความเป็นเจ้าของสถานีฯ อันสืบเนื่องมาจากจุดกำเนิดของทาง

สถานีเองที่ไม่ได้มาจากการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของพลเมือง จึงเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วม เพื่อให้เป็นไปดังปรัชญาของสื่อสาธารณะที่กล่าวว่า “เป็นสื่อของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน” อย่างแท้จริง

6.1.4 ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของพลเมือง

สืบเนื่องจากวัฒนธรรมทางการเมือง และค่านิยมทางสังคมของไทยสืบในระบบศักดินาที่รัฐพยายามสร้างความชอบธรรมในการปกครองด้วยลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างมูลนายกับไพร่ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในอดีต ยังคงส่งผลและมีอิทธิพลต่อวิถีคิดของคนไทยมาจนถึงปัจจุบัน ผนวกกับจุดกำเนิดขององค์กรอย่างรีบเร่งในยุครัฐประหารจากกลุ่มคนจำนวนหนึ่ง โดยขาดกระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนในหลากหลายมิติ ทำให้ไม่เกิดบรรยากาศของการตื่นรู้และตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพในการมีส่วนร่วมกับสื่อสาธารณะเท่าที่ควร อันส่งผลต่อความผูกพันและความเป็นเจ้าขององค์กร ผนวกกับทัศนคติทางการเมืองของกลุ่มผู้ผลักดันมีความโน้มเอียงทางการเมืองไปในลักษณะเดียวกัน ทำให้ทิศทาง แนวคิด และวัฒนธรรมการทำงานของกลุ่มผู้ผลักดันได้เข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการบริหารจัดการองค์กรให้มีรูปแบบดังที่ปรากฏคือ เป็นองค์กรที่มีความเป็น “อาณาจักรของคนเฉพาะกลุ่ม” เอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มผลประโยชน์ซึ่งมีอุดมการณ์เดียวกันและมีส่วนเกี่ยวข้องในการร่วมผลักดันองค์กรนี้มาตั้งแต่แรกเสียเป็นส่วนใหญ่ และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในระดับปัจเจกบุคคล และภาคส่วนอื่นๆ ของสังคมที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างค่อนข้างน้อย

นอกจากนี้ยังคงพบเห็นอุดมการณ์เชิงอำนาจนิยมและระบบอุปถัมภ์ปรากฏผ่านทางเนื้อหาของรายการที่ผลิตโดยสถานีอยู่บ่อยครั้ง รวมถึงการเข้าถึงของพลเมืองที่มีต่อสื่อสาธารณะ Thai PBS ยังมีอัตราส่วนที่ค่อนข้างต่ำ ขาดความหลากหลายและกระจุกตัวเฉพาะกลุ่ม เมื่อเปรียบเทียบกับ Free TV ช่องอื่นๆ เหล่านี้ทำให้ความรู้สึกลงถึงการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อสถานีจึงมีสัดส่วนที่น้อยตามไปด้วย ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองที่มีต่อสื่อสาธารณะแห่งแรกของประเทศไทยเป็นอย่างยิ่ง

6.2 อภิปรายผล

จากข้อมูลในข้างต้นสามารถวิเคราะห์ตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองของสื่อได้ว่า วิถีการผลิต (Mode of Production) ในโครงสร้างส่วนล่างของสังคมในระบบเศรษฐกิจ อันประกอบด้วยชนชั้นต่างๆ เช่น เจ้าขุนมูลนาย ทหาร และฝ่ายปกครอง ส่งผลในลักษณะเกี่ยวพันต่อปัจจัยทางการเมืองในระบบอำนาจนิยมที่ถูกคิดตั้งเป็นชุดอุดมการณ์หลักของภาครัฐมาตั้งแต่อดีต ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้ ปรากฏให้เห็นในหลายต่อหลายครั้งของประวัติศาสตร์ชาติไทย อาทิ เช่น

เหตุการณ์การปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปเป็นระบอบประชาธิปไตยโดยกระทำโดยคณะราษฎร มองในแง่การเมืองระดับประเทศ การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้มาจากเบื้องบนของชนชั้นปกครอง หาใช่การเข้าร่วมกระบวนการของประชาชนในการต่อสู้ด้วยจิตสำนึกทางการเมืองอย่างแท้จริงไม่ การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ซึ่งเนื้อหาได้ระบุถึง “แนวคิดการพัฒนาประชารัฐ” ซึ่งเป็นแนวคิดที่สนับสนุนส่งเสริมประชาสังคมในรูปแบบต่างๆ ของรัฐที่ชัดเจนมากขึ้น กล่าวคือ การผลักดันให้เกิดประชาคมจังหวัด ประชาคมอำเภอ และประชาคมตำบลทั่วประเทศ เป็นการทำงานร่วมกันของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหรือกระทรวงมหาดไทย ร่วมกับสถาบันการศึกษาและองค์กรเอกชน แต่มีข้อสังเกตคือขบวนการในการผลักดันในยุคนั้น มีลักษณะสังการให้เกิดขึ้นอย่างไม่เป็นไปตามธรรมชาติ แต่เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่บ้านเมืองที่ถูกเร่งรัดมาจากส่วนกลางอีกทอดหนึ่งมากกว่า หรือแม้กระทั่งการถือกำเนิดสถานีโทรทัศน์ช่องแรกของประเทศไทยในสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่มีเสียงคัดค้านจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายค้าน หนังสือพิมพ์ และประชาชนในยุคนั้นว่าไม่สมควรจัดตั้งขึ้น เพราะเป็นการใช้งบประมาณแผ่นดินโดยไม่จำเป็น เนื่องจากนำเงินภาษีของราษฎรไปอุดหนุนความบันเทิงให้กับคนส่วนน้อย กระบวนการจัดตั้งเป็นไปเพราะความต้องการของผู้นำทางการเมืองที่มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นสื่อโฆษณาชวนเชื่อให้กับรัฐแต่เพียงเท่านั้น

ด้วยรูปแบบความสัมพันธ์ที่รัฐพยายามสร้างความชอบธรรมในการปกครองด้วยลักษณะมูลนายกับไพร่ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในอดีต เป็นการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอุดมการณ์ (reproduction of ideology) เพื่อหวังผลให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและจารีตนิยมที่ประชาชนใช้ยึดถือร่วมกัน ยังคงส่งผลและมีอิทธิพลต่อสังคมไทยจวบจนถึงปัจจุบันมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน โดยปรากฏผ่านค่านิยม ความคิด ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือวัฒนธรรมของคนไทยที่มีความเชื่อว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นเป็นเรื่องของคนกลุ่มน้อย คนไม่มีอำนาจและความสามารถเพียงพอที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับทางการเมืองได้ และมักจะมองบุคคลที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือข้าราชการนั้นเป็นผู้ที่มีอำนาจ อิทธิพล และบารมี ที่พวกคนต้องเคารพยำเกรง ตลอดจนต้องเชื่อมั่นในอำนาจนั้นๆ ตามที่ถูกครอบงำโดยโครงสร้างของระบบการเมืองการปกครองของไทยที่เป็นระบบศักดินาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมจึงยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงทัศนคติทางการเมืองให้มีลักษณะสอดคล้องกับการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง สอดคล้องกับนักวิชาการที่ได้กล่าวว่า “ปัจจัยทางวัฒนธรรมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเสริมสร้างพลังจากรากหญ้า ประชาชนทั่วไปยังคงอยู่ภายใต้แอกของระบบอุปถัมภ์ที่ผสมผสานทั้งศักดินานิยม ชาวบ้านทั่วไปยังหวังพึ่งพิงและให้อำนาจเต็มให้กับผู้ปกครอง

โดยปราศจากการตรวจสอบ ประกอบกับระบบจริยธรรมที่อ่อนล้า ทำให้เกิดความฉ้อฉลในระบบการเมืองโดยภาคประชาชนไม่สามารถเป็นพลังตรวจสอบได้” (ผาสุก พงษ์ไพจิตรและคณะ, 2543)

สอดคล้องกับนักวิชาการสายโครงสร้างนิยม มีความเชื่อว่ามีสิ่งที่เป็นโครงสร้างบางอย่างซ่อนอยู่ในทุกสังคม และโครงสร้างนี้แสดงให้เห็นหน้าที่ของส่วนต่างๆ ที่เป็นระบบเกี่ยวข้องกันจากการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มคนเพียงบางกลุ่มในสังคม เช่น การเลือกปฏิบัติกับมุลนายมากกว่าไพร่ นายทุนหรือชนชั้นกลางมากกว่าคนในระดับรากหญ้า คนในเมืองมากกว่าคนในชนบท คนปกติมากกว่าคนพิการ ผู้ใหญ่มากกว่าเด็ก วัยรุ่นมากกว่าคนชรา ฯลฯ ทำให้เกิดความ อุดฉิธรรมทางสังคม ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความไม่มั่นคงในการดำเนินชีวิต สร้างความขัดแย้งและเป็นปัญหาาร่วมของคนส่วนใหญ่ในสังคม ส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มกันขับเคลื่อนประเด็นต่างๆ ที่เป็นปัญหาของทางกลุ่ม สอดคล้องกับสิ่งที่ โคลด์ เลวี สโตร์ส (Claude Levi - Strauss) นักคิดคนสำคัญของทฤษฎีโครงสร้างนิยม ได้กล่าวว่า “สังคมประกอบด้วยระบบย่อยๆ ที่เชื่อมโยงเข้าด้วยกัน ระบบแต่ละระบบมีความแตกต่างกัน (difference) แต่ก็มีความสัมพันธ์ (relation) ซึ่งกันและกันด้วย ระบบย่อยรวมกันเป็นสังคม ความเป็นคู่ตรงข้ามและความขัดแย้งที่มีอยู่ในระหว่างระบบย่อยเป็นตัวทำให้เกิดการขับเคลื่อนในรูปพลวัต (dynamism) ของสังคม” (Lechte, 1994, p. 7)

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ปัจจัยในการขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมของพลเมืองคือ วิธีการผลิต (Mode of Production) ของกลุ่มชนชั้นในระบบอำนาจนิยมที่ส่งผลให้เศรษฐกิจและสังคมมีความเหลื่อมล้ำ หนึ่งในประเด็นเหล่านั้นคือ การเข้าควบคุมองค์กรสื่อมวลชนประเภทวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ซึ่งส่วนใหญ่ตกอยู่ภายใต้อำนาจรัฐ บนวาทกรรมความมั่นคงของชาติเป็นที่ตั้ง รวมถึงกลุ่มทุนเอกชนที่รับช่วงจากภาครัฐไปดำเนินการ โดยมุ่งนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เน้นความบันเทิงเพื่อสนับสนุนชนชั้นกลางในเมือง โดยมองประชาชนเป็นผู้บริโภคที่มีกำลังซื้อมากกว่าความหมายของคำว่าพลเมืองอย่างแท้จริง ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมซึ่งเป็นระดับรากหญ้าถูกมองข้ามความสำคัญของปัญหาต่างๆ ที่ตนเองต้องการจะสะท้อนเพื่อบอกกล่าวกับสังคม เป็นการเลือกปฏิบัติจนรู้สึกถึงความไม่เสมอภาคในการดำเนินชีวิตและกลายเป็นปัญหาาร่วมของคนส่วนใหญ่ ดังเช่น การติดตั้งชุดอุดมการณ์เรื่องความมั่นคงโดยเฉพาะกลุ่มผู้ปกครองที่มีอาวุธ โดยมีความเชื่อว่าตนและกลุ่มของตนเท่านั้นที่มีสิทธิที่จะปกครอง มีสิทธิที่จะใช้อำนาจ ไม่ใช่ประชาชนหรือผู้ได้ปกครอง มีการกระทำให้พลเมืองมีความสำนึกในหน้าที่ของตนว่าควรเชื่อฟังผู้ที่มีอำนาจหน้าที่และควรปฏิบัติตามคำสั่งของฝ่ายนั้นด้วยดี

เหล่านี้จึงเป็นตัวกำหนดให้เกิดพลังขับเคลื่อนเพื่อเรียกร้องถึงสิทธิการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่มากกว่าการผ่านตัวแทนที่มาจาก การเลือกตั้งเข้าไปแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น โดยสมาชิกส่วนใหญ่ในสังคมซึ่งยังไม่เข้าใจถึงกระบวนการมีส่วนร่วม และความตื่นรู้ในสิทธิของ

คนที่พึงมีในระบอบประชาธิปไตยนั้น กลุ่ม Ngo และนักวิชาการจะมีบทบาทสูงในการชี้แนะ รวมถึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนและผลักดันข้อกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนให้เห็นเป็นรูปธรรม ตั้งแต่ในรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 เป็นต้นมา หรือในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ซึ่งเล็งเห็นถึงความสำคัญของบทบาทภาคประชาชนและเปิดโอกาสให้มีการจัดตั้งประชาคมจังหวัดเกิดขึ้น รวมถึง พรบ. สื่อสาธารณะ ด้านทางของโทรทัศน์สาธารณะแห่งแรกของประเทศไทยที่แสดงให้เห็นถึงการขับเคลื่อนของภาคประชาสังคมในระดับชนชั้นนำ (Elite civil society) สอดคล้องกับนักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์การเมือง ได้กล่าวไว้ว่า “องค์กรพัฒนาเอกชนมีบทบาทสำคัญต่อแทบทุกขบวนการทางสังคมจนกล่าวได้ว่า หากไม่ได้รับแรงหนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชนแล้ว ขบวนการต่างๆ จะอ่อนแอมากและคงทำงานได้ไม่มีประสิทธิภาพเท่าไร แต่เหตุไฉนองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีกำลังทุนและคนทำงานจำนวนน้อย จึงสามารถมีบทบาทสูง และสร้างผลสะท้อนต่อสังคมได้ เหตุผลส่วนหนึ่งคือ ความมุ่งมั่นและความพยายามของนักพัฒนาที่ทำงานอย่างแข็งขัน เขาเหล่านี้สร้างเครือข่ายระหว่างกันเองและกับกลุ่มอื่นๆ เช่น นักวิชาการ ข้าราชการ นักการเมือง นักศึกษา ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ดังนั้นจึงสามารถนำผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ดำเนินการอยู่มาให้ความรู้และแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน ทั้งยังติดต่อกับสื่อมวลชนและสาธารณชนทั่วไปอีกด้วย” (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ, 2545)

ส่วน ส.ส.ท. เองซึ่งเป็นองค์กรใหม่และอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านจากความคุ้นชินเดิมๆ จากสื่อเชิงพาณิชย์มาสู่ความเป็นสื่อสาธารณะซึ่งไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในประเทศไทย ได้มีความพยายามที่จะปรับเปลี่ยนองค์ภาพทั้งหมดที่มีอยู่ไปสู่ทิศทางที่ได้กำหนดไว้ ทั้งจากที่ถูกบัญญัติขึ้นโดยกฎหมาย การดำเนินการตามปรัชญาของความเป็นสื่อสาธารณะ ความคาดหวังของสังคม และตัวนโยบายขององค์กรเอง เช่น โครงสร้างการบริหารจัดการของ ส.ส.ท. ที่มีคณะกรรมการอยู่ 2 ชุด คือ คณะกรรมการนโยบาย และคณะกรรมการบริหาร ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่ใหม่สำหรับวงการสื่อในประเทศไทย แต่ทั้งนี้ก็เป็นไปตามข้อกฎหมายที่เขียนไว้เพื่อประกันความเป็นอิสระในการทำงานและปราศจากการแทรกแซงจากอำนาจต่างๆ รวมถึงสัดส่วนของกรรมการนโยบายที่ให้ความสำคัญกับภาคประชาสังคมมากเป็นพิเศษ ทำให้ภาพของความเป็นองค์กรสื่อไม่ชัดเจน ในช่วงแรกจึงมีปัญหาและอุปสรรคในการทำงานอยู่ไม่น้อย ทั้งในแง่ของการตีความบทบาทหน้าที่ของสื่อสาธารณะ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่าย รวมถึงการซ้อนทับและความขัดแย้งกัน ในบางภารกิจ

ส่วนการสร้างและสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในรูปแบบต่างๆ นั้น ส.ส.ท. ได้มีการกำหนดผ่านทางนโยบายหลักขององค์กรในหลากหลายพันธกิจ ดังที่ปรากฏผลในวัตถุประสงค์ข้อต่างๆ อาทิเช่น ข้อที่ 1 ส่งเสริมการรับรู้และการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมของ

ประชาชนในการสร้างสังคมประชาธิปไตยที่เป็นธรรม ข้อที่ 5 สะท้อนความหลากหลายของสังคม เป็นพื้นที่ให้แก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มเฉพาะต่างๆ อย่างเหมาะสม เพื่อการมีส่วนร่วมทั้งในระดับชุมชนและระดับชาติ หรือการสะท้อนผ่านค่านิยมหลักของ ส.ส.ท. เช่น “หัวใจคือประชาชนทุกภาคส่วน” และการกำหนดเอาไว้ในนโยบายด้านบริหารในข้อที่ 1 และข้อที่ 6 กล่าวคือ 1) กำหนดโครงสร้างการบริหารให้สามารถรองรับพันธกิจขององค์การด้านการผลิตการเผยแพร่ การให้บริการด้านข่าวสาร การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน และการพัฒนามาตรฐานความเป็นองค์การสื่อสารแห่งชาติ 6) กำหนดกลไกและกระบวนการเพื่อสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน หน่วยงานและภาคีเครือข่าย รวมถึงนโยบายการส่งเสริมผู้ผลิตอิสระ นโยบายด้านการพัฒนาเครือข่าย โครงสร้างการบริหารจัดการที่มีสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ ซึ่งเป็นตัวแทนจากภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม หรือการให้การสนับสนุนนักข่าวพลเมือง เป็นต้น

แต่จากผลการศึกษากลับพบว่าเป็นการเอื้อประโยชน์กันเฉพาะในกลุ่มภาคประชาสังคมที่มีสายสัมพันธ์อันดีและร่วมขับเคลื่อนสื่อสาธารณะมาด้วยกันมากกว่าที่จะเป็นการเปิดโอกาสให้พลเมืองเครือข่ายอื่นๆ หรือพลเมืองในระดับปัจเจกบุคคลเข้ามาเพื่อมีส่วนร่วมกับองค์กรให้หลากหลายมากกว่าที่เป็นอยู่ ทำให้องค์กรมีลักษณะเป็น “อาณาจักรของคนเฉพาะกลุ่ม” มากกว่าที่จะเป็นไปตามค่านิยมหลักของ ส.ส.ท. ซึ่งกล่าวไว้ว่า “หัวใจคือประชาชนทุกภาคส่วน” สอดคล้องกับผลการวิจัยของ นิธิตา สิริพงษ์ทักษิณ (2554) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การเมืองในนโยบายสาธารณะขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย พบว่า ตัวแสดงกลุ่มประชาสังคม ได้แก่ กลุ่มนักวิชาการ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค มูลนิธิสาธารณะสุขแห่งชาติ กลุ่มพ่อแม่ เครือข่ายครอบครัว กลุ่มเด็กและเยาวชน นักวิชาการ องค์กรเอกชน และตัวแทนสื่อมวลชน ได้รวมตัวกันเป็น “กลุ่มเพื่อทีวีสาธารณะ” ซึ่งต่างก็ต้องการผลักดันความต้องการของตนไปสู่เนื้อหาสาระของนโยบาย โดยการขับเคลื่อนได้ อาศัยฐานแนวคิดจากทฤษฎี “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” ของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี

นอกจากนี้ทาง ส.ส.ท.เองได้ทำการสร้างวัฒนธรรมองค์กร โดยพยายามจะถ่ายทอดและปลูกฝังให้กับบุคลากรควบคู่กันไปกับนโยบายหลักของทางองค์กรอันได้แก่ จริยธรรมและการมีจิตสาธารณะ ซึ่งได้เริ่มปรากฏผลให้เห็นเด่นชัดและเป็นที่รับรู้ได้จากบุคคลภายนอกผ่านกิจกรรมและเหตุการณ์ต่างๆ ของสังคมในหลากหลายภารกิจ แต่เบื้องหลังจอนั้นกลับมีข้อขัดแย้งระหว่างผู้บริหารด้วยกันเอง ผู้บริหารกับพนักงาน และพนักงานด้วยกันเองอยู่พอสมควร อันเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปรับตัวในเชิงโครงสร้างที่มีรูปแบบใหม่อย่างไม่ทันตั้งตัวในช่วงแรกของการเปลี่ยนผ่าน

ส่วนการสื่อสารภายในองค์กรทาง ส.ส.ท. เองได้ตระหนักถึงความเป็นองค์กรสื่อสารสาธารณะที่จำเป็นต้องมีการสื่อสารในรูปแบบผสมผสานทั้งในแบบแนวตั้งจากบนลงล่าง จากล่างขึ้นบนและแนวระนาบ เพื่อก่อให้เกิดบรรยากาศการมีส่วนร่วมของบุคลากรภายในองค์กรอย่างแท้จริง จึงสนับสนุนให้เกิดบรรยากาศแห่งการมีส่วนร่วมภายในองค์กรผ่านสื่อกิจกรรมต่างๆ แต่ในลักษณะการสนับสนุนและก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมภายในองค์กรดังกล่าวกลับมีข้อที่ขัดแย้งกับเจตนารมณ์ที่ต้องการจะให้เป็นที่คือ พบว่า มีการตัดช่องทางในการติดต่อสื่อสารและร่วมแสดงความคิดเห็นระหว่างพนักงานกับคณะกรรมการนโยบายซึ่งเป็นผู้บริหารสูงสุดขององค์กร คงกระทำได้เพียงการสื่อสารผ่านไปยังผู้อำนวยการ ส.ส.ท. เพื่อนำเสนอต่อไปยังคณะกรรมการนโยบายเท่านั้น ซึ่งเป็นข้อจำกัดของพนักงาน หากเป็นความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับผู้บังคับบัญชา ดังที่ กาญจนา แก้วเทพ (2541) ได้อธิบายผ่านทฤษฎีสื่อสารมวลชนกับการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตยไว้ว่า “ควรเป็นการเน้นการสื่อสารในแนวนอนมากกว่าการสื่อสารในแนวตั้ง โดยเฉพาะการสื่อสารแบบบนลงล่างหลักของทฤษฎีนี้พยายามต่อต้านปรากฏการณ์ 2 ด้าน ด้านหนึ่งคือ การมีสื่อที่เอกชนเป็นเจ้าของมีลักษณะผูกขาดและมีการนำไปใช้เพื่อประโยชน์ทางธุรกิจมากเกินไป ในอีกด้านหนึ่งพยายามต่อต้านการใช้อำนาจแบบรวมศูนย์อำนาจ”

นอกจากนั้นปัญหาในเรื่องรายได้หลักขององค์กรที่มาจากแหล่งทุนภาษีสรรพสามิตปีละ 2 พันล้านบาท ซึ่งในอนาคตย่อมไม่เพียงพอต่อการดำเนินการขององค์กรที่มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง แม้ในกฎหมายจะเขียนไว้ว่าให้มีการพิจารณาเงินสนับสนุนองค์กรดังกล่าวในทุกๆ 3 ปี โดยรัฐมนตรีกระทรวงการคลังเป็นผู้ให้ความเห็นชอบ แต่ในทางปฏิบัติคงเป็นเรื่องยากอยู่พอสมควรที่จะจัดสรรงบประมาณสนับสนุนเพิ่มเติม ทั้งในแง่ของสภาพการณ์ทางการเมืองที่ยังไม่นิ่งพอ ความสัมพันธ์ของรัฐบาลปัจจุบันกับตระกูลชินวัตร ผู้เป็นเจ้าของกิจการ ITV ที่ถูกยึดคลื่นคืนมาก่อน การสถาปนาตนเองเป็นองค์กรอิสระที่ปลอดจากอำนาจรัฐและอำนาจทุน ทำให้ทางองค์กรจึงมีข้อจำกัดในเรื่องของงบประมาณในการบริหารจัดการในระยะยาว จึงจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากภาคีเครือข่ายในลักษณะต่างๆ เช่น การสนับสนุนรายการแบบให้เปล่าของ ส.ส.ท. ซึ่งทำให้เกิดการเข้าไปใช้พื้นที่ของ Thai PBS มากกว่ากลุ่มเครือข่ายอื่นๆ อาจจะทำให้ถูกรอปรงและขาดความเป็นอิสระได้ สิ่งเหล่านี้จำเป็นที่องค์กรเองจะต้องตระหนักถึงและเร่งหาวิธีการในการระดมทุนในรูปแบบอื่นๆ บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของภาคพลเมือง ภายใต้อำนาจของกฎหมายที่สามารถจะเอื้อให้กระทำได้ ดังแนวคิดด้านการเงินของสื่อสารสาธารณะ ซึ่ง World Radio and Television Council ได้กล่าวว่า “แหล่งสนับสนุนด้านการเงิน ย่อมเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการผลิตรายการของสื่อมวลชนทุกองค์กร การวิเคราะห์สื่อสารสาธารณะจึงต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อแหล่งที่มาของงบประมาณ ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับความเป็นอิสระในการ

ปฏิบัติหน้าที่” หากไม่เช่นนั้นแล้วเสียงของประชาชนคงเป็นได้เพียงแค่การมีส่วนร่วมในเชิงสัญลักษณ์เท่านั้น

จากปรัชญาและโครงสร้างองค์กรสื่อสารณะที่จะต้องหนุนเสริมต่อการมีส่วนร่วมในทุกมิติของภาคพลเมือง ผลการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ปรากฏรูปแบบการมีส่วนร่วม 4 รูปแบบหลักคือ

1. การมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองในการกำหนดนโยบาย

คณะกรรมการสรรหา ทำหน้าที่ในการสรรหาคณะกรรมการนโยบายซึ่งถือเป็นกลไกสูงสุดในการบริหารองค์กรและมีหน้าที่กำหนดทิศทาง กำกับดูแลการดำเนินกิจการขององค์กรให้ เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้รับผลประโยชน์อย่างทั่วถึง เท่าเทียม และสร้างสรรค์ โดยกรรมการสรรหาในขณะนั้นมาจากองค์กรที่เป็นตัวแทนของภาคส่วนต่างๆ ใน สังกม 15 องค์กร

กล่าวได้ว่า โครงสร้างและสัดส่วนคณะกรรมการสรรหานี้ถูกออกแบบมาเพื่อให้ รัฐบาลไม่สามารถเข้าไปแทรกแซงการสรรหาคณะกรรมการนโยบายได้ โดยมีองค์กรจากภาคส่วน ต่างๆ มาร่วมกันสรรหาจากหลายส่วนงาน และมีหน่วยงานจากภาครัฐเข้ามาร่วมด้วยเพียง 4 หน่วยงานเท่านั้น แต่เมื่อพิจารณากลุ่มตัวแทนภาคประชาสังคมจาก 11 องค์กรนั้นกลับพบว่าหาใช่ เป็นกลุ่มตัวแทนที่ดีของภาคส่วนต่างๆ ในสังคมไม่ แต่เป็นตัวแทนของกลุ่มเครือข่ายภาคประชา สังคมที่ร่วมผลักดัน หรือมีความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ร่วมผลักดันโทรทัศน์สาธารณะในช่วงแรกเสีย เป็นส่วนใหญ่ และด้วยองค์ประกอบของคณะกรรมการสรรหาข้างต้น เราจึงได้ คณะกรรมการนโยบายจากกลุ่มเครือข่ายของภาคประชาสังคมเข้ามาเป็นจำนวนมาก จึงอาจกล่าวได้ ว่าโครงสร้างการบริหารจัดการสื่อสารณะแห่งแรกของประเทศไทยที่ได้ถือกำเนิดขึ้นมานั้น มีเงา ของกลุ่มภาคประชาสังคมระดับชนชั้นนำ (Elite civil society) ที่ร่วมผลักดันพาดพิบอยู่อย่างชัดเจน ดังนั้นหากพิจารณาถึงต้นทางของการคัดเลือกคณะกรรมการสรรหาเพื่อทำหน้าที่ในการคัดสรร กรรมการนโยบายเพื่อกำหนดทิศทางและนโยบายขององค์กร จึงพบว่าขาดกระบวนการมีส่วนร่วม ของภาคพลเมืองอย่างกว้างขวางมาตั้งแต่แรก ทำให้สัดส่วนของคณะกรรมการนโยบายจึงมีกลุ่ม ก้อนของภาคประชาสังคมที่มีทัศนคติและอุดมการณ์ทางการเมืองในลักษณะเดียวกันเข้าไปเป็น จำนวนมาก ส่งผลถึงการเข้ามามีอิทธิพลในองค์กร โดยสะท้อนผ่านนโยบาย การบริหารจัดการ และรูปแบบเนื้อหารายการต่างๆ ของทางสถานีซึ่งประจักษ์ได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับแนวคิดหลัก ของ คาร์ล มาร์กซ์ ที่กล่าวว่า “ชนชั้นใดที่มีอำนาจครอบครองการผลิตทางวัตถุ (Material production) ชนชั้นนั้นก็จะครอบครองการผลิตความคิด / อุดมการณ์ (Mental production) ไป พร้อมๆ กันด้วย”

2. การมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองในการตรวจสอบการทำหน้าที่ขององค์กร

ในความเป็น “สื่อสาธารณะ” ไม่เพียงแต่องค์กรจะมุ่งมั่นผลิตงานหน้าจอให้เป็นรายการที่ดี มีประโยชน์ต่อผู้ชมเท่านั้น ภารกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ องค์กรแห่งนี้จะต้องถูกตรวจสอบและประเมินผลการทำงานทั้งจากกลไกภายในของ ส.ส.ท. เอง รวมไปถึงการตรวจสอบจากองค์กรภายนอกต่างๆ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองในมิติที่หลากหลาย โดยในประเด็นที่เห็นเด่นชัดคือ

การมีส่วนร่วมในการรับฟังความคิดเห็น

ส.ส.ท. สร้างช่องทางหลากหลายเพื่อเปิดรับฟังความเห็นและข้อเสนอแนะจากประชาชนทั่วไป ผ่านจดหมาย โทรศัพท์ โทรสาร อีเมล นอกจากนี้ยังมีศูนย์เพื่อน Thai PBS รายการเปิดบ้าน Thai PBS รวมถึงการแต่งตั้งคณะกรรมการรับและพิจารณาเรื่องร้องเรียนจากประชาชน เป็นอนุกรรมการตามกฎหมายของคณะกรรมการนโยบาย ประกอบด้วยผู้แทนกรรมการนโยบาย ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก ผู้แทนสมาคมวิชาชีพสื่อ ผู้แทนองค์กรคุ้มครองผู้บริโภคและผู้แทนสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ มีหน้าที่พิจารณาเรื่องร้องเรียนจากประชาชนที่เห็นว่ารายการที่เผยแพร่โดย ส.ส.ท. มีลักษณะขัดหรือละเมิดต่อจริยธรรมของสื่อ

การตรวจสอบจากสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ

ผลการศึกษาพบว่า ที่มาของสมาชิกส่วนใหญ่สังกัดเครือข่ายภาคประชาสังคมที่เคยทำงานร่วมกับกลุ่มผู้ผลักดันและขับเคลื่อนองค์กรสื่อสาธารณะมาก่อนแล้ว และเข้ามาด้วยเจตนาและความคาดหวังที่ต่างกัน เมื่อขาดการจัดการและการให้ข้อมูลที่ครบถ้วนจาก ส.ส.ท. ทำให้เกิดความไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง บางคนไม่เคยชม ไทยพีบีเอส มาก่อน ทำให้ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์การทำหน้าที่ของสภาฯ ได้ หลังจากที่มีปัญหาดังกล่าว ส.ส.ท. จึงปรับเปลี่ยนระบบและระเบียบสำหรับสภาฯ ใหม่ โดยมีการนำแฟนประจำของ Thai พีบีเอส ที่ติดต่อสื่อสารแสดงความคิดเห็นต่อ ส.ส.ท. จากที่บ้าน เข้ามาร่วมเป็นหนึ่งในสมาชิกสภาผู้ชมผู้ฟังฯ แต่ปัญหาพบว่าคุณสมบัติของสมาชิกบางคนสังกัดกลุ่มเครือข่ายอยู่ก่อนแล้ว ส่วนสมาชิกที่เป็นปัจเจกบุคคลจากที่บ้านนั้น ขาดการยอมรับจากกลุ่มเครือข่ายสมาชิกเก่า และต้องใช้เวลาในการปรับตัวเพื่อทำหน้าที่อยู่พอควร เหล่านี้เป็นการสะท้อนปัญหาของการขาดเอกภาพในการดำเนินการ ความรู้และความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของเหล่าสมาชิก รวมถึงการปิดกั้นโอกาสในการเข้าถึงและมีส่วนร่วมของพลเมืองในระดับปัจเจกบุคคล อันจะส่งผลถึงความผูกพัน ความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของในการเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร ที่ยังคงมีปัญหาและอุปสรรคอยู่ไม่น้อย ทั้งในแง่ของการยอมรับบทบาทหน้าที่ในการทำงาน และช่องทางในการเข้าถึง ซึ่งถูกจับจองโดยกลุ่มเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์กับองค์กรอยู่ก่อนแล้ว

นอกจากนี้ยังพบประเด็นที่สมาชิกกลุ่มเครือข่ายแต่ละกลุ่มพยายามจะใช้พื้นที่ของไทยพีบีเอส เพื่อทำการผลักดันประเด็นต่างๆ ที่เป็นผลประโยชน์ของกลุ่มคนผ่านหน้าจอ โดยไม่คำนึงถึงปัญหาที่กระทบต่อผู้คนโดยส่วนใหญ่ในสังคมเท่าที่ควร ส่วนระดับการยอมรับของผู้บริหารที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของสภาผู้ชมผู้ฟังนั้นพบว่า ผู้บริหารส่วนหนึ่งมีฐานคิดที่ไม่เชื่อในเรื่องสื่อสาธารณะ การที่มีประชาชนหรือคณะบุคคล คอยตรวจสอบ ติดตาม เสนอแนะต่างๆ ดูเหมือนเป็นการจับผิด ทำให้การทำงานไม่คล่องตัวเหมือนเมื่อครั้งที่ตนยังเป็นสื่อพาณิชย์มาก่อน จึงมีแนวคิดที่จะปิดช่องทางและพื้นที่ของสภาผู้ชมฯ ในช่วงแรก ซึ่งสอดคล้องกับผลการประเมินจากหน่วยงานภายนอกที่กล่าวว่า “ข้อเสนอแนะส่วนใหญ่ของสภาผู้ชมผู้ฟัง มักไม่ได้รับการพิจารณาจากผู้ที่เกี่ยวข้องมากนัก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการไม่ยอมรับในความเชี่ยวชาญด้านสื่อและหรือการผลิตรายการของสมาชิกสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ ดังนั้นข้อเสนอแนวทางการพัฒนาข้างต้นของคณะกรรมการบริหาร แม้ว่าจะอยู่บนพื้นฐานของความเห็นและคำแนะนำของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ แต่ก็ไม่ถูกนำไปเพื่อดำเนินการต่อ” (รายงานโครงการประเมินผลการดำเนินงานประจำปี, 2553, น. 22)

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่ากระบวนการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำหน้าที่ขององค์กรนั้น คงกระทำกันเฉพาะในกลุ่มเครือข่ายภาคประชาสังคมที่คุ้นรู้เพียงบางกลุ่ม และมีสายสัมพันธ์อันดีกับผู้บริหารส่วนหนึ่งขององค์กร ซึ่งเป็นการคัดเลือกตัวแสดงที่ถูกกำหนดโดยระดับนโยบายจากด้านบนลงล่าง มากกว่าที่จะเกิดจากการตระหนักถึงและขันอาสาเข้ามาในบทบาทหน้าที่ของภาคพลเมือง ด้วยความรัก ความผูกพัน และความต้องการเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร ซึ่งเป็นการสร้างรากฐานการมีส่วนร่วมที่แท้จริงจากพลเมืองในการ ได้จากระดับล่างขึ้นไปสู่ระดับบนเหล่านี้จึงเต็มไปด้วยข้อเรียกร้องและผลักดันในเชิงผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม ขาดการยอมรับในการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

3. การมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองในการผลิตรายการ

3.1 นักข่าวพลเมือง ผลการศึกษาพบว่า มีลักษณะของการยอมให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น เครือข่ายสมาชิกกลุ่มภาคประชาสังคมที่ผลักดันเรื่องราวประเด็นเข้ามาเป็นนักข่าวพลเมือง เพื่อที่จะใช้เป็นช่องทางในการผลักดันผลประโยชน์ของกลุ่มตนอยู่ ซึ่งหากเปรียบเทียบกับสื่อสาธารณะในต่างประเทศเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของนักข่าวพลเมืองนั้น พบว่ามีมุมมองและการให้ความสำคัญในประเด็นที่แตกต่างกัน กล่าวคือ สถานีโทรทัศน์สาธารณะชั้นนำของโลกหลายแห่งทำหน้าที่เพียงเปิดช่องทางการนำเสนอให้กับผู้ที่ประสงค์จะส่งผลงานข่าวเข้ามาและทางสถานีเป็นผู้คัดเลือกเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจาก ส.ส.ท. ที่สถานีจะอยู่ในฐานะของผู้อุปถัมภ์นักข่าวพลเมือง ทำให้

เกิดทัศนคติที่เอนเอียงในการพิจารณาผลงานการออกอากาศ อันส่งผลถึงผลประโยชน์แอบแฝงของกลุ่มที่อาจจะตามมาได้ในที่สุด

รวมถึงบทบาทหน้าที่ของนักข่าวพลเมืองในปัจจุบันที่ยังไม่เข้มแข็งและไม่สามารถแสดงศักยภาพได้อย่างเพียงพอหากเปรียบเทียบกับเครือข่ายที่มีอยู่ทั่วประเทศ โดยเนื้อหาและประเด็นส่วนใหญ่มุ่งนำเสนอเฉพาะในเชิงศิลปวัฒนธรรม มากกว่าการที่จะมุ่งนำเสนอเนื้อหาที่เป็นประเด็นทางการเมือง เศรษฐกิจ ปัญหาปากท้องของภาคประชาชน เพื่อเรียกร้องความไม่เป็นธรรมในสังคม อันแสดงให้เห็นถึง การสืบทอดทางอุดมการณ์ขององค์กรในเชิงอนุรักษ์นิยมกับการหลีกเลี่ยงที่จะปะทะสังสรรค์กับโครงสร้างอำนาจรัฐ

3.2 จอภูมิภาค ผลการศึกษาพบว่า จุดกำเนิดของรายการ โทรทัศน์จอภูมิภาคนั้น เบื้องหลังจกเกิดมาจากความคุ้นเคยกันเป็นส่วนตัวระหว่างบรรณาธิการส่วนกลางของสถานีฯกับเครือข่ายภาคประชาสังคมในภูมิภาคที่มีมาก่อนแล้ว ร่วมมือกันกำหนดเงื่อนไข ทิศทางและรูปแบบในการทำงานระหว่างกัน ทั้งนี้เพื่อที่จะผลักดันผลงานผ่านหน้าจอออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นการถือกำเนิดในระดับนโยบายจากด้านบนลงสู่ด้านล่าง โดยภาคพลเมืองจะร่วมรับหลักการเพื่อไปดำเนินการต่อ มากกว่าการที่จะถือกำเนิดจากความต้องการของภาคพลเมืองที่อยู่ในภูมิภาคนั้น อันเป็นไปตามรูปแบบของสื่อสาธารณะที่จำเป็นจะต้องเริ่มจากฐานรากที่แข็งแรงเสียก่อน นั่นคือการถือกำเนิดมาจากความต้องการของภาคพลเมืองอย่างแท้จริง ก่อนที่จะพัฒนาไปสู่รูปแบบของการมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้นต่อไป ดังผลวิจัยของ ภัทธา บุรารักษ์ (2552) ศึกษาเรื่องการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่าง โทรทัศน์สาธารณะกับภาคประชาสังคมในการพัฒนาสถานีภูมิภาค พบว่า “ทีวีไทยเริ่มต้นเชิงรุกเพื่อเข้าหาภาคประชาสังคม โดยใช้บุคคลที่มีต้นทุนทางสังคมและความคุ้นชินกับภาคประชาสังคมในพื้นที่ โดยเป็นการชักชวนให้เข้ามาร่วมรับรู้ นโยบายและการพัฒนาหน้าจอภูมิภาค โดยช่วงแรกทีวีไทยเลือกกลุ่มภาคประชาสังคมจากกลุ่มที่คุ้นเคยและรู้จักกันมาก่อน”

3.3 ผู้ผลิตอิสระ ผลการศึกษาพบว่า ท่ามกลางความพยายามของ ส.ส.ท.ที่จะเปิดพื้นที่ให้แก่ผู้ผลิตอิสระอย่างหลากหลาย เพื่อไม่ให้เกิดการผูกขาดรายการแก่ผู้ผลิตอิสระรายใดรายหนึ่งนั้น แต่จากการพิจารณาถึงต้นทุนและที่มาของผู้ผลิตอิสระกลับพบว่า ผู้ผลิตอิสระหลายรายมีสายสัมพันธ์หรืออยู่ภายใต้เครือข่ายของกลุ่มภาคประชาสังคมที่ร่วมผลักดันสื่อสาธารณะ รวมถึงผู้ผลิตรายการมืออาชีพรายใหญ่ หากเป็นสนามแข่งขันที่มีความหลากหลายตามที่ ส.ส.ท. ได้ตั้งใจไว้หรือไม่

4. การมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองกับการปรากฏตัวในรายการ จากผลการศึกษาการเปรียบเทียบเนื้อหาการรายการที่ผลิตโดยสถานีและรายการที่ถูกผลิตโดยผู้ผลิตอิสระนั้น กล่าวได้ว่า ทั้ง

รายการที่ผลิตโดยทางสถานีและรายการที่ผลิตจากผู้ผลิตอิสระนั้น ล้วนแล้วแต่ผลิตแนวคิดหลักของตนเองจากเป้าหมายเดียวกันนั่นคือ อุดมการณ์ของทางสถานีเองที่สะท้อนผ่านวัตถุประสงค์หลักขององค์กร แต่หากลงในรายละเอียดกลับพบข้อแตกต่างคือ รายการที่ผลิตโดยผู้ผลิตอิสระให้ความสำคัญกับพลเมืองจากภาคประชาสังคมและปัจเจกบุคคลในทุกมิติของการมีส่วนร่วมมากที่สุด และให้ความสำคัญกับตัวแทนจากภาครัฐในสัดส่วนที่น้อยกว่าตัวแทนกลุ่มอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัด ซึ่งถือเป็นแนวทางที่ถูกตั้งข้อสงสัยและเจตนาารมณ์ในการก่อตั้งสื่อสาธารณะที่จำเป็นต้องปลอดจากการควบคุมและแทรกแซงทั้งจากอำนาจรัฐและทุน เมื่อเปรียบเทียบกับรายการที่ผลิตจากทางสถานี กลับพบว่า ทางรายการให้ความสำคัญกับภาครัฐและภาคประชาสังคมในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันมากที่สุด โดยเฉพาะเงื่อนไขการปรากฏตัวในรายการเพื่อร่วมใช้พื้นที่สาธารณะนั้น พบว่า รายการที่ผลิตจากทางสถานีให้ความสำคัญกับภาครัฐและภาคประชาสังคมในบทบาทที่สูงมากกว่าปัจเจกบุคคล โดยตัวแทนจากปัจเจกบุคคลซึ่งไม่ได้สังกัดเครือข่ายใดๆ นั้นคงทำได้เพียงการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเพื่อประกอบการสัมภาษณ์แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น อันแสดงให้เห็นถึงค่านิยมและแนวคิดในระบบอำนาจนิยมและระบบอุปถัมภ์ของบุคลากร ส.ส.ท. ซึ่งยังคงตกค้างมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในการให้ความสำคัญกับภาครัฐและกลุ่มผลประโยชน์จากภาคประชาสังคมในลักษณะต่างตอบแทน ดังปรากฏให้เห็นจากการนำเสนอประเด็นเฉพาะพื้นที่ของรายการที่ผลิตจากทางสถานีฯ รวมถึงการปรากฏตัวซ้ำของผู้ร่วมรายการบางคน ซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์ เป็นต้น

จากข้อค้นพบดังกล่าวสามารถสรุปรูปแบบการมีส่วนร่วมของพลเมืองได้ว่า พลเมืองสังกัดกลุ่มเครือข่ายภาคประชาสังคมที่มีสายสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ผลิตต้นองค์กรสื่อสาธารณะมาในช่วงแรก สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในทุกมิติของสถานีฯ แต่พลเมืองในภาคส่วนอื่นๆ ของสังคมที่อยู่นอกเหนือกลุ่มเครือข่ายดังกล่าว โดยเฉพาะปัจเจกบุคคลที่ไม่ได้สังกัดเครือข่ายใดๆ นั้น กลับได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วมกับทางสถานีฯ ในสัดส่วนที่ค่อนข้างน้อย โดยประเภทการมีส่วนร่วมที่มีเห็นเด่นชัดที่สุดคือ การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบจากภาคประชาชน โดยการแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะผ่านทางสถานีฯ เท่านั้น สอดคล้องกับ เซอร์ลีย์ เอ. ไวท์ (White, 1994, P. 16) ได้กล่าวว่า “การมีส่วนร่วมเป็นปรากฏการณ์ (Phenomenon) ที่ซับซ้อน (Complex) และมีพลวัต (Dynamic) สามารถสังเกตได้โดยคนที่เฝ้าดู (Beholder) แต่กำหนดรูปแบบโดยคนที่ถืออำนาจ (Power holder) แม้ว่าการมีส่วนร่วม (Participation) เป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนา แต่การขับเคลื่อนของประชาชนระดับรากหญ้า (Grass roots) ให้เข้ามามีส่วนร่วม (Participation) ในเรื่องต่างๆ ก็เป็นงานที่ไม่เล็กและไม่ง่าย (Neither a small task, nor is it a simple task)”

นอกจากนี้จากการวิเคราะห์เนื้อหารายการของสถานีโทรทัศน์ Thai PBS ผ่านแนวคิดพื้นที่สาธารณะ (Public sphere) ในทัศนะของเจอร์เก้น ฮาเบอร์มาส นักวิชาการชาวเยอรมัน พบว่าการเปิดพื้นที่สาธารณะผ่านทางรายการของทางสถานี เป็นรูปแบบที่มีลักษณะของการรวมศูนย์เสียเป็นส่วนใหญ่ ขาดความหลากหลายในแง่ของการนำเสนอประเด็นและการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่างๆ ของสังคมอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะรายการที่ผลิตโดยสถานีนั้นไม่เกิดการสะท้อนความเป็นพื้นที่สาธารณะในเชิงการเข้าถึง (Access) มากเท่าที่ควร เนื่องจากไม่เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) ต่อประเด็นนั้นๆ ในระดับปัจเจกบุคคลได้เข้ามามีส่วนร่วมปรากฏตัวในรายการเพื่อแสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะใดๆ มากนัก คงทำได้แต่เพียงการให้ข้อมูลผ่านทางรายการเท่านั้น และหากวิเคราะห์ไปถึงแก่นของแนวคิดพื้นที่สาธารณะในทัศนะของฮาเบอร์มาส ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า “ผลจากการพูดคุยนั้นจะต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบางอย่างตามมา” พบว่า ส.ส.ท. ได้ออกแบบการสื่อสารเพื่อผลักดันนโยบายสาธารณะโดยภาคประชาชน สร้างบรรยากาศให้เกิดการถกเถียง แลกเปลี่ยนข้อมูล แนวคิดจากคนกลุ่มต่างๆ นำไปสู่การแสวงหาทางออก อย่างไรก็ตามการจะสร้างประเด็นของรายการให้นำไปสู่การกำหนดวาระหรือนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้น จำเป็นต้องเข้าถึงกลุ่มคนที่มีศักยภาพในการผลักดันประเด็นต่างๆ ของชุมชน (Change agents) เพื่อขับเคลื่อนให้เกิดผลตามที่ผู้ผลิตรายการต้องการให้มาก สะท้อนผ่านรายการของทางสถานีที่เริ่มปรากฏให้เห็นกับการเข้าถึงมวลชนในระดับที่ต่ำแต่เข้าถึง Change agents ในระดับที่สูง อันส่งผลถึงทิศทางและแนวโน้มของสถานีฯ ที่อาจจะให้ความสำคัญกับคนกลุ่มนี้มากเป็นพิเศษ

ด้วยบทบาทหน้าที่ดังกล่าว หากเปรียบเทียบกับสื่อสาธารณะชั้นนำในต่างประเทศ เช่น BBC ของประเทศอังกฤษ หรือ NHK ของประเทศญี่ปุ่น จะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ ในประเทศที่พัฒนาเหล่านั้นประชากรทั้งในแง่ของปัจเจกและประชาสังคมมีความเข้มแข็ง คนชั้นกลางในสังคมมีจำนวนมาก ฐานะดี การศึกษาดี โอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร รวมถึงการพึ่งพาตนเองทำได้ดีกว่า สื่อในประเทศเหล่านั้นจึงไม่มีความจำเป็นต้องทำหน้าที่เป็นตัวขับเคลื่อนสังคม แต่จะทำหน้าที่เพียงการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจาก Thai PBS ด้วยปัจจัยแวดล้อมหลายอย่างทำให้สื่อสาธารณะของไทยจำเป็นต้องมีบทบาทในการขับเคลื่อนสังคมไปพร้อมกันกับการทำหน้าที่อื่นๆ โดยประเด็นหลักคือการเปิดโอกาสให้กับคนชั้นล่างที่ไม่ได้รับความสนใจจากสื่อกระแสหลักได้มีเวทีในการแสดงออกหรือสะท้อนปัญหาในพื้นที่ของตน รวมถึงการต่างตอบแทนภาคีกลุ่มเครือข่ายภาคประชาสังคมที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนและเรียกร้องสื่อสาธารณะในช่วงแรก ซึ่งมีความคาดหวังในรูปแบบหรือจริตที่มีความต่างกันอย่างสมดุล กับการขับเคลื่อนประเด็นของกลุ่มผ่านพื้นที่ของทางสถานีฯ เพื่อผลักดันไปสู่ในระดับนโยบายต่อไป เหล่านี้นับเป็นคุณลักษณะพิเศษของสื่อสาธารณะแห่งแรกของประเทศไทย ซึ่ง

กรรมการนโยบายชุดแรกของ Thai PBS ได้วางรากฐานไว้ ดังคำกล่าวขององค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ซึ่งได้ศึกษาสื่อสาธารณะในภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก และได้ให้คำจำกัดความถึงบทบาทหน้าที่ของสื่อสาธารณะไว้ว่า “สื่อวิทยุและโทรทัศน์เป็นสื่อที่เข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวางที่สุด โดยเฉพาะประชาชนส่วนใหญ่ของโลกที่อาศัยอยู่ในชนบทและมีการระดับศึกษาค่ำ ดังนั้น สื่อสาธารณะจึงมีบทบาทสำคัญมากที่จะสร้างโอกาสการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะของประชาชน โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนา สื่อสาธารณะจะเป็นเครื่องมือให้การศึกษาและวัฒนธรรม พัฒนาความรู้และเป็นเวทีสร้างปฏิสัมพันธ์ในหมู่บ้านเมือง”

เหล่านี้จึงกล่าวได้ว่า จากจุดกำเนิดขององค์กรอย่างเร่งรีบในยุครัฐประหาร ทำให้ขาดกระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนในหลากหลายมิติ ผนวกกับกลุ่มผู้ผลักดันซึ่งประกอบด้วย กลุ่มองค์กรภาคประชาสังคมในระดับชนชั้นนำ (Elite civil society) และบุคลากรส่วนหนึ่งภายในองค์กรมีทัศนคติทางการเมืองไปในลักษณะเดียวกันคือต่อต้านรัฐบาลของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรีน ทำให้ทิศทาง แนวคิด และวัฒนธรรมการทำงานมีรูปแบบดังที่ปรากฏคือ เป็นองค์กรที่มีลักษณะเป็น “อาณาจักรของคนเฉพาะกลุ่ม” ขาดความหลากหลายของการมีส่วนร่วมในภาคส่วนต่างๆ ที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่าง เอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มผลประโยชน์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและร่วมผลักดันองค์กรนี้มาตั้งแต่แรกเสียเป็นส่วนใหญ่ ปรากฏการณ์เช่นนี้สามารถอธิบายผ่านแนวคิดของ คาร์ล มาร์กซ์ ซึ่งได้กล่าวว่าเป็นความสัมพันธ์ในแบบวิภาษวิธี กล่าวคือ บริบททางการเมืองในช่วงก่อตั้งเป็นสถานการณ์ที่ไม่ปกติ โทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS จึงเกิดขึ้นมาจากเหตุผลทางการเมือง โดยการขับเคลื่อนของกลุ่มเครือข่ายที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองเดียวกัน ซึ่งเมื่อองค์กรสื่อสาธารณะแห่งนี้ได้กำเนิดขึ้นมาแล้วจึงย่อมต้องย้อนกลับไปธำรงรักษากลุ่มผลประโยชน์ที่ร่วมผลักดันองค์กรมาตั้งแต่แรกอีกครั้งนั่นเอง

นอกจากนี้ยังคงพบเห็นอุดมการณ์เชิงอำนาจนิยมและระบบอุปถัมภ์ปรากฏผ่านทางเนื้อหาของรายการที่ผลิตโดยสถานีอยู่บ่อยครั้ง รวมถึงการเข้าถึงของพลเมืองที่มีต่อสื่อสาธารณะ Thai PBS ยังมีอัตราส่วนที่ค่อนข้างต่ำ ขาดความหลากหลายและกระจุกตัวเฉพาะกลุ่ม เมื่อเปรียบเทียบกับ Free TV ช่องอื่นๆ สิ่งเหล่านี้ปฏิเสธไม่ได้ว่าส่วนหนึ่งเป็นผลกระทบจากการนิยามความเป็นสื่อสาธารณะของคณะผู้บริหารที่ยังไม่ตกผลึกทางความคิด โดยมีชุดความคิดที่ต่างกันระหว่างสื่อสาธารณะที่ต้องการรับใช้คนส่วนใหญ่ของสังคม หรือเพื่อบ่มุ่ยกระดับคุณภาพชีวิตและรับใช้กลุ่มคนที่ค้อยโอกาสจากสังคมแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น โดยสะท้อนผ่านนโยบายการบริหารรายการที่ยังคงมีความขัดแย้งกันในบางภารกิจ ส่งผลถึงรูปแบบการนำเสนอ และเนื้อหาสาระของรายการที่จะส่งผ่านไปยังกลุ่มเป้าหมายจึงมีความแตกต่างกันตามการตีความ เหล่านี้ทำให้ความรู้สึกลับ

ถึงการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อสถานีจึงมีส่วนที่น้อยตามไปด้วย ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองที่มีต่อสื่อสาธารณะแห่งแรกของประเทศไทยอย่างแท้จริง

ปรากฏการณ์ในลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับข้อสันนิษฐานเบื้องต้นทางการวิจัยในครั้งนี้ว่า “ปัจจัยทางโครงสร้างของสังคมไทยส่งผลต่อรูปแบบการดำเนินงานของโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ในการเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมและพลเมืองเข้ามามีส่วนร่วม” ซึ่งจากการที่ข้อค้นพบจากการวิจัยได้สอดคล้องกับข้อสันนิษฐานทางการวิจัยที่ถูกต้อง โดยกรอบแนวคิดของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองของสื่อ นั้น กาญจนา แก้วเทพ (2551, น.115) ได้อธิบายว่า นอกจากจุดเด่นของสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองที่ผลการวิจัยมักจะยืนยันตามข้อเสนอของทฤษฎีเกือบทุกครั้งแล้ว ทฤษฎีนี้ยังเปิดเผยให้เห็นถึงอำนาจ โครงสร้างเศรษฐกิจและการเมืองที่เข้ามากำหนดความเป็นไปของสื่อมวลชนอีกด้วย

6.3 ข้อเสนอแนะ

6.3.1 ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

6.3.1.1 จากการศึกษาพบว่าบุคลากรส่วนหนึ่งขององค์กรยังคงยึดติดกับวัฒนธรรมองค์กรในระบบอำนาจนิยมและระบบอุปถัมภ์ คิดถึงประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม จึงควรมีการปรับเปลี่ยนและหล่อหลอมวัฒนธรรมองค์กรให้มีแนวคิดจิตสาธารณะ รวมทั้งกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมภายในองค์กรทั้งในแนวระนาบและจากระดับล่างขึ้นไปสู่ระดับบน อันเป็นรูปแบบของการสื่อสารสาธารณะให้มากกว่าที่เป็นอยู่

6.3.1.2 บุทธศาสตร์ขององค์กรยังคงมีแนวคิดของความเป็นภาคประชาสังคมมากกว่าความเป็นองค์กรสื่อ จึงควรมีการปรับสัดส่วนของกรรมการนโยบายในภาคสื่อให้มีจำนวนที่เพิ่มขึ้น เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการกำหนดทิศทางความเป็นองค์กรสื่อสารมวลชน

6.3.1.3 รูปแบบขององค์กรมีความเป็น “อาณาจักรของคนเฉพาะกลุ่ม” จึงควรมีการเปิดพื้นที่อย่างกว้างขวางให้กับภาคส่วนอื่นๆ ของสังคม รวมถึงพลเมืองในระดับปัจเจกบุคคลได้เข้ามามีส่วนร่วมกับองค์กรให้มากกว่าที่เป็นอยู่

6.3.1.4 การตระหนักรู้ในสิทธิเสรีภาพและบทบาทหน้าที่ของความเป็นพลเมืองในสังคมไทยยังอยู่ในเกณฑ์ที่ค่อนข้างต่ำ สถานีฯ จึงควรเป็นองค์กรที่ส่งเสริมและยกระดับความคิดของพลเมืองให้ตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพและบทบาทหน้าที่ของพลเมืองในการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้มากกว่าที่เป็นอยู่ เช่น การร่วมมือทางวิชาการกับสถาบันการศึกษาดังเช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏซึ่งมีเครือข่ายทั่วประเทศ ในการผลิตหลักสูตรสื่อสารสาธารณะให้กับเยาวชน

คนรุ่นใหม่ เน้นเรื่องของการรู้เท่าทันสื่อ จิตสาธารณะ สิทธิและหน้าที่พลเมือง ให้มีความเข้มแข็ง รวมถึงการเป็นช่องทางในการเข้าถึงกลุ่มคนรากหญ้าและชายขอบในภูมิภาคได้เป็นอย่างดี

6.3.1.5 จากการศึกษาพบว่าโอกาสในการปรากฏตัวของพลเมืองในรายการที่ถูกผลิตโดยผู้ผลิตอิสระมีมากกว่ารายการที่ถูกผลิตจากทางสถานี รวมถึงรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาผ่านทางรายการของผู้ผลิตอิสระที่ทำได้อย่างน่าสนใจและชวนติดตามมากกว่า ดังนั้นจึงควรเพิ่มการสนับสนุนผู้ผลิตรายการอิสระในการผลิตผลงานให้มากกว่าที่เป็นอยู่ อันส่งผลต่อการเข้าถึงและความรู้สึกร่วมของพลเมืองที่มีต่อสื่อสาธารณะ

6.3.1.6 รูปแบบการนำเสนอเนื้อหาผ่านทางรายการของ Thai PBS ยังไม่น่าสนใจเมื่อเปรียบเทียบกับสถานีโทรทัศน์ช่องอื่นๆ การขาดศิลปะและความคิดสร้างสรรค์ในการผลิตรายการให้ดึงดูดและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย นับว่าเป็นข้อควรกังวลเมื่อภูมิทัศน์สื่อได้เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต จากการเกิดขึ้นของดิจิทัลทีวี ในช่วงแรกจำนวน 48 ช่อง ทีวีดาวเทียม เคเบิลทีวีอีกกว่า 200 ช่อง รวมถึงทีวีที่อยู่ในแพลตฟอร์มต่างๆ อีกมากมาย ซึ่งจะเป็นทางเลือกใหม่ให้กับผู้ชม จึงสมควรที่ทางสถานีจะต้องให้ความสำคัญกับการปรับปรุงคุณภาพการผลิตและรูปแบบนำเสนอรายการให้มีความน่าสนใจทั้งในแง่ของศาสตร์และศิลป์มากกว่าที่เป็นอยู่

6.4 ข้อจำกัดทางการวิจัย

สืบเนื่องจากคุณลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพ สิ่งหนึ่งที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้คือการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคลากรขององค์กร แต่ด้วยธรรมชาติของความเป็นองค์กรสื่อที่ต้องอาศัยรากฐานของการยอมรับ และความน่าเชื่อถือจากประชาชนเป็นสำคัญ ทำให้การสัมภาษณ์และการตรวจสอบมีบรรยากาศของความระแวดระวังสูง จึงยากที่จะได้รับข้อมูลในเชิงลึกเท่าที่ควร ดังนั้นข้อมูลส่วนหนึ่งของงานวิจัยในครั้งนี้ จึงจำเป็นต้องอ้างอิงข้อมูลในเชิงทฤษฎี เพื่อประกอบการสัมภาษณ์และยืนยันในข้อสรุปของผู้วิจัยอยู่หลายครั้ง

6.5 ข้อเสนอแนะในการศึกษาค้นคว้าต่อไป

6.5.1 เนื่องจากระยะเวลาการศึกษาในปีพ.ศ. 2551 - 2553 เป็นยุคของการก่อร่างสร้างตัว ผลการศึกษาที่ได้จึงพบปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ขององค์กรอยู่พอสมควร ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปจึงควรขยายผลการศึกษากลับไปสู่ยุคที่มีการเปลี่ยนผ่านผู้นำองค์กรและเริ่มเข้าสู่ยุคดิจิทัลทีวีว่ามียุทธศาสตร์ในการพัฒนาที่ตอบโจทย์ความเป็นสื่อสาธารณะได้มากน้อยเพียงใด ท่ามกลางภูมิทัศน์ของสื่อที่เปลี่ยนไป

6.5.2 ควรศึกษาบทบาทหน้าที่ขององค์กรสื่อสารมวลชนในองค์กรรวม ที่จะต้องเป็นมากกว่าความเป็นสื่อโทรทัศน์แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ว่ามีศักยภาพในการเข้าถึงพลเมืองในช่องทางต่างๆ มากน้อยเพียงไร อันจะตอบโจทย์ปรัชญาความเป็นสื่อสาธารณะที่เน้นการตอบสนองพลเมืองทุกภาคส่วนของสังคม

๕

๖

บรรณานุกรม

๗

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (2551). *สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- จุมพล หนิมพานิช. (2545). *เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมไทย หน่วยที่ 7 สถาบันทางการเมืองในแง่สังคม*. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ชัยรัตน์ เจริญสิน โอปาร. (2545). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ : ขบวนการเคลื่อนไหวประชาชนสังคมในต่างประเทศ (รายงานการวิจัย)*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จิตินันท์ พงษ์สุทธิรักษ์ และวีระบุทท กาญจน์ชูฉัตร. (2547). *สื่อสาธารณะ : แนวคิด ประสบการณ์ และความเป็นไปได้ในประเทศไทย (รายงานการวิจัย)*. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทรงยศ บัวเผื่อน. (2546). *การปฏิรูปสื่อวิทยุโทรทัศน์ตามรัฐธรรมนูญฯ มาตรา 40*. กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด.
- ทศพร ศิริสัมพันธ์. (2546). *การจัดโครงสร้างองค์กรรูปแบบอื่นที่มีใช้ส่วนราชการ : หน่วยบริการรูปแบบพิเศษ (Service Delivery Unit)*. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- นวลน้อย ตรีรัตน์ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. (บรรณาธิการ). *เสรีภาพสื่อไทยในยุคเศรษฐกิจการเมืองผูกขาด*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประสบการณ์และบทเรียนโทรทัศน์สาธารณะ ทำอย่างไรให้ประสบความสำเร็จ*. (2550). กรุงเทพฯ: มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.).
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2537). *ทฤษฎีสื่อสารมวลชน : เศรษฐศาสตร์การเมืองแนวมาร์กซิสต์ เอกสารประกอบการบรรยาย คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์. (2551). *การสื่อสารประเด็นสาธารณะและการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- พรทิพย์ อุตกษานันท์. (2544). บทบาทของรัฐต่อการรักษาอำนาจและผลประโยชน์ ในการปฏิรูปการ
จัดการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ตามรัฐธรรมนูญมาตรา 40. ใน วิชา อุตม
ฉันทน์ (บรรณาธิการ). *ยกเครื่องสื่อไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- พัทธา สายหู. (2545). *เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมไทย หน่วยที่ 1 วิวัฒนาการสังคมไทย*.
นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- พิรงรอง รามสูตร วัฒนันท์ (2547). *สื่อภาคประชาชน (รายงานการวิจัย)*. กรุงเทพฯ: คณะนิเทศ
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พิรงรอง รามสูตร วัฒนันท์ และศศิธร ชูโกศล. (2546). *การกำกับดูแลเนื้อหาของสื่อวิทยุและ
โทรทัศน์ในประเทศไทย (รายงานการวิจัย)*. กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
- รชชงพร โกมลเสวิน และคณะ. (2555). *โครงการรวบรวมงานวิจัยเกี่ยวกับสื่อโทรทัศน์สาธารณะ*.
กรุงเทพฯ: องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย.
- ระวีวรรณ ประกอบผล. (2525). *สื่อมวลชนในประเทศไทยโลกที่สาม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัศมี เผ่าเหลืองทอง และคณะ. (2554). *สื่อสาธารณะเป็นเช่นใด สังคมก็เป็นเช่นนั้น*. กรุงเทพฯ:
องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย.
- ลัดดาวัลย์ อินทจักร. (2547). *กระบวนการดำเนินงานโทรทัศน์ชุมชน บ้านนอกทีวี (รายงานการ
วิจัย)*. เชียงใหม่ : คณะสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิพุธ พูลเจริญ และคณะ. (2551). *รายงานการประเมินผลการดำเนินงานประจำปี 2551*. กรุงเทพฯ:
องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย.
- วิชา อุตมฉันทน์. (2541). *สื่อมวลชนในญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: ที.พี.พรีน จำกัด.
- วิชา อุตมฉันทน์. (2544). *ปฏิรูปสื่อเพื่อสังคม: หลักคิดและบทเรียนจากนานาประเทศ*. กรุงเทพฯ:
ไอคอนพรีนติ้ง.
- วิชา อุตมฉันทน์. (2545). *ชำแหละโทรทัศน์อเมริกา*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- วิชาวี พิจิตบันดาล. (2545). *เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมไทย หน่วยที่ 8 สถาบันเศรษฐกิจในแง่
สังคม*. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วิโรจน์ ณ ระนองและคณะ. (2552). *รายงานการประเมินผลการดำเนินงานประจำปี 2552*.
กรุงเทพฯ: องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย.
- ศิริชัย ศิริกาเยและกาญจนา แก้วเทพ. (2534). *ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการ
สื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ศูนย์บริการวิชาการเศรษฐศาสตร์. (2554). รายงานโครงการประเมินผลการดำเนินงานประจำปี 2553 องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และชนวิทย์ สุทธิรัตนกุล. อ้างถึงใน ศ.ดร. ผาสุก พงษ์ไพจิตร (2548). สื่อกับประชาธิปไตย : บทเรียนจากกรณีของมอเดสซิโนแห่งเปรู." ใน อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ (บรรณาธิการ). ปิ๊ดหู ปิ๊ดตา ปิ๊ดปาก สิทธิเสรีภาพในมือธุรกิจการเมืองสื่อ. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2551). ทฤษฎีสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรพงษ์ โสธนะเสถียร และอิทธิศักดิ์ พลอยศิริชล. (2551). การบริหารงานวิทยุโทรทัศน์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ประสิทธิ์ภักดิ์แอนด์พริ้นติ้ง
- สุรัตน์ เมธิกุล. (2545). การปฏิรูปสื่อในยุคสังคมไร้พรมแดน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย. (2551). รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี 2551. กรุงเทพฯ: องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย.
- องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย. (2552). รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี 2552. กรุงเทพฯ: องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย.
- องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย. (2553). รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี 2553. กรุงเทพฯ: องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย.
- องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย. (2554). รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี 2554. กรุงเทพฯ: องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย.
- อนุชาติ พวงสำลี และคณะ. (2542). ขบวนการประชาสังคมไทย : ความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง (รายงานการวิจัย). นครปฐม: คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. (2541). จับจ้องมองสื่อ : ทัศนวิพากษ์ก้าวใหม่ในเขาวงกตของสื่อสารมวลชนไทย. กรุงเทพฯ: โครงการสื่อสันติภาพ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. (2542). ระบบวิทยุและโทรทัศน์ไทย โครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองและผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. (2545). สื่อมวลชนในยุคปฏิรูป. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

บทความ

- พลเดช ปิ่นประทีป. (2553). เพื่อนสื่อสาธารณะ, 1(2).
- พลเดช ปิ่นประทีป. (2554). เพื่อนสื่อสาธารณะ, 1(11).
- ไมตรี จงไกรจักร. (2555). เพื่อน THAI PBS MAGAZINE, 02.
- สมเกียรติ จันทรสีมา. (2553). เพื่อนสื่อสาธารณะ, 1(4).
- องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย. (2553). เพื่อนสื่อสาธารณะ, 1(8).
- องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย. (2553). เพื่อนสื่อสาธารณะ, 1(9).
- องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย. (2553). เพื่อนสื่อสาธารณะ, 1(5).
- องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย. (2554). เพื่อนสื่อสาธารณะ, 2(10).
- องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย. (2554). เพื่อนสื่อสาธารณะ, 2(12).
- องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย. (2554). เพื่อนสื่อสาธารณะ, 2(13).
- องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย. (2554). เพื่อนสื่อสาธารณะ, 2(14).
- องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย. (2554). เพื่อนสื่อสาธารณะ, 2(15).
- องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย. (2555). เพื่อน THAI PBS MAGAZINE, 01.
- องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย. (2555). เพื่อน THAI PBS MAGAZINE, 03.
- อัจฉราวดี บัวคดี. (2553). เพื่อนสื่อสาธารณะ, 1(6).

วิทยานิพนธ์

- กิตติมา ชาญวิชัย. (2548). *ความสำเร็จของรายการสารคดีของสถานีโทรทัศน์ NHK ประเทศญี่ปุ่น* (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุฎิบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จินตนา ะวันประโคน. (2542). *สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 กับการเปลี่ยนแปลงไปสู่องค์กรมหาชน* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จุฑาภรณ์ ธรรมวิหาร. (2546). *บทบาทของ NHK World ในการสื่อสารระหว่างประเทศ* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย.ธรรมศาสตร์.
- นิธิตา สิริพงศ์ทักษิณ. (2554). *การเมืองในนโยบายสื่อสารณะขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุฎิบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัทธนันท์ วิเศษสมวงศ์. (2551). *พัฒนาการและการจัดตั้งที่วิสาหการณะแห่งแรกของประเทศไทย* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ภัทรา บุรารักษ์. (2551). *โทรทัศน์ส่วนภูมิภาค: การกำเนิด การดำรงอยู่ และการพัฒนา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุฎิบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัฐติพงษ์ ชูนาถ. (2546). *พัฒนาการของการจัดผังรายการของสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 อ.ส.ม.ท.* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศักดิ์ชัย อภินัยนาถทานิพนธ์. (2544). *การศึกษามาตรการสนับสนุนสถานีโทรทัศน์เพื่อบริการสาธารณะ* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศุภัจฉรี วิชัยดิษฐ. (2539). *การศึกษาศักยภาพของ “ทีวีเสรี” ในประเทศไทย : ในแนวทัศน์แบบองค์รวม* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมภพ พนมวนาภีรัต. (2546). *แนวโน้มอนาคตของสื่อวิทยุโทรทัศน์แบบบอกรับสมาชิก ภายหลังการปฏิรูประบบวิทยุโทรทัศน์ในประเทศไทย* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุพัชรินทร์ โพธิ์ทองนาถ. (2541). *ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อโครงสร้างและการจัดผังรายการของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาต่างประเทศ

BOOKS

- Atkinson, D., & Raboy, M. (1997). *Overview of a Crisis. In Public Service Broadcasting: The Challenges of the Twenty-First Century*. Paris: UNESCO Publishing.
- Baker, C. (1997). *Global Television*. Massachusetts: Blackwell Publisher Ltd.
- Cave, M., & Brown, A. (1990). *The Impact of Competition on Public Service Broadcasting. Paper presented at the Perspectives on Public Service Broadcasting seminar, Institut National de l' Audiovisuel, Paris.*
- Graham, A., & Davies, G. (1997). *Broadcasting, Society and Policy in the Multimedia Age*. London: John Libbey Media.
- McQuail, D. (1994). *Mass Communication Theory : An Introduction*.
- Namurois, A. (1964). *Problems of Structure and Organization of Broadcasting in The Framework of Radio Communication*. Geneva: European Broadcasting Union.
- Skornia, H. (1965). *Television and Society*. New York: McGraw – Hill.
- United Kingdom Home Office. (1986). *Report of the committee on Financing the BBC (Peacock Report) (Cmnd. 9824)*. London: Her Majesty's Stationery Office.

DISSERTATIONS

- Brown, A. (1996). Economics, Public Service Broadcasting, and Social Values. *Journal of Media Economics*, 9(1), pp. 3-15.
- Fuller, J.W., & Ferguson, D.A. (1997). *Public Television Programming. Broadcasting / cable Programming Strategies and Practices*.
- Murdock, G. (1997). Base Notes: The Conditions of Cultural Practice. In Ferguson, M and Golding, P. (Eds.), *Cultural Studies in Question*. London: Sage.
- Spence, M., & Owen, B.M. (1977). Television Programming, Monoplistic Competition, and Welfare. *Quarterly Journal of Economics*. 91, pp. 103-126.

Suksai, O. (2002). *Media and Thai civil society: case studies of television production companies, Watchdog and iTV*. Canberra : The University of Canberra.

ด

พ

ภาคผนวก

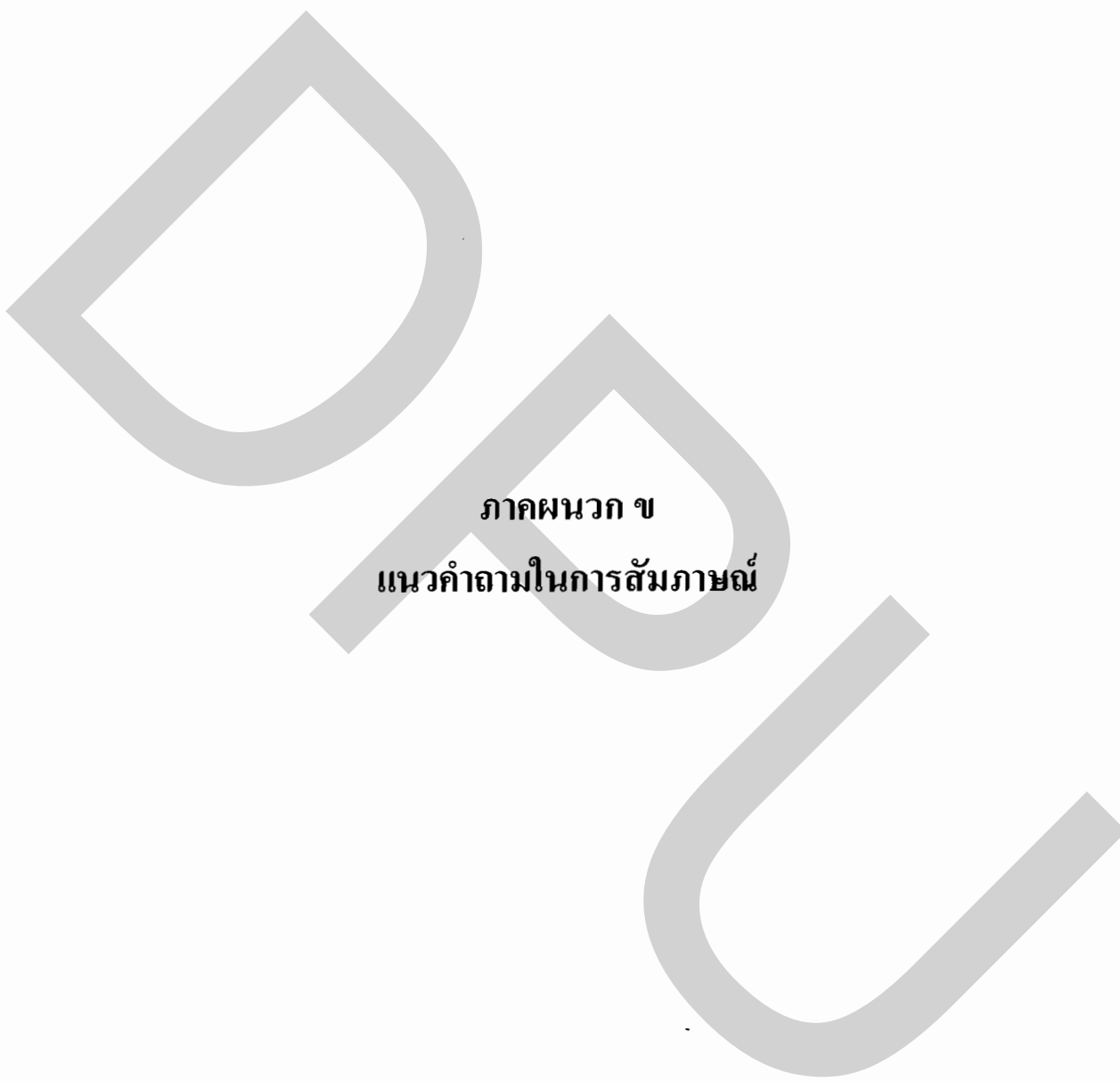
๕

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

1. รศ.ดร.กุลทิพย์ ศาสตรระรุจิ สัมภาษณ์ 18 พฤศจิกายน 25 54
2. ผศ.ดร.อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว สัมภาษณ์ 22 พฤศจิกายน 2554
3. ผศ.ดร.พิรงรอง รามสูต วัฒนันท์ สัมภาษณ์ 1 ธันวาคม 2554
4. ดร.จิราพร วิริยศักดิ์พันธ์ สัมภาษณ์ 17 ธันวาคม 2554
5. คุณสุชาดา จักรพิสุทธิ สัมภาษณ์ 19 ธันวาคม 2554
6. ศ.ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ สัมภาษณ์ 22 ธันวาคม 2554
7. คุณจอน อึ้งภากรณ์ สัมภาษณ์ 29 ธันวาคม 2554
8. คุณสุเทพ วิไลเลิศ สัมภาษณ์ 6 มกราคม 2555
9. คุณมัทนา หอมลออ สัมภาษณ์ 24 มกราคม 2555
10. คุณสมเกียรติ จันทร์สีมา สัมภาษณ์ 2 กุมภาพันธ์ 2555
11. คุณสุนนา สุวรรณอำภา สัมภาษณ์ 8 กุมภาพันธ์ 2555
12. คุณชาญไชย วิกรวงษ์วิช สัมภาษณ์ 17 เมษายน 2555
13. คุณไพจิตร ศีตารักษ์ สัมภาษณ์ 19 เมษายน 2555
14. คุณบุษยา คุณากรสวัสดิ์ สัมภาษณ์ 19 เมษายน 2555
15. คุณกิตติชัย ไสสะอาด สัมภาษณ์ 20 เมษายน 2555
16. คุณไมตรี จงไกรจักร สัมภาษณ์ 20 เมษายน 2555
17. คุณสุพจน์ จริงจิตร สัมภาษณ์ 24 เมษายน 2555
18. ดร.วุฒิ ถิลากุลดวงศ์ สัมภาษณ์ 4 พฤษภาคม 2555
19. คุณวสันต์ ภัยหลีกถี้ สัมภาษณ์ 17 พฤษภาคม 25.55
20. คุณพรพิมล แสนผดุง สัมภาษณ์ 8 มิถุนายน 2555
21. คุณอโณทัย อุดมศิลป์ สัมภาษณ์ 18 ตุลาคม 2555
22. คุณต่อพงศ์ เสถานนท์ สัมภาษณ์ 18 ธันวาคม 2555
23. รศ.ดร. นवलน้อย ตริรัตน์ สัมภาษณ์ 21 ธันวาคม 2555
24. คุณเทพชัย หยอง สัมภาษณ์ 25 ธันวาคม 2555
25. นพ.พลเดช ปิ่นประทีป สัมภาษณ์ 26 ธันวาคม 2555
26. คุณเถกิง สมทรัพย์ สัมภาษณ์ 26 ธันวาคม 2555
27. คุณสมชัย สุวรรณบรรณ สัมภาษณ์ 27 ธันวาคม 2555
28. ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ สัมภาษณ์ 4 มกราคม 2556

29. คุณสุวิทย์ ศาสนพิจิตร	สัมภาษณ์ 11 มกราคม 2556
30. คุณสมบัติ บุญงามอนงค์	สัมภาษณ์ 24 เมษายน 2556
31. คุณไพบทองแห่ง	สัมภาษณ์ 25 เมษายน 2556
32. คุณสนธิญาณ ชื่นฤทัยในธรรม	สัมภาษณ์ 29 เมษายน 2556
33. คุณสมชาติ พรหมกัณฑ์พะเนา	สัมภาษณ์ 6 พฤษภาคม 2556
34. คุณทัศนีย์ นาเวศน์	สัมภาษณ์ 28 พฤษภาคม 2556
35. คุณหทัยพันธ์ ประไพตระกูล	สัมภาษณ์ 28 พฤษภาคม 2556

ภาคผนวก ข
แนวคำตามในการสัมภาษณ์

คำถามเพื่อสัมภาษณ์นักวิชาการสื่อสารมวลชน

1. การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในปัจจุบันเป็นเช่นไร
2. สภาพการณ์ทางการเมืองในปัจจุบัน ส่งผลต่อนโยบายในการดำเนินงานขององค์กรสื่อฯ หรือไม่ อย่างไร (โดยเฉพาะสื่อสาธารณะ)
3. สภาพการณ์ทางการเมืองในปัจจุบัน ส่งผลต่อความเป็นอิสระในการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน หรือไม่ อย่างไร (โดยเฉพาะสื่อสาธารณะ)
4. ระบบทุนนิยม ส่งผลต่อจุดยืนในการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน มากน้อยอย่างไร
5. เศรษฐกิจในระบบทุนนิยม ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงและมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อกิจกรรมต่างๆของสังคม และพื้นที่สาธารณะของสื่อมวลชน หรือไม่ อย่างไร
6. สังคมในปัจจุบัน ส่งผลต่ออุดมการณ์ จุดยืน และความเป็นอิสระในการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน หรือไม่ อย่างไร
7. สภาพการณ์ทางการเมืองในปัจจุบัน ส่งผลต่อการเปิด โอกาสให้พลเมืองมีการเข้าถึงและมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะของสื่อมวลชน มากน้อยเพียงไร
8. สื่อมวลชนเองมีความจริงจังในการเปิดโอกาสให้พลเมืองเข้ามีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด
9. วิถีชีวิตและลักษณะความสัมพันธ์ของคนในสังคมเมือง ส่งผลต่อการเข้าถึงและมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะของสื่อมวลชน และกิจกรรมทางด้านต่างๆของสังคม มากน้อยเพียงไร
10. วิถีชีวิตของคนในสังคมชนบท ส่งผลต่อการเข้าถึงและมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะของสื่อมวลชน และกิจกรรมทางด้านต่างๆของสังคม มากน้อยเพียงไร
11. องค์กรสื่อสาธารณะในอุดมคติมีลักษณะเช่นไร
12. รูปแบบการดำเนินการของโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS เป็นอย่างไร
13. การทำหน้าที่ของโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS เป็นเช่นไร
14. ปัจจัยทาง สังคม / เศรษฐกิจ / การเมือง ปัจจัยใดที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในกิจกรรมต่างๆของสังคมมากที่สุด และเพราะเหตุใด

ชุดคำถามเพื่อสัมภาษณ์นักพัฒนาองค์กรเอกชน / ภาคประชาสังคม

1. โครงสร้างทางสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองในกิจกรรมต่างๆของสังคมหรือไม่ อย่างไร
2. บริบทของคนในสังคมเมืองและสังคมชนบท ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงและมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อพื้นที่สาธารณะของสื่อมวลชน รวมถึงกิจกรรมทางด้านต่างๆของสังคมมากน้อยเพียงไร
3. ข้อกฎหมายต่างๆจากภาครัฐ สนับสนุนและส่งเสริมการเข้าถึงและมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อกิจกรรมต่างๆในสังคม มากน้อย เพียงไร
4. บทบาทของการเมืองภาคประชาชนในปัจจุบันเป็นเช่น
5. พลเมืองมีการตระหนักรู้ถึงสิทธิการมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะของคนหรือไม่ อย่างไร
6. ปัจจัยทาง สังคม / เศรษฐกิจ / การเมือง ปัจจัยใดที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในพื้นที่สาธารณะมากที่สุด และเพราะเหตุใด
7. การทำหน้าที่ของโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ในปัจจุบันเป็นเช่นไร
8. โครงสร้าง นโยบาย และรูปแบบการดำเนินงานของสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของพลเมืองหรือไม่ อย่างไร
9. รูปแบบเนื้อหา สัดส่วน และผังรายการของสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS มีความน่าสนใจหรือไม่ อย่างไร เมื่อเปรียบเทียบกับสถานีโทรทัศน์ช่องอื่นๆ
10. ภาคประชาสังคมมีการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะผ่านทางโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ในลักษณะใด และผ่านทางช่องทางใดบ้าง
11. ผลจากการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะผ่านทางสถานีโทรทัศน์ Thai PBS ได้รับการตอบสนองจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกลับมามากน้อยเพียงใด
12. ข้อเสนอแนะ ปัญหาและอุปสรรคในการขับเคลื่อนหรือร่วมกำหนดนโยบายสาธารณะของกลุ่มองค์กรภาคประชาชนผ่านทางสถานีคืออะไร
13. องค์กรสื่อสาธารณะในอุดมคติมีลักษณะเช่นไร

ชุดคำถามเพื่อสัมภาษณ์คณะกรรมการนโยบาย Thai PBS

1. สภาพการณ์ทางการเมืองในปัจจุบัน ส่งผลต่อนโยบายในการดำเนินงาน ความเป็นอิสระ และการเปิดโอกาสให้พลเมืองมีการเข้าถึงและมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะ ขององค์กรสื่อสาธารณะ หรือไม่อย่างไร
2. นอกเหนือจากพันธกิจหลักแล้ว องค์กรมีเป้าหมายที่วางไว้ในอนาคตอย่างไร
3. ประชาคมอาเซียนมีผลต่อบทบาทหน้าที่และการดำเนินการขององค์กรอย่างไร
4. องค์กรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองมากน้อย เพียงไร
5. โครงสร้างขององค์กรมีรูปแบบในการตอบสนองความเป็นสื่อสาธารณะในลักษณะใด และเอื้อต่อการเข้ามามีมีส่วนร่วมของพลเมืองมากน้อยอย่างไร
6. บุคลากรของสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS มีอิสระในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารโดยปลอดจากการแทรกแซงจากอำนาจรัฐ และอำนาจทุน หรือไม่ อย่างไร
7. จากการที่พนักงานโดยส่วนใหญ่ของสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS มาจากองค์กรสื่อในเชิงพาณิชย์มาก่อน ส่งผลต่ออุดมการณ์ในการเป็นสื่อสาธารณะหรือไม่ อย่างไร
8. บุคลากรของสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของการเป็นสื่อสาธารณะมากน้อยเพียงไร และมีมาตรการในลักษณะใดที่จะส่งเสริมให้มีความเข้าใจที่มากยิ่งขึ้น
9. จากการที่ไม่ต้องแข่งขันในเชิงธุรกิจกับสื่ออื่นๆ ส่งผลต่อแรงจูงใจในการทำงาน กระบวนการสร้างสรรค์และมาตรฐานผลงานของพนักงานในองค์กร เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของพลเมือง หรือไม่ อย่างไร
10. ปัจจัยทาง สังคม / เศรษฐกิจ / การเมือง ปัจจัยใดที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนใน กิจกรรมต่างๆของสังคมมากที่สุด และเพราะเหตุใด

ชุดคำถามเพื่อสัมภาษณ์คณะกรรมการบริหาร Thai PBS

1. ในการสื่อสารเพื่อสาธารณะนั้น กระบวนการสื่อสารจำเป็นจะต้องเป็นไปในแนวระนาบ กระบวนการสื่อสารภายในองค์กรของ Thai PBS เองมีลักษณะเช่นไร
2. วัฒนธรรมองค์กรของ Thai PBS มีลักษณะเช่นไร (พนักงานมีส่วนร่วมกับในองค์กรระดับใด)
3. ความเข้าใจและการให้คุณค่าในความเป็นสื่อสาธารณะของคนในองค์กรเป็นอย่างไร
4. พื้นที่สาธารณะของชุมชนคน Thai pbs เองมีหรือไม่อย่างไร
5. การมีบอร์ดหลายชุดส่งผลกระทบต่อการทำงานขององค์กรหรือไม่ อย่างไร
6. การกำหนดเป้าหมายว่าจะต้องสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง และเข้าร่วมผูกพันเป็นเจ้าขององค์กรภายในปี 2555 นั้น ปัจจุบันท่านประเมินว่ามีความสำเร็จในระดับใด
7. กลุ่มผู้ชมหลักของ Thai PBS คือคนกลุ่มใดในสังคม
8. พรบ.และข้อกฎหมายต่างๆจากภาครัฐในปัจจุบัน ส่งผลกระทบต่อหลักประกันความมั่นคงและเสรีภาพในการทำงานของสื่อสาธารณะ หรือไม่ อย่างไร
9. แหล่งทุนที่ได้จากภาษีบุหรี่เหล้า (Ear marked Tax) ปีละไม่เกิน 2 พันล้านบาทเพียงพอต่อการบริหารจัดการหรือไม่ และนอกเหนือจากแหล่งทุนดังกล่าวแล้ว สถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS มีแนวทางในการระดมทุนจากแหล่งอื่นๆ หรือไม่ อย่างไรในอนาคต
10. การที่แหล่งทุนดังกล่าวอยู่ในอำนาจตัดสินใจของฝ่ายการเมือง (ที่สามารถจะพิจารณาจำนวนเงินที่จะใช้อุดหนุนทุกๆ 3 ปี) ส่งผลกระทบต่อเสรีภาพและเสถียรภาพในการดำเนินงานขององค์กรหรือไม่ อย่างไร
11. จากการที่พนักงานโดยส่วนใหญ่ของสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS มาจากองค์กรสื่อในเชิงพาณิชย์มาก่อน ส่งผลกระทบต่ออุดมการณ์ในการเป็นสื่อสาธารณะหรือไม่ อย่างไร (เปรียบเทียบพัฒนาการในรอบ 3 ปี)
12. บุคลากรของสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS มีอิสระในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารโดยปลอดจากการแทรกแซงจากอำนาจรัฐ และอำนาจทุน หรือไม่ อย่างไร (กฎหมายที่มีการเขียนไว้ใช้ได้ในทางปฏิบัติหรือไม่ / อย่างไร)
13. จากการที่ไม่ต้องแข่งขันในเชิงธุรกิจกับสื่ออื่นๆ ส่งผลกระทบต่อแรงจูงใจในการทำงาน กระบวนการสร้างสรรค์และมาตรฐานผลงานของพนักงานในองค์กร เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของพลเมือง หรือไม่ อย่างไร

ชุดคำถามเพื่อสัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนักสื่อสารมวลชน / สำนักรับฟังความคิดเห็น

Thai PBS

1. องค์กรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองมากน้อย เพียงไร (พลเมืองมีโอกาสในการกำหนดนโยบายหรือยุทธศาสตร์หรือไม่)
2. โครงสร้างขององค์กรมีรูปแบบที่ตอบสนองต่อการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองในลักษณะเช่นไร
3. รูปแบบการดำเนินงานของสถานีมีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายภาคประชาสังคมต่างๆ ในลักษณะเช่นไร
4. ผลตอบรับของภาคประชาสังคมที่มีต่อ Thai PBS เป็นอย่างไร
5. ภาคประชาสังคมมีการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะผ่านทาง Thai PBS ในลักษณะใด และผ่านทางช่องทางใดบ้าง
6. ประเด็นโดยส่วนใหญ่ของภาคประชาสังคม ที่ร่วมกำหนดนโยบายสาธารณะผ่านทาง Thai PBS คืออะไร และมีผลตอบรับในลักษณะเช่นไร (อาทิเช่น มีผลต่อการกำหนดรูปแบบเนื้อหาของรายการ / ผลการตอบรับจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง)
7. พลเมืองได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามภารกิจหลักขององค์กรตามกิจกรรมเหล่านี้หรือไม่
 - a. การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น
 - b. การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผน / โครงการ
 - c. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
 - d. การมีส่วนร่วมในการผลิตรายการ
 - e. การมีส่วนร่วมในการร่วมตรวจสอบ ติดตามประเมินผล
 - f. เมื่อเสร็จสิ้นโครงการพลเมืองได้มีส่วนร่วมในการปรับปรุง แก้ไข พัฒนาโครงการอย่างต่อเนื่อง
8. ช่องทางในการเข้าถึงข้อมูลของประชาชนตามภารกิจหลักขององค์กร มีช่องทางใดบ้าง
 - a. การสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานอื่นเพื่อบริการข้อมูลข่าวสาร
 - b. การเผยแพร่ทางหนังสือพิมพ์
 - c. สื่อชุมชน วิทยูชุมชน หอกระจายข่าว
 - d. อื่นๆ

9. ปัญหาและอุปสรรคของพลเมืองและภาคประชาสังคมในการเข้าถึงและมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะของทางสถานีคืออะไร

10. ปัจจัยทางสังคม / เศรษฐกิจ / การเมือง ปัจจัยใดที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในกิจกรรมต่างๆของสังคมมากที่สุด เพราะเหตุใด

11. องค์กรเองมีขั้นตอนในการแก้ปัญหาเรื่องร้องเรียนหรือไม่

a. การประกาศขั้นตอนกระบวนการร้องเรียน

b. การแจ้งรับเรื่องร้องเรียน

c. การรายงานผลการดำเนินการหรือความก้าวหน้าการดำเนินงานเรื่องร้องเรียน

d. การสรุปผลการดำเนินงานเรื่องร้องเรียนในรอบปีที่ผ่านมา พร้อมระบุปัญหา

อุปสรรค และแนวทางในการแก้ไข

ชุดคำถามเพื่อสัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนักวิชาการสื่อสารมวลชน Thai PBS

1. รูปแบบการดำเนินงานของสถานีมีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายภาคประชาสังคมต่างๆ ในลักษณะเช่นไร
 2. ผลตอบรับของภาคประชาสังคมที่มีต่อ Thai PBS เป็นอย่างไร
 3. ภาคประชาสังคมมีการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะผ่านทาง Thai PBS ในลักษณะใด และผ่านทางช่องทางใดบ้าง
 4. ประเด็นโดยส่วนใหญ่ของภาคประชาสังคม ที่ร่วมกำหนดนโยบายสาธารณะผ่านทาง Thai PBS คืออะไร และมีผลตอบรับในลักษณะเช่นไร (อาทิเช่น มีผลต่อการกำหนดรูปแบบเนื้อหาของรายการ / ผลการตอบรับจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง)
 5. พลเมืองได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามภารกิจหลักขององค์กรตามกิจกรรมเหล่านี้หรือไม่
 - a. การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น
 - b. การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผน / โครงการ
 - c. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
 - d. การมีส่วนร่วมในการผลิตรายการ
 - e. การมีส่วนร่วมในการร่วมตรวจสอบ ติดตามประเมินผล
 6. เมื่อเสร็จสิ้นโครงการพลเมืองได้มีส่วนร่วมในการปรับปรุง แก้ไข พัฒนาโครงการอย่างต่อเนื่อง
 7. ช่องทางในการเข้าถึงข้อมูลของประชาชนตามภารกิจหลักขององค์กร มีช่องทางใดบ้าง
 - a. การสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานอื่นเพื่อบริการข้อมูลข่าวสาร
 - b. การเผยแพร่ทางหนังสือพิมพ์
 - c. สื่อชุมชน วิทยุชุมชน หอกระจายข่าว
 - d. อื่นๆ
 8. ปัญหาและอุปสรรคของพลเมืองและภาคประชาสังคมในการเข้าถึงและมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะของทางสถานีคืออะไร
 9. วัตถุประสงค์ของศูนย์การเรียนรู้คือ
 10. องค์กรเองมีขั้นตอนในการแก้ปัญหาเรื่องร้องเรียนหรือไม่
 - a. การประกาศขั้นตอนกระบวนการร้องเรียน
 - b. การแจ้งรับเรื่องร้องเรียน

- c. การรายงานผลการดำเนินการหรือความก้าวหน้าการดำเนินงานเรื่องร้องเรียน
- d. การสรุปผลการดำเนินงานเรื่องร้องเรียนในรอบปีที่ผ่านมา พร้อมระบุปัญหาอุปสรรค และแนวทางในการแก้ไข

ชุดคำถามเพื่อสัมภาษณ์ผู้อำนวยการฝ่ายทรัพยากรบุคคล Thai PBS

1. กระบวนการสื่อสารภายในองค์กรของ Thai PBS มีลักษณะเช่นไร
2. วัฒนธรรมองค์กรของ Thai PBS มีลักษณะเช่นไร (ชั้นในการบังคับบัญชา โอกาสในการแสดงความคิดเห็น หรือการมีส่วนร่วมในองค์กรของพนักงาน)
3. จากการศึกษาที่พนักงาน โดยส่วนใหญ่มาจากองค์กรอื่นๆที่มีวัฒนธรรมหลากหลาย ส่งผลต่ออุดมการณ์ในการทำงาน สื่อสารณะหรือไม่ และมีวิธีการปรับเปลี่ยนค่านิยมอย่างไร (รวมถึงเกณฑ์ในการพิจารณารับพนักงานใหม่)
4. มีกระบวนการในการทดสอบบุคลากรก่อนที่จะรับเข้าทำงานในเรื่องของจิตสาธารณะและจริยธรรมหรือไม่อย่างไร รวมถึงการปลูกฝังเรื่องเหล่านี้ให้กับบุคลากรทั้งหมดของ Thai pbs
5. ปัจจุบันบุคลากรในทุกระดับชั้นของสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS มีความเข้าใจในเรื่องบทบาทหน้าที่ของสื่อสาธารณะมากน้อยอย่างไร
6. จากการศึกษาที่ไม่ต้องแข่งขันในเชิงธุรกิจกับสื่ออื่นๆ ส่งผลต่อแรงจูงใจในการทำงาน กระบวนการสร้างสรรค์และมาตรฐานผลงานของพนักงานในองค์กร เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของพลเมือง หรือไม่ อย่างไร
7. อัตรากำลังของบางสำนักมีจำนวนค่อนข้างจำกัด (เช่น สำนักเครือข่ายสื่อพลเมือง และสำนักรับฟังและการมีส่วนร่วม) ส่งผลต่อพันธกิจในการเข้าถึงและมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองหรือไม่อย่างไร

ชุดคำถามเพื่อสัมภาษณ์สมาชิกสภาผู้ชมผู้ฟัง Thai PBS

ประเด็นการมีส่วนร่วม

1. โครงสร้าง นโยบาย และรูปแบบการดำเนินงานของสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของพลเมืองหรือไม่ อย่างไร
2. รูปแบบและการทำหน้าที่ของสภาผู้ชมผู้ฟังเป็นอย่างไร
3. การยอมรับข้อเสนอและนโยบายของสภาผู้ชมผู้ฟัง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติของผู้บริหาร Thai PBS มีลักษณะเช่นไร และมีความพึงพอใจมากน้อยเพียงใด
4. พลเมืองมีความตื่นรู้ถึงสิทธิการมีส่วนร่วมในสื่อสาธารณะของคนหรือไม่ อย่างไร
5. ความสะดวกและความหลากหลายของช่องทาง ในการเข้าไปมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อกิจกรรมต่างๆ ของโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS มีมากน้อยเพียงไร
6. รูปแบบเนื้อหา สัดส่วน และผังรายการของสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS มีความเหมาะสมและตอบสนองความต้องการของผู้รับชมหรือไม่ อย่างไร
7. รูปแบบหรือพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ที่ปรากฏผลเด่นชัดมากที่สุดคือ
8. ปัจจัยใดที่จะช่วยในการส่งเสริมหรือสนับสนุนให้ภาคพลเมือง มีส่วนร่วมกับสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS มากกว่าที่เป็นอยู่
9. ปัญหาและอุปสรรคในการเข้ามามีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS คืออะไร
10. ความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมกับ Thai PBS ภาพรวมเป็นอย่างไร และเพราะเหตุใด
11. องค์กรสื่อสาธารณะในอุดมคติมีลักษณะเช่นไร

ประเด็นนโยบายสาธารณะ

1. บทบาทและนโยบายของสถานีโทรทัศน์ Thai PBS ในการเปิดพื้นที่ให้ภาคประชาสังคม ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนหรือกำหนดนโยบายสาธารณะ กระทำผ่านทางช่องทางใดและมีความชัดเจนหรือไม่ อย่างไร
2. ประเด็นโดยส่วนใหญ่ของภาคประชาสังคม ที่ร่วมกำหนดนโยบายสาธารณะผ่านทางสถานีโทรทัศน์ Thai PBS คืออะไร

3. ประเด็นนโยบายสาธารณะที่ภาคประชาสังคมมีการขับเคลื่อนผ่านทางโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS และปรากฏผลเป็นรูปธรรมชัดเจนคือ และมีการขับเคลื่อนผ่านทางช่องทางใดบ้าง

4. นโยบายสาธารณะต่างๆที่ภาคประชาสังคมขับเคลื่อนได้รับการตอบรับจากโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS มากน้อยเพียงไร ในประเด็นและรูปแบบใด และมีความพึงพอใจในระดับใด

5. ผลจากการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะผ่านทางสถานีโทรทัศน์ Thai PBS ได้รับการตอบสนองจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกลับมาอย่างน้อยเพียงใด และมีความพึงพอใจในระดับใด

6. ข้อเสนอแนะ ปัญหา และอุปสรรคในการขับเคลื่อนหรือร่วมกำหนดนโยบายสาธารณะของกลุ่มองค์กรภาคประชาสังคมผ่านทางสถานีคืออะไร

ชุดคำถามเพื่อสัมภาษณ์สมาชิกเครือข่าย Thai PBS

ประเด็นการมีส่วนร่วม

1. โครงสร้าง นโยบาย และรูปแบบการดำเนินงานของสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของพลเมืองหรือไม่ อย่างไร
2. พลเมืองมีความตื่นรู้ถึงสิทธิการมีส่วนร่วมในสื่อสาธารณะของคนหรือไม่ อย่างไร
3. ความสะดวกและความหลากหลายของช่องทางในการเข้าไปมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อกิจกรรมต่างๆ ของโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS มีมากน้อยเพียงไร
4. รูปแบบเนื้อหา สัดส่วน และผังรายการของสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS มีความเหมาะสมและตอบสนองความต้องการของผู้รับชมหรือไม่ อย่างไร
5. รูปแบบหรือพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ที่ปรากฏผลเด่นชัดมากที่สุดคือ
6. ปัจจัยใดที่จะช่วยในการส่งเสริมหรือสนับสนุนให้ภาคพลเมือง มีส่วนร่วมกับสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS มากกว่าที่เป็นอยู่
7. ปัญหาและอุปสรรคในการเข้ามามีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS คืออะไร
8. ความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมกับ Thai PBS ภาพรวมเป็นอย่างไร และเพราะเหตุใด
9. องค์กรสื่อสาธารณะในอุดมคติมีลักษณะเช่นไร

ประเด็นนโยบายสาธารณะ

1. บทบาทและนโยบายของสถานีโทรทัศน์ Thai PBS ในการเปิดพื้นที่ให้ภาคประชาสังคม ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนหรือกำหนดนโยบายสาธารณะ กระทำผ่านทางช่องทางใดและมีความชัดเจนหรือไม่ อย่างไร
2. ประเด็น โดยส่วนใหญ่ของภาคประชาสังคม ที่ร่วมกำหนดนโยบายสาธารณะผ่านทางสถานีโทรทัศน์ Thai PBS คืออะไร
3. ประเด็นนโยบายสาธารณะที่ภาคประชาสังคมมีการขับเคลื่อนผ่านทางโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS และปรากฏผลเป็นรูปธรรมชัดเจนคือ และมีการขับเคลื่อนผ่านทางช่องทางใดบ้าง
4. นโยบายสาธารณะต่างๆที่ภาคประชาสังคมขับเคลื่อนได้รับการตอบรับจากโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS มากน้อยเพียงไร ในประเด็นและรูปแบบใด และมีความพึงพอใจในระดับใด

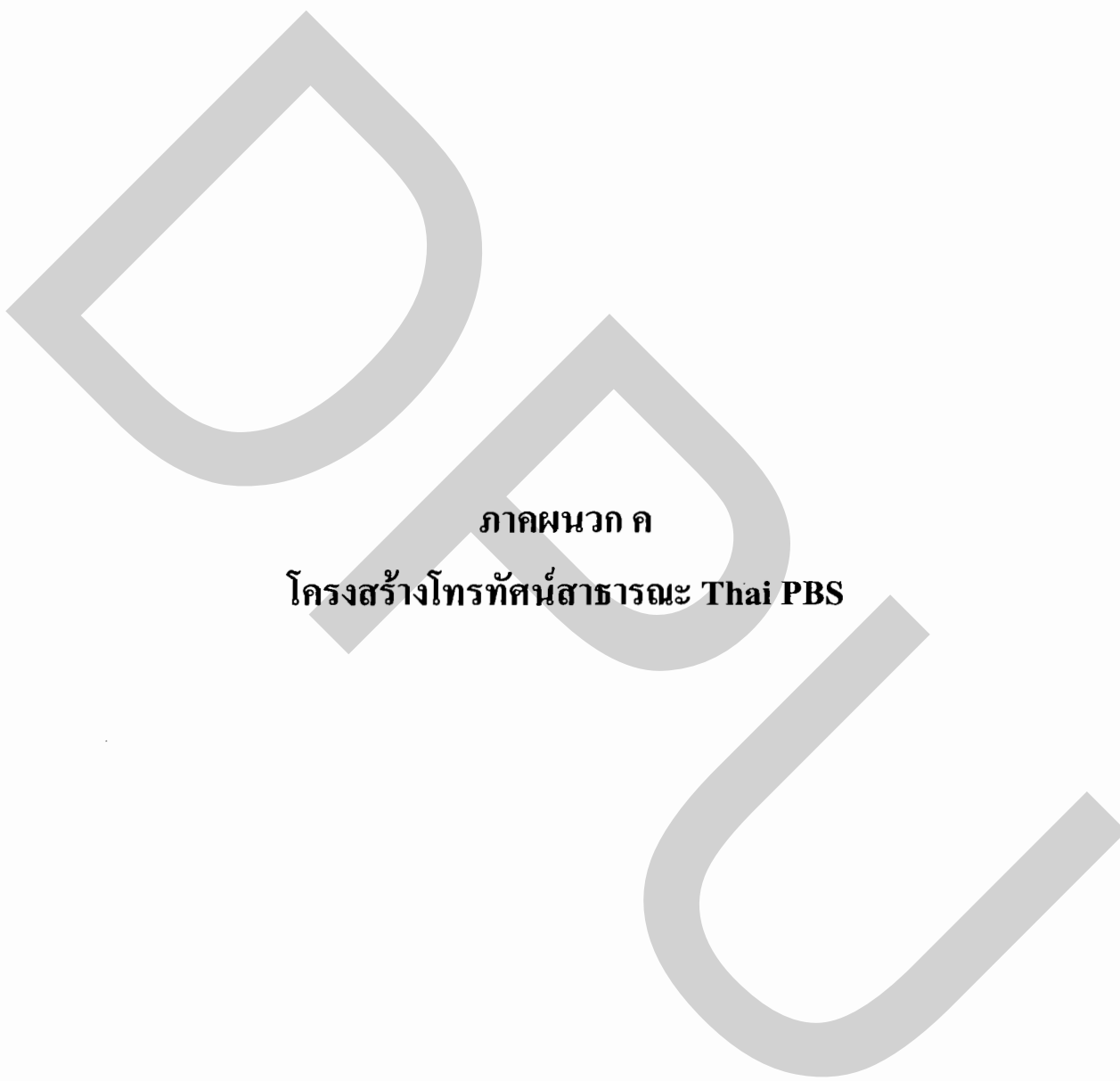
5. ผลจากการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะผ่านทางสถานีโทรทัศน์ Thai PBS ได้รับการตอบสนองจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกลับมามากน้อยเพียงใด และมีความพึงพอใจในระดับใด

6. ข้อเสนอแนะ ปัญหา และอุปสรรคในการขับเคลื่อนหรือร่วมกำหนดนโยบายสาธารณะของกลุ่มองค์กรภาคประชาสังคมผ่านทางสถานีคืออะไร

ชุดคำถามเพื่อสัมภาษณ์ แฟนพันธุ์แท้ สภาผู้ชมผู้ฟังโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS

1. สมาชิกสภาผู้ชมผู้ฟังมีวิธีการคัดเลือกมาโดยวิธีใด และมองว่าเป็นตัวแทนที่ดีของคนส่วนใหญ่หรือไม่
2. การยอมรับข้อเสนอและนโยบายของสภาผู้ชมผู้ฟัง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติของผู้บริหาร Thai PBS มีความพึงพอใจมากน้อยเพียงใด
3. กระบวนการทำงานของสภาผู้ชมผู้ฟัง ระหว่างกลุ่มเครือข่ายและกลุ่มแฟนพันธุ์แท้ มีปัญหาและอุปสรรคในการทำงานหรือไม่ และมีความพึงพอใจมากน้อยเพียงใด
4. พลเมืองมีความตื่นรู้ถึงสิทธิการมีส่วนร่วมในสื่อสาธารณะของตนหรือไม่ อย่างไร
5. ความสะดวกและความหลากหลายของช่องทาง ในการเข้าไปมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อกิจกรรมต่างๆ ของโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS มีมากน้อยเพียงไร
6. รูปแบบเนื้อหา สัดส่วน และผังรายการของสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS มีความเหมาะสมและตอบสนองความต้องการของผู้รับชมหรือไม่ อย่างไร
7. รูปแบบหรือพฤติกรรมมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS ที่ปรากฏผลเด่นชัดมากที่สุดคือ (มีส่วนร่วมในรายการ / ผลิต / กำหนดนโยบาย)
8. ปัจจัยใดที่จะช่วยในการส่งเสริมหรือสนับสนุนให้ภาคพลเมือง มีส่วนร่วมกับสถานีโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS มากกว่าที่เป็นอยู่
9. ปัญหาและอุปสรรคในการเข้ามามีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีต่อโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS คืออะไร
10. ความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมกับ Thai PBS ภาพรวมเป็นอย่างไร และเพราะเหตุใด
11. องค์กรสื่อสาธารณะในอุดมคติมีลักษณะเช่นไร

ภาคผนวก ค

โครงสร้างโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS

ภาคผนวก ง
ตารางการเปรียบเทียบสื่อสาธารณะไทยและต่างประเทศ

ตารางเปรียบเทียบ BBC, NHK และ Thai PBS ในแง่มุมต่างๆ

	BBC	NHK	Thai PBS
1. ภารกิจ	ยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชน ด้วยการนำเสนอรายการและบริการที่ให้ข้อมูล การศึกษา และความบันเทิง (Inform, Educate and Entertain)	นำเสนอรายการที่มีคุณภาพ และความถูกต้อง รวมทั้ง ข้อมูลและข่าวสารที่เป็น กลาง เพื่อยกระดับ วัฒนธรรม ความผาสุก และสร้างเสริม ประชาธิปไตย (Culture, Welfare and Democracy)	ดำเนินการผลิตรายการ ให้บริการข่าวสาร ความรู้ สารบันเทิงที่มีคุณภาพ และมาตรฐาน ตาม ข้อบังคับด้านจริยธรรมของ องค์กร เพื่อเผยแพร่ผ่าน สื่อทุกแขนง โดยยึดถือ ผลประโยชน์สาธารณะ และความคุ้มค่าเป็นสำคัญ
2. รูปแบบ กฎหมายใน การจัดตั้ง องค์กร	แต่เดิมการกระจายเสียง ดำเนินการ โดยบริษัทเอกชน แต่ เกิดปัญหาด้านการแทรกแซง ความถี่ รัฐบาลอังกฤษจึงก่อตั้ง BBC ด้วยกฎบัตร (Charter) ใน พระบรมราชโองการผ่านทาง รัฐสภาในปี ค.ศ. 1927	SCAP(Supreme Commander for Allied Powers) ได้ยกเลิก กฎระเบียบต่างๆ ที่รัฐใช้ ควบคุมสื่อ และออก กฎหมายกระจายเสียงในปี ค.ศ. 1950 โดยเปลี่ยน โครงสร้าง NHK เป็น บริษัทสาธารณะ	ได้รับการรองรับภายใต้ พ.ร.บ. องค์กรกระจายเสียง และแพร่ภาพสาธารณะแห่ง ประเทศไทย พ.ศ. 2551 ใน ฐานะองค์กรสื่อสาธารณะ ที่ไม่แสวงผลกำไรแห่งแรก ของประเทศไทย
3. การกำกับ ดูแล	รัฐบาลเป็นผู้เสนอรายชื่อ คณะกรรมการบริหารจำนวน 12 คน จากสาขาอาชีพที่ต่างกัน ขึ้นทูลเกล้าฯสมเด็จพระราชินีฯ ให้แต่งตั้งเป็น คณะกรรมการ บริหาร (Board of Governors) โดยมีอายุการทำงาน 5 ปี	นายกรัฐมนตรีเป็นผู้แต่งตั้ง คณะกรรมการจำนวน 12 คน ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มี ประสบการณ์และความรู้ กว้างขวางจากสาขาอาชีพ ต่างๆ และต้องมาจากทั้ง 8 ภูมิภาคของประเทศด้วย โดยมีอายุการทำงาน 3 ปี	คณะกรรมการสรรหาเป็น ผู้ดำเนินการสรรหา คณะกรรมการนโยบายและ นายกรัฐมนตรีเป็นผู้แต่งตั้ง มีจำนวน 9 คน ดำรง ตำแหน่งคราวละ 4 ปี คณะกรรมการบริหารเกิด จากการแต่งตั้งโดย คณะกรรมการนโยบายฯ โดยมีผู้อำนวยการ สถานีโทรทัศน์สาธารณะ เป็นประธาน

	BBC	NHK	Thai PBS
			กรรมการบริหารโดย ตำแหน่ง
4. เนื้อหา รายการ	BBC มีช่องรายการ โทรทัศน์ 4 ช่อง โดยช่อง (1) นำเสนอ รายการทุกประเภท, ช่อง (2) เสนอเรื่องความคิดสร้างสรรค์ วิทยาศาสตร์ สารคดี และศิลปะ , ช่อง (3) เน้นกลุ่มวัยเริ่มต้น ทำงาน โดยนำเสนอข่าว เหตุการณ์บ้านเมือง คนตรีและ รายการบันเทิง, ช่อง(4)เสนอ เรื่องราวนอกกระแสหลัก	รายการทางโทรทัศน์ของ NHK มีจำนวน 2 ช่อง -ช่อง General TV เสนอ ข่าว 40.5%, วัฒนธรรม 24.7%, บันเทิง 23.7% และ การศึกษา 11.1% -ช่อง Education TV เสนอ รายการการศึกษา 81.1%, วัฒนธรรม 16.3% และ รายการข่าว 2.6%	รายการทางโทรทัศน์ของ Thai PBS มีจำนวน 1 ช่อง โดยมีสัดส่วนรายการดังนี้- ข่าวและสารคดีข่าว ร้อยละ 40 -สารประ โยชน์ ร้อยละ 30 -สารบันเทิง ร้อยละ 30
5. ที่มาของ รายการ	ผลิตรายการส่วนใหญ่ด้วย ตนเอง	ผลิตรายการต่างๆด้วย ตนเอง (แยกแผนกสำหรับ ผลิตรายการต่างๆ)	ผลิตรายการส่วนใหญ่ด้วย ตนเอง
6. ผู้ชม รายการ	- ผู้ชม/ผู้ฟังรับชม/ฟังรายการ โทรทัศน์ 86.5%, วิทยุ 63.4% - สัดส่วนความนิยม โทรทัศน์ 38.4%, วิทยุ 50.2%	- สมาชิกของ NHK มี จำนวนประมาณ 37.6 ล้าน ครัวเรือน - ผู้ชมใช้เวลาชม NHK ประมาณ 1 ชม. 13 นาที ต่อ วัน	ผู้ชมรายการเมื่อปี 2553 มี จำนวน 59 ล้านคน หรือ ร้อยละ 90 ของประชากร ทั่วประเทศ โดยมีความ นิยมอยู่ในอันดับที่ 5 จาก ช่องฟรีทีวีทั้งหมด 6 สถานี
7. กลไกการ ตรวจสอบ	การทำงาน BBC อยู่ภายใต้การ กำกับดูแลของคณะกรรมการ มาตรฐานการกระจายเสียง (BSC : Broadcasting Standards Commission) ซึ่งสามารถ ตรวจสอบเนื้อหารายการในแง่ ต่างๆ และต้องทำรายงาน ประจำปีเพื่อเสนอรัฐสภา	NHK ได้ตั้ง “กรรมการที่ ปรึกษาเกี่ยวกับ ผู้ชม” (Audience Advisory Councils) ประกอบด้วย บุคคลจากสาขาอาชีพต่างๆ กระจายไปทุกจังหวัดเพื่อ ประเมินผลรายการและให้ ข้อเสนอแนะ	สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ มี หน้าที่ส่งเสริมการมีส่วน ร่วมของประชาชน เพื่อการ ตรวจสอบและร่วมกำหนด ทิศทางขององค์กร มี สมาชิกทั้งสิ้น 50 คนจาก 9 ภูมิภาคทั่วประเทศไทย และ 16 กลุ่มเฉพาะทางสังคมที่มี ความหลากหลาย โดยผ่าน กระบวนการสรรหาและ คัดเลือกตามเกณฑ์ที่ กำหนด

	BBC	NHK	Thai PBS
8. แหล่งที่มา ของเงิน สนับสนุนใน การ ดำเนินงานแต่ละปี	รายรับภายในประเทศทั้งหมด 2,778.6 ล้านบาท - จากค่าธรรมเนียมการรับ 91.8% - อื่นๆ 8.2%	รายรับทั้งหมด 668.7 พันล้านบาท - จากค่าธรรมเนียม 97% - อื่นๆ 3%	รายได้จากภาษีสรรพสามิต ที่เก็บจากสุราและยาสูบ โดยมีรายได้สูงสุด ปีงบประมาณละไม่เกิน 2,000 ล้านบาท

ภาคผนวก จ

รายงานการประชุมคณะกรรมการนโยบาย Thai PBS

สรุปสาระสำคัญ จากที่ประชุมคณะกรรมการนโยบาย ส.ส.ท.

การประชุมครั้งที่ 6/2552

วันที่ประชุม 5 กุมภาพันธ์ 2552 : 09.30 – 13.30 น.

สาระสำคัญ

1. รับทราบ คำปรารภจากประธานฯ ถึงการทำงานของ คณะกรรมการนโยบายในช่วง 6 เดือนของปี 2551 ว่าเป็นช่วงการปรับกระบวนการทำงานร่วมกันและการเตรียมความพร้อมของ โครงสร้างกฎกติกาและระบบ ซึ่งจะถูกนำไปสู่การปฏิบัติจริงในปี 2552 โดยมีฝ่ายบริหารเป็นกลไก สำคัญที่จะทำให้เกิดความร่วมมือ และทำงานร่วมกันอย่างไม่มีปรีภัย มีจุดหมายร่วมกัน และร่วม สร้าง mind set ของการเป็นทวิสาขาธณะ และสร้างวัฒนธรรมองค์กรแบบใหม่

2. รับทราบ สรุปสาระการประชุมเชิงปฏิบัติการภายในคณะกรรมการนโยบายฯ (การประชุมคณะกรรมการนโยบายฯครั้งที่ 5/2552 เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2552) เพื่อประมวลผลการ ดำเนินงานในปี 2551และวางแผนการปฏิบัติงานในปี 2552 ตามที่ฝ่ายเลขานุการนำเสนอโดย มอบหมายให้คณะอนุกรรมการนโยบายด้านแผนงาน และประเมินผลรับผิดชอบ ดำเนินการให้เป็น เอกสารที่สมบูรณ์ และนำเสนอคณะกรรมการนโยบายฯให้ทราบต่อไป

3. รับทราบ รายงานด้านการเงินปี 2551 ตามที่สำนักการคลังนำเสนอ โดยเห็นควรให้มีการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างงบประมาณค่าใช้จ่ายจริงและสัดส่วนความแตกต่างของการใช้ งบประมาณกับปีที่ผ่านมาและควรจัดให้มีแผนและกระบวนการลดค่าใช้จ่ายในส่วนต่างๆ ในเรื่อง การผลิตข้าว และ การผลิตรายการ (ประเภทร่วมผลิต) ควรจัดทำรายละเอียดต้นทุนรายการ เปรียบเทียบ เป็นค่าใช้จ่ายก่อนที่ โดยมอบหมาย ให้คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์และมาตรฐาน รายการเป็นผู้พิจารณาให้ข้อคิดเห็นและเสนอแนะนโยบาย

4. รับทราบ รายงานสรุปการทำงานของฝ่ายข่าวในรอบสัปดาห์ (29 มกราคม – 4 กุมภาพันธ์ 2552)

5. รับทราบ ความคืบหน้าโครงการก่อตั้งสำนักงานถาวร โดยเห็นควรให้ คณะอนุกรรมการนโยบายด้านการก่อตั้งสำนักงานถาวร ดูแลกระบวนการพิจารณารายละเอียดแบบ ก่อสร้างสำนักงานจนแล้วเสร็จ และนำเสนอคณะกรรมการนโยบาย ฯเพื่อพิจารณา โดยอาจกำหนด เป็นการประชุมวาระพิเศษต่อไป

6. รับทราบผลการปฏิบัติงานในการประชุมครั้งที่ 2 /2552 ของคณะอนุกรรมการ ยุทธศาสตร์และมาตรฐานรายการ ในสาระสำคัญคือ ให้มีการปรับมาตรฐานรายการข่าว การเลือก ประเด็นข่าว กระบวนการ พัฒนาศักยภาพ ผู้ดำเนินรายการข่าวและพิธีกรในการนำเสนอข่าวและการ

สัมภาษณ์ กระบวนการวิเคราะห์ข่าว การรวบรวมฐานข้อมูลแหล่งข่าว เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำข่าวให้แตกต่างจากช่องอื่น และสนองตอบแนวทางการเป็นสื่อสาธารณะ

7. รับทราบ กำหนดการจัดกิจกรรมเสวนา”สื่อไทยกับจริยธรรมวิชาชีพ” วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2552 เวลา 9.00-12.00 น. ณ โรงแรมแกรนด์เมอร์เคียว ฟอรัจูน กรุงเทพฯ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เป็นเวทีให้สาธารณชนได้รับทราบการประกาศใช้จริยธรรมด้านวิชาชีพ เกี่ยวกับการผลิตและการเผยแพร่รายการของส.ส.ท. โดยขอให้ผู้อำนวยการ ส.ส.ท.กล่าวเชื่อมโยงกลไกของส.ส.ท.ในการรับและพิจารณาเรื่องร้องเรียนจากประชาชนเข้ากับจริยธรรมด้านวิชาชีพเกี่ยวกับการผลิตและการเผยแพร่รายการ เพื่อให้เป็นที่รับทราบของสาธารณชนด้วยทราบด้วย

8. รับทราบ โปรแกรมการจัดโครงการการอบรมการประเมินผลและจัดทำรายงานการประเมินผลการควบคุมภายใน ซึ่งดำเนินการโดยสำนักตรวจสอบภายใน ระหว่างวันที่ 16 - 17 กุมภาพันธ์ 2552

9. รับทราบ ความคืบหน้าการจัดทำ email group ให้เป็นช่องทางการสื่อสารระหว่างกรรมการนโยบายกับ พนักงานภายใน ส.ส.ท. ในลักษณะการติดต่อ 2 ทาง โดยเห็นควรให้แยกกล่องรับความคิดเห็นเป็น Personal และ Public เพื่อให้พนักงานมีความมั่นใจและเลือกใช้ได้ตามความเหมาะสม

10. พิจารณาอนุมัติ การแต่งตั้งนายวสันต์ ภัยหลิกดิ์ รองผู้อำนวยการส.ส.ท. ด้านบริหาร เป็นกรรมการบริหารเพิ่มเติมในส่วนผู้ดำรงตำแหน่งระดับบริหารขององค์กร โดยนับตั้งแต่วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2552 ทั้งนี้ให้คณะกรรมการบริหารมีวาระการดำรงตำแหน่ง 2 ปี และอาจได้รับการแต่งตั้งอีกด้วยความเห็นชอบของคณะกรรมการนโยบายฯ

11. พิจารณาเห็นชอบ การแต่งตั้งนายชลลดา เกริกก้อง เป็นสมาชิกสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการในกลุ่มความเสมอภาคทางเพศ ทดแทน น.ส.ฉันทลักษณ์ รักษาอยู่ ที่ได้ลาออกไปเนื่องจากมีภารกิจจำเป็น

สรุปสาระสำคัญ จากที่ประชุมคณะกรรมการนโยบาย ส.ส.ท.

การประชุมครั้งที่ 12/2552

วันที่ประชุม 19 มีนาคม 2552 เวลา 09.30 – 14.00 น.

สาระสำคัญ

1. รับทราบ รายงานความคืบหน้าโครงการการก่อตั้งสำนักงานถาวร ส.ส.ท. ซึ่งนายกมล กมลตระกูล ประธานอนุกรรมการนโยบาย ด้านการก่อตั้งสำนักงานฯ ร่วมกับรองผู้อำนวยการ ส.ส.ท. ด้านบริหาร และผู้แทน บริษัท แพลน แอส โซซิเอทส์จำกัด นำเสนอ โดยให้แนวนโยบายเพิ่มเติมและมอบหมายดังนี้

1) ควบคุมวงเงินก่อสร้างไม่ให้เกิน 800 ล้านบาท

2) ให้ปรับวิธีคิดในการออกแบบ (Rethinking) ให้มากขึ้นเพื่อให้ได้แบบแปลนทั้งโครงการที่อยู่ ในกรอบวงเงิน และสามารถดำเนินการได้คล่องภายในวาระของกรรมการนโยบายชุดนี้ โดยมีส่วนประกอบอาคารใช้งาน (function) ครบถ้วน และสามารถใช้งานได้เพียงพอเพียงในระยะ 10-15 ปี โดยไม่จำเป็นต้องก่อสร้างเพิ่มเติม ทั้งนี้ให้คงบุคลิก : ธรรมชาติธรรมชาติดีเด่น และมีอัตลักษณ์ของ ส.ส.ท. เอาไว้ ตลอดจนคงเหลือพื้นที่ว่างเอาไว้สำหรับอนาคตอีกส่วนหนึ่งด้วย

3) มอบหมายให้ประธานอนุกรรมการฯ และฝ่ายบริหารรับไปดำเนินการร่วมกับสถาปนิกและนำมาเสนอให้ที่ประชุมพิจารณาผังโดยรวมอีกครั้งในต้นเดือนเมษายน 2552

4) มอบหมายให้ฝ่ายบริหารเจรจาขอลดราคาค่าออกแบบตามความเหมาะสม เนื่องจากราคาค่าก่อสร้างลดลง โดยให้อยู่บนพื้นฐานของความโปร่งใสและเป็นไปตามมาตรฐานของสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์

5) มอบหมายให้ฝ่ายบริหาร ประสานกรมทางหลวงเพื่อให้ออกใบอนุญาตทำสะพานข้ามคลองเชื่อมระหว่าง ถนนวิภาวดีรังสิตเข้าพื้นที่ได้ทันการเริ่มงานถมดินในปลายเดือนมีนาคม 2552

2. รับทราบ รายงานผลการติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินการตามมติที่ประชุมกรรมการนโยบาย ตามที่ผู้อำนวยการ ส.ส.ท. นำเสนอ ซึ่งประกอบด้วยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการแสดงข้อมูลตลาดหุ้นทางหน้าจอโทรทัศน์, กรณียกมิด, กรณียก LogBook, กรณียกประชาสัมพันธ์ website TPBS ทางทีวีไทย และการเพิ่ม Digital Clock ทางหน้าจอทีวีไทย และมอบหมายให้ฝ่ายบริหารประสานงานกับราชบัณฑิตยสถาน โดยด่วน เพื่อขอใช้บริการการฝึกอบรมการใช้ภาษาไทยที่ถูกต้องแก่ผู้ประกาศข่าวและพิธีกรของทีวีไทย

3. พิจารณาเห็นชอบในหลักคิดและหลักการของ (ร่าง) แผนนโยบายด้านบุคลากร และแผนพัฒนาบุคลากร ตามที่นางจินตนา พันธุ์พัก ประธานอนุกรรมการนโยบายด้านบริหารนำเสนอ แต่เนื่องจาก ยังต้องการรายละเอียดที่สัมพันธ์กับการกำหนดคุณสมบัติในเชิงอุดมคติของบุคลากร ส.ส.ท. และ ยุทธศาสตร์การพัฒนาบุคลากรที่ชัดเจน จึงมอบหมายให้กรรมการนโยบายนำเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมไปยังประธานอนุกรรมการฯ และ ให้ประธานอนุกรรมการฯปรับปรุงให้สมบูรณ์และนำกลับมาเสนอที่ประชุมอีกครั้งในรูปแบบ “(ร่าง) ประกาศ ส.ส.ท.” และ อาจจัดทำเป็นคู่มือเพื่อเผยแพร่ให้พนักงานรับทราบต่อไป

4. พิจารณาเห็นชอบในหลักการแผนการจัดทำรายการของทีวีไทย ปี 2552 ที่มุ่งเน้นการสร้างกระแสการเปลี่ยนแปลงตามที่ผู้อำนวยการส.ส.ท. และรองผู้อำนวยการด้านสื่อสารสาธารณะนำเสนอ โดยมอบหมายให้นายสมชัย สุวรรณบรรณ ช่วยกำหนดกรอบหัวข้อที่จะจัดทำเป็นเอกสารในรูปแบบของแผนการจัดทำรายการประจำปี 2552 เพื่อให้ฝ่ายบริหารดำเนินการให้ถูกต้องสมบูรณ์ต่อไป และรับทราบผังรายการ ไตรมาส 2 ซึ่งผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการบริหารแล้ว

5. รับทราบ ความคืบหน้าการขอใช้คลื่นความถี่และการจัดตั้งสถานีวิทยุไทย ตามที่ผู้อำนวยการส.ส.ท. และรักษาการผู้อำนวยการสำนักวิทยุและมัลติมีเดียนำเสนอและเห็นชอบในหลักการและแนวทางการดำเนินงานร่วมกันระหว่างส.ส.ท.กับ สสส. ดังนี้:

- 1) ใช้ชื่อสถานี “วิทยุไทย: เพื่อเด็กและครอบครัว”
- 2) กรอบโครงสร้างรายการประกอบด้วย ส่วนที่ส.ส.ท.ผลิตและส่วนที่สสส.ผลิต โดยมีส่วน ส.ส.ท.รับผิดชอบมากกว่าร้อยละ 50
- 3) บริหารสถานีโดยคณะกรรมการบริหารวิทยุไทยที่ ส.ส.ท. เป็นผู้กำหนดโดยให้มีองค์ประกอบจากส่วนของ ส.ส.ท. สสส. และเครือข่าย
- 4) สสส.เป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายสัมปทาน โดยผ่านมูลนิธิเครือข่ายครอบครัวให้กับกรมประชาสัมพันธ์และส.ส.ท.รับผิดชอบการบริหารสตูดิโอและการออกอากาศ, ส่วนค่าผลิตรายการ สสส. และ ส.ส.ท.แบ่งรับผิดชอบในส่วนของตน
- 5) ถ้าเป็นไปได้ต้องการให้ออกอากาศ 24 ชั่วโมงแทนที่จะเป็น 19 ชั่วโมงตามข้อเสนอเดิม

6. รับทราบ รายงานสรุปผลการดำเนินงานของฝ่ายข่าวประจำสัปดาห์ ตามที่นายอนุพงษ์นำเสนอ และเนื่องจาก การรายงานเช่นนี้ได้ดำเนินการต่อเนื่องมาระยะหนึ่งแล้วจึงมอบให้นายสมชัย สุวรรณบรรณ ดำเนินการสรุปผลในภาพรวมและแนวโน้ม เพื่อส่งมอบให้คณะกรรมการบริหารรับไปพิจารณาดำเนินกระบวนการตามความเหมาะสม

7. รับทราบความรู้สึกรู้สึกของพนักงานส.ส.ท.ที่สะท้อนผ่านเว็บไซต์ของ ส.ส.ท.ตามที่ นาย จอน อึ้งภากรณ์แจ้ง ให้ที่ประชุมทราบ กล่าวคือคอตัมน์ “คุณถามกรรมการนโยบายตอบ” มีคำถามมากมายยังไม่ได้รับคำตอบต่างๆ ที่เวลาผ่านมา 1 เดือนแล้วที่ประชุมมอบหมายดังนี้:

- 1) ให้นางจินตนา พันธุ์พัก รับผิดชอบตอบคำถามด้านบริหารที่ค้างอยู่ให้แล้วเสร็จภายในสัปดาห์นี้
- 2) ให้ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการนโยบายเป็นผู้ติดตามข้อมูลคำถาม และประสานงานกับกรรมการนโยบายให้รับทราบโดยทั่วกัน
- 3) ให้กรรมการนโยบายที่รับผิดชอบเป็นผู้ตอบคำถามในเชิงหลักการและแนวนโยบาย โดยมีนัดหมายการตอบในทุกวันจันทร์ ของสัปดาห์

8. ระเบียบวาระพิเศษ 15.00-17.00 น. พิจารณา(ร่าง) รายงานการประเมินผลการปฏิบัติงานปี2551ของ ส.ส.ท.ตามที่คณะกรรมการประเมินผล(ภายนอก)นำเสนอซึ่งมีข้อเสนอในการปรับปรุงกรอบ กระบวนการกำหนดนโยบายด้านรายการ, การจัดแยกภารกิจ ระหว่างกรรมการนโยบายกับฝ่ายบริหารให้ชัดเจน , การวางกรอบนโยบาย การเงินการคลัง มุ่งสู่นาคตที่มั่นคง, การเพิ่มความโปร่งใสของการบริหารจัดการต่อสาธารณชน, การจัดกระบวนการประเมินผลให้เป็นระบบ เชื่อมโยงกับกลไกนโยบาย และการใช้ประโยชน์ของงานวิจัยในการเสริมฐานการกำหนดนโยบายแต่ เนื่องจากการนำเสนอครั้งนี้เป็นเพียงรายงานเบื้องต้นที่คณะผู้ประเมินรวบรวมข้อมูลจากเอกสารหลักฐานและความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ ซึ่งจะใช้เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์ กรรมการบริหารและกรรมการนโยบาย ดังนั้นเพื่อความสมบูรณ์รอบด้านของรายงานที่ประชุมเสนอให้คณะกรรมการประเมินผลรับข้อมูลเพิ่มเติมจากกรรมการนโยบาย เป็นรายกลุ่มหรือรายบุคคล สำหรับใช้ประกอบในการจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ต่อไป

สรุปสาระสำคัญ จากที่ประชุมคณะกรรมการนโยบาย ส.ส.ท.

การประชุมครั้งที่ 12/2553

วันที่ประชุม 1 กรกฎาคม 2553 เวลา 09.30 – 14.00 น.

สาระสำคัญ

เรื่องเพื่อทราบ

1. ขึ้นชมการทำรายการเปิดปมที่ทำข่าวเปิดโปง กรณี ไนต์คลับบนถนนสุขุมวิทเปิดเกินเวลา แต่ขอให้ฝ่ายข่าวได้จัดทำกลไกเพื่อให้เกิดการประสานงานที่กระชับ รัดกุม ระหว่างโต๊ะข่าว เพื่อป้องกันการนำเสนอข่าวเดียวกันซ้ำซ้อน ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน (กรณี ข่าวต่างประเทศ และข่าวบันเทิง เสนอเรื่องลารี คิง พิธีกรชื่อดังอำนวยการ)

2. ขึ้นชมวารสารเพื่อนสื่อสารณะที่มีรูปแบบและการนำเสนอที่น่าสนใจขึ้น มอบหมายฝ่ายบริหารดูแลเนื้อหาโดยให้แนวทางว่าสื่อสิ่งพิมพ์ขององค์การสื่อสารณะฯ ควรสะท้อนเนื้อหาจากผลผลิตรายการเชื่อมโยง และขยายผลงานด้านข่าว และรายการ โดยคนเขียนอาจเป็นคนนอกก็ได้ แต่ผู้รับผิดชอบเป็นคนกำหนดเนื้อหา หรือมอบรายการให้ไปเป็นต้นเรื่องในการเขียนและใช้วัตถุดิบจากผลงานของ ส.ส.ท.

3. ความคืบหน้า โครงการศึกษา และจัดทำเครื่องมือวัดระดับความนิยมการชมรายการของทีวีไทย โดย ABAC พร้อมมอบหมายฝ่ายบริหารดำเนินการตามข้อสังเกต

4. สำนักรายการฯ ชี้แจงเหตุผลและรายละเอียดการคัดเลือกรายการจากพุทธภูมิผู้สุวรรณภูมิ มอบหมายให้ฝ่ายบริหารจัดทำกลไกที่ชัดเจน เพื่อป้องกันการหาประโยชน์ทางธุรกิจหรือการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ในสื่ออื่นๆเพิ่มเติมป้องกันการนำรายการไปเผยแพร่ซ้ำ พิจารณาเรื่องลิขสิทธิ์ในทุกมิติ โดยเฉพาะมิติของสื่อสารณะ ตรวจสอบการทำสัญญา/ ข้อตกลงให้รัดกุม โดยต้องระบุชัดเจนว่า ห้ามนำเนื้อหาไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ หากฝ่าฝืนต้องมีบทลงโทษ และให้ประกาศหลักเกณฑ์ของการเผยแพร่รายการและข่าวผ่านเว็บไซต์ เพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณะ ทั้งนี้ให้คำนึงถึงการนำรายการและข่าวไปเผยแพร่ต่อผ่านสื่ออื่นๆ โดยมีได้เจตนาหาประโยชน์ทางธุรกิจด้วยเช่นกัน ขอให้รวบรวมข้อมูลมูลค่าต้นทุนของเวลาในการออกอากาศแต่ละช่วง เพื่อนำมาแจ้งที่ประชุมทราบและดำเนินการตามข้อสังเกตต่อไป

เรื่องเพื่อพิจารณา

5. เห็นชอบการจัดตั้ง มูลนิธิ ส.ส.ท. โดยใช้ชื่อ “มูลนิธิองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย” (มูลนิธิ ส.ส.ท.) ส่วนชื่อภาษาอังกฤษ คือ Thai Public Broadcasting Service Foundation (TPBS Foundation)

- มอบหมายฝ่ายบริหาร ศึกษาข้อมูลว่ากิจกรรมใดที่ ส.ส.ท. ดำเนินการได้หรือไม่ได้ ตามกฎหมาย

- ขอให้ นำร่างนโยบายเรื่องการจัดตั้งและการบริหารมูลนิธิสื่อสาธารณะที่เสนอในที่ประชุมพร้อมข้อสังเกตไปเพิ่มเติมในร่างตราสารจัดตั้งมูลนิธิ แล้วส่งให้กรรมการนโยบายพิจารณา

6. สืบเนื่องจากที่ผ่านมา คำถามที่ส่งผ่านช่องทาง“คุณถามคณะกรรมการนโยบายตอบ” จะเป็นคำถามเกี่ยวกับงานบริหาร มิได้เป็นคำถามเกี่ยวกับแนวนโยบาย ที่ประชุมจึงมีมติให้ยุติการตอบคำถามจากช่องทางดังกล่าว หากพนักงานมีข้อสงสัยด้านการบริหาร ก็ให้สอบถามผ่านเวทีการพบปะกับผู้อำนวยการ ส.ส.ท.และผู้บริหารประจำเดือน แต่หากเป็นคำถามในเชิงนโยบายให้ผู้อำนวยการ ส.ส.ท. นำเสนอให้กรรมการนโยบายพิจารณาต่อไป

ภาคผนวก จ
รายละเอียดการวิเคราะห์ตัวบทรายการ

รายการที่วิจัยเนื้อหา

วันออกอากาศ	ช่วงที่	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
2 ตุลาคม 2553	1	ผู้นำใจเปลี่ยนแปลงทิศทางจากบ่อนกาสีโน... วัฒนธรรมพื้นบ้านไทย ญวน	Vox pop : คุณมิติ ยาประสิทธิ์ ผู้ประสานงานกลุ่มอนุรักษ์เชียงใหม่ Vox pop : คุณเดือน มงคลดี ชาวประมง อ.เชียงแสน Vox pop : คุณนิรันดร สัมพันธ์สิทธิ์ คนขับเรือหางยาวท่าเรือ อ.เชียงแสน	กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนน้อยกว่าพลเมืองแท้จริงในสัดส่วน 38 : 62	- ผู้นำใจเปลี่ยนแปลงทิศทางจากบ่อนกาสีโน...วัฒนธรรมพื้นบ้านไทย ญวน อ. เชียงแสน จ. เชียงราย - ช่วงนี้ก๋ำชาวพลเมือง การทำไร่หมุนเวียน ไม่ใช่เดือนลอย - ช่วงรอบเมืองเหนือ การติดขงป้องกันไข้เลือดออก - จ.แม่ฮ่องสอน - เพลงใหม่ตลาดทุ่งเกวียน - จ.ลำปาง - นำป่าไหลหลาก อ.เวียงตาล - จ.น่าน อ.บางระกำ จ.พิษณุโลก - พังบัวลอย ล้ม หลังจากรักยาคั่วที่โรงพยาบาลช้าง - ธารน้ำร้อน ถังอกดิน มีโทษต่อร่างกาย - กำจัดคราบน้ำตาเทียน - ช่วงท่องเที่ยวถิ่นสนทนา วัฒนธรรม
	2	นักข่าวพลเมือง เรื่องราวของคุณเค นักข่าวพลเมือง ชาวป่า ปากะขอ	- เค นักข่าวพลเมือง ชาวป่าปากะขอ		
	3	ท้องถิ่นสนทนา ดิเก ดับเต่า	Vox pop : ตัวแทนนักเรียน รร. ไกรลาศวิทยาคม Vox pop : สมาชิกคณะลิเกดับเต่า Vox pop : คุณทิวาภรณ์ เจริญผล ผอ.กลุ่มส่งเสริมศิลปะวัฒนธรรม สนง.วัฒนธรรม จ.อุดรดิตต์ ตัวแทนสมาชิกลิเกดับเต่า ตัวแทนนักเรียน รร. ไกรลาศวิทยาคม		
	4	สนทนาโต๊ะกลมกับตัวแทนชุมชน ประเด็นความเป็นมาของลิเกดับเต่า จ.อุดรดิตต์	- ประธานสภาวัฒนธรรม อ.น้ำปาด จ.อุดรดิตต์ - รอง ผอ.เขตพื้นที่การศึกษาเขต 2 จ.อุดรดิตต์ - ตัวแทนสมาชิกลิเกดับเต่า - ตัวแทนนักเรียน รร. ไกรลาศวิทยาคม		

วันออกอากาศ	ช่วงที่	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
	5	โครงการพัฒนาศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ผู้สูงอายุในชุมชน	- โดย คุณปัทมา สุกคังแก้ว ประธานกลุ่มอาสาสมัครพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ด้อยโอกาส ต.คอนแก้ว อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ - คุณชื่น อุ่นเรือน - คุณหน่อ คำแดง สมาชิกชุมชนคนแม่คำนแก่ ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย - คุณอ่อนแก้ว อุบละ ผู้ดูแลพิพิธภัณฑสถานได้ ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย		<p>ที่บ้าน ไทยญวน ถัดจากบ้าน จ.อุตรดิตถ์</p> <p>- ช่วงข่าวประชาสัมพันธ์ วิธีการรับสมัครที่วิจัยเหนือ</p> <p>- โครงการพัฒนา ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ผู้สูงอายุในชุมชน ต.คอนแก้ว อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่</p> <p>- วิถีด่านเหนือ พิพิธภัณฑสถานได้ (ของเล่นเด็กที่บ้าน) ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย</p> <p>- ปฏิทินเหนือ</p> <p>ข่าวประชาสัมพันธ์กิจกรรมภาคเหนือ</p>
	6	วิถีด่านเหนือ พิพิธภัณฑสถานได้ (ของเล่นเด็กที่บ้าน)			

วันออกอากาศ	ช่วงที่	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
9 ตุลาคม 2553	1	วัดฟ้าเวียงอินทร์ วัดสองแผ่นดิน หรือกะเหรี่ยงแดง กลุ่มชน ที่ถูกกลืน	Vox pop : สอ.กะตะดิน มัทขุนทด รองผ.บ.หมู่ที่ 2 จุดตรวจวัดฟ้าเวียงอินทร์ Vox pop : พระปริชา ปัญญาสาโร เจ้าอาวาสวัดฟ้าเวียงอินทร์	กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนมากกว่าพลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 62.5 / 37.5	- วัดฟ้าเวียงอินทร์ วัดสองแผ่นดิน.. อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่ รัฐกะเหรี่ยงหรือกะเหรี่ยงแดง กลุ่มชนที่ถูกกลืน - ช่างนึ่งข้าวพลเมือง การนำเอาอะโวคาโดมาแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่า - ช่างรอบเมืองเหนือ เรื่องแผ่นดินทรุดตัวที่ อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย - ตำรวจเชียงใหม่เข้าค้นหมู่บ้าน อ.หางคง คาดแหล่งระเบิดสนาม แมนชั่นบางบัวทอง - ตำรวจภาค 5 มุกจับต๋างชาติค้ายาไอซ์ - ตำรวจพิษณุโลกยึดเฮโรอีน จากรถกะบะ - กลุ่มสตรีลำปางเดินขบวนประท้วง ค่ายเพลง RS กรณีกล่าวหา เอนนี่ บรู๊ค - ชาวไทยเชื้อสายจีนนครสวรรค์ต่าง
	2	ช่างท้องถิ่นสนทนา สทนากับตัวแทน ชาวชนกลุ่มนำสมุน ถึง ปัญหาภัยแล้งของแม่น้ำ สมน จ.น่าน และ กิจกรรมการออกค่ายเยาวชน	- ชลธิชา ไชยเสน ประธานเครือข่ายเยาวชนผู้นำสมุน - ภักทริยา ชัยศรี เครือข่ายเยาวชนผู้นำสมุน		
	3	แนวคิดการนำเอาอะโวคาโดมาแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่า ของกลุ่มแม่บ้านแม่คะนินเหนือ อ.หางดง จ.เชียงใหม่	- คุณพิมพ์ผกา เชื้อทอง ประธานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านแม่คะนินเหนือ - คุณเมือง ไชยสวน เกษตรกรบ้านแม่คะนินเหนือ - คุณพนิต เจริญบุรณ เกษตรจังหวัดเชียงใหม่		
	4	วิถีถิ่นเหนือ นำพริกแก้ว ทรายอาหารคนไต อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่	Vox pop : คุณส่วนอง ส่วนคำ แม่บ้านไทใหญ่ ต.เปียงหลวง อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่		

วันออกอากาศ	ช่วงที่	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
					<ul style="list-style-type: none"> - จับจ่ายซื้ออาหาร ในเทศกาลกินเจ - เกษตรกรเลี้ยงวัวประสบปัญหาหน้าท่วมใน จ.นครสวรรค์ และ จ.พิจิตร - สารน้ำรั่ว กับเด็กแมลงสาบ ถ่าน กับมอด - ช่วงทองถิ่นสนทนา ผู้นำชุมชน จ.อุตรดิตถ์ - ช่วงข่าวประชาสัมพันธ์วิธีการรับสมัครวิจัยเหนือ - วิถีถิ่นเหนือ น้ำพริกควนทราย อาหารคนไต อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่ - ปฏิทินเหนือ ข่าวประชาสัมพันธ์กิจกรรมภาคเหนือ

วันออกอากาศ	ช่วงที่	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
16 ตุลาคม 2553	1	ลิกไนต์เวียงแหง การต่อสู้ที่ไม่สิ้นสุด...ฝันร้ายของคนเวียงแหง	Vox pop : คุณตาล คำแหลง ชาวบ้านหมู่บ้านจอง Vox pop : คุณแก้วดี ยานะ ชาวบ้านห้องไคร้ pop : คุณสิทธิชัย ชื่อคำ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านห้องไคร้	กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนน้อยกว่าพลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 27 / 73	<ul style="list-style-type: none"> - ลิกไนต์เวียงแหง การต่อสู้ที่ไม่สิ้นสุด...ฝันร้ายของคนเวียงแหง - ช่วงนักข่าวพลเมือง ถอดบทเรียนงานวิจัยที่บ้าน อ.เชียงของ จ.เชียงราย จากนักข่าวพลเมือง มรภ.ลำปาง - ช่วงรอบเมืองเหนือ เรื่องความคืบหน้าการรื้อถอนอาคารจากแผ่นดินทรุดตัวที่ อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย - การกู้ซาก ส. โครงการปิดทองหลังพระตกที่จ.น่าน - โครงการพระพุทธรูปจากวัดสิงห์ชัย อ.เมือง จ.ลำปาง - พายุกระหน่ำที่ อ.โพธิ์ประทับช้าง - ดัน อ.แม่สอดเป็นเขตปกครองพิเศษ - ปศุสัตว์พะเยาประกาศเขตโรคระบาด
	2	ช่วงท้องถิ่นสนทนา สานทนากับตัวแทนชุมชน อ.เวียงแหง ถึงลิกไนต์เวียงแหง การต่อสู้ที่ไม่สิ้นสุด...ฝันร้ายของคนเวียงแหง	<ul style="list-style-type: none"> - พระอาจารย์ ดร. ชวนิฐิตะวิริโย ที่ปรึกษาเครือข่ายผู้นำแดงตอนบน - คุณคำ มั่นคง ตัวแทนจากชาวบ้านห้องไคร้ - คุณจันทร์ดี บึงยศ ตัวแทนจากบ้านวงเครือ - คุณทอง เจริญบุญกุล ตัวแทนจากบ้านจอง - คุณอนุสรณ์ คำอ้าย นายก อบต.เวียงหลวง 		
	3	วิถีชีวิตตลาดเช้าเวียงหลวง	<ul style="list-style-type: none"> Vox pop : คุณบัวฝัน จำคำ แม่ค้าตลาดเวียงหลวง Vox pop : คุณป้าง ดุงแก้ว แม่ค้าตลาดเวียงหลวง 		
	4	วิถีถิ่นเหนือ กรรมวิธี การแปรรูปถั่วเหลือง เป็นถั่วเน่าแคป วิธีการถนอมอาหารของคนไต	Vox pop : คุณนู นานู แม่บ้านเกษตรกร อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่		

วันออกอากาศ	ช่วงที่	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
					<ul style="list-style-type: none"> - ช่วงข่าวประชาสัมพันธ์ วิธีการ รับชมที่วีจีโอเหนือ - วิถีชีวิตตลาดเช้าเชียงใหม่ - ช่วงท้องถิ่นสนทนา สนทนา ประเด็น ลึกในได้เรียงแห่ง การ ต่อสู้ที่ไม่สิ้นสุด...ฝันร้ายของคน เชียงใหม่ - ช่วงข่าวประชาสัมพันธ์ วิธีการ รับชมที่วีจีโอเหนือ - วิถีถิ่นเหนือ กรรมวิธีการแปร รูปตัวเหลืองเป็นด้านน้ำแดง วิธีการดองอาหารของคนใต้ - ปฏิทินเหนือ ข่าวประชาสัมพันธ์ กิจกรรมภาคเหนือ

วันออกอากาศ	ช่วงที่	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
23 ตุลาคม 2553	1	ป้าชางในความเปลี่ยนแปลง.. พี่นฟูสืบสานเมืองงามป้าชาง.. งานทอผ้า หัตถศิลป์คู่ถิ่นป้าชาง ถิ่นป้าชาง อ.ป้าชาง จ.ลำพูน	Vox pop : คุณพวงทอง อุ้นจะนำ แม่ค้าตลาดป้าชาง Vox pop : คุณอุไรวรรณ คารารัตน์ แม่ค้าตลาดป้าชาง Vox pop : คุณศิริรัตน์ เหลียงรุ่งเรือง อดีตเจ้าของร้านค้าตลาดป้าชาง	กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนน้อยกว่าพลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 36 / 64	- ป้าชางในความเปลี่ยนแปลง.. พี่นฟูสืบสานเมืองงามป้าชาง.. งานทอผ้า หัตถศิลป์คู่ถิ่นป้าชาง - ช่างนักทอผ้าพลเมือง หนาแน่นร่วมแรงร่วมใจก่อสร้างศาสนา สถานที่ ต. เทอดไท อ.แม่ฟ้าหลวง จ. เชียงราย จากนักทอผ้าพลเมือง จ. เชียงราย - ช่างรอบเมืองเหนือ เครื่องบินรบตกที่ อ. บ้านตาก จ. ตาก - เดือนระว่างหัตถศิลป์ที่จ. ตาก - คำนึงช้อยพอบ้านแม่หละ
	2	ท้องถิ่นสนทนา โครงการ : พี่นฟู สืบสาน เมืองงาม ป้าชาง จากความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชนท้องถิ่น	- คุณพงษ์เจริญ นิรันทรศิริวิรัช ตัวแทนผู้ประกอบการทางการค้า อ. ป้าชาง - คุณมานิตย์ ถิ่นฤณี ปลัดเทศบาล ต. ป้าชาง - คุณสุพจน์ ปิ่นสุรัตน์ นายกเทศมนตรี ต. ป้าชาง - คุณชุมพล ปิ่นจิน ผู้รับผิดชอบโครงการ พี่นฟูสืบสาน เมืองงาม ป้าชาง		- เครื่องบินรบตกที่ อ. บ้านตาก จ. ตาก - เดือนระว่างหัตถศิลป์ที่จ. ตาก - คำนึงช้อยพอบ้านแม่หละ
	4	ท่องเที่ยวอารยธรรมอ.ป้าชาง	- สนทนากับ สอ. สุวิษ ศรีวิราช อดีตวัฒนธรรม อ. ป้าชาง และ อ. ถี ทำทิวไรท่องเที่ยว		- เครื่องบินรบตกที่ อ. บ้านตาก จ. ตาก - เดือนระว่างหัตถศิลป์ที่จ. ตาก - คำนึงช้อยพอบ้านแม่หละ
	5	วิถีถิ่นเหนือ สืบทอด การทอผ้าฝ้ายทอมือ อ. ป้าชาง จ. ลำพูน	Vox pop : คุณสุมาลี เอกา คนงานทอผ้าบ้านดอนหลวง Vox pop : คุณบุญเมือง คำปิ่น ผู้ผลิตผ้าฝ้ายทอมือ ป้าชาง Vox pop : คุณเหรียญทอง ฉางข้าว ไชย พนังงานขายผ้า		- เครื่องบินรบตกที่ อ. บ้านตาก จ. ตาก - เดือนระว่างหัตถศิลป์ที่จ. ตาก - คำนึงช้อยพอบ้านแม่หละ

วันออกอากาศ	ช่วงที่	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่นำเสนอ
					<p>สมัครขอเป็นวิทยากร</p> <ul style="list-style-type: none"> - ช่วงท้องถิ่นสนทนา สมนทนา <p>โครงการ : ฟันฟู สืบสาน เมืองงาม ป่าซาง</p> <ul style="list-style-type: none"> - ช่วงข่าวประชาสัมพันธ์ วิธีการรับสมัครที่วิจิตร - ท่องเที่ยวอารยธรรม อ.ป่าซาง - วิถีถิ่นเหนือ สืบทอดการทำผ้าฝ้ายทอมือ อ.ป่าซาง จ.ลำพูน - ปฏิทินเหนือ ข่าวประชาสัมพันธ์กิจกรรมของภาครัฐและภาคเอกชนในภาคเหนือ

วันออกอากาศ	ช่วงที่	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
6 พฤศจิกายน 2555	1	เขตปกครองพิเศษ นครแม่สอด และผลกระทบจากการที่พม่าปิดด่าน	Vox pop : ผู้ประกอบการค้าตลาดริมเมย 1 Vox pop : ผู้ประกอบการค้าตลาดริมเมย 2	กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนมากกว่าพลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 82 / 18	- เขตปกครองพิเศษ นครแม่สอด และผลกระทบจากการที่พม่าปิดด่าน - ช่วงนี้กว่าพลเมือง การจัดส่งแรงงานศิลปะของชาวไทยใหญ่ที่ จ.เชียงใหม่ จากนักข่าวพลเมือง ปาปายะยอ จ.เชียงใหม่ - ช่วงรอบเมืองเหนือ
	2	ท้องถิ่นสนทนา : สันทนาการประเด็น : การยกระดับ อ.แม่สอดเป็นเขตปกครองพิเศษนครแม่สอด	- คุณเทอดเกียรติ อินทร์นันท์ นายกเทศมนตรีนครแม่สอด - คุณภรณ์ กัณฑ์นิต รองนายกเทศมนตรีนครแม่สอด - คุณพัฒนา พิภลทอง ผู้ใหญ่บ้าน ม.5 บ้านหนองกิ่งฟ้า ต.ท่าสายลวด - คุณบุญรอด กิ่งสูง สมาชิกสภาเทศบาลตำบล ท่าสายลวด - คุณสุภกร แสงราย รองประธานสภาเทศบาลนครแม่สอด		หม่นฟ้าช่วยสัตว์หนาว ที่สวนสัตว์ จ.เชียงใหม่ - คอยอินทนนท์น้ำค้างแข็ง - อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ - นอนระเบิดหน้าหนาว อ.เมือง จ.น่าน - ทองเหลืองป่วยขาดน้ำ อ.เวียงสา จ.น่าน - หมิ่นฟ้าวมนอนข้างถนน อ.เมือง จ.นครสวรรค์ - นำใจหลังไหลช่วยน้ำท่วม
	3	อาสาสมัครผู้สูงอายุกับบทบาทของชมรมจิตอาสา รพ.แม่สอด	Vox pop : คุณนันทา อุปการะ สมาชิกชมรมจิตอาสา รพ.แม่สอด Vox pop : คุณสาวท ชัยวงศ์ สมาชิกชมรมจิตอาสา รพ.แม่สอด Vox pop : คุณเมธา ینگววด ประธานชมรมจิตอาสา รพ.แม่สอด		พญูโลก อ.เมือง จ.พิจิตรโลก
	4	วิถีถิ่นเหนือ ศูนย์การ	Vox pop : พ่ออยู่ ใจดำ ตาปัญญา ประธานชมรมผู้		

วันออกอากาศ	ช่วงที่	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
		ประเด็นหลัก เรียนรู้กลุ่มผู้สูงอายุ ชมรมผู้สูงอายุ สอน อ. แม่ว่าง จ.เชียงใหม่	ผู้เข้าร่วมรายการ สอนหลาน อ.แม่ว่าง จ.เชียงใหม่		<ul style="list-style-type: none"> - สาระน่ารู้ วิธีการจัดกลืนปาก วิธีการแก้ไข - ท้องถิ่นสนทนา : สนทนา ประเด็น : การยกระดับ อ. แม่สอด เป็นเขตปกครองพิเศษนครแม่สอด - ช่วงข่าวประชาสัมพันธ์ วิธีการ รับชมทีวีจอเหนือ - อาสาสมัครผู้สูงอายุกับบทบาท ของชมรมจิตอาสา รพ.แม่สอด - วิถีถิ่นเหนือ วิถีถิ่นเหนือ ศูนย์การ เรียนรู้กลุ่มผู้สูงอายุ ชมรมผู้สูงอายุ หลาน อ.แม่ว่าง จ.เชียงใหม่ - ปฏิทินเหนือ ข่าวประชาสัมพันธ์ กิจกรรมของภาครัฐและ ภาคเอกชนในภาคเหนือ

วันออกอากาศ	ช่วงที่	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
13 พฤศจิกายน 2555	1	ชมรมยาตราศรัทธาแห่ง สายน้ํา : คนอยู่ป่าปัญหา ที่ต้องพิสูจน์สิทธิ์	Vox pop : คุณอินทร์ สุวรรณ ชาวบ้านพรสวรรค์ จอมทอง จ.เชียงใหม่ เวลาที่ 03.14 Vox pop : คุณคำไธ ปัญญา มี ชาวบ้านพรสวรรค์ จอมทอง จ.เชียงใหม่	กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวน น้อยกว่าพลเมืองแท้จริงใน สัดส่วน : 43 / 57	ชมรมยาตราศรัทธาแห่งสายน้ํา : คนอยู่ป่าปัญหาที่ต้องพิสูจน์สิทธิ์ - ช่างนักข่าวพลเมือง ปัญหาของผู้ อพยพไทยใหญ่ จากนักข่าว พลเมือง เครือข่ายผู้หญิงไทยใหญ่ จ.เชียงใหม่ - ช่างรอบเมืองเหนือ เดือนอากาศหนาวเย็นระวังป่วย จ.น่าน - ภัยหนาวกระทบนักเรียน จ.น่าน - เพ็ญกระโดดระบาศหน้าหนาว จ.พิษณุโลก - เตือนระวังไข้รากลาคใหญ่ จ.น่าน - หนีน้ำท่วมนอนข้างถนน อ.เมือง จ.นครสวรรค์ - ด้านเส้นทางขงโลกในต้อ.แม่ฟ้า หลวง จ.เชียงใหม่ - ช่วยเด็กพิการจากประทัดยักษ์ อ.ร้องกวาง จ.แพร่ - สหประชาชาติเป็นห่วงผู้หนีภัย
	2	ท้องถิ่นสนทนา : สนทนาประเด็น : ชมรม ยาตราศรัทธาแห่งสายน้ํา	- คุณนิคม พุทธา ผอ.โครงการจัดการลุ่มน้ำปิง - คุณเตือนใจ ดิเทศน์ สมาชิกวุฒิสภา จ.เชียงใหม่ - ดร.ประมวล เพ็งจันทร์ ที่ปรึกษาโครงการเดินธรรม ยตรา		
	3	นำเที่ยวที่วัดฟ้าเวียง อินทร์ วัดสองแผ่นดิน	- ดญ.จันทร์ทิพย์ จอจกน นักเรียนโรงเรียนบ้านเปียง หลวง พิธีกรนำทัวร์ - ดญ.กัญญา ว่านใหม่ นักเรียนโรงเรียนบ้านเปียง หลวง พิธีกรนำทัวร์		
	4	วิถีถิ่นเหนือ พิธีเลี้ยงผี ขุนน้ำ ค. ขุนน้ำปิง อ.เชียงใหม่	- บรรยายโดยพิธีกรจากส่วนกลางในรูปแบบ สารคดี		

วันออกอากาศ	ช่วงที่	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
					<p>รบ อ.แม่สอด จ.ตาก</p> <ul style="list-style-type: none"> - สารบัญญั ้พริกแห้งไล่แมลงวัน - ผักดิบป้องกันมะเร็ง - ท้องถิ่นสนทนา : ท้องถิ่นสนทนา : สรรพยาตรา ศรัทธาแห่งสายน้ำ - ช่วงข่าวประชาสัมพันธ์ วิธีการ - รับชมทีวีจอเหนือ - นำเที่ยวที่วัดฟ้าเวียงอินทร์ วัดสองแผ่นดิน - วิดีทัศน์เมื่อ พิธีเสด็จสีขุนน้ำ - ต. ขุนน้ำปิง อ.เชียงดาว จ. เชียงใหม่ - ปฏิทินเหนือ ข่าวประชาสัมพันธ์ กิจกรรมของภาครัฐและภาคเอกชน ในภาคเหนือ

วันออกอากาศ	ช่วงที่	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
20 พฤศจิกายน 2553	1	ประเพณีลอยกระทง.. งานสืบสาน ชูริกทองเที่ยว จ. เชียงใหม่	Vox pop : คุณธารกมล พรหมรัตน์ ทีมงาน ประดิษฐ์กระทง Vox pop : คุณชนนัทพรีย์ ดุชมเหล็ก ช่างประดิษฐ์กระทง Vox pop : คุณสนั่น ธรรมธิ นักวิชาการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ม.เชียงใหม่	กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนมากกว่าพลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 62.5 / 37.5	- ประเพณีลอยกระทง..งานสืบสานหรือเพื่อชูริกทองเที่ยว - ช่วงนี้กินข้าวพลเมือง คอนเสิร์ต ชาวไทยใหญ่ ร่วมผู้ช่วยเหลือนักชกมวยไทยที่ภูเก็ต - ช่วงรอบเมืองเหนือ
	2	ท้องถิ่นสนทนา : ภัยแล้ง ที่มาพร้อมกับเทศกาลปีใหม่ เชียงใหม่ (อาการเจ็บและการป้องกันภัยจากการเล่นประทัดดอกไม้ไฟ)	Vox pop : นพ.ศิริพงษ์ ศรีบัณฑิตกุล รอง ผอ.โรงพยาบาลนครพิงค์ Vox pop : คุณทัศนัย บูรณุปกรณ์ นายกเทศมนตรี นครเชียงใหม่ Vox pop : พล.ต.ต.สมศักดิ์ จันทร์พิงค์ ผบ.ก.จังหวัดเชียงใหม่		ส่งผู้พบพลกลับมา อ.พบพระ จ.ตาก - พบหินคล้ายฟอสซิลที่ อ. วังชิ้น จ.แพร่ - ข่าวหอมมะลิราคาตกที่ จ.พิจิตร - ห่วงชาวบ้านเครียดฆ่าตัวตาย จ.เชียงใหม่ - สารระนำรัฐ จัดครบรอบเหลืองบนฟ้า ชาวข่าวโพดสุกต้านมะเร็ง - ท้องถิ่นสนทนา : สนทนาประเด็น : ภัยแล้งที่มาพร้อมกับเทศกาลปีใหม่ เชียงใหม่ (อาการบาดเจ็บและการป้องกันภัยจากการเล่นประทัด ดอกไม้ไฟ)
	3	สาธิตวิธีการทำโคมแขวน หัตถกรรมล้านนา	Vox pop : คุณบัวไหล คณะปัญญา ผู้เชี่ยวชาญการทำโคมแขวนล้านนา สถาบันการบรรยายจากโหมกกลางในรูปแบบสารคดี		
	4	วิถีถิ่นเหนือ ประเพณีการลอยกระทงสาย จ. ตาก	Vox pop : คุณสุรินทร์ ติเพียร ผอ. ททท.จังหวัดตาก สถาบันการบรรยายจากโหมกกลางในรูปแบบสารคดี		

วันออกอากาศ	ช่วงที่	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
					<ul style="list-style-type: none"> - ช่วงข่าวประชาสัมพันธ์วิธีการ รับชมที่จอเหนือ - สวัสดิการทำโคเมเจน หัตถกรรมล้านนา - วิถีถิ่นเหนือ ประเพณีการลอย กระทงสาย จ.ตาก - ปฏิทินเหนือ ข่าวประชาสัมพันธ์ กิจกรรมของภาครัฐและ ภาคเอกชนในภาคเหนือ

วันออกอากาศ	ช่วงที่	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
27 พฤศจิกายน 2553	1	เด็กในตำบลวังงา ร้อน...บทรเย็น ชาวบ้านต่อสู้ เหมือง และ ชุมชนคนหนี เหมือง	Vox pop : คุณสายสมร ฤงศ์ ชาวบ้าน ต. บ้านแหง อ.งาว จังหวัดลำปาง Vox pop : คุณแก้วดี ยานะ ชาวบ้าน ต. เบียงหลวง อ.เวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ Vox pop : คุณวิวัฒน์ ปินตา คณะกรรมการหมู่บ้านหัวขี้หรือ	กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนมากกว่า พลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 54 / 46	- เด็กในตำบลวังงา ร้อน...บทรเย็น ชาวบ้านต่อสู้เหมือง และชุมชนคนหนีเหมือง - ช่างนักข่าวพลเมือง การช่วยเหลือเด็กของทานตะวัน - ชาวลาหวง อ.แม่สาย จ.เชียงราย - ช่างรอบเหมืองเหนือ นายทุนเบียดค้ำไขอบแห่งที่ จ.เชียงใหม่ และ จ.ลำพูน - แผ่นดินแยกบนคอยแม่สลอง อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย - บึงบอระเพ็ดป้องกันจังหวัดนอ อ.บึงบอระเพ็ด จ.นครสวรรค์ - อ่างปล่อนน้ำท่วมนาข้าว อ.แม่สอด จ.ตาก - โรคแท้งหนูคิดต่อระบาด ที่ อ.บางระกำ จ.พิษณุโลก - ป้องปรางยาเสพติดข้ามชาติ ที่ จ. เชียงราย - สารระงับวัชพืชกำจัดติวอีกเสบ หันหัวหอมใหญ่ไม่ให้ แสบตา - ท้องถิ่นสนทนา : สนทนากลุ่มประเด็น : ถอดบทรเย็น การคัดค้านและการต่อสู้การทำเหมืองแร่ เด็กในตำบลของชาวบ้าน อ.งาว อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง
	2	ท้องถิ่นสนทนา : สนทนากลุ่ม ประเด็น ถอดบทรเย็น การคัดค้านและการต่อสู้การทำเหมืองแร่	Vox pop : คุณจันทวัน เต็มสืบ กองเตจา เครื่องช่างสิทธิผู้ช่วยแม่เมาะ - คุณมะลิวรรณ นาถวิโรจน์ เคาเครื่องช่าง สิทธิผู้ช่วยแม่เมาะ แสดงความคิดเห็นใน รูปแบบกลุ่มสนทนา - คุณจรัส ไหมยศ ที่ปรึกษาศสพันธ์ เกษตรกรภาคเหนือ แสดงความคิดเห็นใน รูปแบบกลุ่มสนทนา - คุณเวรวรินทร์ บัวเงิน ชาวบ้าน ต.เมืองแหง อ.งาว จ.ลำปาง แสดงความคิดเห็นใน รูปแบบกลุ่มสนทนา - คุณเลิศศักดิ์ กำคงศักดิ์ ผู้ประสานงานกลุ่มนิเวศวัฒนธรรมศึกษา แสดงความคิดเห็นในรูปแบบกลุ่มสนทนา		

วันออกอากาศ	ช่วงที่	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
	3	เหมือนลูกในตู้ ได้คุ้มเสีย หรือไม่?	Vox pop : คุณณฤตล สุชาติพงษ์ อดีต ประธานเครือข่ายสิทธิผู้ป่วยแม่มาะ Vox pop : คุณมะลิวรรณ นาควิโรจน์ เลขาเครือข่ายสิทธิผู้ป่วยแม่มาะ		- ช่วงข่าวประชาสัมพันธ์ วิชาการรับชมที่วิวจอเหนือ - เหมือนลูกในตู้ คุ้มเสียหรือไม่? - วิดีโอเหนือ ฉลองราชชุมชนคนหนีถึกในตู้ - ปฏิทินเหนือ ข่าวประชาสัมพันธ์กิจกรรมของภาครัฐ และภาคเอกชนในภาคเหนือ
	4	วิดีโอเหนือ ฉลองราชชุมชน คนหนีถึกในตู้	Vox pop : คุณธีระ พลวงค์ศรี ชาวบ้าน ผู้อพยพจากบ้านสบป่าด Vox pop : คุณเฉลียว กิสาระ ชาวบ้านผู้ อพยพจากบ้านห้วยคือ Vox pop : คุณมะลิวรรณ นาควิโรจน์ เลขาเครือข่ายสิทธิผู้ป่วยแม่มาะ		

วัน ออกอากาศ	ช่วงที่	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
4 ธันวาคม 2553	1	ภัยหนาวกับ จนท.บมดอย และท่องเที่ยว ให้ปลอดภัยใน หน้าหนาว	รายงานพิเศษเรื่อง ภัยหนาวกับจนท.บม ดอย Vox pop : พอ.จตุรงค์ จาดเสน ผบ.กอง บังคับการควบคุมที่ 2 หน่วยเฉพาะกิจ ทหารม้าที่ 5 กองกำลังผาเมือง Vox pop : รท.สุภากร ประกอบเป็น ผบ. กองร้อยทหารม้าที่ 3 หน่วยเฉพาะกิจ ทหารม้าที่ 5 กองกำลังผาเมือง	กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนมากกว่า พลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 60 / 40	<ul style="list-style-type: none"> - ภัยหนาวกับจนท.บมดอย และท่องเที่ยวให้ปลอดภัย ในหน้าหนาว - ช่างนักข่าวพลเมือง พิธีกร ไร่สีของชาวอำเภอ จ. เชียงราย โดย นักข่าวพลเมือง จ.เชียงราย - ช่างรอมเมืองเหนือ - วิสามัญแก๊งค์ยาบ้า จ.เชียงใหม่ - จับแก๊งค์รถจักรยานยนต์ จ.นครสวรรค์ - ยึดไม้เถื่อน โรงงานเฟอร์นิเจอร์ จ.แม่ฮ่องสอน - สอบโค่นไม้ป่าเฉลิมพระเกียรติ จ.อุตรดิตถ์ - โจรจโมขัยข้าวเปลือก จ.พิษณุโลก - สาระนั้นรู้ มาไม่ขับ คมโกโก้ใส่สุขภาพดี - ท้องถิ่นสนทนา : สนทนาในกลุ่มประเด็น : มุมชน ปลอดภัยเพื่อคิด อ.บ้านธิ - ช่างข่าวประชาชนพันธ์ วิธีการรับชมที่วีจเอเหนือ - สารคดีท่องเที่ยวปลอดภัย - วิถีถิ่นเหนือ - ปฏิทินเหนือ ข่าวประชาสัมพันธ์กิจกรรมของภาครัฐ และภาคเอกชนในภาคเหนือ
	2	รายงานพิเศษ เรื่อง ภัยหนาว คุกคามบนยอด ดอย	Vox pop : คุณทีลา อาจารย์ ชาวบ้าน ต. ม่อมป็น อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ Vox pop : คุณจุลพร นันทพานิชย์ อาจารย์พิเศษประจำคณะสถาปัตยกรรม ศาสตร์ ม.เชียงใหม่		
	3	ช่างนักข่าว พลเมือง พิธีกร ไร่สีของชาว อำเภอ	Vox pop : อาตี ชาวอำเภอ หมู่บ้านอำเภอ พัฒนา จ.เชียงราย		
	4	ท้องถิ่นสนทนา : ชุมชนปลอดภัย	- คุณอนันต์ ศรีจัดเถิง หน. โครงการวิจัยการมีส่วนร่วมของ		

วัน ออกอากาศ	ช่วงที่	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	ผู้สื่อข่าวที่นำเสนอ
		ยาเสพติด อ. บ้านธิ	ชุมชน - คุณทวีวัฒน์ วงศ์คม ประธาน เยาวชน อ.บ้านธิ - คุณจันทร์เพ็ญ ประโยชน์ ทีม วิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนฯ - คุณรุ่งนภา สมุทรไทย แกนนำ เยาวชน อ.บ้านธิ		
	5	สารคดี ท่องเที่ยว ปลอดภัย	Vox pop : คุณรักชัย ศรีนวล นัก อุตุนิยมวิทยา Vox pop : นพ.สุรสิงห์ วิศรุตรัตน์ รองนายแพทย์สาธารณสุข จ. เชียงใหม่		
	6	วิถีถิ่นเหนือ วิถีทำแกง กระดังงาอาหาร คนเมือง	Vox pop : ชาวบ้าน 1 Vox pop : ชาวบ้าน 2 Vox pop : ชาวบ้าน 3 สนทนากับ ป้าแดง คนทำแกง กระดังงา		

วันออกอากาศ	ช่วงที่	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
11 ธันวาคม 2555	1	บรรยากาศฉลองเทศกาลปีใหม่ของชาวไทยหรือไทใหญ่	- นำเสนอในรูปแบบสารคดี	กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนมากกว่าพลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 100 %	- สารคดี ประวัติความเป็นมา และบรรยากาศการเฉลิมฉลองวันขึ้นปีใหม่ไทใหญ่ จ.เชียงใหม่ - สารคดี สป่าเส้นผมด้วยมะนาว น้ำแข็งแก้วปวด - ช่วงข่าวประชาสัมพันธ์ วิธีการรับชมทีวีจอเหนือ
	2	สารคดีเรื่องประวัติศาสตร์ความเป็นมา การเฉลิมฉลอง และพิธีกรรมในวันขึ้นปีใหม่ของชาวไทยใหญ่ จ. เชียงใหม่	- คุณแสงเมือง มังกร ประธานชมรมการศึกษาวัฒนธรรมไทใหญ่ - คุณเมืองดี แสงเมือง นักวิชาการไทใหญ่ - คุณแสงเมืองดี ผู้ประสานงานอบรมการศึกษาและวัฒนธรรมไทใหญ่ Vox pop : พลโท ยอดศึก ประธานฟื้นฟูและกอบกู้รัฐฉาน		
	3	สารคดี ประวัติความเป็นมา และบรรยากาศการเฉลิมฉลองวันขึ้นปีใหม่ไทใหญ่ จ.	- นำเสนอในรูปแบบสารคดี		

วัน ออกอากาศ	ช่วงที่	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
		เชิงใหม่			
	4	สาระน่ารู้ สปา เส้นผมด้วย มะนาว น้ำแข็ง แก้ปวด	- นำเสนอในรูปแบบสารคดี		
	5	ช่วงข่าว ประชาสัมพันธ์ วิธีการรับชมทีวี จอเหนือ	- นำเสนอในรูปแบบสารคดี		

วันออกอากาศ	ช่วงที่	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
18 ธันวาคม 2553	1	ปัญหาจราจรในเชียงใหม่ และการจัดระเบียบรถสาธารณะ และชมสวนสมุนไพรบ้านแก้วคือ	- ในเสนาอในรูปแบบสารคดี Vox pop : พตอ.อนุ เนินหาด ผกก. จรก.จ.เชียงใหม่ Vox pop : คุณดวงจันทร์ อภาวัชรรัตน์ เลขานุการมูลนิธิสถาบันพัฒนาเมืองเชียงใหม่ เชียงใหม่ Vox pop : คุณณัฐพงษ์ เชิดชู ขนส่ง จ. เชียงใหม่	กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนมากกว่าพลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 73 / 23	- ปัญหาจราจรในเชียงใหม่ และการจัดระเบียบรถสาธารณะ - ช่างนักข่าวพลเมือง การจัดประชุมนานาชาติเกี่ยวกับผลกระทบจากการสร้างเขื่อน ที่ประเทศเม็กซิโก ครั้งที่ 3 นักข่าวพลเมือง จ.แม่ฮ่องสอน รายงาน - ช่างรอบเมืองเหนือ - จับ 3 ชาวเขาเงินเขื่อนยาเสพติด จ.เชียงราย - อุดรดีดัดประกาศพื้นที่ควบคุมโรค จ.อุดรดีดัด - ธกส.ปล่อยกู้เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรหยุดยว จ.พิษณุโลก - ผู้หนีภัยจากประเทศพม่าร้องกรรมการสิทธิไม่ให้มีการส่งกลับประเทศ - สาระน่ารู้ ประโยชน์ผลไม้หลากหลาย ประโยชน์ของสีผลไม้ - ท้องถิ่นสนทนา : สนทนากลุ่มประเด็น การจัดระเบียบรถสาธารณะ จ.เชียงใหม่ - ช่วงข่าวประชาสัมพันธ์ วิธีการรับชมทีวีจอเหนือ - สารคดีชมสวนสมุนไพรบ้านแก้วคือ อ.หางดง จ. เชียงใหม่
	2	รายงานพิเศษ เรื่อง รถขนส่งสาธารณะ บริการที่ไม่ตอบสนอง ใน จ.เชียงใหม่	Vox pop : พตอ.อนุ เนินหาด ผกก. จรก.จ.เชียงใหม่ Vox pop : คุณดวงจันทร์ อภาวัชรรัตน์ เลขานุการมูลนิธิสถาบันพัฒนาเมืองเชียงใหม่ เชียงใหม่ Vox pop : คุณณัฐพงษ์ เชิดชู ขนส่ง จ. เชียงใหม่		
	3	ท้องถิ่นสนทนา : การจัดระเบียบรถสาธารณะ จ. เชียงใหม่	- คุณวรารักษ์ วรพงษ์ศรี หัวหน้ากลุ่มวิชาการขนส่ง สำนักงานขนส่ง จ. เชียงใหม่ - ดร.วสันต์ จอมภักดี ที่ปรึกษาโครงการนำร่องระบบขนส่งมวลชนเมือง		

วันออกอากาศ	ช่วงที่	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
			<p>เชียงใหม่</p> <ul style="list-style-type: none"> - คุณวีไลวรรณ เพชร โสภณสกุล - ผู้ใช้บริการขนส่งสาธารณะ - คุณเฉลิมศักดิ์ รัชประสิทธิ์ พนง. จัปรด - สื่อแดงที่เข้าร่วมโครงการ 		<ul style="list-style-type: none"> - วิดีโอเหนือ ถนนเชียงใหม่ - ปฏิทินเหนือ ข่าวประชาสัมพันธ์กิจกรรมของภาครัฐ และภาคเอกชน ในภาคเหนือ
	4	<p>สารคดีแหล่งเรียนรู้พิพิธภัณฑ์ บ้านสวนสมุนไพรบ้านแก้วดี อ.หางดง จ.เชียงใหม่</p>	<p>- สานทนากับ คุณลุงดวง แก้วมณีรัตน์ ชาวบ้านแก้วดี อ.3 อ.หางดง จ.เชียงใหม่</p>		
	5	<p>วิดีโอเหนือ ถนนเชียงใหม่ บ้านบ่อหิน อ.สันทราย จ.เชียงใหม่</p>	<p>Vox pop : คุณสุวัจน์ ณ วิชัย นายนกเทศมนตรี ต.สันป่าตอง อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ เวลาที่ 46.16</p> <p>Vox pop : คุณจันทร์หอม ดูแม่</p> <p>ประธานกลุ่มสตรีแม่บ้าน ม.3 ต.สันป่าตอง</p> <p>Vox pop : คุณมยุรา ตุ่มแก้ว สมาชิกสภา ต.สันป่าตอง</p>		

วันออกอากาศ	ช่วงที่	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
25 ธันวาคม 2553	1	รายงานพิเศษ เรื่อง ทิศทางช้างไทย	Vox pop : นายสัตวแพทย์ปรีชา พวงคำ ผอ.ฝ่ายการแพทย์มูลนิธิเพื่อนช้าง Vox pop : นายสัตวแพทย์สิทธิเดช มหาชาวิงกุล ผอ.ฝ่ายโรงพยาบาลช้าง ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย จ.ลำปาง	กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนมากกว่าพลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 71 / 29	- ปัญหาจราจรในเชียงใหม่ และการจัดระเบียบรถสาธารณะ - ช่างนักข่าวพลเมือง เทศกาลบินข้ามลวดหนาม จ. เชียงใหม่ รายงาน - ช่างรอบเมืองเหมือ - มือถึาโยบแบ้งร้องราคาตกต่ำ จ.ลำพูน - ตรวจสอบ เก้าตาศึกปฏิบัติ จ.นครสวรรค์ - รวบผู้ต้องหางานสารตั้งต้นยาเสพติด จ.เชียงใหม่ - จับขามาดเซียงขนยาไอซ์ จ.แพร่ - นายทุนลอบทำเหมืองแร่ จ.แพร่ - ห่วงโรคกาฬหลังแอนระบาด จ.ตาก - สารนะรู้ มารู้จักช้าง / เอกถึภณณ์ของช้าง - ท้องถึนสนทนา : สนทนาถึกลุ่มประเด็น การจัดระเบียบรถสาธารณะ จ.เชียงใหม่ - ช่างข่าวประชาถึสัมพันธ์ วิธีกรรับชมทีวีจอเหนือ - สารคดี อนาคตช้างไทย / บันหลังสุดท้ายช้างไทย - ช่างข่าวประชาถึสัมพันธ์ วิธีกรรับชมทีวีจอเหนือ
	2	ท้องถึนสนทนา : ทิศทางช้างไทย	- คุณสละ นัวนุ อติคณเลียงช้างบ้านปูเตอ อ.แม่สอด จ.ตาก - นายสัตวแพทย์ปรีชา พวงคำ ผอ.ฝ่ายการแพทย์มูลนิธิเพื่อนช้าง - คุณแก้ง เจริญวงศ์ ผู้จัดการคณะช้างแสนสู้ จ.ชัยภูมิ - คุณแสงเดือน ชัยเลิศ ประธานมูลนิธิเพื่อนช้างและสังแวดถึ้อม		
	3	สารคดีพิเศษ อนาคตช้างไทย	Vox pop : Carol buckdey ผู้ก่อตั้งองค์กรอนุรักษ์พันธุ์ช้างระหว่างประเทศ		
	4	สารคดีพิเศษ	Vox pop : คุณขันแก้ว ธรรมดำรงถึถึ		

วัน ออกอากาศ	ช่วงที่	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
		บ้านหลังสุดท้าย ซึ่งไทย	เจ้าหน้าที่ศูนย์บริการซึ่ง จ.ลำปาง		
	5	นักข่าวพลเมือง จ.เชียงใหม่ รายงานเทศกาล บิณฑบาต หนาม	- นำเสนอในรูปแบบสารคดี		

รายการเวทีสาธารณะ

วัน ออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
4 กันยายน 2553	“จากศาลาหาญสู่ปิตานี เส้นทางแห่งสันติภาพที่ ไม่มีวันสิ้นสุด”	Vox pop : คุณนิคม พุทธา โครงการลุ่ม น้ำแม่ปิง จ. เชียงใหม่ ผู้ร่วมรายการสนทนาเพื่อแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ระหว่างการเดินทาง ยাত্রา - คุณนารี เจริญผลพิริยะ นักปฏิบัติการ สันติวิธี โครงการสันติอาสาสมัครพิชาน ปิตานี - คุณงามศุกร์ รัตนเสถียร อาจารย์ประจำ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี ม.มหิดล - รศ.ดร. โศภณ อริยา ผอ. ศูนย์ศึกษา และพัฒนาสันติวิธี ม.มหิดล - ดร. ประมวล เพ็งจันทร์ นักวิชาการ อิสระ - คุณนิคม พุทธา โครงการลุ่มน้ำแม่ปิง จ. เชียงใหม่ - ร.ต. ธนะสิทธิ์ พิพัฒน์คุณเดโช ปิตานี	กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนมากกว่า พลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 88 / 12	- ร่วมถอดบทเรียนจากประสบการณ์ที่ได้พบปะกับคน รายนาง (เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกในเรื่องของเชื้อชาติ ศาสนา และความสงบสันติของคนในจังหวัด ชายแดนภาคใต้)

วัน ออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
	ประเด็นหลัก	<ul style="list-style-type: none"> - คุณศักดิ์วัฒน์ ต้นศิริวิทยพิทักษ์ รองประธานพัฒนาการเมือง - โตะอิหม่ามณัฐกิจ สยามมิตร คณะกรรมการอิสลามประจำ จ. ประจวบคีรีขันธ์ - คุณธีระวุฒิ อังอังจระริยะ บุตรชายคุณชาตรีผู้เสียชีวิตในขณะเดินทาง - คุณณรงค์ สุวรรณทัต กลุ่มปะทะรักษ์ ถิ่น อ.ปะทิว จ.ชุมพร - ดร.ดำรง โยธรักษ์ นักวิชาการอิสระที่ปรึกษามทบมอบุรีรัมย์แกดล้อม อ. ปากพนัง จ.นครศรีธรรมราช - คุณศราวุธ กุลพงษ์ คณะเดินสู่อันติปัตตานี - คุณครูศักดิ์ สุขช่วย โครงการสื่อสารสร้างสุขสงขลา - พ.อ.เฉลิม เรืองทอง ผู้บังคับหน่วยสันติสุขสัมพันธ จ.ปัตตานี 		

วัน ออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
25 กันยายน 2553	เดือนภัย แผนภัยพิบัติ	<ul style="list-style-type: none"> - ดร.เพิ่มศักดิ์ มทร.ภิรมย์ สมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ - คุณสุชาติ น้อยอินทร์ มุคินิธิ สุชาติินี น้อยอินทร์ เพื่อเด็กและเยาวชน - ผศ.ดร.ปรีชาติ สุวรรณบุปผา อาจารย์ประจำศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี ม.มหิดล 	กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนมากกว่าพลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 71 / 29	การเตือนภัย แผนภัยพิบัติ การทำความเข้าใจในการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐกับภาคพลเมือง

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
		บรรณาธิการ - นายวิริยะ มงคลวีรพันธ์ ผู้อำนวยการศูนย์เตือนภัยพิบัติแห่งชาติ Vox pop : คุณมณูญา ภูผา เกษตรกร ต.คำเตื่อนแก้ว จ.ยโสธร Vox pop : ดช. สุภกร เขียวหวาน นักเรียนโรงเรียนเทศบาล 3 (ชาญวิทยา) จ.เพชรบูรณ์		
2 ตุลาคม 2553	สติพิเศษ : ภูมิปัญญาชาวบ้านในการพยากรณ์ดินฟ้าอากาศ จ.ยโสธร ละครชีวิต...บ้านเทิงหรือบทเรียน (กรณีฟิล์ม @ แอนนี่) ในประเด็นในเรื่องของการที่ได้ถูกของแอนนี่ - ฟิล์มออกกรายการตีลิปโดยที่ไม่มีกรปกป้อง : ประเด็นการตีแผ่เรื่องราวต่างๆอย่างต่อเนื่องใครได้ประโยชน์ - ใครเสียประโยชน์	คุณสุเพ็ญศรี พงษ์โคกสูง มูลนิธิเพื่อนหญิง คุณนริศกษณ์ ประดับศิลป์ เขาวงกุ่มเกษตรคำพูน คุณอวีร์วรรณ จตุทอง นักกฎหมาย คุณอิทธิพล ปรัติประสงค์ สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว ม.มหิดล รศ.สมพงษ์ จิตระดับ คณะครุศาสตร์ จุฬาฯ คุณทิชา ณ นคร ผอ. บ้านกาญจนาภิเษก	ผลเมืองจัดตั้งมากกว่าพลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 100 %	- เรื่องของฟิล์มและแอนนี่ ที่ปรากฏเป็นข่าวในสื่อต่างๆ อาจมุ่งถึงการพูดคุย รวมถึงด้วยคำโต้ตอบของแต่ละฝ่าย จนกลายเป็นเรื่องบ้านเทิงของชาวบ้านและคนในสื่อออนไลน์ - แต่เวทีสาธารณะวันนี้ จะพูดถึงเรื่องนี้ ในมุมมองของกลุ่มที่ทำงานในเรื่องของสิทธิเด็กและสตรี เพื่อหาสาระและบทเรียนต่อสังคมไทย จากเรื่องที่เกิดขึ้น ว่าเป็น "ละครชีวิต...บ้านเทิงหรือบทเรียน"

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
9 ตุลาคม 2553	โรงเรียนขนาดเล็ก ห้องเรียนขนาดใหญ่ ทางเลือกใหม่ของการปฏิรูปการศึกษา (กรณีศึกษา : โรงเรียนบ้านเกาะแรด อ.ดอนสัก จ.สุราษฎร์ธานี) ตอนที่ 1	Vox pop : เด็กนักเรียนจำนวน 3 คน ของโรงเรียน Vox pop : คุณประจวบ สุเวียง ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น Vox pop : คุณสุธี ศรีฟ้า อดีตครูโรงเรียนบ้านเกาะแรด Vox pop : คุณบุญชีพ ชิมสง ผู้ปกครองโรงเรียน Vox pop : คุณสุณีย์ พันธุ์ชู ครูโรงเรียนบ้านไทรงาม จ.ตรัง Vox pop : คุณปริญญา สุพรรณรัตน์ ผอ.โรงเรียนบ้านไทรงาม จ.ตรัง สนทนากับ : - คุณวิथा สักดา ผอ.สนง. เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จ.สุราษฎร์ธานี - รศ.ดร. สมพงษ์ จิตระดับ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (เจ้า) - คุณวัชร เกตุชู ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนท่าสะทอน อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช	พลเมืองจัดตั้งมากกว่าพลเมืองแท้จริง ในสัดส่วน : 65 / 35	ด้วยนโยบายของกระทรวงศึกษาฯ ที่จะดำเนินการภายใต้การปฏิรูปการศึกษาใน ทศวรรษที่ 2 ที่จะเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี 2553-2561 โดย สพฐ. ตั้งเป้าว่าเมื่อสิ้นสุดการปฏิรูปการศึกษารอบ 2 แล้ว จะส่งผลให้เกิดการยุบรวมโรงเรียนขนาดเล็กที่มีจำนวนนักเรียนต่ำกว่า 40 คน ได้โดยไม่ต้องบีบบังคับใดๆ ได้ประมาณ 7,000 โรงเรียน หรือ 50% ของโรงเรียนขนาดเล็กที่มีอยู่ถึง 1.4 หมื่นโรงเรียนทั่วประเทศขณะนี้ เพื่อทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรและงบประมาณด้านการศึกษามีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยไม่ต้องกระจายงบประมาณไปตามโรงเรียนขนาดเล็กที่มีอยู่เป็นหมื่นโรงเรียน ขณะที่โรงเรียนเองก็สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ เพราะต้องบริหารจัดการในภาวะขาดแคลนงบประมาณและบุคลากร เวทีสาธารณะวันนี้ มาเจ็ดที่สนทนาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้บริหารการศึกษา ตัวแทนสภาการศึกษา

วัน ออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
	ประเด็นหลัก	<ul style="list-style-type: none"> - คุณบุษบงชัย เกลิมชัย สมาคมบ้านเรือนไทย - คุณจันทน์ ประวิทย์ ผอ.ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้าน จ.สุราษฎร์ธานี - คุณสมเจตนา มณีโม ไนย ที่ปรึกษากลุ่มชุมชนสร้างสรรค์ จ.สุราษฎร์ธานี - คุณชัยรัตน์ บุญนาค ผอ. โรงเรียน อ.คอนสัก จ.สุราษฎร์ธานี - คุณวิเชียร สมนพ ผอ. โรงเรียนวัดศุภทิวราม อ.คอนสัก จ.สุราษฎร์ธานี - คุณนิวัติ ทวยเจริญ ผอ. โรงเรียนบ้านเกาะแรด อ.คอนสัก จ.สุราษฎร์ธานี - คุณธนาวุฒิ รักษาหมู่ รอง ผอ. สนง. เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จ.สุราษฎร์ธานี - คุณพงษ์ สุวิทยานนท์ ประธานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านเกาะแรด - คุณโกเส็ง อรุณเดศวิทยา ชาวชุมชน 		<p>ทางเลือก คุณครู ศิษย์เก่า ชาวบ้าน ในชุมชน และนักวิชาการ ที่บริเวณโรงเรียนเกาะแรด อ.คอนสัก จ.สุราษฎร์ธานี ซึ่งเข้าข่ายของโรงเรียนที่จะถูกยุบ</p> <p>เพราะเคยประสบวิกฤติที่โรงเรียนขนาดเล็กแห่งนี้ เหลือนักเรียนเพียงแค่ 8 คน</p> <p>แต่ด้วยความเข้มแข็ง และร่วมมือ ร่วมใจของชาวบ้าน ในชุมชน พร้อมกับการจัดรูปแบบการศึกษาแบบใหม่ อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้โรงเรียนแห่งนี้ยังสามารถยืนหยัดเพื่อเป็นสถานศึกษาของชุมชนต่อไป</p>

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
16 ตุลาคม 2553	โรงเรียนขนาดเล็ก ห้องเรียนขนาดใหญ่ ทางเลือกใหม่ของการปฏิรูปการศึกษา (กรณีศึกษา : โรงเรียนบ้านเกาะแรด อ.ดอนสัก จ.สุราษฎร์ธานี) ตอนที่ 2	บ้านเกาะแรด ผู้ร่วมรายการ ดำเนินรายการใน รูปแบบสารคดีสลับการสนทนากับผู้ ที่เกี่ยวข้องในชุมชน - ผศ.ประสาธน์ มิแต้ม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต หาดใหญ่ - คุณปรีชา จันทร์ภักดี ที่ปรึกษาศาสตราจารย์ เกษตรกรรมภาคใต้ - คุณจันทร์ ประวิทย์ ผอ. ศูนย์ปราชญ์ ชาวบ้าน จ.สุราษฎร์ธานี - คุณวัชร เกตุชู ผู้ปกครองนักเรียน โรงเรียนท่าชะท้อน อ.ชะอวด จ. นครศรีธรรมราช - คุณเหมือนฝัน คงช่วย ตัวแทนกลุ่ม เยาวชนสร้างสรรค์ จ.สุราษฎร์ธานี - รศ.ดร. สมพงษ์ จิตระดับ คณะครุ ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	ตัวแทนพลเมืองจัดตั้งมากกว่าพลเมือง แท้จริงในสัดส่วน : 67 / 33	- ด้วยนโยบายของกระทรวงศึกษาฯ ที่จะดำเนินการ ภายใต้การปฏิรูปการศึกษาใน ทศวรรษที่ 2 ที่จะเริ่ม ดำเนินการตั้งแต่ปี 2553-2561 โดย สพฐ. ตั้งเป้าว่า เมื่อสิ้นสุดการปฏิรูปการศึกษารอบ 2 แล้ว จะส่งผล ให้เกิดการยุบรวม โรงเรียนขนาดเล็กที่มีจำนวน นักเรียนต่ำกว่า 40 คน ได้โดยไม่ต้องบีบบังคับใดๆ ได้ประมาณ 7,000 โรงเรียน 50% ของโรงเรียน ขนาดเล็กที่มีอยู่ถึง 1.4 หมื่นโรงเรียนทั่วประเทศใน ขณะนี้ - เพื่อจะทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรและ งบประมาณด้านการศึกษามีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยไม่ต้องการกระจายงบประมาณไปตาม โรงเรียนขนาดเล็กที่มีอยู่เป็นหมื่นโรงเรียน - ขณะที่โรงเรียนเองก็สามารถจัดการเรียนการสอน ได้อย่างมีคุณภาพ เพราะต้องบริหารจัดการในภาวะ ขาดแคลนงบประมาณและบุคลากร - เวทีสาธารณะวันนี้ มาเป็นเวทีสนทนาเพื่อ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้บริหารการศึกษา ตัวแทนสภา

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
	การศึกษาทางเลือก : รร.ปัญญาไทย	Vox pop : ศพญ.เสาวภาภรณ์ สนั่นหนู ฝ่าย อนุรักษ์และวิจัยสวนสัตว์ดุสิต Vox pop : คุณอัญชิสา เกลิมพรพงศ์ นักเรียนการศึกษาทางเลือก รร.ปัญญาไทย Vox pop : นายแพทย์พร พันธโอสถ ผู้ ก่อตั้งโรงเรียนปัญญาไทย		การศึกษาทางเลือก คุณครู ศิษย์เก่า ชาวบ้านใน ชุมชน และนักวิชาการ ที่บริเวณ โรงเรียนเกาะแรด อ.คอนสัก จ.สุราษฎร์ธานี ซึ่งเข้าข่ายของ โรงเรียนที่ จะถูกยุบ - เพราะเคยประสบวิกฤตที่โรงเรียนขนาดเล็กลงแห่งนี้ เหลือนักเรียนเพียงแค่ 8 คน - แต่ด้วยความเข้มแข็ง และร่วมมือ ร่วมใจของ ชาวบ้านในชุมชน พร้อมกับการจัดรูปแบบการศึกษา แบบใหม่ อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้โรงเรียน แห่งนี้ยังสามารถยืนหยัดเพื่อเป็นสถานศึกษาของ ชุมชนต่อไป
30 ตุลาคม 2553	เวทีสาธารณะ : พินิจภัย ความช่วยเหลือ ภัยพิบัติที่ ต้องจัดระบบ	Vox pop : เต็กนิกเรียนของโรงเรียน 2 คน Vox pop : คุณวิเชียร ชัยปิง ผู้อำนวยการ โรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา จ.บุรีรัมย์	ตัวแทนพลเมืองจัดตั้งมากกว่าพลเมือง แท้จริงในสัดส่วน : 100 %	- ถอดบทเรียนจากภัยพิบัติ. ทำให้ไม่การช่วยเหลือไม่ สามารถทำได้อย่างทั่วถึงและพอเพียง - จากสถานการณ์ภัยพิบัติน้ำท่วม ในหลายจังหวัดทุก พื้นที่ของประเทศ การเข้าช่วยเหลือของรัฐไม่ สามารถทำได้เพียงพอ บางพื้นที่ไม่ได้รับ ความช่วยเหลือ บางพื้นที่ความช่วยเหลือไม่ตรงกับ

วัน ออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
	<p>สฎีพิเศษ การทำงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยของอาสาสมัครมูลนิธิ 1,500 ไมล์ ใน อ.พิมาย จ. นครราชสีมา</p>	<p>สำนักงานบรรเทาทุกข์และประชามามัยพิทักษ์ สภากาชาดไทย - Vox pop: คุณกรวิภา ก้อนแก้ว อาสาสมัครมูลนิธิกระจกเงา</p>		<p>ความต้องการ บทเรียนครั้งนี้จะนำไปสู่การจัดระบบความช่วยเหลืออย่างไรบ้าง เพื่อให้ทั่วถึงผู้เดือดร้อน การประสานงานของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในการให้ความช่วยเหลือจะสามารถเป็นทางออกให้แกภัยพิบัติครั้งนี้ได้อย่างไร รวมทั้งบทบาทของกลุ่มทางสังคมที่จะเข้ามาเติมเต็มการจัดระบบการช่วยเหลือผู้ประสบภัยในหลากหลายรูปแบบ อาทิเช่น เครือข่ายสังคมออนไลน์ การจัดทำเว็บไซต์ศูนย์กลางข้อมูลความช่วยเหลือ กลุ่มกิจกรรมจิตอาสา เครือข่ายอาสาสมัครภาคสังคม หลากหลายกลุ่มที่ลงไปให้ความช่วยเหลือในพื้นที่รัฐ ไม่สามารถเข้าถึงได้</p>

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
6 พฤศจิกายน 2553	เวทีสาธารณะ : เสียงของเด็กสถานพินิจ ฟังอย่างเข้าใจ สังคมไทยต้องเรียนรู้พบกับผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องและฟังเรื่องราวชีวิตจริงของเด็กๆ ทั้งก่อนและหลังเข้ามาพักพิงในบ้านกาญจนภิเษก	สนทนากับ - คุณตั้ง เขวาชนบ้านกาญจนภิเษก - คุณมอส เขวาชนบ้านกาญจนภิเษก - คุณกอล์ฟ 1 เขวาชนบ้านกาญจนภิเษก - คุณทิวา ณ นคร ผอ.ศูนย์พัฒนาเยาวชนบ้านกาญจนภิเษก - คุณอภิรติ โพธิ์พร้อม ผู้พิพากษศาลอุทธรณ์ภาคที่ 4 - คุณกอล์ฟ 2 เขวาชนบ้านกาญจนภิเษก - อ.ไมตรี ศรีสกุล ไทย ผอ. โรงเรียนหนองจุนแสงวิทยา จ.เพชรบุรี	ตัวแทนพลเมืองแท้จริงมากกว่าพลเมืองจัดตั้งในสัดส่วน : 40 / 60	เวทีสาธารณะ เป็นเวที ที่บ้านกาญจนภิเษก เพื่อพูดคุยถึงปัญหาของเด็กที่กระทำผิดและต้องเข้ามาอยู่ในความดูแลของสถานที่แห่งนี้ โดยมีทั้งผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องและรับผิดชอบโดยตรงกับเด็กๆ ที่ต้องเข้ามาอยู่ในสังคมแห่งนี้ ซึ่งจะมาสะท้อนถึงประสบการณ์ การณ์และบทเรียนที่พวกเขาต้องแลกมันมาด้วยความเจ็บปวดจากความคิดพลาด นอกจากนั้น เวทีวันนี้จะได้พูดคุยและช่วยกันวิเคราะห์ว่าการควบคุมในสถานพินิจ ด้วยระบบและวิธีเดิมๆ ที่ใช้อยู่ นั้น จะช่วยแก้ปัญหาสังคมได้จริงหรือไม่

วัน ออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
	<p>ประเด็นหลัก</p> <ul style="list-style-type: none"> - นำเสนอในรูปแบบสารคดีละคร "ก่อน 18" และการสนทนากับบุคคลที่เกี่ยวข้อง สรุป : การใช้ชีวิตของเยาวชนในบ้านกาญจนาภิเษก คุณวิรัชย์ ไทยเขียว อธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน - คุณมิน เขาวชนบ้าน กาญจนภิเษก - คุณแม่เขาวชนบ้าน กาญจนภิเษก - คุณเป็๊ก เขาวชนบ้าน กาญจนภิเษก 			

วัน ออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏ ตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
	<p>- คุณอาร์ม เขาวชนบ้าน กาญจนภิเษก</p> <p>- คุณตั้ง เขาวชนบ้าน กาญจนภิเษก</p> <p>- คุณพ่อเขาวชนบ้าน กาญจนภิเษก</p> <p>- คุณศักดิ์ชัย คำชู ผอ. ศูนย์ฝึกอบรมเด็กและ เยาวชน เขต 8 จ.สุ ราษฎร์ธานี</p> <p>- คุณอังคณา มาศรีงสรรค์ โรงเรียนพ่อแม่ถูก นครสวรรค์</p>			

วัน ออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏ ตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
	<p>- คุณกรรณิการ์ แสงทอง รองอธิบดีกรมคุมประพฤติ</p> <p>Vox pop : คุณสุรพล สุดหาง</p> <p>เชือก ครูที่ปรึกษา</p> <p>Vox pop: ชาวชนบ้าน</p> <p>กาญจนภิเษก</p> <p>Vox pop: คุณบุษกร พลดีชัย</p> <p>นักวิชาการอบรมและฝึกอาชีพบ้านกาญจนภิเษก</p>			

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
13 พฤศจิกายน 2553	ประเด็นหลัก "เวทีสาธารณะ : ชีวิตไร้ สิทธิไทยพลัดถิ่น"	ผู้เข้าร่วมรายการ - ชาวไทยพลัดถิ่น จ.ระนอง - ชาวไทยพลัดถิ่น จ.ประจวบคีรีขันธ์ - ชาวไทยพลัดถิ่น จ.พังงา - คุณภควินท์ แสงคง ผู้ประสานงานโครงการปฏิบัติการ ชุมชนเครือข่ายคนไทยพลัดถิ่น - อ. วีรวุฒิ เสนาคำ สำนักวิชา ศิลปศาสตร์ ม.วลัยลักษณ์ - คุณวิโรจน์ แสงศิวะ ปลัดจังหวัด ระนอง - คุณเตือนใจ ดิเทศน์ กรรมการสมัชชา ปฏิรูป	ตัวแทนพลเมืองจัดตั้งมากกว่าพลเมืองแท้จริง ในสัดส่วน : 57 / 43	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ เรื่องราวของชีวิตคนไทยพลัด ถิ่นจากระนอง พังงา และ ประจวบคีรีขันธ์ กว่า 5 พันคน ที่อยู่ อย่างไร้สิทธิขั้นพื้นฐานบนผืน แผ่นดิน ที่แม้ว่าพวกเขาจะมีบรรดากาง วัฒนธรรมในการเป็นชนชาติไทย แต่ก็ไม่ได้ปฏิบัติตามแบบอย่าง พลเมืองไทยทั่วไปได้รับ ไม่มีสถานะทางทะเบียนราษฎรอื่น จะเป็นตัวรับรองการได้สวัสดิการ ต่างๆจากรัฐ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การทำงาน การรักษาพยาบาล อีกทั้งยังได้รับการมองโดยที่สนใจ ด้านลบจากเจ้าหน้าที่รัฐและสังคม คนไทยพลัดถิ่น คือ กลุ่มคนไทยที่ อาศัยอยู่ในทวาย มะริด และ ตะนาวศรี ซึ่งเป็นดินแดนไทยใน อดีต ก่อนจะกลายเป็นเขตปกครอง ภายใต้อำนาจอธิปไตยของอังกฤษ เมื่อ

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
				<p>ได้ทำการตีพิมพ์ตนเองทางวัฒนธรรม ภาษา เครือญาติได้ในวันพวกเขาจะมีโรคทางสังคมวัฒนธรรม</p> <p>ที่คล้ายคลึงกับคนในทางภาคใต้ของประเทศไทย แต่ในทางกฎหมายกลับไม่มี การรับรองสัญชาติของคนกลุ่มนี้ที่ผ่านมากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรับรองสิทธิความเป็นคนไทย ไม่เปิดโอกาสให้คนไทยพลัดถิ่นสามารถพิสูจน์สิทธิและสัญชาติได้ มีมากกว่า 30 ปีแล้ว</p> <p>ซึ่งพวกเขาเชื่อว่าการแก้ปัญหาที่จะทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น คือ การมีกฎหมายรับรองสถานภาพความเป็นคนไทย ผ่านการผลักดันร่างพระราชบัญญัติสัญชาติฉบับที่ 5</p>

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
20 พฤศจิกายน 2553	<p>เวทีสาธารณะ : ชีวิตคนชาติพันธุ์กับเชิงวัฒนธรรมพิเศษ</p> <p>ที่ อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา</p> <p>(ชาวอเมริกัน / ชาวอุลกลาไว) กับปัญหาที่ดินทำกิน "คุณภาพชีวิต และที่อยู่อาศัย ตามมติของ ครม. ใน การฟื้นฟูคุณภาพชีวิตของ กลุ่มชาติพันธุ์ จำนวน 80 กว่าเผ่าทั่วประเทศ"</p> <p>นำเสนอรายการในรูปแบบสารคดีวิถีชีวิตของชาวเลมอแกน / อุลกลาไว</p> <p>ร่วมกับการสนทนากับผู้ที่เกี่ยวข้อง</p>	<p>Vox pop : คุณลิขิต ประมงกิจ ชาวเมือง แกนเกาะเหลา อ.เมือง จ.ระนอง</p> <p>Vox pop : คุณสุมาลี บางจาก ชาวหาดราไวย์ อ.เมือง จ.ภูเก็ต</p> <p>Vox pop : คุณสมจิตต์ ประมงกิจ หัวหน้าวงร้องเสียง อ.เมือง จ.ระนอง</p> <p>Vox pop : คุณมณี ประมงกิจ ชาวบ้านแหลมตุ๊กแก ต.รัชฎา อ.เมือง จ.ภูเก็ต</p> <p>Vox pop : คุณโสทรส ประมงกิจ ชาวบ้านแหลมตุ๊กแก ต.รัชฎา อ.เมือง จ.ภูเก็ต</p> <p>Vox pop : รศ. ศรัศิก วัลดี โภคมนักวิชาการอิสระ</p> <p>ผู้ร่วมการสนทนา</p> <ul style="list-style-type: none"> - คุณสนิท แซ่ฮั่ว กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล จ.ภูเก็ต - คุณสมชาย เสียงหลาย ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม - คุณเตือนใจ ดิเทศน์ กรรมการสมาชิกปฏิรูป 	<p>ตัวแทนพลเมืองแท้จริงมากกว่าพลเมืองจัดตั้ง</p> <p>ในสัดส่วน : 44 / 56</p>	<p>เรื่องราวของชีวิตคนชนเผ่าพื้นเมืองและชาติพันธุ์ที่อยู่อย่างไร่สิทธิขั้นพื้นฐานบนผืนแผ่นดินที่แม้ว่าพวกเขาจะมีบรรดกทางวัฒนธรรมในการเป็นชนชาติไทย แต่ก็ไม่ได้ปฏิบัติตามแบบอย่างที่พลเมืองไทยทั่วไปได้รับ</p> <p>ไม่มีสถานะทางทะเบียนราษฎรอันจะเป็นตัวรับรองการได้สวัสดิการต่างๆจากรัฐ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การทำงาน การรักษาพยาบาล อีกทั้งยังได้รับการมองโดยทัศนคติด้านลบจากเจ้าหน้าที่รัฐและสังคม</p>

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
	ประเด็นหลัก	<ul style="list-style-type: none"> - คุณทรงวิทย์ เชื่อมสกุล (ชาวม้ง) ผอ. สำนักกิจการชาติพันธุ์ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ - คุณสถาป ชาญทะเลte กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล จ.พังงา - คุณกานดา ประมุงกิจ กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล จ.ภูเก็ต - คุณศิววิฑูย์ พัฒนาไพโรจน์ ชาวปะกาเกะยอ จ.เชียงใหม่ - คุณเดชา กันสนันท์ นายอำเภอตะกั่วป่า - พลเอกสุรินทร์ พิภพทอง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน - คุณสมพร หนูนุ่ม เลขาธิการรัฐมนตรีกระทรวงวัฒนธรรม 		

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
27 พฤศจิกายน 2553	<p>"เวทีสาธารณะ : ปฏิรูปสื่อเริ่มต้นใหม่กับการสื่อสารมวลชน"</p> <ul style="list-style-type: none"> - นำเสนอรายการในรูปแบบสารคดี ร่วมกับการสนทนากับผู้ที่เกี่ยวข้อง - ศึกษาค้นคว้า การจัดการวิทยุชุมชน จ.กาญจนบุรี 	<ul style="list-style-type: none"> - น.พ.ประวิทย์ ตีสถาพรวงศา ผอ. สถาบันคุ้มครองผู้บริโภคในกิจการโทรคมนาคม - คุณต่อพงษ์ เสดานนท์ อนุกรรมการวิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์ กทท - พ.อ.ดร.นที สุกถรัตน์ กรรมการใน กกก.กิจการ โทรคมนาคมแห่งชาติ (กทช) - คุณสุวิญญา กลางณรงค์ รองประธาน คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ - คุณชาติชาย เหลืองเจริญ วิทยุชุมชนบ้านจี่รุ้ง จ.ระยอง - คุณโจ้ กระเจงกา ที่วิทยุชุมชน (ที่บ้านนอก) จ.เชียงใหม่ - คุณฉัตรชัย เข็วรัมย์ย์ ขบวนการตัวแทนผู้จัดรายการวิทยุ Vox pop : คุณวิชาญ อุ้นอก เลขธิการ สหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ 	<p>ตัวแทนพลเมืองจัดตั้งมากกว่าพลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 83 / 17</p>	<p>เมื่อร่าง พ.ร.บ. จัดตั้ง กสทช. ที่มีหน้าที่ดูแลจัดสรรคลื่นความถี่ทั้งการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการ โทรคมนาคม มูลค่าหลายแสนล้านบาท เริ่มตั้งต้นใหม่อีกครั้ง ถึงเวลาที่อุตสาหกรรมสื่อสารและ โทรคมนาคมไทย ต้องเตรียมรับความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่เมื่อ ร่างพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการ โทรคมนาคม ฉบับใหม่ ได้ผ่านการเห็นชอบของวุฒิสภา เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2553 ซึ่งจะมีคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการ โทรทัศน์ และกิจการ โทรคมนาคมแห่งชาติหรือ กสทช. จำนวน 11 คน จะต้องทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ทั้ง 3 ประเภท</p>

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
11 ธันวาคม 2553	"เวทีสาธารณะ : ที่ดินคนจน ความมั่นคงของชีวิตกับการปฏิรูปประเทศไทย" นำเสนอรายการในรูปแบบสารคดี ร่วมกับ การสนทนากับผู้ที่เกี่ยวข้อง	Vox pop: ดร. สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ รองประธานสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย Vox pop : คุณยุพิน ยะโสภณ ชาวบ้านท่าหลุก อ.เวียงหนองล่อง จ.ลำพูน Vox pop : คุณสุแก้ว พงษ์ ผู้ใหญ่บ้านแพะใต้ อ.เวียงหนองล่อง จ.ลำพูน ผู้เข้าร่วมสนทนา - ม.ร.ว.อดิเทพพัฒน กรรมการปฏิรูปประเทศ - พันธกร อ่อนคำ กรรมการปฏิรูปประเทศ - เศรษฐ์ สุขกำเนิด เลขาธิการคณะกรรมการปฏิรูป - เต็มใจ ตีเทศน์ คณะกรรมการสมัชชาปฏิรูป - ปรีดา คงแป้น คณะกรรมการสมัชชาปฏิรูป - ไมตรี จงไกรจักร เครือข่ายชุมชนเพื่อการปฏิรูปสังคมและ		คือ กิจกรรมกระจายเสียง กิจกรรมโทรทัศน์ และกิจกรรม โทรคมนาคม มูลค่าหลายแสนล้านบาท เมื่อคนจนต้องติดคุก เพราะการทำมาหากิน กระบวนการยุติธรรมที่คนจนเข้าไม่ถึง ความเหลื่อมล้ำของสังคม เพราะคนจนไม่มีที่ดินทำกิน นิรโทษกรรมคดีที่ดินคนจนจากนโยบายสู่การปฏิบัติ เพื่อการปฏิรูปประเทศคนจน เหลือของขบวนการยุติธรรมหลังจากศาลอุทธรณ์ตัดสินจำคุกชาวบ้านท่าหลุกจำนวน 19 ราย ด้วยข้อหาร่วมกันบุกรุกยึดถือครอบครองอสังหาริมทรัพย์ของผู้อื่น เป็นเวลา 6 เดือน สืบเนื่องจากการฉ้อโกงที่ดินซึ่งเป็นที่สาธารณประโยชน์ของหมู่บ้าน ซึ่งถูกออกเอกสารสิทธิ์เป็นของเอกชนรายหนึ่ง ชาวบ้านจึงได้รวมตัวกันเข้าใช้

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
	<p>สรุปพิเศษ การจัดสรรที่ดินทำกิน อ. เวียงหนองล่อง จ.ลำพูน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - การเมือง - ชัยรัตน์ วรธรรมะวุฒิ คณะสังคมศาสตร์ - มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ - ประยงค์ ดอกกล้วย สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ - สุมิตรชัย หัตถศาสตร์ ทนายความที่ปรึกษาศึกษาชาวบ้าน 19 คน จ.ลำพูน - แสงชัย รัตนเสี้ยวรัย - ทนายความที่ปรึกษาเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย - สมจิต คงทน เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย (คปท.) - ทองστοน ผลพันธ์ เครือข่ายชุมชนเพื่อการปฏิรูปสังคมและการเมือง จ.อุบลราชธานี - วิทยา แก้วบัวขาว เครือข่ายชุมชนเพื่อการปฏิรูปสังคมและการเมือง จ.อุบลราชธานี 		<p>พื้นที่สาธารณะอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะพื้นที่ปล่อยให้รกร้างว่างเปล่า ทอดทิ้งไม่ทำประโยชน์ และได้จัดสรรเป็นพื้นที่ทำกิน เนื่องจากชาวบ้านไม่เคยมีการขายที่ดิน บริเวณดังกล่าว และไม่มีที่ดินเพียงพอสำหรับทำกิน ตลอดระยะเวลา 13 ปีที่ผ่านมา การต่อสู้ของชาวบ้านที่พยายามเรียกร้องถึงความเป็นธรรมและการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องปากท้องของพวกเขา จึงทำให้เกิดคำถามของสังคมว่าทำไมคนจนถึงถูกจับกุมดำเนินคดีทำไมกระบวนการยุติธรรม คนจนถึงเข้าไม่ถึงการต่อสู้ของชาวบ้านซึ่งต้องแลกด้วยอิสรภาพวันนี้พวกเขาจึงกลายเป็น "วีรบุรุษคนจนไร้ที่ดิน"</p>

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
	ประเด็นหลัก	<ul style="list-style-type: none"> - ชำนาญ จันทร์เรือง นักวิชาการ มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน - ชัยน วิพรหมชัย - สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดลำพูน - บุญ แซ่จ้ง เครือข่ายปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรทั่ว - ดิเรก ก้อนกลีบ ผู้ว่าราชการ จังหวัดลำพูน - ชาวบ้านท่าหลุกที่ถูกดำเนินคดี จำนวน 17 คน (อีก 2 คน 1 คนยังถูกดำเนินคดีต่อ อีก 1 คนเสียชีวิตในเรือนจำ) - สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ - เครือข่ายปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรทั่ว - บรรทัด - สหพันธ์ เกษตรกรภาคใต้ - สหพันธ์เกษตรกรภาคอีสาน - เครือข่ายสเต็ม 4 ภาค - เครือข่ายปฏิรูปที่ดินและ 		

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
		<p>การเมือง</p> <ul style="list-style-type: none"> - VOX POP : คุณคำ ชางเลง ชาวบ้าน อ.เวียงหนองล่อง - VOX POP : คุณนภาพร ดงปรางค์ ทนายความศูนย์พิทักษ์และฟื้นฟูสิทธิชุมชนท้องถิ่น 		
5 กุมภาพันธ์ 2554	<p>"เวทีสาธารณะ :เดินธรรมยาตรา ""สร้างศรัทธา คืบชีวิตให้ยั่งยืน"" เรื่องราวของกลุ่มคนที่ใช้การเดินทางที่เรียกว่าเป็นการเดินธรรมยาตรา มีจุดเริ่มต้นจากคณิน้ำ มุ่งสู่จุดหมายปลายทาง...เพื่ออะไร "</p> <ul style="list-style-type: none"> - นำเสนอรายการในรูปแบบสารคดีร่วมกับการสนทนากับผู้ที่เกี่ยวข้อง 	<p>Vox pop : พระไพศาล วิสาโล จ.ชัยภูมิ</p> <p>ผู้เข้าร่วมสนทนา</p> <ul style="list-style-type: none"> - ดร.ประมวล เพ็งจันทร์ นักวิชาการอิสระ - คุณนิคม พุทธา โครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิง จ.เชียงใหม่ - คุณสุรจิต ธีรเวทย์ สว.จังหวัดสมุทรสงคราม - คุณวิไลวรรณ จันทร์พ่วง คณะกรรมการลุ่มน้ำตะแคง - คุณไพศาล เจียปศิริจินดา ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาสุขภาพประชาชนภาคเหนือ - คุณชน เสาร์คำ เกือบอำบลี 	<p>ตัวแทนพลเมืองจัดตั้งมากกว่าพลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 68.75 / 31.25</p>	<p>เวทีสาธารณะเสาร์นี้ นำเสนอเรื่องราวของกลุ่มคนที่ใช้การเดินทางที่เรียกว่า การเดินธรรมยาตรา มีจุดเริ่มต้นจากคณิน้ำ มุ่งสู่จุดหมายปลายทางได้มีกิจกรรมระหว่างทาง ได้มีการรณรงค์และพูดคุยถึงจุดประสงค์กับคนริมทาง เพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับคนที่พบเห็น ได้ตระหนักถึงคุณค่าของแม่น้ำสายธารที่ทำหน้าที่หล่อเลี้ยงชีวิต การนั่งภาวนาริมสายน้ำ เจ้าพระยามาค้ำคืบ ก็ทำให้กลุ่มคนที่ได้ร่วมมือโอกาส</p>

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
	ประเด็นหลัก	<p>ชนคนรักกีฬา จ.เชิงสิงห์ใหม่</p> <ul style="list-style-type: none"> - คุณวาสนา อัยรานุรักษ์ กลุ่มนครสวรรค์สร้างสรรค์สังคม - คุณจรรยา น้อยปาน อาสาสมัครเดินธรรมยาตรา - คุณแพรวแสงแก้ว ชนะจากรมรอาสาสมัครเดินธรรมยาตรา - คุณอาทิตย์ ชุตฤกษณะชัย - อาสาสมัครเดินธรรมยาตรา - คุณจิตร์ชัย โรจน์เรืองโร - คณะทำงานธรรมยาตราลุ่มน้ำลำปะเทาะ จ.ชัยภูมิ - ดร.ประภิต ฌรงค์ตุนกุล กลุ่มนครสวรรค์ร่วมสร้างสรรค์สังคม - คุณอภิรักษ์ แก้วบุญถกิจ ผอ. ส่วนประสานและบริหารจัดการลุ่มน้ำเจ้าพระยาและสะแกกรัง 	โอกาสในการปรากฏตัว	<p>สัมผัสถึงความสงบและกลิ่นไอของแม่น้ำที่ได้รับรู้สึกถึงบุญคุณของแม่น้ำ จนเกิดความรู้สึกต้องการปกป้องรักษาให้สายน้ำคงอยู่กับผู้คนตลอดไป แต่สิ่งที่ยังคงติดค้างสงสัย นั่นคือสิ่งที่พวกเขาเหล่านี้กระทำนั้น คือหนทางหรือจะสามารถแก้ปัญหาที่หมกหมมได้แค่ไหน อย่างไร จากกลุ่ม มาสู่วง "เวทีสาธารณะ" เสวนา แลกเปลี่ยนเรื่องราว ถึงความคิดและประสบการณ์ในระหว่างทางที่ได้เดินผ่านมา</p>

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
8 มกราคม 2553	<p>ชุมชนต้นประชาธิปไตย : จากสหกรณ์ความคิด สู่สวัสดิการชุมชน หนึ่งในชุมชนเข้มแข็ง</p>	<p>ผู้ร่วมรายการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - สันทนากับ คณ. อรสา ตีปัญญา สมาชิกสภาเยาวชนบ้านบ่อมะกรูด ต.บ้านฝ้อ อ.โพธาราม จ.ราชบุรี - สันทนากับ คต.ชัยกร จิตรคำ ชาวบ้านชุมชนบ้านบ่อมะกรูด - Vox pop : คุณกิตติชัย อุ่มเอิบ อดีตสภาเยาวชน ต.บ้านฝ้อ อ.โพธาราม จ.ราชบุรี - Vox pop : ชาวบ้านบ่อมะกรูด 2 - Vox pop : คช.อริบดี ขานาม สมาชิกสภาเยาวชนบ้านบ่อมะกรูด - Vox pop : ชาวบ้านบ่อมะกรูด 3 - Vox pop : คุณทองสุข ลาตาต ประธานชุมชนบ้านบ่อมะกรูด <p>สันทนากับ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้านบ่อมะกรูด 5 	<p>รายการชุมชนต้นแบบประชาธิปไตย</p> <p>กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนมากกว่าพลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 57 / 43</p>	<p>ในอดีตคนชุมชนแพรทนามแดง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม ต้องเผชิญกับอุปสรรคของประตูด่านน้ำที่ไม่สามารถถ่ายเทให้น้ำจืดและน้ำเค็มไหลมาผสมรวมกันได้ จนเกิดเป็นความไม่สมดุลทางระบบนิเวศน์ ผลกระทบที่ตามมาคือให้เกิดเป็นความขัดแย้งระหว่างคนทั้งสองฝั่ง นำ สะสมเป็นปัญหาเรื้อรังมานานนับสิบปี หากแต่วันนี้รอยยิ้มจากความเข้าใจของทุกคน กลับเปลี่ยนเป็นพลังสร้างสรรค์ ให้เกิดสวัสดิการขึ้น ในชุมชน แพรทนามแดง พวกเขาใช้กลวิธีใดในการรวมใจทุกคนมาแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน</p>

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
15 มกราคม 2553	ชุมชนต้นประชาธิปไตย : สร้างงานพัฒนา ปลุก คุณค่า ให้เยาวชน	<ul style="list-style-type: none"> - Vox pop : คุณสุวรรณ ศรีนาค ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ต. ป่อมะกรูด สนทนากับ - คุณธัมมสัทธัญ อุ้มเอิบ รอง ประธานสภาชุมชน ต. บ้าน ซ็อง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี - คุณวินัย คงนะภา คณะกรรมการสภาองค์กร ชุมชน ต.บ้านซ็อง - คุณวันเพ็ญ โสภา เกษตรกร เพาะเห็ด อ.โพธาราม จ.ราชบุรี - Vox pop : ครูอ้อ การเกิด ครู ภูมิปัญญาด้านกลองยาว บ้าน ป่อมะกรูด - Vox pop : ยุทธ์ โชติพาน ครู ภูมิปัญญาบ้านป่อมะกรูด 	กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวน มากกว่าพลเมืองแท้จริงใน สัดส่วน : 57 / 43	เยาวชน อนาคตคือความหวัง ของชาติ แล้ววันนี้เยาวชนไทย มีกระบวนการคิดและการ ทำงานอะไรที่เกี่ยวข้องกับ

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
	ประเด็นหลัก	<ul style="list-style-type: none"> - ดศ.ชัยกร จิตรคำ ชาวบ้านชุมชนบ้านบ่อมะกรูด - voxpop : คุณกิตติชัย อุ่มเอิบ อีตีสถาเยาวชน ต. บ้านซ้อย อ.โพธาราม จ.ราชบุรี - voxpop : ชาวบ้านบ่อมะกรูด 2 - voxpop : ดช.อชิปติ ขานาม สมาชิกสภาเยาวชนบ้านบ่อมะกรูด - voxpop : ชาวบ้านบ่อมะกรูด 3 - voxpop : คุณทองสุข สาลาด ประธานชุมชนบ้านบ่อมะกรูด <p>สนทนากับ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้านบ่อมะกรูด 5 - Vox pop : คุณสุวรรณ ศรีนาค <p>ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ต. บ่อมะกรูด</p> <p>สนทนากับ</p> <ul style="list-style-type: none"> - คุณฉิมมัสติญ์ อุ่มเอิบ รองประธานสภาชุมชน ต. บ้านซ้อย อ.โพธาราม จ.ราชบุรี 		<p>ชุมชนหรือสังคมรอบตัวนี้อาจเป็นคำถามทั่วไปที่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่ของประเทศไทย แต่ไม่ใช่กับชุมชนบ้านบ่อมะกรูด ต.บ้านซ้อย อ.โพธาราม จ.ราชบุรี เพราะที่นี่ เยาวชน คือผู้มีสิทธิ์ มีเสียงและมีส่วนช่วยแก้ปัญหาของชุมชนอีกทางหนึ่ง ซึ่งเยาวชนที่นี้เขาทำหน้าที่สะท้อนปัญหาต่างๆ ของเยาวชนที่ผู้ใหญ่เองไม่เห็นหรือมองข้ามมาถึงชุมชน เพื่อพูดคุยและประสานหาแนวทางเพื่อให้เกิดการแก้ไขได้อย่างทันเวลาที่</p>

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
22 มกราคม 2553	ชุมชนต้นประชาธิปไตย : สร้างการมีส่วนร่วม ต้นทาง สร้างสุขภาพดี	ผู้ร่วมรายการ - Vox pop : คุณมีชัย อรุณภูมิ ผู้ใหญ่บ้าน ม. 6 ต.บางระกำ อ. บางเลน จ.นครปฐม - Vox pop : คุณสมศักดิ์ วัน บรรจบ ผู้ใหญ่บ้าน ม.7 ต.บาง ระกำ อ.บางเลน จ.นครปฐม - Vox pop : คุณณัฐวัฒน์ ชัน อินทร์งาม นายกองัดการ บริหารส่วนตำบลบางระกำ อ.	กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนมากว่า พลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 88 / 12	ร่วมติดตามการเริ่มดำเนินการใช้ การมีส่วนร่วมของคนใน ชุมชน เพื่อสร้างสุขภาพของ คนในตำบลบ้านบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัด นครปฐม ตอน สร้างการมี ส่วนร่วม ต้นทางสร้างสุขภาพ ดี สุขภาพที่ดี ใครๆ ก็อยากมี แต่จะมีสุขภาพดีได้มัน นอกจากเริ่มที่ตนเองแล้ว การ

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
		<p>บางเดน จ.นครปฐม</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vox pop : คุณประจักษ์ นาคพญา แพทย์ประจำตำบลบางระกำ - Vox pop : ชาวบ้าน 1. ต.บางระกำ - Vox pop : ชาวบ้าน 2. ต.บางระกำ <p>สนทนากับ</p> <ul style="list-style-type: none"> - คุณพูนง นิศปราชญ์ เจ้าหน้าที่บริหารงานสาธารณสุข ต.บางระกำ - คุณรุ่งนภา ทองประเพียร ตัวแทนอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน - คุณบุญมี คงเมลา ชาวบ้าน ต.บางระกำ - Vox pop : คุณชัยฤกษ์ศย จุฑาธิปต์ เจ้าหน้าที่บริหารงานสาธารณสุข ต.บางระกำ 		<p>สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ</p> <p>สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในการร่วมกันส่งเสริมระบบสาธารณสุขชุมชนและการดูแลสิ่งแวดล้อม โดยใช้หลักการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ก้าวเล็กๆ</p>

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
29 มกราคม 2553	<p>ชุมชนต้นประชาธิปไตย : ผู้เพื่อแผ่นดิน ให้ได้ทำกิน จนดุทหลาน อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา</p>	<p>สนทนากับ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ตัวแทนเยาวชนกลุ่ม อสม.น้อย จำนวน 3 คน - คุณปัญญา เท่งนาเสน ผู้ใหญ่บ้าน ม.ที่ 1 ต.บางระกา <p>สนทนากับ</p> <ul style="list-style-type: none"> - คุณสมบูรณ์ สิงห์กิ่ง ประธานที่ปรึกษากลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูล อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา - คุณอินทร์ มุลพิมาย ประธานกลุ่มโฮมสเตย์อนุรักษ์ต้นน้ำมูล อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา - Vox pop : คุณสำราญ เปลี่ยนคำโรง ชาวบ้านตำบลไทยสามัคคี อ.วังน้ำเขียว <p>สนทนากับ</p> <ul style="list-style-type: none"> - คุณตระกูล อจอรัญ หัวหน้าเขตการจัดการอุทยานแห่งชาติทับลาน - คุณเย็น วัดสาครบุรี ชาวบ้าน ต. 	<p>กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนน้อยกว่า พลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 36 / 64</p>	<p>เมื่อบ้านถูกประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ การอพยพและย้ายออกจากพื้นที่จึงเป็นเรื่องตามมา ดังนั้น การร่วมมือกันทุกภาคส่วน เพื่อจัดสรรที่อยู่ทำกิน เพื่อสร้างอนาคตให้ลูกหลานจึงเกิดขึ้นที่นี่ ชุมชนไทยสามัคคี อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา</p>

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
		<p>ไทยตามคคี อ.วังน้ำเขียว</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vox pop : คุณอิฐ ขอเพิ่มกลางชาวบ้านตำบลไทยตามคคี อ.วังน้ำเขียว - Vox pop : อาจารย์ธีรวุฒิ เวียงไช้ ประธานเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูล อ.วังน้ำเขียว - Vox pop: น้อม พิเศษนอกประธานงานโครงการบ้านมั่นคง อ.วังน้ำเขียว - Vox pop : คุณเสงี่ยม โสวิชัย ผู้ที่ได้รับการจัดสรรที่ดิน อ.วังน้ำเขียว - Vox pop :ชาวบ้านที่ 1 อ.วังน้ำเขียว - Vox pop : คุณสมพร ชะม้อยกตาง เกษตรกรใช้พื้นที่แปลงรวม อ.วังน้ำเขียว - Vox pop : เขาวชน อ. วังน้ำเขียว จำนวน 2 คน 		

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
5 กุมภาพันธ์ 2553	ชุมชนต้นประชาธิปไตย : บทบัญญัติป่าชุมชน สร้างคน นครพอเพียง จ.ชัยภูมิ	<ul style="list-style-type: none"> - Vox pop : คุณประพันธ์ บุญเมือง ชาวบ้านที่ได้รับบริการจัดสรรที่ดิน อ.วังน้ำเขียว สนทนากับ <ul style="list-style-type: none"> - คุณสุนทร อำนาจ กำนันบ้านท่าโป่ง ต.วังตะเฒ่า จ.ชัยภูมิ - คุณปลื้ม ภิรมย์ภักดี ที่ปรึกษาคณะกรรมการกิตติมศักดิ์ ต.วังตะเฒ่า จ.ชัยภูมิ - Vox pop : คุณประจวบ มุ่งซ้อน กลาง สมาชิกชุมชนนครพอเพียง ต.วังตะเฒ่า จ.ชัยภูมิ - Vox pop : เขาวงกตสมาชิกคณะกรรมการเงา ต.วังตะเฒ่า จ.ชัยภูมิ - Vox pop : คุณเพ็ญ โสภากัน ทะค่อม เขาวงกตสมาชิกคณะกรรมการเงา ต.วังตะเฒ่า จ.ชัยภูมิ - Vox pop : คุณแหลม พลไร่ 	กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนมากว่าพลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 80 / 20	ป่าชุมชนกำลังถูกทำลาย ลมหายใจของป่าชุมชนเขาวงกตพื้นที่นี้แผ่เบาลงไปทุกที ความหวังที่จะรักษามรดกทางธรรมชาติสืบนี้ไว้ให้กับลูกหลาน คือแรงบันดาลใจทำให้พวกเราร่วมกันจัดตั้งคณะกรรมการ ช่วยกันระดมความคิด เพื่อกำหนดบทบัญญัติป่าชุมชน

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
12 กุมภาพันธ์ 2553	<p>ชุมชนต้นประชาธิปไตย : ตุลาการศาลอาว โส..สันติ สุขเพื่อชุมชน</p>	<p>สมาชิกชุมชนนครพอเพียง ต.วังตะเฒ่า จ.ชัยภูมิ</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vox pop : ชาวบ้าน ต.วังตะเฒ่า 1 คน - Vox pop : คุณฉันทวีฐิตาธิ วรรณ ขาวบ้าน ต.วังตะเฒ่า จ.ชัยภูมิ - Vox pop : คุณแหว กลองถึงห้ ครูฝึกประจำสนามป้องกันไฟ ต.วังตะเฒ่า จ.ชัยภูมิ - Vox pop : คุณบัวภา ศรีชัย ปัญหา สมาชิกชุมชนนครพอเพียง ต.วังตะเฒ่า จ.ชัยภูมิ 	<p>กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนมากกว่า พลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 58 / 42</p>	<p>เมื่อหลายคนหลายพื้นที่ต่างเดินทางมาในดินแดนภาคอีสาน และเมื่อมาอยู่ร่วมกันในพื้นที่เดียวกัน ต่างพร้อมใจกันสร้างชุมชนแห่งนี้ขึ้นใหม่ภายใต้ชื่อว่า ชุมชนบ้านใหม่ ไทยพัฒนา จ.</p>

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
	ประเด็นหลัก	<ul style="list-style-type: none"> - พ่อใหญ่ คุณลุงบุญมี คุณลุงชาติ คุณลุงทองพูล 4 คน ตุลาการศาลอาวุโสประจำหมู่บ้าน - คุณสุวรรณ บุตรศรี ตำรวจอาสาประจำบ้านใหม่ไทยพัฒนา - คุณสุวรรณ จำปา ตำรวจอาสาประจำบ้านใหม่ไทยพัฒนา - คุณวาสนา ระวีเวช ชาวบ้านใหม่ไทยพัฒนา อ.วัฒนานคร จ.สระแก้ว - คุณทอง คาลาด ชาวบ้านใหม่ไทยพัฒนา อ.วัฒนานคร จ.สระแก้ว - Vox pop : คุณประติษฐ์ พาสง่า ชาวบ้านใหม่ไทยพัฒนา อ.วัฒนานคร จ.สระแก้ว - Vox pop : คุณพิศ ปกพันธ์ ชาวบ้านใหม่ไทยพัฒนา อ.วัฒนานคร จ.สระแก้ว 	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ สระแก้ว ที่ยังคงวิถีและรากเหง้าของคนอีสานเอาไว้ได้อย่างน่าสนใจ

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
19 กุมภาพันธ์ 2553	ชุมชนต้นประชาธิปไตย : บ้านมั่งคั่งของคนทะเล	<ul style="list-style-type: none"> - Vox pop : คุณสมหมาย ศรีวิชัย อดีตประธานชุมชนแหลมรุ่งเรือง อ.เมือง จ.ระยอง - Vox pop : คุณสุธีธรรม เลขวิวัฒน์ อดีต พอช. รุ่นแรกของชุมชนแหลมรุ่งเรือง อ.เมือง จ.ระยอง - Vox pop : พระประมุข โสภา โต ผู้ก่อตั้งชุมชนแหลมรุ่งเรือง อ.เมือง จ.ระยอง - Vox pop : คุณพอลตา เก้าใหม่ คณะกรรมการชุมชนแหลมรุ่งเรือง อ.เมือง จ.ระยอง - Vox pop : คุณดรภพ ประมวล คณะกรรมการชุมชนแหลมรุ่งเรือง อ.เมือง จ.ระยอง <p>สนทนากับ</p> <ul style="list-style-type: none"> - คุณจตุรนต์ เอ็มวรินทร์ ประธานชุมชนแหลมรุ่งเรือง อ.เมือง จ.ระยอง 	กลุ่มพลเมืองแท้จริงมากกว่าพลเมืองจัดตั้ง ในสัดส่วน : 36 / 64	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ ปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย เป็นปัญหาที่พบเห็นได้บ่อยในหลายพื้นที่ของประเทศไทย ที่ชุมชนแหลมรุ่งเรืองจ.ระยอง ก็เคยเจอปัญหาเช่นเดียวกัน พวกเขาสร้างบ้านให้มั่งคั่ง และสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้อย่างไร

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
		<ul style="list-style-type: none"> - Vox pop : คุณจงศักดิ์ วงศ์ไพศาล อดีตประธานกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนแหลมรุ่งเรือง อ.เมือง จ.ระยอง - Vox pop : คุณไชยา ร่วมวงศ์ ชาวบ้านชุมชนแหลมรุ่งเรือง อ.เมือง จ.ระยอง - Vox pop : คุณปณิธิ กรุดนิมิตร นักพัฒนาชุมชน - Vox pop : ชาวบ้าน 1. ชุมชนแหลมรุ่งเรือง อ.เมือง จ.ระยอง - Vox pop : คุณพุทธรัถยาภา นิชเจริญธรรม ชาวชนชุมชนแหลมรุ่งเรือง อ.เมือง จ.ระยอง 		
26 กุมภาพันธ์ 2553	ชุมชนต้นประชาธิปไตย : ยุทธศาสตร์การเกษตร ผู้ความสุขที่ยั่งยืน	สานทนากับ <ul style="list-style-type: none"> - คุณพัฒนา อภัยมูล ราษฎ์ ชาวบ้าน ต.แม่ทา จ.เชียงใหม่ - Vox pop : คุณบัวใส กันธะดา ชาวบ้าน ต.แม่ทา จ.เชียงใหม่ - Vox pop : คุณพนมกร นาม 	กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนมากกว่า พลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 58 / 42	หลายๆ ชุมชนเกษตรกรรมทั่วประเทศ ก็พบเจอกับปัญหาที่ไม่ต่างกัน นั่นคือการรุกเข้ามาของพืชเชิงเดี่ยว การใช้สารเคมีเพื่อเร่งให้ผลผลิตเติบโต ซึ่งในอดีต ชุมชนแม่ทา จ.เชียงใหม่

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
	ประเด็นหลัก	<p>จันทร์ รองประธานสถาบันพัฒนาเกษตรยั่งยืนแม่ทา</p> <ul style="list-style-type: none"> - คุณเสริม อุปคำแดง - คณะกรรมการรมรงค์ - การเกษตรยั่งยืน ต.แม่ทา - คุณชาติเดือน จาพบ ประธานสหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทา - Vox pop : คุณเทอดศักดิ์ กองพรม ผู้จัดการสหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทา - Vox pop : ชาวบ้าน 1 ต.แม่ทา - Vox pop : ชาวบ้าน 2 ต.แม่ทา - Vox pop : ชาวบ้าน 3 ต.แม่ทา - Vox pop : คุณอุทัยศักดิ์ ชื่นน้อย อดีตเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ - Vox pop : คุณอารีย์ ปาคำน้อย <p>ประธานกลุ่มแปรรูปเกษตรอินทรีย์ ต.แม่ทา จ.เชียงใหม่</p>		<p>สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ</p> <p>ที่เคยตกอยู่ในสภาวานี้ เช่นเดียวกัน ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นทำให้เกษตรกรต้องรับการกระทำเป็นหนี้สิน หากแต่วันนี้การรวมกลุ่มจัดตั้งสหกรณ์การเกษตร ทำให้รอยยิ้มที่หายไปกลับคืนสู่ชุมชนอีกครั้ง จากการระดมความคิดเห็นจากหลากหลายคนในชุมชนจนสามารถจัดตั้งสถาบันพัฒนาทรัพยากรการเกษตรขึ้นมาได้</p>

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
		<p>สนทนากับ</p> <ul style="list-style-type: none"> - คุณมัทนา อภัยมุล ชาวบ้าน ต.แม่ท่า - คุณอนันต์ ดวงแก้วเรือน ผอ. สถาบันการเกษตรเชิงอินทรีย์แม่ท่า - Vox pop : คุณทัศนีย์ คำตา <p>นักวิชาการสาธารณสุขสุพรรณภูมิ</p> <p>การ รพ.ส่งเสริมสุขภาพ ต.บ้านห้วยทราย</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vox pop : คุณสุเมธ เสนาทาน <p>อาจารย์ รร. บ้านห้วยทราย จ. เชียงใหม่</p>		
		<p>สนทนากับ</p> <ul style="list-style-type: none"> - คุณสวัสดิ์ สุวจันทร์ ประธาน คณะกรรมการชุมชนแม่ท่า - Vox pop : นักเรียน 1. รร. บ้านห้วยทราย จ. เชียงใหม่ - Vox pop : นักเรียน 2. รร. บ้านห้วยทราย จ. เชียงใหม่ - Vox pop คุณวิรัตน์ สิงห์ทอง 		

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
5 มีนาคม 2553	<p>ชุมชนต้นประชาธิปไตย : เก็บกล้าเก็บป่า คนป่าเขา ถ้า ต.บ้านคลองแสง อ.บ่อไร่ จ.ตราด</p>	<p>แท้ รองประธานสหกรณ์ การเกษตรยั่งยืนแม่ทาบ</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vox pop : คุณลิขิต อินทรประเสริฐ ชาวบ้าน ต.บ้านคลองแสง อ.บ่อไร่ จ.ตราด - Vox pop : ดร.พรเทพ น้าหวาน นร.รร.บ้านชุมพล จ.ตราด - Vox pop : คุณโบ ทองคำ ชาวบ้าน ต.คลองแสง อ.บ่อไร่ - สนทนากับ : คุณวิเชียร เอกนิกร แกมน้ำชาวบ้าน ต. คลองแสง - Vox pop : คุณบัญชา เอกนิกร รองประธานสภา อบต. บ้านชุมพล <p>สนทนากับ</p> <ul style="list-style-type: none"> - คณะทำงานวิจัยของชุมชนบ้านคลองแสง : พี่มิด / พี่ดาบ / พี่สา 3 คน - สนทนากับ ยายตำรายุ 	<p>กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนมากกว่าพลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 60 / 40</p>	<p>บ้านคลองแสง เป็นชุมชนที่เรียกตัวเองว่า "กะของ-ซำเร" หรือ "คนฉอง" อาศัยอยู่กับป่า และมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง การเข้ามาของคนต่างถิ่น สัมปทานไม้ สงครามจากประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้ชีวิตของชาวบ้านคลองแสงเปลี่ยนแปลงไป เมื่อ "ป่าเขาถ้ำ" ที่เคยพึ่งพิงเสื่อมโทรม การรวมพลังชุมชน นำมาสู่การก่อตั้ง "ชมรมอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าเขา ถ้ำคลองแสง"</p>

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
12 มีนาคม 2553	ชุมชนต้นประชาธิปไตย : เครือข่ายชุมชน คนรักภัย ผู้ม่าน้ำ	<p>ชาวบ้านของป่าชุมชนบ้านคดองแสง</p> <ul style="list-style-type: none"> - คุณพิชิต เอกนิกร ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านคดองแสง <p>สนทนากับ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้ใหญ่สมบูรณ์ เข็มทอง เครือข่ายองค์กรชุมชนแม่น้ำตรง - Vox pop : คุณวัชรระ ยงประเดิม รองนายกองค์กรบริหารส่วนตำบลวังมะปราง <p>สนทนากับ</p> <ul style="list-style-type: none"> - คุณ รอเอ็ก หัดหม่ม ประธานเครือข่ายองค์กรชุมชนแม่น้ำตรง - Vox pop : คุณสมิณ เทพพิศผล เกษตรกร ต.วังวิเศษ จ.ตรัง - Vox pop : คุณจิตร บุญเรือง ประธานหมอพื้นบ้าน ต.วังวิเศษ จ.ตรัง 	กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนมากกว่าพลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 92 / 8	ภัยธรรมชาติอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้แม่น้ำหลายสายในประเทศไทยเกิดความเปลี่ยนแปลง หากแต่แท้จริงแล้ว มนุษย์อย่างเราๆ ก็กลับสร้างความเสียหายให้แม่น้ำลำคลอง ได้มากกว่าที่ใครคาดคิด 2-3 ปีก่อน คนชุมชนลุ่มน้ำตรงได้รับผลกระทบจากการปล่อยน้ำเสียของโรงงาน ความอุดมสมบูรณ์ที่เคยมีกลับถูกแทนที่ด้วยมลพิษในลำคลอง เครือข่ายองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรง จึงเกิดขึ้นเพื่อประสานใจคนทั้งชุมชน ให้มาดูแลอนุรักษ์สายน้ำบ้านเกิด

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
		<ul style="list-style-type: none"> - Vox pop : คุณเกล้าน้อย เทพพิศผล เครือข่ายองค์กรชุมชนแม่น้ำตรัง - Vox pop : คุณบุญเปี่ยม เข้มทอง เครือข่ายองค์กรชุมชนแม่น้ำตรัง - Vox pop : คุณอำพรณ ศรีสุวรรณ เครือข่ายองค์กรชุมชนแม่น้ำตรัง <p>สนทนากับ</p> <ul style="list-style-type: none"> - คุณช่วย โปหลง เครือข่ายองค์กรชุมชน แม่น้ำตรัง - คุณกรอบแก้ว เชื้อเพชร เครือข่าย องค์กรชุมชนแม่น้ำตรัง - Vox pop : นพ.อำนาจ ศรีรัตนบัลล์ กรรมการบริการแผนงาน คณะที่ 6 - Vox pop : คุณตน หมดเคน เครือข่าย องค์กรชุมชนแม่น้ำตรัง 		
26 มีนาคม 2553	ชุมชนต้นประชาธิปไตย : อยู่อย่างพอเพียง ด้วยสภา ประชาชน	<p>สนทนากับ</p> <ul style="list-style-type: none"> - คุณปิ่น นันทสว่าง ประชาชน ชาวบ้าน ต.ถิมตอง จ.น่าน - คุณพยอม วุฒิสวัสดิ์ ผู้แทน ข้าราชการ ต.ถิมตอง จ.น่าน 	กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนมากกว่า พลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 79 / 21	ตำบล ถิมตองเป็นตำบลเล็กๆ ที่อยู่ใกล้เมือง หากแต่ยังคงวิถี ชีวิตการทำมาหากิน นั่นคือ การทำนา ทำไร่ถั่วเหลือง ปลูก ผัก และทำการเกษตรในทุ่งนา

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
	<p>ประเด็นหลัก</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Vox pop : คุณบรรจง มหาวงศ์พันธ์ กำนัน ต.ถ้ำทอง จ.น่าน - Vox pop : คุณภาพันธุ์ ศรีสวัสดิ นายก อบต. ต.ถ้ำทอง - Vox pop : คุณภาคภูมิ พรหมสาร เภรฉุญฉีกสภาพประชาชน ต.ถ้ำทอง - Vox pop : คุณถิ์พันธ์ ณ น่าน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ต. ถ้ำทอง สันทนากับ - คุณ สุภรัตน์ เสาร์แดน รองนายก อบต. ต.ถ้ำทอง - สมาชิกสภาประชาชน 1 คน - คุณเทียนตา สงสภาค ที่ปรึกษากลุ่มเยาวชน ต.ถ้ำทอง - คุณณัฐการณ์ แสนคำ ประธานเยาวชน ต.ถ้ำทอง - Vox pop : คุณสถิตย์ เสาร์แดน ชาวบ้านตำบลถ้ำทอง จ.น่าน - Vox pop : คุณสมจิตร หมู่คำ ชาวบ้านชุมชนถ้ำทอง 		<p>สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ</p> <p>ที่ราบลุ่มนำมาวางวนหลายชั่วอายุคน อีกทั้งยังเป็นอีกหนึ่งชุมชนที่เริ่มหันกลับมามองปัญหาของชุมชนด้วยการเริ่มคิด วางแผน สร้างกลไกขึ้นมาบริหารจัดการชุมชน เพื่อนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่า "ชุมชนจัดการตนเองของคนถ้ำทอง"</p>

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
2 เมษายน 2553	ชุมชนต้นประชาธิปไตย : แผนผังชุมชน สก หมู่บ้าน รากฐาน ประชาธิปไตย	สนทนากับ - คุณ สุเรียน วงศ์เป็ง ผู้แทน สื่อสารมวลชน ต.ถิมตอง - Vox pop : คุณสุปรียา พรหมตะ เยาวชน ต.ถิมตอง จ.น่าน - Vox pop : คุณจรัส โคมยา คน ชุมชนบ้านหนองกลางดง จ. ประจวบคีรีขันธ์ สนทนากับ - ผู้ใหญ่โชคชัย ถิมประดิษฐ์ ผู้ใหญ่บ้าน หนองกลางดง - Vox pop : คุณบุญสวย สุวรรณภาพ สมาชิกสภาผู้บ้านหนองกลางดง จ. ประจวบฯ - Vox pop : คุณสมบุญณ ก้วยเจริญ สมาชิก อบต. หมู่ที่ 1 ต. คีลาออย - Vox pop : คุณพวงเงิน บุญพวง กลุ่ม อสม. บ้านหนองกลางดง	กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนมากกว่า พลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 92 / 8	เมื่อ 15 ปีก่อนที่บ้านหนอง กลางดง ต.คีลาออย อ.สามร้อย ยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์ ก็พบ กับปัญหาขาดพืชรูปลูก ซึ่งเป็น ชนวนปัญหาอีกหลายๆ เรื่อง ตามมา ทั้งการลักขโมย การ พ่นน้ำ รวมไปถึงหนี้สิน หากแต่ เพราะความตั้งใจที่จะปฏิรูป ความคิดของทุกคนให้กลับมา รวมพลัง เพื่อสร้างความ เข้มแข็งในชุมชน โดยการ สร้างแผนผังชุมชน สก หมู่บ้าน รากฐาน ประชาธิปไตย

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
		<p>สนทนากับ</p> <ul style="list-style-type: none"> - คุณพลสิทธิ์ เข้มกิจเจริญ สมาชิกสภาผู้นำบ้านหนองกลางดง - Vox pop : คุณสุภาพร สมศักดิ์ สมาชิกสภาผู้นำบ้านหนองกลางดง - Vox pop : คุณชายยุทธ เจริญโกวิทย์ สมาชิกสภาผู้นำบ้านหนองกลางดง <p>สนทนากับ</p> <ul style="list-style-type: none"> - คุณสมใจ ชัยสุวรรณณ์ สมาชิกสภาผู้นำบ้านหนองกลางดง - คุณนิศารัตน์ บุญพูนง สมาชิกสภาผู้นำบ้านหนองกลางดง - Vox pop : คุณดอกกรัก งามขำ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ม.ที่ 4 บ้านหนองกลางดง - Vox pop : คุณสมศักดิ์ ตั้งวิชัย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 บ้านหนอง 		

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
		กลางดง - Vox pop : คุณสมนึก ตั้งวิชัย สมาชิก อบต. ม. 6 ต. คีลาดอย		
รายการอิฐก้อนแรก				
1 มกราคม 2554	ตอน BE Magazine นิตยสารแห่งความหวัง และ พลังของคนรุ่นใหม่	สนทนากับคุณแก้ว วิรดา อุหาวันต์ ตรีโอ ที่ปราสาทอิฐก้อนแรก - Vox pop : อุงต๋ม คนขายหนังสือ - Vox pop : แมชชีนสันย์ เสถียรสุด - Vox pop : คุณกิตติพงษ์ อรรถวิเชียร บก.บริหาร BE Magazine - Vox pop : รัตติกาล พูลสวัสดิ์ หัวหน้ากองบรรณาธิการ BE Magazine - Vox pop : อรรถพล พูลเลิศฝ้าย ประธานงาน BE Magazine สนทนากับ : - ดัน อารันต์ อาษาพิลาตส์ผู้ก่อตั้ง นิตยสาร BE นิตยสารเพื่อสังคมเล่มแรกของไทย	กลุ่มพลเมืองแท้จริงมีจำนวนมากกว่า พลเมืองจัดตั้งในสัดส่วน : 100%	BE Magazine นิตยสารแห่งความหวัง และ พลังของคนรุ่นใหม่ ได้ถือกำเนิดจากเด็กหนุ่มอายุ 24 ปี ที่ชื่อ ดัน อารันต์ อาษาพิลาตส์ อิฐก้อนเล็กก้อนแรก ผู้ที่มองเห็นคุณค่าในการแบ่งปัน และเห็นคุณค่าของการช่วยเหลือผู้คน ในสังคม

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
8 มกราคม 2554	<p>ประเด็นหลัก</p> <p>อิฐก้อนน้อยแห่งบ้านปลายเจ้าพระยา</p>	<p>ผู้ร่วมรายการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vox pop : คุณก้าพล มาวุฒิศร คุณพ่อน้องพลอย สนทนากับ - ดญ.พิมพ์ชนก กรอบทอง ผู้สังเกตการณ์ในรายการจาก กทม. - Vox pop : ชาวชนสมาชิกกลุ่มรักบี้ บ้านปลายน้ำ 2 คน - Vox pop : พระอาจารย์จรัสศักดิ์ จักกะวโร พระวิฑิตยกรวัดอโศการาม - Vox pop : จ.ส.อ.นิเวศน์ ชูบ้าน <p>เจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษาธรรมชาติ กองทัพบก สถานีพักตากอากาศบางปู</p> <p>ผู้เชี่ยวชาญด้านป้าชายเลน สนทนากับ</p> <ul style="list-style-type: none"> - น้องพลอย ดญ.กรพิณธ์ ช้างเจริญ ผู้ก่อตั้งกลุ่มรักบี้บ้านปลายเจ้าพระยา 	<p>กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนมากกว่าพลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 57 / 43</p>	<p>สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ</p> <p>น้องพลอย ดญ.กรพิณธ์ ช้างเจริญ อิฐก้อนเล็กผู้บุกเบิกและก่อตั้งกลุ่มรักบี้ บ้านปลายเจ้าพระยา กลุ่มเยาวชนที่รวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเล็กๆ ให้กับบ้านเกิดเมืองนอนของพวกเขา อ.ปากน้ำ จ.สมุทรปราการ และการเดินทางมาเรียนรู้ของน้องไข่อิฐก้อนเล็กตั้งแต่วัยน้อยที่ไม่เคยเห็นป้าชายเลนมาก่อนในชีวิต</p>

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
22 มกราคม 2554	ประสิทธิ์ สวัสดิ์วานกุล แสงสว่างเด็กฯแห่งบ้าน ป่าผู้	ผู้ร่วมรายการ - สนทนากับน้องเอ็ม อภิสัทธ์ ตันกระ โทก อีฐกัฒนหลัง จาก กทม. นศ.จาก สถาบันเทคโนโลยี ไทย-ญี่ปุ่น - น้องมี ประสิทธิ์ สวัสดิ์วานกุล แกน นำกลุ่มลำไ้ - Vox pop : คุณระวีวรรณ ศรีทอง (พี เจน) ที่ปรึกษากลุ่มลำไ้ สนทนากับ คุณลุงกระเหรียง โป้ว	กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนเท่ากับพลเมือง แท้จริงในสัดส่วน : 50 / 50	เด็กหนุ่มวัย 18 ปี ชาวกระเหรียง โป้ว คนหนึ่งตั้งใจ จะพิสูจน์ ให้คนในชุมชนเห็นว่าคนหนุ่ม สาว อย่างเขาไม่ต้องการผู้ ระบบแรงงาน ก็สามารถหา จุดยืนให้กับตัวเองในฝัน แผ่นดินบ้านเกิดของเขาเองได้ และเรื่องราวของน้องมี ประสิทธิ์ สวัสดิ์วานกุล แกน นำกลุ่มลำไ้ กลุ่มเยาวชนที่ สร้างจุดยืนให้คนหนุ่มสาวใน ชุมชน ในการรักษาผืนแผ่นดิน บ้าน เกิดและ ชาติพันธุ์ กะเหรียง โป้ว
29 มกราคม 2554	"รักษาน้ำคาน" เราคือสห แห่งสายน้ำ	สนทนากับ - ดช. นฤมล มนต์ไชยะ อีฐกัฒนหลัง นร. ชั้น ม.3 รร. ประเทืองทิพย์วิทยา - น้องกล้วย รัตนา ประสมทรัพย์ อีฐ กัฒนเล็ก ประธานกลุ่มรักษาน้ำคาน	กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนมากกว่า พลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 86 / 14	ตำบลท่าลี่ อำเภอท่าลี่ จังหวัด เลย มีแม่น้ำคานเป็นลำน้ำสาย สำคัญที่ผูกพันกับวิถีชีวิตชาว ชุมชนมาช้านาน แต่เมื่อความ เจริญได้นำพา วิกฤติความ เปลี่ยนแปลงมาสู่สายน้ำและ

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
5 กุมภาพันธ์ 2554	<p>ดอกเดี่ยว...แห่งความหวัง</p> <p>เรื่องราวของเยาวชนกลุ่มหนึ่งมารวมตัวกันในนามของกลุ่มเครือข่ายเยาวชน อ้อมผาง ผู้พินิติน</p> <p>ความหวังให้กับชาวอ้อมผาง ในการที่จะรักษาจิตวิญญาณ ของเมืองเด็ก ๆ แห่งนี้อาไว้</p>	<p>- Vox pop : อ.สนาม อินหิ้นดี ที่ปรึกษากลุ่มรักษาน้ำคาน</p> <p>- Vox pop : ดร.ปรีวัตร รัตนะ สมาชิกกลุ่มรักษาน้ำคาน</p> <p>- Vox pop : ดญ. จิตภา ถิมมณี สมาชิกกลุ่มรักษาน้ำคาน</p> <p>- Vox pop : ดร. สุภกิจ โกศรีวงศ์ สมาชิกกลุ่มรักษาน้ำคาน</p> <p>- Vox pop : ดญ. ศศิมา สวัสดิ์ สมาชิกกลุ่มรักษาน้ำคาน</p> <p>สนทนากับ</p> <p>- น้องพัศ นายกิตติพิศ กิตินเล็ก อีฐ ก่อนหลัง นร.ชั้น ม.5 รร.สันติราษฎร์วิทยลัย</p> <p>- น้องเฟริน ลักยิกา สมจิตร อู๋ก่อนแรก ประธานกลุ่มเครือข่ายเยาวชน อ.อ้อมผาง จ.ตาก</p> <p>- คุณแม่น้องเฟริน</p> <p>- คุณอุบล สมจิตร ผู้บุกเบิกกลุ่มหนุ่มสาวอ้อมผาง</p>	<p>กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนมากกว่า</p> <p>พลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 64 / 38</p>	<p>เมื่อ 20 ปีก่อน กลุ่มหนุ่มสาวอ้อมผาง ได้ผลิตวารสารดอกเดี่ยวเพื่อตีแผ่ และ เปิดเผยข้อมูลตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปิดเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวจนสร้างความไม่พอใจให้กับกลุ่มผู้มีอิทธิพล จนในที่สุดกลุ่มดังกล่าวจึงได้ยุติบทบาทลง 20 ปีถัดมาเยาวชนกลุ่มหนึ่งมารวมตัวกัน</p>

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
12 กุมภาพันธ์ 2554	เด็กเล่นเงา : สานต่อลมหายใจ หนึ่งใหญ่ ๑๖ ขนอม ก่อนหนึ่งใหญ่จะกลายเป็นตำนานและปรากฏชื่อแคในประวัติศาสตร์	<ul style="list-style-type: none"> - Vox pop : คุณอภิสิทธิ์ ชีพละไม่ กำนัน ต.แม่จัน อ.อุ้มผาง จ.ตาก - Vox pop : คุณสมประสงค์ มั่งจะนะ ผอ.รร. อุ้มผางวิทยาเขต - Vox pop : คุณนิลวรรณ ต๊ะกุ่ม เครือข่ายเยาวชน อ.อุ้มผาง - Vox pop : คุณลอเบ๊ะชอ ระยะเวลา พนาวัลย์ กลุ่มเครือข่ายเยาวชน อ.อุ้มผาง 	กลุ่มพลเมืองแท้จริงมีจำนวนมากกว่า พลเมืองจัดตั้งในสัดส่วน : 100%	<p>ในนามของกลุ่มเครือข่ายเยาวชน อ.อุ้มผาง โดยเป็นการส่งไม้ต่อทางความคิดจากกลุ่มหนุ่มสาวอุ้มผาง ในการที่จะรักษาจิตวิญญาณ ของเมืองเล็กๆแห่งนี้เอาไว้</p>
	เด็กเล่นเงา : สานต่อลมหายใจ หนึ่งใหญ่ ๑๖ ขนอม ก่อนหนึ่งใหญ่จะกลายเป็นตำนานและปรากฏชื่อแคในประวัติศาสตร์	<p>สนทนากับ</p> <ul style="list-style-type: none"> - พี่ตัน ชนศักดิ์ เคนเซอชัย อีซูก่อนหลัง นักจัดคิดเพลย์ - น้องตัม ทศพร แพรทอง อีซูก่อนเด็ก <p>เยาวชนผู้สืบทอดหนึ่งใหญ่</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vox pop : พระครูพิทักษ์ ศิลปาคม เจ้าอาวาสวัดขนอม - Vox pop : อนันต์ สุขแก้ว เยาวชนผู้สืบทอดหนึ่งใหญ่ วัดขนอม - Vox pop : จุฬารักษ์ อารามกุลพงศ์ ช่างแกะหนึ่งใหญ่ 	ก่อนหนึ่งใหญ่จะกลายเป็นตำนานและปรากฏชื่อแคในประวัติศาสตร์ เด็กๆที่วัดขนอม อ. โทธาราม จ.ราชบุรี มุ่งมั่นที่จะร่วมกันสืบทอดหนึ่งใหญ่ ศิลปะการแสดงชั้นสูงที่เก่าแก่ของไทย ที่นับวันจะเลือนหายลงไปทุกที	

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
19 กุมภาพันธ์ 2554	กลุ่มดูกระขนาด กับละคร ชาติหนึ่งบางแก้ว	สนทนากับ - คุณอภิเชษฐ์ เทพศิริ อีซูก่อนเด็ก ผู้ บุกเบิกกลุ่มดูกระขนาด - ดญ.พัชรินทร์ ไสวรัชย์ ชมรมการ แสดง รร.สันติราษฎร์วิทยาลัย - ดญ.ณัฐชยา ชิมกะธรรม ชมรมการ แสดง รร.สันติราษฎร์วิทยาลัย - Vox pop : คช.อภิสิทธิ์ ลำพูนเล็ก รร.วัดราษฎร์ศรัทธา สมาชิกกลุ่มดู กระขนาด	กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนเท่ากับ พลเมืองแท้จริง ในสัดส่วน : 50 /50	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ กว่า 60 ปีที่ละครชาติหนึ่ง ตำบลบางแก้ว อ.เมือง จ. เพชรบุรี ได้สูญหายไป แต่ วันนี้ละครชาติหนึ่งได้ กลับมามีชีวิตอีกครั้ง ภายใต้ การบุกเบิกและการสานต่อของ เด็กๆ กลุ่มดูกระขนาด
26 กุมภาพันธ์ 2554	เยาวชนคลองใหญ่ ด้วย หัวใจใกล้ชิดชุมชน	สนทนากับ - พริดา โยธาสมุทร อีซูก่อน หลัง ว่าที่พิธีกรในรายการ น้องไอ้แดงพลอยเหมาะสม อีซูก่อนเด็ก ประธานเครือข่าย เยาวชนคลองใหญ่ - Vox pop : คุณประสิทธิ์ ดีสม สกุลกาญจน์ รอง ผอ.ฝ่าย วิชาการ รร.คลองใหญ่วิทยาคม - ครูบัวภา งามวางแก้ว ครูผู้	กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนมากกว่า พลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 60 /40	เรื่องราวของการต่อสู้ชีวิตและ ความคิดที่จะแบ่งปันเพื่อผู้อื่น ในสังคมของน้องไอ้แดง พลอย เหมาะสูง ประชาน เครือข่ายเยาวชนคลองใหญ่

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
5 มีนาคม 2554	วิทยา พันเลิศอมร ผู้ชีวิต ภารกิจตระเวนราตรี	สนทนากับ - วิทยา พันเลิศอมร รร. โยน ออฟอาร์ท - อานนท์ พลเยี่ยม อีซูก่อนหลัง นศ.ด้านธุรกิจระหว่างประเทศ ม.หอการค้าไทย - Vox pop : พรทิพย์ พันเลิศอมร คุณแม่ของน้องวิทยา	กลุ่มพลเมืองแท้จริงมีจำนวนมากกว่า พลเมืองจัดตั้งในสัดส่วน : 100%	ในยามคำคืนที่เรากำลังพักผ่อน นอนหลับ เด็กหนุ่มชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 6 คนหนึ่ง งู จัดการกับผู้พิภคนกึ่งของเขา ออกมาประจำอยู่ที่ใต้สะพาน พระราม 8 เพื่อเตรียมความ พร้อมในการออกไปช่วยเหลือ ผู้ที่ได้รับบาดเจ็บจากอุบัติเหตุ นี่คือภารกิจของอาสาสมัคร หน่วยแพทย์ผู้ชีวิต กับ งานจิตอาสาหลังเลิกเรียน
12 มีนาคม 2554	หลังคลื่น หลังเขา เราคือ ความหวัง เรื่องราวการ ต่อสู้เพื่อแผ่นดินเกิดของ เด็กหนุ่มชาวมอแกน ผ่าน	สนทนากับ - ลอเบสสะเทอ ตระเวนพนาวลัย อีซูก่อนหลังเยาวชนกลุ่มดอก เสี้ยว อ.อัมผาง จ.ตาก	กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนมากกว่า พลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 75 / 35	บ้านทุ่งหัวว่าต.ศึกศึก อ.ตะกั่ว ป่า จ.พังงา กลุ่มเยาวชนอิสระ ชนได้ถือกำเนิดขึ้น เพื่อ เรียกร้องสิทธิที่อยู่อาศัยของ

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
19 มีนาคม 2554	<p>ประเด็นหลัก</p> <p>การเรียนรู้ของเด็กชายชาว กะเหรี่ยง</p> <p>เยาวชนชาวพัฒนา ปฏิบัติการเพื่อชุมชนครบ วงจร เรื่องราวของน้อง แพรว อูฐก่อนเด็กผู้ที พิสูจน์แล้วว่า การทำงาน เพื่อคนอื่นนั้นสร้าง ความสุขที่ยั่งยืนให้กับ ชุมชนได้</p>	<ul style="list-style-type: none"> - น้องบ๊ิก บุญพาด เรืองนุ่น แกน - นายชวนกลุ่มฮิสระชน - Vox pop : คุณสร้อย กล้าทะเล - คุณแม่ น้องบ๊ิก - Vox pop : ห้อง กล้าทะเล - ประธานชุมชน <p>สนทนากับ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ภักธารักษ์ โฮมแพน อูฐก่อน - หลัง นักเรียนโรงเรียนเซนต์ - จอห์น - น้องแพรว เกิ้ลด์แก้ว ลาสุลี อูฐ - ก่อนเด็ก กลุ่มเยาวชนพัฒนา ด. - สะตะอน อ.สอยดาว จ.จันทบุรี - Vox pop : คต. ชูชาติ ลาสุลี - คุณพ่อน้องแพรว - Vox pop : สุภกิจ คำป้อม ที่ - ปรีภยากกลุ่ม - Vox pop : ศิริทิพย์ ญบรสุช - เพื่อนน้องแพรว 	<p>โอกาสในการปรากฏตัว</p> <p>กลุ่มพลเมืองแท้จริงมีจำนวนมากกว่า พลเมืองจัดตั้งในสัดส่วน : 60 / 40</p>	<p>สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ</p> <p>ชาวอเมริกัน ที่ถูกยึดครอง จากผู้มีอิทธิพลภายหลัง เหตุการณ์เสียมัม พังยังผลักดัน เรื่องการพัฒนาชุมชนชาวอ แกนให้ดำรงคงไว้เอกลักษณ์ ของชาติพันธุ์ที่กำลังจะสูญหาย</p> <p>จากความไม่เข้าใจของ ครอบครัวในการออกไปทำ กิจกรรมเพื่อสังคม จนตนเอง ต้องพิสูจน์ตัวให้เห็นว่า สิ่งที่ เรอทำนั้นมีค่ามากกว่าเฉพาะ เพียงเพื่อตัวเองเท่านั้น แต่มัน หมายถึงเพื่อชุมชน และ สังคม</p>

วันออกอากาศ	ประเด็นหลัก	ผู้เข้าร่วมรายการ	โอกาสในการปรากฏตัว	สรุปเนื้อหาที่น่าสนใจ
26 มีนาคม 2554	คณิศรา ภูมิปัญญาดี สวมสายคอนเสิร์ตแห่งชาติพันธุ์	สนทนากับ - คุณคณิศรา ภูมิปัญญาดี สวมสายคอนเสิร์ต ก่อนแรก แกนนำกลุ่มเยาวชนบ้านหนองมณฑา - คุณธนิกา สุรัมย์สภา อีจูนหลัง ช่วงภาพอิสระ - Vox pop : คุณสาวตรี พูลสุใจ ผู้ประสานงานโครงการฝึกอบรมเยาวชนเพื่อการพัฒนา	กลุ่มพลเมืองจัดตั้งมีจำนวนมากกว่ากับพลเมืองแท้จริงในสัดส่วน : 67/33	ที่บ้านกลางป่า ของ ต.แม่วิโน อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่ มีเด็กหนุ่มคนหนึ่งที่ใช้เสียงดนตรีในการบอกเล่าเรื่องราว และสานต่อวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ปกากะญอให้คงอยู่ แม้ว่ากระแสแห่งการพัฒนา และความเจริญ จะรุกรานหมู่บ้านเล็กๆของเขาแห่งนี้ไปมากแค่ไหนก็ตาม

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล

ภูษิตต์ ภูริปาณิก

ประวัติการศึกษา

- ปริญญาตรีนิเทศศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม
- ปริญญาโทนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานในปัจจุบัน

- อาจารย์ประจำหลักสูตรนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

ประสบการณ์

- หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมการตลาด บริษัทคาร์ลสเบอร์ก บริวเวอรี่ ประเทศไทย
- นักวิชาการประชาสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
- อาจารย์พิเศษ